

ФАРЗОНА

ҚАНДИ БАСТА

**Нашриёти «Ношир»
Хучанд – 2024**

ТДУ – 378(575.3)(063)

ТКБ – 74.58я2

Ф – 13

Фарзона. ҚАНДИ БАСТА: Мақолаҳо, номаҳо, пешгуфторҳо, сафарномаҳо, меҳрномаҳо, ёдномаҳо. – Хучанд: Ношир, 2024. – 512 саҳ.

Мураттиб, муҳаррири масъул ва муаллифи сарсухан
Матлубаи Мирзоюнус

Ҳаммураттиб: Шаҳнавоз Каримзода
Муҳаррирон: Пӯлодова Шоира, Бобоева Иноят

Дар ин китоб мақолаву номаҳо, пешгуфтору сафарномаҳо, меҳрномаву ёдномаҳои Шоири халқии Тоҷикистон, барандаи Ҷоизаи давлатии Рӯдакӣ Фарзона чамъ оварда шудааст. Маҷмуа барои ҳамаи ҳаводорони эҷодиёти адиб, адабиётшиносон ва пажӯҳишгарони осори Фарзона пешниҳод мешавад.

ISBN 978-99985-28-81-9

© Фарзона, Матлубаи Мирзоюнус, 2024

ЧАНД СУХАН ДАР БОРАИ ИН КИТОБ ВА МУАЛЛИФИ ОН

Бо он ки шеър пургунҷоиштарин шакли баёни андешаву эҳсос аст, гоҳе наср низ ончунон ҷаззобу ширин ва фарогири ноғуфтаҳост, ки дар мақом мешавад онро тарҷеҳ дод. Аз батни мақолоту ёднома, сафарномаву хотирот, номаву пешгуфторҳо шахсияти адибро метавонем беҳтар шиносем.

Соли 2014 дар нашриёти «Адиб» маҷмуаи мақолаву хотироти Фарзона бо номи «Дарёи сӯзон» (муҳаррир Мубашшири Акбарзод) ба таъб расид, ки 25 намунаи осори мансури адибро дар бар гирифта буд. Хонандагон онро бо муҳаббат пазируфтанд, бинобар ин мо тасмим гирифтем, ки осори дигарро низ ҷамъ орем ва дар шакли комилтаре пешниҳод намоем. Албатта, китоби ҳозир низ комил нест, зеро барои ҷамъ кардани тамоми навиштаҳо фурсату ҳавсалаи бештар ва имконоти беҳтари молиявӣ барои ҷоп лозим аст. Аввалин хабару мақолаҳои Фарзона ҳанӯз овони донишҷӯияш дар нимаи аввали солҳои 80-уми асри гузашта дар рӯзномаи донишгоҳии «Маҳорати педагогӣ» ва нашрияи вилоятии «Ҳақиқати Ленинобод» ҷоп шудаанд. Дар замони фаъолият дар рӯзномаи «Ҳақиқати Ленинобод» (сентябри 1986 – октябри 1988) дар аксари шумораҳои ин нашрия хабару мақола, очерку мусоҳибаҳои Фарзона бо номи Иноят Хочаева ба таъб расидаанд. Ҷамъ овардани ҳамаи ин навиштаҳо аз ҷониби муҳаққиқони ҷавон бисёр кори судманд хоҳад буд. Гузашта аз ин, аз оғози фаъолият то имрӯз мусоҳибаҳои Фарзона дар нашрияҳои гуногуни ватанӣ ва хориҷӣ интишор ёфтаанд, ки дар ҳамаи онҳо андешаҳои шоир оид ба вазъи адабиёт, рисолати шоир ва ҷойгоҳи шеър, масъалаҳои муҳими фарҳанг ва тамаддуни башарӣ, равобити адабӣ, тарҷумаи бадеӣ ва мисли инҳо баён шудаанд. Бештар аз 70 мусоҳибаи шоирро, ки дар нашрияҳои ватаниву хориҷӣ ба таъб расидаанд, метавон дар шакли як китоби алоҳида мураттаб намуд.

Инак, ин китобе, ки манзури хонандагони азиз мешавад, «Қанди баста» ном гирифт. Бо ин ном пешгуфтори Фарзона

ба китоби устод Абдулманнони Насриддин «Сехри мубин» дар бораи ашъори Камоли Хучандӣ ба таъъ расида буд. Азбаски шеърӣ Хоҷа Камол мисли қанди бастаест, ки онро мекушоиву аз шираву шарбати сухани ноб лаззат мебарӣ, мо ҳам ба умед китоби Фарзонаро ҳамин гуна номгузорӣ кардем, то алоқамандони осори ӯ аз ин қанд ком ширин кунанд.

Ба китоб 117 асар ворид шуд ва мо онро ба чанд фасл дастабандӣ кардем: мақолаҳо, пешгуфторҳо, номаҳо, сафарномаҳо, сипосномаҳо, номаҳои шодбошӣ, ёдномаҳо. Маваде, ки дар ин китоб ҷой гирифт, тақрибан дар муддати 35 соли охир навишта шуда, дар нашриёти даврӣ, дар маҷмуаҳои ҷашнӣ, дар китобҳои шоиру нависандагон ва муҳаққиқон интишор ёфтаанд. Маълум шуд, ки бахши азимтарини ин китоб иборат аз сарсуханҳо шудааст. 60 сарсухан ба даст омад, ки ба китобҳои шоирону нависандагони бузурги муосир, ба ашъори ҳамқаламон ва шогирдон, ба маҷмуаи навқаламон, китобҳои олимону донишмандон таълиф шудаанд. Бешак, бархе аз намунаҳои анвои гуногуни осор аз ҷашми мураттибон дур мондаанд, ки дар нашрҳои дигар ба инобат гирифта мешаванд.

ФАРЗОНА (Иноят Хочаева) 3 ноябри соли 1964 дар шаҳри Хучанд дар хонаводаи омӯзгорон ҷашм ба олами ҳастӣ боз намудааст. Падараш омӯзгори фанни таъриху фалсафа ва модараш аз муҳаққиқони адабиёти ҷаҳон ва хоса адабиёти рус буданд.

Фарзона соли 1985 Донишқадаи давлатии омӯзгории Ленинобод ба номи С.М.Киров (ҳоло ДДХ ба номи академик Б.Ғафуров)-ро хатм намуда, як муддат дар ҳамин муассисаи таълимӣ дарс гуфтааст. Сипас, дар идораи рӯзномаи «Ҳақиқати Суғд», баъдан ҳамчун мушовири бахши назми шуъбаи вилояти Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон фаъолият намуд. Ҳамчунин дар баробари мушовирӣ котиби масъули Кумитаи вилояти Ҷоизаҳои ба номи Камоли Хучандӣ ва Бобоҷон Ғафуров ва узви ҳайати таҳрири ҷандин рӯзномаву маҷаллоти кишвар ва хориҷи он аст.

Нахустин шеърҳояшро Фарзона дар овони таҳсил дар мактабхонӣ гуфтааст. Дертар, дар овони донишҷӯӣ майли ӯ ба шеъргӯӣ бештар шуда, чанд шеъраш дар рӯзномаи донишгоҳии «Маҳорати педагогӣ» ва нашрияти вилоятии «Ҳақиқати Ленинобод» дарҷ гардиданд. Соли 1984 дар нашриёти «Ирфон» маҷмуаи дастҷамъии «Риштаборон» силсилаи шеърҳо ба чоп расид. Ашъори ӯ дар матбуоти даврӣ, аз ҷумла рӯзномаҳои «Комсомоли Тоҷикистон», «Маориф ва маданият», «Адабиёт ва санъат», маҷаллаҳои «Садои Шарқ», «Занони Тоҷикистон», «Дружба народов», «Звезда Востока» ва ғайра пайваста интишор меёфт. Силсилаи дигари шеърҳои ӯ дар маҷмуаи «Барги сабз» ва маҷмуаи нахустинаш «Тулуи хандарез» соли 1987 дар Душанбе нашр шуд. Дар пешгуфтори ин китоб устод Лоиқ Шералӣ навиштааст, ки дар шеъри ӯ «пораҳои асил, ташбеҳу истиораҳои ғайримунтазира, паҳлугардонӣҳои ҳаёлангези сухан, суханбозиҳои ширин, назари поки ошиқона ба зиндагӣ, ба инсон, ба замон, нигариши хосаи шоирона ба ашъи тасвиршаванда ва ҳаводиси ғарази шеър, иборапардозӣҳо ва истифода аз таъбирҳои корхӯрдаи классикӣ ва фарҳанги мардум моро итминон медиҳад, то мо ба ояндаи ғайзбахши назми Фарзона имон биёварем».

Фарзона Лоиқ Шералиро нахустин устоди худ дар ҷодаи шеър меҳисобад ва ҳамеша мадҷони ғамхориву дастгирии ин бузургвор аст. Ӯ воқеан ҳам аз мактаби бузургтарин устодони сухан сабақ омӯхта, аз шеъре ба шеър, аз маҷмуае то маҷмуаи дигар худро сохтааст.

Маҷмуаҳои ашъори ӯ бо номҳои «Шабохонии барқ» (Душанбе, 1989), «Ояти ишқ» (Душанбе, 1994), «То бекаронаҳо» (Хучанд, 1998), «Меърочи шабнам» (Душанбе, 2000), «Қатрае аз Мӯлиён», дар се ҷилд (Хучанд, 2003), «Як ғунча роз» (Хучанд, 2005), «Мухри гули мино» (Хучанд, 2006), «Сад барги ғазал» (Хучанд, 2008), «Саду як ғазал» (Душанбе, 2011), «Себарга» (Хучанд, 2011), «Парниёни ҷон» (Душанбе, 2011) ва ғайра интишор шудаанд.

Соли 2014 ду китоби шеъраш «Ҳама гул, ҳама тарона» (дар ду ҷилд) ва «Девон» (иборат аз 500 ғазал) дар Хучанд,

инчунин китоби мақолот ва сафарномаву ёдномаҳояш таҳти унвони «Дарёи сӯзон» (Душанбе, Адиб, 2014) ба таъб расиданд. Худи ҳамон сол маҷмуаи ашъори ӯ бо номи «Маро, эй шеър тармими дигар кун» ба хати форсӣ ва маҷмуаи ашъораш дар Олмон ба забони олмонӣ дар тарҷумаи А.Ҳайзер ба чоп расиданд. Соли 2018 маҷмуаи шеърҳои ӯ «Сини салом» ва соли 2019 «Найшакар», «Найсон», «Ношири баҳор», соли 2020 – «Арғунуни офтоб», «Модарнома» дастраси алоқамандон гардид.

Силсилаи ашъори ӯ дар кишварҳои гуногун: Амрико, Бритониё, Фаронса, Олмон, Покистон, Эрон, Арабистони Саудӣ, Ироқ, Яман, Ёзбекистон, Қирғизистон, Қазоқистон ва ғайра интишор ёфтааст. Дар Русия ашъори Фарзона дар тарҷумаи Т.Смертина бо номи «Двадцать лепестков» чоп шудааст (Москва, Советский писатель, 1990). Дар Лондон китоби шеърҳои ӯ бо номи «Гулчини ашъори Фарзонаи Хучандӣ» (2008, бо забонҳои форсӣ ва англисӣ), дар Белоруссия «Мунтахабот» («Избранное», 2009), дар Ёзбекистон «Ишқ тасбеҳи» (2017) ба чоп расид.

Бо алифбои форсӣ маҷмуаҳои ашъори Фарзона бо номҳои «Соҷи ғазал» (Самарқанд, 1995), «Паёми ниёгон» (Техрон, 1996), «Сӯзи нотаом» (Техрон, 2005), «Набзи борон» (Техрон, 2013), «Маро, эй шеър, тармими дигар кун» (Лондон-ШИМА, 2014), «Аз Балху Ҳинду Шероз» (Дехлӣ, 2020) ва бо ҳамин ном чопи дувуми он (Техрон, 2022), «Ҳамосаи панҷгона» (Сурия, 2022) ба таъб расидааст.

Фарзона дар кори тарҷумонӣ низ ҳунари озмудааст ва осори Эсхил, Шекспир, Гёте, Гейне, Экзюпери, Байрон, Пушкин, Фёдор Тютчев, Афанасий Фет, Иван Бунин, Анна Ахматова, Марина Цветаева, Сергей Есенин, Александр Блок, Темури Сулфиқоров, Абай, Мухтор Шоҳонов, Юлиан Тувим, Ли Бо, Ду Фу ва ҳайкуҳои шоирони ҷопониро тарҷума кардааст.

Ӯ ба унвони «Шоирони халқии Тоҷикистон» (2001), Ҷоиизаи Иттифоқи нависандагонии Тоҷикистон ба номи Турсунзода (1995), Ҷоиизаи ҷавонони Ҷумҳурии Тоҷикистон (1994),

Ҷоизаи давлатии Тоҷикистон ба номи Абӯабдуллоҳ Рӯдакӣ (2008) ва ордени «Шараф» (1999) мушарраф гардидааст. Силсилаи шеърҳои дар Бағдод (1997), Афғонистон (2018) ва дар Эрон (2019) сазовори Ҷоизаи «Шеърӣ сол» шудааст.

Дар иртибот бо шеърӣ Фарзона чандин нафар муҳаққиқони ватаниву хориҷӣ, аз ҷумла Сарфароз Юнусов, Тайиба Бобоева, Зоҳидҷон Қўрғонов, Фарзона Алишерзода, Дилшода Ҳазраткулиён (Ўзбекистон), Парвонаи Барорпур, Суҳайло Ҳусейнӣ (Эрон), Масъуди Мирзо (Ўзбекистон), Наргис Раҳимова, Асмоа Аҳмад (Миср) ва дигарон рисолаҳои илмӣ навишта, дифоъ кардаанд. Китобҳои С.Юнусов, Д. Фарҳодзод, Т.Бобоева, Парвонаи Барорпур, У. Ғаффоров, М.Мирзоюнус, Муҳаммадзод Хоҷамуҳаммад ва А.Самадов ба ҳунари шоирӣ ва тарҷумонии Фарзона ихтисос ёфтаанд. Дар матбуоти даврӣ ва китобҳои дастҷамъӣ мақолаҳои зиёди донишмандон ва адибони номвари Тоҷикистон ва кишварҳои дигар дар бораи Фарзона ва шеърӣ ӯ интишор ёфтааст.

«Осорнома»-и Фарзона (мураттиб Матлубаи Мирзоюнус) соли 2022 ба таъъ расида, ағлаби осори матбуи уро то соли 2019 дар бар гирифтааст. Дар маҷмуаи «Шоирӣ фарзонаи дил» (мураттиб Шаҳнавоз Каримзода, 2024) ашъори эҳдой ба Фарзона ҷамъ оварда шудааст.

Ашъори Фарзона дар шаклҳои гуногуни шеърӣ, аз ҷумла рубой, дубайтӣ, ғазал, маснавӣ, ҷаҳорпора ва шеърӣ нав гуфта шудааст. Мавзуоти ашъори ӯ иҷтимоиву ахлоқӣ, милливу башарӣ, ошӣқонаву орифона, фалсафиву андарзӣ ва ғайра мебошанд. Осори мансураш дар шакли мақолаву очерк, меҳрономаву ёднома, пешгуфтору сафарномаҳо интишор ёфтаанд.

Дар маҷмӯъ 50 китоби Фарзона то ин дам ба таъъ расида, 4 китоб дар дасти ҷоп («Қанди баста», «Сетор», «Саҳарнам», «Модарҷон») аст. Аз ин миён 15 китоб дар кишварҳои хориҷа Россия, Ўзбекистон, Белоруссия, Эрон, Афғонистон, Ҳиндустон, Ингилистон, Олмон, ШМА, Сурия ва ғайра ба таъъ расидаанд, ки метавон ба тариқи зер феҳрист сохт:

1. Тулуи хандарез // Гулҳои Наврӯз: Маҷмуа аз силсилаи «Навниҳолони боғи адабиёт» (аишғори Баҳринисо, Фарзона, Шаҳрия, Рафоат).—Душанбе: Адиб, 1987.—С. 43–87.
2. Шабохуни барқ: Маҷмуа.—Душанбе: Адиб, 1989.—128 с.
3. Двадцать лепестков: Стихи // Пер. с тадж. Т. Смертиной.—Москва: Советский писатель.—1990.—176 с.
4. Ояти шиқ: Шеърҳо.—Душанбе: Адиб, 1994.—176 с.
5. Сояи газал / Хаттот Иброҳими Наққош.—Самарқанд: Сугдиён, 1995.—43 с.
6. Нигоҳе ба зиндагӣ ва осори Абай. Тарҷумаи аишғор аз Фарзона.—Техрон: Суруш, 1374/1996 - 197 с.
7. Паёми ниёкон: Гузидаи аишғори Фарзонаи Хучандӣ. Чопи аввал.—Техрон: Интишороти «Суруш», 1375 / 1996.—129 с.
8. То бекаронаҳо.—Хучанд: Наишриёти давлатии ба номи Раҳим Ҷалил, 1998.—197с.
9. Меъроҷи шабнам: Шеърҳо.—Душанбе: Адиб, 2000.—208 с.
10. Мунтахаби аишғор.—Хучанд: Наишр. Давл. ба номи Раҳим Ҷалил, 2001.—113 с.
11. Қатрае аз Мӯлиён. Дар се ҷилд. Ҷилди 1.—Хучанд: Нури маърифат, 2003.—506 с.
12. Қатрае аз Мӯлиён. Дар се ҷилд. Ҷилди 2.—Хучанд: Нури маърифат, 2003.—480 с.
13. Қатрае аз Мӯлиён. Дар се ҷилд. Ҷилди 3.—Хучанд: Нури маърифат, 2003.—376 с.
14. Як гунча роз: Гулчини аишғор / Мураттиб Бердиева Т. Э.—Хучанд: Ноишр, 2005.—188 с.
15. Сӯзи нотаом: Маҷмуаи шеър.—Техрон: Расониш, 1385=2005.—143 с.
16. Мухри гули мино.—Хучанд: Ноишр, 2006.—400 с.
17. Сад барги газал.—Хучанд: Нури маърифат, 2008.—116 с.
18. Марина Светаева. Стихотворения. Шеърҳо. Тарҷумаи Фарзона.—Хучанд: Ноишр, 2008. — 124 с.
19. Анна Ахматова. Стихотворения. Шеърҳо. Тарҷумаи Фарзона.—Хучанд: Ноишр, 2008. — 112 с.
20. Таджикистан: Мгновения вечности. Стихи. — Минск: Звезды гор, 2009.— 55 с.
21. Гулчини аишғори Фарзонаи Хучандӣ (ба забонҳои форсӣ ва англисӣ)—Лндон, 2008

22. Саду як газал.–Душанбе: Ирфон, 2011.–104 с.
23. Парниёни ҷон: Аз силсилаи «Китобхонаи мактаб–12».–Душанбе: Маориф ва фарҳанг, 2011.–212 с.
24. Себарга: Маҷмуаи ашъор ва тарҷумаҳо.–Хучанд: Ношир, 2011.–436 с.
25. Набзи борон.–Техрон, 2013.–60 с.
26. Маро, эй шеър, тармими дигар кун / Ба интихоби Меҳди Чомӣ.–ШМА-Лондон: Найсон, 1393(2014).–154 с.
27. Фарзона / Переводы на немецком А. Хайзер. –Berlin-Chudschand, 2014.–10 с.
28. Дарёи сӯзон: Маҷмуаи мақолаҳо.–Душанбе: Адиб, 2014.–240 с.
29. Ҳама гул, ҳама тарона. Дар ду ҷилд. Ҷилди якум. – Хучанд: Хуросон, 2014.–504 с.
30. Ҳама гул, ҳама тарона. Дар ду ҷилд. Ҷилди дуюм. –Хучанд: Хуросон, 2014.–500 с.
31. Девон (форсӣ). Дар ду ҷилд. Хучанд: Хуросон, 2014.
32. Девон. Панҷсад газали дилангез.–Хучанд: Хуросон, 2014.–540 с.
33. Девон. Дар 2 ҷилд. Ба хатҳои кириллӣ ва форсӣ. Ҷ.1 – Хучанд: Ношир, 2014. – 536 с.
34. Девон. Дар 2 ҷилд. Ба хатҳои кириллӣ ва форсӣ. Ҷ.2. – Хучанд: Ношир, 2014. – 520 с.
35. Фарзона. Ғазаллар гулдастаси / Тарҷумон Шариф Нуриддин.–2016.–56 с.
36. Ишқ тасбеҳи / Одил Икром тарҷумаси.–Хужанд: Ношир, 2017.–120 с.
37. Сини салом: Гулчини ашъор.–Хучанд: Аврангпринт, 2018.–160 с.
38. Найшакар.Маҷмуаи ашъор.–Душанбе: Маориф, 2019.–253 с.
39. «Найсон». Маҷмуаи ашъор. – Хучанд: Ношир, 2019. – 320 с.
40. «Ношири баҳор» Маҷмуаи ашъор. – Хучанд: Ношир, 2019.–104 с.
41. «Ареғунуни офтоб». – Душанбе: Адиб, 2020. – 240 с.
42. «Модарнома». Маҷмуаи ашъор. – Хучанд: Хуросон, 2020 – 56 с.
43. «Аз Балху Ҳинду Шероз» - Деҳлӣ, 2020 – 110 с.
44. «Аз Балху Ҳинду Шероз» ҷопи дувум .Техрон: Муассисаи фарҳангии шоирони порсизабон 1400/2022- 110 с.
45. Ҳамосаи панҷгона. Ҳамосият-ул-ҳамоса. – Сурия, Ди-мишқ: Amal-al-jadida, 2022.-105 с.

46. Худои муштарак. Маҷмуаи ашъор.–Кобул: Гурӯҳи фарҳангии ҳамзабонон, 2024.-150 с.
47. Қанди баста. Маҷмуаи мақолаву хотирот. – Хучанд: Ношир, 2024. – 525 с. (дар дасти чоп).
48. Сетор. Маҷмуаи ашъор. – Душанбе, 2024 (дар дасти чоп).
49. Саҳарнам. Маҷмуаи ашъор – Тошканд, 2024. – 260 с. (дар дасти чоп).
50. Модарҷон. Маҷмуаи ашъор. – Хучанд: Хуросон, 2024. – 64 с.

Китобҳо дар бораи Фарзона:

1. Юнусов Сарфароз. Аз зоҳири ашъ ба асли ҳақиқат. - Хучанд, 1997. – 224 с.
2. Ҳазратқулиён Дилишода. Поэтикаи шеъри Фарзона. – Самарқанд, 2011.- 177 с.
3. Барорпур Парвона. Шоҳдӯхте аз шеъри Эрон ва нигине аз Оли Сомон. Фуруғи Фаррухзод ва Фарзонаи Хучандӣ. – Душанбе, 2012. – 299 с.
4. Ҳусайнӣ, Суҳайло. Визагии шеъри Фарзона ва иртиботи адабии ӯ бо Парвин, Фуруғ ва Симин (ба хати форсӣ). - Душанбе, 2012. -47 с.
5. Бобоева Тайиба. Тасвир дар шеъри муосири тоҷик. (Дар мисоли шеъри Фарзона). – Хучанд: Ношир, 2014.- 131 с.
6. Ғаффоров Усмонҷон. Дурдона ва дарё.- Хучанд: Ношир, 2014. -162 с.
7. Матлубаи Мирзоюнус. Шарҳи шаст шеъри Фарзона. – Хучанд:Ношир, 2019. – 244 с.
8. Осорномаи Фарзона. Хучанд: Хуросон, 2022.– 188с.
9. ХоҷамуҳаммадМуҳаммадзод. Фарзиштаи ишқ. – Душанбе, 2022.
10. Камоли Абдурахим. Фарзонаи Хучандӣ/ Журналист барои ҳамеша.– Душанбе: Шарқи озод, 2023. С. 17-124.
11. Самадов А. Маснаднишини сухан. – Хучанд: Ношир, 2024. – 142 с.
12. Мирзоев М. Фарзона ва фарҳанги мардумӣ. – Фарғона, 2024. – 160 с.

Матлубаи Мирзоюнус,
моҳи октябри соли 2024

МАҚОЛАҲО

ДАРҲИ СЌЗОН

Фурӯғи Фаррухзодро хеле дер шинохтам: дар нуздаҳсо-
лагӣ. Дар он марҳалаи зиндагӣ, ки дигарон аллакай ба худсо-
зӣ шуруъ мекунам. Фурӯғ растохезе овард ба ҷаҳони беҳара-
коти ман, садои нуқрагини об овард ба олами шаболудаам,
ки бӯи хоб мекард, пардаҳои ибҳомро аз ҷашми ман дарҳам
афканд ва гуфт: – Зиндагиро бин! Ҷӣ басо заминиву зебо, ҷӣ
басо самимию рӯшан шеърӣ ӯ бо ман ҳарф зад. Он рӯзгор
ман Фурӯғро, шоири дили худро ёфтам ва ҳаргиз гумон на-
бурдам, ки рӯзе аз таҷоруби ӯ чизе хоҳам бардошт ва аз ка-
ломаш вом хоҳам гирифт. Ва ончунон ӯро дар худ ҷо хоҳам
дод, ки дигарон маро сояи Фурӯғ гӯянд. Вале он дигаронро
бо он ки барҳақ меандешанд ё баноҳақ, мегузорам ва боз ба
Фурӯғ бармегардам. Ба он бузургиву содагиву наҷобат, ки ӯ
месуруд. Байте аз Шайх Камол ба ёдам меояд:

*Дар суҳан лутфи Илоҳӣ ба ту ёр аст, Камол
В-арна сад сол ба фикр ин суҳанон нагирон гуфт.*

Истеъдоду қариҳаи фитрии Фурӯғ бениҳоят аст ва
гоҳе дар ҷашми ман менамуд, ки ӯ ҳамаи роҳҳоро осон си-
пардаву ҳарфҳоро осон гуфта бошад. Баъдтар, чун бо ан-
дешаҳои роҷеъ ба шеър ошно шудам, дарёфтам, ки руш-
ду булуғи Фурӯғ, он тавр ки ман мепиндоштам, осон сурат
нагирифтааст. Он сон ки ҳудаш мегӯяд: «Меҳоҳам бигӯям,
ки ҳатто баъди хондани Нимо ҳам ман шеърҳои бад хеле
зиёд гуфтаам. Ман эҳтиёҷ доштам, ки дар ҳудам рушд ку-
нам ва ин рушд замон меҳост ва меҳоҳад. Бо курсҳои ви-
томин намешавад як маротиба қад кашид. Қад кашидан
зоҳирӣ, устухонҳо дар ҳудашон наметарканд».

Муҳаққиқон борҳо иртиботи номҳои маҷмуоти «Асир»,
«Девор», «Исён» ва «Таваллуде дигар»-ро бо марҳалаҳои
зиндагии Фурӯғ ёдовар шудаанд. Бо он ки «Асир» ва «Девор»
ишоратест ба зиндагии асиронаи Фурӯғ дар муҳити сарди
хонаводагӣ, ки падару модари саҳтгираш фароҳам оварда

буданд ва дар хонаи шавҳар, ки давоми он зиндагӣ буд ё аз он ҳам бадтар. «Исён» ҳалқаҳои завлонро аз ҳам шикастан буд ва худро ба сӯи озодиҳо бурдан ва баъд марҳалаи тоза шуруъ шуд, оғози зиндагии ҳақиқӣ, ки «Таваллуде дигар» ном гирифт. Чун шеърӣ «Таваллуде дигар», ки андаруни маҷмуа омадааст, эҳдо ба филмбардори машҳури иронӣ Иброҳими Гулистон аст, ҳама маънӣ гирифтанд, ки бо ишқи ин ҳунавари эҷозкор барои Фурӯғ зиндагии ҳақиқии ҳунари оғоз шуд. Ман ин номҳоро барои худ андак дигаргунатар тафсир кардам. «Асир» ва «Девор» дар замоне ба зуҳур омадаанд, ки Фурӯғ ҳанӯз дар деворҳои дунёи хонаводагии ҳудаш равзана меҷуст ба дунёи бузургтар, ҳанӯз асири он калимоту самбулҳои маъмуле буд, ки аз дигарон буданд ва ба парниёни ҳарири шеърӣ ӯ дарбеҳ мешуданд. Ин давраи ҷустуҷӯҳо буди талошҳо барои аз ҳама муҳосираҳои руҳӣ раҳо шудан ва худро офаридан. Ин даврае буд, ки ӯ ҳамчун Шоир дар батн шакл мегирифт ва рӯзе бояд ба тамоми мерасиду берун меомад ва ин лаҳзоти берун омаданро ӯ «Исён» ном дод ва баъд таваллуд шуд Шоири комил, Шоире, ки буданаш меҳост.

Чанд сол пеш, вақте Муҳиддини Олимпур сабти овози Фурӯғро, ки шеърӣ имрӯз ё ба истилоҳ шеърӣ сафед хондааст, бароям шунавонид, ман дар баробари он фазои густурда ҳайрон мондам. Ин тариқи ба форсӣ сухан гуфтан ҳанӯз барои ман ноошно буд. Зехни ман, ки ҳамеша аз ашъори суннатӣ, ки зарбею тамкине дорад ва садоҳову рангҳову эҳсосу растагориҳо низ дар ҳисори аркони аруз сурат мегиранд, пур буд ва ман омода набудам дар ин фазои нав фикрамро парвоз диҳам. Яъне он вақт он ашъори Фурӯғро нафаҳмидам ва ба шеърӣ суннатияш дил бастам, вале пеши худ меандешидам, ки Фурӯғ як давраи том ғазал гуфтааст, басо мароҳилро аз шеърӣ анъана сипарӣ кардааст, то оқибат дар шеърӣ озод худро он гуна ки меҳост, офаридааст. Маҷмуаи «Таваллуде дигар», ки нуқтаи авҷ аст дар шеърӣ Фурӯғ, танҳо як ғазал дорад, дигар боқӣ ҳама ашъори мутанаввӣ ҳастанд. Аммо он ғазал ҳам он-

чунон фурӯғомез шудааст, ки нақши хутути гӯяндааш рӯшан ба назар меояд:

*Рағбори навбаҳориву хоби даричаро
Бо зарбаҳои васваса мағшуш мекунӣ.
Эй моҳии тилои мурдобии хуни ман,
Хуш бод мастиат, ки маро нӯш мекунӣ.
Ту дарраи бунафиш гурубӣ, ки рӯзро
Дар сина мефишориву хомӯш мекунӣ.*

Ӯ тамоми он самбулҳову устураҳои ҳазорсоларо, ки оростагари ғазал буданд, сӯе гузоштааст ва маънию калимотро аз ҷаҳони худ гирифтааст: аз он тиреза, ки сукути шабонгоҳияшро зарбаи борони навбаҳор мешиканад, аз он ёри ташнадил, ки бодаи ин вучуди бонаҷобатро (ки худро шабиҳи мурдоб медонад) менӯшаду маст аст. Он ёр, ки лаҳзае пеш мушобеҳи моҳии тило буд, инак ғурубест, ки рӯзро (Фурӯғро, ки лаҳзае пеш мурдоб буд) саҳт ба канор мегирад ва ҳамчунин вожаҳои дарича, мурдоб, ғуруб, фишурдан, ки писанди Фурӯғанд ва ҳамеша ба такрор меоянд. Магар шоири мард метавонад ҳамин гуна зебо андешад, ба ҳар лаҳза фикраш тағйир хӯрад ва ин қадар самимӣ бошад?!

Ман фикр мекунам, ки Фурӯғ барои шеъраш хеле вақт пирӯҳани муносиб ҷустааст, пирӯҳане, ки дар он ҳама тани пуршукӯҳи шеъраш бо он руҳи ношикебо ҷо шаванд, вале баъд дарёфтааст, ки беҳтарин пирӯҳан барои шеър урёнист. Урёнӣ! Яъне ҷӣ гуна урёнӣ? Урёнии ойина, урёнии об. Агар ба рӯи ойина парда кашед, ҷавҳараш нонамо мешавад, пас, шумо худро ҷӣ гуна мебинед? Ва ҷӣ об аст обе, ки кулоҳи ҳасиву пирӯҳане аз кафки собун дошта бошад. Обу ойина урёнӣ меҳоянд, зеро урёнӣ барои онҳо айни покизагист. Ба гуфти Фурӯғ:

*Сухан аз зиндагии нуқрагии овозест,
Ки саҳаргоҳон ғаввораи кӯҷак меҳонд.*

Фурӯғ дар шакли шеъри суннатӣ низ бисёр кор кардааст. Ӯ он эҳсоси шабехунзани худро дар авзони гумному азёдрафтаи арузи форсӣ рехтааст:

*Ман, ки дар мактаби руъёи Зухра
Расми афсунгарӣ омӯхта будам.
(баҳри раҷази маҳбун)*

*Дастӣ мармузе маро чун заврақи ларзон
Мекашад порузанон дар коми туфонҳо.
(рамали маҳчуф)*

*Гар Худо будам, малоикро шабе фарёд мекардам,
Оби Кавсарро даруни кӯраи дӯзах бичӯшонанд.
(рамали маҳчуфи мусаббағ)*

*Боз ман мондаму хилвате сард
Хотироте зи бигзаиштаи дур.
(мутадорикӣ маҳзуфи мусаббағ)*

*Миёни торикӣ
Туло садо кардам.
(мучтаси маҳбуни аслам)*

Дар ин авзон шуарои классик ва муосир хеле кам сурудаанд. Шояд Фурӯғ аввал меҳост ҳама растагориҳои руҳашро бо илоҷе дар авзони гуногуни аруз ҷой диҳад. Ман аз ранҷҳои руҳи Мавлавӣ ёд меорам, ки мегуфт: «Муфтаилун муфтаилун муфтаилун кушт маро». Арузи форсӣ камтар аз укёнусе нест, аммо укёнуси Мавлавӣ лабреттар, густурдаттар, бузургтар аст. Вақте ӯ он укёнуси беҳудудахро дар он укёнуси кӯчак рехт, ҷи дамидагӣҳое, ки шуд.

Баъдтар, ман ба шеъри имрӯзи Фурӯғ ворид шудам ва даррасидам, ки дар он чизе маснуиву дурӯғин нест. Ин обе нест, ки ба андозаи як ҷӯйбор ҷорӣ шавад ва ҳаракати муайяне дошта бошад. Аммо Ҳофиз, Ҳофизи беназир ҳам, ки

ҳаракати фикру эҳсосаш ҳамеша самт дигар мекард ва дар як ғазалаш чандин мазомину мавзуоте, ки равобити зоҳирӣ надоштанд, ба ҳам меомаданд, он ҳамаро дар маъмултарин қолабҳои аруз мерехт. Шеъри имрӯз бо он ки барои гуфта-ниҳо имконоти бузург густурд, ҳаргиз натавонист ба он пояе расад, ки шеъри суннатӣ бо он фишурдагиҳову маҳдудии масоҳати имкон расидааст. Шояд ин таҷриба ҳам замон ме-хоҳад. Аз ин рӯ, ман шеъри Фурӯғро на барои шеъри анъана ё нав буданаш, балки барои шеъри руҳи ман буданаш дӯст медорам. Барои ман шигифтангез аст, ки ӯ чӣ басо содаву бепирояву заминӣ сухан мегӯяд, дар ҳоле ки руҳаш бегумон то нуҳ осмон уруҷ кардааст ва маконҳову ломаконҳоро си-пардааст. Вақте ӯ мегӯяд:

*Эй ҳафтсолагӣ!
Баъд аз ту, ки ҷои бозимон зери миз буд,
Аз зери мизҳо
Ба пушти мизҳо
Ва аз пушти мизҳо
Ба рӯйи мизҳо расидем.
Ва аз рӯйи мизҳо бозӣ кардем
Ва бохтем, ранги туро бохтем.*

Ҳар касе ҳам, ки маънишинос нест, ин ҳарфҳоро мефаҳ-мад ва андуҳи бохтанро эҳсос мекунад. Ман ҳам ўро чӣ хуб мефаҳмам, вале дар баробари ин мефаҳмам, ки ин гуна хуб худам наметавонам чизе бигӯям.

Вақте Фурӯғ худро сохт, чурмҳои осори пешинаш пешӣ чашмаш бузургтар шуданд. Забону фурми он сурудаҳо ранги кӯхнагӣ мекарданд, аммо нигоҳ нав буд. Ин нигоҳи густур-даву рабояндае буд, ки пӯстро мешикофид ва мағзро ташхис мекард. Вақте ман шеъри «Офтоб мешавад»-ро хондам, бисёр хушам омад ва аз бар кардам. Аммо дертар бароям маълум шуд, ки Фурӯғ ин шеърро руъёиву мавҳум номидааст. Фурӯғ намехост аз ҳаво сухан гӯяд, дар ҳоле ки зиндагии ҳаққонӣ ҳаст, ашӯ ҳаст, воқеа ҳаст, инсон ҳаст.

*Ту омадӣ зи дурҳову дурҳо,
Зи сарзамини атрҳову нурҳо.
Нишондаӣ кунун маро ба заврақе
Зи абрҳо, зи очҳо, булӯрҳо...
(«Офтоб мешавад»)*

Барои ман ин тариқи сухан гуфтан мушобеҳи парвоз кардан аст. Зихни ман ҳамеша пур аст аз чунин парвоз, аз чунин манзараҳои руъёӣ, ангораҳои румантикӣ. Ва ман, бе он ки хоста бошам, аз ҳақиқати зиндагӣ мегурезам, ба оғӯши он дунёи руҳонии зебо, ки одамҳояш, гулу гиёҳаш, осмону заминаш бӯи начобат мекунад. Аммо Фурӯғ пайкари худрову руҳи худро бо зиндагӣ ошӣ додааст: бо зиндагӣ, ки бо ҳар чӣ талх, бо ҳар чӣ ширин, бо ҳар чӣ хубу бо ҳар чӣ зишт, бо ҳар чӣ поку бо ҳар чӣ олуда мачмуаест бетафсир. Ва Фурӯғ ҳаргиз мунзавие нест, ки сухан аз гирудори майдон гӯяд. Ӯ ҳамон ҷост, андаруни ҷӯшишҳои майдон. Вучуди пазмони ӯ лаҳзаҳоро осон раҳо карданӣ нест, чизе бардоштанист:

*Меакам бо вучуди ташнаи худ
Хуни сӯзони лаҳзаҳои туро.
Ончунон аз ту ком мегирам,
То ба ҳашм оварам Худои туро.*

Ва ин вучуди ташна овоз медиҳад:

*Ҳаргиз орзу накардаам,
Як ситора дар сароби осмон шавам.
Ё чу руҳи баргузидагон
Ҳамнишини хомӯши фариштагон шавам.
Ҳаргиз аз замин ҷудо набудаам,
Бо ситора ошно набудаам.*

Фурӯғ ҳаргиз аз корбасти вожаҳое, ки моли шеър набуданд, парҳез намекунад ва мегӯяд: «ба ман чӣ, ки ин калимот шоирона набуданд. Ҷон, ки доранд, шоиронашон мекунем». Дар шеъре омадааст:

*Овози гунги ҳамҳамаи қурбоғаҳо
Печидар дар сукути нур аз рози нимашиаб.*

Қурбоға чӣ мавҷуди дағал аст. Ҳам ҳудаш ва ҳам номаш. Аммо ин дуруштиву зиштӣ батамом барҳам меҳӯрад, вақте ба шеъри Фурӯғ ворид мешавад. Ба шеъри ваҳшии худрӯй, ба шеъре, ки ороиши маснуиро хуш надорад, ба шеъре, ки тамоми зебоияш дар ҳақиқати самимонаи ӯст:

*Маъшуқи ман
Бо хулус дӯст медорад
Як кӯчабоғи деҳкадаро,
Як дарахтро,
Як зарфи бастаниро,
Як банди рахтро.*

Оре, дар доираи муқаррарот аст, вақте касе як кӯчабоғи деҳкадарову як дарахтро, як банди рахтро ва... яхмосро дӯст медорад. Аммо чӣ басо ғайримунтазира аст ин дӯст доштанҳо (бахусус яхмосро) дар андаруни шеър бе ягон дарбеҳу кӯк заданҳо омада бошанд:

*Ва саранҷом ту дар финҷони чой фурӯ хоҳӣ рафт
Мисли қошқ дар об.*

Ғариб аст дар назари ман чой ва рухсати вуруд гирифтани ӯ ба шеър. Аммо чаро рухсат надошта бошад? Чаро ҳазорон ҳазор мафҳуми мубҳами руъёӣ ҳаққи дар шеър буданӣ доранд, аммо «чой», ки ҳамарӯза чандин бор бо он дар зиндагии худ бархӯрд мекунем, не. Бешак, мешавад инчунин вожаҳоро дар шеър чой дод, аммо чӣ душвор аст анҷом додани кори бесобиқа. Осонтарин роҳ боз ҳамон гулу булбулу шамъу парвонаю тӯтию кумриро ба мадад хондан ва дар паноҳи сухани гузаштагони бузург осудан аст. Аммо Фурӯғ кучову соя чустанҳову хира монданҳо.

Касе ба он авҷи офтобии сухан чун Фурӯғ бебоку зебо раҳ накушодааст. Бонӯе дар меҳробӣ дилҳо ин гуна рӯшанчироғе наафрӯхтааст, ки Фурӯғ. Бонӯе, ки вучудаш ва руҳаш ҳама фарёди зебой буданд.

Фурӯғ ҳаргиз аз кашидани парда ва тамошои тани ба-
рахнаи зиндагӣ намерамад. Ва аз он ҳам намеҳаросад, ки чӣ
бе парда сухан мегӯяд ва ҳақиқати худро мекушояд. Хаёле
ҳам намекунад, ки агар руҳониён мехонанд, чӣ мегӯянд ва
агар вазирон мехонанд ё ҷӯпонон. Не, ӯ ба руҳи худ меанде-
шад ва ба ин роҳи кӯтоҳ, ки аз фосилаи мелод то марг вучуд
дорад. Ва агар чизеро ҳам пинҳон медошт, ӯ ба худ хиёнат
мекард, зеро миёни ӯ ва хонандааш девор сар мекашид, инҳо
ба ҳам маҳрам намешуданд.

Воқеан, ду сол пеш, дар шаби шеърӣ қисса, ки дар Қасри
адибони ба номи устод Турсунзода доир шуд, вақте аз ин ху-
сус ақидаи маро пурсон шуданд, гуфта будам: Ман пешорӯи
ҷаҳони танги худам дунёи бузурги шеъри Фурӯғро мебинам ва
ҳар чиро ки ӯ гуфта бошад, эҳтиром мегузорам. Фақат дар мав-
риди он ки як зани Шарқ, ки шоири нобиға ҳам ҳаст, чӣ тавр ба
худ иҷозат медиҳад тафсилоти шабистонро ба берун кашонад,
каме ҳайронам. Дар назари ман ин ба ҳадҳои худовандӣ таҷо-
вуз кардан аст». Ин суҳанҳои ман қисме аз нишастагонро хуш
наомад ва ишораҳои ҳам буданд, ки ту Фурӯғро маърифат на-
кардӣ, ҳақиқати ӯро нашинохтӣ, ба пахнояш нарасидӣ ва ғай-
ра. Шояд ҳамин тавр ҳам бошад. Ман ҳам ба хоҳири муҳаббати
бузурге, ки ба Фурӯғ дорам, ҳамеша барои ҳаққонияти ӯ далел
меёбам, вале дар баробари ин, ақидаи боло таркам намекунад.

Фурӯғ дар мавриди шеъри Нимо Юшич, нахустин гӯян-
даи шеъри нав гуфта буд, ки: «Ман ҳаргиз намеҳаҳам муқал-
лиди бевичдони Нимо бошам». Ман ҳам ҳаргиз намеҳостам
муқаллиди маънирабони Фурӯғи Фаррухзод бошам ё Ахаво-
ни Солис ё Сипехрӣ ё устодон Лоику Гулрухсор ё каси дигар.
Барои ман бисёр гарон аст вақте суҳанҳои назарногиронаи
дӯстони ҳамзабон ё худи тоҷиконро дар хусуси шеъри имрӯ-
зи Тоҷикистон мешунавам. Ва мегӯям: «Не, набояд чунин бо-
шад, вақте ки шеъри устод Лоиқ ва ҳамнаслони ӯ ҳаст, шеъре,
ки бисёр руҳову мағзҳои яхбастаро завқи таҷаддуд бахшид».
Ин мавриди гуфтугӯи дигар аст. Ҳоло бармегардам ба Фурӯғ.
Ин ҷо камтарин чизе роҷеъ ба Фурӯғ, ки дар зехни ман маҷ-

муъ бастааст, берун омад. Ин як назари сарсарии сабуксайре буд ба он дарёи жарфнои пургавҳар, ки номаш Фурӯғ аст. Ин дарёи муъчиза аст ё дарёи сӯзон. Ва ман, мане, ки аз обу оташ метарсам, дар соҳили ин дарё нишастаам ва меандешам, ки чӣ гуна худро бояд созам. Ва овози Шайх Саъдӣ посухам мегӯяд:

*Ба дарё марава гуфтамат зинҳор
Вагар меравӣ, тан ба туфон сунор.*

Соли 1993

ШЕЪРИ ХОКӢ, ШЕЪРИ ОБӢ, ШЕЪРҲОӢ ОҶТОБӢ

Чанд соли охир, ки симхорҳои марзбанд андаке кушода шуданд ва иртибот бо мамолики ҳамзабон барқарор гардид, чандин мачмуоти ашъори устодони шеъри имрӯзи Тоҷикистон дар Ҷумҳурии Ислонии Эрон мунташир шуд. Ман анқариб барои ширкат ба маросими 550-солагии ҳаким, ориф ва шоири барҷастаи садаи XVI Мулломуҳаммади Фузулӣ ба Техрон рафта будам. Дар он сафар хеле меҳостам аз чигунагии истиқболи ашъори шуарои тоҷик аз ҷониби эронӣён воқиф шавам. Хушбахтона, насибам шуд, ки аз суҳбати донишманд ва шоири бузург, доктор Муҳаммадризо Шафеии Кадканӣ, ки аз фаридони илми таҳқиқ аст, суд бардорам. Устод Шафеии Кадканӣ кутуби шоирони тоҷикро, ки дар Эрон тоза ба чоп расида буд, бо ниҳояти муҳаббату эҳтиром хонда буд ва роҷеъ ба шеъри ҳар шоир назари амиқ дошт. Ё марҳалаҳои рушди шеъри тоҷикро дар садаи бист муайян карда ва бештар аз марҳалаи савуми ҳаракати шеър, ки бо ашъори Муъмин Қаноат ва Лоик Шералӣ оғоз шуд, ҳарф зад ва аз дарёфтҳои хунарии шуарои тоҷик изҳори мамнуният намуд. Ҳамчунин устод Кадканӣ роҷеъ ба таваллуди шеъри нимоӣ, шеъри ҷади-ди Эрон ва тозатарин таҷоруби шоирони муосир сухан гуфт. Сухан аз шеъри Фурӯғи Фаррухзод рафту Аҳавони Солис аз Сухробӣ Сипехриву Таваллулӣ, аз Нодирпур ва Ҳушанги Соя, аз Муширӣ, Қайсари Аминпур ва дигарон. Аз назари доктор

Кадканӣ бузургтарин ва рӯшантарин дарёфтҳои шоирона ва дурахшишҳо дар шеъри Фурӯғ ва Ахавони Солис аст. Ҷараёни рушди эшон батадриҷ сурат гирифта чандин мароҳили ҷустуҷӯро гузаштаанд ва мани фардии худро, ки «ман»-и ҷаҳонӣ ҳам ҳаст, пайдо кардаанд. Дар маҷрои суҳбат ман пай бурдам, ки таваҷҷуҳи устод Кадканӣ дар баробари назардошти маъниофариниву сохтмони забонӣ ва шакл бештар ба қори эстетикӣ ҳунарвар аст ва аз назари зебоишиносӣ шеърро арзёбӣ мекунад. Дар ин сурат, аз нигоҳи ӯ шеъри муосири тоҷик бояд марҳалаи дигари сабзишро убур кунад, то бо шеъри бузургтарин шуарои форсигӯе чун Фурӯғ, Суҳробӣ Сипеҳрӣ ва Шомлу паҳлу занад. Хушбахтии беназира буд, ки ман аз дарёи Кадканӣ ба қадри бардошти худ қатраҳо гирифтам.

Дарвоқеъ, шеъри Фурӯғ ва Ахавони Солис дар назари ман як кӯчаи дарозанд, аввалашон тангу нимарангтар, охирашон сар ба сар рӯшану офтобӣ, пуропур аз диданиҳои латиф, саршор аз садоҳои гарми зиндагӣ. Охирин китобе, ки роҷеъ ба Фурӯғ хондам, мутааллиқ ба адабиётшиносии машҳури Эрон Муҳаммад Ҳуқуқист, ки интишороти «Нигоҳ» соли гузашта мунташир кардааст ва таҳқиқу таҷзияи амиқи шеъри Фурӯғро фаро мегирад. Бо он ки баррасиҳои Муҳаммад Ҳуқуқӣ бароям бисёр тозаву ҷолиб буд, чанд нукта баҳсҳои намуд. Фаразан, муаллиф аз заифии шеъри Фурӯғ дар давраи аввал ва қамоли шеърро аз давраи дуюм ҳарф мезанад ва яке аз сабабҳои заъфу навоқисро дар шакли ҷаҳорпора будани ашъори давраи аввал ва шеъри озод будани ашъори давраи охир медонад. Ў барои намуна ин пораро меорад:

*Оре, оғоз дӯст доштан аст,
Гарчи поёни роҳ нопайдост.
Ман ба поён дигар наяндемаш,
Ки ҳамин дӯст доштан зебост.
(Шеъри «Дӯст доштан»)*

Аз назари муаллиф ин пораи манзум шеър нест, як настри бефурӯғи хушк аст, ки ҳарфе шодоб надорад. Аммо пораи

таҳт аз ҳамон шеъри «Дӯст доштан» аз назари доктор Ҳуқуқӣ шоирона аст, зеро ҳузури тасвир ва таркибҳои бикр ҳарфҳои манзумро ба тарафи шеър кашидаанд:

*Имшаб аз осмони дидаи ту
Рӯйи шеърам ситора меборад.
Дар зимистони дашти коғазҳо
Панҷаҳоям ҷараққа мекорад.*

Ва пораеро меорем аз шеъри ҷадиди марҳалаи дуюм, давраи балоғати сухани Фурӯғ:

*Чаро нигоҳ накардам?
Миёни панҷараву дидан
Ҳамеша фосилаест.
(Шеъри «Панҷара»)*

Дар назари ман, ҳам аз рӯйи намунаҳои ғавқ фосилаи давраҳо пайдост. Дар шеъри аввал шоир ҳанӯз ғазои фикрии худро ба комили боз накардааст, аммо дар шеъри дигар ба авҷи саҳмноке рафтааст, ки садояш аз дури дур ба гӯш мерасад ё на, аз наздики наздик, аз даруни худӣ мо. Вале дар баробари ин, ду пораи шеъри аввал бо он ки кори эстетик дар пораи дуюм бештар аст (таркиботи осмони дида, ситора борида, зимистони дашти коғаз, ҷарақа коштан, таносуби осмону ситора, зимистону оташ) дар як пояи зебоӣ қарор гирифта бисёр самимонаро шоирона аст. Зеро ман фикр мекунам, ки ҷавҳари маънӣ ҳамеша муқаддамтар аст аз дигар аносири шеър, ки барои ифодаи он хизмат мекунанд. Ғизо муҳимтар аст аз зарфе, ки онро ҷо мекунанд. Яке дар зарфи ҷопуни бо иловаи хуришҳои оростаи сабзавот меорад, яки дигар дар табақи сафолӣ лабпарида. Ғизо ҳамон як ғизост. Ҳамчунин ҷаҳорпора будани шеър ё ба вазни арузи озод буданаш ё ҳиҷои озод, чандон моҳият надорад. Заъфи шеъре ба ҷурми ғазал ё дубайтӣ буданаш ё камолӣ шеъре ба шарофати шеъри озод буданаш нест, зеро форм дар назари ман унсуре аввалияи шеър маҳсуб намешавад. Як сабки шеърро

намешавад ба дигараш тарчеҳ дод. Сабк тариқи буришу дӯхти пирохан аст, аммо матое нест, ки аз он пирахан дӯзанд. Аз ин рӯ, дар ҳама маврид, он чӣ моҳият дорад, ин аст, ки навиштаи касе умуман шеър аст ё шеър нест.

Ва, инак, ба шеъри имрӯзи Тоҷикистон бармегардам. Ба фикрам, муҳаққиқон ва хонандагони эронӣ бо он ки китоби ашъори имрӯзиёро дастрас доранд, ҳанӯз ба моҳияти ковишҳо ва дарёфтҳои ҳунарии шуарои тоҷик нарасидаанд ва то ҷавҳари ин таровишҳо роҳ набурдаанд. Ин ашъор дар Эрон ҳанӯз ҳамаҷониба нақд нашудааст ва дар анбуҳи миллионии кутубе, ки ҳамасола мунташир мешавад, рӯйнамо нест. Агар таваҷҷуҳи бештари нокидон ва донишмандони эронӣ ба ин ашъор кашада шавад ва эшон ба тааммуқ ғудозишҳои ҳуруфро дар коргоҳи ҳунарии ин шоирон бинанд ва бозёфтҳои шоиронаро берун кашанд, истиқболи ҳамагонӣ низ гармтар хоҳад шуд.

Ман ин ҷо меҳоям назари мушаххаси худро роҷеъ ба шеъри устод Лоиқ пеш оварам. Ман шеъри устодро бидуни игроқ дар як пояи нардбони ҳунар бо Фурӯғи Фаррухзод, Аҳавони Солис, Сухробӣ Сипеҳрӣ ва дигар нобиғагони шеъри муосир қарор медиҳам. Ин чанд ситорае, ки гуфтам, барои ман яке наздику дигар дур аст. Рӯшантарин ситорае, ки ҷазби гарму покашро ҳамеша эҳсос мекунам, шеъри устод Лоиқ аст. Ман устод Лоикро рӯзгоре, ки мактабхон будам, аз «Марди роҳ»-аш шинохтам. То он давра маҷмуоти «Сари сабз», «Соҳилҳо», «Резаборон»-ро хонда будам. Аммо «Марди роҳ» барои ман роҳи нуронии ношинохта, роҳи рафтан ба аслҳо ва дарёфти ҳақиқатҳо, роҳи сафеди муъҷизаҳоро, ки номаш Шеър аст, боз кард. Шеъри Лоиқ шеъри мубҳаму мавҳуми руъёӣ нест, шеъре нест, ки дуррафтае аз он суд бардораду наврӯҳе то он расидан натавонад. Ин шеъри заминии ҳамагонӣ ва ҳамзамон баланду воло аст, ки ҳар ки аз он ба қадри тавон чизе меҷабад. Ҳам барзғари камсавад ва ҳам муҳаққиқи гавҳаршинос...

Устод Лоиқ ба шеъри тоҷик бисёр мучахҳаз омад ва тӯшааш раҳ ба раҳ боз ҳам пурбортар шуд. Пуштвонаи қавии ӯ кутуби муқаддас ва аввалтар аз ҳама Каломи Шариф, ада-

биёти классикӣ, хоса, ашъори ирфонӣ ва фарҳангу луготи пешин буд. Устод аз осори дигар бузургони ҷаҳон низ фаровон баҳра бурда буд ва дар авоиلى ҷавонӣ Есенин, Гёте, Гейне, Уитменро тарҷума карда буд. Дигар чароғи ҳидоят, ки устод дошт, эҷоди шифоҳии мардум буд. Устод ҳамвора ин ганҷи парешонро меандӯхт. Ё дар як вақт ҳам «Махзан-ул-асрор»-и Низомӣ меҳонду ҳам «Алифбо»-и синфи 1-ум, зеро намерост, ки дар анбуҳи вожаҳои китобӣ аввалин калимоти ширини фасли кӯдакиро аз ёд барад. Устод Лоиқ аз бехтарин бозёбҳои шеърӣ муосири Эрон низ ба комилӣ оғаҳ дошт. Ва ниҳоят, ӯ аз мактаби инсонӣ ва шоирӣ устод Турсунзода сабақ гирифт, ки ҳарфи заминӣ гуфтан, ашё, ҳодиса, инсонро дар шеър ҳузури зинда додан ва муҳаббати гарму эътиқоди содиқонаро ба зиндагӣ дар худ ҳифз кардан буд.

Шеърӣ устод Лоиқ, ки аз ҳамин қадар сарчашмаҳо об нӯшидааст, чӣ шеърест? Устод дар як вақт ҳам дар сари маъниву муҳтаво, ҳам дар забону вожабандӣ, ҳам дар шаклу жанр дар шеърӣ тоҷик таҷрибаҳои бесобиқаи комғорона кард. Ғазали Лоиқ ғазали маҳсули ӯст, ки аз ғазалиёти шуарои дигар мутафовит аст. Дубайтиву рубоӣ, қитъаву ҷаҳорпора ва шеърӣ сафеди ӯ низ ҳамчунинанд. Сабки рӯшани устод Лоиқ, хутути нуронии ӯ ҳамеша зоҳир аст. Ба ин се байт аз се ғазали устод таваҷҷуҳ кунед:

*Дастаи дар мекашад аз остинам ҳар саҳар,
Эй ки берун меравӣ, ин остонро гум макун.*

*Рӯзе, ки танам мурд, кафандӯзи танам ҳаст,
Рӯзе, ки дилам мурд, кафандӯзи дилам нест.*

*Ман агар нозукписандам, аз назокатҳои туст,
Бар зари гул чун нишинам гард, ёдат мекунам.*

Ин абёт, ки маъниҳои бикру номакшӯф дорад, басо табииву зебо баён шудааст. Мушқилтарин қори ҳунарий низ ғаризаҳои хусусии худро, ки ғаризаҳои ҳамагонӣ ҳам ҳаст,

содаву зебо гуфта тавонистан аст, чунонки Шафеи Кад-
канӣ мегӯяд:

*Он чӣ меҳоҳам, намебинам,
Он чӣ мебинам, намехоҳам.*

Устод Лоиқ дар кулли ашъораш ва бештар дар ғазалиё-
таш вожаҳоро бисёр заҳмат медиҳад ва чандон ки меҳоҳад,
пахлу мегардонад, мегудозад, тобишҳои ранг-ранг мебах-
шад. Фаровон омадани таҷнис аз мухтассоти ашъор ва васи-
лаи шинохти сабки ўст:

*Гардани гардуни гардон бишканем,
Пеш аз он ки гардани мо бишканад.*

Устод дар жанри ғазал бисёр бозсозӣ кардааст. Таҳавву-
лот дар авзони ғазал нест, дар радифу қофиябандӣ ва аноси-
ри зоҳирӣ нест, дар матолиби тозаест, ки дар қолаби куҳан
ҷой шудааст, дар фазои бози фикрӣ, ки даруни шарёи тан-
ги ғазал чараён дорад, дар нигоҳи тозаии шоир ба ашъ ва во-
жаҳоест, ки қаблан ба ғазал вуруд надоштанд. Дар ғазалиёти
устод Лоиқ таркиботи мавҳуму печопеч ва калимоти ғайри-
точикӣ хеле каманд. Устод бо эҳтиёт ва муҳаббат ба вожаҳо
рӯй меорад ва гоҳе вожаи тоза меофаринад (чун *обсозиш*, *рӯз-
бода*), аммо ҳеҷ гоҳ густохона таркиботу феълҳоро дарҳам
шикаста шаклҳои нав намесозад, балки шаклҳои беҳтарини
афъол ва вожаҳои куҳанро (монанди *сапеда*, *зарабон*, *вартоҷ*,
говсандуқ, *чамон*) мучаддад мекунад.

Тозакориву исёни устод Лоиқ ва аз марзҳои маъмулӣ
убур карданаши дар офариниши маъниҳост:

*Дар он соат,
Ки дунё бо ҳама ҷангу ҷидолонаш.
Дар он соат, ки гардун бо ҳама бадру ҳилолонаш
Бароят ҳамчу пуффақҳои дастӣ кӯдакон ночиз бинмояд,
Ба раҳмат ёд кун аз ман.*

*Дар ин ҷаҳони ғалатбоз бегалат боре
Агар ҷаҳони ту бошам, ту ҳам ҷаҳони манӣ.
Дар ин маҳал, ки пасочини боғҳо монда,
Ягона меваи уммеду ормони манӣ.*

Ашъори устод Лоиқ рабиби гарму шӯри маҷнунонае дорад, ки шӯру ҷазаботи шеъри Мавлоноро ба ёд меорад. Ман қаблан барои густоҳиям маъзарат мецоҳам, аммо ба назарам азимтарин ҷурми устодони бузурги шеъри тоҷик ва мо – шогирдони кӯчакашон муносибати бозхатиёт надоштанимон ба интиҳоби шеър аст. Масалан, Фурӯғ навишта буд, ки «Он рӯзгор (дар авоили ҷавонӣ) ман ҳамарӯза 2-3 шеър мегуфтам: туй боғча, ошпазхона ё паси чархи хайёти». Аммо кучост он ҳама шеър? Панҷ маҷмуаи ашъор дорад, ки шумораи шеъри ҳеҷ яки онҳо аз 40 зиёд нест. Охири ҷафтаи «Имон биёварем ба оғози фасли сард» фақат ҳафт шеъри тоза дорад. Яъне он ҳама ашъорро, ки ҳамарӯза мегӯяд, бо иллати аз диди назарбаландонаи ҳудаш заиф намуданишон ҷоп накардааст.

Шукри Худо, ки ман аз мактаби шеъри устод Лоиқ бисёр сабақ бардоштаам. Шеъри устод барои ман ба ҷуз шеъри дили ман буданиаш беҳтарин фарҳангнома аст. Шеърест, ки руҳи маро бисёр таҷдиз кардааст ва рӯшани бахшидааст, барои он ки ба маърифати ашъори ниёгон омода шавам. Агар устод ҷароғ намедод, дар ин ҷодаи ношинос ҳатман раҳгум мезадам. Неруи ҷозибави шеъри устод ба ҳаддест, ки як марҳалаи томан таҳти таъсираш ҳарф менавиштам ва ҷун соя дунболгири офтоб будам. Аксари қаламкашони ҷавон ҳам ба назари ман ин марҳаларо (дар муҳосираи шеъри Лоиқ буданро) убур мекунам ё ҳамеша ҳамин таърифи бузурги суҳбатҳои устод ҳузур доштаам ва он ҳама бароям дарси бузурги суҳбатҳои буданд. Устод, ки фарҳангномаи муҳташами шеър аст, муҳимтарин аносири шеърро аз қабил авзон, соҳтмони забон, маънӣ, муносибат бо вожаҳо,

нигоҳу тасвир, бозкарди уфуқи дид ва дигар қавониро ба ман омӯхт. Дар навиштаҳоям зиёд анбориш (калимоти нодаркори вазнпуркунанда) буд (ва ҳанӯз ҳаст), ки хориҷ кард ва тариқи бозгӯи фишурдаи каломро намуд.

Забони шеъри устод, ки тозаву ноб аст, забони олуда бо калимоти бегонааслу маснуй, шеваҳои маҳдуди музофот (он қисме, ки лоиқи вуруд ба шеър нестанд), вожаҳои аз ҳад қуҳнаи аҳди Дақёнус нест, бисёр дастурҳои сохтмони забонро аз эшон омӯхтам. Шоири гуфта буд:

*Ва касе нест,
Ки маро ба офтоб муаррифӣ кунад
Ва ба меҳмони гунҷишкон барад.*

Аммо барои ман ин гуна касони азиз вучуд доранд. Муқаддамтаринашон устод Лоиқ аст, ки маро ба офтоб не (маро ба ҳамдиёрон шиносонид), офтобро ба ман муаррифӣ кардааст. Офтобро, яъне шеъри ниёгонро, шеъри Шамсрову шеъри Ҳофизро (Аввалин бор девони Шамси Табрэзӣ ва шарҳи ғазалиёти Ҳофизро аз устод гирифтаам). Абёти фаровон, ки аз забони устод мешунавам, ба як бор дар зехнам менишинанд, зеро чунон меҳонанд, ки маънии бикру каломӣ рӯшан ҳар ду дар пайванди зебо баногаҳ таҷаллий мезананд. Агар ин абётро аз кутуб меҳондам, чун насиме гузарон мерафтанд.

Ҳар чи аз устод омӯхтаму меомӯзам, чун хеле зиёданд, намешавад ба як бор бозгӯ кунам. Волотарин орзуи ман ин аст, ки мардуми пошхӯрда ва фарҳангиёни парешон боз ба ҳам оянд ва рӯзгори ғасл ба рӯзгори васл бадал шавад. Устод Лоиқ ва дигар мавлоҳои шеъри мо морову равандагони навинро боз ҳам ҷароғи ҳидоят бошанд, зеро ҳама ниёзманди партави дуоём:

*Туй пирам, туй тадбири пирам,
Дуоям кун, дуоятро бигирам.*

Соли 1995

РАҲНАВАРДИ УҒУҚИ НИЛУФАРӢ

Ман дар умрам кулбаҳои ҷӯбии деҳқонони русро бо бухориёни ашӯлагӯ, пардаҳои гулдӯзиву тирезаҳои чашмқалон, мизу курсиҳои аҳди Дақёнус, ханчаргулҳои болои тоқчаҳояш ҳаргиз надида будам, аммо дар шеъри Сергей Есенин дидам. Дидам гуфтаним саҳеҳ нест, дӯст доштам. Оре, дӯст доштам, тӯсаки симинпайкари лаби ҳавзро, ҷавдорҳои дар рӯшаниӣ маҳтоб мавҷгардонро, осмони ҷомакабуди Рязан ва даравгаронеро, ки бегоҳиҳои ид мастомаст гиторзанон кӯчаро пур мекарданд. Ин ҳама ашёву инсонеро, ки ҳаргиз ба дунёи ман ворид набуданд. Аммо Есенин ин ҳамаро чунон ба ман намуд, ки гӯё пайвандони азалии ман бошанд. Шеъри ӯ дигарбора бароям бурҳони қотеъ шуд, ки хунари ҳаққонӣ ҳаргиз марзу маҳзабу миллату мансубияту арзу тул надорад. Вагарна чаро Есенин дар ҳама шеъраш батакрор «Рус, Рус, Рус!» мегӯяд, аммо ин барои ман ғашовару малолангез нест, ман заррае эҳсоси бегонагӣ намекунам, баръакс дардҳои кишвари Рус дардҳои ман мешаванд ва ман аз қисмати Тоҷикистони дилбандам меандешам, аз ин мардумони содаву покнажод, ки шабу рӯз заҳмат мекашанд, аз ин водихои синафароҳу кӯҳҳои офтобқулоҳ, аз ин зардолувони маҳтобию матинчу ҳулбӯҳо, аз осмони атласиву обҳои бирешимӣ. Есенин тӯсҳои куртасафедро чун нозаниндухтарони русто канор мегирад. Шамшоду зирфуну печакҳои саҳроро мебӯсад, осмони Русро бо ҳарири гарми нигоҳ мепечад, шафақи олуиро салони сахарӣ мегӯяд. Ва Русро борҳо коҳиш медиҳад, ки касалманду бенамуду хокистарист, афтодаю бечораҳол аст, кулбаҳои қачи деҳоташ бо қохҳои болои бомашон ранги андуҳ мекунанд. Аммо ин ҷурм гирифтаниҳои шоир бо оҳанги ширини навозишпрезанд, бо наҷвои нотасвири дӯст доштананд. Кӯлбори шоири ҳаққонӣ як тӯша дорад – тӯшаи Ишқ. Ишқи Есенин ишқи кишвари Рус аст. Ин муҳаббат нест, ки гирдогирди Русияро симхори сарҳад қашида бошад. Ин муҳаббат ба қа-

дре бузург аст, ки ба Қафқоз ҳам мерасад, ба Порису Амрико ҳам, ба «Ватани нилгуни Фирдавсӣ» ҳам. Ў вучуди худро чузв ба чузв бо вучуди Ватан омехтааст, ки чунин бекизбуриё, чунин бамехру ихлос, чунин гарму доғ аз ин пайванди азизу ягона, яъне Ватан ҳарф мезанад:

*Чӣ беназира, чӣ нилобию латиф,
Ватани ман зи баъди тундару туфон.
Ва ҷони ман зи абири асалу гул
Пур аст, пур чу паҳнаҳои баҳорон.*

Ман хушбахтам, ки ин вучуди пур аз Рус, ин шоири муъчизаҳо, ин хокии осмонгири парвозӣ, ин «шӯрапушти бадмасти масковӣ», ин қишлоқии чашмкабуди сода – ин хунарвари бемонанд ватани маро дӯст медорад. Барои ватани Ҳофизу Хайём буданаш, барои ватани ишқу отифа буданаш, барои ватани шеърӣ баланд буданаш. Силсилаи ашъори «Савтҳои форсӣ»-и Есенин муҳаббатномаи беназира аст ба Руссия ва кишвари Форс. Дар ин ашъори Есенин Русияву Хуросон басо зебо восил шудаанд:

*Туро ҳарчанд пурсам, лоба созам,
Ба зориҳои ман коре надорӣ.
Ки андар кишвари дури Русиё
Манам як шоири овозадоре.
Бикуш андар дилам ёди тарона,
Маро сармаст кун аз ҷоми саршор.
Ки аз пазмониҳои ёри шимолӣ
Накоҳам ҷон, нагуям оҳи бисёр.*

Вожаву исмҳо, тавсифу самбулҳои шаркӣ чун Куръону Муҳаммад, Хуросону Эрону Техрон, Фирдавсиву Хайём, Ҳофизу Саъдӣ, Бағдоду Шаҳрзод, Лайлою Ғолия, гулу булбул, нойи Ҳасан ва ниҳоят Шогунаи зебо (ё Шоҳона дар тарҷумаи устод Лоик) дар забони шоири рус чӣ ширину чӣ нотақро-ранд. «Савтҳои форсӣ» раҳоварди нигоҳи ошиқи як «уруси меҳрубон» (ба таъбири худ Есенин) ва дарзамон як шоири бузург аст, ки барҳақ беҳтарин яштҳои зебоист. Есенин тамо-

ми рангхоро дӯст медорад, аммо ранги кабуду нилуфариро ҳамеша тарҷеҳ медиҳад. Руси ӯ саропо лочварду нилгун аст, Эрону Тӯрони мо ҳам. Есенин Хуросонро «Ватани нилгуни Фирдавсӣ, кишвари шӯҳшанги нилуфом» меномад. Аммо бо вучуди ин Шарқ, ки рангобарангиро дӯст медорад, дар ашъори Есенин низ атласиву тирукамонист:

*Дар замон дар нигоҳи кас монад
Зарди маҳ зи тоқи чархи барин.*

*Дар кишвари шоми заъфаронӣ
Дар боғ ба ҷилваанд гулҳо.*

*Тумани нилию домони заминҳо пурбарф,
Партави нозуки лимӯи маҳ лағжсон аст.*

*Ба ин сон қомати мавзунӣ шамишод,
Ки рӯиш чун шафақ бошад дурахшон.
Гилеи рангаи Шероз бахшам,
Бубухшам рӯймоле аз Хуросон.*

Дигар шоири фарангии ашрофзода шояд ин рангомезиву ба таъбири халқ, алобулоии шарқӣёнаро номаълум тамасхур мекард, аммо Есенин он қадар содаю самимию дилкушод аст, ки ин ҳамаро ба ҷон мепазирад ва чашмҳояшро шодӣ мебахшад. Ва ман ишқи ӯро дигарбора тафсир мекунам – Ишқи Рус ва Ишқи Зебой.

Муҳаққиқон борҳо ба тарҷумаҳои устодон Лоик Шералӣ ва Бозор Собир таҳният гуфтаанд, ки барҳақ аст. Сабаби комгории эшон аввалан дар сууди ҷавҳари ҳунарияшон бошад, дигар дар ҳешиву пайванди начибест, ки байни руҳи Есенин ва руҳи худ дарёфтаанд. Кулли ашъори баргузида ва силсилаи «Савтҳои форсӣ»-ро ин устодон ба мо эҳдо доштаанд. Ман густохона тасмим гирифтам, ки ду шеъри Есенинро ба тоҷикӣ баргардонам. Медонам, ки дар бадали офтоб шамъро намоиш хоҳам дод, аммо умедворам, ки хотири

хонандагони азиз ғубор наёбад ва дигарбора ба ёд оваранд
шоири дурдастҳои нилуфариро, раҳнаварди бекаронаҳои
булӯринро, як сахрои чунунии тозанафиро, як азизи дили
худро, ки Сергей Есенин ном дорад.

*Шомест лочвард, шомест маҳчабин,
Ман низ будаам барнову нозанин.*

*Рафт он дами мунир, он фасли беназир,
Бар гусса хӯрданам дер аст, дер, дер.*

*Ҷонам фусурдаох, чашмам тихинигоҳ,
Эй бахти нилгун, шабҳои ширмоҳ.*

*Тозагулҳо видои ман гӯянд
Сар ҳамонда ба нозу раъноӣ.
Гӯиё баъд аз ин намебинам
Рӯи ёри диёри бобой.*

*Чӣ кунам, меҳрубони ман, чӣ кунам,
Боз ҳам чашми ташина бикишоям.
Ларзаи ҷонканин худро ҳам
Чун навозиш кунун пазироям.*

*Дар лабонам табассуми ҳайрат
Зиндагиро гузаштаам зи канор.
Оқибат даррасидам, оре,
Ҳама дар даҳр мешавад такрор.*

*Баъди ман дигаре биёяд, лек
Настурад гуссаҳои дӯшинро.
Бисарояд барои ҳар чӣ ки ҳаст
Назмаҳои равонтар аз инро.*

*Меҳрубоневу меҳрубони дигар
Баъдҳо дар баҳори муъҷизабанд.*

3-ин тарона маро ба ёд оранд
Чун гули бешабеҳи бемонанд.

Соли 1998

ШЕЪР ДАР ЧАВҲАРИ ЗЕҲНИ ХОНАНДА

Файласуфи бузурги муосир Абдулкарими Суруш дар рисолаи «Ҳадиси бандагӣ ва дилбурдагӣ» гӯяд: «Дуо фақат саҳнаи хондани Худо нест, арсаи шинохти ӯ ҳам ҳаст, мунулуг нест, диалог ҳам ҳаст, сухан гуфтани дусӯя аст ва дар ин муколама ва мухотаба аст, ки ҳам унс ҳосил мешавад, ҳам шинохт». Ин ҳуруфро, ки доктор Суруш дар тафсири дуо мегӯяд, ба шеър низ мешавад муртабит донист. Шеър рӯчуи шоир ба мани огоҳи роз, ба мани дуррафта, ба мани чавҳаршинохта аст, ки он сӯйи ойина қарор дорад ва рӯи шоирро ба меъроҷ меҳонад. Балки он тасвири норӯшан, ки «ман»-аш ном додем, ҳуди Офаридагор аст, ки ҳар пӯёи ҳақиқатнавард фақат ба самти ӯ меравад. Ва ин муколамаи танҳой бо танҳоист, ки муҳим нест жакон номем ё диалуг ё мунулуг. Вақте шоир равзана боз мекунад ба анбуҳи сабзи баҳор ва гули олуҷаеро чун мучассамаи маъсумияти дунё дар баробари чашмаш шукуфта мебинад ва дубора ширинии тапишро, ки дилаш кайҳо гум карда буд, дар зеҳнаш ва дар коғаз мучаддад мекунад, ин ҳама чӣ аҷобат дорад? Аҷаб он аст, ки нафари дигаре, ки «хонанда» номаш мебарем, ба ин зебой нақб канад, қафаси синаро боз намояд ба роиҳаи гули олуҷа ва дилашро омода кунад барои пазируфтани ин ҳубиву мастурӣ ва ин покиву сафо.

Вақте ки Ҳофиз мегӯяд:

*На дар баробари чашимӣ, на ғоиб аз назарӣ,
На ёд мекунӣ аз ман, на меравӣ аз ёд, –*

мурдатарин сулулҳо дар вучуди мо фарёд мезананд ва беҳавсалатарину пиртарин дилҳо ба ёд меоранд, ки ҳанӯз дар олам чизе бо номи «ИШҚ» ҳаст. Ман аз назари суварӣ ва ҳунари ва аз маҷмуи саноеи бадеӣ, ки дар ин байт тулуъ карда, намеанде-

шам. Зеро ҳеч тардиде нест дар сохтмони қавии шеъри Ҳофиз, аммо сухан аз руҳи раббонии шеър, нафаси малакутии калом, аз суруши ғайб аст, ки то дили ман меояд ва маро мусаххар мекунад. Шояд ин ҳуруф, ки Ҳофиз гуфт, дар адабиёт собиқа дошта бошад, аммо ин руҳи сухан, ин ҷони сухан ва ин дарди суханвар собиқа надорад. Як нафар шоири имрӯз, ки шеъри модерн мегӯяд, аз кулли ашъори Шарқу Ғарб огоҳ аст ва дар кораш истифода мекунад, масалан, чунон шеъри наве месозад:

*Шоир суруд: «Ҷеги бунафш»
ва шоираконе тир,
ки гайри қофияю вазну санъати тақлид
дар зеҳни хобгирифта надоштанд,
бо мағзҳои кӯчакашон,
ки бӯйи кӯҳнагӣ медод, хандиданд.*

Аммо ин суруда чӣ қазобият ва мастуриву тозагӣ дорад, ки решаҳои ҷони моро такони сабз диҳад. Доктор Шафеии Кадканӣ дар мақолаи «Шеъри ҷадвалӣ» менависад, ки «ҳамаи мудернҳои уммул ва ифротӣ дар диққи ҳарфашон ин нукта нуҳуфтааст, ки «дандони чапи дарича кӯр аст», «Мекард ба порсӣ табассум» ва «Ҷеги бунафш» ғаробат ва бидъате дорад, ки онро ба қаламрави ҳунар мебарад». Воқеан, ин қабил ашъор моли ҳунар аст, карашмаи зебоист, аммо зебоии чашмрабо, на дилрабо, зебоии бечон аст, на зиндаву пурҳаёхӯ. Себе, ки устоде барои дарахти маснуии осорхона месозад, аз себе, ки боғбоне дар боғ мепарварад, бечурмтару зеботар аст. Фақат касе ки ба муҳтаво раҳ мебарад, медонад, ки чи сеbero тарҷеҳ диҳад. Манзури ман фурм ва сохтмони зоҳирии шеър нест. Барои ман низ шеъри қадим ва ҷадид вучуд надорад. Шакли тоза ҳаргиз далели тамомияти ҳунар ва ҳаллоқияти шоир нест, то замоне ки самимияти рабоянда, маънии воло, иртифои руҳ ва ҳақиқати бараҳнаи сиришти шоир ба он напайваста бошад, вагарна чӣ басте таҷрибаҳои тоза ба нокомӣ меанҷоманд.

Ва ҳамчунин шакли суннатии шеър, ки имрӯз писанди баъзе навгароён нест, бо ҷавҳари тоза ва умри ҷовидонааш

аз ҳалқаи вақту фазо убур кардааст ва навтар аз шеъри имрӯз аст. Гоҳо мепиндорем, ки ашъори Мавлавиро нобиғае аз асри 40-ум гуфта бошад.

Бедилпиноси машҳур дуктур Ҳасани Ҳусайнӣ ишорае дорад: «Як шеъри бад, мисли як атсаи баланд мумкин аст таваҷҷуҳи дигаронро ҷалб кунад, вале таҳсини касро барнамеангезад. Як шеъри ибтидой, вале пуротифа мисли лабханди кӯдакест, ки ҳанӯз дандон наёвардааст. Ба ин минвол, як шеъри маҳкам, вале ҳолӣ аз шӯру отифа ҳамчун лабханди пирамард ё пиразанест, ки аз толори дандонҳои маснӯӣ парда бармедорад». Ҳар ки аз мактаби Бедил суд бардошт, бурд кард ва дур рафт, вале ҳар ки муродифи ӯ шудан хост, сояи дури Бедил ҳам нашуд. Зеро бузургтарин хоҳишу орзу низ ҷӯйбореро ба укёнусӣ намерасонад. Аммо бигзор дар олами бекаронаи шеър укёнусҳо ҳам бошанд, дарёҳо ҳам, чашмаҳои маъсум ҳам, ки шояд як субҳи урдибиҳишт дар он зардолуи маҳтобӣ меафтад, яъне будани ин ҳамаро рисолатест.

Устои равоншод Абулхусайни Заринқӯб мегӯяд, ки «завқи воқеӣ чун нубуғи воқеӣ кампайдост».

Масалан, шеъри Бедил қабули хоҳири ом нест, аммо боз ҳам қуллаи шеър аст, ки фақат завқи меъроҷқарда саодати фатҳи варо хоҳад дошт. Ҳунарманд ба асолати ҳунар меандешад, на ба қабули ом ва шояд ҳатто на ба қабули хос, агарчи ҳамеша дар зехнаш медонад, ки бардошти хосон муқаддамтар аст. Ҳаройина шеър рӯзномаи мардумӣ нест, ки иттилооти ҳамарӯзаро акс кунад, таслими тақвим гардад ва бо назардошти идроки пазирандаи хонандаи омӣ дарҷ шавад. Ом бештар аз сувар лаззат мебарад, на аз ҷавҳар. Аммо наҷибтарин, бешабехтарин, волотарин ҷакомаҳо ҷӣ басте содаву бепироя ва маъсуми урён чун субҳ гуфта мешаванд. Ҳатто Бедил ҳам чунин сурудаҳо дорад:

*Нафас аз ту субҳхирман, нигаҳ аз ту гулбадоман,
Туӣ он, ки дар бари ман тухӣ аз ман аст ҷоят.
На ба хок дар кушудам, на ба сангаи озмудам,
Ба кучо барам сареро, ки накардаам фидоят.*

Ё Одамушшуаро Рӯдакӣ мефармояд:

*Дилам чун арзана, шиқи ту кӯҳе,
Чӣ соӣ пеши кӯҳе арзанеро.*

Чӣ хуруфе сода! Сода чун нигоҳи духтарони навраси рустой, рӯшан чун ҳақиқат ва сеҳрангез чун вучуди фаришта, одӣ чун ҷомаи дарвеш. Аммо ҳамин дарвешӣ якқабо дар андаруни худ ҳазор офтобро тулуъ додааст. Зеҳни як қабил хонанда фақат хуруфи пурпечухамро меписандад ва ашъореро истиқбол мекунад, ки ба чуз пурумқ будан ва дарунмояҳои нухуфта доштанаши бо вожаву таркиби ғароиб ва саноеи нодир ораста бошад. Сабки ҳиндӣ додраси ин хонандаҳост. Масалан, Калим мегӯяд:

*То шикасти комилон ҷустан ҳунар гардидааст,
Айбҷӯи талъати хуршед чаими равзан аст.
Дар диёри фақр, к-он ҷо ҷавшан аз урётанист,
Ҳомии шамъ аз хатар фонуси бетироҳан аст.*

Яке шеърро бо шавқу лаззати кушоди тилисму муаммоҳояш меҳонад, дигаре барои ҷони танҳоро пеши ҷони танҳои дигаре бурдану оромиш додан ва савумӣ бо умеду таманнои дигар ва ҳар ки ба чӣ хотир, ки ба хониши шеър мегарояд, чӣ амали мақбуле мекунад.

Яъне сухан аз содагиву печидагии шеър ҳам нест. Сухан аз он дарёи раҳмат аст, ки шуставу мутаҳҳар тули ҳазорсолаҳо ҷорист, ки яке аз он марворид мечӯяд, дигаре – буттаи обсабз, савумӣ – моҳии тило, ҷаҳорумӣ – киштияшро ба туфонҳо мезанад, ки рози туфонро шиносад. Содае ҳам ҳаст, ки аз реги соҳил садафи шикастаеро бармедорад ва бо ҳамин қонеъст. Ташнае ҳам ҳаст, ки ба чизе намеандешад, магар ба об. Шеърро Фурӯғ чӣ хуб тафсир кард:

*Оҳ, агар роҳе ба дарёем буд,
Аз фурӯ рафтан чӣ парвоям буд.*

Александр Блок навишта буд: «Поэт ничего не даёт людям. Люди сами приходят и берут». Шеър башоратест фақат

барои дилҳои пазиранда. Шеър як таҷаллии зебост дар фосилаи омехтани лаҳза ба абадиёт. Ба мунтақидоне, ки ҳунармандеро шоири мутлақ унвон медиҳанд ва ҳунарвари дигареро ношоир, эроде дорем. Оре, масалан, Пиримқул Сатторӣ, Аминҷон Шукӯҳӣ ё Ҳабибуллоҳ Файзуллоҳ шоири дили фалон нафар шояд нестанд, аммо шоири дили мананд. Тасдиқи касе барои ман инкор аст ё баръакс. Магар, мешавад ба ҳунарваре, ки нобиға нест, ҳукми қатл дод ва назарияи нисбияти Эйнштейнро фаромӯш кард. Дар мавриди мавзуи шеър ман ҷонибдори Ризо Бароҳанӣ ҳастам, ки мегӯяд: «Хусуситарин шеър умумитарин ҳам ҳаст». Чандин рӯз як мисраи устод Гулрухсорро замзама мекардам: «Дардам гузашт, ҳоҷати дармон намондааст» ва ҳар касе ки ин мисраро шунид, боз бо ман муқаррар мекард. Руҳе чу шамшери зулфиқор бояд дошт, ки ин қадар бо шавқати зебо ва салобати оламгир ин мисраро таваллуд шаванд:

*Зи санги мардҳо сӯям фиканда
Барои хеш ҳайкал мегузoram.*

Бузургтарин далели ростии фикри Ризо Бароҳанӣ «Модарнома»-ҳои устод Лоиқ аст. Ин силсила ашъори муқаддас чӣ басте хусусӣ ва чӣ басте ҳамагонӣ аст:

*Ин шаби туришрӯйи боронӣ
Кулбаи модарам ба ёд омад.
Боми ӯ мечакад зи боронҳо
Дар дилам оламе ба дод омад.*

Баъди тақрори ин абёт борони ҳасрате дар дили ман мечакад. Агарчи медонам, ки ин ҳарфҳо ба модари ман муртабит нест. Модари ман касест, ки фазои зиндагӣ ва фазои фикраш дигар аст. Аммо шеъри устод Лоиқ чун дарди ҷонсӯзи кулли мардуми тоҷик аст, дарди ман ҳам ҳаст. «Модарнома»-и устод Лоиқ дар радифи «Модарнома»-ҳои Эраҷ Мирзою Шаҳриёр, модарномаҳои Раҳии Муайярӣ ва шуарои дигари форсиабон аст, ки дар баъзе маврид мешавад ашъори устод Лоиқро ба он ҳама тарҷеҳ ҳам дод ва имтиёзапро ши-

нохт. «Модарнома»-и устод бисёр маҳрамона, пурмуҳаббат ва бенамуна аст ва саршор аз андуҳи ҷовидонаест, ки дилро аз дарун метарошад. «Модарнома»-и устод бисе суннатист чун ҷомаҳои зебои тоҷикӣ, ки дар назари аввал барои хориҷие ғароиб ва бегона менамояд, аммо вақте он ҷомаро дар бар мекуни, баъд мефаҳмӣ, ки гармӣ чист, хоса, гармии оғӯши модар, ки тамоми башар бар он ниёз дорад.

Устод Лоиқ бо ҳамин як мисраъ метавонад ҳазорон чашмро бо ларзиши ашк ба бедорӣ хонад:

Ҷомаи домоди манро ту пӯш, эй додарам!

Ё устод Гулназар мисраъҳое дорад:

*Медавад дар кӯчаҳо борон
Бекасу овораву сарсон,
Бачагии пойлучи Тоҷикистон.*

Устод Бозор Собир низ дар тозатарин шеъраш мегӯяд:

*Дар наздаи тути модар овезон
Чун халтаи чакка халтаи маҳтоб.
Дар кундаи тути модар овезон
Чун халтаи моҳ халтаи ҷурғот.
На чак-чаки халтаҳои хобовар,
На шир-шири ширдӯшии модар.
Девори гилеву соярушанҳо,
Девори дилеву соярушанҳо.
Дар шохи чанор халтаи маҳтоб,
Аз халтаи сина меҷакад зардоб.*

Чӣ қадар тоҷиконаанд ва чӣ қадар ҷовидонаанд ин ашъор. Як халтаи чакка, ки дар шоҳи тути ҳавлии модар овезон аст, чӣ қадар бузург асту густурда, густурдатар аз маҳтоб, густурдатар аз коинот. Кӯҷактарин ашъ дар ин ашъор тадоии бузургтарин мафҳумҳоянд ва ҳар лаҳза масоҳате бештар пайдо мекунанд. Ва ин бузургии шигифтовар на танҳо ба чашми мани тоҷик, балки ба чашми кулли башар бояд чунин бошад. Ва агар

чунин нест, чурми шоирони мо нест, чурми қосидону тарҷумон-
нон аст, ки паёмро ноқис мерасонанд ё тамоман намерасонанд.

Ба ин шеърӣ Есенин таваҷҷуҳ кунед:

*О, Русь, малиновое поле
И синь, упавшая в реку.
Люблю до радости и боли,
Твою озёрную тоску.*

Ё шоири румин Михаил Эминеску мегӯяд:

*Ты беломраморной богиней
Вся протупаешь сквозь наряд.
И в душу проникает синий
И слёз и счастья нежный взгляд.
Останься навсегда иконой
И воплощеньем чистоты.
С главой проникашею короной,
Где ты теперь. Вернешься ль ты?*

Ман ба ин хотир аз шуарои ғарб намунаҳо овардам, ки шеър-
рашон мамлу аз рамзу самбуликҳои мағрибӣ ва аз дунёву фазои
худашон аст, вале дар айни замон вақте ки шеър равонополост,
вақте шеър маҳраму дилошноост, вақте ки садои шоир садои
орзуҳои мост, магар фосила мемонад? Охир, мафохиме ҳаст, ки
намешавад онро ба ҷанубиву шимолӣ ва тоҷикиву туркӣ қисмат
кард. Масалан, ашк! Чӣ фарқе, ки ашк аз ҷашми оломонӣ меча-
кад ё ҷопуние, ё белчикие ё тоҷике, магар моҳияташ як нест?

Бештарини шуаро ба тавассути як-ду байт ё шеъре, ки
чун офтоб дар шаш ҷиҳат – дар фазои руҳии мардум интишор
шуда бошанд, мақбул мешаванд. Масалан, шеърӣ машҳури
устод Шаҳриёр «Омадӣ, ҷонам ба қурбонат, вале ҳоло ҷа-
ро»-ро ба ёд орем. Устод Шаҳриёр девони ғазал дорад, аммо
ғазали фавқ дар мақоми султонист, шиносномаи шоир аст,
бехтарин ҳуҷҷати шоирии ӯст.

Масалан, мегӯем – модар яқтост, Тоҷикистон яқтост ва
ҳатман устод Лоиқ пеши назар меоянд. Ва ҳамин тавр, ши-

носномаҳоро метавонем қатор чинем ва симои соҳибонашонро бинем.

Марав қуи сафеди ман – Муъмин Қаноат.
Сарҳади тоҷик забони тоҷик аст – Бозор Собир.
Дунё ғанимат аст – Гулрухсор.
Тоҷикистонро дигар қисмат макун –
Камол Насруллоҳ.
Ба дидани ту омадам, надида меравам –
Озод Аминзода.
Бибиҷонам меояд – Гулчеҳра.
Тоҷикам ман. Тоҷикам ман. Тоҷикам!
Нурмуҳаммад Ниёзӣ

Аз тамоми шуарои муосир мешавад ин ҷо намунаҳо орем ва чадвалро идома диҳем.

Ин ҳама ҳарфи парешонро, ки гуфтам, маҷмуа мекунам.

Шеър дар ин давраи суръату шитобҳои бузург, дар замони ҳокимияти компутар, дар рӯзгори фатҳи мағзҳо аз ҷониби телевизиону дигар манбаъҳои иттилоот, ки бо чандин канал паҳш мешаванд, дар замоне ки бечора мардум дар қатораҳои чиркин аз он кишвар ба ин кишвар колои ҳақирро барои фурӯш мекашонанд, боз ҳам зинда аст. Шеър зинда аст. Зеро боз гули себ мешукуфад. Зеро писарбачаи понздаҳсолае дар девори манзилашон аз чашми ҳама пинҳон бо бӯр не, бо хуни дилаш ҳам не, бо гили одӣ менависад: «ИШҚ» ва чунон завқ мебарад ин вучуди наворзу, ки гӯё ба Миррих парида бошад. Мӯйсафед асосанон аз пеши девор мегузарад ва ногаҳ таваккуф мекунад ва меҳаҳад он ҳарфҳоро, ки дар назараш хеле муҳим менамоянд, хонад. Айнакашро мегирад ва меҳонад: ИШҚ... Ва бо тамасхур ё шояд табассуми маҳзун даст меафшонаду меравад.

Аммо шеър мемонад. Шеър зиндагӣ мекунад дар вараки санг, дар хонаи чашму хонаи дил, дар қуи сафед, дар халтаи чаккаи дарахти тут, дар ниҳоли қомате, ки бори малоҳати ҳаждаҳсола дорад, дар лолаҳое, ки дар ёлаҳо машғал шудаанд, дар садои азоне, ки аз масҷиди маҳаллаи мо меояд.

Шеър зиндагӣ мекунад дар Шумо, дар Шумо, дар Шумо, дар ман, дар ман, дар ман!

Соли 1999

ПАЁМИ ГУЛИ ЁС

Назаре ба шеъри бонувони суханвари тоҷик

Табиат ва инсон ду мафҳуми бузурганд, ки дар ваҳдати зебо маҷмуа мешаванд. Ба ин суол, ки кадоме аз инҳо бузургтаранд, шояд касе посухи ростин надиҳад, зеро агар иртиботи азалие, ки миёни ин ду ҳаст, газанд ёбад, будани танҳояшон бемуҳтавоост. Магар мешавад дар мавриди шабоҳат ва тафовути марду зан низ ин ҳарфҳоро гуфт. Шояд нашавад. Зеро ҳатман файласуфону мутафаккирони навгарову кухнаандеш ба дифои чинси мард бармехезанд, имтиёзи ҷисмониву руҳонии ўро шумор мекунанд ва бо далелҳои пайдору бепоя вучуди мардро тарҷеҳ медиҳанд. Файласуфи рус Н. Бердяев навиштааст, ки «Зан бештар табиат аст ва камтар инсон». Нитче низ дар муҳоварае овардааст:

– Эй зан, ба ман ҳақиқати кӯчақеро, ки ту медонӣ, ҳадя кун.

Ва пиразан мегӯяд:

– Ба сӯйи занон меравӣ? Бо худ гирифтани тозиёнаро фаромӯш накун!

Шояд ин ҳама сарҳаду фосилаҳо, ки миёни пайкару ҷавҳари зану мард вучуд дорад ва зиндагонии иҷтимоӣ, ҳунариву отифӣ ва фазои руҳии ин ду ро мутафовит кардааст, баҳона шуда, ки ба ҳунари зан чун ба ҷазираи барканда аз замин биандешем. Шояд бад-ин хотир, ки аз назари бисёр донишмандон зан танҳо барои ҳаёти хонаводагӣ офарида шудааст ва масоҳати фикраш тангтар аз ҷашми мӯр аст. Ин ҷашми мӯр чӣ гуна заминро замон, кайҳону гардун, фарҳангу тамаддун, Худованд ва башарро тапхис ва маърифат мекунад? Аз ибтидои офариниш то имрӯз тозиёнае, ки Шарқ бар сари зан мезад ва ҳақорате, ки Ғарб бар сари зан меборид, имкон надод, ки зан начобати вучуди худро боз кунад, дар қуллаи камол шаъшаа

занад, парчами ҳунарро афрозад. Агар он тозиёнаву таҳқир ҳам намебуд, ҳаройина сохтмони ҷисми зан ва рисолати азалӣ, ки марбут ба офариниш аст, боз ҳам садди роҳи ҳунари ӯ буданд. Фуруғи Фаррухзод гуфта буд, ки «Ман ба иллати хусусияти руҳӣ ва ахлоқии худам ва, масалан, хусусияти зан буданам табиатан масоилро ба шакли дигаре мебинам».

Шояд дар шеъри занон ҳамин «ба шакли дигар дидани масоил» бештар аз нукоти дигар ҷолиби таваҷҷуҳ бошад, вагарна чӣ ҳоҷат буд, ки шеърро ба занонаву мардона ҷудо кунем ва пояи ҳунариро дар иртибот бо ҷинсият маҳалли қазоват қарор диҳем. Бо вучуди ин ки ду сатҳи қиёснопазир пеши назар меояд ва иртифои шеъри мард дар адаби форсӣ бидуни тардид дайн аст, ҳаройина шеъри зан низ аз ашъори Робиаи Балхӣ (ё Қуздорӣ) то имрӯз гувоҳи он аст, ки занон низ дар поягузори шеъри форсӣ саҳм доштаанд, хоса, иштироки онҳо дар таҷаллули анвои ғазал ва рубоӣ қобили эътироф аст. Чунончи, Маҳастӣ дар замони боландагии рубоӣ, тақрибан дар як давра бо бузургтарин рубоисароёни давраи Хайёму Масъуди Саъдӣ Салмон, Амир Муиззави Саной, Рашиди Ватвоту Хоқонӣ ва Адиб Собирӣ Тирмизӣ умр ба сар бурдааст, вале дар ҳунари шоирӣ на камтар аз онон буда, ҳатто ба ҳайси нахустин сарояндаи шахрошӯб дар навъи рубоӣ иштиҳор ёфтааст:

*Он кӯдаки наълбанди дос андар даст,
Чун наъл бар асп баст, аз по биниаст.
З-ин нодиратар кӣ дид дар олами наст,
Бадре ба суми асп ҳилоле барбаст.*

Оишаву Ситти, Мутрибаи Қошғариву Ҷаҳонхотун, Меҳрии Ҳиротиву Зебуннисо, Лолахотуну Тоҷуддавла, Маҳзунаву Нодираву Дилшоду Тоҳира шамъи хирасӯзи шеърро аз насле ба насле расонида ва то қарни мо ҳифз кардаанд. Тоҳира (Қурратулғайн ё Заринтоҷ), ки аз рӯшантарин чехраҳои ҳунарии асри XIX ва охири ситораи тобноки назми занон дар марҳалаи пеш аз Парвину Фуруғу Симин буд, дар тасвирсозиву маънигустарӣ дасти қавӣ дошт:

*Ба ними ғамза тавонам, ки мурда зинда кунам.
Хабар диҳед зи эҷози ман Масеҳоро.*

Қудрат ва шаҳомати Фурӯғ – бузургтарин зани суҳанвари қарни XX, қолабшиканиву навардозӣ, ибтиқори ӯ дар шеърӣ форсӣ марбут на танҳо бар ҳасоиси ҷибиллии ӯ, балки бар омӯзиши суннатҳои ашғори суҳанварони Ғарбу Шарқ аст.

Дар Тоҷикистон касе ки шоири бузург пазируфта шуд, ҳамзамон пешвои маънавии миллат низ маҳсуб мешавад. Зеро фақат инсонӣ офтобӣ метавонад шеърӣ офтобӣ гӯяд, зеро фақат касе, ки рӯшноии вучодаш дар шаш ҷиҳат интишор шудааст, таҷаллии сурудаш низ зулматистони мағзҳоро ғатҳи мунир хоҳад кард. Ва, хушбахтона, Тоҷикистон имрӯз аз шумори занон шоиреро дорад, ки бо шаҳомату азамати инсонӣ – шахсияти мунаввар ва авҷи ҳунараш фазои андешаи ҷомеаи моро полоиш медиҳад ва лаҳзоту тақвиму мавсимро таслими Ҳамеша кардааст. Гулруҳсори Сафӣ – шоири ростини тоҷик чандин марҳалаи тамрин ва таҷрибаро гузаштааст ва баъди худҷӯиву худсозии бешабиҳа «шоири хуни худу дарди худу набзи худ» гардидааст. Ӯ бо он ки аз гузаштагону муосирони бузурги худ вом мегирад, бо истиқлоли комили эҳсосу фикр ва бо ҷасорати ҳунарияш номукаррар ва бенамуна аст. Дар тозатарин китоби шеъраш, ки бо унвони «Дар паёҳи сояи худ» се сол қабл интишор шудааст, ғароиши нимрӯшани шоирро ба тозақориву навофаринии бузургтарин шоири соҳибмактаби Аҷам Бедилӣ Деҳлавӣ пай мебарем, дар ҳоле ки устод Гулруҳсор аз лиҳози сабк ва шинохти олам бисёр мустақил аст ва пайгиру дунболарави дигарон нест. Гулруҳсор дар ашғори наринаш андаке сюрреалист, зеҳниятгаро ва рӯёпарааст аст ва рӯё ба ӯ иҷоза медиҳад, ки дар худ вусъат ёбад:

*Ба ту аз бӯйи хуши рақси гули ёс наём,
Ба ту аз ҳавсалаи шиқи ғарибона дуруд.*

Худи Гулруҳсор низ дар чанд маҳфиле гуфта буд, ки «имрӯз ҳама бемори Сухробанд ва фардо низ ҳама ба самти Бедил хоҳанд рафт». Аммо рафтани Гулруҳсор рафтани одӣ нест. Ӯ ба

як ҷодаи ноошно тани танҳо меравад. Бедилу дигар ҳодиён ўро фақат дар ибтидои ҷода таҳрик додаанд, аммо ранчи рафтанро худи Гулрухсор мекашад. Ў шоире нест, ки аз панҷарае ба дунё нигоҳ кунад ва ҷаҳони бузургро чун мунзавии чилланишин аз зовияи танги худ маърифат созад. На, ў панҷараҳоро шикастааст ва омехтааст бо ҳастии тапандаи баҳор, бо сапедаи уфукҳо, бо сафои чашмаҳои малакутӣ, бо парвози уқоб, бо ашки туфон, бо набзи муташанничи имрӯз, бо хуни ватани маҷруҳ, бо ин ҳамзамонону ҳамзаминоне, ки бо ўянду бе ўянд.

Масалан, Фурӯғ панҷараро дӯст медошт. Нигоҳи ў ба хутути дунё ба василаи як панҷарае буд, ки ўро ба меҳмонии офтоб ва гунчишкон мебурд. Фурӯғ бузургтарин масоили иҷтимоӣро бо ҳарфҳои отифӣ мегуфт. Ў хеле нарму латиф сухан мегуфт, аммо чунон мегуфт, ки ҷаҳон ўро мешунид. Ў сиёсӣ набуд, аз матолиби хусусии худ, ки ҳамзамон эҳсоси ҳамагонии кулли инсонҳо ҳам ҳаст, ҳарф мезад. Аммо устод Гулрухсор шоирест, ки шахсияти худфурӯзаш дар чорсӯ ҷарақа мезанад. Ҷараси фарёдаш хуфтаҳои ҳазорсоларо бармеҳезонад, ҷуръату ҷасорати беназираш дили мардҳоро меларзонад. Касе тасаввур намекунад, ки ў баъди ҳамаи садамаҳои руҳонӣ ва сактаҳои иҷтимоӣ таслиму фурӯништа дар баробари панҷарае ашк резад. Ў вақти қиёми шадидтарин дардҳо истеъдоди хандидан ва ранҷро мағлуб кардан дорад. Ў вучуду суруди захминашро боз ба майдони пайкор меорад, ў ба мо латифаи ширин намеғӯяд, балки разм мекунад бо аҳремонони зиндагӣ, бо қотилони имон, бо веросторони беинсофи руҳи башар, бо зулми тақвим, бо ҳар чи наҳс, бо ҳар чи зишт:

*Ҷурми мани бухтонзада бар халқ аён аст,
Дар ҷамъияти рӯсияҳон рӯйсафедам.
Байни ҳама зоғу зағану каргасу калмур
Ман қуи сафедам.*

Устод Гулрухсор дар китобҳои «Зодрӯзи дард», «Дар паноҳи сояи худ», «Паймонаи ғазал», «Ашки туфон» шоири дарди меҳан аст:

*Бемуттако будам, ватан, дар рӯзи мотамат,
Беҳамсадо будам, ватан, дар вопасин дамат.
Бори Худо будам, ватан, дар чанги душманат,
Аз ту ҷудо будам, ватан, аммо на аз ғамат.*

Ин гуфтаи Е. Бертелсро дар мавриди шеъри Парвини Ӯтисомӣ мешавад ба Гулрухсор низ нисбат дод: «Барои нахустин бор шоирае дар арсаи шеъри порсӣ ба зухур расида, ки бо ҷуръат маъоиби иҷтимоӣро баён мекунад ва худро дар мақоми шоири реалист ба намоиш мегузорад».

Агар ҷадвали вожаҳои маҳбуи шеъри Гулрухсорро мураттаб созем, калимаҳои калидии шеъри ӯ чун ватан, миллат, Тоҷикистон, мусофир, парасту, танҳой, урёнӣ, соя, хуру шайтон дар аввал қарор хоҳанд гирифт. Ҳамин калимот бузургтарин бунмоя, ҷавҳар ва мутивӣ ашъори ӯ ҳастанд. Гулрухсор дар оғози зиндагии шоирӣ бештар шоири дардҳои хусусӣ буд, ҳоло бештар шоири дардҳои иҷтимоӣ. Ишқи ӯ дар муҳосираи зулмоти замон мондааст, ки қафасҳои маҷозӣ барои пар-пар заданаш иҷозат намедиханд:

*Аз гулшани пажмурда парӣ гирён рафт,
Афсонаи сабзи ишқи зан охир шуд.*

Устод Гулрухсор шоирест, ки рӯдхонаи шеъраш раҳорах чандин бор маҷро ро кардааст. Дар оғози ҳаёти ҳунарияш шеъри ӯ иффату маъсумии як ҷашмаи дуреро дошт, ки утуфати улвии ҳешро аз ҳама олудагӣҳои дунё ва одамҳои ҳифз кардааст: Шеъри содатаркибу бепироя, шеъри беғубор, шеъри сафову отифа, шеъри дӯшиза. Аммо баъдтар шеъри ӯ пирохани нав пӯшид, нигоҳи шоир камол ёфт, масоҳати андешааш бузург гардид, садояш дур рафт, сабку хутутаи дигар шуд, ҷашмаи кӯчаки кӯхистон баҳрест, ки инак, мазҳари туфонҳост. Тасвирҳои сода ба балоғат расиданд, ҳисомезӣ вусъат ёфт, таркибҳои вожаҳо ба истилоҳу самбулҳо табдил ёфтанд ва тадоии маъноҳои бузург гаштанд. Уқоби меҳромӯз, мазори сарбадорони сарафшон, қави ларзони имон, лӯббатаҳои таҷовузор, ҳафт пушти

гӯрбардӯш, ҳаёи арғувонӣ, сурмаи чашми гунаҳ, ҷанозаи зинда, нозбӯйи гулшани ваҳшии қисмат, ҳури танҳой, ноҳудоии шайтон, таробеҳи чашма, ҳузни дардчин, шаҳри бефаришта, фалсафаи чашм таркибҳоеанд, ки ҷанбаи самбулӣ доранд ва василаи шинохти забону сабк ва ҷуғрофиёи бузурги фикри шоиранд. Гулрухсор гоҳе ҷасурина калимоти навтаркибе месозад аз қабилӣ гунаҳмастон, ҳасмёвар, шумпайғом, машғаласард, ғамшодӣ, заншикан, сабзхушк, бахтгадо, писархудо...

Садои устод Гулрухсор садои бонуи хонашине нест, ки шабҳо очизона ранҷи фироқи азизе мекашад ва фақат ба рисолати модариву занӣ худ меандешад. Ин садои ҳодии миллати тамаддуновару тамаддунофар аст, ки ба дасти фардоравон ҷароғ доданаст:

*Ман ба зулматзадагон гуфтам,
Зи нуробод меоям,
Шуморо қосиди нурам.*

Дар адабиёти имрӯз мешавад ҷадвали дарозе мураттаб кунем ва номи шоирбонувони тоҷикро зикр намоем: Мавҷуда, Гулчеҳра Сулаймонӣ, Озод Аминзода, Ҳадиса, Зулфия, Шаҳрия, Меҳринисо, Раъноӣ Мубориз, Норинисо, Баҳринисо, Рафоат, Ситора, Нуқра, Хосият Вализода, Адиба, Гулноз, Шаҳноз, Мухлиса, Раъноӣ Зоирдухт, Барно...

Дар ин ҳалқа Гулчеҳра Сулаймонӣ, Шоири Халқии Тоҷикистон, ки шеърӣ кӯдак мегӯяд, зебо таҷаллӣ мезанад. Насли бузургсоли шоирони зан Мавҷуда, Озод, Ҳадиса, ки ба шеърӣ суннатӣ арҷ мегузоранд, дар ҷаҳони нав бо фикри нав, вале бо самбулҳову тасвирҳои қадима зиндагӣ мекунанд, шеършон имони кӯдакero мемонад, ки ҳанӯз ба дунёву одамҳо, ба ишқ, ба некӯиву шарофат қавист. Бад-ин хотир, ин шоирон бештар шеърӣ нишот ва пуршӯру отифа мегӯянд ва инсонҳоро дубора ба зиндагӣ сабзпайванд мекунанд. Масалан, Озод Аминзода мегӯяд:

*Шодам, ки дар қаламрави ин умри даргузар
Он кулбаи ҳамида зи нав барқарор шуд.*

*Андар фазои нилии уммедҳои ман
Он бози паршикаста зи нав бовиқор шуд.*

Дар миёни заншоирони тоҷик Зулфия Атоӣ бо мақоми иҷтимоӣ ва шахсияти фурузонаш назарнамост. Ӯ дар заминаи шеър таҷрибаҳои мекунад, бештар муваффақ. Ӯ нафарест, ки аз асорати тасвиру қолабҳои ҳазорсола раҳо ёфта ва бо маҷрои зиндагонӣ ва ҳунари имрӯзин пайваста аст. Зулфия ҳамнабзи муосирон аст:

*Ману мӯяи ятимон, гаму оҳи дардмандон,
Шабаҳои деҳоти вайрон, ману дарди Тоҷикистон.*

Ӯ шоирест озодаву озодадеш ва ҳамзамон гирифтор. Гирифтори ҷинсияти худ, ки ҳамеша, дар ҳама маврид дунёро занона мебинад. Гирифтори қайдҳои ҷисмониву руҳонӣ, гирифтори иҷтимоӣ, гирифтору дӯстдори чанд вожаи қуфлқуш, ки аз шеър ба шеъраш интиқол мешаванд, чун кастона, сафедор, чанор, хурмо, деҳа, ёла, кӯдакӣ, ситора, мавло, мард, зан, зулф ва ғайра, ки ашъори ӯро зебу оро мебахшанд.

Дар огози зиндагии шоирӣ Шаҳрия инсонии дигар ва суханваре дигар будааст, ҳоло иқтидори сухан ва чеҳраи инсонии ӯ азамат ва рӯшноии чашмрабо ёфтааст. Пешрафти ҳунари ва вусъати тадриҷии пиндору тафаккуру тахайюли Шаҳрия аз ҳар шеъраш пайдост. Аз назари ман, барои он ки маънии ашъори шоир зеботар шавад, маънии шахсияту ҳайсияти ӯ бояд баландтару барозидатар гардад, ки ин кори сода нест. Ва мо ҳамин сууду нумуи зебои афқору ашъорро дар каломии Шаҳрияву Раъноӣ Мубориз, Гулнозу Мухлиса ва дигарон мебинем. Шеъри Шаҳрия ба ҷуз эҳсоси мусаввар буданаш бунёди қавии ҳикамиву маърифатӣ низ ёфтааст, ки ӯро ба бештарини шуарои дигар тарҷеҳ медиҳад. Ҳуруфи Меҳринисову Нуқраву Раъноӣ Мубориз низ бо самимияту утуфат ва рӯшаниву рабоиши пок дилҳоро мусаххар мекунад. Баъзе тасвиру тимсолҳои офаридаи онҳо ба ҳадде пурфурӯгу таъсиргузоранд, ки дар хотираҳои то-

запазир муҳри ҷовидона мемонанд. Шеъри онҳо чун вучу-
дашон мучассамаи афифи зебоиву муҳаббат аст. Мусиқии
шеъри Меҳринисо навозандаи руҳдост:

*Гунчаро аз ҳайбати шаб
Хандаи наишкӯфта дар лаб.
Соясарве чун мухотаб
Рӯи роҳ афтодааст.*

Ашъори Норинисо низ аз мусиқии латиф бархурдор аст
ва аз ин рӯ, ағлаби таронаҳояш аз ҷониби овозхонон суруда
мешаванд.

Насли тозаи шоирони зан Адиба, Гулноз, Офок, Гурдо-
фарид, Барно, Шаҳноз, Мухлиса навнигоҳу навгарою тоза-
пазиранд. Дар шеъри ин суханварон анзеге ҳаст аз шуарои
орифи мо, шаъшае ҳаст аз офтоби ирфон, ки нури ҳумоюнаш
дар руҳи шоирони тозамилод мунташир шудааст. Адиба дар
ғазале ба тавҳид меандешад:

*Гиряҳо миллат надоранд, ишқ сарҳадношинос,
Зикри номи дӯст дар тасбеҳу зуннор оварем.*

Ё Шаҳноз дар ғазали зебое байте овардааст:

*Дур гаштам зи ваю бо ҳама наздикӣ монд,
Оҳ, чун дурии мо васлати зебое нест.*

Ё дар як мисрааш мегӯяд:

*Дарди тамоми башар баҳри ту –
як нафар кашам.*

Дуктур Сируси Шамисо навиштааст: «Набояд андешид,
ки дар ин қарни меъроҷи пӯлод ва истиқлоли фузулот башар аз
идроки ирфонӣ бозистодааст. На! Дар лобалои ҳамин чизҳои
сода ва имрӯзин низ метавон орифона зист ва шеър гуфт».

Ин насли навпаём инак ба самти худсозӣ ва худофарӣ
меравад. Мухлиса шоире бо руҳи малакутист, ки садои қуд-
сии ёро аз умқи мурдобҳо мешунавад:

*Мужда бидеҳ, эй азиз, мунтазири фарвадин,
Ишқ зи мурдоб зад хандаи нилуфарӣ.*

Оре, мо ҳама интизори паёми ростинем. Интизори омадани фарвардин, интизори милоди нилуфариӣ бонувони шеър, ки нав ба нав меоянду мурдобҳои иҷтимоӣро дубора чашмаҳои рӯшан мекунанд. Интизори суханварони рисолатшинохта, ки мардуми аслбохтаро ба сӯйи ибтидои шаффоф, ба сӯйи чашмаҳои оғоз – ба самти ишқ меҳонанд. Танҳо ҳамин ишқ аст, ки ба хотири ӯ месазад имон биёварем ба зиндагӣ, ба фардо, ба таваллуди сабзи баҳор. Танҳо ишқ аст, ки месазад ба шодбоди ҳузури азизи ӯ шеър гӯем. Пас, шеър ишқ аст. Кош, дар қомусу фарҳанги Фардо низ ин вожа мақоми аввалия дошта бошад: Ишқ, танҳо ишқ! Чунонки Маҳдии Ахавони Солис меғӯяд: Гиёе, барге, мурге, дарахте, ҷангалеу ҳама барои ҳамагон ва ҳама бигӯянд, ҳама бигӯем: Инчунин бод, инчунинтар бод!

Гузидаи манобеъ:

1. Абулҳусайни Заринқӯб. Боги гул. – Техрон, 1365.
2. Ахавони Солис. Дар ҳаёти кӯчаки поиз, дар зиндон. – Техрон, 1372.
3. Бердяев Н. Семья. – Москва, 1991.
4. Бертельс Е.Э. Из истории персидской литературы. – Бишкек, 2000.
5. Гулрухсор. Дар паноҳи сояи худ. – Москва, 1998.
6. Қаллими Қошонӣ. Гули хуршед. – Душанбе, 1985.
7. Муҳаммад Ҷаъфари Ёҳақӣ, Маҳдии Саидӣ. Аз Ҷайхун то Вахш. – Машиҳад, 1999.
8. Нисче Ф. Чунин гуфт Зардушт. – Москва, 1990.
9. Ризо Бароҳанӣ. Тилло дар мис. – Техрон, 1371.
10. Сируси Шамисо. Нигоҳе ба Фурӯғи Фаррухзод. – Техрон, 1374.
11. Шафеш Кадканӣ. Шеъри ҷадвалӣ. Ҳаҷми сабз. Аз китоби Боги танҳой. – Техрон, 1375.

Соли 2001

HOMAXO

СУХАНИ МУМИЁЙ ГҶӢ!

Бихон маро, эй дӯст, бихон, ки тамоми ман ҳамосаи андуҳ аст. Ман бо умед дар ин торикиҳо по мезанам, зеро дар поёни раҳ чароғе ҳаст ва рӯшноии заифи он дар дилам ҳаваси зистанро дармедихад. Имрӯз мо ҳама дар мунҷалоби ҳасрати худ танҳоем. Танҳо ба сони ҳамватанони маҷруҳамон, ки касе дарвақт ба наҷоташон намерасад. Касе ҳам нест, ки ба дилҳои сӯхтаи мо марҳам ниҳад. Ин ҷо табиб ҳам бемор асту бемор ҳам.

Рӯзгоре мегузараду сари тег мешиканад ва бо инояти Худо зиндагӣ ранги пешин мегирад. Ломаконҳо соҳибмакону ғарибон ватандор мешаванд, кӯдакон парастор меёбанд, харобазори аз арасоти имрӯзина монда шаҳрҳои қашанге хоҳанд шуд. Вале доғи дили маҷруҳи мо чунонки месӯхт, месӯзад. Ба ёди он ҳамватаноне месӯзад, ки ҷаҳли ҳамагонӣ сарашонро хӯрдааст, ба ёди онҳое, ки дар ҳар заррашон як Хурмузд буд ва аз вучудашон нури раҳмат мерехт. Аз рафтаҳову мондаҳо касе худиву бегона нест, ҳама худиянд, ҳама пайванданд, ҳама ҳамқисматанд. Чӣ тангбину вомонда бояд буд, ки якеро барои инҷойӣ буданаш дӯст дориву дигареро барои онҷойӣ буданаш озорӣ. Ниқобро бардарон, эй дӯст, бубин онеро, ки дар баробарат истода, чӣ ҷавҳаре дорад, шайтон бар ӯ пирӯз аст ё Раҳмон, нияташ пок аст ё торик, манзураш аз ҳастӣ чист. Вале, афсӯс, ту маро намебинӣ, ту ниқобамро мебинӣ он сон ки ман ҳам туро не, ҳичоберо мебинам, ки ба рӯи ҷони ту кашидаанд. Кош, ҷашми мо ниҳонбин буд. Кош, гӯши мо ҳарфҳоеро мешунид, ки андарун ҳастанду ба забон намеоянд. Агар ингуна буд, ҳаргиз фиреб намехӯрдем. Шояд ҳам ҳикмате бошад, ки Худо ин гунаамон наофарида.

Аммо бигӯ. Кай сутурда мешавад ин сияҳнома, ки ба номи миллати мо навиштаанд? Кай сапеда медамад, эй дӯст, кай офтоб механдад? Ман ба чорсӯ мебинам, ки дилҳои мардум ҳама санг бастааст. Ба вучуди худ даст мекунам, ки дили

ман ҳам санг аст. Ба умеди ёфтани мумиёе ман ба ин сангистон нохун мезанам. Сухани мумиёй бояд гуфт. Сухане, ки дилҳои шикастаро ба ҳам пайванд занад, ҳамзабонро ба ҳам ҳамдил кунад, парешонҳоро ба ҳам бозоварад ва ба гӯши кулфбастаи мо ҳамосаи тавҳид хонад. Сухани мумиёй гӯй, эй дӯст!

Соли 1993

НОМА БА УСТОД АСКАР ҲАКИМ

(дар шодрузи милод)

Салом устод Аскар! Узр ниҳед, ки ба дуруди Шумо баъди танаффуси ҳаштсола ҷавоб мегӯям. Ин ҳашт солро, ки ҷисми ман паймуд, ба ин ҳазор сола, ки руҳи ман сипард, ҷамъ бандам, як савол ё як ҷавоб хоҳад шуд. Кистам? – Ҳеҷ... Садои ҳотиф меояд:

*Чон ҳеҷу ҷаҳон ҳеҷу бақо ҳеҷу фано ҳеҷ,
Эй ҳастии ту нанги адам, то ба кучо ҳеҷ.*

Ва аммо ҳеҷ ҳам чизест. Чун биёбоне, ки Маҷнун дорад. Кас яке нигоҳ мекунад ба вусъати биёбон, ки чизе нест. Аммо на, дар дурдасте Маҷнун нишастааст ва ишқро дар дурчи диллаш ҳифз мекунад. Аҷиб аст, вақте ки биёбон ИШҚ-ро паноҳ диҳад.

Устод, дар шеъри пурдарде, ки ба номи ман навиштед, мухотаб манам, аммо ҳадаф Хучанд буд. Он вақт Хучанд ҳудро ба ношунавой заду гуфт:

*Тире, ки зади бар дилам аз ғамза, хато рафт,
То боз чӣ андеша кунад ройи савобат.*

Аммо, оқибат, садои Шуморо Хучанд шунид. Вақте ки Шумо ва дигар рӯшанфикрони маҳмилкаш аз гӯши ӯ бо нӯки қалам пунбаҳоро гирифтед.

Рӯзи ҷашни Шайх Камол ман барҳақ бо Хучанд ифтихор кардам.

Вакте ки мардум дар хона нагунчиданд ва муҳаббати худро ба кӯчаву хиёбон бурданд.

Вакте ки мардум чашни Камолро чашни дили худ донистанд. Вакте ки шаршараҳои хомӯш ба забон омаданд ва шашмақом хонданд.

Вакте ки пайкараи Шайх Камол ё пайкараи орзуи мо рӯйид.

Вакте ки Сайхуни шомхӯрда дар пирохани пирӯзарангаш ҳазор гули ситора рехт ва чашми мармузаш паёме аз абдиёт гуфт.

Вакте ки саҳнае миёни дарё ларзон буд ва нозанин чун паримоҳӣ мерақсиданд ва шояд он дам чашми беҳисси моҳиён низ барқ мезад.

Вакте ки меҳмонон Хучандро шаҳри муъчиза диданд.

Устод, чаро умри муъчиза як лаҳза аст? Намедонам, барои он шеър чӣ гуна ҳарфи сипос гӯям. Шумо маро, ки ҳанӯз рӯйнамо нашуда будам, чӣ зуд шинохтед ва дар тарозуи офтоб ниҳодед дар рӯзгоре, ки тамоми арзишҳо дар тарозуи шубҳаанд. Мо медонем, ки ба эҳтироми он азизоне, ки бар асолати мо имон оварданд, бояд ба ҳақорату сангандозии ношиносон (ки ҳазор сол паҳлуи мо оянду намехоҳанд шиносанд) наяндешид, бояд бар идомаи роҳ рафт, бояд худро дуртар бурд. Ба чое ки чашм натавонад дигар нигоҳи сарди танаффури резад, дил натавонад бори кина кашад, лаб натавонад ба ҳарфи талхи ҳосиде талхтар ҷавоб диҳад ва қалам натавонад сухани паст нависад. Ман медонам, ки ба он қулла намерасам, аммо неруе ҳаст, ки маро он ҷо меҳонад, нуре ҳаст, ки дар ман талолу мекунад ва меҳонад маро аз сиёҳии ман наҷот диҳад. Боз садои ҳотиф меояд:

*Дар тахти Ҷам, ки тоҷаш меъроҷи офтоб аст,
Ҳиммат нигар, ки мӯре бо ин ҳақорат ояд.*

Устод, вакте ки ман нахустин бор дар бинои Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон пайдо шудам, нигоҳам ба рӯйи ҳама кас ихлос мерехт. Ду-се шеъракам бо сарсухани устод Лоиқ дар «Садои Шарқ» ва чанд ҷароиди дигар чоп шуда

буд. Шармсор будам, ки бо ин тўшаи ҳақир шакли муддаие-ро дорам, ки дар остона истодааст ва меҳоҳад густохона ба хохи шеър дарояд. Он гоҳ Шумо омадед ва гуфтед:

– Хохари ширин, ту Фарзонаӣ? Хуш омадӣ!

Ман меҳоҳам монанди Шумо чунин самимонаю зебо ҳар ояндаи тозаогозеро «Хуш омадӣ» гўям. Ва меҳоҳам, дар мавриди шеър чун Шумо ба ҳеҷ кас наяндешам ва ба худ андешам. Вақте ки Шумо дар қиёми машҳару ғавғо (дар гирдиҳамоии порсолаи Хучанд) шеър меҳондед ё дар ҳалқаи тоҷирон ё дар «гап»-хўриҳои мардони рўмонӣ ё дар толори «Ваҳдат»-и Техрон ё дар Лондон, дар манзили Иброҳими Гулистон ё роҳравон дар рўи пули Сайхунрўд мустамеъони худро фаромўш мекунед ва дар оғўши шеъри худ гум мешавад. Вақте ки Шумо ҳарфи аҳсан ё тамасхуру истехзоро намешунавед ва дари бекаронаро ба рўи худ боз мекунед. Шумо бо Шеър ишқ меварзад ва мегўед:

*Биё, барги руҳи худро ба шоҳи ҷони ман пайванд,
Ки шояд шохаву барге бигирад андар ин андуҳ.
Ва сабзад аз тани ман шоҳаҳои ту
Ва рўяд шохсори тозаи ишқ аз тани маҷруҳ.*

Ва шеър низ посух медиҳад:

*Ба зерӣ осмон як осмони дигаре хоҳам,
Ҷазои синаҳоро Қаҳқашони дигаре хоҳам.*

Устод Аскар! Шумо худро ҳамеша ба боғҳои таҷриба мекашед ва хушо, ки решапайванду баргпайванду муғчапайванди Шумо бо Шеър бегазанд аст. Кош, умри абад бинед ва ҳар лаҳзаатон аз шодӣ борвар бошад ва руҳатон ҳамеша дар таҷаллизори зебоӣ ва бекаронаи ишқ пар-пар занад. Ва ман боз садои Шуморо мешунавам:

*То ба ҳар байте ба мазмуне ишорат кардаам,
Ман ба шугли шеър ҷонамро иморат кардаам.*

Орзуманди шодрузи Шумо – Фарзона

Соли 1997

ДИЛ ДАР ШИКНИ НОМА

*То зиндаам, маро нест ҷуз мадҳи ту дигар кор,
Кишту дурудам ин аст, хирман ҳамину шудгор.*

Салом, устод Рӯдакӣ, нахустустоди устодони олам! Пешвою пешкори ишқу шеъру иршод! Қосиде надорам, ки ин номаи асрорро ба ҳазор соле пеш, ба рӯзгори барозидаи Шумо ё ба ҳазор соле баъд, ба рӯзгори касе ки ба таъбири шоире «мисли ҳеч кас нест» расонам. Яъне ин номаи ман барои ҳамзамонон аст: барои мунавварфикроне, ки бо сууди орзуву ормонҳои олии ҳаёлиҳои таҳнишини моро аз обу гил ба ҷону дил мебаранд ва дар ин ҷодаи тулонӣ фароғат намекунад. Андеша намекунад, ки чайбҳои лоғарашон боре фарбеҳ намешавад, деворҳои пастакашон қад намекашад, дар рӯи хонашон шири мурғу тухми анқо намедурахшад. Барои муддаиёни «бузургманиш», ки дар кифи қадими аҳди Дақёнусашон чандин қоғази зард солиён зиндагии бефурӯғ мекунад ва баъди иваз шудани фаслу мавсиму тақвими табиат ва иҷтимоӣ ҳам ҳамон сон, ки дӯш буд, мемонад. Тафаккурашон ҳам ҳамин ҳолро дорад. Чанд фикри кухнаи афсурдаест, ки солиён дар осоиёни вайрона гардон аст, на ба шакли дигар дармеояд ва на ба хидмати имрӯзу фардо коре мекунад. Нафаре ҳаст, ки даҳҳо рисола менависад ва дар он ҳама як матлаби каммоёро мукаррар менамояд. Мисли хонуме, ки ҳамарӯза пирохани нав мепӯшаду мӯяшро дигаргуна меорояд, аммо қолаби бечавҳару ҳастии бемуҳтавояш ба тамомии ӯ ранги кухнагӣ задаанд ва зебоии ӯ дар чашми дақиқташхис ҳеч гоҳ матбуъ нест. Ё нафаре ҳам ҳаст мисли шоири рус Фёдор Тютчев, ки бо як китобаки кӯчак абадиетро мусаллам мекунад. Касе дона мекораду дар дар тули панҷоҳ рӯзи беофтоб замини мустафӣ неруи сабз кардани онро надорад. Яке як рӯз офтоб механдад ва бо замини хушбахт ҳар чи хоҳад, мекунад. Офтоб муродифи ишқ аст. Коре, ки ишқ дар як лаҳза мекунад, барои абадиёт аст ва

коре, ки хунсардӣ дар тули як умр анҷом медиҳад, барои як лаҳза ҳам нест.

Ин нома барои ҳамсоюву ҳамофтобхост. Барои ҳамсоязани дасти ростамон Умрихола, ки ҳар сахар офтоб аз боми мо тулуъ мекунад ва дар боми ӯ мегурубад. Барои ду дарахти боазамати себаш, ки дар рӯзгори тифлии ман мучассамаи хуррамии тобистон буданд. Ман он шакарсебҳои атласиро, ки дар сари девори пастакамон субҳгоҳони нилучашм чароғак мезаданд, матлаи меъроҷ медонистам. Чӣ қадар он себҳои муъчиза фикрҳои навболи маро ба ҷаҳоне ношинохта парвоз медоданд. Ва садои хиш-хиши якмароми бўриёбофии Умрихола, ки аз паси девор чун мусиқии ҷонбахши бостонӣ ба гӯш меомад. Рӯзе ӯ арақшору ҷонсабил ба ҳавлии мо омаду ба модаркалонам гуфт:

– Отунхола, ду лӯлизан аз кунчи хонаам ин тилисми ҷодуро ёфтанд. Аз пушти ҳамин гармухунуки бадқасдон бўриёи мо ба фуруш намерафтааст. Ва як халтачаи чиркинро кушода ашӯи булғачабашро як-як шумурд: ин нохуни ачина, инаштори мӯйи албасти, ин як каф хоки қабристон, ин тухми қаланфур, ин сӯзан... Умрихолаи сода ҷунон ба кашфиёти лӯлиён бовар дошт, ки гӯё бузургтарин гираҳи зиндагиаш боз шуда бошад. Аммо модаркалони рӯшансаводи ман Марямбону ба инкори илму амали фолбинону раммолон ҷунон далелҳое овард, ки бечора Умрихола он халтачаи музҳикро, ки чун кӯлбори пурзар бо эҳтиёт оварда буд, чун партови касиф бо нӯги нохун бурд. Ман бо ангезаи ин воқеа баъдтар манзумаеро бо номи «Аз шаҳри чашмбандон то шаҳри дилбандон» навишта будам.

Устои бузург! Бадбахтона, Умрихола ҳаргиз номи Шуморо намедонад. Номи азизи касеро, ки ба миллати мо шаҳодатномаи милоди нав дод. Ва Тоҷикистон пур аз Умрихолаҳост: чап, рост, боло, поён, ҳама ҷо, ҳама ҷо Умрихолаҳое ҳастанд, ки номи Рӯдакиву Фирдавсиву Мавлоноро напунидаанд. Ин нафарони ранҷбару покдилу меҳрубон бидуни идроки саодат ё бадбахтии худ ҳаёт ба

сар мебаранд. Аммо бадбахтӣ як ин нест. Бадбахтӣ он аст, ки фарзанди ӯ ҳам шабиҳои дигари ӯст, фарзанди фарзандаш ҳам. Шояд ними башар зиндагонии руҳонӣ надорад. Аслан, ин навъи зиндагӣ хушбахтист ё бадбахтӣ? Намедонам. Масалан, ғам хӯрдан, ки оҳ, яхдон холи шудааст, на як сабзӣ, на як пора гӯшт ё фикр кардан, ки имрӯз дар чашни арӯсии духтари холаам кадом пирӯҳанамро мепошам, кадом гӯшвора меовезам, аз хони ӯ чи ғизо меҳӯрам. Ё баръакс, андешидан, ки чаро инсонҳо миллион сол зиндагӣ мекунанду ҳанӯз саводи ҳамзистӣ надоранд? Чаро эҳсоси касиферо чун ҳасодат намешавад дар худ кушт ва маншаи утуфату покӣ буд? Чаро ба қадри инсонҳои азизамон намерасем ва аз гуфтани ҳуруфи ҷонбахшу иҷрои амали сутуда дареғамон меояд? Чаро ишқ хориҷ аз шеър дар зиндагии ростин вучуд надорад? Ва агар дошта бошад, барои лаҳзоти кӯтоҳ аст, на барои ҳамеша. Пас, номаи ман барои ҳамаи хушбахтону бадбахтон аст. Барои рӯшанфикрону торикфикрон ва барои бефикрон. Охир, ними ҷомеа бефикр аст. Чи саҳл асту чи душвор бефикр зистан, бе фикр ба коре даст задан, бе фикр завоҷ ёфтан. Ман гоҳе меҳохам, ки дар ҳамин ҳалқа шомил бошам, аммо мани ҳозира мани дигарро бо мағзи навтаркиб наметавонам офарам. Садои шумо меояд:

*Ин кори самой буд, на қуввати инсон,
Касро набувад қувват бар кори самой.*

Устод Рӯдакӣ! Ман ба ёд меорам урдибиҳишти навсабзро, ки ба зиёрати оромгоҳи Шумо рафта будам. Аслан, шоир оромгоҳ надорад. Оромгоҳи ӯ ҳам зодбуми растохези дилҳои пасовандону ворисони шефтааст. Оромгоҳи ӯ мазҳари исёни руҳҳои бедор аст, ки бо чароғи ниё меҳоханд нақбе ба оянда кананд. Дар он фасли дӯшизаи мастур, дар он навбахори шукуфабанд, ки ман бо дӯстонам Ойишабонуву Маърифат ба самти деҳаи Панҷрӯд маҳмил мекашидем, аз ду ҷониби роҳ кӯдакон гулбонг мезаданд:

– Нигоҳ кунед, духтарак мошин меронад. Ва Ойиша, ки худ тракторрони машҳур аст, бо гурури кӯдакона ба он гулҳои рустой даст меафшонд. Вале яке дар миёнаҷойи боғистон мошинаш бозистод. Кадом узви мошина хароб буд, ки бечора Ойиша як соат гирдогирди он парвона гашт. Вале ман фурсат ёфтам барои танаффус кардан ва худро ба оғӯши себистон бахшидан. Мисраъҳои Мавлонои Рум муанбартар аз гули себ дар димоғам шамимаи нур мебастанд:

*Ман ба сӯйи боғу гулиан меравам,
Ту намеой, наё, ман меравам.
Бӯйи себ ояд зи боғи ҷон маро,
Маст гаштам, себ хӯрдан меравам.*

Ман зери як дарахти пуршукуфта суфраи андешаамро боз кардам. Насими атргардон маро бо гулҳои бодрез ангега медод ва ман месурудам:

*Гули садбарги сурху анбару себ,
Ёсамини сапеду мӯрди базеб.
Ин ҳама яксара тамои шавад
Пеши ту, эй бути мулкфуреб.*

Ин қуллаҳои баланди хуршедқулоҳ ошӯни уқобонанд. Ман басе дӯст медорам инсонҳоро, ки хилқати уқобӣ доранд ва фаротар мераванд аз нишебу пастихи маҷозӣ, аз вартаҳои чиркин, аз ҳарфҳову пиндорҳои олуи, аз ҳасодат, аз риё, аз ҷаҳл.

Устод! Шумо ҳатман бояд сиришти уқобӣ дошта бошед. На, ғалат гуфтам. Бунияти Шумо офтобист. Вақте мардум Шуморо мебинанд, мутмаъин мешаванд, ки буданашон дар ин сарочаи ғафлат муҳтаво дорад, зеро ин дунё касеро дорад, ки хуршедтар аз хуршед аст ва вақте кас ба он хуршеди заминӣ менигарад, сардию зулмоти вучодаш сутурда мегардад. Чунонки дар қисмати Виспаради Авастро омадааст, «Бо дониши хеш, бо биниши хеш, бо шаҳриёрии хеш, бо радиҳои хеш, бо хосту комғории хеш Ахура Мазда» дилҳоро ғатҳ мекард.

Руҳи Хурмузд дар вучуди Шумо нозил шудааст. Мардум чакомаҳои ахурии шуморо мехонанд ва дармеёбанд, ки бо ин мисбӯҳи ҳидоят ба кадом самт бояд гароиш кард.

– Фарзона, рафтем, – фикрҳои маро мебурад Ойиша. – Мошин соз шуд.

Дар он сӯи роҳ кӯдакон ширу чурғот мефуруштанд. Ойиша се пиёла чурғот харид ва ба мо дароз кард. Баъди лаҳзае ба писараки чурғотфуруш норозиёна хитоб намуд:

– Ин қадар чурғотат суст. Ба назарам, об ҳамроҳ кардӣ.

– Апаҷон, ин хел нагӯед, – тарсид писарбача, – очам фаҳмад, адо.

– Дидӣ, чӣ хел ба даст афтодӣ, – гуфт Ойиша. – Агар дубора ҳамин коратро кунӣ, зуд ба очаат хабар медиҳам.

Ин муколама дар хотирам ҳикоятро аз Амир Хусрави Деҳлавӣ зинда кард, ки мегӯяд:

Чӯпонбачаеро гову гӯсфанду бузи бисёре буд ва бо муҳаббату дилбастагӣ молу ҳолашро парвариш мекард. Вале ӯ одати баде дошт, ки ҳамеша шиrho бо об меомехт ва ба мардум мефурухт. Рӯзе сели шадиде омад ва тамоми моли чӯпонписарро бурд. Ӯ рӯзҳои дароз аз ҳаҷри гумкардаҳои мегирист ва чорае намеёфт.

Боре ҳакиме бар ӯ гузар кард ва сабаби гирияшро пурсид. Чун ҳолро донист, гуфт:

– Гирия нақун, ки ин селро худат падида овардӣ. Тамоми обе, ки бо шир меомехтӣ, чамъ гашту ба сел табдил ёфт ва моли туро бурд. Аз ин баъд, ҳалол зӣ, то туъмаи ҳаром нашавӣ.

Оқибат, мошинаи коҳили мо ба Панҷрӯди ҳуҷаста расид. Чи утуфати мастур ва чи ҳолу ҳавои масрур дошт ин рустои ишқовез. Чанд мӯйсафедде дар чойхонаи канори макбара саргарми суҳбат менишастанд. Мӯйсафедоне, ки дастору чомаҳои суннати гуна-гуна доштанд: Яке рах – раҳи беқасаб, дигаре подшоҳии зангор, сеюмӣ махмали сабзу чорумӣ адраси шона-шона. Хилъати мӯйсафедони дигар аз газворҳое буд, ки тору пуди ғайриодӣ доштанд. Шояд он матоъҳо ёдгор аз

куруни гузашта бошанд. Аммо ачаб он ҷост, ки худӣ ин пирамардон ҳам мучассмаи аҳди қадим менамуданд. Чехраашон мармузу асотирӣ, чашмонашон дурнигару рамзошно, ришу фашашон нукратобу мучалло, аз тамоми андомашон фарру фуруғи бостон мерехт. Гӯё мо ба даврони устод Рӯдакӣ сафар карда бошем. Дар паҳлуи мазори устод низ пирамарди мунавварсимое гаштугузор мекард ва бо мо дар пеши оромгоҳ нишасту ба қироати Каломи шариф пардохт.

Хуршеди солорони гетӣ, – зери лаб рӯчу мекардам ман – сардафтари шеърӣ ишқу зебӣ, сарҷаридаи фарҳангу доноӣ, сароҳанги ҳама нағмаю навои кибриӣ, сароғози ҳама нашъату нишоту шуқуфӣ ин ҷост – зери ин хок ё на, балки он ҷост, дар барг-барги шеърҳои аҳурий: ҳанӯз сабз, ҳанӯз масти тапиш, ҳанӯз гулгардон, ҳанӯз тозаҷавон... Устод, ман садои Шуморо мешунавам:

*Ба Ҳақ нолам зи ҳаҷри дӯст зоро,
Саҳаргоҳон чу бар булбул ҳазоро.
Қазо гар доди ман настинад аз ту,
Зи сӯзи дил бисӯзонам қазоро.
Нагунҷам дар лаҳад, гар з-он ки лаҳте
Нишинӣ бар мазорам сӯғворо.*

Шумо ҳам садои маро мешунавед?

*Салом, эй бӯйи чӯйи Мӯлиёнам,
Салом, эй пайки нав аз бостонам.
Салом, эй гунҷапарварди баҳорам,
Салом, эй сабзпайванди ҳазонам.
Муноҷоти сабуҳу вурди шабро
Ба домони намозиш ту хонам.*

Намешунавед? Ҳазор сол пешиниён ҳам ин садоро намешунаванд, ҳазор сол баъдинагон ҳам, имрӯзиён ҳам. Пас, ман чӣ кор кунам. Посухи Шумо меояд:

*Кор ҳама рост, онҷунонки бипояд,
Ҳолати шодист, шод бошӣ, шояд.*

*Эзид ҳаргиз даре набандад бар ту,
То сади дигар ба беҳтарӣ накушояд.*

Устои олигуҳар! Пас, Шумо фатво медиҳед барои боз сурудан, барои боз таманно офаридан, барои боз бо баҳор ҳамоғӯш шудан, барои боз бо Фарида ҷаҳондор гуфтугӯ кардан? Барои Будан? Ҳотиф пайки Шуморо меорад:

*Ҳамебояд-т рафту роҳ дур аст,
Басагда (омода) дор яксар шугли роҳо!*

– Фарзона, – меғӯяд Ойиша. Як ба ин пуштаи зебо нигаред ва ба фарози шаҳоматманде, ки дар рӯ ба рӯямон қарор дорад, ишора мекунад, ба фарозе, ки дар оғӯши афифи лолаарӯсақҳо ҳаёти урдибиҳиштӣ ба сар мебарад, ба фарозе, ки шояд зодгоҳи аввалин ҷамоаи устод Рӯдакӣ бошад, зодгоҳи аввалин оҳанг, аввалин ишқ, аввалин илҳом...ӯ аз ин минбари сабз дар сабз бори аввал ба аҳли олам ручӯ кард. Мустамеи нахустини ӯ кӣ буд? – Офтоб? Оре, Офтоб. Осмон? Оре, Осмон. Ва ҳамин лолаарӯсақҳои мастур, ки маъсумияти азалии дунёро дар чехраи арғувонии шармпаноҳашон ҳифз кардаанд. Ва Зарафшон, ки аз дуродур начвокунон мегузарад ва дар зиндагонии чандинҳазорсолаи худ бори аввал эҳсос мекунад, ки касе ҳамсабқати ӯ, ҳамоҳанги ӯ, ҳамнавои ҷовидони ӯст. Чун ӯ бирешим менавозаду ҳамосаи аладдавом меҳонад. Чун ӯ раванда асту оянда. Чун ӯ қосиди ҳумоюнпайки покиву зебоиҳост. Дар ин фарози осмоневез чанд дарахти барқаде рӯ ба само сууд кардаанд. Дарахтони бодом, себ, муруд. Устои шаҷаршинос ин дарахтони биҳиштисириштро бисёр месутуд:

*Мӯрд бар ҷойи савсан омад боз,
Май бар ҷойи арғувон омад боз.*

*В-он занаҳдон ба себ монад рост,
Агар аз мушк хол дорад себ.*

*Остин бигрифтамаиш, гуфтам, ки меҳмони ман ой,
Дод пӯшида ҷавобам: «Мӯрду анҷиру кулӯх».*

*Ай хоҷа, ин ҳама, ки ту бар медиҳӣ шумор,
Бодоми тарру сикиву (май) баҳмону бостор.
(фалону беҳмадон)*

*Бар канори ҷӯй бинам растаи бодому сарв,
Рост тиндорам қатори уштурони обара! (обраҳа)*

*Ай дарего, ки мӯрдзори маро
Ногаҳон боз хӯрд барфи вағеиш (бисёр).*

*Лаб-т себи биҳишту ман муҳтоҷ,
Ёфтанро ҳаменаёбам вел (мурод).*

*Чун барги лола будааму акнун
Чун себи пажмурида бар овангам.
(ресмони мевабандӣ)*

*Ба сарв монад, гар сарв лолазор бувад,
Ба мӯрд монад, гар мӯрд рӯяд аз насрин.*

Дарахтони самаровари дигар низ ўро ангезабахши чако-
маҳо буданд:

*Он, ки кашк офариду сарви сиҳӣ
В-он ки бод офариду нору биҳӣ.*

*Турунҷи бедор андар шуда ба хоби гарон,
Гули гунуда барангехта сар аз болин.*

*Ман бад он омадам ба хидмати ту,
Ки барояд рутаб зи конозам (беҳу бун).*

*Санҷиду челон ба ду нима шуда,
Нуқтаи сурма ба ду як-як зада.*

*Токи раз бинӣ, шуда диноргун,
Парниёни сабзи ӯ зангоргун.*

*Манам хӯ карда бар бўсаи, чунон чун боз бар миста,
(сайд)
Чунон бонг орам аз бўсаи, чунон чун бишканӣ тиста.*

Ман дар сояи файзгустари дарахти бодом менишинам ва андешаҳоямро дар дурдасти хотираҳо мечаронам. Даҳсола будам, ки падарам дар ҳавлиямон ниҳолакони бодому себу муруд нишониданд ва ба ман дастур доданд, ки ҳар ҳафта ду рӯз дар беҳи ниҳолон ду сатилӣ об резам. Баҳману исфанду фарвардин иваз мешуд ва ман ҳамарӯза башпорати нахустин баргро дар вучуди нининиҳолакони интизорӣ мекашидам.

– Ту ҳам монанди ман ба дарахтон меҳр дорӣ, – мегуфтанд падарам.

– Меҳр дорам, вале шабҳо аз шабаҳи дарахтон метарсам, – ҷавоб меодам ман. – Мисли ин ки чину иблису шайтону девҳо ба ман ҳучум мекарда бошанд.

– Натарс, духтарам, шердил шав. Фақат одамҳои часуру диловар дар ағбаҳои зиндагӣ қудрати пеш рафтани доранд, тарсуҳо дар аввали роҳ дар андаруни зиллати хори худ маҳв мешаванд, – мегуфтанд падарам ва ҳикоятро нақл мекарданд: «Дар маҳаллаамон марде буд бо номи Баҳодур. Шабе ӯ дар маҳфили гапхӯрии ҳамсоғон иддаи ҷавонмардиву шуҷоат мекунад.

– Ту аз шаб наметарсӣ? – мепурсанд ҳамсоғон.

– Не, ҳеҷ наметарсам, – дилпур мегӯяд ӯ.

– Аз қабристон ҳам намеҳаросӣ?

– Оқибату охирати ҳамаамон ҳам ғӯристон аст. Чаро тарсам, – такрор мекунад ӯ.

– Пас, биё, шарт мебандем. Агар ту ҳамин нимашаб дар ғӯри Сабури девона кордро халиву баргардӣ, мо ба далерият тан медиҳем.

– Ин кори осон аст, – мегӯяд Баҳодур ва ба сӯйи қабристон роҳ мегирад. Дар дахмазори бечароғ, ки боди зимистонӣ наъраи тунд мекашид, пойҳои ӯ яке бемадор мешаванд. Гӯё ӯ дари олами нуронино батамом пӯшидаву ба ҷаҳони асрорангези дигар, ки дар мунҷалоби зулмоти мутлақ фуру шудааст, ворид гардида бошад. Ва гӯё тамоми садоҳо, хандаҳо, таронаҳо, шодиву ғамҳо, ҷеҳраҳои азизу маҳбуб барои ҳамеша дар қафо, дар олами рӯшан монда бошанд. – Чӣ аҳмакӣ кардам, – меандешад Баҳодур. Аз ин говҷигарии ман ба кӣ суд мерасад: Ё беҳтараш, ҳоло ҳам сари вақт, қафо баргардам. – Не, ба омадан омадам, мардона бояд то ба охир рафт, – қарор медиҳад ӯ ва ба гӯри номаъмури Сабури девона наздик мешавад. Баҳодур бо дасти ларзон кордро дар хоки ҳавлбори қабр фуру меандозад. Вақте меҳоҳад бархезад, эҳсос мекунад, ки неруи азиме ўро ба сӯйи хок мекашад ва бархостан намегузорад. Ба боло нигоҳ мекунад, ки Иблиси бузургҷуссае бо наъраи осмоншикоф ба сараш ҳам шудааст. – Воҳ, – фарёд мезанад ӯ ва нафаси вопасинашро ба оғӯши тундбодҳои даймоҳ мебахшад.

Субҳ вақте ки аҳли паймону паймона ба ҷустуҷӯи шарикӣ гумшуда ба қабристон омаданд, Баҳодурро диданд, ки ҳамоғӯши дахмаи Сабури девона ба хоби абад рафтааст ва дар як бари ҷомаи ӯ дастаи корди фурурафта медурахшад. Ва дар тори сараш шохи шикастаи беде ҳамоил аст. Яъне корди Баҳодури раҳматӣ дар зулмоти шаб бари ҷомаашро ҳам шикоф карда буд ва аз ин рӯ ҷомаи ба гӯр пайваста мардро бархостан намегузошт. Ва шохаи беде аз ҳашми бод ногаҳон шикаста мисли деве буд, ки ба ҳамла пеш омадааст. Қиссаи говҷигарӣ ва буздили Баҳодур бо ҳамин анҷом мепазирад».

– Фаҳмидӣ, ки тарс одамро чӣ қадар устодона шикор мекунад, – мегуфтанд падарам.

Тамоми ҳешу табор ва ҳамкору ҳамсоёҳо падарамро ба ҷуз омӯзгори фанни фалсафаву ҷомеашиносӣ буданаш боғбони сабздаст медонистанд ва барои парвариши ниҳолон аз ӯ дастуру маслиҳат мепурсиданд.

Рӯзе дар маъракаи суҳан аз боби нигоҳубини долу дарахтон мерафт, ки як ҳамсоиямон ба падарам меғӯяд:

– Муаллим, шумо ин қадар дарахтхоро барои кӣ мерӯёнед. Писаратон набошад, ки ҳосилашро чашад.

– Шукр, духтаронам ҳастанд, – ҷавоб медиҳанд падарам, – насиб бошад, оянда наберагонам ҳам аз ин меваҳо ширинком мешаванд.

– Ҳа, то одам писар наёбад, марди расо нест, – суҳани ҳамсоияро тақвият медиҳад ҳамсоияи дигар. Бадтарин ҷазо барои мард беписар будан аст. Худо аз ин рӯзи сахт нигоҳ дорад.

Ин нафароне, ки падарамро марди нокомилу бетолеъ мепиндоштанд ва ба худ рутбаи марди расо дода буданд, беҳабар буданд, ки Худо ба онҳо ба ҷойи чашми охирибин чашми охурбин додааст. Яке аз онҳо зиндагонии хушбахтонаи худро дар манзили духтараш, дар бистари беморӣ хулоса кард, зеро писарон ҳар яке бастаи ташвиши худ буданд ва падари ранҷуро чанд сол пеш аз фавташ ба хонаи хоҳар гусел карданд. Писарони ҳамсоияи дигар яке напшаманду дигаре майзадаи шадид гаштанд, ки падару модарро мекӯфтанд, бо ҷӯб мезаданд ва ҳеҷ рӯз нишон намедоданд. Оқибат, овоза шуд, ки он ҳамсоия берӯзӣ аз зарбаи мушти писари бангияш оламро падруд гуфтааст.

Аҷаб, ки ҳадиси лофу газоф ва оқибати кори он ду ҳамсоияро ман аз падарам нашунидаам. Балки ҳамсоияҳои дигар бо эҳтирому иззати тамои падарамро васф мекарданду меғуфтанд:

– Мирзопоччо (яъне падарам Мирзоюнус) дар ҷавоби таҳқир ҳам сукут мекарданд. Он кас ба ҳадде некӯпиндору савобандеш буданд, ки дар даруни дил ҳам касеро дуои бад наменабуданд. Агар касе гуноҳ содир кунад, бо мулоимиву таҳаммул меғуфтанд: Худо мукофоти кори ӯро хайр гардонад.

Дар паноҳи ин дарахти ҳумоюнӣ ман падари азизамро ёд кардам. Падарам фақат ба ману хоҳарони бузургам Муазза-

мабонуву Матлубабону таъкид мекарданд, ки барои бозна-
висиши шеърӣ ҳар шоири бузург дафтари махсус таҳия кунем.
Баъдан, батадриҷ он ҳамаро аз бар созем. – Худи ман ду даф-
таре бо шеърҳои устод Рӯдакӣ ва Ҳаким Фирдавсӣ мураттаб
кардаам, – мегуфтанд ҳазрати қиблагоҳ. Вале ман ба ҳадде
коҳил будам, ки ин дастури савобро риоя накардам.

Дар ин фарози нилобӣ ниҳоли бодом ба тасдиқи анде-
шаҳои ман сар мечунбонад. Ин дарахти бадеъ фазоиلى хос
дорад. Пештар аз ҳама дарахтон ҳанӯз дар охири моҳи баҳ-
ман, дар рӯзи ишқ (бо таъбири фарангӣ дар рӯзи Вален-
тини муқаддас) муғча мебандаду навхат мешавад ва дертар
аз ҳама наботот дар оғози даймоҳ барг мепартояд. Яъне аз
ҳама аввал мешукуфаду аз ҳама охир ҳазон мешавад. Ба ёдам
омад, ки ҷавонписаре маро «духтари бодом» ном дода буд.
Албатта, иғроқу гулув кард, вале бо ин ташбеҳи зебо фурӯғу
нишоти афиферо дар дилам талоли бахшид. Дирӯз, ки бо
Маърифату Ойиша аз меҳмонсаро меҳостем кӯлборҳоямон-
ро гирему шабе дар манзили Ойишабону бошем, навбатдори
меҳмонхона гуфт:

– Фарзона, Шуморо ду рӯз аст, ки рӯзноманигори ҷавоне
бо номи Толиб Карим ҷустуҷӯ дорад. Бо сафари хидмати аз
Душанбе омадааст. Агар боз биёяд, чӣ гӯям?

Ман, ки ҳамеша бо кундӣ ҳарф мавзун мекунам, на бо
тундӣ, дар варақе ин байти содаро навиштам:

*Чу сӯзан гум шудам, эй ёри гумраҳ,
Бичӯ аз кӯчаи Сӯзангарон, даҳ.
(нишони манзили Ойиша).*

Баъди чанд соат, ки дар ҳавлии атргардону гулбандони
Ойиша бо модари азизаш гарми суҳбат менишастем, хоҳар-
чааш гуфт:

– Апаи Фарзона, кӯча бароед, касе омадааст, Шуморо
мепурсад.

– Салом, духтари бодом, – нидо кард он омада, – ба
Зарафшони мо хуш омадед. Ба хоки бобоиву падарии худ.

Охир, устод Рӯдакӣ бобову устод Лоиқ падари руҳонии мову шумоянд. Умедворам, ки ин куҳанмарзи мутабаррик барои дили Шумо ангезаи чакомаҳои тоза хоҳад шуд.

– Салом, Толибҷон, аз куҷо донистед, ки ман ба ин диёр омадам? – пурсидам ман.

– Соҷи Ҳақ бар сари банда бувад, Оқибат ҷӯянда ёбанда бувад, – посух дод ӯ ва илова кард:

– Ман омадам, ки ҳам салому ҳам падруд гӯям. Ҳоло ба дидори аҳли хонавор меравам ва субҳ ба Душанбе бармегардам. Орзу дорам, ки сафаратон ба мазҳари бузургон шоиставу хучаста бошад. Дар паноҳи Худо амон бошед!

...Дар ин фарози булӯрин хотирагардонӣ ҷӣ зебост. Ба ёдам омад, ки рӯзгоре ба Душанбе, ба озмуни донишҷӯён аз фанни адабиёти тоҷик рафта будам. Урдибиҳишти биҳиштоғӯше буд. Осмон ба замин табассум мекард ва бо шарофати ин табассум дар замини хушбахт ҳазор зебой таваллуд мешуд.

Мо ду рӯз дар меҳмонсарои Душанбе зиндагӣ кардем ва дар озмун ширкат варзидем. Баъдан, маъмурони меҳмонхона гуфтанд, ки аз кадом кишваре меҳмонони расмӣ меоянд ва мо бояд утоққоро тарк кунем. Тикетамон ба Хучанд барои фардои он рӯз буд ва як шабу ду рӯзи дигар дар ихтиёр доштем, ки намедонистем, чи гуна ба сар барем. Кӯлборҳои ҳақир дар даст чор нафар дугонаҳо Мавҷуда, Дилбар, Мунира ва ман ба кӯча баромадем.

– Ба хонаи амакам меравем, – гуфт Дилбар ва мо ба сӯи кадом як маҳаллаи канори шаҳр роҳ гирифтем. Баъди аз мошини душоҳа фаромадан ва боз роҳи дарозро пиёда тай кардан, оқибат, дар пеши дарвозаи зебое қарор гирифтем. Аммо қуфли бузург умедҳои моро бисмил кард. Он сӯи дарвозаи нигорин ҳавлии нозанине зиндагии хуррам дошт. Дарахти гелоси бари девор, ки шадда-шадда меваи ёкутиаш ба кӯча майл карда буд, иқтибоси зебое аз равзаи минӯ буд. Мо беҳолу бемадор дар дамғаҳи дарвоза, дар қоили сабзи баҳор нишастем. Бачаҳои ҳамсоя умеди охирини моро хатти батлон

заданд. Онҳо гуфтанд, ки соҳибони хона ба Хучанд рафтаанд ва баъди як ҳафта бармегарданд.

Тағоям ҳам дар Душанбе зиндагӣ мекунамд, дар қарибии фурудгоҳ, – гуфт Дилбарҷон. – Биёед, ба манзили он кас меравем.

– Аввал дар ягон ошхона ғизо хӯрем, – таклиф кард Мунира. Охир, аз сари субҳ чизе нахӯрдаем. Ними рӯз ҳам гузашт.

– Не, беҳтараш аввал ҷою маконе ёбем, – гуфтанд духтарони дигар ва ҳама ба қисмати дигари шаҳр, ба самти фурудгоҳ роҳ гирифтанд.

Дар ошонаи панҷуми биное вақте занги дарро пахш кардем, даҳ дақиқа посухе наёмад. Баъд овози нолиши касе баланд шуд.

– Овози тағоям, – ба тахлуқа афтод Дилбар.

– Тағо, шумо дар хона?

– Ҳа, дар кушода, даро, – овози хастаи марде дили моро реш кард.

Дар хучраи танге дар бистари ранҷурӣ марди миёнсоле меҳобид. Дастӣ шикастаи докапечаш дар гарданааш овехта буд ва дам ба дам аз ғояти дард фарёд мезад.

– Ассалом, тағочон. Ба Шумо чӣ шуд? – пурсид Дилбар.

Мард бидуни алайки салом бо хашму танаффури ба сӯи мо нигарист. Дарди гудозанда ба ҳадде азобаш меод, ки хузури касеро намехост.

– Зану фарзандонам дар кор. Бегоҳ бармегарданд – гуфт ӯ.

– Тағочон, ба ягон коратон ёрӣ диҳам? Чой дам кунам? Дору биёрам? – пурсид Дилбар.

– Не, не, орому тинҷ бошам, шуд. Ростӣ гап, хониши парандаҳои он сӯи тиреза ҳам ба гӯшам намефорад.

– Хайр, тағочон, мо рафтем, зуд сихат шавед, – гуфт Дилбар.

– Хайр, – бо малоли хотир нидо кард тағо ва рӯяшро ба сӯи девор гардонид.

Мо ҷаҳорёрони саргардон боз худро ба оғӯши кӯчаҳо бахшидем. Ҷаҳор нафари нозпарварда, ки дар манзилҳои худ

мисли шохдухтар маҳбубу матлуб будем, ҳоло дар баробари як шабаки кӯтоҳи навбаҳор худро залилу мағлуб медидем. Ва меандешидем: Ба кучо бояд рафт?

– Духтарон, биёед, ба пеши ҳайкали устод Рӯдакӣ меравем. Чӣ хел ба Душанбе меоему бидуни зиёрати бобои Рӯдакӣ бармегардем, – гуфтам ман.

– Ту боз ҳамон девонағиҳота сар кардӣ, – шӯрид Мунира ва ба ман чунон нигарист, ки ба махлуқи сайёраи дигар менигаранд. То кай дар осмон парвоз мекунӣ. Ман дар чӣ хаёлу фалак дар чӣ хаёл. Ту фикр кун, ки дар кучо шабро рӯз кунем.

– Духтарон, аввал ягон ҳаракат ёбему камтар дам гирем, ки ман ҳозир меафтам, – гуфт яке.

– Эҳ, кафши навам канда шуд, – нидо кард Дилбар. Акнун, давоми роҳро чӣ гуна меравам?

Лаҳзае баъд мо дар курсиҳои зерини чанористон, ки ба ошхонае мансуб буд, менишастем. Ба ҳадде чехраи кӯфтаю хаста доштем, ки хидматгузори ошхона (соҳиби ошхона ҳам ӯ буд) бидуни пурсиш дар рӯи миз нӯшобаҳои «Райҳон» гузошт ва таом овард. Ба ҷуз мо дар он ошхона касе набуд ва соҳиб низ ба кучое ғайб зад. Мо бо шукри беадад аз нав дар радифи хушбахтон қарор гирифтем ва оворағиҳоямонро фаромӯш кардем. Баъди сарфи ғизо мехостем пули онро пардозем, вале соҳиб ҳанӯз напайдо буд. Ду соати дигар интизори ӯ нишастем ва муҳокимаҳои субҳгоҳиро давом додем.

– Ҳеч яки мо дар Душанбе ҳеши наздик надорад. Чор нафар яку якбора ба кадом дар мебароем. Биёед, тақсим мешавем ва якнафарӣ ба хонаи ақрабо меравем, – гуфт яке.

– Не, намешавад, – инкор кард дигарӣ, – ҳама ҳамроҳ омадем, ҳама ҳамроҳ меравем.

– Апаи ман бо шавҳару чор фарзандаш дар хобгоҳи хонаводагӣ зиндагӣ мекунад. Поччоям одами тундмизоҷ, барои ҳамин ман ба шумо то ҳанӯз чизе нагуфтам. Акнун, ки беилоҷ мондем, ба хобгоҳи хоҳарам меравем, – гуфт Мунира.

Гарми суҳбат будем, ки соҳиби ошхона омад ва гуфт:

– Духтарон, шумо ҳанӯз ҳам ҳамин қоед?

– Охир, дар ошхона ҳеҷ кас нест. Маблагро ба кӣ пардозем ва ошхонаи бесоҳибро чӣ хел тарк кунем.

– Раҳмат, хоҳаронам. Муҳимме баромаду ман рафтам. Нахостам, ки ошхонаро куфл занаму шуморо саросема кунам. Шумо мерафтед ҳам, мешуд. Моли муъминро Худо мепояд.

– Чӣ хел мерафтем. Мо охир пули хӯрокро ғанӯз надодаем. Марҳамат, гиред, – мо пулро дароз кардем.

– Не, хоҳарони азиз. Мебинам, ки шумо меҳмони шаҳри моед. Ман пул намегирам.

– Гиред, гиред, – исрор мекардем мо.

– Сухани мард яктост. Намегирам! – ҷавоб дод соҳиб ва бо мо хайрухуш кард.

Ин илтифоти як нафари ноошно моро бисёр мутаассир намуд. Гӯё як инсони одист ин соҳиб, вале чӣ қадар бузургмашрабу волоҷавҳар аст, – файласуфона андеша меронд Мавҷудабону. – Бо шарофати чунин покону некон дунё ғанӯз поянда аст, вагарна Парвардигор инсонро як сунъи беҳуда меҳисобид.

– Ё мо, чор нафаре, ки дар умрамон неши пашшаро ҳам начашидаем, дар ним рӯзи сарсонӣ чунон намуди раҳмовар гирифтем, ки ӯ моро гадо пиндошт, – гуфт яке.

– Не, ӯ як марди Худост, ки бо муқтазои сиришташ ба ҳама меҳоҳад некӣ кунад, – хулоса кард дигаре.

Ва мо бо иқрори ҳамин ҳақиқати зебо ба сӯйи хобгоҳи Қутбиябону – хоҳари Мунира, ки, мутаассифона, суроғашро саҳеҳ намедонистем, равон шудем.

*То ба мақсуд расидан корест,
Қосидон, дури раҳ тӯморест –*

мехондем раҳораҳ дар андаруни дил.

Баъди се-чор хобгоҳро давр задан, оқибат, дар назди бинои фартути сеошёна, ки намуди хокистариву сукути маҳзунаш дилҳоро маҷруҳ мекард, таваққуф намудем. Дари хучраро ба рӯйи мо духтарчаи ситорагарме боз кард ва худро ба оғӯши Мунира ҳавола намуд.

– Марҳамат, дароед, – баланд шуд овози меҳрубоне ва зани хушандоме ба шодбоди мо омад.

Лаҳзае пас мо дар рӯи кӯрпачаҳои нарм гарми суҳбат менишастем.

– Ман омадани шуморо намедонистам, вагарна омодагӣ медидам, – узр пеш меовард Қутбиябону. – Худи ҳозир ман нони башир мепазам. Дар поёни ҳавлӣ бо ҳамсояҳо танӯр рост кардаем.

Ва ӯ зуд суфра кушоду ҳамир тайёр кард.

– Оча, дилам гушна, – гуфт духтарчааш Нигор, ки нав аз мактаб баргашта буд.

– Нони қоқ хӯрда ист, ҷону дилам, ҳозир нони гарм ҳам мепазад, – ҷавоб дод Қутбиябону.

Шомгоҳ рӯи дастурхон нонҳои гарми дурахшон бӯи маъсуми рафоҳу оромиш медоданд. Нону чойю картошкабирён, ки ороиши сегонаи рӯи дастурхон буданд, ҳиммати мизбононро бозгӯ мекарданд, ки ҳамаи дору надорашонро пеши мо густурдаанд. Чи хонаводаи зебӯе, – меандешидем мо. Падару модар, ду духтару ду писар. Фарзандҳо бисёр муаддабу дидадаро ва андаке шикастадил (шояд ба назари ман ҷунин намуда бошад).

Аввали шаб шавҳари Қутбиябону ба писараш Далерҷон рӯй овард:

– Вазифаи хонагиатро тайёр кардӣ?

– Не, акнун мекунам, дада.

– Ҳоло ҳам накардӣ? Дар кӯча бо ҷӯраҳоят футболбозиву дайдуғӣ кардиву дарс ба ёдат наомад. Ҳе, бар падарат лаъ... ба дашном оғоз кард ӯ ва шояд вучуди меҳмонҳоро аз ёд бароварда буд, ки писарашро чанд шаллоқ зад, то ба ҳадде ки аз даҳону бинии бачаи бечора хун метаровид.

Ё шояд ҳузури мо ба ҳадде ба марди соҳибхона гарон афтода буд, ки аламашро аз Далери бегуноҳ мегирифт.

Мо намедонистем дили пора-пораи худро кучо барем. Дар берун шаби пурҳавл, дар хона одаме пурҳавлтар аз шаб, ки бе ҳеҷ далелу баҳона азизтарину пайвандтарин инсони зиндагияшро азият медиҳад.

– Духтарҳо, мебахшед, шумо ба хучраи дарун дароед, хоб кунед, – гуфт Қутбиябону.

Мо мисли гунаҳкорони фошшуда сархаму музтар ба хучраи дигар даромадем. Эҳ, Худоҷон, дар дил муноҷот мекардам ман. Ба зиндагонии бесабоҳати ин хонавода фуруғи нишот ҳада кун. Ин мардуми заҳматкаши ранҷдида сазовори ҳаёти беҳинанд. Мағзор, дар ин мунчалоби аҷзу зиллат фардову пасфардои худро ғарқ созанд.

– Ин мардро дидаму якзайл абёти Рӯдакӣ дар забонам чарх зад. Гӯш кун, ба ту меҳонам, – гуфт Дилбар ва шуруъ кард:

*Ҳон, соғими наволаи ин сифла мизбон,
3-ин бенамак або манеҳ ангушт бар даҳон.
Лаб тар макун ба об, ки талх аст дар қадаҳ,
Даст аз кабоб дор, ки заҳр аст тавъамон.*

– Хайр, ба ҳамааш шукр, аммо ба апай Қутбия душвор аст. Илоҳо, зуд соҳиби хонаю дар шаванду асабашон ором гирад, – хулоса кард ӯ ва шоирона хитоб намуд: – Беҳтараш, меҳобам, ки ин шаби ялдои ман ба субҳи фурузонфар бадал шавад.

Ман ҳам чашм пӯшидаму хобам намебурд. Падару модару хоҳаронамро ёд мекардам. – Модарҷон, – дар дил нидо кардам ва ба ёд овардам, ки чанд рӯз қабл аз дохили китобе хуччати комсомолии модарамро, ки соли 1942 дода буданд, ёфтам ва тахайюлам ба он гузаштаи ҳавлбор парвоз кард. Ба он рӯзгори наҳсе, ки касе мазаи саодатро намедонист ва фоҷиа радифи одиву ҳамарӯзии мардум буд. Соли 1937 баъди ҳаёс шудани бобоям Абдурахими Ҳочибой ва ҳамсари ӯ Марямбону (соли 1938 Абдурахим Ҳочибоевро эъдом карданд) холаам Рафоатбону ва модарам Бароатро ҳарбиёни Кумитаи амният аз хонаи ҳукуматӣ, ки маскуни он буданд, ба сағирхонаи шаҳри Суми Ҷумҳурии Украина мефиристанд. Дар оғози ҚБВ, ки фашистон ба Суми ҳучум мекунанд, кӯдакони یتимхонаро бо қатораҳо ба ҷумҳурии мухтори Мордовия

меқўчонанд. Дар роҳ чандин бор қатораҳоро ғосибони фашист бомбаборон мекунанд. Такдиру насиб будааст, ки хоҳарон саломату бегазанд ба деҳқадаи дури Козловка, ки то он замону баъди он низ шояд пойи тоҷике ба он нарасидааст, меоянд. Ин ду духтараки маъсуму баргаштатолеъ, яке 12-солаву дигаре 9-сола зиндагии ғарибонаи худро дар ятимхонаи ин деҳа давом медиҳанд. Азбаски барои ҳамдарсон талаффуз кардани номҳои шарқии «Рафоат» ва «Бароат» душвор буд, онҳоро Рая ва Роза номиданд. То имрӯз низ ҳамкорон мода-рамро Роза Абдурахимовна меғўянд. Дар он муҳити ғайритоҷикӣ, ки ҳама дар бораи ҷангу муҳорибаҳо, бурду бохти кӯшунҳои шуравӣ, вазъи ақибгоҳ ва рафиқ Сталин андеша мекарданд, Бароати 9-сола, ки аз синни 5-солагӣ дар Маскав мезист, оё боре номи азизи Рӯдакиро шунида буд? Бешак, шунида буд, аммо байте ҳам аз ӯ намедонист ва ҳамроҳи ҳамсабақони сафбастааш таронаҳои мутантани инқилобӣ мехонд. Ва дар тасаввураш ҳам намеомад, ки ба ин тифли аслбохта боз ҳам рӯзгори васл муяссар мешавад ва рӯзе ҳам мерасад, ки дар хонавораш ҳама кас: фарзандону наберагону аберагону парандаҳову гулҳову гулпаракҳо – ҳама шеърӣ Рӯдакиву Мавлавиву Ҳофизро мехонанд.

Дар оғози ҷанг аз Маскаву Петербург бузургтарин олимону адибону ҳунармандон ба мақоми амн, ба шаҳрҳои осудаи ақибгоҳ кӯч баста буданд ва ба Мордовия низ мутахассисони бисёр омаданд. Рафоату Бароат низ хушбахт буданд, ки сарвари ятимхона овозхони мумтози опера, ҳунарманди театри бузурги Маскав Клавдия Маслова буд, ки дар вучуди тифлон ҷароғи робитаро бо зебой фурӯзон мекард. Ӯ ҳатто пораҳои «Фауст»-и Гётеро дар маҳфилҳои ҳунарии парваришгоҳ омода менамуд ва нақши марказиро худаш иҷро мекард. Вақте ӯ сонетҳои Шекспирро мехонд, дили Бароат ба Тоҷикистон, ба оғӯши зардолузори Хучанд парвоз мекард, сарсари боғи бобояш Ҳочибой, дар фарози шакарсебҳои атласиву ҳусни Юсуф, дар шохсори хуррами олуболу пар-пар мезад, дар он мазҳари оғоз, ки ҷӯйборони маъсумаш орзуи

васли дарёҳо доштанд ва шабнамҳои ҳайратнигоҳаш субҳҳои нуқраовезро ойнадорӣ мекарданд, дар он хонаи хоксор, ки дар тоқи баландаш бобои ӯ нусхаи қалами китоби ашъори устод Рӯдакиро эҳтиёт мекард. Дар он ҳавлии назарногири ғартут, ки дар замини коҳдонаш падараш Абдурраҳим аз бими ғосибони шуравӣ қартаи овози Содирхони Ҳофизро гӯр карда буд. Аммо ҳамин садост, ки мемонад ва рӯзгори мубораке ҳам омад, ки аз он хизонаи матрук овози тилоии Содирхонро берун кашиданд.

Клавдия Маслова духтари кӯчаке дошт бо номи Таня, ки бо бачаҳои ятимхона ҳамқисмату ҳамнасиба буд. Сарвари парваришгоҳ кӯдаконро дар ихотаи меҳрубониву муҳаббати пок нигоҳ медошт. Чашмони нилобии зебоаш фақат як истеъдод доштанд: истеъдоди нағз дидан, лабони гулгунаш фақат сухани гарми меҳру навозиш мегуфтанд, чеҳраи ҷавони маъсумаш тимсоли утуфати Марям буд.

Рӯзе ӯ ба пеши кати хоби Бароат омад ва дид, ки духтарак ҷомадонашро боз кардаву охирин ёдгараҳои замони хуррами бачагӣаш – пероҳанҳои муҷаллову гулбандҳои дурахшонро, ки модараш аз мағозаҳои Маскав харида буд, тамошо мекунад. Зан бо мафтуниву шефтагии кӯдакона нидо кард: – Розаҷон, ин курта ба ту тангу кӯтоҳ шудааст, онро ба ман фуруш. Таняи ман ҳеҷ гоҳ чунин пироҳани нозанин надошт. Шояд ба ҷойи Маслова каси дигари беинсофу бемеҳробе мебуд, бе пурсишу хоҳиш он таҳмондаи хотираҳои азизро мегирифт, аммо Маслова инсонии покойине буд, ки ҳеҷ гоҳ, дар душвортарин вазъи иҷтимоӣ ҳам ба мақоми инсонии худ таҷовуз намекард. Ва шогирдони парваридаш низ чунон тарбият гирифта буданд, ки дар фарҳанги андешаашон пул ва дигар чизҳои модӣ ҷойгоҳи муқаддам надоштанд.

Фанни риёзиро низ олими риштаи риёзӣ, профессор Петр Шлотсберг, ки пеш аз ҷанг устои Донишгоҳи давлатии Петербург буд, тадрис медод. Ӯ бо шавқи афрӯхтаву ҳаяҷони бузург ҳалли муодилаву масъалаҳоро ба кӯдакон меомӯхт ва ҳар дарсаш ба ҳадде ҷолиб буд, ки занги танаффус барои кӯда-

кон чун поёни филми бадеӣ ва охири афсонаи ширин дилно-
хоҳ менамуд. Вақте мо дарсҳои риёзиву ҷандасаро тасаввур
мекунем, ба ҳадде дилгир мешавем, ки ҳатто баъзан барои аз
марҳалаи дабистонӣ гузаштанамон ҳам шукр мегӯем. Аммо
Рафоату Бароат дарси риёзиро чун ҷоизаи зебо ҳама рӯз ин-
тизор мешуданд. Ишқ ҳатто дарси риёзиро мазҳари муъҷиза
мекунад. Он ишқи бузурге, ки дили устод ба ҷандасаву риё-
зиёт дошт, шогирдонро мусаххар карда буд. Умуман тамо-
ми устодон ва мураббӣҳои парваришгоҳ муҳиббу ҳамдарду
ҳамнишоти тифлон буданд, ки наҷобату шарофаташон дили
ятимонро ба фардо гарм мекард. Рӯзе, ки Бароати 14-соларо
ба сафи комсомоли қабул карданд, дар кумитаи комсомолии
деҳкада маҷлис баргузор шуд ва яке савол дод:

– Духтарак, падарат дар кучо кор мекунад?

– Падарамро соли 37 ҳабс карданд, – ҷавоб дод Бароат,
ки аз эъдом шудани қиблагоҳаш хабар надошт.

Як нафар аъзои кумита аз ҷо бархосту гуфт:

– Магар мо ҳақ дорем, ки духтари душмани халқро ба
сафи комсомол дохил кунем. Ман ба ин тасмим қатъиян
муқобил ҳастам.

Чанд нафари дигар низ ба сиёҳ кардани қурбониёни соли
37 шуруъ намуданд.

Бароат, ки озмоишҳои саҳттарини тақдирро дар ҳаёти
14-солааш бисёр дида буд, сабур меистод ва ба чашмаш иҷо-
зати ашқ рехтанро намедод. Ў фикр мекард, ки ҳоло падари
дилбандаш кучо бошад. Дилаш ба ёди он рӯзони босаодате,
ки дар рӯйи зонуи падар менишаст ва нозпарвардтарин дух-
тараки олам буд, гум зад. Ба ёди он лаҳзаҳое, ки падар дар
хонаи маскавияшон роҷа менавохт ва мехонд:

*Сабо, зи дӯст паёме ба сӯйи мо овард,
Ба ҳамдамони куҳан дӯстӣ ба ҷо овард.
Камол, донани дил бо кабӯтаре дарбоз,
Ки номае ба ту аз ёри ошно овард.*

Дар паҳлуи роял модари нозанинаш рост истодаву сурудро гӯш медод. Модари олампаноҳаш, ки накҳати биҳиштии оғӯшашро ҳоло дар хотираҳо мечӯяд.

Нусратуллоҳ Махсум ва ҳамсару фарзандонаш низ бо хонаводаи онҳо дар як манзили панҷхучрагӣ мезистанд ва деғу табаку ғаму нишотҳояшон пайванд буд. Онҳо ба ҳадде ба ҳам дилбастагӣ доштанд, ки Абдурраҳим хоҳараш Мағфиратбонуро ба писари Нусратуллоҳ Махсум Анваршоҳ ба занӣ дод ва чуфти ҷавон низ дар Маскав зиндагӣ мекарданд. (Анваршоҳ, ки афсари ҳарбӣ буд, дар ҚБВ ҳалок гардид. Ҳамсараш Мағфират тамоми умр бо ёди ӯ зист ва дар синни 92-солагӣ аз олам даргузашт. Фарзандони онҳо Муҳаббат ва Роҳат ҳоло дар Хучанд зиндагӣ мекунанд).

– Абдурраҳим, бачем, як ҳамон суруди дилангезатро хон, – дам ба дам хоҳиш мекард Нусратуллоҳ Махсум, ки 20 сол аз Абдулраҳим бузургтар буд. – Ҳа, ҳамон «Ёди ёри меҳрубон»-ро хон, ки дилам ба ёди Ватан гум мезанад.

– Абҷон, – Абдурраҳим ўро чунин меномид, – вақте Рӯдакӣ ин чакомаро хонд, Насри Сомонӣ аз Ҳарӣ то Бухоро давида буд. Аммо, бадбахтона, ману Шумо ба Ватан иҷозати баргаштан надорем.

– Хайр, бачем, дунё як хел наместондагист. Ману ту ҳам бо умед «Худо» мегўем.

Ин манзараҳо дар пеши ҷашми Бароат рӯшан мегардиданду нопадид мешуданд.

Модарҷонам ҳоло кучо бошад, – меандешид ӯ. Дар кучои дунё. Бо падарам бошад ё танҳо? Чаро нома наменависад. (Модари бечора, ки нух сол дар ҳабсхона ба сар бурд, аз қисмати шавҳару фарзандонаш комилан хабар надошт). Оё боз дидори азизи ўро медида бошам. Модарҷон, модарҷони бебаҳои ман, падарҷон, падарҷони муаззамам. Шумо кучо-ед? Шуморо саҳти саҳт ёд кардам.

Калимаву ҷумлаҳо дар ин маврид нотавону ҳақиранд. Онҳо маҷоли ифода кардани дарду ормони ўро надоштанд. Ҳатто гиря ҳам ҳеҷ иқтидори баён намеёфт. Магар муҳабба-

тро, хоса, муҳаббати фарзанду волидайнро як калимаи очизу бемадоре чун Ишқ метавонад ба дӯш бардорад? Вақте ки нух фалак барои бардоштани ҳамин бор офарида шудаанд.

– Фарзандон набояд барои гуноҳи падарон ҷавобгар бошанд, – овози қатъиву омиронаи котиби кумитаи комсомолӣ Зоя Плисетская – ин духтари начибаи диловар, ки ба ҷуз ҳақиқат касеро эҳтиром намекард, Бароатро ба худ овард.

Азбаски касе ёрои муқобилатро ба котиби комсомол надошт, духтаракро ҳама аъзои кумита бо ҳамовозӣ ба сафи комсомол пазируфтанд.

Ҳамин дафтарчаи зард, ки дар як гӯшааш акси ҷаҳордаҳсолаи модарам табассуми маҳзун мекунад, ин қадар хотираҳои маро зеру рӯ кард. Ин дафтарак, ки имрӯз як чизи нодаркор менамояд, замоне ҳуччати саодату мойи ифтихори инсоне буд, ки баъди баргаштан ба Хуҷанд чандин нафарон аз ӯ рӯ мегардониданд ва зери лаб мегуфтанд: Духтари душмани халқ, аз ӯ дуртар будан лозим.

Аммо дар рустои дури Козловка бештарини парасторону тарбиятгирандагон ҳамқисмати Бароат буданд ва ҳеҷ кас ӯро ҳасму бегона намедонист. На як ҳаммиллате, на як ҳамдилу ҳаммазҳабе, на ҳамойину ҳамсуннате ин ду хоҳарро набуд, аммо ҳама ҳамдарду ҳамормону ҳамдил буданд. Як сол, вақте ки дар аввали баҳор оби дарёчаи деҳа дамид ва пули кӯчакро аз ҷо баркандаву саҳроҳои навсабزو ғасб кард, бачаҳои хонаи кӯдакон, ки дар мактаби умумӣ меҳонданд ва хобгоҳашон дар соҳили муқобил воқеъ буд, натавонишанд ба ҷойи сукунат баргарданд ва дар манзили ҳамдеҳон барои истиқомат тақсим шуданд. Аҳли русто низ кӯдаконро бо меҳру шафқат нигоҳдорӣ мекарданд ва ҳаргиз озори онҳоро раво намедиданд. Ҳар миллат фазилату чурмҳои мутафовит дорад. Модарам меандешад, ки ягон миллат ба андозаи миллати тоҷик дилу дасти боз ва хулқи меҳмоннавоз надорад, ӯ ҳайрон мешуд, ки духтарони ҳамсабақи мордовиягияш, ки ятим набуданду аз хонаҳои худ ба мактаб меомаданд, бо он ки тинати меҳрубон доштанд, дар

танаффусҳо аз кӯлбор кулчаҳои қандин мебароварданду ҳар кас тӯшаи худро меҳӯрд. Касе ба касе чизеро мурут на- мекард. Баҷаҳои ҷим бо ҳасрат ҷониби он нафарони хуш- бахту ширинком менигаристанд. Ба ёдаш омад, ки падару модараш ҳамеша ба хоҳарон таъкид мекарданд: Як мавизро чил кас хӯрдааст. Ҳаргиз танҳохӯр напавед. Дастӣ диҳанда болост. Доим як чиз ёбед, бо дигарон қисмат кунед. Аммо дар фарҳанги тафаккури аврупоӣ ин мафҳим вучуд на- дорад. Модарам ҳамеша қаҳрамони китоби «Замини навко- рам»-и Михаил Шолохов Ванюша Найденовро барои наму- на меорад, ки ба хонаи деҳқоне ҳангоми хӯроки зуҳр хӯрда- ни хонавода меояд ва меғӯяд:

– Салом бар шумо, иштиҳои том, – ва дар ҷавоб мешу- навад:

– Едим да свой, а ты рядом стой. (Мо аз хони худ меҳӯрем ош, аммо ту як сӯ бош). Вале тоҷик хешу бегонаро ба дастурхони худ меҳонад ва хонаву хонаш ҳамеша аз қуду- ми меҳмон ғайзвору бобаракат аст...

...Оқибат, дар хонаи Қутбиябону ҳам субҳ бардамид. Бо шеърӣ устод Рӯдакӣ даррасид субҳи нуқраовезу нуқраовоз. Ҳофизе аз радиочаи нимшикатаи пеши тиреза месурӯд:

*Чун рӯз алам занад, ба номат монад,
Чун якшаба шуд моҳ, ба ҷомат монад.
Тақдир ба азми тезгомат монад,
Рӯзӣ ба ато додани омад монад.*

Ман чашм боз кардаму ба хона нигаристам. Дар ин ҳуҷраи фарсудадевор ҳамин радиочаи куҳна, чанд кӯрпача ва дар кунҷи хона якчанд куртаву ҷома дар меҳҳо ҳамоил бу- данду бас. Дар сақфи ғарибона лампаи бараҳнае овезон ме- истод. Ҳоли ҳуҷраи дигар низ ҷунон буд: Якчанд кӯрпача, гахвора, кӯлбори мактабии кӯдакон, дар тоқи пеши тиреза косаву табақҳо ва дар кунҷи хона мизи фарсудаи кӯчаке буд, ки дар зераш сабзӣю пиёзу озуқаи дигар ниғаҳдорӣ мешуд. Мизбонони мо барои асабӣ шудан ҳақ доранд, – фикр ме-

кардам ман. Охир, онҳо Иброҳими Адҳам нестанд, ки тахту тоҷро тарк кунанду бо давлати фақр ифтихор намоянд.

Рӯзе орифи бузург Иброҳими Адҳам ҷавонеро мебинад, ки гирён аст. Мепурсад, ки чаро нола мекуни?

– Аз ғояти танқисиву нодорӣ мегириям, – меғӯяд ҷавон.

– Ин фақру фоқаро ба кадом қимат харидаӣ? – суол мекунад Иброҳим.

Ҷавон ҳайрон китф дарҳам мекашад ва меғӯяд:

– Ман фақрро ройгон ёфтаам.

– Барои ҳамин ҳам қадри онро намедониву шиква мекуни, – тасдиқ мекунад Иброҳим. Агар ту ҳам чун ман фақрро бо баҳои тахту тоҷу карру фарру шукӯҳу ҷалол меҳаридӣ, ҳамеша саодатманд будӣ.

Азбаски парвози мо вақти зуҳр буд, фарзандони Қутбиябону – Далеру Нигорро бо худ гирифтем ва ба зиёрати пайкараи устод Рӯдакӣ рафтем. Субҳи офтобӣ таҷаллизори зебӣ буд ва заминро осмон дар чашми орзуманди мо маншай хайру рифъат менамуд. «Рӯзе, ки ман хушбахтам, Порис ҳам зебост», – гуфтааст нависандаи фаронсавие. Он рӯз ҳам Душанбе – пойтахти зебоии дунё буд. Гулҳову фаввораҳои пиромуни пайкараи Одамушшуаро паёми абадиёт мегуфтанд, мачнунбедҳои хиёбон салои ишқ мезаданд, осмони нилӯчаши мучассамаи поки маъсумият буд. Мо гулҳои аз роҳи зеризаминӣ харидаамонро дар пояи ҳайкал гузоштем ва аз рӯйи қарордоди қаблӣ ба мушоира оғоз намудем. Далеру Нигор низ баробари мо Рӯдакиҳои мекарданд. Дар гирду ҷониб касе набуд ва ин бемустамеъ будан моро шердilu чуръатманд мекард. Як зани солдидае, ки дар анқариби мо бо наберачааш сайругашт мекард, пеш омад ва шояд ин манзара дар чашмаш булғачаб намуд, ки гуфт:

– Духтарон, шумо репититсия кардосетон? Шумо аз кадом организатсия?

– Мо аз созмони «Дилҳои ошиқ», – ҷавоб дод Мунираи шӯҳ ва қоҳ-қоҳ хандид. – Бо ҳидояти диламон махфили мушоира оростаем.

– Да?! – хитоб кард зан ва дар хараки зери мачнунбед нишаст. – Молодцы, молодцы, девочки, – гуфт ў. – Давом диҳед, ман жюри мешавам.

– Хуб, – гуфт Мунира. – Биёед, духтарон, байтҳои устод Рӯдакиро дар васфи офтоб мехонем. Касе дармонад, ба ҳамамон яхмос мехарад, – ва худаш шуруъ кард:

*Аз Хуросон парвази (шоҳ, хусрав) товускаш
Сўйи Ховар мехиромад шоҳу каш. (зебо)*

Мавҷудабону ўро идома дод:

*Меҳр дидам, бомдодон чун битофт,
Аз Хуросон сўйи Ховар мешиитофт.*

Дилбар низ давоми шеърро мехонад:

*Офтоб ояд ба бахшаш зи Бара,
Рўйи гетӣ сабз гардад яксара.*

Нигору Далер низ офтобнома медонистанд:
Нигор:

*Бе рўйи ту хуршеди ҷаҳонсўз мабод,
Ҷам бе ту чароги оламафрўз мабод.*

Далер:

*Ба ҳиҷоб андарун шавад хуршед,
Гар ту бардорӣ аз ду лола ҳиҷеб.*

Ман низ як байти офтобӣ хондам:

*Хуршедро зи абр дамад рӯй гоҳ-гоҳ,
Чунон ҳисорие, ки гузар дорад аз рақиб.*

– Э-э, бо даҳолати офтоб ҳам аз шумо яхмос рӯёнида на-
мешавад. Шояд абр мадад кунад, – гуфт Мунира ва худаш
оғоз кард:

*Чархи бузургвор яке лашкаре бикард,
Лашкар-и абри тираву боди сабо нақиб (сарвар).*

Мавҷуда:

*Он абр бин, ки гиряд чун марди сӯзвор
В-он раъд бин, ки нолад чун ошиқи каъиб (ғамгин).*

Дилбар:

*Тунд аз миёни дашт ҳама бод бардамад,
Барқ аз миёни абр ҳама баркашад қазиб (шоху навда).*

Нигор:

*Набиди равшан чу абри баҳман
Ба назди гулшан чаро наорӣ?*

Далер:

*Яхча меборид аз абри сиёҳ
Чун ситора бар замин аз осмон.*

Ман:

*Алам абру тундар бувад кӯси ӯ,
Камон одиянда (рангинкамон) шавад, жола тир.*

– Шуд, шуд, офарин, – нидо кард сардовари мо, зани зери мачнунбед. – Ҳамаатон буридед! Шумо маро ҳам ҳайрон кардеду ҳам хурсанд. Ҳайрон барои он ки чунин мушпоираи бешунавандаро дар умрам надидаам, хурсанд барои он ки зиёиёни ҳамнасли мо андак урусмизоч буданд, Шумо ба асли худ бармегардед.

Мо, гӯё кори муҳташамеро анҷом дода бошем, пирӯзу қаноатманд бо пайкараи устод Рӯдакӣ, бо зани зери мачнунбеду наберачаи навқадами ӯ, бо Далеру Нигор, бо Душанбеи афифу атргардон – шаҳри оғозҳои парвозҳову эҷозҳои бемасал, бо чаманҳои чамон, бо гулу майсаҳои урдибиҳиштӣ, бо офтоби файзгустару абрҳои покгавҳар падруд гуфтем ва сӯии фурудгоҳ равон шудем. Раҳораҳ дуои ҳазрати Рӯдакӣ иршодбахши мо буд:

*Бахту давлат, ки пешкори туянд,
Нусрату фатҳ пешёри ту бод!*

...Ин фарози баҳороғӯш неруи онро дорад, ки фикрҳои фалаҷи маро сууд бахшад ва руҳи қолабиву дастуриямро файласуф кунад. Бачаяке дар анқариби мо бузу гӯсфандҳояшро мечаронад ва раҳораҳ тарона меҳонад:

*Суруди Рӯдакӣ шуд зинда акнун,
Расида авҷи Фирдавсӣ ба гардун.*

Бузургтарин шоирони Аҷам ҳам мусиқишинос ва ҳам хонандаву навозанда буданд мисли Рӯдакӣ, Хайём, Мавлои Рум, Амир Хусрав, Хоча Ҳофиз, Маҳастӣ, Шайх Камол, Дарвешалии Чангӣ...

*Ба савту навою ба сити маъонӣ
Тараббаҳиши руҳам, фараҳзои ҷонам –*

меғӯяд, устод Рӯдакӣ. Ё номи асбобҳои мусикиро дар шеър чунон меовард, ки нафари номуҳаққиқ ҳам ҷузъи муҳимми зиндагии шоир будани нағмаю наворо дармеёфт:

*Барбати Исову лавнҳои Муродӣ,
Чанги Мудакниру нойи Чобуки Ҷонон.*

*Боз ту беранҷ бошу ҷони ту хуррам
Бо наю бо руду бо набиди Фаронӯз.
(номи маҳаллае дар пеши Самарқанд).*

*Рӯдакӣ чанг баргирифту навохт,
Бода андоз, к-ӯ суруд андохт.*

*Дӯсто, он хурӯши барбати ту,
Ҳуштар ояд ба гӯшам аз танбӯр.*

*Фохта бар сарв шоҳрӯд баровард,
Заҳма фуру ҳишт зандроф (булбул) ба танбӯр.*

Аз дуродур, аз он сӯйи кӯҳҳои сабзгардану лолагардон наҷвои Зарафшон меояд. Зарафшон солики содиқи тариқати

ишқ аст, ки аз пири иршодаш – Самарқанд дуои роҳ мегирад ва сӯи Бухоро роҳ мепӯяд. Замоне буд, ки ду солики ҳамдӯш ин чодаро месипарданд: Рӯдакӣ ва Зарафшон. Дар он фарози покдоман ҳаёли ман низ соликонаву ошиқона сӯи Бухоро бол мекашад. Ман ҳанӯз намедонистам, ки даҳ сол баъд, тобистони соли 1998 бо умеди чустучӯи нақшу осори Рӯдакӣ ба Бухоро хоҳам рафт. Вазири онвақтаи фарҳанги ҷумҳурӣ, инсони муаззамчавҳар Бобоҳон Маҳмадов ҳайати меҳмонони вилояти Суғдро, ки барои ширкат дар рӯзҳои фарҳанги Тоҷикистон ба Тошканд омада буданд, хуш истикбол кард ва гуфт:

- Шумо аз рӯи барнома ба Хоразм меравед. Хоразм ҳам азимтарин мазҳари фарҳанги ориёи мост. Зеботарин ёдгараҳои аҳди куҳан ҳанӯз дар Урганҷу Кот бегазанд мондаанд. Бояд мову шумо бо ҷашми ибрату иззат ба гузашти худ бингарем.

Фардои он рӯз, ки тайёраи мо ба самти Бухорову Урганҷ парвоз мекард, нахуст дар Бухоро фуруд омад. Ҳайати вакилони Хатлон бояд меҳмони Бухоро мешуданд. Аз берун овози карнаю сурнай дили моро ба рақс меовард. Ман, ки тамоми умр як одамаки қолабиву ҷадваливу дастурӣ будам, ин бор бо ҷасорати ғайриинтизоре бидуни иҷозаи роҳбарони ҳайат дар Бухоро фуруд омадам. Баъди бозгашт, вақте ки аз ман сабаби ин бенизомиро пурсиданд, ба ҷойи далел ин сурударо манзур кардам:

*Салом, субҳи Бухоро, салом, нафҳаи гулҳои бостон,
Салом Кавсару Рукниву Мӯлиёни ман.*

*Чӣ сон идомаи раҳ мекунам, ки
бар салони тайёра дохил шуд
нафаси ёри меҳрубони ман.*

*Чӣ сон идомаи раҳ мекунам, ки нолаи най меояд,
нолаи гарми устухони ниёғони ман.*

Ҳамсафар! Нолаи хуни маро мешунавӣ?

Хуни ман медиҳад овоз: Бухоро! Бухоро! Бухоро!

Омадам. Сўйи оғозҳои рӯшани худ.
 Ҷониби матлаи хуршеди ориёнӣ.
 Меваи маърифатам хоҳад дод
 боғи Исмоили Сомонӣ.
 Хутути мақбарааширо
 ба нигини дили худ интиқол хоҳам кард.
 Аз дарахтони тир
 азизи гумшудаеро савол хоҳам кард.
 Омадам. Хонақоҳе куҳна
 интизори мани дарвеш аст.
 Ҳар чи бинам, ба дили ман хеш аст.
 Кабӯтаре шояд
 ҳолиё дар фарози мадрасаи Мири Араб
 мақдамавро нигарон аст.
 Як паризоди булӯрин, яъне фаввора
 дар бари обидае гирён аст.
 Дар хиёбони шабоғӯше
 сози гиҷҷакнавози нобино
 ҳамчунон дастӣ Ҷабраил
 дили урёни маро мешӯяд.
 Ман дар оҳанги бирешим заданаи мешунавам:
 Рӯдакӣ рӯд менавозад,
 Тулуи «Дониш»-и Сино паёми субҳ мерасонад.
 Хоҷаи Нақшбанд мерақсад.
 Айни тозаҷавон шеъри нахустинаширо
 дар маҳфили орифонаи Садрӣ Зиё меҳонад.
 Эӣ Бухоро! Эӣ муганнии тири нобино!
 Дар садои мунаввари ман
 ишқро мебинӣ?
 Ёд дорӣ? Ман барои ту
 Нимашаб шеъри Рӯдакӣ хондам.
 Маст шудам, – гуфт як бухориш ҳушёр,
 Ҳушёр шудам, – гуфт як бухориш маст.
 Эӣ масту ҳушёр! Безътибор мангар
 бар омадану рафтани норӯшани ман.

*Ту намедонӣ,
Омаданҳои нозуки шиқ бе шарфаи пост.
Шиқ пӯшида чун шаҳомати ғичқакнавози нобиноист,
Номи ин шиқ Бухорост!*

Тамоми бурчу бораи Бухоро, сутунҳои салобатманду пурнигор, қасру кӯшку кохҳои мухташам, масҷиду манорҳои аршбӯсу сарфароз, фаршҳои хушнақшу сақфҳои хуштарош паёми устод Рӯдакиву пасовандони бузурги ўро медоданд. Дар ин миёна фақат мардуми Бухоро (шояд дар назари зоҳирбини ман бошад) дар дилу забонашон ин пайки азизро камтар доштанд. Дар ин осоргоҳи бузург – яъне Бухоро ҳама меҳрубон, ҳама хушлаҳну меҳмоннавоз, ҳама покҷону бонаҷобат, вале беёду аслбохта буданд.

На дар боғи Исмоили Сомонӣ, на дар арки амирони манғит, на дар мадрасаи Мири Арабу на дар пиромуни Қӯшҳавз, на дар макбараи Хоҷа Баҳоваддини Нақшбанду на дар зиёратқадаи Шайх Абдулҳолиқи Ғиждувонӣ, на дар деҳистони тумани Шофирком ва хоса, дар Соктареи бихиштсимо касе аз мизбонон шеър намехонд. Гӯё ҳама афсуншуда бошанд. Гӯё дар миёни он Бухорою ин Бухоро на 70 сол, балки 700 ҳазор сол сипарӣ шуда бошад. Фақат як зани 45-50-солае бо номи Инобат, ки дар Бухоро муаллимаи мактабе буд ва ба тавофи мазори Хоҷаи Нақшбанд омада буд, тасодуфан бо мо вохӯрд ва як рӯзи моро мунаввар сохт. Шеърхониву шеърдонии ӯ ба тарашшуҳи мубораки чашмае мемонд дар биёбони чигарсӯхта. Инобат аз Рӯдакиву Аттору Саноиву Мавлавӣ, аз Ҳофизу Камолу Шавкати Бухорой ва ҳатто аз Аллома Иқбол олам-олам шеър меҳонд.

– Муаллима, Шумо ин ҳама ганҷро аз кучо омӯхтед, – мепурсам ман. Ин фазли Илоҳист ё ҷавоби азияту худкоҳӣ?

– Шояд башорати ғайб бошад, шояд ҳосили ранчу пӯёӣ, – мегӯяд ӯ. – Ман, аслан, дар Тирмиз таваллуд шудаам. Миллатам ўзбек. Адабиёти ўзбекро низ бо шавқи афрӯхта омӯхтаам. Саодати онро ҳам ёфтаам, ки аз қанди порсӣ даҳон ши-

рин кунам. Шавҳарам тоҷики бухороист. Ростӣ, аз гафлати ин бухориҳо хайронам. Дар оғӯши чамананду гулери бӯй на-мекунанд. Рӯдакиву Синоро намехонанд. Агар осори бузургон дар ин бостоншаҳри бўстонсимо себи мамнуъ ҳам мебуд, бояд густохона онро меканданду мечашиданд. Ин гуноҳашон бузургтарин савоб мебуд.

– Аҳсан, муаллима. Беҳтарин хотирае, ки ман аз Бухоро мебарам, ёди шумост. Ва боз дар хотираи гуловезам чехраи дигаре ҳам ҳаст: Ёлмас-акаи ғижжакнавоз. Худованд ба ин ромишгари офтобинағма чашми боз надодааст, аммо вақте мусиқии оламошӯби ўро мешунидем, мепиндоштем, ки ҳама бебасаронему як ў биност, ҳама гунгонему як ў соҳибовост, ҳама маҳкамдимогонемӯ як ў пур аз нафаҳоти кибриёст, ҳама қуфлгӯшонему фақат ў шунавост. Навои шаҳоматманди ў таърихи Бухороро аз аҳди бостон то имрӯз мутаассиртару муфассалтар аз таърихномаҳо баён мекунад. Мусиқии ў сукути бовиқори манораҳои баланд, шукӯҳу рифъати нигораҳои қасру кӯшкҳо, рамзу рози ёдгараҳои куҳанро зебо-зебо тафсир мекунад, фақат гӯше бояд овард пазирада, чашме бояд овард ҷаҳонбину ниҳонбин, диле бояд овард бедору дӯстдор. Шоми охирин, ки дар бўстонгоҳе базми тараб оростанд ва он то соати сеи шаб тул кашид, ман дарёфтам, ки лаззати ин неъмату найим поянда нест (Бухориҳо барои меҳмон 9-10 навъ таоми гарм омода мекунанд), аммо нашъаи улвии навоҳои Ҳунарманди Халқии Ўзбекистон Ёлмас-ака (мутаассифона, насабашро намедонам) ҳанӯз мондагор аст. Соати дуи шаб, ки навбати суҳанронии ман омад ва ман бо дуруд ба руҳи Одамушшуаро ба хониши шеър пардохтам, яке эҳсос кардам, ки бо овози ман сози ғижжаки ў чӯр шуд ва ман аз ин вақту фазо, аз ин мардуми масту хушёр, аз қоҳ-қоҳу қарсаку аз кулли нидоҳову садоҳо, аз тамоми ҷавҳарбохтаву давронбехтаҳо, зи фарҳехтаву нофарҳехтаҳо, аз ҳама, ҳама, ҳама раҳо шудам ва ба рӯзгори устод Рӯдакӣ сафар кардам. Ба он маҷлиси шоҳаншоҳӣ, ки ў тасвир мекунад:

*Неъматӣ фирдавс густарида зи ҳар сӯй,
Сохта коре, ки кас насозад чунон.
Ҷомаи заррину фаршҳои навойин,
Шуҳра раёҳину тахтҳои фаровон.
Як саф мирону Балғамӣ бинишаста,
Як саф Ҳаррону Пирсолеҳи Деҳқон.
Хусрави бар тахти пешгоҳ нишаста –
Шоҳи мулуки ҷаҳон – амири Хуросон.
Он чӣ бад-ӯ бингарӣ ба ҳикмат, гӯй:
Инак Сукроту ҳам Фалотуни Юнон.
Нест ишиғфти, ки Рӯдакӣ ба чунин ҷой
Хира шавад бе равону монад ҳайрон.*

Ба он шахри ойинабандони ороста, ки пойтахти фарҳанги ориёӣ буд. Ба он куҳаншаҳри навтаҷалло, ки аз ҳар бому дараши тараннуми шеърӣ дарӣ меомад, ба он мунавваристоне, ки номаш феҳристи илму сарлавҳаи ишқ аст. Дар «Маснавӣ» омадааст:

*Ин Бухоро манбаи дониш бувад,
Пас бухороист, ҳар к-онаш бувад.*

Имом Ғазолӣ мегӯяд, ки «Ҳақ таолоро чизест дар дили мо, ки бо василаи суруду мусиқӣ ва овози хушу мавзун гавҳари моро бичунбонад ва фурӯғеро дар мо падида оварад». Ҳунарманди бузург гӯё чун ҳама асту аслан чун касе нест. Ҳазор ромишгаре ба парда нохун мезанад, аммо дар ин миёна фақат як мизроб пардаи ҷонҳои моро таҳрик медиҳад, мизробӣ бирешимнавозе, ки ишқу илҳомаш ҳадяи ғайб асту амри шуҳудӣ он сон ки шайх Саъдӣ гуфта:

*Аз ҳазорон дар яке хезад наво,
З-он ки ҳар кас маҳрами асрор нест.*

Миёни ҷумлаи мутрибону муғанниёни ҳазордастон падидаи истисноӣ будани Ёлмас-ака низ ҳақиқати мусаллам аст.

Дар қисмати қадимаи шаҳри Бухоро, ки дар иртифои сафору барозидагӣ буд, мо қадам ба қадам гумкардаҳои нодири

хешро мечустем. Дар раставу дӯконҳои бешумор ҳунармандон машғули қолинбофию зардӯзиву заргариву мисгариву начҷориву наққошӣ, нигоргариву гаҳворатарошӣ, хайётиву сандуқсозӣ ва мисли ин дигар ҳунарҳои суннатӣ буданд. Тамоми бонувон дар бар пирӯҳанҳои атласу хилъатҳои зардӯзӣ ва мардон низ бо дастору ҷомаҳои фоҳири бухорӣ ораста буданд, ки барои сайёҳон, ҳоса барои меҳмонони фарангӣ ҷолибу матбуъ менамуд. Ба ҳар дӯкон, ки ворид мешудем, ҳунармандон ба мо намунаҳои ҳунари худро тамошо медоданд. Дар дӯкони заргарӣ мусиқии якмароми путқҳо баланд буд ва ман Мавлоӣ Румро тасаввур кардам, ки бо Салоҳиддини Зарқӯбу ёрону муридони дигар маҷнунона самоъ мераванду меҳонанд:

*Аҷаб нақше падида омад дар ин дӯкони зарқӯбӣ,
Зиҳӣ сурат, зиҳӣ маънӣ, зиҳӣ ҳубӣ, зиҳӣ ҳубӣ!*

Дар ин дӯкон чанд ҷумлае аз «Наврӯзнома»-и Ҳаким Умари Хайём дар зеҳнам мӯҷаддад шуд. Мисли он ки Хайём тилоро фишурдаи офтоб ва нукраро фишурдаи маҳтоб номидааст. Ў ривоят мекунад, ки дар шаҳри Бухоро зани девонае будааст, ки бо суҳанони берабту бемантикаш мояи масхараву истеҳзои ҳамагон гардидааст. Рӯзе занони шӯҳшангу ширинкор барои дилхушиву ханда он бенаворо бо зару зевар оро медиҳанд ва мегӯянд: «Мо туро ба шавҳар медиҳем». Он девонаи бараҳнапо, ки бори аввал худро бо орояҳои тило мебинад, дар сиришташ низ тағйироте падида меояд, ки ба тақаллуми бомантиқу огоҳона шуруъ мекунад. Вақте бонувони бетараҳҳум он зебу зинатро аз ӯ бозпас мегиранд, зани девона дубора ба асли пешин бармегардад ва дубора ҷунунманду савдой мешавад. Яъне тило ба руҳу ниҳоди инсонҳо бетаъсир нест ва ба саломатию иқтидори маънавию ҷисмонии одамон мадад мерасонад. Аммо касе ки ба ҳадҳои маъмулии адабу фарҳанг таҷовуз кардааст ва зару зевари бешумореро ба андоми худ овехтааст, дар ғафлати азим гирифта аст, зеро намедонад, ки зоҳиру ботини худро музҳик намудааст, ба сағи

нафси худ мутеъ шудааст, арзишҳои воқеиро ҳеҷ гоҳ нашинхтааст, бастаи сурату дилбохтаи ҳеҷ мондааст.

Рӯзе Султон Маҳмуд аз як канизаш, ки ба доноӣ шухраи замон буд, мепурсад: - Аз кучо фаҳмидӣ, ки ман аз тухмаи хусравону шахриёрон нестам, каниз посух медиҳад: Аз он ки ҳарисона ба ғизо менигарӣ ва ба худ ҳазор ороя мебандӣ. Агар аз бузургзодагон будӣ, акси ин корро кардӣ.

Дар дуқони заргарӣ заргарбачаи чирадасте ба мо дастбанди зебо тухфа кард ва ин армуғони маъсум бароям ангезаи ғазале гардид:

*Даст ба кору дил ба ёр, ёр кучову кор ку,
Бо чӣ иштоб омадам, вой, ки интизор ку.
Рӯд, ки хушк шуд, чӣ монд, қатраи охири кучо,
Қофила рафт, рафт, рафт, аз пайи ӯ гузбор ку.
Ташина шудам, ки омадам, ташинаи оби Мӯлиён,
Ҳодиш роҳ ханда зад: гуфт, ки «чӯйбор ку?».
Заргари чирае маро тухфа намуд дастбанд,
Гуфтамаиш, андар ин дуқон тоҷи гуҳарнигор ку.
Эй, ҳама рому боадаб в-эй ҳама лолу басталаб,
Лӯли шӯхи кофаре байни фариштазор ку.
Мақбараҳои рафтагон муждаи бостон диҳанд,
Лек зи мондагон бигӯ, мояи ифтихор ку.
Рафт ҳазору як шабат, рафту аз он фасона монд,
Қисса бикун барои ман, он яке аз ҳазор ку?*

Бухоро мисли номаи асрор мармузу мастур аст.

– Мо ташнаи оби Мӯлиёнем. Ин чӯйи машхурро ба мо нишон диҳед, – хоҳиш мекунем мо аз раҳнамун.

– Ин чӯйи шодобро, акнун, фақат дар шеъри Рӯдакӣ чӯед, – ҷавоб медиҳад ӯ, – зеро аз он ном ҳасту нишон нест.

Ин чӯйбори муанбар, бо он ки ғӯиё маҳв шудааст, аслан чӯйи саодатмандест, ки укёнуси бузурги шеъри форсиро оғоз бахшидааст ва беш аз ҳазор сол ташнагони суханро оби бақо додааст. Пас, ин чӯйбори муъҷизабунёдест, ки бо шеъри устод Рӯдакӣ шуруъ шуда ва то имрӯз ба ҳаёти ҷовидона-

аш идома мекунад. Тақдири ҷўйборони маъмулӣ чунин дурахшон нест. Ҷўи Мўлиён ба ҷўйбори Рукнобод мушобеҳ аст. Фақат тафовут ин ҷост, ки ҷўйбораки Рукнобод ҳолиё низ зиндаву шодоб аст ва чун иқтибоси дилпазире аз биҳишт чашмхоро меафрӯзад. Аммо касе ки ин байти машҳури Ҳофизи Лисон-ул-ғайбро хондааст:

*Бидеҳ, соқӣ, майи боқӣ, ки дар ҷаннат нахоҳӣ ёфт
Канори оби Рукнободу гулгашти Мусаллоро.*

Бешак, ҳаёл мекунад, ки Рукнобод рӯдхонаи бузурги паҳноварест, ки шоистагии вурудро ба шеърӣ Ҳофиз ёфтааст. Ё гирем, рӯди Сурхобро, ки Шайх Камол дар ғазалҳояш борҳо сутудааст. Ҳоло як ҷўйбори кўчаке Табрэро миёнабур мекунад, ки дӯш Сурхоби боазамат будааст. Аммо ҳам Мўлиёну ҳам Рукнободу ҳам Сурхоб дар ҳақиқат бузургу мухташаманд, вагарна Рӯдакиву Ҳофизу Камолро ҳеҷ гоҳ таҳрик намедоданд.

«Даст ба кору дил ба ёр». Дар тамоми кўчаҳои Бухоро ин хуруфи Ҳоҷаи Нақшбандро шиору овеза кардаанд. Ин дастури савоб барои хосон бо мухтавои ирфонии худ хидмат мекунад, ба ом бо маънии луғавию воқеияш (Зеро дар пештоқи тамоми корхонаҳои саноатии шаҳр ин ҳикматро сабт кардаанд). Бешак, ин нукта фалсафаи бузург аст, ки мардумро аз инзивою рукуд ба кору ибтикор меҳонад, руҳдору аз истеъфо ба идомаи рисолат даъват мекунад, дар ҷони ғофилон табии бедорӣ мезанад.

Як рӯзи мо дар оғӯши сабз дар сабзи Соктаре гузашт. Ман аз хутути ҳар барг, аз нақши ҳар девор, аз печу хамаи ҳар раҳ, аз ҳар қатраи оби ҷўйборони нағмасаро, аз чехраи азизи аҳли ин русто асари устод Айниро меҷустам. Ду бонуи ҷавон худро ҳешу пасованди устод муаррифӣ карданд, аммо иртиботу иттилояшон, мутаассифона, камтар аз мо буд: Осори устод Айниро нахонда буданд ва нуктае аз рӯзгори ӯ намедонистанд. Шукр, ки лоақал бо ҳешиву пайвандии он сардафтари калом ифтихор мекарданд. На танҳо он ду нафар, балки

кулли бухориён найҳои аз найистон буридаеро мемонданд. Фақат тафовут он ҷо буд, ки инон аз фироқи найзор намено-лиданд.

– Аҷаб, – ручуъ мекардам ман. – Шумо муҳри Рӯдакиро дар чаридаи ҷони худ намебинед? Шумо бӯи ҷӯи Мӯлиёро намешамед? Шумо ёди ёри меҳрубонро намеварзед? Шумо овози хуни худро намешунавед?

Шайх Аттор дар «Илоҳинома» менависад, ки «Модари Шопур ба иллати ин ки қасди ҷони ҳамсараш Ардашерро карда буд, бо дастури подшоҳ аз дарбор тард гашта ва ба дасти муъбади бузург супурда мешавад, то ўро ба қатл расонад, вале чун муъбад пай мебарад, ки ҳамсари шоҳ бордор аст ва эҳтимолан ҷонишине барои тахту тоҷ дар шикам дорад, аз куштани ў худдорӣ карда ва барои эҳтироз аз бурузи ҳар навъ занну гумоне худро муҳаннас мекунад.

Подшоҳ рӯз ба рӯз пиртару афсурдатар мегашт ва аз он, ки фарзанде надошт, то баъд аз ў ба салтанат нишинад, бо андуҳ даст ба гиребон буд, то он ки муъбад рози худро пеши Ардашер ифшо кард ва ўро башорат дод, ки фарзанде аз ў дар қайди ҳаёт аст. Он гоҳ Ардашер барои он ки қалби падарии худро биёзмояд, ба муъбад дастур медиҳад, ки сад кӯдакро ҳаммонанду ҳамсинни Шопур биёроянд, то ў фарзанди худро аз байни ҳамгинони худ бозшиносад. Дар ҳақиқат низ, падар фарзанди худро аз бӯи ошноӣ боз мешиносад».

Шумо бӯи ошноиро мешиносед? Агар мешиносед, чаро ба мо чунон иродат меварзед, ки бо ҳар меҳмони дигар. Чаро дар чапмҳои меҳрубони Шумо барқи шукуфтае чарогон намешавад? Чаро дар садои рӯшанатон таровиши фараҳи хосае намешунавем. Чаро дар вучуди азизатон меҳри махсус намебинем. Ё ҳасту намешунавем. Ё ҳасту намефаҳмем. Пас, тақсири шумо нест, ҷурми мост. Овози устод Рӯдакӣ меояд:

*Дар раҳгузари бод чароге, ки тӯрост,
Тарсам, ки бимирад аз фароге, ки тӯрост.
Бӯи ҷигари сӯхта офоқ гирифт,
Гар нашинидӣ, зихӣ, димоге, ки тӯрост.*

Намедонам, мухотабаш кист: шумо ё мо ё дигару дигарон.

Аз Шайх Аттор ёд кардему манзараҳои Нишопур дар пеши чашмам мусаввар шуданд. Устод Рӯдакӣ ин шаҳри ёро-ну хоки меҳрубононро қадам ба қадам пӯидааст, ки мегӯяд:

*Дар роҳи Нишопур деҳе дидам бас хуб,
Ангаибаи (деҳқони молдор) ўро на
адад буду на марра (шумор).*

Имрӯз ҳам деҳистони Нишопур шабеҳи Панҷрӯд аст ва ҳуди Нишопур монои Бухоро. Дар асри ХХI ҳам, ки зиндагӣ симову муҳтавояшро ҳар лаҳза мучаддад мекунад, ин шаҳру рустоҳои нобиғаҳез ҳолу ҳавои суннатии худро ҳифз карда-анд мисли ин ки ҳолиё дар Панҷрӯд ҳам одамонро аспсавору маркабсавор мебинеду дар рустоҳои Нишопур ҳам. Дар Бухоро ҳам ҳалвои пашмаку собунак мечашеду дар Нишопур ҳам. Дар Бухоро ҳам ҳазор-ҳазор сунъи қадимаро зиндаву поянда меёбеду дар Нишопур ҳам. Ҳолиё низ силсиладӯконҳои ҳунармандони чирадаст дар ин бузургшаҳрҳои бостон боз аст ва растаҳову нигористонҳояшон пуропур аз падидаи эҷоз аст. Дар рӯзҳои таҷлили ҷашни 1100-солагии сулолаи Сомониён мо ба Нишопур – ба ин покшаҳри ишқу ирфон сафар кардем ва моро ҳунарварони дастаи «Бӯи ҷӯи Мӯлиён» бо ин ғазали машҳури устод Рӯдакӣ шодбод гуфтанд:

*Ҳар бод, ки аз сӯйи Бухоро ба ман ояд,
Бо бӯи гулу мушку насими суман ояд.*

Дар миёни ҳодиёни роҳ ду азизи нишопурӣ – шоири ноб-машраб Алиризои Қазва ва донишманди покойин Муҳаммад Борӣ буданд. Алиризо чун ҳамеша мазҳари завку ибтикор ва ҳизонаи гавҳарнисор буд, ки ҳар қадам шеър меҳонд:

*Қасам ба хок, ба борон, ба субҳи дилбандаи,
Ба ҷойи тозадами кӯчаи Самарқандаи.
Ки то қиёми қиёмат дилам бухороист
Чу модаре, ки ҷудо гашта аз ду фарзандаи.*

– Ин ғазалро ман дар васфи Душанбе сурудаам, – мегуфт Алиризо. Душанбе шаҳрест, ки ишқаш бо омадан меояду бо рафтан намеравад. Баъд, ба ману ҳамсафари муборакам устод Абдулманнони Насриддин рӯй овард:

– Ман Хуҷанднома низ дорам ва шуруъ кард:

*Куштаи ишқаму сисола шаҳиди ғазалам,
Ҷомаи охирате бофтам аз гесӯе.
Гираҳе боз накард аз дили нишобуриям
На самарқанднигоҳе, на хуҷандабрӯе...*

Дар кӯчабоғҳои Нишопур (таъбири устоди фарзона Шафеи Кадканӣ) ҳунармандони кӯчабоғӣ дар ҳайати сурнайчиёну духулнавозону ширинкорону лӯхтакбозону қавволону раққосон барномаҳои матбуъ намоиш медоданд. Баъзан, дар хатнасурҳои мардуми тоҷик низ ҳамон навъ ҳунармандони халқӣ бидуни даъват пайдо мешаванд, ки ташрифашон фараҳафзост. Баробари ин, дар хиёбону гулгаштҳои Нишопур ровиёни Рӯдакиву Мавлонову Ҳофиз ва шоҳномаҳои ҳунари худро манзур менамуданд. Дар ёдам ҳаст, ки рӯдакиҳоне дар як даст занбӯри асал ва дар дасти дигар гули нилуфар нақш мебозиду шеър мехонд:

*Ҳамчунон қабте (занбӯри асал), ки дорад ангубин,
Чун бимонад достони ман чунин?
Қабт ногаҳ бӯйи нилуфар биёфт,
Хушаш омад, сӯйи нилуфар шиофт.
В-аз бари хушбӯйи нилуфар нишаст,
Чун гаҳи рафтан фароз омад, наҷаст.
То чу шуд дар об нилуфар ниҳон,
Ӯ ба зери об монд аз ногаҳон.*

Бешак, тамоми Ирон ошиқи устод Рӯдакист ва Нишопурро намуна овардани ман мисли қатраест, ки аз дарё ҳикоят мекунад. Нилуфар гуфтему кишвари нилуфарӣ дар баробари чашмамон тулуъ кард. Одамушшуаро мегӯяд:

*Хоре, ки ба ман – дархалад аз сафари Ҳинд
Беҳ, чун ба ҳазар дар кафи ман дастаи шаббӯй.*

Ишқи устод Рӯдакӣ ба Ҳиндустон ба ҳадде афрӯхтааст, ки дар тамоми осораш ин чаратсаи меҳро мебинем. Ишқи Ҳиндустон низ ба устод Рӯдакӣ 1150-сола шудааст. Тамоми таъкиранигорони Ҳинд номи хучастаи устодро дар оғози феҳристи шеър ва ишқи иродати худ зикр кардаанд, зеро собит буд, ки:

*Бо ҳар ки сухан гӯям, агар хоҳаму в-ар не,
Аввал суханам номи ту андар даҳан ояд.*

Аслан, устод Рӯдакӣ бо чашму дили ҷаҳонбину ниҳонбин ба кадом мулку макон сафар кардааст? – ба худ суол медиҳам ман. Дар кадом кишвар ташрифи воқеъ доштааст, ба кадом диёр сайру сулуки руҳонӣ намудааст. Ў чун ҷуғрофидони беҳамто номи шаҳру дарёву кӯҳу давлату мамолики бисёрро зикр мекунад: Хуросон, Варазрӯд, Мовароуннаҳр, Сиистон, Сориён, Шарвон, Обаскун, Рай, Сарахс, Нишопур, Тироз, Ҳинд, Макка, Миср, Яман, Уммон, Чин, Хутан, Чандон, Бағдод, Бадахшон, Фархор, Дарвоз, Юнон, Рум, Ганча, Ҳабашистон, Ому, Ҷайхун, Нил. Мақсуди ман ин нест, ки харитаи мусофирати устод Рӯдакиро мураттаб созам. Аммо мусофирати воқеъ ва сулуки ботинӣ вақте яксамт мешаванд, чи эъҷозҳое падида меоваранд.

Тимсолҳои бути Кашмиру бути Тирозу бути Фархору бути тотор дар ҷамоаҳои устод борҳо муқаррар мешаванд. Ин нозанинон мисли Шамъи Чигил тимсолҳои рушӣ нестанд ва ҷойи тардид нест, ки устод он зебоиҳои ростинро бо чашм сучуд кардааст. Магар як нафари беиттилоъ метавонист чунин гӯяд:

*Фархор бузургу нек ҷоест,
Ғар мавзии он бути навоист.*

Як байти устод таърихномаи рӯшани як макон аст. Яъне дар Фархор муғанниву ромишгару нағмасарои бемисле зин-

дағй мекунад, ки овозаи ҳунараш то Бухоро ва то дурдасти дигар рафтааст ва ин ҳузури бути навогар Фархорро дар чашми ҳамагон маҳбубу боазамат мекунад.

Дар дунё ҷойгоҳе ҳаст, ки зиёрати он ба инсонҳо ҳуччати милоди нав мебахшад. Агар дарё он сӯй равад, маҷрояш дигар мешавад, агар бод ба он ҷониб пар кашад, боди муҳолиф ҳам буд, мувофиқ мегардад, агар кофаркеше ба он ҳарам руҳсати вуруд ёбад, муъмине бурун меояд. Вале сафари руҳонӣ низ ба Каъба чун сафари воқеӣ саодатбахш аст. Бе ҳеҷ шак, устод Рӯдакӣ шояд бо пову сар, шояд бо андешаҳои озодпар, шояд бо ҷону дилу руҳи музаффар дар нимаи дуҷоми ҳаёташ ба он ошёнӣ қудс ташриф бурдааст. Вагарна намегӯфт:

*Аз Каъба калисиёнишинам кардӣ,
Охир дар куфр беқаринам кардӣ.
Баъд аз ду ҳазор сачда бар дарғаҳи Дӯст
Ай ишқ, чӣ бегона зи динам кардӣ.*

Ин рубой гӯё зиндагиномаи Шайх Санъон аст ё ишорат ба ҳоли шайтон. Аммо шайтон ҳанӯз ба Ҷаноби Ҳазрати Рубубият сачда мекунад. Ёро меғӯянд, ки Худо туро аз хидмат маъзул кардааст, ту то қиёмат малъун хоҳӣ буд, пас чаро боз бо сидқи пешин сар ба сачда афкандаӣ, шайтон посух медиҳад: «Ў маро аз рутбаи пешинам маъзул кардааст, аммо худро аз мартабаи Худой нагирифтааст. Пас, чаро сачда накунам?» Оқибати кори Шайх Санъон ҳам рӯшан аст. Ў баъди девонагиву бегонагиро боз ба ишқи ростин мусаллам мешавад. Ва устод Рӯдакӣ низ аз ишқи канизони некӯву бутони зулфчавгону дилбарони бадеи ҷаъдрайҳон батадриҷ ба сӯйи Ёри ягона меравад:

*Эй нолаи тири хонақоҳ аз ғами ту
В-эӣ гиряи тифли бегуноҳ аз ғами ту.
Афғони хурӯси субҳгоҳ аз ғами ту,
Оҳ аз ғами ту, ҳазор оҳ аз ғами ту.*

Чӣ басте байту рубоиву ғазалу қасоиди устод аз таъсиру тасвири бодаи муфарреҳ гулгун шудааст. Аммо ин шароби гуноҳ низ бо гузори айём шароби мубоҳ гардид:

*3-он май, ки гар сиршике 3-он дарчакад ба Нил,
Сад сол маст бошад аз бӯйи он наҳанг.
Оҳу ба дашт агар бихӯрад қатрае аз он
Ғурранда шер гардаду н-андешад аз паланг.*

Ин ваҳиномаи устод ба чонҳои ғафлатманд башорати ишқи сармад медиҳад.

Мардуме ҳам ҳастанд, ки ҳеҷ гоҳ аз ғафлат то огоҳӣ роҳеро намепоёнд. Мисли тимсоли коммунисти мутлақ аз як филми коргардони машҳури гурҷӣ Отар Иосиоляни, ки дами назъи чон фарёд мезанад:

– Ман тамоми умр коммунисти беҳудо будам. Аммо ҳоло ки мемирам, падари руҳониро даъват кунед.

Вақте ки роҳиб меояд, миранда нидо мекунад:

– Падар, асли ҳақиқатро гӯед, ки он дунё вучуд дорад ё не?

– Ҳамааш беҳуда. Вучуд надорад, – ҷавоб медиҳад роҳиб.

Ин лаҳза писараке ба хона медарояду бонг мезанад:

– Шумо чиҳо мегӯед, падар. Чаро вучуд надорад? Бе ҳеҷ шакку тардид вучуд дорад!

– Ором шав, писаракам, – мегӯяд роҳиб. – Он дунё барои ту ҳасту барои ин (ба коммунист ишора мекунад) нест.

Аммо дар шеъри устод Рӯдакӣ як ҷодаи дарози мунаввар ҳаст, ки роҳии покрави моро охиставу пайваста аз ишқи маҷоз ба ишқи ҳақиқӣ мебарад. Аслан, ишқ агар заминист ва агар осмонӣ, дар ҳар ду маврид ҳам инсони одиро мазҳари муъҷи-заҳо мекунад. Пас, ҳукм кунед, ки ишқ бо инсони ғайриодие ва шоири фавқулҳадде чун устод Рӯдакӣ чӣ эъҷозхое кард.

Зоҳиде дар канори чашмасори мусаффо, дар андаруни боғе дилкушо меҳробу маъбаде сохта ва сар ба сачда афканда буд. Исиро ба он ободӣ боре гузар афтод. Зоҳид аз ӯ хост, то ба иҷрои як талабаш ба пеши Худованд мадад кунад. «Меҳоҳам, як зарра ишқи Илоҳӣ маро расад», – гуфт ӯ. Исӣ дуо кард ва рафт. Баъди чандин рӯз, ки ба он макон бозгашт, дид, ки бӯстон хушқидаву чашма беоб монда, маъбад сарнагуну меҳроб шикаста ва зоҳид ба кучое ғайб задааст. Ба суроғаш рафт ва

ӯро дид, ки дар сари кӯҳе маҷнунона нишастааст ва ҳамаи дору надору имрӯзу парерро аз ёд бурдааст, фақат даст ба домони осмон мезанад, ки ишқ он ҷост. Исӣ ба шигифт омаду гуфт:

– Як зарра ишқ, ки бо ту чунин кард, аз он бештараш чиҳо мекард.

Гоҳе меандешам, ки чаро ба шоирон низ унвони деваонагӣ медиҳанд. Магар барои ин ҳукм далел доранд? – Оре, доранд – посух медиҳам ба худ. Зеро аз ҳамон як зарра ишқи илоҳӣ, ки зоҳид орзу карда буд, шоирони бузург бархурдоранд. Аммо ин ворастигиву деваонагӣ муродифи нубуғу фарзонагист ва устод Рӯдакӣ боз ҳам пешвои ҳамаи Маҷнунон аст, ки масту шӯрида месарояд:

*Ба ҷаҳон родмард бисёр аст,
Ишқ бар ман ҳамакунад парвоз.*

Ва идома медиҳад:

*Дилам чун арзанае, ишқи ту кӯҳе,
Чӣ соӣ неши кӯҳе арзанеро.
Биё, инак ниғаҳ кун Рӯдакиро,
Агар бечон равон хоҳӣ танеро.*

Аслан, Рӯдакӣ ринд аст ё порсо?

– Дар чашми ман ринд аст.

Зоҳид аст ё ошиқ? – Бешак, ошиқ!

Сӯгвор аст ё масрур? – Бештар масрур.

Кӯр аст ё бино? – Ҷовидон бино! (Бо он ки ӯро дар охири умраш аз дидаи боз маҳрум сохтанд, аммо чашмони одамшиносу оламбини устод Рӯдакӣ барои мову шумо ин ҳама ёдгараҳои зеборо, ки бузургтарин мусаввараи муҳаббат аст, ба мерос гузошт).

Агарчи зухду порсой фақат фазилати сутудаи инсон аст, танҳо бо он вачҳ зоҳидону порсоён гоҳе дар шеър мавриди мазаммату таъна қарор мегиранд, ки баъзан аз андоза берун қолабиву дастуриянд ва бо зухди худ дар гирдогирди дигарон меҳоханд хатти масдуд кашанд.

Овардаанд, ки зоҳиди покимоне, ки фақат бо сучуду то-
ату намозу зикр ва кирдорҳои неку савоб зист, ногаҳ бо гу-
наҳкорон дар сақар афтод. Дӯзахиён аз ӯ пурсиданд, ки бо чӣ
чурме ҳамқисмати мо шудӣ, посух намедонист. Аммо хотиф
нидо дод, ки бо айби бадгумонӣ ту дар ин оташкада афтодӣ.
Ёд дорӣ, ки нимашаби зимистоние ту машғули вирд будӣ ва
ногаҳон дари ҳамсоият бо шиддат боз шуду пӯшида гашт.
Марди ҳамсоия дар мусофират буд ва зани ҷавону дилрабоияш
дар хона танҳо мезист. Ту он шаб фикр кардӣ, ки марди бего-
нае ба мулоқоти ӯ омад дар ҳоле, ки боди хашмини шаби дай-
чур дари ӯро бикшодаву баста буд. Барои ҳамон бадгумонӣ
ту имрӯз маҳкуми нор шудӣ.

Риндӣ басте румантикаҳо дорад. Агар ба ман иҷоза ме-
данд, ман покиву утуфати ботин ва ҷавонмардиву ҳимматро
низ дар дохили ин маҳфум ҷо меодам. Рӯдакӣ ринд аст, яъне
зебост, яъне ворастваву озод аст, яъне парвозхоҳу нишотманд
аст, яъне масту ошuftаву исёнчӯст, муғаннии ҷоннавоз аст,
наққоши тасвирсоз аст, Ошиқ аст, Шоир аст, Инсон аст.

*Ба ҳусни савт чу булбул муқайяди қафасам,
Ба ҷурми ҳусн чу Юсуф асири зиндонӣ –*

меғӯяд ӯ. Ва мо ҷавонмарди Юсуфсимоеро мебинем, ки бо
нағмоти лохутии рудаш ва азамату шаҳомати сурудаш дар
Хуросону Ҳинду Чину Араб мояи хубиву неқномист.

Рӯдакӣ тимсоли Наврӯз аст. Ҷунонки зиндагиву баҳору
зебой аз Наврӯз оғози сабз меёбад, мубтадои шеърӣ Аҷам
низ устод Рӯдакист. Азбаски ҳар чинс ба чинси худ рабоба
дорад, гароиши устод низ ба баҳору Наврӯзу найсон урди-
биҳишту фарвардинҳост:

*Чун сипарам на миёни базм ба Наврӯз,
Дар маҳи баҳман битозу ҷони аду сӯз.*

*Гул дигар раҳ ба гулситон омад,
Вораи (фасли) боғу бўстон омад.*

*Омад ин навбаҳори тавбашикан,
Парниён ғашт боғу барзану кӯй.*

*Ба навбаҳор бистой абри гирёно,
Ки аз гиристанӣ ўст ин замин хандон.*

*Омад баҳори хуррам бо рангу бӯйи тиб,
Бо сад ҳазор нузҳату оройиши аҷиб.*

Бо ҳамин абёти баҳоровез иктифо мекунем, вагарна кул-ли осори ўро бояд ин ҷо кўчонем. Аммо хонандаи адошинос бовар мекунад, ки устод аввалин мубашшири Наврӯзу навбаҳор дар шеъри Аҷам аст. Аввалин парастуи хушбашпоратест, ки дили баҳорчӯйи моро ба фасли оғозу парвозу эҷоз хидоят мекунад.

Гулҳо дар нигоҳи ман – ибтидои ҳама утуфати дунёнд. Боре ман тасмим гирифтам, ки аз девони Рӯдакӣ тамоми гулҳоро ҷамъ оварам, чунонки замоне тамоми рақибонро аз ғазалҳои Камол берун оварда будам.

– Ин гулҳоро чӣ кор мекуни? – пурсид хоҳарам Матлубону.

– Гулнома месозам. Ба ту ва ба тамоми хубони олам ҳада мекунам, – посух додам ман. Баъди чанде ин тасмим аз ёдам рафт ва гулҳои устод Рӯдакӣ дар ҷаманистони атровези ашъори ў пайдову пинҳон монданд. Аммо ҳоло меҳоям, бо нишоти кӯдакона чанд шоҳи муанбарро аз он гулистони улвӣ берун кашам ва ба Шумо манзур созам. Ба Шумо, яъне:

ба духтаре, ки ҳанӯз дар умраш аз касе як шоҳи гул ҳам ҳада нагирифтааст;

ба гулдоне, ки ҳанӯз саодати ҳамоғӯширо бо гуле наёфтааст;

ба арӯсе, ки вучуди мастураш дар остонаи зиндагии нав меларзад;

ба модари ҷавон, ки бори нахустин тифли якрӯзаи худро ба сари дилаш паҳш мекунад ва дуруди Худовандро мешу-

навад. Оре, оре, тифли навпаём ҳолиё аз коргоҳи офариниш омадааст ва қосиди некӯфолест, ки саломи Парвардагормо ба оламиён меорад;

ба пиразани хонаи пирон, ки аз тиреза ба дунболи субҳ менигарад ё ба дунболи умр, ки доманафшон гузашту гарди хотираҳоро ба ёдгор гузошт. Шаст сол қабл дари манзили ӯ ҳамарӯза боз мешуду дасти меҳрубоне як гули садбарг меовард. Ҳоло афсӯс, ки садбарги умр сад барг шуду дигар ҳеҷ дастеву ҳеҷ дастагуле ба шодбодии дастони ӯ намеояд;

ба шоири оянда, ки баъди рафтани мо муждаи милод медиҳад ва роҳу руҳи Одамушшуароро оғози тоза мебахшад. Афсӯс, ки ман аз лаззати мутолиаи шеърӣ офтобии ӯ маҳрумам;

ба Ту, яъне ба касе, ки бо иродати беғурӯб дуруди маро мепазирӣ, гуноҳамро мубоҳ меҳонӣ, иштибоҳамро бо васлаи муҳаббатат ислоҳ мекунӣ, сидқи маро ба пардаи шакл ҷо намедиҳӣ, ҳуруфи маро ба ниҳонхонаи ҷон рухсати вуруд мебахшӣ. Ба Ту, ки сириштат тозатару зеботар аз субҳҳои урдибиҳшт аст ва боре дар гиребони касе ғубор наҷустай. Пас, аҷзу зиллати гуфтори маро узр бинеҳ ва ин гулҳои аслу маҷозро аз гулшани биҳишти он азизи Панҷрӯдиву Самарқандиву Бухорой, он шоири ҳамаҷоиву ноқуҷой, он тоири заминиву кибриёӣ, ки ишқу пиндорҳои бекарону беҳудудаш бартар аз ҷуғрофиёи ду оламанд, бипазир:

*Лола миёни кишт бихандад ҳаме зи дур,
Чун панҷаи арӯси ба ҳинно шуда ҳазиб (рангин).*

*Мӯрд бар ҷойи савсан омад боз,
Май бар ҷойи аргувон омад.*

*Аз гесӯӣ ӯ насимаки мушк ояд
В-аз зулфаки ӯ насимаки настарван.*

*Бунафшаҳои тарӣ хел-хел сар бар кард,
Чу оташе, ки ба гӯгирд бардавид кабуд.*

Ба гунчаи ту шакарханда наиъаи бода,
Ба сунбули ту дури гӯи муҳраи афъо!

Гирди гули сурх – андар хатте бикашидӣ,
То халқи ҷаҳонро бификандӣ ба халолӯи (ошӯб).

Кабт ногаҳ бӯи нилуфар биёфт,
Хушаш омад, сӯи нилуфар шитофт.

Якчанд рӯзгор ҷаҳон дардманд буд,
Беҳ шуд, ки ёфт бӯи суманро даво табиб.

Маҷлис бояд бисохтан маликона,
Аз гулу аз ёсамину хайрии алвон.

Ҷомаи зарину фариҳи навоин,
Шуҳра раёҳину тахтҳои фаровон.

Аё савсанбаногӯшо, чӣ дорӣ
Ба раишки хештан ҳар савсанеро?!

Бибурда наргиси ту оби ҷодуӣ Бобул,
Кушода гунчаи ту боби муъҷизи Исо.

Ман ҳанӯз бориши борони навбаҳорро дар мисраъҳои муаттари устод Рӯдакӣ мешунавам. Ҳанӯз таҷаллии нуровези офтобро дар қуллаҳои мушаъшаъи шеърӣ ӯ мебинам. Ҳанӯз мебинам, ки ёсуманҳо симрада мешаванду атр мепарокананд, мӯрдзорон тулуъ мекунанду кӯдакони мурудрабо меоянд ва пушти ин дидану шунидану шамиданҳоям дасти эъҷозманде рӯд менавозад.

Чунонки муаллифи гулҳо баҳор асту муаллифи шабнамҳо осмон ва муаллифи гавҳарҳо садафҳои моҳи найсон, муаллифи нахустин ваҳиномаҳои муҳаббат низ устод Рӯдакист. Ва

ман саодатмандам, ки чанд нуктаи кӯтохро аз ин ишқномаи зебо барои дили шумо ё барои дили худам хондаам. Ҳафт сол қабл ин номаро шуруъ кардам ва дар саҳифаи ҳафт нукта гузоштам. Гуфтам, ки бо ин ҳарзанавардӣ ба кучо меравам ва посух додам: Ба ҳеҷ ҷо! Магар хонандае дорам? Надорам. Магар паёми устод Рӯдакиро метавонам лоақал барои нафаре боз расонам? – Наметавонам. Вале баъди ҳафт сол рӯзе бародари шарифгавҳару олиназар Носирҷон Салимӣ ба ман гуфтанд:

– Фарзона, ман сафарномаи Ҳиндустони Шуморо аз маҷаллаи «Садои Шарқ» хондам. Гуфтани будам, ки насри шумо ба шеър мемонад.

– Хурдагирон маро таъна мезананд, ки назмам шабеҳи наср аст.

– Шумо чанд сол қабл гуфта будед, ки рӯдакиномаи ман-сур менависед. Кучост он? Ман орзуманди мутолиаам.

– Рӯдакинома? Оре, ҳатман ба Шумо меорам.

Ба худ гуфтам, ки, ҳазор шукр, инак, як хонанда пайдо кардам. Ба эҳтироми ӯ нуктаи ҳафтсоларо хат мезанам ва бори дигар мегӯям : Бисмиллоҳ...

Ва дар поёни ин номаи пурғалат аз руҳи субҳпартави устод Рӯдакӣ барои кӯтаҳиҳову кӯдакиҳоям узр мецоҳам, зеро мисли тифле будам, ки бо ҷӯби дароз мецоҳад аз осмон ситораҳоро барканад ва ба мардум ҳадя кунад.

Устои фарзона, бисёр узр ниҳед, чун дар ин номае, ки ба унвони Шумост, мани беқайд ин қадар ҳасби ҳол гуфтам ва ҳадиси волидонамро баён кардам. Аммо Шумо, оре, худӣ Шумо бароям ойна армуғон додед, то ман гузаштаи худро бингарам, ба аслу насабам андешам, волидони маънавию воқеии худро ёд кунам, дарёбам, ки аз кучо оғоз шудаам ва ба кучо раҳ месипарам. Ман бо фуруғи иршоди Шумо ба гузаштаи худ сафар кардам дар ҷустуҷӯи решаи маншаву бунлоди худ, дар суроғи ҷашмаи оғозу матлаи эҷоди худ, дар марҳалаи пеш аз миллоди худ. Хотираҳои азалии худро варақ задам, то симои мунавварӣ Шуморо мучаддад кунам ва ҷеҳраи он азизонеро, ки партавашон дар ҳаёти ман нисор

шудааст. Яъне ин нома ҳанӯз нотаом аст, зеро якеро ҳам аз ҳазор ҳамоно иброз накардаам. Шумо гуфта будед, ки:

*З-омада шодмон бибояд буд
В-аз гузашта накард бояд ёд.*

Аммо бо вучуди ин ҳидоят ҳамеша аз гузаштаву пору парер ёдовар мешудед ва рӯзгори рафтаро муродиғ ва мубтадои оянда медонистед. Магар «Қасидаи пирӣ» баёни умри гузашта нест? Аммо чунин вучуди ҳамешасабзу абадзинда магар ба завол мусаллам мешавад? Савганд, ки не! Устои беназир! Ман чаро қиссаи падару модару ҷаъди дигарамро бозгуфтам. Зеро бисёр меҳостам, таҷхис кунам, ки муҳаббатам ба Шумо ва пасовандони беназиратон аз кучо оғоз мешавад. Матлаи меҳр кучо, маншаи ихлос кучост? Умедворам, ки ин гуноҳи бандаро бузургону хурдон мебахшанд, зеро ҷашми ниҳоншиносашон дар таҳи ин пиндори сода нияти савобро мебинанд. Устои бузург, муроди ман аз ин рӯҷи муфассал ифшои ҳамин нуктаи кӯтоҳ буд, ки гӯям: Ман ҳам аз муридонам. Ман ҳам аз волагони шеърӣ ноби шумоям. Бинед, ҷӣ ҳуруфи одӣ, вале барои далели ин иддао бояд 1150-сола раҳро вопасу вопеш мерафтам. Пас, узр ниҳеду муҳаббати маро бовар кунед:

*Дар пеши худ ин нома чу булқома (умедвор) ниҳам,
Парвин зи сириники дида бар чома ниҳам.
Бар посухи ту чу даст бар хома ниҳам,
Хоҳам, ки дил андар шикани нома ниҳам.*

Бо ишқу сипоси ҷовидона Фарзона.
2-юми сентябри соли 2007

ΠΕΣΓΥΦΤΟΡΧΟ

ОБСАБЗИ ҚОН

*Пешгуфтор ба китоби Нарзуллои Азизиён «Ҷоми чашм»
(Душанбе: Деваштич, 2007. – 104 с.)*

Дар китоби «Чунин гуфт Зардушт»-и файласуфи олмонӣ Фридрих Нитсче омадааст, ки Зардушт даҳ сол дар ғоре аз инсу чинси офоқ паноҳ бурд ва бо худ танҳо буд. Вақте баъди фаромӯшии даҳсола нахустин бор ба висоли офтоб расид, дар вучудаш лаззати саршорӣ эҳсос кард, лаболаб аз нур буд Зардушт, лаболаб аз хираду ҳикмат буд. Ва бояд хирман-хирман анворастро, ки ба руҳу танааш гаронӣ мекард, офтобгуна мерехт, нисор мекард, фуру мепошид. Рисолати офтоб шаъшаа рехтани ӯст бар замини пазмон, рисолати пайғамбар низ рӯшанӣ бурдан аст бар руҳҳои тумангирифтаи инсонҳо. Зардушт вақте ба ғор даромад, бузургмарде буд, аммо гоҳи берун омаданааш пайғамбаре гардид. Зардушт дар танҳой худро сохт, ё танҳой Зардуштро сохт. Танҳой созанда ҳам ҳасту барандозанда ҳам. Як инсони одӣ вақте бе касони азизу анис мемонад ва ба доғҳои дилаш марҳаме намеёбад, шояд мепажмурад, дар панҷаи ғам завол меёбад. Аммо шоир вақте худро дар тамоми Ваҳшаткадаи офоқ танҳо меёбад ва ин осмонро, ки ҳафт пардаи чашмаш ифодаи ҳайрат дорад, дар сараш суолomez нигарон мебинад, инсонҳои атроф дар назараш шабаҳе метобанд, ки ҳаргиз танҳои ӯро ба паёми худ пур намекунанд, шояд фикр мекунад, ки суҳане бояд гуфт. Суҳане бояд гуфт, то садои ту ҳавли танҳоиро фуру чинад, то садои ту дар ниҳояти шаб чароғ афрӯзад, дар раги хомӯшӣ хун давонад.

Чархгардони азал чархро чунин тобид, ки бечорамарзи мо зеру рӯ шуд ва ҳама пош хӯрданд. Агар касе ҳам барҷо монд, фақат танааш монд, руҳаш рамид, маҷруҳ шуд, мурд. Нарзуллои Азизиён, ки андаруни ҷӯшишҳои Душанбе буд ва шеъраш баробари масоҳати нигоҳаш, тафаккураш, пиндорааш вусъат пайдо мекард, боз ба деҳаи кӯчаки кӯҳбанди

худ Ворух баргашт ва мунзавӣ шуд. Дилаш аз оламу одам монд, орзухояш шикастанд, дар чорчӯби деҳ тасвири зоҳиран беҳаракоте шуд. Аммо дил, дили чунунию ҳамешақиеми шоир магар метавонад ҳамин тур осон ба берангиву беруҳӣ таслим шавад. Агар Зардушт барои ҳамеша дар ғор мемонд, намедонам, чӣ мешуд. Чӣ офтобест офтобе, ки ҳамеша пушти абр монад. Шоири ғўшанишин низ ҳатман рӯзе бояд аз хичлаи худ бадар ояд, чашмашро аз дидани ҷамоли офоқ об диҳад, оҳуи руҳашро дар дуртаракҳо ҷаронад, шасташро дар дарёи калон партояд. Ҷаро ман аз Зардушт оғоз кардам? Аслан ҷавҳари ҳарфи ман нубуғу нубувати Зардушт нест, балки сухан аз иқтидори танҳоист. Шоирии Нарзулло ё каси дигар бо Зардушт иртибот надорад, аммо имрӯз аксари хунарварон дар танҳой ё байтулҳазани худ дарро баста нишастаанд ва кас намедонад, он ҷо чӣ меофаранд.

Шоир вучудест пур аз тасдику инкор, пур аз ҳаю не, пур аз чуну ҷаро, пур-пур аз ишқ, пур-пур аз андуҳ. Нарзулло гоҳе орзу мекунад:

Агар медоштам чашме, ки роҳе

бар ниҳон мебурд,

Ҷамехондам хати тақдири

ҳар касро зи пешонӣ.

Вале гоҳи дигар ба пой нигоҳ завлона мезанад:

Пойи нигоҳ банду бигӯ: ҳар кучо марава.

Аксари шеъри Нарзулло раҳоварди ниғаҳи сафаркардаи ўст. Нигоҳаш ба қарибу дур сафар мекунад, вале ҳаргиз танҳо ба роҳ намебарояд. Ҳамраҳаш руҳ аст, руҳи ошику ношикебо, руҳи парвозии шоир. Нигоҳи шоир тозабину тозафарин аст. Тасвирхояш аз рангомезии румантикӣ рӯшананд, аммо дар айни замон таҷдиди ҳақиқати зиндагӣ ҳастанд. Ў ба қомати фикраш жанда наменӯшонад, яъне каломашро бараҳна ба тамошогоҳ сар намедиҳад, балки пирохани муносиб мечӯяд ба қади шеъраш, тавсифҳои нотакрор меоварад ба-

рои бозгӯи фикр, вожаҳоро зебо ба ҳам васл мекунад, ҳарфу хичоро дар коргоҳи зеҳн мегудозад.

*Эй корвони абр, биёбоннаварди шаб,
Маҳмил кучо кушодаву борони кистӣ?*

Абр дар воқеъ шабиҳи қофила аст, аммо шаб чаро биёбон аст? Оре, биёбон аст, чунки холист, як сиёҳии беарзу тӯл аст, ки моҳу ситора ҳам надорад, шаби абрист. Ва маҳмил кушодани абри корвони биёбоннавард чӣ зебост! Андаруни маҳмил бонуи булуринаандоме нишастааст бо номи Борон. Як манзараи одиро нигоҳи шоир метавонад чун муъҷиза бозгӯ кунад. Ва хонанда аз хондани ин байт он қадар ҳаловат мебарад, ки аз тамошои боридаи борон ба ин андоза намебурд. Ба тавсифҳои малеху вожаҳои тозаи шеъри Нарзулло менигарем: пари номабар, оинаи ботинҳувайдо, чилваи маҳтобсимо, овезаи овоз, чашми шабоғӯш, кӯҳи тағофул, гулҳавас, ғамшукуфт, шодикафак, таҳайюркада, фариштабаҳор ва ғайра. Шеъри ӯ ороставу пероста аст. Ороста бо овезаи овоз, нигини маънӣ, зевари забон. Пероста аз ҳарчи анбориш, пасванду пешванди нодаркор, замимаҳои сарборӣ.

Нарзулло дар жанри ғазал чиддӣ кор мекунад. Дар ғазал фикрро сар додану ҳар сӯ чаронидан саҳт душвор аст, чунки аз ҳар тараф қолабҳои вазну қофия панҷарабанд истодаанд. Ғазал жанрест, ки эҳсосу тафаккур ва каломро як андоза гирду ғун мекунад. Нарзулло беҳарос ба гуфтани ғазал шуруф кардааст ва ба фикри ман, дастбурдҳои шоиста дорад. Нақши хутути ӯ чашмнамост. Сабки аҷибӣ нигориш дорад, ки гоҳе содагиҳои маъсумонаю бикри шеъри Рӯдакӣ ба ёд меояд, гоҳе печухамҳои маънии Бедил. Ин ду абёт тасдиқномаи фикри фавқ аст:

*Дар ман бирез покиш субҳи сапедро,
Хуршеди ман, ба дидаи бинои ман биё.*

*Таманнои ҳақиқат то қиёмат ҳарзаҳо дорад,
Наёбам то ба маҳшар посухе чандину чунамро.*

Дар шеърӣ нимой низ Нарзулло тозаҷӯиҳо дорад. Дар байте мегӯяд:

*Обсабзи ҷони ман, сарсабз бош,
Дар хаёлам аз ҷама зеботарӣ.*

Тафовути мисраъҳо ин аст, ки мисраи аввалро танҳо шоир метавонад гӯяд, мисраи сониро ҳар туфайлии суҳанбоф. Тавсифи «Обсабзи ҷон» хеле шоирона аст. Шояд ҳуди шеър обсабзи ҷон бошад. Суҳани обии сабзе бошад, ки дар он ҷон дамидаанд. Дар байте омадааст:

*Тарсам аз хоби батанҳоши хеш,
Ман зи танҳоши худ метарсам.*

Аз чунин такрорҳои бетафовути дилбазану нозебо бояд даст кашем.

*Меғустарид рӯи замини сиёҳпӯш
Ҷасли шукуфа тобиши нилуфарии худ.*

Шояд муҳаққиқе эрод гирад, ки тобиш густурдан хилофи мантиқ аст. Мешавад нурро густарид, на тобиши нурро. Аммо ба ҳаёли ман, шоир гоҳе ҳақ дорад, аз ҳадҳои кашаида убур кунад, ҳам ҳуди фикраш, ҳам баёни фикраш аз доираи муқаррарот берун оянд.

*Вале ман дар он шаб на пайкарнавоз,
Яке пайкарасози комил будам.
Варо метанидам зи пуди ҳаёлам,
Варо месирӣштам зи тори вучудам.*

Бо баробари хондани ин банд байти машҳури Нодирпур ба ёд меояд:

*Ҳайкалтаҳои пираму бо тешаи ҳаёл
Як шаб туро зи мармари шеър офаридаам.*

Дар шеъри Нарзулло нақши рӯйбардор нест, ангезаи илҳоме ҳаст аз Нодирпур, ҳамруҳиву тавҳиди тахайюл ҳаст бо Нодирпур. Нарзулло шеъри сафед низ мегӯяд:

Дар кӯча

Сиёҳбоди ачина мезанад чорӯб.

Ва ҳамаро ба тамошо меҳонад.

Шаҳр интизори Даҷҷол аст.

Шоире пушти панҷара лол аст.

Шоир ҳамеша дар муҳосираи руҳонист, қафасбанди худ аст, аммо шеър бояд аз асорат берун ояд, ин оби бақо ба коми ташнагон расад. Ман ғазалҳои Нарзуллоро бар ашъори дигараш тарҷеҳ медиҳам, зеро ӯ тору пуди ғазалашро дар коргоҳи ҳунар бисёр нозук бирешимбофӣ кардааст. Дар ғазал намешавад риштаи суханро ғоз дод. Рушди Нарзулло бештар аз ғазалаш пайдост. Ба фикри ман, шоири хушманд нуқси шеърашро пештар аз ҳама пай мебарад. Барҳам задани кубҳу норасоӣ бошад, ба ҷуз заҳмат замон меҳаҳад. Нарзулло ҳам, ман ҳам, медонем, ки бояд ба ҳарфу ҳичои худ нафаси гармтаре дамем ва шӯру ҷазаботи бештаре резем, забонро равону равонӣ бахшем. Мо, ки тоза ба худсозӣ шуруъ кардаем ва роҳи худро матраҳ мекунем, бояд андешем, ки чӣ бояд гуфт, ҷавҳари гуфтор чист, чӣ гуна бояд гуфт: содаю самимӣ ё мавҳуму печида ва дар айни замон зебо. Кадом беҳтар аст? Ё мешавад ин ҳардуро ширин васл кард. Ман ин ҳарфҳоро менависам ва андарунам эҳсоси дугона ошӯб мекунад. Яке шодии беназира, ки шоире табли ҳастӣ зад, дигар ҳичолате, ки гиребонам мегираду мегӯяд: Ту чаро раҳнамоӣ мекуни? Узрам биниҳед, эй пирони сухан. Дасти ман не, дасти шумо. Омин мекунам, ки бо хости Парвардигор зиндагии Нарзулло ва шеъри ӯ, ки таҷдиди ин зиндагист, ҳамарӯза нуронитар шавад.

Апрели 1995

КАЛОМИ ИШҚОВЕЗ

*Пеишгуфтор ба китоби Адибаи Хуҷандӣ
«Пайгоми саҳар» (Хуҷанд, 1995)*

*Шеър, эй шоди маъсумонаам,
Тундҷӯши таҳи завлонаам.
Як нигоҳи нух фалак биспардаам,
Як садои бар сукун бархӯрдаам.
Васли мо зебост, зеботар зи васл,
Асли мо болост, болотар зи асл.
Кош, ноям нагмаи нӯшина дошт,
Сафҳаи ман сурати ойина дошт.
Хомаам чун шаб кавокибрез буд,
Гӯиҳоро ҳарфам ишқовез буд.*

Ангор, нуктае мегӯиву баногаҳ чехраи бефурӯғи ҳамсуҳбатат чароғак мезанад, нигоҳи беҳисаш ба ҳаракат меояд, шодиву ғами ноошно вучуди бепарвои ўро талху ширин такон медиҳад ва ин пайкари хунсард дубора инсон мешавад, инсони зинда, инсони ташна, инсоне, ки ҳама аъзову зарроташ меҳоҳад шираи лаҳзаҳоро ҷабдад, нӯшад, ба ком кашад. Чи суҳане гуфтӣ, ки ки дар вучуди сомеат мадду ҷазрҳо шуд. Чи суҳанваре хушбахт аст он, ки каломаш аз буни гӯшҳо беосор намегузарад, балки ба андарун ворид мешавад ва даст мезанад ба нуҳуфтатарин решаҳои андуҳу ҳавас, ормону орзуву дард...

Вақте Ҳофиз мегӯяд:

*Ҳаргизам нақши ту аз лавҳи дилу ҷон наравад,
Ҳаргиз аз ёди ман он сарви хиромон наравад.*

Беишқтарин дил ҳам ранҷи бузурги ҳичронро мефаҳмад ва пур мешавад аз андуҳи ноошно, аз андуҳе, ки шояд ширинтар аз шодихост. Авҷи фарозе, ки Ҳофиз он ҷост, чашмнорас аст.

Он бузургиву шаҳомату салобати беназираеро, ки Ҳофизу Мавлавӣ ва дигар нобиғони сухани порсӣ доштанд,

ҳар ки имрӯз фаҳм мекунад, дигар барои қалам гирифтани хичолат мекашад. Аммо ин ҳам хиёнат аст: гуфтаниҳои синафишорро дар худ кулф задан, самимитарин, беолоиштарин, зеботарин розу ниёзхоро дар қафас доштан, ба пойи сухан завлона задан. Бад-ин баҳонаҳо мо худро сафед мекунем ва рухсат медиҳем барои қалам гирифтани чизе навиштан. Дар як шеъри Сухробӣ Сипехрӣ чунин омада:

*Ман анореро мекунам дона, ба дил мегӯям,
Кош, ин мардум донаҳои дилашон пайдо буд.*

Адиба инсонест, ки чизеро аз касе нухуфтани наметавонад. Ў ҳар чи дорад, далеру беиба дар назаргоҳи ҳама берун мекашад, ҳар матое дорад, бе дареғ мегустарад. Бузургтарин сарваташ ҳамон як дилаки саршор аст, ки чун ойина чароғак мезанад. Ангор, он дил ҳамон аноракест, ки Сухроб зикраш карда. Анори донаҳояш пайдо, донаҳои хурду калону пухтаву нопухтаву сурху сафедаш. Шеъри Адиба шабеҳи ҷӯйборакест, ки бо оби тундраваш рости қач намегӯяд, бе ҳаёле пеш медавад, зебову мастона асту гармхун. Ў намедонад, ки маҷро чист, давоми роҳ кучост, истоҳу мунтаҳояш ку? Барои ӯ ин самтҳову нуқтаҳо муҳим нест, муҳимтар аз ҳама рафтани аст. Ба қавли Аллома Иқбол:

*Ҳастам агар, меравам,
Гар наравам, нестам.*

Ў ҳарфу ҳичоҳоро ҳаргиз андаруни қолабе тарҳ намерезад. Чизе дар ҷаҷомаҳои Адиба дурӯғину маснӯӣ нест, чизе хушқу қоғазӣ нест. Ин гармтарин, доғтарин, самимитарин розномаи дили бонуест, ки ба ҳақиқаташ наметавон бовар накард. Борҳо суханшиносон зикр кардаанд, ки шеър мардонаву занона намешавад. Ман ҳам бар онам, аммо ҳайрон мегӯям, ки дар баъзе ашъори Адиба бо он ки сухан ҳанӯз норасидаву хом аст, он қадар малоҳати бонувона аст, он қадар нозу дилбарист, он қадар нармиву парниёнист, ки дилҳоро ковиш медиҳад. Ва хушо, ки ин нозу назокат сохтаву омӯхта

нест, ҳама аз тинати гўяндааш берун омадааст, ҳама худрӯйист, аз ҳама ачибтараш, андаке ваҳшист.

Ман ба чавҳари ҳунарии Адиба бовар мекунам ва медонам, ки ӯ рисолати худро шинохтааст. Зиндагӣ агар фосилае миёни салому видоъ бошад, шеър он сухани сазоворест, ки ҳунарвар дар ин фосила мегӯяд. Ва чи хуш буд, агар ин суҳан «Дӯст доштан» буд. Адиба ҳамин тавр мегӯяд: - Дӯст медорам. Ба модараш, ба духтараш, ба ҳар каси азизи дилаш, ба кӯчаҳои маҳолуд, ҷўборақони шабсаро, дарахтони ҳаёлманду гунчишқакони ошиқ, ба ҳуди Худованд. Бошад, ки ин Ишқ ӯро роҳбар шавад ба фарозҳои зебо, ба авҷҳои нопайдо.

Соли 1995

САЛОМИ САПЕДАДАМ

*Пешгуфтор ба китоби Абдуҷаббори Суруш
«Фарёди силсилаи хомӯшӣ» (Хуҷанд: Хуросон, 1997)*

Саҳари солеҳон раҳнаварде руҳи худро шабеҳи парниёни сапеда сачҷодавор мегустурад ва ба тоати зебо менишинад.

Ин лаҳзоти беназир тамоми сарҳадоту фосилаҳо, ҳама деворҳову ҳоилҳое, ки миёни ӯву Халлоқ вучуд доштанд, дарҳам меафтанд. Фақат ўст ва Худованд. Фақат ўст, ки аз ғубори тан раҳида ва чавҳари ҷонро берун кашида дар кафи Офаридгор ниҳодааст ва мегӯяд: «Бихил кун»:

*Ҳама ҷашми некбинӣ, ҳама гӯши некбишнав,
Ки гуноҳи мо надидиву дуои мо шунидӣ.*

Намоз поён меёбад. Руҳи раҳнавард дигарбора пирӯҳани тан ба бар мекунад ва нигоҳи ба офоқ густурдааш овоз медиҳад: «Ассалому алайк». Ассалому алайк ба сабзаҳо, ки ҷашмҳои шабнамашон нақши ҳайрат мекашад, ба олуҷаҳои қирмизӣ, ки дар боғҳо чароғак мезананд, ба раҳгузарҳои шитобон, ки вучуди вазнину ногирои худро ба мошинҳои пурпур мезананд, ба дудкашҳои зовутҳои шаҳр, ки охи ғуборолудашон гиребонгири осмонҳост, ба Сайхунрӯд, ки фориғ

аз ҳасту нест меравад, зеро рисолаташ рафтани сероб кардан аст. Ва ҳамин аст зиндагӣ дар масоҳати як нигоҳи кӯтоҳ. Вале вақте ин ҳама ашӯ, ин ҳама рангу бӯй, ин ҳама ҳасту нест аз нигоҳи шоир борвар мешаванд, дигар наметавонанд дар анбуҳи муқаррарот бошанд. Зеро нигоҳи шоир ойинахонаест, ки дар он кулли вучудот дар ваҳдати зебо ҷавҳарнамо шудаанд. Ман ба ин таронаи андуҳ меандешам:

*Рангҳо бигрехтанд аз чехраҳои боғҳо,
Боғҳо бигристанд андар фироқи рангҳо.*

Шахси шоир ҳаргиз ба чигунагии ранг бетафовут нест. Ранг дар зеҳни ӯ талолуи гуна-гунаи нурҳост, ки ҳар яке самбули худро дорад ва ба сарнавишти ӯ таъсир мекунад. Нигоҳ кунед ба рангҳои шеърӣ Суруш, ба миҷаи зарди дарахт, селай сабзи кабудтарон, осмони лочувард, қуи сафеди мӯйи падар, миҷаҳои лочуварди осмон, хандареzi зарҳалини офтоб, ҳарими кабудӣ маҳтоб, фурсати сабз, хатти сиёҳи мотами мӯрон, сафҳаи сабзи ҳаёл, барги зарҳалини нигоҳ...

Муҳаққиқи ниҳонбин Дориюш Ошурӣ гуфта: «Табиатситоии Сипеҳрӣ ба зоҳир чизе аз табиатситоии ромунтизми аврупоӣ дар худ дорад, аммо решаҳои аз дарунмояи амиқтар об меҳӯрад, ки он ирфони шарқист».

Суруш шоирест, ки аз суҳанварони нобиға тароши пайкараи суҳан омӯхтааст, вале он пайкараҳои зеборо ҳудаш сохтааст ва сохтанист. Ҳама кас метавонад аз офаридаҳои каси дигар вом гирад, вале на ҳамаро даст медиҳад, ки ҳудаш чизе биофаринад. Офаридаи бошад, лаззати беназира аст. Суруш ба ин тилисми асрор, ки номаш зиндагист, меандешад, зиндагӣ, ки лаҳза ба лаҳза ӯро тафсир мекунем, вале мунтаҳо мефаҳмем, ки на танҳо лаҳзот, балки тамомии умри мо шарҳи онро наметавонад дод:

*Ман медонам, ҳазор сол пеш
ё нештар аз ҳазор сол пеш
дар ин шахр инсонҳо мезистанд
бо орзуву ормонҳои дур,*

*Ки аз орзуву ормонҳои ман дур аст.
Ва эҳсос мекунам,
ки ин хоки куҳан
бо ман розе гуфтанист.*

Ва инак, ин розномаи маҳрамона дар дасти шумост. Раҳнавади бурдбор аз пири ҳидоят меурсад: «Раҳ кучост?» Вақте пир ишорати раҳ кард, зоди сафар меандӯзад ва бад он роҳ меравад. Суруш ҳамон раҳнавардест, ки дар ҷодаи Ишку Шеър Имону Маърифат чонамозе аз сапеда густурда ва ба ибодати сабӯҳӣ нишастааст. Ва баъди хотимаи намозаш ба ҳама офоқ, ба ману шумо хоҳад гуфт: Ассалому алайк!

Саломии шоиронаи ўро бипазиред, эй сабзаҳо ва бо шир-дандони шабнамӣ бихандед. Саломии ўро бипазиред, эй олуҷаҳои қирмизӣ ва эй раҳгузарҳои шитобон, ки худро бета-рахҳум ба мошинҳои пурупур мезанед ва эй Сайхунрӯд, ки фориғ аз ҳасту нест меравӣ, зеро рисолатат рафтани шодоб кардан аст ва эй Офоқ!

Соли 1997

ПАЁМИ МИЛОД

*Пешгуфтор ба китоби Шаҳноз «Милоди орзу»
(Ҳуҷанд: Раҳим Ҷалил, 1997)*

Аз Шайх Аттор ҳикояте ба ёд меояд, ки Асҳақи надимро гуломе буд, ки ҳар рӯз аз Дачла об мекашид ва ин корро аз тулуи офтоб то гуруб идома медод, на оби Дачла кам мешуд ва на ташнагӣ поён меёфт. Асҳақ рӯзе аз ӯ пурсид, ки ҳолаш чун аст. Гулом гуфт:

*Ҳаст аз як сӯям обе беқиёс
В-аз дигар сӯ ташнагонӣ носипос.
Дачларо ҳолӣ бикардан рӯй нест,
Таширо серӣ сари як мӯй нест.
Дар миёни Дачлаву ташна мудом
Мондаам дар омаду шуд, вассалом.*

Шеърӣ форсӣ бо вусъати бекарон, густурдагиву зебой ва бо мадду ҷазри пайдову дурру гавҳари пинҳонаш бузургтар аст аз Дачлаи мавҷгардон ва ҳатто бузургтар аст аз укёнуси осмон. Ва ҳар ки ба қадри зарфияти худ аз ин дарёи улвӣ об мегирад. Касе наметавонад ин дарёро батамом дар худ фурӯ ҷаббад ва гӯяд, ки ман ҷуғрофиёи шеърро комилан фаро гирифтам. Инсон ҳар қадар ки аз ҳикмату шеър пур шавад, ханӯз дар мағзаш ҳалое ҳаст, ки ниёзе ба андӯхтан дорад. Хушбахтона, ташнагоне ҳастанд, ки аз дарёи бузурги шеър қатраҳои ноб менӯшанд ва шодобҳое ҳам ҳастанд, ки ба ин дарё қатраҳои полоянда меафзоянд. Бад-ин боис, ин дарёи руҳонӣ тули ҳазорсолаҳо мутаҳҳару муназзаҳ аст.

Бисёр сангин аст кашидани бори шеър ба дӯши суханваре, ки озими ин ҷода шуд. Басе рафтааст, ки сабукборон аз ними роҳ бозпас гаштаанд ва ба ҳаваси худ, ки дар ҷомаи ишқ чилва мекард, даст афшондаанд. Чунонки марди содае баногаҳ офтобро хурд мебинаду фурӯ мебарад ва аз он ки чунин ғизои бузургро ҷисму ҷонаш наметавонад таҳаммул кунад, бемор мешавад. Шеър ҳам ба андозаи офтоб бузург аст ва инсонӣ ойинавореро меҳаҳад, ки худро далерона дар муқобили офтоб гузорад ва аз гудозиши зебо, аз бархурди шуоъ, аз дурии роҳ, аз пайвастану шикастан – аз ҳеч чиз наҳаросад.

Ин чанд нуктаеро, ки зикр шуд, ҳамагон медонанд ва шоири тозауруди мо Шаҳноз ҳам. Шаҳноз, ки бо ҳидояти устод Озод Аминзода раҳнаварди босубот аст, бо вучуди ҷавонӣ ва навсабзӣ дарёфтааст, ки ҳунар, дарвоқеъ, офтобро мемонад. Офтоберо, ки нури муборакаш ба рӯи зиндагии ҳунарвар мерезад, офтоберо, ки ҳамеша дар зехни ӯ тулуъ мекунад. Қаламро, балки эҳсосу фикрро бояд нардбон кард, то ба ҳақиқати он офтоб расем. Аслан, ба офтоб расидан шояд муҳим набошад, муҳимтар аз ҳама ба сӯи ӯ ҳаракат кардан, фикрро уруҷ додан, боли парвоз кушодан аст.

Умедворем, ки боли Шаҳноз шоистаи ин парвози зебо бошад. Ӯ дар ҷамоаҳои нахустинаш ба мадду ҷазри руҳ меандешад, ба мафҳумҳои бузург, ба ҳастиву адам, бақову

фано, куфру имон, гуноҳу савоб ва ба ишқ тафсир мечӯяд, ба сабоҳати субҳ имон меорад ё беш аз ҳама, ба сабоҳати руҳи инсонҳо. Ў бисёр бо фарҳангномаҳои шеър ва фарҳанги вожаҳо кор мекунад ва кӯлбори худро раҳорах пурбортар ме-созад. Нигоҳаш ба зоҳири ашё нест, амиқтар меравад ва нақб меканад ба ҳақиқати ҳар чиз:

*Кӯча холист, дар он замзамаи пое нест,
Гӯш бар бод бинех, гармии овое нест.
... Чист пайвастанӣ ту бо ҳама, эй ойина,
Сахт танҳову монанди ту танҳое нест.*

Шаҳноз таъби худро дар душвортарин анвои баҳрҳои аруз месанҷад ва мумкин аст ба шеъри сафед низ рӯй орад. Мутаваҷҷеҳ шавем ба ин навъи баҳрҳо, ки корбурди онҳо ба-рои каси тозағоз осон нест:

*Дар ин сукут назар дӯзам ба роҳи омадани бод,
Ки то биёварадам аз нав паёми тозаи милоде.*

*Имшаб ситорагон
Бо нағмаҳои бод
Лабрез аз таронаи андеша метапанд.*

Шаҳноз худ вучуди бадеъро мемонад, ки ба ҳақиқати ҳастӣ, ба асолати зебой ва сафои ботин меандешад ва мегӯяд:

*Гӯш биспор ба боридани барф:
Вожаҳоест, ки аз абри дилам меборад
Авалин ҳарфи умед,
Ки ба даймоҳи сапед
Ва ба покизагиву отифа бовар дорад.*

Ҳамин имону иродат Шаҳнозро тӯшаи роҳ хоҳад шуд ва ба вусъатободи шеър хоҳад бурд. Чунонки дар байте овардааст:

*Як қатра нақши оби ту будам,
Дастӣ фироқ омаду рӯдам кард.*

Бигзор, ин қатраи мубарро ба бузургии рӯдвора расад.

Соли 1997

КАСЕ ЗИ ШАҲРИ АСОТИР

*Пешгуфтор ба китоби Маликнеъмат
«Нилуфари маҳтоб» (Душанбе: Адиб. – 1998)*

*Гули маҳтоб мерезад ба чашми равзанам имшаб,
Дар ин зулмат касе бедор агар бошад, манам имшаб.
Касе чун ман наменӯшад шароби завқи танҳой,
Фаришта раҳ намеёбад ба базми равшанам имшаб.*

Дар шеъри Маликнеъмат зиндагӣ маъбади бузургест. Шаш чихат дар чашми шоир чун қойнамоз густурда мешавад ва ӯ бо ҳолу ҳавои сӯфиёна ба ниёиш мепардозад. Зоҳиран, ҳарфаш батамкин ва якнавохт метобад, аммо дар пирохани тамкин нафаре ҳаст, ки қонаш зодбуми растохезҳост. Нафаре, ки ба ин замони муъҷизаҳои инсон аз дурдасти асотир омадааст ё нафарест аз аҳли фардо. Нафаре, ки метавонад чун нилуфари осмон боз шавад ва ба иртиботи Офаридгор ва инсон, ба гардиши анҷум, ба фазову вақт фарохтар андешад, аммо чунин рафта, ки ангушти меҳрубоне пеш намеояд ва пунбаро аз ғузапоя берун намекашад. Касе пардаҳои имконро аз чашми тирезаҳо як сӯй намеафканад, то шоирро бо дунёи бузурги он сӯйи тиреза пайванд диҳад. Шоирро фақат меҳрубонӣ метавонад наҷот диҳад (меҳрубонии маънавӣ ва моддӣ – масалан, чопи кутуб).

Ман таманно мекунам, ки Маликнеъмат чун чатри нилуфари осмон боз шавад ва паёмҳои дилашро бидуни мамониат ба қонҳои орзуманд расонад.

Соли 1998

ТО СУБҲ, ТО ҲАҚИҚАТ, ТО ШЕЪР!

*Пешгуфтор ба китоби Муҳаммадшарифи Раббонӣ
«Андешаи субҳ» (Хуҷанд: Наргис, 1998)*

Муҳаммадшарифи Раббонӣ ҳанӯз дар марҳалаи субҳ қарор дорад ё пеш аз субҳ. Ӯ бо қаламаш ба олами субҳ нақб

меканад ва меҳоҳад зеҳнашро бо рӯшноии ҳақиқат пур кунад. На ҳар зарбаи қаламаш ҳисори шабро шикоф мекунад, аммо гоҳе, хушбахтона, зарбаи фарҳодие мезанад, ки аз рахнаҳои вучуди шаб таровиши субҳи обиро мебинем. Субҳ ва Шеър муродиф ва мушобеҳи ҳаманд. Ҳам Субҳ ва ҳам Шеър расидан, балки рафтан ба дунболи Ҳақиқат аст. Шоир чӣ басте дар печу хамҳои торику ношинохтаи руҳи худ гум мешавад, то оқибат худашро ба дурдасти мунире расонад ва ҳастии худро дар ҳастии шеъраш мучаддад созад. Муҳаммадшариф зеҳниятгари ва руёписанд аст. Ба ҳадде ки гоҳе дар андаруни ҳарфҳои чигил раҳгум мезанад, аммо сиришти содаву соф ва андешаҳои ҷароғон ба кӯмакаш мерасанд ва ўро аз анбуҳи фишоровари ибҳом берун мекашанд. Худо агар хоҳад, баъди ин ҷустуҷӯҳои бекарон ва талошу заҳматҳои бешумораш Муҳаммадшарифи мо худро пайдо хоҳад кард ва ба ҷодаи мунаввари Субҳ ва Ҳақиқат ва Шеър хоҳад расонид.

Соли 1998

ТУЛУИ АБАДӢ

*Пешгуфтор ба китоби Шохмирзои Хоҷамуҳаммад
«Ахтари зулматсӯз» (Хуҷанд, 2000)*

*Фардро рабти ҷамоат раҳмат аст,
Ҷавҳари ўро камол аз миллат аст.
То тавонӣ бо ҷамоат ёр бош,
Равнақи ҳангоми аҳрор бош.*

Муҳаммад Иқбол

Инсонҳои шуста, инсонҳои созанда, инсонҳои покизааслу некӯманиш василае ҳастанд барои давом ёфтани зиндагӣ ва барои вучуди мафҳиме, ки ҷавҳари будан аст, яъне ишқ, некӣ, шарофат, имон, зебӣ ва муродифи инҳо. Дар як ҳадиси Расули Акрам (с.) омадааст, ки бехтарини амалҳо пас аз имон овардан ба Худо, муҳаббат намудан ба мардум аст. Инсонии комил касест, ки як умр тавофи каъбаи дил кард, бо

ҳар қадам хайру баракат рехт, бо ҳар суҳан ҷонҳои сӯхтаро марҳам ниҳод, бо ҳар нафас рӯшноӣ дамид. Инсонӣ комил ғуруб надорад. Ин офтоб, ки дар ҷашмҳо ғурубид, дар дилҳо тулуи абадӣ хоҳад кард.

Рисолаи суҳанвари тозақор Шоҳмирзои Ҳоҷамӯҳаммад номаи тафсири инсонӣ комил аст, бозгӯи қору пайқори кассест, ки чун мазҳари ишқ ва мучассамаи некӣ дар пиндори зиндагон абадият ёфтааст.

Боре дар як маҳфили шеър адиби суҳанпарвари мо Абдулмалик Зухурӣ шеъреро дар ситоиши Наврӯзмӯҳаммади Раҷабзода қироат кард. Аҳли маҳфил ба василаи ин шеър ин бузургмардро шинохтанд ва сипос гузориданд. Инак, «Ахтари зулматсӯз», ин китоби меҳр, ки дастраси ман шуд, маро боз ба ёди он родмарди беҳамто мебарад. Ба ёди касе ки ҳаргиз ҷашмобачашми ман қарор надошт, аммо боз ҳам то ман расид. Он арҷаҳое, ки дар мазори ӯ сабзанд, кӣ медонад, то кай сабз хоҳанд монд, аммо тухми савобе, ки ӯ киштааст, ҳама-рӯза барои ояндагон паёми тозаӣ милоди ӯст.

Китоби Шоҳмирзои Ҳоҷамӯҳаммад низ ёдгори сабзест барои Наврӯзмӯҳаммади Раҷабзода. Ман ба ин пайкарасозии бомуҳаббат таҳсин мегӯям ва таманно мекунам, ки ҳастии ҳуди ӯ низ идомаи ҳастии қаҳрамонаш бошад.

Соли 2000

МАЗҲАРИ МУҲАББАТ

*Пешгуфтор ба китоби Абдулмалик Зухурӣ
«Ҳамосаи саҳар» (Душанбе: Сурушан, 2000)*

Дар суҳбате файласуфе нобиға мегӯяд, ки «Шоирон нисбат ба эҳсоси отифии худ бепардаанд. Онҳо ўро урён мекунанду азият медиҳанд». Муҳаққиқи бузурги иронӣ Ризо Бароҳанӣ низ ба ин фикр аст ва таъйид мекунад, ки фақат инсонҳои озод, ки андешаву паём ва розҳои қафасиро метавонанд берун кашанд, шоиранд. Мо ҳама-рӯза чандин нафа-

реро мебинем, ки дар тули зиндагияшон ду-се мисраъ мавзун кардаанд ва бо иддаои шоирӣ арзи ҳастӣ мекунад. Ман ба худ иҷозаи доварӣ намедихам ва барои тасдиқ ё инқори шоирии онҳо (ё шоирии худам) далел ҳам надорам.

Аммо ҳар вақте Абдулмалик Зухурӣ бо тавозуъ тақрор мекунад, ки «Ман шоир нестам, манзурам аз сурудани тарона буданамро ранг бахшидан ва озодӣ ёфтан аст», ман меандешам, ки дарвоқеъ, ин ҳарфҳо пазируфтанист. Инсон бояд барои худаш равзанае созад, то миёни вучуди кӯчаки худ ва вусъатободи офоқ чароғи робита афрӯзад. Абдулмалик Зухурӣ, ки сармуҳосиби хоҷагии обрӯмандест, ҳамарӯза дар анбуҳи коғази ҳисобу китоб ба сар мебарад ва дар миёни ин ҳама рақам ва зарбу тақсиму ҷамъу тарҳ яке мебинад, ки пушти дафтари кораш бачаи аробасаворе сурудгӯён мегузарад, парандае ҷакомаҳои баҳор мехонад ва офтоб ба зиндагонии нуронии худ идома мебахшад. Ҳамин дидан – танаффуси зебост. Ва милоди ҳар шеър барои Абдулмалик Зухурӣ як танаффуси бароҳат аст барои нафас кашидан, барои аз қайдҳои зиндагӣ раҳо ёфтан, барои будан. Устод Бозор Собир чандин сол қабл китоби ашъори худро ба Абдулмалик туҳфа кардаанд ва бо лутфи ғулуввомез чунин навиштаанд:

Абдулмалик андар ҳисоб

Дорад ҳунароҳе беҳисоб.

Дар сарҳисоби шеър ҳам

Беҳ аз мани соҳибкитоб.

Шеър бузургтарин ангеаест, ки руҳро ҳамеша мутаҳаррик нигоҳ медорад. Яъне шеър зиндагии руҳ аст. Ва ҳар ки шеър мегӯяд, шояд то андозае ташнагиҳои ҷонашро мешиканад ё кӯшиши шикастан мекунад, шояд бо шеър гуфтан як шодии ноошноеро дар худ эҳсос мекунад, шояд таскин мебахшад ба дардҳои хурушандааш ва шоядҳои дигар. Абдулмалик Зухурӣ барои карашмаи вожаҳои шеър дар руҳи худ ҷойи сазовор пайдо кардааст. Ин ҳар ду самтро дар худ муросо додан ва рушд бахшидан ҳунари андак нест.

Абдулмалик Зухурӣ дар кӯлборааш тӯшае дорад бо номи Ихлос. Ҳоло ки солики роҳи шеър ҳаст, ман дар орзуи онам, ки марҳала ба марҳала пештар равад бо мадади меҳру ихлос ва он асои муъчиза, ки номаш қалам аст. Он чи Абдулмаликро ба шеър пайванд медиҳад, маъсумии кӯдаконаву имони беҳалал ва дилу нигоҳи шуста аст. Ў бо муҳаббати соликона ва ирода-ти содиқона намозгузори Шеър ва Шоир аст. Масалан, китоби устод Лоикро пайдо мекунад ва муқоваи зеботарине бо тасовири шоирона ба ӯ мебандад, чехраи устод Гулрухсорро аз ойинаи ҷаҳоннамо мебинад ва чандин рӯз хушбахт мегардад, бо акси шоирони Аҷам тақвимҳо месозад, ба Хучанд – ба маҳфилҳои шеър аз Мастҷоҳ як сабад гул меорад. Кош, ин ишқу ихлос боз ҳам Абдулмалик Зухуриро бадрақа бошад ва барад бо худ ба самти сапедаҳои булӯрин ба дурдасти мунаввар, ба сӯйи покии ҳақиқат. Ва ин бор, ки аз пушти тирезааш бачаи аробасаворе байтҳои Зарафшон дар лаб масти замзамаҳо мегузарад, сар аз коғази ҳисоб бардорад ва бияндешад, ки дили ӯ ҳам мазҳари ишқи шоирон ва хонаи шеър аст.

Соли 2000

САБЗПАЙВАНДИ СУХАН

*Пешгуфтор ба китоби Абдулҳай Комилӣ
«Муштариҳои меҳр» (Москва: Древо жизни, 2000)*

Дар китоби «Чунин гуфт Зардушт» омадааст: «Ман инсонҳоро дӯст медорам ва бад-ин боис ба танҳои паноҳ мебарам». Вақте ки худро ба ҳалқаи инсонҳо мезанӣ, муҳаббати шаффофи ту дар губори хиёлату риё ва масмумиву сиёҳи газанд меёбад. Ту дар зери пошнаҳои қачравон садои шикастани имонро мешунавӣ ва мешунавӣ, ки ҳақиқат фарёд мезанад: Эй мардум, марову худро начот диҳед, аммо касе овози ўро аз аъмоқи худ намешунавад. Магар беҳтар нест, ки ту дар танҳои паноҳ оварӣ ва муҳаббати худро ба башар эҳтиёт кунӣ.

Шоир дар танҳои бо худ рӯчу мекунад, аммо шеър жакон нест, шеър муколамаи инсон бо Худованд ва офаридаҳои ўст.

Шеър гумшуданҳост барои пайдо шудан. Шеър барои нафаре рафиқи маҳрам аст, ки танҳоиро бо ҳузури худ пур мекунад. Шеър ойнаест, ки шоир пешорӯяш мениҳад ва тасвири ростини худро меофарад. Аммо барои нафари дигар шеър худӣ ўст, яъне шеър сурмае нест, ки дар чашмаш кашад, шеър чашми ўст. Боз овози Зардушт меояд: «Ман инсонҳоро дўст медорам».

Вақте шоир аз зиндагӣ менолад ё аз иҷтимоъ ё аз қазову қадар ё аз ёрону пайвандон, сабабаш боз ҳам ишқ аст, бад-ин мучиб менолад, ки ба ишқи худ посух наёфтааст ва номутоқобил будани муҳаббат қони дардманди ўро ранҷ медиҳад. Ман ин ҳама ҳарфҳоро барои он мегўям, ки дигарбора ба асрори шеър андешам. Чаро инсонҳо шеър мегўянд? Магар ҳама ҳақдоранд, ки шеър гўяд ва посух медиҳам: Чаро надошта бошад?! Агар шеър Юсуфи Канъонӣ бошад, ҳама барои дўст доштану парастидани ў ҳақдоранд. Тафриқа он қост, ки яке барои ҳаридорӣ ҳазор хирвор зар меораду дигаре як калобаи ҳақир.

Абдулҳай Комилӣ файласуф, муаррих, суҳаншиносу табиатдон, олими ҳандаса ва нучум аст. Ишқу пайванди ў бо шеър ва, ҳоса, ашъори Мавлавиву Ҳофиз хеле қавист. Ин ишқ дар вучуди Абдулҳай аз падари донишвараш Шариф-хоҷа Комилӣ ирсол шудааст. Абдулҳай ба шеъри суннатӣ намоз меғузорад ва барои бозгўии матлаби худ шакли ғазалро пазируфтааст. Ман таманно мекунам, ки ў аз муҳосираи бузургон худро берун кашад ва дар худ васеъ шавад. Он таҷрибаву донишу нигоҳи мустақил ва густурдаеро, ки дорад, дар шеър таҷдид кунад. Нардбоне, ки инсонро то шеър мебарад, ишқ аст. Тамоми ҳавасбозон аз пояи аввал танаффус ва таназул мекунанд. Аммо мо меҳоҳем, ки Абдулҳайро Худованд мададгор шавад ва ў уруҷ кунад:

*Андар ин насти дилат нағрифт ҳеҷ,
Азми боло кун, ки боло хуштар аст.*

Бигзор, шеъри Абдулҳай Комилӣ – ин чўйбораки покизаҷон ногаҳ маҷрояшро тағйир диҳад ва худро ба саҳроҳои ношинохта барад, ба дурдасте, ки дар поёнаш дарахти маъ-

рифат тулуи мунаввар мекунад ва себҳои фурӯзонаш барои равандагон чароғи ҳидоят мешаванд.

Соли 2000

САБРИНИСОИ АЙЁМЗОД

Пешгуфтор ба китоби Сабринисо «Ангезаҳои меҳрофарин» (Хучанд: Нашириёти Раҳим Чалил, 2000)

Сабринисо – духтари маъсуми баҳор аст, ки бо сабки на-
сими саҳарӣ шеър мегӯяд. Ин вучуди бадеу отифа ормонҳои
инсони имрӯзро, ки дар дилаш маҷмуъ бастаанд, басе латифу
самимона дар шеър мучаддад мекунад. Ҳуруфаш паргорест,
ки гирди як нуқта чарх мезанад. Ва он як нуқтаи офтобӣ му-
родифи ин вожаи қудсист: Ишқ!

Ҳамин ишқ духтари нозанини рустоиро, ки шояд рисо-
латаш худро фақат ба зиндагонии хонаводагӣ бахшидан буд,
ба ҷодаи васеи дигар, ки номаш шеър аст, ҳидоят мекунад.

Эй ишқ! Дар ин кӯчаи мунаввар боз ҳам чароғи ҳидояти
Сабринисои мо бош!

Соли 2000

МИЛОДИ МУБОРАК

*Пешгуфтор ба китоби Мухлиса «Лабханди вожаҳо»
(Хучанд, 2000)*

Ду сол қабл, урдибиҳиштмоҳ буд, ки ин дӯшизаи урди-
биҳиштиро дидам. Бисёр содаю беолоиш буд, бисёр маъсуму
мастур. Чакомаҳои сабоҳияш чун субҳи нодамида ҳанӯз норӯ-
шану камчарақа менамуданд, аммо ваъдаи офтоб мекарданд.
Ҳоло ҳам меандешам: ин субҳи ношинохта чӣ рӯзеро ба дун-
бол хоҳад овард. Ин раҳрави тоза чӣ ҷодаеро хоҳад сипард
ва дар кӯлбораи раҳоварде хоҳад овард. Ин қосиди баҳор
чӣ паёме хоҳад дод. Ҳоло ки ба чашми мардум ҳама субҳҳо
такрори ҳам менамоянд, ҳама ҷодаҳо дӯш сипарда ва ҳама
паёмҳо дӯш расида метобанд. Аммо ҳунарманди ростин чӣ

бешабиҳаву нотақроп меояд ва бо омаданаш ҷаҳонро навӣ мебахшад. Чунонки устод Шафеии Кадканӣ гуфта: «Хунари чизе нест ҷуз тасодуф, аммо бояд билфосила табсирае бар он афзуд, ки ин тасодуф фақат дар таҷоруби хунариандони воқеӣ рӯй медиҳад ва лоғайр».

Мухлисачон ҳанӯз фурсат дорад барои таҷриба кардан ва худро офаридан. Кош, он утуфату наҷобат ва самимияти тифлонае, ки дар вучуди ин бонуи ҷавон ҳаст, дар замири шеъраш низ мондагори бошад ва беғубории як субҳи урдибиҳиштро ҳифз кунад. Ба сад ҳичоб печидани маънӣ аз вочибот нест, бигзор шеъраш бараҳна чун офтоб бошад ва ба дилҳо шаъшаа ирсол кунад.

Инак, тамоми ҷодаҳо пешорӯӣи Мухлиса қарор гирифтаанд. Ў, ки духтари рӯшноиву зебоист, ба бекаронаҳои офтобоғӯш меҳодад пар кушояд. Мо бошем, ин мисраи ҳазрати Бедилро батақроп меҳонем:

Ҷуз дуо дигар ҷӣ ояд аз ману сомони ман.

Соли 2000

ТҶМОРИ МУЪЦИЗА

*Пешгуфтор ба китоби Сурайё Ёкубова «Духтари ишқ»
(Хуҷанд: Нашириёти Раҳим Ҷалил, 2000)*

Чунонки хурмо дар Басраю зира дар Кирмон ва гулоб дар Кошон фаровонанд, шеър дар Мастҷоҳ ҳамин қадар интишору иштиҳор ёфтааст. Дар ин маҳал шояд нафаре набошад, ки маҷзуби шеър нашуда ва шеър аз ҳошияи зиндағонияш хориҷ мондааст. Агар ҳамин гуна касе ҳаст, пас ҳолаш ҳоли суфраи бенормо мемонад. Мояи хушбахтии мост, ки ҳанӯз ҷазираи шеъре бо номи «Зарафшон» вучуд дорад ва агар дар тамоми офоқ вожаи «шеър» фаромӯш шавад, боз ҳам дар забонҳову дилҳои зарафшониён мушаъшаъ ҳодад буд. Аммо бо вучуди ишқу алоқай беназир бо шеър, боз ҳам ҳама кас наметавонад шоир бошад. Чунонки муҳаққиқи эронӣ доктор Нурбахш дар мақолааш «Офатҳои шеъри имрӯз» ин ҳақиқатро дигар-

бора ёдрас менамояд: «Ҳама виёлун менавозанд, аммо ҳама виёлуннавоз намешаванд, ҳама тамрини шеърғӯй мекунанд, аммо Шоир дигар аст». Довари ростини мо фардост. Фардо ҳукм хоҳад кард, ки киро чӣ чавҳареву чӣ ҳунаре буд. Қазовати имрӯзиён дар мавриди муосиронашон бештарини авқот фол заданҳои таваккалист.

Сурайёбону аз ҷумлаи ишқбозон ва алоқамандонест, ки бидуни даъвои ном ва ком бо шеър пайваستاаст. Бо шеър зиндагонӣ кардан шояд тӯмори муъҷизаеро дар банди дил парваридан бошад. Тӯмореро, ки исми аъзам дорад, ниёзу истиғнои моро мефаҳмад ва дили моро қавӣ медорад.

Сурайёбону дар манзумаҳои содаву маъсумаш, ки бисёр отифӣ ва маҳсус аст, дурчи дилҳоро барои пазируфтани гавҳари ишқ ҳидоят мекунад. Ин шеъргунаҳо бо он ки аз назари ҳунариву суварӣ кор мецоҳанд, самимият ва рабобиши гарми як инсонии орзумандро доранд. Манзури ин бонуи нозанин низ аз интишори маҷмуа табл задан ва иддаеро пеш овардан нест, балки паёми ошиқонаи дилашро ба дилҳои дигар расондан аст. Ман ба ин чеҳраи мунир ва ин дили ишқпазир фардоҳои саодатро таманно мекунам. Кош, пайванди ӯ бо шеър бегазанд бошад.

Соли 2000

САРҲАДИ СИДҚУ ХИЁНАТ

*Пешгуфтор ба китоби Аъзам Сидқӣ «Гирдбоди отаиш»
(Хучанд: Раҳим Ҷалил, 2002)*

Зиндагӣ чист? Шояд як фоҷиаи музҳик ё мазҳакаи андух, ки коргардонаш сарнавишт аст. Шояд як фосилаи кӯтоҳест аз шукуфтан то фусурдан. Аммо инсонҳое ҳастанд, ки аз оғоз то фарҷом фусурдаанд, руҳи беҳаракаташон ҳеҷ гоҳ чарақа намеэанад, ҳеҷ гоҳ авҷро намепаўяд, намешукуфад. Ин руҳҳо маҳкуми заволи абадӣ ҳастанд. Ин руҳҳои одамони бадбахте ҳастанд, ки дар ғори торики худ чун ҳашарот бар хоби зимистонӣ рафтаанд ва аз офтоб рӯйгардонанд. Рисолати ин мар-

думони ҳақир чист, шояд худашон намедонанд бад-он сон, ки
Ҳаким Хайёми Нишопурӣ гуфта:

Омад шудани ту андар ин олам чист?

Омад мағасе, падида нопайдо шуд.

Дар романи тозаи нависандаи маъруфи тоҷик Аъзам Сидқӣ «Гирдбоди оташ» суҳан аз сарнавишти сиёҳи ҳамин гуна одамони мағасист, ки дар радифи инсонҳои комил умр ба сар мебаранд. Ҷанг, ки бадбахтии ҳамагонист, чун гирдбоди оташ ҳамаро фурӯ мекашад. Ва, баъзан, нангу номус ва, баъзан, отифаи инсониро ҳам. Дар зиндагии маъмулӣ одами сифлаву беимон метавонад дар ниқоби дурӯғин паноҳ барад ва асли касифаш ҳеҷ гоҳ ошкор нашавад. Аммо ҷанг ва ҳар офоти дигар шабиҳои рӯзи ҳисоб озмунӣ саҳттарин аст ва ҳама дар он ҳақиқати худро мекушоянд. Дар ин озмун аксари қаҳрамонони «Гирдбоди оташ» шикаст мехӯранд ва ба қисмати худ хатти батлон мекашанд.

Дар адабиёти муосири тоҷик таҷрибаи офариниши романи манзум тоза аст. Чунин таҷрибаи хунари тозақориҳои бесобиқа ва заҳмати сангин меҳодад. Дар зарфи танги аруз ҷо додани ҳазору як рӯйдоди иҷтимоӣ ва мадду қазри руҳҳо хеле душвор аст, аммо Аъзам Сидқӣ бо ҷасорати шигифтангез ба чунин жанр рӯй оварданд. Дар назари ман, беҳтарин дарёфти нависанда ва хулосаи амиқи ӯ он аст, ки қаҳрамонони худро дар баробари хиёнати худашон қарор додааст ва он хиёнат ҳамагӯза ба онҳо ҳукми эъдом мебарорад. Ӯ бо забони қаҳрамононаш бузургтарин мафохимеро чун Ватан, Ишқ ва Инсон тафсир мекунад.

Қаҳрамонони «Гирдбоди Оташ» чун Валӣ, Мавлон, Марям, Исмат ва дигарон дар ҳисори танҳои худ асиранд ва тамоми зиндагиашон иборат аст аз бархӯрдҳои шадид бо худ. Инсон ҳаргиз аз маҳкамаи худ раҳо намешавад, зеро хиёнат қуфли ҳамешагист, ки дарҳои раҳроиро бастааст. Хиёнати эшон ба хотири зинда мондан ва хушбахт будан буд, аммо ҷӣ касест, ки ҷовидон дар оташи сақар сӯзаду шод бимонад. Аз миёни ҳама ин сӯхтагон нафаре зинда аз гирдбоди оташ мераҳад ва вучуди орзуманди худро ба Ватан меорад ва гӯё:

*Он парешонии шабҳои дарозу ғами дил
Ҳама дар сояи ғесӯи нигор охир шуд.*

Ва ин нафар, воқеан ҳам, хушбахт аст, зеро ҳамеша ба худаш ва ба қиблаву меҳробаш – Ватани азизаш содиқ буд ва азияте равони ўро намекоҳад. Миёни он ҳама бетолеён ба хушбахтӣ расидини Даврон хеле самбуликист. Нависанда чун довари ҳақшинос неруи ҳурмуздиро хост ба пирӯзӣ расонад. Агарчи дар зиндагии воқеӣ на ҳама инсонҳои ҳурмуздекеш ба рӯзи беҳин мерасанд, ман ҷонибдори чунин хотима ёфтани қазия ҳастам, ки ҳаройина равзани офтобгузареро дар зиндони зиндагӣ боз менамояд. Азбаски ҳаҷми романи манзум бузург аст, ба фикрам, пораҳо аз назари ҳунари шеър ва зебӣ якдаст нестанд. Гоҳе маънӣ қурбони шакл мегардад, гоҳе шакл пойкӯби маънӣ. Аммо абёти дурахшоне миёни «Гирдбоди оташ» шуъла мезанад:

*Бар чаши аз нақшу нигор,
Ў мекашид оби баҳор.*

*Аз осмони лочвард,
Мерехт ашки абри дард.*

*Гӯё тамоми рангу нур,
Омад ба пойи шамъи ҳур.*

*Рӯймоли шаб гул баста буд,
Кавкаб чароғи хаста буд.*

*Чун ной дар ҷӯли Ироқ,
Нолидам аз дарди фироқ.*

Инчунин пораҳо дар роман фаровонанд. Аммо таваҷҷуҳи нависанда бештар ба маъниву мазомин ва ашёву рӯйдод аст. Асар фақат аз воқеанигориву тасвирпардозӣ иборат нест, «ман»-и нависанда ҳамеша рӯйнамо мешавад ва бардошти худро аз ҳаводис иброз медорад. Ба фикрам, «Гирдбоди

оташ» хонандаи худро дигарбора мутаваҷҷеҳи як мафҳуми қадима мекунад, ки номаш Сидқ аст. Сарҳади сидку хиёнатро ҳар кас барои ҳудаш муқаррар мекунад. Аммо меъёрҳои ҳамагонӣ низ вучуд доранд, ки нависанда бори дигар ба «насли бепарво» талқин кардааст. Меҳоҳам, ки ин байти Ҳоҷа Ҳофиз бозгӯи бардошти мо аз «Гирдбоди оташ» бошад:

*Килки ту хуш нависад дар шаъни ёру ағёр
Таъвизи ҷонфазой, афсуни умрқоҳӣ.*

Соли 2002

ШЕЪРИ ШОҲИНШАҲПАР

*Пешгуфтор ба китоби Муҳиддини Шоҳин
«Соядасти меҳр (Душанбе: Адиб, 2003)»*

Гоҳ-гоҳ дар ҷаласаи маҳфилҳои адабӣ вақте ки мани музофотӣ чехраҳои азизи Ширин Бунёд, Раъно, Лаълҷуба ва дар маҳофили ҳунарии Ҳуҷанд Начмиддини Шоҳинбодро мебинам, имонам рӯшан мешавад, ки ин нафарони бузургруху рисолатшинохта ба баҳои ҷонқоҳиву худфарсоӣ ва дилсупурдагии бемисл ҷароғи фарҳангро дар он ҷазираи дурдасти осмонгӯш, ки як қадар барканда аз тамоми ҷаҳон бо номи Бадахшон таҷалло мезанад, зинда нигоҳ медоранд. Ҳаёти саҳти кӯҳистон тақозо мекунад, ки одамон бештар ба дарёфти ризқ фикр кунанд, тармими боми хонаҳоро андешанд, ки чак-чаки ҳузнвари боронҳояшон яшти зиндагии якнавохту беранг меҳонад, ё пайи сохтани бухорие бошанд, ки аҳли хонаводаро аз ҳучуми сармои шадиди газанда амният мебахшад ва амсоли ин тапшишҳои умрхораву зиндагифишор, ки андешаҳоро фуру мекашад. Аммо, хушбахтона, далерони ворае ҳам ҳастанд, ки дар андаруни ин туфони даркашанда низ ба маҳофими отифӣ меандешанд, ба шеър, ба зебоӣ, ба фардои саодатпартаве, ки инсонҳоро бо ҳақиқати ишқ ошно мекунад.

Ман шодам, ки ба ҳалқаи қаламкашони Тоҷикистон ва ҳоса, ба ҳавзаи адабии Помир шоири тозае шомил шудааст

бо номи Муҳиддини Шоҳин. Иқрор мешавам, ки қаблан аз чакомаҳои ӯ ҳеҷ иттилоъ надоштам ва то имрӯз ин чакомаҳои ро надидаам, аммо ин муҳим нест. Муҳимтар аз ҳама руҳи сурудаҳои Муҳиддин аст, ки маро мусаххар кард: чун ҳама гирифтори гирдобӣ ҳаводис будан, аммо бешиква зистан, ба нишот равзана бикшодан, ба ҳақиқати зебӣ гароидан, ба зиндагӣ имони сабз доштан, ҳатто маргро чун ҳодии ростин ба манзили поки малоик шинохтан кори сода нест.

Дар зеҳни Муҳиддин ҳанӯз фалсафаву ҳикмат ва ҳуло-саи бардоштҳояш аз олам роҳ наёфтааст, яъне чакомаҳои ӯ ҳанӯз маъсумияти як инсони навабзро, ки имонаш аз хиё-нату риё мушаббак нест, паноҳ додааст ё мастурии қуллае-ро, ки ҳанӯз пойкӯби касон нест. Яъне таркиби андешаҳои Муҳиддин рӯшану офтобист. Аммо шеъраш аз назари сохт-мони умумии забону сувар ва гузориши маъниву шакл, аз назари вусъат ва масоҳат, ҳадаф ва ормони шоирӣ, аз на-зари бардошти рисолат ва асолати ҳунари боз заҳмати бе-шумора меҳодад. Мутмаъинам, ки ҳиммати кӯхистонӣ ва шавкати руҳонӣ Муҳиддинро то қуллаҳои хуршедпазир не-руи меъроҷ медиҳанд, он сон ки дар шеъри ба устод Ширин Бунёд эҳдо кардааш мегӯяд:

*Бишнава садои булбуле аз лонаи уқоб,
К-овози нур зи дарди вай аз қалби санг хест.*

Дар он фарози нотаслими кӯҳсор, ки танҳо мурғо-ни фотеҳи шоҳиншаҳпар бол мезананд, булбулона гулҳои маҷозиро, яъне шеърро тулуъ додан, дар руҳу ҷисми таво-ноӣ худ орзуҳои парниёниро ҳифз кардан ва чароғи шеър дар даст гирифтронӣ дому доноро ба таҷаллизори ишқу зебӣ бурдан – дар таахҳуди Муҳиддин ва ҳамдӯшони ӯст, ки дилҳои ёкутии шеърофаринашон нодиртарин лаъли Ба-дахшон аст.

Соли 2003

НАВНИЁЗЕ ДАР ОСТОНАИ ШЕЪР

*Пешгуфтор ба китоби Барно Қодирдухт
«Ниёзи рух» (Душанбе, 2004)*

Шеъри Барно он сон ки аз унвони китобаш бармеояд, ниёзи рух аст. Шоир ниёзмандтарин ва ҳамзамон бениёзтарин инсон дунёст. Хушбахт шоире, ки пеши Худо ниёз барад ва пеши бандагонаш истиғно. Масалан, вақте шоир, ки ба назари мардум як вучуди кибриёист, дари сарватмандеро мекӯбад ва чизе металабад, дар ҳақорату залолат фурӯ мешавад. Аммо вақте ки ӯ дари субҳро мекӯбад ва аз хуршед шаъшаа меҳаҳад, чӣ қадар фаро меравад ва меъроҷи зебо мекунад. Дили пурниёзи Барно низ дар ҷустуҷӯи Ишқу Имону Некӯиву Ҳақиқат ба кӯчаи Шеър омадааст. Ин кӯчаи мунаввар чунон ҷозибаву муъҷизае дорад, ки раҳравони ростинаш дигар наметавонанд, аз он дил бардоранд ва ба кӯчаи дигар гом бигзоранд. Ба андешаи ман, Барно низ ончунон маҷзуби шеър гардидааст, ки дигар иқтидори воқас рафтан надорад. Ӯ чун ҳар нафари тозағоз бо шебу фарози вазн ва дигар аносири зоҳириву дохилии шеър ҳанӯз ошноии комил надорад, аммо маҷрои шадиди дард ва кулли эҳсоси туфонхурӯҷашро дигар наметавонад фурӯ нишонад. Ягона роҳи наҷоташ боз ҳам шеър аст:

*Эй азизе, ки номи ту дар шеър
Чун салом аст матлаи суханам.
Шеър меодгоҳи мову ту аст,
Ки дар он чашми интизор манам.*

Аз ойинаи ҷавҳарфурӯзи таронаҳои Барно ба ин олами қуҳнаву нав духтаре нигоҳ мекунад, ки дар ҳастии бадеъу нозанинаш маъсумияти инсонӣ содатаркиби аҳди қадимро ҳифз кардааст ва ҳамзамон ин нафари ҳамрӯзгори мост, ки руҳаш мураккаб аз ҳазор печу ҳам аст. Барно дар шеър чун дар ҷазираи танҳои худ зиндагӣ мекунад. Он сон, ки адиби фаронсавӣ Шамдор гуфта буд, мо на дар андаруни ҷамъият,

балки дар танҳои худ бештар хушбахтем. Вале ин танҳоиро Барно он қадар аз ишқ пур кардааст, ки бо василаи шеър он ишқро боз ҳам ба берун – ба дунёву инсонҳои азизаш ҳада мебарад. Ман умедворам, ки дилҳои меҳрпазир ба истикболи шеъри самимии Барно меоянд ва ўро ба идомаи роҳ меҳонанд. Имон меорем, ки Барно имрӯзу фардои наздик бо шеваи номуқаррару садои зулол, бо нигоҳи васеъ ва сабки тоза «Ман»-и барнотар ва наҷибтареро меофарад.

Соли 2004

БАШОРАТИ НАҶОТ

Сарсухан ба китоби Ширин Каримзода «Фариштаи захмин» (Хуҷанд: Нури маърифат, 2005)

Вақте аз сарнавишти Ширин Каримзода ҳарф мезанам, медонам, ки ҳадафам бозгӯии иқтидори шоириву ибтикори хунарии ў нест, суҳан аз нерумандии руҳи як инсонест, ки дар фарҳанги сурхи дилаш фақат як калима дарҷ буд: Шукр! Танҳо Шукр! Ва бо мадори ҳамин мафҳум ў ҳамеша дар мартабаи баланди инсонӣ монд, дар лаҳзоти ториктарини зиндагии бефурӯғаш дили нимбисмилро бо чароғи имон афрӯхт, сабри Айюбро дар вучуди нозуки худ таҷриба кард, барои зулму озоре, ки аз қазову қадар ба сараш омад, аз касе ниқор нагирифт, балки дар бадбахттарин рӯзҳои ҳаёташ низ ҳастияшро чун мазҳари бекаронаи муҳаббат ба ману шумо боз намуд ва меҳрашро ба ҳама нисор кард: ба парандае, ки дар шохсори тути марворид таронаи нишот меҳонд ва кулбаи хоксори ўро пуртанину пуртараннум мекард, ба мўрчае, ки дар сапедаи бистари ў пур аз тақопӯии зиндагӣ даводав дошт, ба анори меҳрмоҳ, ки чун дили ў садпора буду боз меҳандид, ба офтоб, ки ҳеҷ гоҳ ин духтари танҳоро фаромӯш намекард ва ҳамеша содиқона ба аёдаш меомад, ба борон, ки дардҳои ўро мегирист, ба ҳама, ба ҳама, ба ҳама. Хоса, ба модари муаззамруҳаш, ки то лаҳзоти охирини умр аз сари болини чигарбандаш дур нашуд, то замоне, ки дасти бераҳми малакулмавт дасти муҳаббатрезии модар-

ро аз дасти пазмони фарзанд чудо накард. Хоса, ба падари диловараш бобои Иззатуллоҳ, ки 27 сол дар рӯи ҷонамоз сар ба сачда афканда буд ва аз Худои Таоло давои дарди фарзандро металабид. Магар ин 27 солро дар рахти хоб ба сар бурдан дар ҳалқаи тасаввур меғунҷад? Вақте духтари нозанини ҳаждаҳсоларо, ки дили навтапишаш чун лолаи урдибиҳиштӣ салои ишқ мезанад, ранчуру афтода мебинад, тасаввур низ мегирад. Ва ин ҳама солиён, ки ба дили Ширин пайки наҷот намеомад, яке паёми дигар омад: Башорати Сухан. Номаи дарди ӯ дар бисту ҳафт дафтар тул кашид, вале дафтари 28 нонавишта монд. Дар дохили он дафтар ӯ васиятномаашро гузошт. Дар номаи охирин (ки аз тариқи бародари арҷманд, генерал Абдуллоҳҷон Назаров, ки хешованди Ширин Каримзода ҳастанд, ба ман дастрас шуд) хоҳиш мекард, ки банда авроқи парешони ӯро мураттаб кунам ва ҳуруфи дилашро ба дасти шумо, аҳли дилу аҳли назар, инсонҳои азизе, ки моёи меҳру иродати ӯ будед, дубора ҳадя намоям. Ӯ барои пешрафту тозакориҳои ҳунари василаи созгор надошт. Зеро дар ин замин, ки шашу ним миллиард одам дорад, фақат бо 5-6 нафаре бархурд мекард, ки ба дидораш меомаданд. Яъне як андоза дар ҳошияи дунё умр ба сар мебард. Дар як гӯшаи отифии ноҳияи Ҷиликӯл, ки манзили ӯ воқеъ буд, имкони камол додани каломи шоирона, озмоишу таҷрибаҳои ҷадиди ҳунари ва ҳатто дастрас намудани кутуби нодири ниёгону имрӯзиёно надошт. Агар дар абёти ӯ тақсире ҳаст, бихил кунед, ки он ҳама тақсир нест, балки таҳсин аст, таҳсин ба духтари шучоатманде, ки бо азамати руҳи саломати имонаш ҳатто дар бистари яъсу ранҷури низ ҷаҷомаҳои ишқ суруд дили моро мусаххар кард ва ҳуруфи бетаҳрири шодиву андуҳашро барои мову шумо ёдгор гузошт. Ҳоло ба руҳи азизи Ширин Каримзода раҳмат мефириستم ва ба дунёи мунаввари ӯ раҳ мепӯем. Ба дунёе, ки ҳар сулулаш аз нур саришта шудааст, ба дунёе, ки инсонҳои зеботарин пиндорхоро парварида ва некӯтарин кирдору атворро кор бастаанд, ба дунёе, ки ғариштаи маҷруҳи моро мудово кардаву дубора боли парвоз додааст: ба фасоназори малакутии шеър! Ҳанӯз соли 1990 дар

мадҳи хоҳари музаффарруҳамон Ширин Каримзода чакомае гуфта будам, ки онро ба шодбоди равони муборакаш дубора ин ҷо сабт мекунам:

Турнаи сафед

*Таронаҳои ту
Булӯри ашки туянд, эй фариштаи маҳзун.
Ман аз сиёҳии гардун
Ба рӯшноии покат паноҳ меорам.
Таронаҳои ту
Фигони пуралами турнаи зи села ҷудост,
Ки тир хӯрдаву болаш фурӯ ҳаменечад.
Ва мегуселонад
Нигоҳи ҳасрати ӯ паркаида ёронро.
Ғамин мабош, аё турнаи сафеди ман.
Туро сиҳат бикунат Офаридагору боз
Ба ранги асл бубахшад идомаи парвоз.
Таронаҳои ту
Паёми муғҷаи навсабзест,
Ки мардвор ситодаст яккаву танҳо
Ба рағми лашқари сармо.
Худо, Худо гӯям,
Ки ҳамчу гунча ба сармои дай шавӣ тирӯз.
Худо, Худо гӯям,
Ки сад баҳори дигар
Ту пуришукуфта биёӣ ба дарғаҳи Наврӯз!*

Соли 2005

ТО ҚУЛЛАИ ТАМАННО

*Пешгуфтор ба китоби Мардон Неъматов
«Ушишоқи Мадрушкат» (Душанбе: Эҷод, 2006)*

Устои Донишгоҳи давлатии Хучанд – Мардон Неъматов соҳиб, ки ба донишҷӯён эҷоди халқро меомӯзонанд. Хушбахтона, ман аз ин дарсҳои устод судҳо бардоштаам. Ин пайванди зебо бо осори мардумӣ барои муаллим бетаъсир

намондааст. Дар пешгуфтори ашъорашон худашон ишора кардаанд, ки «мард ҳам чузвдоне аз ҷавохироти нигахдошти хеш дорад, ки онро гоҳу ногоҳ мекушояд, инак, маро аз солҳои шастум инҷониб чузвдоне ҳаст аз ҷакидаҳои табъам – шеърҳо, ҷакомаҳо, дубайтиҳо, рубоиҳо... хулоса назмҳои тағибағалии хеш. Вале, ҳаргиз даъвои шоирӣ накардаам».

Бояд тазаққур дод, ки устод муаллифи як силсила китобҳои дарсӣ, рисолаву дастурҳои таълимӣ, асарҳои илмиву тадқиқотӣ ва маҷмуаҳои фолклорӣ мебошанд: аз ҷумла, «Феҳристи фолклоршиносии тоҷик» (иборат аз 2 ҷилд, 1979), «Куллииҳои фолклори тоҷик» (Байтҳо, 1982), «Куллииҳои фолклори тоҷик» (Зарбулмасалу мақолҳо, 1986), «Гӯрӯғлӣ» (Феҳристи дostonҳои «Гӯрӯғлӣ», 1989) ва беш аз 100 номгӯи мақолаи илмиву адабии ҷамъиятӣ оид ба фолклоршиносӣ ва адабиётшиносӣ.

Дар хонаводаи муаллим Мардон Неъматзода ҳама ҳунарманданд. Модарашон – Иззатмоҳи Мирзодавлат донандаи хуби таронаҳои мардумӣ будаву байту рубоиҳо низ эҷод мекардаанд. Чуноне:

*Рафтӣ ту ба аскарӣ, накардӣ мана ёд,
Ҳар бор ба хотирам расӣ, хокам бод!*

*Оҷат муродо, баччаи берухсати ман,
Рафтию намондасо ба дил тоқати ман.*

*Ин ҷумаи тӯёнара таҳ мекардам,
Эй кош, ки ман баччама шах мекардам.*

Хешовандони муаллиф – Маликкошиф, Маликиноят, Маликнеъмат ҳама шоиранд. Устод Неъматзода низ ҳамеша бо ин ҳалқаи руҳонӣ пайванд хоҳанд монд. Ашъори устод саропо лабрези меҳру муҳаббат аст. Аз навиштаҳои эшон бӯи ёру диёр, нақҳати дараи Ровуту ҷаманистони Сари Вир, роиҳаи камчу ҳешум ва мутору торон, шамими боду борони Мадрушкати қадим ба машом ва садои Зарафшонрӯду таронаи ҷашмаи Абдулло навозишкорона ба гӯш мерасад. Бахусус, манзу-

маи «Ушшоқи Мадрушкат» бори дигар устодро чун як нафар сарсупурдаи диёри Кӯхистони Масчоҳ муаррифӣ мекунад.

Ҳоло меҳоҳем аз он ҷузвдони асрори шоир таронаҳои нуҳуфтаро чун дур аз садаф берун кашем ва устодро дар остони ҷашни мелодашон муборакбод гӯем. Кош, умри эшон чун умри таронаҳои мардумӣ дароз бошад ва ба қуллаи таманноҳояшон бирасанд!

Соли 2006

МУЖДАИ БАҚО

*Пешгуфтор ба китоби «Номаҳои манзум»-и
Масъуди Мирзо (Тошканд: Янги аср авлоди, 2008. – 76 саҳ.)*

Аз нахустин лаҳзоти ошноиям бо Масъуди Мирзо дар рӯзгори донишҷӯӣ, ки дар озмунҳо ширкат мекардем, дарёфтам, ки сиришти бадеъу дили шоирона дорад ва пинҳону пайдо ҳуруфе манзум мекунад. Агарчи рашҳаи поки қаламашро ба таъхир манзури мо намудааст, шодем, ки ин ҳама сол содиқонаву соликона тариқати шеър мепӯяд ва бо ҳамин рисолати фархунда ба мардуми куҳанмарзи бостониву бӯстони Сух, ба ҳамзабонону ҳамзамонон, ба ворисони оянда ва ба қулли дилҳои паёмпазир хидмат мекунад. Обу ҳавои отифии Сух, зимистонҳои нуқрабанду баҳорҳои атргардон, боғоти мушачча-ру чаманҳои аржангсимо, ҷашмасори ойинаандоми ботиннамо ва муҳимтар аз ҳама, мардуми ҳурмузсиришти ин хучастамакон мазҳари ишқу илҳами Масъуданд ва ӯ ба ин «муъҷизаи табиӣ табиат (яъне Сух – таъбири Масъуд)» рӯчуъ мекунад:

*Саломат бош, то фардо зи баъди ман
Тавонад кӯдаки ман ҳам,
ба лафзи тоҷикӣ гуфтан:
– Салом, эй Сух!*

Ин орзуву ормони олии шоирест, ки рисолаташ забони арҷманди худро саломату бегазанд ба фардо бурдан ва паёмҳои дилашро ба ворисони фардоафрӯз ирсол кардан аст.

Ин нукта ҳақиқати одист, ки ҳамаи кӯдакон зебоянд ва якеро намешавад ба дигаре тарҷеҳ дод. Шеърӣ Масъуд низ утуфату сабоҳати тифлонае дорад, ки субҳҳои маъсуми шабнамовез ва шомҳои фариштагавҳари ситорарез – яъне имрӯзу ҳамешаро ойинадорӣ мекунад. Ин шеър ҳанӯз камол меҳаҳад, ин нигоҳ ҳанӯз вусъат меҳаҳад, ин андеша ҳанӯз орзуманди сууд аст ва аслан дар марҳалаи «ҳанӯз» қарор доштан зебост, зеро метавонем ҳамеша аз Масъуд умедвори ифтиҳоҳ ва ибтикори тоза бошем.

Ба ҳиммату ҷасорати азими ӯ аҳсан меҳонем, ки чароғи шеърӯ ишқу ирфонро зинда медорад ва андешаҳои мунавварро дар дилу ҷони мо мунташир месозад.

Ман ба ин шоири музаффарруҳу ҳумоюнпайк нусрату бахти мустадом орзу мекунам ва бо иродату нишот меғӯям:

*Шукри Худо, ки бо мадади бахти корсоз,
Бар ҳасби орзуст ҳама корубори дӯст.*

Соли 2008

ПАЙКИ АФИФИ ЯК ГУЛИ ФАРВАРДИН

*Пешгуфтор ба китоби Шаҳодат «Пираҳани нур»
(Душанбе: Адиб, 2009)*

Бархе муҳаққиқон ба ин андешаанд, ки дар ҷаҳон – дар ин тамошокадаи бепоён дидани тоза намонд ва шоирони имрӯз фақат ҳуруфи пешиниёро бо шеваи дигар мукаррар мекунанд. Аммо дар ин куҳнаработ ҳамаи рӯза тозақории фитрати инсонҳои ибтиқормандро мебинем. Мебинем, ки ихтироҳои наҷиби муҳандисону навсозон қарни ХХІ-ро ба фуруғистони тамаддун мебарад ва зиндагии башарро камолу ҷамоли бештар мебахшад. Ин мусаллам аст, ки шоири неруманд дар ҳама қарну замон бо ҳаллоқияти ҳунар ва руҳи тозаофарини худ аз куҳназори андешаҳо раҳо мешавад ва дилу ҷони худро аз бардоштҳои нав мутаассир мекунад. Яъне ҷавононе, ки ба ҷаҳони отифии шеър сайру сулук мекунанд,

бояд муътақид бошанд, ки роҳи норафтаву рози нокушудаду хуруфи ногуфта ҳанӯз бисёр аст. Фақат дили диловару руҳи музаффаре бояд овард, то аз аввали ҷода вопас наравӣ.

Шаҳодат духтарест, ки баҳорро ба мо муаррифӣ мекунад, бадеияти сабзаҳои наврасро, мастурии ғунчаҳои фарвардинро, утуфати шабнамҳо, самимияти қатраҳои борон, шодии гулпаракҳои парниёнпарро, ки мазҳари зебоии дунёянд ва ҳар чиро, ки ҳанӯз дар офоқ чун дар ибтидои офариниш поку афиф мондааст. Хуруфи Шаҳодат ҳанӯз нотарошидаву ноҳамвор аст, аммо агар ӯ бо сарсупурдагиву ҷонфарсоии бибозгашт озими ин роҳ шавад, кулли ҷурмҳои каломаш баъди таҷрибаҳои паёпай рафъ хоҳад гардид, зеро касе ки бидуни эҳсоси ноумедӣ садбора дареро тақ-тақ мезанад, дер ё зуд ба эҳтирому подоши ин дарзаниҳои собирона дари мурод боз хоҳад шуд он сон ки Мавлоно мегӯяд:

*Гуфт пайгамбар, ки гар кӯбӣ даре,
Оқибат 3-он дар бурун ояд саре.*

Шаҳодатбону, ки дар шаҳри номоварон – дар зодбуми Одамушшуаро Рӯдакиву устод Лоиқ ва дигар нобиғагони оламафрӯзу аламафрӯз зиндагӣ мекунад, медонад, ки дар ин қаламрав садо задану иддаои шоирӣ кардан кори сахл нест, зеро шахомати бузургон ҳамаро тасхир месозад. Мо ба ин духтари аҳуроиаслу покизаазм руҳи матину боазамат орзу мекунем ва партави нубуғи ниёро ба мадад мехонем, ки ўро имрӯзу фардову ҳамеша қутбнамои иршод бошад.

Соли 2009

ТАРҶУМОНИ ИШҚ

*Пешгуфтор ба китоби Маҳдӣ Баҳманӣ
«Тарҷумони ишқ» (Душанбе: Эр-граф, 2010)*

Мутаассифона, банда бо кулли осори шоири ғазалсарои эронӣ Маҳдӣ Баҳманӣ ошно нестам, аммо ҳамин қисмати ашъор, ки дастрасам шуд, хуччату бурҳони бетардид аст, ки ўро

ба унвони шоир шиносам. Шоире, ки ҷонпораҳову дилрезаҳояшро пора-пораву реза-реза бо ваҳйи муҳаббат мавзун кардааст ва ҳолиё низ саломҳои бомдодиву башоратҳои шодӣ дорад ба ҷонҳои пазирандаву дилҳои иштиёқманд. Ба қавли ҳудаш:

*Кош, табъи аз тавонафтодаи Маҳдӣ дубора
Тарҷумоне месуруд аз шохбайти кибриёӣ.*

Барҳақ, Маҳдии Баҳманӣ тарҷумон аст, тарҷумони сабзтарин ҷаҷмаҳои баҳор, тарҷумони маснавии абру борон, тарҷумони китоби мунаввари офтоб, тарҷумони заҳмату чиҳоди барзгарони шариф, тарҷумони ойина, тарҷумони ишқ... Бо он ки ӯ ба табиат бисёр меандешад ва ҳар баргу гулу гиёҳро ба қаламрави шеъраш даъват мекунад, аслан, шоири дардҳои иҷтимоӣ аст, ки меҳодад бо фитрати тилисмукушо гираҳҳои печопечи зиндагии ҷомеаро боз намояд. Чунонки дар тасвири ранҷи кишоварзон меғӯяд:

*Белу досу гову говоҳан рафиқи ўст, аммо
З-ин ҳама суде надида, з-ин наमत тарфе набаста.*

Ё дар шеъри «Шоҳи зайтун» инчунин рӯчу мекунад:

*Саҳна моломоли гавгои ҷидоле нобаробар,
Кӯдакон беёру ёвар, чеҳраҳои устухонӣ.*

Агар ин ҳуруфро нафаре меғуфт, ки дар инзиво нишаставу дарро ба рӯи офоқ бастааст ва иртиботаш бо дунё ба василаи як панҷара аст, ҳатман, ки каломаш чун меваи гармхонаҳо зебой медошту таъм намедошт. Аммо ин номаҳои дардро оне иншо мекунад, ки сари азизро борҳо барои нисор ба Миллату Меҳан овардааст, бо белу досу говоҳане, ки зикр мекунад, борҳо кишту дарав кардааст, барои бунёди корхонаву иншооти мухталиф ва имороти шаҳристонҳо заҳмат кашидааст ва ҷону танаширо ҳаргиз аз гудозишҳои паёпай дарег надоштааст. Шояд бо ҳамин далел шеъри ӯ хушку беталишу коғазӣ нест, балки зиндаву шодобу шӯрангез аст, ки овои ҳар зарбонаш шуниданист. Чӣ неруест, ки ўро аз сари кори мошинсозиву ниғаҳдории обу барқ ва дигар саноеъ ба ҷаҳони бадеъу афи-

фу мастури шеър мекашад. Ба ҷаҳоне, ки ӯ «рағҳояшро ба решаҳои дарахтон – ин бародарони замингири инсон гираҳ мезанад», ба ҷаҳоне, ки офтобу моҳаш ба саломҳои ошиқонаи ӯ посухи шуълавар медиҳанд ва инсонҳояш дар ишқ маъман мечӯянд. Барҳақ, он неруи пинҳону пайдо неруи ҷаҳонтасхири ишқ аст, ки ба ҳурматаш нуҳ осмон гирдгардонанд. Мухотаби ишқи Баҳманӣ инсонест, ки сулуки ҷовидонааш ба самти камол аст ва марҳала ба марҳала наватару зеботару расотар мешавад, зеро ҷавҳараш сиришта аз ҳубиву нағзиву неқӯиҳост.

Як фазилати дигари шеъри Баҳманӣ содагиву хушобиву бонамакии забони ӯст. Шеваи гуфтори ӯ барои чандин миллион форсизабонони олам, агар аҳли Эрон бошанд ё Тоҷикистон ё Афғонистон, ё Порису Лус-Анчелус, мақбулу ошноӣ ва дар ин замина камтарин мушкилаву масъалае падид намеояд.

Метавон зиёд имтиёзу муҳассаноти каломи Баҳманиро баршумурд ё ҷурми андакero ёдрас кард, аммо нигоҳи мо бештар на ба резакории ҳунарий, балки ба руҳи шеъри ӯст. Ба руҳи барозидаи шеърш, ки бо садоқати аладдавом ҳарамии ишқро тавоф мекунад:

*Ишқ, эй фархундаоташ, аз дами гарми ту дорад,
Маъбади хомӯшии ҷонам Қаҳкашони рӯшноӣ.*

Орзумандам, ки сууди руҳонии ин шоири мо ба сӯйи Қаҳкашони рӯшноӣ, яъне ба дилҳои мунири ишқпазир мустаҳкам бошад.

Соли 2010

САЛОИ ИШҚИ ВАТАН

*Пешгуфтор ба китоби Атаҳон Сайфуллоев
«Таронаҳои ваҳдат ва муҳаббат: Китоби шеърҳои дoston
ва манзумаҳо» (Хуҷанд: Нашриёти давлатии ба номи
Раҳим Ҷалил, 2011.–552 с.)*

Ҳақиқат собит аст, ки ҳар фасли тақвиму табиат бидуни амру ихтиёри мо меояд ва ҷавона бастану самар овардану ҳазон гаштани инсон низ шабоҳати сувариву ҷавҳарӣ дорад бо

ҳаёти таҳаввулпазири набот. Аммо инсонҳое ҳастанд, ки мадору иктидору қудрати зиндагонияшон аз имконоти фитративу равониву ҷисмонии як инсони маъмулӣ хеле бештар аст. Чун мебинем, устод Атахон Сайфуллоев ҳамасола чандин кутуби тоза таълиф мекунанд ва бо андешаи наҷиби фардо барнома месозанд, он пиндорамон тақвият меёбад.

Бист соли охир бо баробари макдами истиқлоли миллат ба дили Атахон Сайфуллоев низ чун амри шуҳудӣ завқи ҷаҷомаву шеър омад. Шахсият ва ҳайсиати иҷтимоии ӯ ба унвони як тан рӯшанфигри фарҳефта ва муҳаққиқи бинишвари адабиёт дар Тоҷикистон ва хориҷи он кайҳо иштиҳор ёфта буд. Ва, инак, дар баробари суҳаншиноси номвари жарфпаҷуҳ будан дигарбора ба шеър гароиш кардани устод, (ки дар рӯзгори ҷавонӣ машқи ғазал мекард) падидаи муфарреҳ аст. Ба ин амали шоиставу амри боиста, ки бо дастури ниҳонии руҳу ҷон воқеият меёбад, кӣ метавонад монев бошад?!

Атахон Сайфуллоев номбардору вомбардори мактаби шеъри устодон Лоҳутиву Турсунзодаву Раҳимзодаву Шукҳиву Миршакар ҳастанд ва бо ҳамон руҳи футуҳманди пурнишот, бо ҳамон дили хуррами гармҷӯшу тозафарин, бо ҳамон имони беҳалал ба фардоҳои пирӯз ҷаҷома меғунд.

Доктор Абдулҳусайни Заринкуб таъкид мекард, ки «Боре, шоир бояд забонаш барои халқ ошно бошад мафҳум, ҷунон-ки гар каломӣ вай номафҳум бошад ё мубҳаму мармуз, тамоми ин таҳсинҳо ўро аз маҳкумият ба фаромӯшӣ наҷот нахоҳад дод». Дар мавриди забони сурудҳои Атахон Сайфуллоев низ мешавад ҳуруфи ғавқро мукаррар кард. Равшаннигорӣ ва баёни мусаффо фикрҳоро аз сурат ба ҷавҳар мекашад. Шеърҳое ҳастанд, ки беороиш буданашон зеботарин ороиш аст.

Барои ман шигифтангез аст, ки Анна Аҳмадова дар 75-солагӣ шеърҳои ишқ меофарад. Ва ҳолиё таронаҳои ваҳдату муҳаббатро, ки устод Атахон Сайфуллоев дар 78-солагӣ мавзун мекунанд, мову шумо чун амри истисноӣ мепазирем.

Аз боиси он ки шеър ҳамеша бо зулоли отифа ва тарашшуҳоти навонави руҳонӣ пайванд аст, барои офаридагораи василаи таҷаддуду эҳё ва худгариву худифшой мемонад.

Фазои ашъори устод Сайфуллоев низ як шабистони пурфурӯгест, ки дар он гулу гиёҳу чашмаву дарё, кулли аҷзoi дунё ва муқаддамтар аз ҳама, тамоми инсонҳо бaсе саодатманданд. Ў бо он ки дар миёни чор дарё борҳо тахтабанд мондааст, бо он ки руҳу ҷонаш бо азияту шиканҷаҳои паёпай озмоиш шудааст, бо он ки аз ҷапу рост зарбаҳои шадиди қазоро дидааст, боз ҳам сарфарозона хуруфи шук-ру сипос меғӯяд. Ў боз ҳам бо руҳи диловару ҷони фардоофару умеди музаффар аз даруни барфистони даймоҳҳои беҳаёт чун бостоншиноси ояндаофарин бо қаламаш ҳафрийи Наврӯз мекунад ва ба имрӯзу фардои пуртаҷаллои Ватан имон меорад:

*Худoi меҳрубон дода ба тимсолат малак аз хулд,
Ба истиқболи ту, эй ёр, Наврӯзи Ватан омад.*

Ин ҷакомаҳои ваҳдату муҳаббат раҳоварди дили бедори орзумандест, ки тоза ба тоза мақомоти ҳаёт меҳонад ва дилҳои дигарро сало мезанад:

Салoi саодат, салoi муҳаббат, салoi Ватан!

ҚАНДИ БАСТА

Пешгуфтор ба китоби Абдулманнони Насриддин «Сеҳри мубин» (Хуҷанд: Раҳим Ҷалил, 1996 ва наири дуввум Ношир, 2012. – 163 с.)

*То дилам наззораи он қомати зебо накард,
Ҷони улвӣ орзуи олами боло накард.
Аз саодат кас даре нақиуд бар рӯйи Камол,
То ҳаёли рӯйи ӯ дар дидаи дил ҷо накард.*

Рӯзе ба нияти фол ба девони Шайхи бузургвор Камоли Хуҷандӣ ниёз бурдам, ки посух ин буд:

*Лаби ёр бар ҳам ҷаро зад зи писта,
Ҷӣ муъҷиб шикастан ба муште шикаста.
Шакар пеши он лаб дурӯғест ширин,
Ба чандин гираҳ бар найи қанди баста.*

*Ба он оби ораз хати нозуки ӯ
Губорест бар хотири мо нишаста.*

Ин абёт, ки қаблан мутаваҷҷеҳ нашуда будам, то ба ҳадади шигифтангез айни ҳоли ман буд, зеро ҳамон рӯз бо ҳамин қофияю вазн шабиҳае гуфта будам:

*Чӣ субҳ аст субҳи мунири хуҷиста,
Шакарсеб дар боғи мо шира баста.
Фалак буд то субҳ тасбеҳгардон,
Гуҳар рехт аз ресмони гусаста.
Диламро ба ҷӯйбор меҳоҳам афканд,
Ки садсола гардест ўро наишуста.*

Агарчи ин пораи ҳақир бо нақши килки пурхаёли он Фаридаи илми назар чун ҳадиси холи маҳруёну тухми седона аст, ки «ҳар ду мушкинанд, аммо ин кучову он кучо», аммо аз ин пайванди кӯчак шодии бузурге дар ман талолӯ кард. Дигарбора ба девони он ҳазрат рӯй овардам ва дарёфтам, ки қариб дар ҳар газал, чун дар хони малоҳат калимоти шакар, шираву шаҳд, ҳалвою набот, асалу ангубин, шарбату гулобу қанд омадаанд. Аз ин ашъори ширин мазоқи ҷонҳо он қадар пуршакар мешавад, ки ба тасвир наояд магар ба килки Камол. Аммо аз ин қанди муъҷиза намешавад осон чошнӣ бардошт, зеро ба чандин коғазу ба чандин гираҳ печидааст, ба таъбири худи Ҳазрати Шайх «Ба чандин гираҳ бар найи қанди баста» ва ҳар туфайлие наметавонад ин коғазу гирахро боз кунад ва ҷони худро лаззати улвӣ диҳад. Басе рафтааст, ки назарбозон шефтаи коғазӣ рангини он қанд шудаанду бо ҳамин лаззат қаноат кардаанд. Шайх ҳам ба тасдиқи ин маънӣ мегӯяд:

*Ёфт аз ин раҳ яке гуҳар, дигаре хок,
Ҳиммати ҷўянда ҳар чи буд, ҳамон ёфт.*

Ман низ дар ҳалқаи он назарбозонам, аммо ин бор меҳоҳам ҳиммат баланд гираму он чанд коғазӣ мунаққашро кушоям, зеро мақсудам насибае рабудан аз он қанди ноб аст. Боз як байти пири иршод Камол дар зехнам барқ мезанад:

*Мо аз паси сад парда тамошои ту кардем,
Соҳибназарӣ ҳаст зи анвои каромот.*

Фақат инсони соҳибназар метавонад ба хилватхонаи рози Шайхи соҳибкаромот (ки он пинҳони пайдоро нодида мебинад) раҳ боз кунад ва гираҳкушои хутути мастури ӯ шавад. «Соҳибназар» коргартарин калима аст дар забони Шайх Камол. Ашғори ӯ, ки номаи ҳуснро мемонад, аслан иборат аст аз каломи муниру рӯшан, фақат чашми соҳибназаре бояд овард, ки аз паси сад парда ҷамоли Ҳақро бинад:

*Ошиқон рӯйи туро нури мусаввар хонанд,
Парда бардор, ки равшантар аз ин бархонанд.*

Сухани Шайх Камол, ки аз офтоби ирфон нур мечинад, рӯшантарин латифаи руҳонист:

*Эй гули райҳони ту сунбули бӯстонфурӯз,
Турраи маҳнӯши ту силсилаи мушки ноб.*

Мешавад аз тамошои коғазӣ ин қанд ҳам бениҳоят ширинком гардид. Хатти райҳони маъшук, ки гирди лабаш сабз шудааст, сунбулест (ғиёҳи гулбарг, ки киноя аз хату холу зулфи хубон аст), ки гули бӯстонфурӯз (гули тоҷи хурӯс)-ро, яъне лабони сурхи ўро ҳошиявор печидааст ва сурхии он лабро таъкид мекунад. Сабз паҳлуи сурх меояд ва чароғвор сурхро рӯшантар намоиш медиҳад. Зулфи ни-гор, ки моҳи руҳашро пӯшонидааст, сиёҳу анбарин аст ша-биҳи силсилаи мушки ноб.

*Кабуду сурх барояд чу барги гул аз лутф,
Агар зи пираҳанат сояе ғитад бар бар.*

Ба ҳиммати лутфи дилбари руҳонӣ меандешам, ки сояи пираҳанаш (на худӣ пираҳанаш) бар бари ошиқ (на бар тамоми ошиқ, фақат бар як паҳлуяш) афтад, ошиқи шукргузору сипосманд чун барги гул (кабуд) ва чун гулбарг (сурх) ашкҳои кабуду сурхро нисори он сояи саодат мекунад. Кам воқеъ шудааст, ки абёти Шайх Камол фақат ба як маънӣ ояд ва он ҳам

ошкора бошад чу қанди бекоғаз. Кулли ашғори он бузургвор мармузтарин номаи лутф аст, ки ба гуфти Хоҷа Ҳофиз:

*Ман ин ҳуруф навиштам, чунонки ғайр надонист,
Ту ҳам зи рӯйи каромат бихон чунонки ту донӣ.*

Шайх Камол дар байте меоварад:

*Чу дурам аз ту, рақибе фирист қосиди ман,
Гуноҳкори чунинро чунон азоб фирист.*

Нахуст, чунин маънӣ мебардорем: Кош, аз ҷониби маъшук рақиб қосиди миёнарав шавад, ки барояш сахттарин азоб аст паёми дилбарашро ба ғайр расонидан, аммо рақиб гунаҳкор арзандаи чунин азоб аст. Маънии дигар азоби ошиқ аст, ки номаи мубораки ёрро на аз дасти қосиди муборак, балки аз дасти рақиб мегирад ва ин гунаҳкор (яъне ошиқ) ҳам сазовори чунин азият аст, ба ҳадде ки ҳудаш чунин ранҷро аз Ҳазрати маъшук гадой мекунад.

Ё дар байти дигар:

*Хост бо нақҳати ту дам занад аз шиша гулоб,
Бизадандаш ҳама бар рӯю даҳонаш бастанд.*

Маънии аввал ғурури гулоб аст, ки бо бӯйи маъшук (на бо бӯйи худ) такаббур кардаву сар аз шиша бароварданист, аммо дигарон, ки ўро мешиносанд, ба рӯяш силие мезананду даҳони дурӯғгӯйи ялаашро мебанданд. Маънии дигар, ки дар мисраи дувум тулуъ мекунад, ин аст, ки атрро, ки бӯйи маъшук дорад, ҳама бар рӯй мезананду баъд даҳони шишаро маҳкам мекунад. Дар байте омадааст:

*Тегҳои мижа бар хоки дарат додам об,
То кунад чашии ман аз куҳли басар қатъи назар.*

Ниҳояти чашмбандӣ ва чашмбарии оби сухан аст, ки ошиқ теги мижаро ба хоки дари маъшук соида тез созад ва ба чашмаш фармон диҳад, ки нигоҳатро бур ва аз он хоки шариф сурма набардор. Ошиқ ба теги мижа таҳдид мекунад, ки чашм ҳам тег кашад ва нигоҳи умедворро буррад.

Табдили камтарин ҳарфу ҳиҷо ё вожа бузургтарин раҳнаест дар шеъри Шайх Камол, чунонки хурдтарин доғ дар пирахани сафед намудор аст:

*Зулф қач дор, ки бо рӯйи ту паҳлу назанад,
Ҳиндувонро натавон қард ба туркон густох.*

Ин байтро аз девони чопи Душанбе меҳонему пай мебарем, ки иртиботи мисраъҳо чандон қавӣ нест. Чун ба девони нашри Эрачи Гулисурхӣ рӯй меорем, нусхаи дигар ба ҷашм мезанад:

*Зулф мағзор, ки бо ҷашми ту паҳлу бизанад,
Ҳиндувонро натавон қард ба туркон густох.*

Инак, дар ин нусха маънии комил ҷилва зад, аммо агар байт ин шакл ояд:

*Зулф қач дор, ки бо ҷашми ту паҳлу назанад,
Ҳиндувонро натавон қард ба туркон густох.*

хучҷати хубияш тамом мешавад.

Ё ҳуруфи байти тахт мучиби нақб заданҳост:

*Аз он лаб гуфтам ар бўсе диҳӣ, беш аз канорам деҳ,
Бигуфт ин нукта нашинидӣ, ки ҳалво боз пас бошад.*

Нусхаи дигари байт:

*Аз он лаб гуфтам ар бўсе диҳӣ, пеш аз канорам деҳ,
Бигуфт, ин нукта нашинидӣ, ки ҳалво боз пас бошад.*

Намедонам, кадоми ин нусхаҳоро мешавад бар дигаре тарҷеҳ дод, зеро ҳар ду ончунон дар ғояти камоланд, ки нуксон наметавон ёфт, то якеро мавриди қабул хонем.

Шеъри Шайх Камолро, ки ҳосили издивоҷи қавии маъниву лафз аст, такрори маънӣ бо ҳар лафз зеботар мекунад. Асолати ҳунари шоирӣ ҳамин аст, ки ҷони маънӣ дар пайкараҳои нуронии ранг-ранг талолу занад. Масалан, ишқ, ки як нукта беш нест, вале чун ба тафсир меоғозем, поён наметазирад. Хоса гавҳари ишқи Офаридагор, ки аз рӯзи азал дар дурчи дили ошиқ ҷой шуд:

*Аз хоби адам дидаву дил ношуда бедор,
Дар дидаву дил нақши хаёли ту аён буд.*

*З- он пештар, ки дида ҷамоли ту дида буд,
Нақши ту бар сарочаи дил баркашида буд.*

*Ба гуфти канз чӣ рамзест дӯстро, яъне,
Ки ту набудиву моро ҳавои шиқи ту буд.*

*Ин дил ба ошиқӣ на аз имрӯз шуд алам,
Табли муҳаббатат зи азал то абад задаст.*

Агар ҳазор байти дигар ба ин маънӣ ояд, боз ҳам навтар аз нав аст ва хуштар аз хуш, зеро:

*Аз садои сухани шиқ надидам хуштар,
Ёдгоре, ки дар ин гунбади даввор бимонд.*

Муҳаққиқон ҳамеша аз ифтихорномаҳои Шайх Камол, ки шоистатарин ҳуччати худшиносии он азиози фарзонаанд, ёдовар мешаванд. Орифи бузург, Шайхи аъзам, шоири беназир ва инсонии комил Камоли Хуҷандӣ бо он ки ба мақому манзалати олиҷа-ноби худ ишоратҳо кардааст, ҳамеша дар ниҳояти аҷзу таслим сари хоксорро ба остони дилбари улвӣ мегузошт, зеро ҳама фар-ру шукӯҳ ва бузургию каромот аз он даргоҳ ба ӯ нисор шудааст. Аз камтарин лутфи маъшук ошиқи бечора хичолатманд аст:

*Зоеъ макун, ки ҳайф бувад дар басар, Камол,
Чашими ту сурмае, ки аз он хоки кӯ гирифт.*

*Рехт он тири назар хуни Камол аз хами абрӯ,
Ҳайфам ояд на зи ин кушта, ки аз тиру камонат.*

*Хишти дари худ бар сари ошиқ мазан, эй дӯст,
Моро зи сари хеш чӣ ғам, ҳайф зи хишт аст.*

Аз вожаҳои басомади девони Шайх, ки ишқу маъшук, дӯст, дилу ҷон, рақиб, май, рӯву зулфу хату хол, чашму гиря,

моҳу парӣ, соҳибназар, нақш, сурат, дард, илоҷ, бемор, табиб, дорушшифо, магас, анкабут, саг, андалеб, тӯтӣ, шакар, қанд, кабоб, чигар, оби ҷӯй, сарв, райҳону сунбул, шоҳу дарвешу гадо, шатранҷ ва ғайра мебошанд, нақши килки дурахшон ва садои сабки ўро метавон шинохт. Дар забони Шайх Камол, ки хеле тоҷикона аст, гоҳо калимоти шевою мақолҳои мардумӣ ба ҷашм меҳӯрад:

*Мурдам аз гиря, ба андуҳи наво,
Муждаам гӯю бикӯш аз хандаям.*

*Бо он ки чун чароғи саҳар шуд ҷавонамарг,
Ҳам дер зист муддаи зудмири мо.*

*Гуфтӣ, бизанам бар ҷигарат тири ҷафое,
Аз тир натарсам, ки маро ҳам ҷигаре ҳаст.*

Таъбироти «аз ханда мурдан», «ҷавонамарг шудан», «ҷигар доштан» аз ғӯйиши ҳамаи мардуми тоҷик ва хоса хучандиён аст. Воқеан, пӯшида нест, ки гавҳариён ба шарофати Шайх Камол дар ҳама ақсои олам хучандиёро гирифтанд. Соли гузашта чанд нафар ба Ирон сафар кардем ва аз суҳбати шоир ва донишманди бузург доктор Шафеии Кадканӣ хушнасиб шудем. Чун раҳнамои мо ба устод Кадканӣ гуфт, ки меҳмонон аз Хучанданд, эшон бо ниҳояти ишқу иродат аз Шайх Камол ёд оварданд ва ба мо ҳам чун ба мардуми покгавҳар он меҳро интиқол доданд. Гӯё дар зеҳнашон ин байти устод Лоҳутӣ буд:

*Аз дудай Камоли кабиранд ин қасон,
Донишваре, ки ҳамсари ўро ҷаҳон кунад.*

Дар Техрон, ки шабнишиниҳои хоса меоростем, устодони Донишгоҳи Табрез ва ганҷхудоёни асноди миллии Ирон дар Табрез ҳамеша бо мо буданд ва худро ҳамшаҳр медонистанд. Эшон аз ин дидор ба андозае шодӣ мекарданд, ки ошно бо ошно дар хориҷ вохӯрда бошад. Бешак, ин пайванди зебо

ҳам каромоти Шайх Камол аст, ки Табрэзу Хучандро хешованд кард. Табрэзиён бо ифтихор ва бо такрор байти Бобо Камоли Хучандиро (Шайх Камолро эшон ба расми эҳтиром чунин ном мебаранд) мехонданд:

*Аз бихишти Худои аздаву чал
То ба Табрэз ним фарсанг аст.*

Дар яке аз суҳбатҳо шоир, муҳаққиқ ва ровии хушзавқ Асғари Фардии Табрэзӣ аз ихлоси бениҳояти устодаш Муҳаммадхусайни Шаҳриёр, шоири номвари Ирон ба ҳазрати Шайх Камол ёдовар шуд ва иродатгузор будани худро низ бо ин мисраъҳо арза дошт:

*Нигорхонаи Чин омадаст тарфи чаман,
Зи файзи абри баҳорӣ дар ин ҳумоюн сол.
Ба боғ хонад қумрӣ таронаҳои лабид,
Ба роғ ронад булбул чакомаҳои Камол.*

Инак, меҳоҳам, сипосу ихлоси беҳудуди худро ба устодам Абдулманнони Насриддин, ки ба хилватгаҳи рози Шайхи бузургвор раҳ кушодаанд ва аз хони малоҳати ӯ қандҳои бастаро гирифта боз кардаанд ва сеҳру муъҷизаи он ҳазратро мубин гардониданд, расонам. Ба ин вачҳ, ки устодаи арҷманд ин ҳама раҳро барои як ҳудашон нарафта моро ҳам ба он хилватхонаи ошноӣ бурданиянд, моро ҳам аз он қанди ноб чашониданианд ва чароғи муъҷизаро ба мо намуданиянд. Бешак, руҳи Шайх Камол ба устод Абдулманнон мадад кардааст ё шояд ҳам дар вучуди эшон ҷой шудааст, ки сеҳри мубин офаридаанд. Аз ин китоб тулуи руҳи Шайх Камолро мебинем, он орифи пинҳону шоири пайдоро, ки қалами эҷозаш дар варақи офтоб хатти мусалсал мекашид:

*Халқ зи нуқсони ҳол беҳабаранд аз Камол,
К-аз ҳама бе қилу қол гӯйи саодат рабуд.*

Бо убури шонздаҳ сол дигарбора меҳоҳам камолномаи устод Абдулманнони Насриддинро бо ин хуруфи ҷонафрӯзу

башоратбахш, ки «Ҳар варақи сафинаи ашъори Камол нусхаи ҳусн аст ва мо бояд ин амонатро бо ҳамон рангу тароват ва хубиву малоҳати калимоту маъноҳояш пос дорем ва барои ояндагон ба мерос гузорем, ҳулоса мешавад, меҳонам ва бо афсӯсу дарегу нокомӣ ёдовар мешавам, ки мо ҳамеша дар ҳалқаи мухлисону илҳомпазирону иродатгузорони устод будем ва аз Фаридаи ҷаҳондор пайваста орзуи давоми саломат ва иршоди шарифашонро доштем. Банда бо хоҳиши устодномаеро ба унвони «Қанди баста» таълиф карда будам, ки бо вучуди муҳаққариву тунукзарфӣ бо назари инояти эшон дар пештоқи рисолаи «Сеҳри мубин» ҷой гирифт. Ва ҳоло, ки устодаи соҳибиршоди мо дар айни тозақориву самарбандиву футуҳоти эҷод ин сарои сипанҷро тарк кардаанд, мероси бузургашон, ки «Сеҳри мубин» дар ин миёна чун ёкути сурх медурахшад, зоди роҳи имрӯзу фардои мост.

Устод Абдулманнони Насриддин нақду тасҳеҳу муқобалаву баррасии осори Шайх Камоли Хучандиро дар асоси дахҳо нусхаҳои хаттии нодире, ки дар китобхонаҳои хусусии ватаниву ҷаҳонӣ ниғаҳдорӣ мешавад, бо истифода аз шаш наشري тозаи девон аз ҷониби камолпажӯҳони арҷманде чун Азизи Давлатободӣ, Шидфар, Шарифҷон Ҳусейнзода, Саъдуллоҳ Асадуллоев, Аҳмади Карамӣ ва Эраҷи Гулисурхӣ анҷом додаанд. Устод, ки дар илми матншиносӣ ва дарёфту шинохти нусхаҳои мутуни адабӣ камназир буданд, барои комил шудани девони Камол як қисмати азими зиндагонии худро эҳдо намуданд ва дар ин ҷода басе тавфиқ ёфтанд. «Сеҳри мубин» як нигоҳи мунаввару мусаввару мучаддад ба эъҷозҳои сувариву ҳунариву маънавии Камол аст. Дар идомаи ин оғози ҳуҷаста Устод Абдулманнони Насриддин бо нияти шинохт ва маърифати вусъатманди ашъори он орифи фарзона барномаи муҳташамеро матраҳ карда буданд, ки воқеият ёфтаниш ба далели қатъӣ ҳаёташон ба таъхир афтод. Аммо китоби «Сеҳри мубин» барои ишқварзону камолхоҳону висолҷӯён вурӯдгоҳи зебоест ба нигорхонаи шеърӣ Камол, ба он қаламрави афифи саодатпартаве, ки шоҳаншоҳе

бо номи муҳаббат салтанати бебадал дорад. Ҳодии мо дар ин қаламрави руҳонӣ нафарест, ки бо бойистагиҳо ва шоистагиҳои пиндору гуфтор дараҷоти камолро сипардааст ва бо ҳусни хулку ройи савобу фитрату хилқати мусаффоёш ҷонҳои аҳли дилу назарро фатҳ кардааст. Он абзоре, ки инсонро барои дастбӣ ба камол мадад мекунад, омоли некӯст. Устод Абдулманнони Насриддин аз ҷумлаи кимиёсозоне буданд, ки мисҳоро бо кимиёи омоли солеҳ зари ноб кардаанд ва муқаддамтарину муқаддастарини некӯиҳову хубиҳову нағзиҳояшон боз ҳам интишори анвори донишу илму ирфон дар ҷонҳои ҷӯяндагону пӯяндагон аст. Зеро корҳое, ки дар умури маънавӣ анҷом мешаванд, аз корҳое, ки дар умури модӣ сурат мегиранд, ҳамеша поянда ва пурояндатаранд.

Бо ҳамин замимаи меҳру муҳаббату хулуси хоҳаронаву ҷовидона номаи шондаҳсолаи худро хотима мебахшам ва аз Худованди Раҳмон мехоҳам, ки имрӯзу фардову ҳамеша моро аз тариқи шарофати адабиву инсониву халлоқии устод Абдулманнони Насриддин раҳомӯз созад ва бар тафарруҷҳои ишқу ормонҳои Рӯдакиву Мавлонову Саъдиву Ҳофизу Камолу кулли бузургонамон пайваста пеш хонад.

Соли 2012

ХИЗОНАИ САРШОР

*Пешгуфтор ба китоби Усмонҷон Ғаффоров
«Лоиқ Шералӣ» (Душанбе: Адиб, 2012. – 513 с.)*

Вақт ҷавҳарнамои ҳунар аст ва бо гардиши мудоми худ чехраҳоеро нопадид месозаду чехраҳои дигареро муҷаллотар мекунад. Рафтани устод Лоиқ низ омадани дубораи ӯ буд. Ҳама омаданҳо дар пайи худ рафтани ҳам доранд, аммо омадани бузургон ва дар ин силсила, омадани сарҳалқаи риндону анбози орифон, фаҳри фарҳефтагону садри фарзонагон, ғазлафрӯзи оқилону ҳамчунуни ворастигон, ошиқтарини ошиқону шоиртарини шоирон Шоири Халқии Тоҷикистон устод Лоиқ Шералӣ омаданест мондани. Нафароне иддао ме-

кунанд, ки баъди падруди бузургон мо бояд мусаввараи онҳоро ба гунаи дигар, бидуни ҳеч чурму костӣ ҳамчун мучассамаи камол барои ояндагон боз намоем. Аммо андешаи банда ин аст, ки бузургӣ чун ҳама будану чун ҳеч кас набудан аст. Магар инсони бузург ғизо намехӯрад, ранҷи ориза намекашад, гаҳе барозидаву болидаву гоҳи дигар хаставу коҳида наменамояд, пиру фарсуда намегардад, ба далели инсон (на аз хайли қудсиёну фариштагон) буданаш хатову иштибоҳ намекунад? Аммо фазлу фазилату азамати ботинӣ бузургонро ҳамеша имтиёзманд мекунад. Бо он ки мо гирифторони қиёс нестем, медонем, ки ба қавли Шайх Саъдӣ:

*Аз ҳазорон дар яке гирад наво,
З-он ки ҳар кас маҳрами асрор нест.*

Камоли Хучандӣ ҳам, ки донандаи роз аст, ин нуктаро бо тозагии ҷонполо дубора ифшо мекунад:

*Ҳар касе дар ҳарамии шиқи ту маҳрам нашавад,
Ҳар Бироҳим ба даргоҳи ту Адҳам нашавад.*

Яъне муддаиёни ишқ зиёданд, аммо ошиқи ростин кампайдост. Бофандагони ҳарфу сухан фаровонанд, аммо дили моро ҳамоне матбуъст, ки дар роҳи Холику халқ, дар қадамгоҳи миллату меҳан, дар қабулгоҳи муҳаббати ҳар инсони башоратпазир парниёни ҷон густурда бошад. Ҳамоне, ки меҳри офтобонаашро ба кӯдакони гулгардони рустой, ки кифи фарсуда дар тахтапушт таронахонон сӯйи мактаб мераванд, ба пироне, ки аз масҷид бармегарданд ва бо тақтақи асояшон салавати шукр мегӯянд, ба анбуҳи дӯшизагони нозанин, ки гулбонги хандохандашон гулгашту барзанҳоро босаодат мекунад, ба ҷавонписаре, ки як гулаки маъсум дар даст бори аввал ба меодгоҳ мешитобад, ба Модар – ба Модаре, ки «чапми камбинаш ба дидан чапми сӯзанро намеёбад, валекин боз дастурхони гулдӯзӣ медӯзад», ба ҳама, ба ҳама, ба ҳама эҳдо мекунад. Устод Лоиқ бо мо бисёр сода сухан мегӯяд. Ё бузургтарин ормону олитарин матлабу жарфтарин

андешаҳоро бидуни печ-печу зебу зинату шаҳоматҳои суварӣ ба мо боз мекунад. Бештарини бузургонамон ба мо ҳамин гуна содаву дилнишину дилнишон: чашм ба чашму дил ба дилу чон ба чон ҳарф мезананд. Устод Лоиқ низ сухани хосро дар сухани ом ниҳон мегӯяд, нухуфтатарин ангораҳои руҳашро бо каломи дастрасу дилрасу халқпазир ба назаргоҳ мекашад. Ба дури дур бол мекушояд, аммо ҳамоно наздику қарибу ҳабиби дилҳои мост. Суханварони оразӣ ҳарфҳои каммояро бо орояҳои зоҳир рӯйпӯш месозанд. Аммо завқҳои аслпаймо ҳамеша шабаву марворидро аз ҳам ташҳис мекунаанд. Мисли ин ки парвози парастуву кӯршабпара хеле монанд аст, аммо тамошои он яке саодатовар асту муойинаи он дигар чашмро завқе намебахшад. Кам воқеъ мешавад, ки шояд чун устод Лоиқ бо инчунин халлоқияти азими руҳониву сармояҳои фитративу ҷазоботи азаливу маорифи ботинӣ боз ин қадар заҳматкашу худкоҳ бошад. Боре устои соҳибиршоди мо Абдулманнони Насриддин таъкид карда буданд, ки «Истеъдод бо тақвияти пайваста комил мешавад. Ман дар ҳузури устод Лоиқ будам, – нақл намуданд эшон ва чанд нуктаи баҳсхоҳро дар бобати осори Саъдӣ аз он кас пурсидам. Ва ҳам пурсидам, ки калимаи «поймард» ба чуз маънии маъмулаш чи маонии дигар дорад. Устод Лоиқ дар ҳудуди панҷ дақиқа чун пардадор роз аз рӯи нухуфтаҳои Саъдӣ бардоштанд ва якбора чор байти шохидро дар тафсири вожаи «поймард» оварданд. Ман ба қудрати устод бисёр ҳайронам». Ман ҳамеша тасхиру ҳайрони он неруи фавқулҳадди нубуғи устод Лоиқ будам, аммо суҳбатҳои хучастаашонро дар ҷаридаи ҳофизаам андак-андак сабт кардаам. Масалан, моҳи январ соли 1991 устод Лоиқ қариб як рӯзи тамом ба чанд нафар завқмандони сухан абёти ноби Соибӣ Исфahони-ро шарҳ дода буданд, аммо ман, мутаассифона, аз он суҳбат чизе дар анбони хотир надорам. Аҳсан, ба муаррихи гузаштанигору оянданигар, олими посдору сипосдори бузургон устод Усмонҷон Ғаффоров, ки лаҳзоти тундпарвози ҳаёти Лоиқи моро дар ҷаридаи абадиёт бознавис кардаанд. Ба са-

букборону сахлпиндорон осон аст, ки кори сангини инчунин фархундадбиреро камназарона баҳо диҳанд. Аммо ман ме-
дидам, ки дар ҳузури устод Лоиқ ва нухбагони дигар ниго-
рандаи азизи мо ҳамеша бо дафтару қалам менишастанду
хуруфи онҳоро сабт мекарданд. Ҳама фароғат меварзиданду
муаллим Усмонҷон Ғаффоров ба кори масъул идома ме-
доданд. Ин китоб, ки нашри савумаш манзури мо мешавад, хи-
зонаи саршор аст. Бисёр нуктаву асноди тозаву номукаррар,
ки лоиқшиносони оянда ҷустуҷӯ мекунанд, дар ин ганчина
ёб хоҳанд кард. Дар ин рисола зикри суҳбату хуруфу гуфторе
ҳама омадааст, ки худи устод Лоиқу (дар замони зиндагияшон)
дигар аҳли ҳузур фаромӯш кардаанд, аммо баъди убури муд-
датҳову фурсатҳо ин ҳама андӯхтаҳо қимати бештар пайдо
мекунанд. Кӯчактарин хабару иттилову ёдномаву мақолаву
сурудаҳое, ки ба устод Лоиқ муртабитанд, аз назари вусъат-
манди муаллиф дур намондааст ва он аснод таъриху тақвими
беш аз панҷоҳсоларо ойинадорӣ мекунад. Ин китоб рӯзно-
маву розномаи ҳаёти нобиғаи мост. Масолеҳи маънавие, ки
дар ин асар фароҳам овардааст, барои халқи осори азими
ворисони оянда заминаи неруманд хоҳад шуд. Дар кишвари
мо, ки ҷомеа ба моддиёт ва тичорат бештар рӯчуъ мекунад,
севумбора мунташир шудани асари таърихиву ҳуҷҷатӣ рӯй-
доди нодир аст. Дар баъзе кишварҳои маънавиятгаро, хоса,
дар Эрон осори мондагори ниёгон ва кутуби дархурди ниёзи
муосирон беш аз сад бор ҳама ба ҷоп расидааст. Умедворем,
ки дар Тоҷикистони навхостаи мо низ оянда ин вазъ салтанат
хоҳад ёфт ва нишонаҳои онро ҳолиё низ дар таҷдиди ҷопи
осори бузургон эҳсос мекунем.

Китоби аввалини Усмонҷон Ғаффоров «Султони диёри
сухан», китоби дувум «Шаҳбози осмони сухан» ва китоби
севум «Лоиқ Шералӣ» ном гирифтааст ва ин ном бисёр шо-
иставу хучаста аст, зеро ҳеҷ исму муаммо бо ҳама қудрату
вусъату масоҳат наметавонад бештар аз номи ҳудаш муфас-
сири муҳотаби мо бошад. Муаллиф дар китобҳои дувуму се-
вум қисматҳову бобҳое дигар аз рӯзгору осори устод Лоиқ

ворид карда ва фарохнои тозаеро ба муҳаққиқони ҷӯёву пӯё боз намудаанд. Дар китоби савум беш аз нухсад иттилои тоза аз сесад манобеи нав ва зикри беш аз панҷ ҳазор исми ҷадид замима шудааст. Ин ҳама далелу бурҳону арқому аснод, ки дар рисола омадааст, ҳаргиз рақамшумориву санаднигории маъмулӣ нест, балки аз оғоз то поёни асар, аз китоби аввал то китоби савум риштаи ҷовидонаи муҳаббату ихлос танида шудааст, ки раҳораҳ қавитару тобандатар мешавад.

Мо чашмдорем, ки ин хидмату заҳмати ширинсамару футуҳовари нигоранда аз ҷониби аҳли ҳулус ин бор низ шоистаи қабул хоҳад шуд. Аз Парвардигори якто меҳоҳем, ки руҳи офоқири устод Лоикро дар боғҳои мину музаффару муфарреҳ нигоҳ дорад ва ба муншии муҳаббати ӯ – Усмонҷон Ғаффоров умри пояндаву фарҳунда эҳдо созад.

Соли 2012

ДИЛРЕЗАҲОИ ҶОВИДОН

Пешгуфтор ба китоби Дилафрӯз Иқромӣ
«Офтоби субҳи фардо» (Хучанд: Меъроҷ, 2012. - 241 с.)

Хусуситарин нуктаҳое, ки дар осори як инсони муаззам баён мешавад, қимату вусъату моҳияти ҳамагонӣ доранд, зеро бузургон ойинаи рознамову бознамои як марҳалаи таърихианд. Хоса, бузургоне чун аллома, Муҳаммадҷон Шакурӣ, ки дар ҷавлонкадаву тафарруҷгоҳи тамаддуни бостонии мо – дар Бухорои Шариф – дар хонавори начибзодагону нақўнаҷодони ҷавҳарӣ ҳуҷҷати милоду иршод гирифтааст. Он сон ки устод Лоик меғӯяд: «Муҳаммадҷон Шакурӣ мисли мурғи самандари аз хокистар эҳёшуда ба фазои матлаву мақсуди баландтаре боли парвоз кушодааст, марде, ки аз рӯз бурида ба шаб дӯхтааст ва шабҳои худро аз домани андешаҳои миллатпарварона ва фарҳангдӯстонаи худ тулонитар ва паҳнотар кардааст, марде, ки гуфти, аз домани модар барои сӯхтан баҳри халқ, Ватан, суҳан, маънавият, ҳувият, руҳоният, яъне камолият ва яклухтиву якпорчагии

миллати худбохтаву худнашнохтаи худ зода шудааст». Ҳар лаҳзаи зиндагияш, инчунин фарҳефтагони ҷонафрӯзу ҷаҳон-афрӯз сарвати бебаҳои милливу башарист, ки дар ҷаридаи абадият сабт мешавад. Агар соядастҳоеро, ки мавриди хитобашон нафари маъмулист, ба назаргоҳи ҳамагон кашанд, заҳмати бесамар аст. Аммо соядастҳои ин китоб таъриху тақвиму забону маънавияти ҳафтодсолаи моро ойинадорӣ мекунад. Мухотаби ин ҳуруфи эҳдоӣ шахсият ва ҳайсиати офтобии устод Шакурӣ, ки чун ёдгори шукӯҳманди рӯзгорони рафта ва чун мубашири субҳҳои оянда дар фазои маънавии мо тулуъ кардааст.

*3-он азали нур, ки парвардаанд,
Дар ту зиёдат назаре кардаанд, –*

меғӯяд Мавлоно ва дар ойинаҳои ин байт тасвири мунаввари устод Шакурӣ низ пайдост. Корсози азал ӯро бо мадори азии руҳонӣ ва наҷобати шарифи инсонӣ оростааст ва маъмури иршоди як миллати фархунда кардааст. Он сон ки донишвари рашид Георгий Ломидзе навишта буд: «Ӯ наметавонад, ки ба тарафи бадӣ тағйири табиат диҳад, одами бад ва миёнаҳоле шавад. Ба ин кор қодир нест». Устод Муҳаммадҷон Шакурӣ, ки аз сулби фитрат накӯ омадааст бо муқтазои аслу ҷавҳару бунияти покаш андӯхтаҳои руҳонии худро дар роҳи имрӯзиёну фардоиён густардааст. Соядастҳои армуғонии ин китоб муҳаббатномаҳои муршидону муридону мухлисонанд ба унвони азизи ӯ. Ба унвони ӯ, ки аз ҷапу рост бисёр зарбаҳои асливу маҷозӣ хӯрдааст, аммо чун дарахти пойбарҷо ба ҳучуми бадҳо муқобилат кардааст ва бо салобату сарафрозӣ ба фатҳи фарозҳо камар бастааст. Айнан, мисли миллати тоҷик, ки дар миёни хилофкориву тундҷӯшаҳои адувон боз ҳам табли ҳастӣ мезанад. Хеле кам иттифоқ меафтад, ки олиме (бо далели он ки илм бештар ливои хосон аст ва меваи дастчини омиён нест) ба ин ҳад маҳбубияти ҳамагонӣ ёбад. Аз ин китоб фарҳанги муносибату ошноиро, ки як ҷузъи фарҳанги бостонии мост, мутолиа мекунем, фарҳанги посдориву сипосдорӣи бузургон-

ро, фарҳанги рафоқату тавҳиду ҳулусу иродатро, фарҳанги инсониву инсонгароиро. Як қисмати муншиёни соядастҳо аз ин дори фано сафар кардаанд, аммо ҳамин нигоштаҳои кӯтоҳашон низ даричаест ба шинохти эшон ва шинохту маърифати ҳастии пурфурӯғи устод Шакурӣ.

Ман ба ҳамсари ҳабибу муҳиббашон – муаллимаи олиқадр Дилафрӯз Икромӣ, ки бо мадади Ҳазрати чонофарин бо ҳузуру хидмати фархундаашон ҳаёти устодро тул мебахшанд ва ба масъулияти хос ин китобро омода кардаанд ва ба кулли саҳмгузори наشري ин иродатнома сипос мегӯям. Орзу меварзем, ки меҳтари миллати мо, алломаи имрӯзфурӯзу фардобари мо устод Муҳаммадҷон Шакурии Бухорой бо башоратҳои офтобии худ боз ҳам давомафрӯзи роҳи мо бошад:

*Дилаш ойинадори миллати мост,
Садояш машғали чонҳои нӯёст.
Шакурӣ нест шамъи қарни мозӣ,
Шакурӣ офтоби субҳи фардост.*

Соли 2012

ЧОНИ ЧОНАФРҶЗ

Пешгуфтор ба китоби «Ҳар даст як шукуфаи боғи муҳаббат аст» (Душанбе: Кишоварз, 2012)

*Чу Ё бошад дилу дилсӯз моро,
Бас аст ин чони чонофрӯз моро.*

Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ

Нависандаи бузурги ҷопун Рюноске Акутагава дар як ҳикояташ тимсоли нафареро меофарад, ки қатлу озору ҳақорати мардумро пешаи маъмулии худ кардааст ва ҷуз ин коре намедонад. Рӯзе ӯ дар сари роҳ тортанеро мебинад ва меҳодад чун ҳамеша ҷонварадро бо кафшаш пахш созад, аммо ин бор меандешад, ки аз марғи чунин вучуди ночиз суде нест, бигзор зияд. Фурсате мегузарад, золим мемирад ва худро дар миёни оташи дӯзах меёбад.

Аз ғояти сӯзиши ҷонфарсо дасту по мезанаду мақоми амн мечӯяд, аммо дар он ниҳебистони марғбортар аз марғ равзани наҷот намедурахшад. Ногаҳ тори нозуку нафисе дар баробари ӯ қарор мегирад ва ситамгари дӯзахӣ бо тамоми неру ба он риштаи ҳарир мечаспаду батадрич боло мешавад. То баромадгоҳ андаке монда буд, ки яке ба поён менигарад, ки ҳазорон дӯзахии дигар ба он тори борик боло меҳазанд. Бо ҳашму танаффур фарёд мезанад, ки «Эй хатокорон, ин тори тортанест, ки ман замоне наҷоташ додам. Шумо ҳақ надоред, ин риштаро раҳо кунед!» Бо зарби ин садои меҳргусил тор гусаста мешавад ва ҳамагон дубора дар қаъри дӯзах меафтанд. Худованд дар аъмоқи сақар ҳам ба ӯ шонсе дода буд барои раҳиову худполюву раҳматталабиву мағфиратхоҳӣ, аммо дар ҳамин ҳол ҳам ӯ ба ислоҳу тозақорӣ напардохт ва ба ҳамқисматонаш бадхоҳӣ кард ва бо ҳамин сияҳманишӣ барои худ ҳукмномаи абадии ранчу бало дарёфт. Шояд ҳамин ҳикояти кӯтоҳ бо ҳикмати вусъатманде, ки дорад, бузургтарин достони доду ҳамосаи ҳимоят бошад аз заифону дармондагону камҷонону мустамандоне мисли ҳамон анкабути кӯчак, ки рӯзгоре баъд чун мучассамаи азамату раҳмату инояти Худованд дигарбора падидор мешавад ва монанди мифтоҳи дари наҷот медурахшад.

Аслан, таркиби шеърӣ ҳимоят, насри ҳимоят, иншоӣ ҳимоят, намоишномаи ҳимоят, филми ҳимоят, мусаввараву нигористони ҳимоят, суруди ҳимоят ва амсоли ин ки, дар маҷмӯъ, фарҳанги ҳимоят аст, барои мо як андоза тозаву ноошноост. Аммо ин фарҳанг, бе он ки чун истилоҳи мустақил иштиҳор ёфта бошад, дар матну батну руҳу равону ҷону ҷавҳари адабиёти сеҳазорсолаи мо ҳамеша ҷараён дошт ва аз сиришти дардошнову инсонгарову зиндагиситои ниёкони бузурги мо маншаъ мегирифт:

*Мардӣ набувад фитодаро пой задан,
Гар дастӣ фитодае бигирӣ, мардӣ.*

Барҳақ, нахустин шеърӣ ҳимоятро Одамушшуаро Рӯдакӣ сурудааст. Баъзе муҳаққиқон бар он андешаанд, ки аввалин

шеъри форсиро Абӯҳафси Суғдии Самарқандӣ мавзун карда-
аст. Ҳамон як такбайти машҳуре, ки аз ӯ боқист, ойини ҳимо-
ятро ойинадорӣ мекунад:

*Оҳуи кӯҳӣ дар дашт чӣ гуна давадо,
Ўнадорад ёр, бе ёр чӣ гуна бувадо.*

Ба сарнавишти оҳуи кӯҳӣ, ки зиндагияш бо зиндагии ин-
сонҳо иртиботи мустақим надорад, андешидани нахустшоири
чакомасаро, ба ёру пуштвонаву муҳиббу ҳамраҳ ниёз дошта-
ни оҳуи ҳазинеро, ки шояд тадоии инсони танҳои ҷонсӯхта-
ест, мусаввар кардани ӯ далели устувор бар он аст, ки фарҳан-
ги ҷонафрӯзу ҷаҳонафрӯзи ҳимоят дар умқи ҳазорсолаҳои
мозӣ реша густардааст. Ҳаким Фирдавсиро ба ёд орем, ки дар
баробари ситоиши фарру ҷалолу шавкату шаҳомати Рустами
Таҳамтану Сиёвушу Ҷамшеду Фаридун ва дигар меҳтарони
офокгир ба мӯри кӯчаке ҳам чашми муҳаббат дӯхтааст:

*Маёзор мӯре, ки донакаш аст,
Ки ҷон дораду ҷони ширин хуш аст.*

Тимсоли мӯрча ҳам дар адабиёти мо ва ҳам дар фарҳангу
адаби ҷаҳон бисе дурахшандаву рамзомӯзу ҳамешапайдост.
Шояд бад-ин сабаб, ки мӯрча бо наҳифиву заифии ҷуссааш
мазҳари иқтидори ботиниву ҳиммату наҷобатҳои беамсоли
руҳонист, ки ҳамеша ба қавипанҷагони зулмпеша пирӯз ме-
ояд. Мӯрча самбули инсони ҳалолкори заҳматкашест, ки бо
вучуди муҳаққариву камтавонӣ бо саъю талоши ҷовидона
ризқ ҳосил мекунад ва аз ин боис сазовори лутфу марҳамату
инояти Ҳазрати Зулҷалол аст:

*Гар мӯрчае дари ту кӯбад,
Онӣ ту, ки зоеаш намонӣ.
Аз ман гунаҳ ояду ман инам,
Аз ту қарам ояду ту онӣ.*

Доктор Алиасғари Шеърдӯст – сафири кабири Ҷумҳу-
рии Ислонии Эрон дар Тоҷикистон хангоми суҳанронияш

дар нахустин Ҳамоиши байналмилалии шеъри Ҳимоят, ки бо ибтикор ва мубодирати Дафтари намоёндагии Кумитаи имдоди Имом Хумайнӣ (р.а.) дар Тоҷикистон санаи 15-уми октябри соли рафта бо ширкат ва суҳбати хучастаи нухбагону фарҳехтагону бинишварони Эронӣ Тоҷикистону Афғонистон дар шаҳри Хучанд баргузор гардид, ба ин нукта рӯчу кард, ки бузургтарин ойинномаи фарҳанги Ҳимоятро муаллими инсоният – Шайх Саъдӣ офаридааст:

*«Банӣ одам аъзои якдигаранд,
Ки дар офариниш зи як ҷавҳаранд.*

Ин садои расои Саъдии бузургвор шояд содатарин, шевотарин ва, дар айни замон, инсонитарин паёми ҳисси ҳамдардӣ ва навбӯстии башарист, ки гӯши асрорро дарнавардида ва имрӯз ҳам зинатбахши сардари Созмони Милали Муттаҳид гардидааст».

Адиби муаззами куҳаномӯзу навандеш Темури Зулфиқор бо забони қаҳрамони ҳолидаш Ҳоча Насриддини дарвеш мегӯяд: «Ду нафареро дар роҳ мебинам, ки ба самти дӯзах мераванд. Яке ситамкаши мазлуми дар фақру фоқа печида ва дигаре золими бадсияри зердастозор, ки дар сари дӯши он бечора нишастааст. Ин ҳар ду хатокоранд: яке барои ситамро раво дидан ва дигаре барои ситамро пазируфтаниш».

Тааххуди ҳар нафаре, ки имрӯз фарҳанги Ҳимоятро офаридагориву посдорӣ мекунад, зикри ғаму ранҷу оризаву гирифтории ранҷурону залилону бечорагон нест, балки раваннамоиву даркушоиву чароғафрӯзист барои вомондагони зиндонҳои фақру андуху зулмоту ҷаҳолат. Шеъри Ҳимоят шеъри имдоду иршоду тавҳид аст. Шеърест, ки барои башоратпазирон муждаи наҷоту растагориву пирӯзиҳо медиҳад ва ҷонҳои навмеду фарсудаи беталотумро ба ибтиқору худсозиву талошу пӯёи ҳаётофарин меҳонад. Шеърест, ки тавбаи будани сарнавишти ҷомеаи башариро аз ибтидои офариниш то имрӯз ва, ҳоса, дар қарни мо – дар ин қарни пешрафти оламтасхири илму тамаддуну фитрати созанда ва фатҳи ношинохтатарин

розҳои ниҳонхонаи инсону кайҳон дигарбора ёдрас месозад. Шеърест, ки ҳамвора боҳамоиву ҳамгароиву васлу иттиҳоди банӣ Одамро чун масдари начот илқо мекунад.

Бо хоҳиши раиси Кумитаи Имдоди Имом Ҳумайнии (р.а.) Ҷумҳурии Исломии Эрон дар Тоҷикистон устод Сайидҷаводи Разавӣ, ки ҳақиқати фарҳанги ҳимоят ва инсонгарой дар аслу сиришту пиндору кирдораш муҷалло мешавад, банда (бо он ки дар бобати ин матлаб иттилоот ва баҳрабардории амиқ надоштам) сардабирии аввалин ҳамоиширо пазируфтам. Баски ин таҷриба дар кишвари мо собиқа надорад, шояд дар баргузории озмуни шеър, фароҳамории ашъори муносиб ва раванди барномаҳои ҳамоиш иштибоҳу тақсирҳое буданд. Аммо дар рӯзгори оянда низ офаринишу густаришу арҷгузории фарҳанги ҳимоят ва интишори он тааххуди муқаддамтарину муқаддастарини яқояки мост, ки ин барномаи мунаввари руҳониро бо масъулияти азамату масоҳати бештар ба шоистагӣ идома бахшем. Дар ҳикояте омадааст, ки яке шайх Абулҳасани Харақониро хабар дод, ки «фалон бузургмард сар-сари абрҳо мепараду рӯ-рӯи об мераваду сар ба оташ мезанаду бегазанд боз мегардад». Шайх посух дод: «Осмонпаймоиву обу оташдарой шарт нест, мард он аст, ки бо халқ бархезаду ба доди халқ бирасад». Рисолати ҳунарманди ростин ҳам ҳамин аст, ки бо осори фархундааш калиди дари муродро ба ҷӯяндагон эҳдо созад, зеро Сонеи бузург ўро чоне додааст, ки фардонамову кулфкушову нишотафзову ҳаётарои чонҳои дигар аст. Пас, мебояд, ки ин чони ҷонафрӯз офтобона худнисор бошад:

*Офтоб ар надихад гармиву нур,
Пас, дар ин нодирагунбад ҷӣ кунад?*

Ман ба аҳли раёсат ва кормандони Кумитаи имдоди Имом Ҳумайнӣ (р.а.), ки барномаи ҳаёташон нисори хайру неқӯист, ба кулли созандагону ширкатварзони Ҳамоиши шеъри ҳимоят ва ба шумо, хонандагони муждапазири рамзшно, пирӯзиву саодати мустадом меҳоҳам ва орзу мекунам,

ки муҳаббат – ин эҳсоси ладуниву пайки шуҳудиву армуғони
кимийиву кибриёй омӯзгору афрӯзгори ҷовидонаи мо бошад:

*Ё раб, ҳамеша шоҳи ҷаҳон бошу шоҳ бош,
Пайваста дар ҳимояти лутфи Илоҳ бош!*

Магар касе метавонад ба самимияти гирияи як абр шак
оварад ва гӯяд, ки: «На, ин гирияи дурӯғин аст». Оре, мета-
вонад агар ҷисму руҳаш дар паноҳгоҳи чатре роҳат бошад.
Вале он бепаноҳи боронхӯрдае, ки мағз-мағзаш таровиши
сарду сӯзони қатаротро эҳсос мекунад, метавонад бедардо-
на гӯяд, ки ин гирия маснуист?! Ҳамин тариқ, намешавад бар
самимияту содагиву гироии каломи Адиба бовар накард.
Шеъраш, ки чун дӯшпизагони наврас акнун раҳ ба балоғат
гирифтанист, дар зеҳни мо рангҳои гумшударо пайдо ме-
кунад, тасвирҳоро дар ойинаи тасаввурҳову хотираҳо тарҳ
мерезад.

Ман ҳамеша бар он меандешам, ки рисолати шоир чист
ва ин сурудаи нуронии Сухробӣ Сипехрӣ посухам мегӯяд:

*Рӯзе хоҳам омад ва паёме хоҳам овард,
Дар рағҳо нур хоҳам рехт.
Ва садо хоҳам дардод: «Эй сабадҳотон пури хоб!
Себ овардам, себи сурхи хуршед!»*

Шояд дар андаруни ҳар шоири ростин ва ҳар ҳунар-
манди покҷавҳар як ламъа шуост, шуои поки офтоби руъёй.
Вале анвори ин офтоби қафасиро чӣ гуна бояд берун кашид,
кори ҳунарманд асту Худои мададгораш. Ман, ки худро
хонандае ва мутолиагаре беш намедонам, хеле меҳоҳам, ки
Адиба ба ҷавҳари ҳунарии худ имон дошта бошад ва дар
дунёи парниёнии шеър ҳарфҳои бирешимияш нармтар гар-
даду мучаллотар.

Соли 2012

ДУОИ НЕКХОҶОН

*Пешгуфтор ба китоби Азимҷони Алӣ
«Зумуррадхонаи маъно» (Хучанд: Хуросон, 2012)*

*Ҷонам ситораборон аз вожаҳои тобон,
Тасвири ӯ бубинам дар олами назора,*

– мегӯяд Азимҷони Алӣ ва мо орзу меварзем, ки зеҳни чун баёзи сапедадам мубаррои ӯ пур аз тулуи андешаҳои дурахшону вожаҳои тобон бошад. Ҳар ки дар оғози ҷода аст, танҳо ду роҳ дорад: роҳи пеш рафтани раҳ ба раҳ дар кӯлбори ҷон шарар андӯхтан ё роҳи бозмондани хомӯш шудан. Ҳеч муршиде бозмондаеву фурӯнишастаеро наметавонад мадори сулуки ҷовидон бахшад ба ҷуз он садри иршод, ки андаруни мост. Фақат ўст, ки нининиҳолаконро барқаду шукуфаовез ва бо гузашти фаслҳо боровару ширинсамар мекунад. Фақат ўст, ки дилҳои наворзуро аз фароғат ба кор меҳонад ва бо гудозиши зебо ошно месозад. Мо ҳам чашми умеду таманно ба якчанд ҷавони бо таъбири ҳаким Фирдавсӣ «шоистваи рӯзгор» ва дар ин миёна ба Азимҷони Алӣ низ бастаем, ки бо кимиёи фитрату фикрати навозмо ба тадриҷ донаҳои ҳанӯз одии худро дурдона мекунад ва ояндаи шеърро бо ҳузури сазовори худ фуруғ мебахшанд.

Соли 2012

МУЖДАИ САОДАТБАХШ

*Пешгуфтор ба китоби Анвар Мирзоҳақими Олим
«Бачаи лалмӣ» (Хучанд: Ношир, 2015. – 340 сах.)*

Дар ин рӯзгоре, ки интернет, телефонҳои мобилӣ, е-майл, твиттер ва дигар шабакаҳои неруманд рухдору фатҳ намудаанд, кадомин андешаҳо метавонанд дар ҷаҳони адиб салтанат ёбанд. «Тамоми маконҳову замонҳое, ки дар адабиёт тавсиф мешаванд, – менависад муҳаққиқи мутарҷими тавоно

доктор Асғари Нурӣ, – фақат таъме аз гузаштаре зери забонамон меоваранд, таъме аз гузашта, ки бо бӯе аз имрӯз ва пайке аз оянда оғушта аст».

Нависандае, ки мавриди назари мост, аз забоншиносону замоншиносону ҷаҳоншиносону равоншиносон аст. Ў муътақид аст, ки миёни наср ва шеър бояд тафовуте ҷашмнам бошад ва нависанда аз тасвири ҳаёл бояд ба воқеият кӯч бандад, сухан дар парда нагӯяд ва дардҳои иҷтимоиро бараҳна ба назаргоҳ гузорад. Ҳақиқати худрову ҳақиқати ҳаётро бидуни орояву перояҳои суварӣ боз намояд. Бо ин ҳама биниш ва гароиш, ҳаройина, насри устод Анвар Мирзоҳақими Олим бисёр шоирона аст. Ў дар истифодаи калимоти нобу шодобу камёби тоҷикӣ, ки аз луғоти қадиму қадид ва аз забони зиндаи мардум пайдо намудааст, тозақорӣ мекунад. Муносибаташ ба ҳар вожа, ҳар таъбиру таркибу ибора, ба ҳар ҳарфу ҳичо бо эҳтиёту эҳтироми тамом аст. Ибораҳои зебое чун бачаи лалмӣ, кӯҳи обӣ, нони фахфара, неӣи беноз, ҷанги гулҳо, кӯҳи ятим, ашки мумӣ, борони мӯякиговӣ ва ғайра забони насри ўро басте дилнишину дилнишон кардаанд. Гоҳи бозгӯӣ диалогӣ қаҳрамонон забони осори ў сахли мумтанеъ аст, аммо ҳангоми рӯчӯҳо ва ҷақонҳои ботинӣ забонаш мармузу бисёртаркиб мешавад. Забон афзори бузурги қори ҳунарии ўст, аммо бузургтар аз он афзори андеша аст, ки чун машъали дурахшанда осори ўро оӣйнадориву афрӯзгорӣ мекунад. Нависандаи мо барои дарк ва шинохти бузург, барои дарёфти ҳақиқати Офаринанда ва ҳар сунъи беамсоли ў, барои кашфи як сайёраи дуру номакшӯф, ки дил ном дорад, ҷӣ басте роҳҳои аслу маҷозро мепаёмояд, ҷӣ қадр дар кӯрароҳҳои тинати одамӣ печ мезанаду баромадгоҳ мечӯяд, бо ҷӣ азияту шиканҷаҳои фавкулҳад домони ояндаре медорад, то раҳо нашавад ва ҷӣ қадр нигоҳи маъсуми сиришти тифлонаи қаҳрамонони худро мисли як қатраи ларзон дар барги фарвардин барои ҳамеша саломату бегазанд нигоҳ медорад. Гираҳе, ки ў барои кушодаш заҳмат мекашад, ҳазорсола аст ё садҳазорсола, балки ин гираҳ аз рӯзи милоди ҳазрати Одам пайдо шудааст, ки то

ханӯз ҳеч ақли фалакпаймое ба кушоиши он даст наёфтааст. Дар ин ҷаҳони электрониву атомиву компутерӣ, ки ҳама қитъаҳову сайёраҳову галактикаҳо кашф шудаанд, як қитъаи дигар ханӯз номусаххар аст: қитъаи Инсон. Анвар Мирзоҳақими Олим гоҳ бо заврақчаи сафеди тифлонаи худ (айвони баҳории дар миёни ҳавлӣ қад кашида дар оғӯши борон шабеҳи заврақи сафеди шиновар аст) ё бо киштии азими «Модархудои шамол» (тарҷума аз Ги де Мопассан) ба фатҳи ин қитъаи ноошно сафар мекунанд, яъне сафараш аз мавҳум ба мафҳум аст. Пешорӯйи ӯ чандин мафоҳими бузург сар мекашанд, чун Худо, Модар, Падар, Офтоб, Вақт, Бачагӣ, Танҳой, Ҳастӣ, Марг, Таҷриба, Чашм, Садо, Сукут..., ки тасхиру тафсирашон фурсати мадид меҳаҳад. Ва ин ҳама мафоҳим на чун ҷузъиёти рӯз, балки чун ҳақиқати кул перомуни як нафар давр мезананд он сон ки адиби оламгир Патрик Модiano меғӯяд: «Аз оғоз то имрӯз ман асири ин «ман» ҳастам». Қаҳрамони Анвар Мирзоҳақими Олим ҳам асири бачагиву ятимиву танҳоист, асири чуну чароҳои бепоён, асири андешаҳои хуршедиву боронӣ, асири зебоии гули зардолу, асири нафаҳоти баҳору орзуҳои навоянда, асири ҷовидони зиндагиву Муҳаббат. Ва аз ин асорат озодӣ намеҳаҳад. Шахсиятҳои офаридаи ӯ ба муҳимтарин масоили башарӣ меандешанд: ба дин, фарҳанг, ахлоқ, ҳувиёти инсонӣ, мазҳабу миллат, забону русуму ойини ақвоми мухталиф. Дар осори ӯ паёмбарон бо ҳам ҳабибонаву муҳиббона суҳбат мекунанду илочи дардҳои башарро меандешанд, аммо умматонашон гиребонҳои ҳамдигарро медаранду синаҳои якдигарро мешикофанд. Дар зехни бузургоне, ки ӯ мусаввар мекунад, дину мазҳабу миллатҳо бо салоҳу рафоҳ дар як сафи хучаста қарор гирифтаанд, ки ба ҳарими Худованд ҳаракат мекунанд. Дар тинати худкомагону тунукмағзону ҷаҳонхорагоне, ки ӯ мебинад, динҳову маслакҳову забонҳо дар муқобилати ҷовидонаанд, ки ҳаргиз ба мувофиқат намеоянд, балки динҳо ханҷарҳоеанд, ки ба ҳамдигар ҳамла мекунанд, забонҳо тирҳоеанд, ки ба сӯйи ҳам мепаранд, мазҳабҳо оташҳои афрӯхтаанд, ки муҳолифонашонро месӯзанд. Чӣ басо ҷаҳондорони

тираниҳоде нафратҳои касифи худро дар сари мардуми олам мепарокананд ва чӣ басо одамҳои кӯчаки содае дар мурдоби ғафлати худ ҷовидон фуру мераванд. Ҳатто як зани хонашини деҳотӣ (келиноя), ки, аслан, иқтидори андешидан надорад, миёни ҳамқаवмонаш ва одамони ғайрибумӣ сарҳади бегонагиро мебинад. Ва аммо як ҳақими ҷарроҳи рус бо сад ҷон бо афғон-бачаҳои ҷавонмаргу садлаҳту бедаступой, ки бо мароми ҳоқимони шуравӣ сарнавишташон сиёҳ шудааст, ҳешу пайванди ҷовидон аст. Нависанда танҳо Муҳаббатро кушоди ҳама мушқили башар медонад. Саодати бачаи лалмиро бубинем, ки бори аввал ба мактаб меравад ва аҳли маҳаллаву аҳли деҳӯро муборакбод мегӯянд, ғотиҳаи нек медиҳанд ва аз дасташ мегиранду ба пешвози оянда мебаранд. Як каф офтобпарасте, ки очаи Хол ба бачаи лалмӣ медиҳад, ҳеҷ қимат надорад, аммо ҳиммати як олам дар ўст. Бачаи лалмӣ қимати як пора наботу панҷ дона қанди ҳамираку як мушт мавизро намедонад, аммо дар ҳамин айёми тифливу навоғозӣ ҳам қимати муҳаббатро мешиносад. Мешиносад, ки деҳааш як муҳаббатхонаи бузург аст бо офтобе меҳрубонтар, инсонҳои шарифтару комилтар, бо калбузи сафеди Башоратхола, бо сафедорони баландболои осмоноғӯш, бо ҷӯйборони сабзхатти субҳпартав. Қаҳрамонони ҳикоёти Анвар Мирзоҳақими Олим дар ҳайратанд, ки инсонҳо сағхову кабкхову кабӯтархову кулли ҷонваронро ба ҳам ҷанг меандозанду аз тамошои азоби он бечорагон лаззат мебаранд ва афсӯс меҳӯранд, ки наметавонанд дарахтҳоро бо дарахтҳо ба разм оранд, гулҳоро бо гулҳо, рӯдҳоро бо рӯдҳо, офтобро бо моҳу заминро бо осмон... Ва аммо бачаи «Макруҳ» меҳаҳад барои ду мусичаи азиз, ки аз ҳавли шаб метарсанд, дарахтонро ҷароғон созад, ба ҳаёти кӯчаки фархундааш ҳама садду сарҳадро аз миёни адёну аҷсому ақвом барандозад, меҳаҳад дар боми дунё фақат як роятро барафрозад: Рояти инсониро. Бо ин посух нависанда мушқилоти руҳии шахсиятҳояшро рафъ месозад. Ин фалсафаи фарҳеҳтаву поянда, ин ғояи муборак ва ин хулосаи зебо аз оғози кори ҳунарий то имрӯз дар насри адиби поёнбини мо чун хатти истувои офтобгузар тул қашидааст.

Китоби «Бачаи лалмӣ» низ чун осори собиқи ӯ барои завқмандону рамзошноён муждаи саодатбахш аст. Бо ҳамин рояти муҳаббат ва бо ҳамин ғояти хулусу иродат Анвар Мирзоҳакими Олим насри бузургони ҷаҳонро барои ҳаммилатонаш тарҷума мекунад. Ва худаи низ ҳамтабору ҳамканори он азизон аст, ки бо кӯлбори саршори меҳру имону андешаҳои мунаввар, бо шахсият ва ҳунари номукаррар ва пиндору осори вусъатманду паҳновар ба фатҳи ношинохтаҳо пеш меравад.

Сафараш мубораку мустадом бод!

Соли 2015

АРМУҶОНИ АВВАЛИН

*Пешгуфтор ба китоби Фарзонаи Зарафшонӣ
«Марворидаи найсон» (Хучанд: Хуросон, 2017. – 72 с.)*

Навиштаҳои Фарзона ҳанӯз мусаввадаанд. Аммо дар ҳамин мусаввадаҳои нахустин ҳам чун дар ойнаи беғубор симои маъсуми духтари мубаррое тулуъ мекунад. Духтаре, ки бо одаму олам сухани гуфтани, дили бахшидаи ва меҳри варзидани дорад. Духтаре, ки ҳанӯз дар ҷаҳони фарохнои ҳунар раҳҷӯӣ мекунад, на раҳпӯӣ. Аммо ҳамин раҳ ҷустанаш ҳам зебост.

Бештарини инсонҳои деринсол ҷаҳонро бо ду ранг мебинанд: сафеду сиёҳ. Фарзонаи тозаҷавони мо ин олами ёкутиву нилуфариву гавҳариву лочвардиро бо ҳазор ранг мебинанд. Ва мебинанд, ки хуршеду моҳ ҳам ҳанӯз мисли ӯ дар аҳди шабобанд, савсану ёсумани чаманҳо ҳам, кабӯтарони масти самои осмони русто ҳам, кӯчаву барзанҳои атргардони шаҳр ҳам...ҳама мисли ӯ навину шодобанд. Ва ин зебоиву ҷавониву растохез, ин тарашшуҳи ширини дили навзарабон, ин руҳи суудҷӯву фитрати пурнури гарми ҷустуҷӯ илқо мекунад, ки Фарзона сухан гӯяд:

*Биё, сӯзи маро сӯйи фалак бар,
Ки нӯҳ гардун туро боз аст, эй шиқ.*

*Паёми ту, паёми хуррами ту,
Бурун аз ҳарфу овоз аст, эй шиқ!*

Нусрати инсонӣ ва ҳунарии Фарзона он аст, ки сурудаш аз вучудааш чудо нест ва шеъраш ойинаи аслнамои ўст. Масалан, дар шеъри «Ятимак» шарҳи ҳоли духтараки бекасу танҳое меояд, ки дар баробари шикастҳову бохтҳои паёпай ночор мондааст. Аммо муаллифи шеър дасти ўро мегирад ва ба шодбодии зиндагии тоза мебарад. Яъне сухани Фарзона фақат сухан нест, андешаи хуб аст, омоли нек аст, тасмими савоб аст, рӯйнамои чехраи мунири инсонии ўст. Дар ҳуруфи ў самимияти фавкулҳадде ҳаст мисли ҷўйбораки покрави ойинабанд, ки осмонхоро меҳаҳад оғўш кунад ва ба асрорхонаи азал роҳ ёбад.

Фарзона духтари пурмутолиа аст, осори мондагори ниёгонрову кулли бузургони ҷаҳонро меҳонад, мутуни писандидаро аз забони русӣ ба тоҷикӣ тарҷума месозад ва аз хатти форсӣ ба хатти сириллик баргардон мекунад. Ў ба таҳқиқи адабиёт низ пардохтааст ва дар ин замина чандин мақолаҳоро бо дидгоҳи мустақил ва мустақими худ таълиф намудааст.

Фарзона дар ибтидои фасли худсозист. Дилаш ҳамрангу ҳамаврангу ҳамоҳанги субҳи ахуроист, ки ба ҷаҳон нуру сафо мегустирад:

*Марҳабо, эй субҳ, эй шукӯҳи сарзамини нур,
Эй паёмовар зи озодӣ,
Эй ки меҳонӣ ба гӯши мардуми олам
Номаи шодӣ.*

Бигзор ҳарфу ҳиҷои субҳвораи Фарзонаи мо раҳ ба раҳ ба қавли устод Муъмин Қаноат «вазну тамкини замин» ёбад, лаҳза ба лаҳза неруманду тавоно гардад ва муждаҳои хуррами дили навтапишаш дилҳои дигарро саодат бахшад.

Соли 2017

ШАБНАМЕ ДАР ЛОНАИ ГУЛ

Пешгуфтор ба китоби Мафтунаи Қосим «Лонае дар барги гул» (Душанбе: Адиб, 2017. - 36 с.)

Мафтунаи мо бо пайкару чавҳари нафису нозуку афифу латифаш мисли шабнамакест, ки дар лонаи гул зиндагӣ мекунад ва ҳар чузъи коинотрову кулли ҳаётро аз дидгоҳи ҳамин нишемани ёсуманиву настаранияш ҳанӯз зебо мебинад. Кош, ин ҳанӯзи зебо беинтиҳо бошад. Дар таронаҳои нахустини ин дӯшизаи навмашқу наворзу садои тапиши дили тифлонаи ўро мешунавем, ки муждаҳои маъсуму мубаррое ба гӯши Одаму олам дорад. Ва ин муждаҳои муҳаббат чун тулуи шукуфаҳои фарвардин чӣ саодатбахшу шодиоваранд:

*Имрӯзҳо барои дилам рақс мекунам,
Бо зарбу бо навои дилам рақс мекунам.*

*Бишиндаам чу замзамаи обу офтоб,
Имрӯзҳо ба ҷойи дилам рақс мекунам.*

Барои Мафтунаи тозаҷавон фасли замзама намуданҳову рақс карданҳову нишот варзиданҳову гуҳар чиданҳову ҳунар офариданҳост. Фурсати омӯхтану андӯхтану тамрин кардану худро ба сӯйи таҷрибаҳову тозақориҳо бурдан аст. Фурсатест, ки ба самти шинохти ҳақиқат озими сафар бояд шуд ва аз суратҳо ба моҳиятҳо бояд раҳ пӯид. Мафтуна ҳанӯз дар баҳоргоҳе маскун аст, ки ба гуфтаи Абдулҳусайни Заринқӯб «Ҳар гуна зебой дилашро меларзонад».

Ӯ барои баёни розҳои кӯдаконааш забони ноб мечӯяд ва калимоти нобу шодоберо чун «нозбарг», «гулҷабин», «гултабассум», «хумористон», «хуршеднигоҳ» ва амсоли инҳо ба ёрӣ меҳонад. Дар шеъри «Бунбаст» нигоҳи комилан тозаи Мафтуна ба асли инсон рӯйнамо шудааст. Сухан аз марзбонони кишвари дил меравад, ки мусофири наврасидаро (ё ҳанӯз норасидаро) ҷустуҷӯву бозпурсӣ мекунанд, то мабодо

дар бисоташ афюни нафрату маводи хиёнат бошад. Шеърест дархурди рӯзу рӯзгори мо, ки бо андешаи қавӣ хулоса мешавад. Яъне ба ин сарзамини пок фақат бо лаъли дилу ёкути имон бояд ташриф овард.

Мафтуна низ бо чунин кӯлбори моллом аз марвориди умеду гавҳари муҳаббат дар сарҳадди қаламрави шеър интизор аст. Марзбонони ин мамлакат субҳу офтобу рӯшаниву зебоиву ишқу имону нақӯиву шарофатанд. Шаҳаншоҳи ин кишвар Ҳазрати Инсон аст.

Дуо мекунем, ки Мафтунаи азизи мо, ки пешорӯи дуртарину душвортарин роҳи олам – роҳи суҳан қарор дорад, вурудномаи ростин ба ин сарзамини шукӯҳманд ёбад, он сон ки ҳуша дар таронае меғӯяд:

*Эй хурави саҳар, дастам раҳо наkun,
Бо ман бимон дигар, дастам раҳо наkun.
Ҳодиш аввалин дар сарзамини ишқ,
То охири сафар дастам раҳо наkun.*

Соли 2017

НИЁЗНОМАИ ЧОВИДОН

***Пешгуфтор ба китоби Акбар Абдуллоҳ «Тирамоҳи сабз»
(Ҳуҷанд: Хуросон, 2018. – 256 саҳ.)***

Акбар Абдуллоҳ аз ҷумлаи суҳанварони покойинест, ки хизонаи дилро барои хосу ом кушодаанд мисли дастурхони идӣ, ки пуропур аз анвои хушгӯвору саодатбахш аст: дар ин хони малоҳат ҳам нони гарми кӯлобист, ҳам ширчойи помирӣ, ҳам зардолуи маҳтобии ҳуҷандӣ, ҳам мавизи самарқандиву ҳалвои бухорӣ... Шоир бедареғ неъматҳои андӯхтаи ҷонашро барои ҳамагон нисор мекунад, ангезаҳову афрӯзаҳои дилашро андарун ҳабс намесозад, балки берун мекашад ва дар назаргоҳи соҳибназарон мегузорад. Ин афрӯзаҳои ниҳонӣ, ки ҷонҳои мову шуморо шаъшаа медиҳанд, ҷином доранд: Меҳр? Иродат? Сафо? Ишқ? Намедонам. Аммо

медонам, ки ҳеч як ҳарфи Акбар Абдуллоҳ дурӯғину маснуиву беаминаву хубоббунёд нест, каломии ӯ баргардони воқеият ва ҳақиқати ҳаёти ӯ, ойинаи рознамову бознамои андешаву пиндорҳои шоиронаи ӯ, аксбардору аслбардори ғаму сурур ва тарҷумаи ҳоли ишқу таманноҳои ӯст. Ӯ самимонатарин суҳанҳоро ба мо мегӯяд, ки намешавад ба ҳақиқаташ бовар накард, ба муҳаббаташ хатти тардид кашид, ба утуфаташ безътибор монд. Шеърӣ ӯ таҷрибаву талошҳои як инсонӣ нерумандест, ки бо иродату иродаи таҳамтанона яъсу балову мушкилиҳои паёпайро шикаст додааст ва бо роияти қалам ҳамеша пирӯз мондааст. Инсон ва шоири ормонии Акбар Абдуллоҳ устод Лоиқ Шералӣ аст, ки ҳодии ҷовидони шеърӯ мунодии саодати ӯ мондааст ва ҳастии ӯро бо бузургиву қудратмандии беамсол дар ҳалқаи рабибӣ худ нигоҳ медорад.

Меҳри муаззами Акбар Абдуллоҳ ба Ватан асту модару падар, ба ёру бародар, ба ҳамсару фарзанд, ба гули себу хандаи хуршед, ба мӯри донакашу кабӯтари нақӯфоли канори бом, ба ҷавонии рафтаву орзуҳои навоянда. Ашъоре, ки шоир барои азизони даргузаштааш мегӯяд, пур аз андуҳи бохтан аст, аммо дар ҳамон марсияҳои дилшикану ҷонфишор ҳамчун хатти устуво шуълаи шукр метаровад, зиндагӣ зангӯла мезанад, баҳор бо амвоҷи шукуфа ба тасалло мерасад. Яъне дар мағз-мағзи афқору пиндори шоир рӯшаниҳои латифу афифе зиндагӣ мекунад, ки ба замири хонанда муждаи нусрату нишот мебаранд. Аслан, муҳаббатро ба касе намешавад омӯхт, аммо ашъори Акбар Абдуллоҳ, бешак, муҳаббатомӯз аст. Дар дохили ин ҳалқаи муҳаббат мо як нуқтаи бузургро мебинем. Ин нуқта пойтахти муҳаббати ӯ, мавриди хитоби бебаёни ӯ, сарлавҳи барномаҳои ҷовидони ӯст: Инсон.

Чун муҳаббати Инсон ин ҳама ҳуруфи манзумро ба ӯ илқо кардааст, дилаш дигар барои натапидану дӯст надоштан ҳақ надорад, вучудаш барои орамидану сукут пазируфтани, лабаш барои шукр наварзидану ҷонаш барои дард нақшидану сурурманд набудан иҷозат надорад. Пас, ҳамин мемонад, ки шоири покназару нақӯҷавҳар Акбар Абдуллоҳро,

ки аз ҷониби боло ин ҳама иҷозатномаҳои муборак дорад,
боз ҳам бар давоми раҳ хонем ва дуо кунем, ки дилаш барои
тапидану офаридан сабабу баҳонаҳои зебо ёбад:

*Ниёзномаи мо арзи сачдаунвонист,
Зи хома ҳар чи бурун рехт, нақши пешонист.*

Инак, ин ниёзномаҳои фархундамуҳри Акбар Абдуллоҳ
ба нишони дилҳои муҳаббатписанди шумост.

Соли 2018

НОМАИ ЭЪҚОЗ

*Пешгуфтор ба «Девон»-и Лоиқ Шералӣ
(Хуҷанд: Хуросон, 2018. - 521 с.)*

Дар дунё мафохиме ҳастанд, ки муҳлати ҳаёташон барои
ҳамеша тамдид шудааст ва офтобу моҳу осмону замини кӯху
дарё ва аносире амсоли ин дар ҳамин шуморанд. Дар миёни ин
ҳамешатаринон, бо он ки умри ҷисмашон сипарӣ гаштааст, бу-
зургони олам низ қарор доранд, ки бо осору афкори беғуруби
худ ҳамраҳи имрӯзиёну фардоиён ба зиндагӣ идома мебахшанд.

Замоне чун ба бузургону саромадону сарҷаридагони
шеъри Аҷам меандешидем, бо ном бурдани чанд пешвои му-
аззам аз Одамушшуаро Рӯдакӣ то Аллома Иқболи Лоҳурӣ ик-
тифо мекардем. Ҳоло дар ин ҷадвали муборак исми хучастаи
нобиғагони ҳамрӯзгори мо низ сабт шудааст, ки устод Лоиқ
Шералӣ «чун ёкути сурх дар миёна» аст.

Шеъри устод Лоиқ бо тозақории бешабоҳати сувариву
ҷавҳарӣ, бо растохезҳои пиндору андеша, бо суннатгароиву
суннатшиканиҳои диловарона, бо ишқу ормону башорату
иршодҳои шоиронаву ошиқона, бо ҷазаботи инсониву кай-
хонӣ, бо пояҳову мояҳои милливу башарӣ – бо руҳи фотеҳи
офокгираш дили мову шуморо фатҳ кардааст. Шоирони
донишвару рамзошно кам нестанд, аммо «маҳбубият» ҷои-
заест, ки воҳидеро аз ҳазорон насиб меояд. Яке қабули хос
асту дигаре қабули ом ва кам иттифоқ меафтад, ки нафари

офтобишамъе аз фарш то арш ҳамаро мунаввару мусаххар созад. Устод Лоиқ ҳамон падидаи истисноист, ки бо рабобиши бузурги инсониву шоириаш дилҳои ҳамагонро дар инҳисори муҳаббат нигоҳ медорад. Ончунон нигоҳ медорад, ки баъди ин ҳама соли даргузашташ низ халқи шоиршинос бо таъбири ҳазрати Ҳофиз дили худро саропардаи муҳаббат ва дидаашро ойинадори талъати ӯ медонад.

Устод Лоиқ риндтарину порсотарин, мағруртарину батавозуътарин, миллитарину ҷаҳонитарин, куҳанпазиртарину навгаротарин, собиттарину тундмаҷротарин, хештарину ошнотарин, имрӯзитарину фардотарин Шоири Аҷам аст, ки тоза ба тоза, нав ба нав ба мову шумо дуруд меғӯяд. Устод Лоиқ (дар назари ман) девони пирӣ надорад, ҳамаи офаридаҳои ӯ девони ҷовидони ҷавонист, ки ба ҷонҳои пазирандаи мо башорати ҷовидони ишқ мебахшад.

Ӯ дар тамоми жанрҳои шаклҳои куҳану нави шеър тозаковиву ибдоъ кардааст. Бо ташрифи устод Лоиқ ба қаламрави сухан ғазал комилан дигаргуна шуд, рубоиву дубайтӣ ҳам, шеъри ҷаҳорпора ҳам, фард ҳам. Қасида ба дӯшбори дигар ба зиндагии мо омад, шеъри сафед дар коргоҳи таҷриба дар ҳоли озмоиш қарор гирифт, шеъри нимой нашъунамои беқиёс ёфт. Аммо ҳолиё дар ин оғознома мову шумо ба сарнавишти ғазал меандешем.

Ғазал ҳанӯз мезист. Дар охири солҳои панҷоҳуму оғози солиёни шастуми садаи бист ҳам бо азият мезист мисли дарахти ҳазорсолае, ки баъди таҷаммулу рифъати дӯшин, инак, ҳар сулулаш зиндагиро падруд гуфтааст ва дубора маҷоли ба фарвардин пайвастану ҷавона бастан надорад. Лохутӣ даргузашта буд ва касе ғазалҳои лохутӣ намесуруд. Ғазал чун таҳмондаи зиндагии куҳна гӯё ҳукми эъдом гирифта буду ба самти нестӣ сафар мекард. Гӯё бо рафтани Мавлонову Саъдиву Ҳофизу Камолу Ҷомиву Бедилу пешкорони дигар зиндагонии ғазал низ хотима ёфт. Воқеан, ғазал, ки мисли мусиқии офтоб бо пайки афифи осмонияш даҳ қарни мозиро афрӯхта буд ва ҳолиё низ дар кишварҳои ҳамзабон рисолати

беғуруб дошт, барои иншову ифшои ормонҳои сусиёлистӣ носозгор монд. Шояд барои он ки оғӯши ғазал пур аз гулу булбулу шамъу парвонаву тӯбову сабову ғизолони раънову шаробу соқӣ буд. Хатто шоири навгарову навсарое чун устод Лохутӣ барои бозгӯи дардҳои иҷтимоӣ гоҳе булбулу парвонаи қадимро ба ёрӣ меҳонд:

*Фақат сӯзи диламро дар ҷаҳон парвона медонад,
Ғамамро булбуле, к-овора шуд аз лона, медонад.*

Оби бақое мебоист, ки дар решаву бунёди ғазал мерехтанду ин пири беояндаро ҷавониву барозидагӣ мебахшиданд. Ва дар ҳамон рӯзгор садои ҷавони бистудусолае, ки ғатвои азизони ҳазорсоларо гирифта буд, дили ниммурдаи ғазалро чун дили ғофили ҳамзамононаш ба тапиш овард:

*Гар бо овози дили ман ту ҳамовоз шавӣ,
Гар ба оҳанги вафо замзамапардоз шавӣ,
Дасти ман гириву бар ҷониби оянда равӣ,
Садди чинӣ шиканӣ, соҳири мумтоз шавӣ.
Чун ғияҳ шиқи ман аз ноз ғияҳмол нақун,
То маро ҳамқалами номаи эҷоз шавӣ.
Лоиқ аз шиқи ту парвард дили чун шаҳбоз,
Бо умеде, ки ту ҳам ҳампари шаҳбоз шавӣ.*

Лоиқ Шералӣ – ин ҳампари шаҳбозу соҳири мумтозу ошиқи замзамапардоз нахустин ғазалашро чун рисолатномаи шоирӣ ба имрӯзиён боз намуд: яъне дасти шеърро гирифтани ба фардо бурдан! Шеърро, ки мисли тифли домансавор аст ё пири бемадор. Ва ин ҷавони диловари наворзу пайки ростин буд, ки аз рафтаҳову ояндаҳо хатти эҷоз овардааст. Мисли Масеҳо, ки бо дуои Исми аъзам мурдаҳоро зинда мекард, устод Лоиқ низ бар қолаби беравони ғазал ҷони рамидаро боз овард.

Ин таҷаддуд чӣ сон муяссар шуд? Устод Лоиқ аз пайи муршидаш устод Муъмин Қаноат бо нахустин таронаҳояш маҷрои шеъри муосирро, ки бо шеваи мутантан ва руҳи пурсури мавсимиву тақвимӣ мавҷгардон будо гоҳе таназулро

пешравӣ мепиндошт, ба самти ростинаш гардиш дод. Ходии иршоди ӯ ба чуз устодон Турсунзодаву Қаноат, Мавлонову Хайёму Саъдиву Ҳофизу Соибу Иқболу дигар ниёғони қибланамо буданд. Аз паси симхорҳову садду сарҳадҳо ӯ паёми ошнои Маликушшуаро Баҳору Нодирпуру Ахавони Солису Халилиро низ мешунид. Яъне устод Лоиқ аз рӯзгори Рӯдакӣ то имрӯз дар чуғрофиёи бузурги шеърӣ форсӣ сайру сулук мекарду ҳамзамон ашъори Ҳутеву Ҳейне, Пабло Нерудаву Есениро низ барои ҳамватанон тарҷума менамуд.

Ӯ алифбои ниёгонро нек омӯхта буд ва он қадар шеър аз бар кард, ки кам касеро ҳамсабқатии ӯ муяссар мешуд. Ӯ ончунон фарҳангҳои мухташами қадиму ҷадидро фаро гирифта буд, ки худааш низ дар чашми муосирон чун қомуси бузурги забони тоҷикӣ боазамат гардид. Ӯ калимоти нодиреро, ки дар фарҳангҳо кампайдо буд, дар лаҳза тавзеҳ медод ва бурҳон меовард. Забони зиндаи халқро, ки ганҷи шойгон аст, бо муҳаббати азим меандӯхт ва чун ганҷури ин хизона калимоти хушояндро ба қаламрави шеър мебурд. Ӯ он қадар дубайтиву рубоиву таронаҳои халқро ҳифз карда буд, ки шумор надошт мисли баргҳои дарахту қатраҳои дарё. Аммо фақат бо ҳамин фазоил намешавад фатҳи дилҳо намуд.

Устод Лоиқ шоири фитративу ҷавҳариву зотӣ буд, ки бо шӯру чунуну туфону тугеёнҳои гармҷӯшу поксорушаш, бо каломи содаи бепечу ҳаму беиинату бепирояву бемаҷозу истиорааш мисли нигоҳи тифл, нигоҳи дарё, нигоҳи осмон ҳамаро тасхир кард. Илми ладуниву пайки ғайбу илҳоми шуҳудиву фитрати чибиλλӣ раҳкушояш буданд, ки ӯро ҳамеша ба арсаи ибтиқору тозақориву навиву ибдоъ меҳонданд. Бо ин содагӣ сухан гуфтани андешаҳои муаззаму мухташамро ойнадорӣ қардан кори сода набуд. Мо муродиф омадани бузургиву содагиро дар сурудаҳои ӯ айни эҷоз мешуморем. Устод Лоиқ аз нахустин родмардони миллат буд, ки масоили ҳувияту ҳурриятӣ ниёзу ормонҳои миллиро бо сабки ҷадиду шеваи тоза барои ҳамзабонону ҳамзамонону ҳамзаминон боз намуд ва чун ҳодиву мунодии ростин аҳли ватанро ба вусъатободи саодату истиқлол ҳидоят кард.

Ишқу самимияти одамрабони устод Лоик, ки аз роиҳаи домани модару ҳар қатраи оби чашмаи Нияту ҳар пораи санги кӯҳи Чилмеҳроб оғоз ёфта буд, ончунон густарда шуд, ки тамоми Тоҷикистону Эрону Аврупову Африқову ҳама ҷо, ҳама ҷоро фаро гирифт. Ва ҳамин ишқ ӯро маҳбубияти ҷовидона дод. Ҳамин ишқи осмонмасоҳат ғазалҳои ӯро зинда кард, дубайтиву рубоӣҳои ӯро чун бӯи мушк дар назду дур пароканд, тамоми ашъори ӯро тапиши сабзи зиндагӣ бахшид, дилу нигоҳи ӯро дурпаймову нурпаймо намуд:

*Ишқ дар дил шуълаи субҳи саодат будааст,
Оишқӣ эҳсоси бахилишҳои қисмат будааст.
Дар ҷавонӣ ишқ будо давлати дунё набуд,
Ин ҳама бедавлатиҳо хуб давлат будааст.*

Устод Лоик, ки, бешак, сарчаридаи ғазали имрӯз аст, қариб ҳазор ғазалро мавзун намудааст. Теъдоди ғазалҳои марҳалаи аввал, ки то солҳои 80-ум сурудааст, бисёр нест ва муҳтавои онҳо нахустбардоштҳои аз зиндагӣ ва ангезаҳои ишқу ҷавониву парвозҳои зебоянд:

*Боз оишқ шаваму зиндагӣ аз сар гирам,
Раҳи дерин бигузoram, раҳи дигар гирам.
Боз як бори дигар тозаҷавонӣ бикунam,
Баҳри ҷонon зи фалак лолаи ахтар гирам.*

Аз солҳои 80-ум то оғози ҷанги дохилии ғазалҳои устод Лоик аз офтоби фалсафаву ирфону ҳикмат шаъшаа ёфтанд ва афқору пиндорҳои олии шоири воломанишро маҳмилкашӣ кардаанд:

*Чу як пири хирад мирад, бимирад ҷумла осорam,
Чу як ҳамсоли ман мирад, гаронтар мешавад борam.
Дарахте бишканад, гӯи миёнам бишканад, эй дод,
Чу фикре баргалам бошад, шавад афғор афқорam.*

Ғазалҳои охиринаи ӯ, ки аз соли 1992 шуруъ мешавад, номаи дарду ормону сӯғҳову сӯзҳои нотамоми ўст ба номи мову шумо – инсонҳои имрӯзу фардо, ба кабиру сағири ин

кишвари захмдида, ба равшаннисорону зулматтаборон, ба созандагону барозандагон, ба бефарону фарҳехтагоне, ки ин миллати бузургро пайваста ба мақоми саломат мебаранд:

*Раҳми Парвардигори мо омад,
Нури Ҳақ бар диёри мо омад.
Ҷанги девонавори мо бигзаист,
Сулҳи деринтизори мо омад.*

Ибтикори устод Лоиқ на дар авзону бухуру радифу қавофиву дигар аносири зоҳирӣ, балки дар навии нигоҳи пиндору афкор ва маъниву ҷавҳару мояву лоияи ғазал аст. Чун ғазал аз ду лоия муҳим – забон ва андеша иморат мешавад, тозақори устод Лоиқ дар ҳамин заминаи бунёдӣ дурахшон аст. Ӯ маъмултарин баҳрҳои вазни арӯзро истифода мекунад ва дар инҳисори ғазал рӯшантарин ҳуруфери мегӯяд, ки ҳамеша медонистему ҳеҷ гоҳ намедонистем. Яъне ин ҳама ҳолат ба мо ошно буд, аммо, намедонистем, ки онро мешавад чунин зебо забон бахшиду мусаввар кард.

Устод Лоиқ бо сабки хуросонӣ месарояд бо шеваи Рӯдакиву Фирдавсиву Фаррухиву Анварӣ ва раҳораҳ тапишу чунини Мавлонову ҳикмату шаҳомати Ҳофизро, ки гулбонги паҳлавияу мақомоти маънавияшон садои дили инсонии имрӯз ҳам ҳаст, дармеёбад. Ӯ ҳаргиз кӯшиши офаридани ғазалҳои модерн накардааст, зеро бо тамоми таҷрибаомӯзиву тозаписандӣ эҳсос намудааст, ки ғазалҳои неоклассикиву навшамоил ба табиат ва бунияти хонандаи муосир зуд ошно нахоҳад шуд ва чун падидаи булҷаҷаб ба сиришти ӯ бегонаву номаҳрам хоҳад монд.

Ғазали устод Лоиқ рисолати бисёр васеъ дорад, ки ба завқҳои осмониву заминӣ, ба манзарҳои ҳосу ом, ба дилҳои хурду бузург баробар хидмат мекунанд. Ҳар толибе аз бори ин дарахт ширинком мешавад, зеро меваҳои шаккаровез дар фарози шохсор ҳам мунавваранду дар замин ҳам рехтаанд. Зухури чунин ашъору чунин шоирони бузургмасоҳат зарурати таъриху армуғони тақдир аст, ки руҳонияти кулли ҷо-

меаро сууд диҳанд, вагарна рисолати шоирони аршисухану хоспарвар маҳдуду масдуд аст.

Устод Лоиқ, ки бо ҷаҳоншиносӣ, инсоншиносиву забоншиносии мушаххаси худ қитъакушоеро мемонд, дар наштаву нузҳати забони адабии имрӯз низ парчамафроз аст. Ӯ аз истифодаи фаровони калимоти ғайриточикиву бегонаасл парҳезгорӣ менамуд ва бо эҳтиёт калимоти қадимии тоҷикиро зинда месохт мисли *гӯрӣ, тичвок, ниҳеб, гултиро, забола, кинатӯз, барзан, ҳолгардон, айдун, шеравҷан, зарабон, сарбузург, сарвода, патёра, нак, ниҳолӣ, ҷакод, анбоз* ва ғайра, ки зуд дар забонҳо менишастанду имрӯзин мешуданд.

Устод бо эҳтирому эҳтиёти бештар вожаҳову таркибҳои шодоберо аз забони зиндаи халқ ба матну батни ғазал мефаровард ҳамчун *шириншамол, аҷалғиёҳ, дӯлобӣ, сағманаҳ, ҷаҳмоҳсанг, одамқимоб, ҷойгаиштак, нӯстгафс, нӯстак, сустак, мустак, лак-лак, ҳода, дидор, дар қиёмат, наҳ задан, дӯғ задан...* Ва дар баробари ин бо неруи халлоқӣ вожагони нав меофарид амсоли *хоҷадават, худбудагӣ, ҷаҳмобдеҳ, зарлавл, беҳурӯсӣ, батарҳол, нарговдӯш, золигарӣ, шӯрҷаҳм, ошнорӯ, ҷанозафурӯш* ва ғайра, ки хоси ҳар шоири соҳибсабку соҳибмақтаб аст.

Пайдост, ки ҳар нухбаву нобигае дар баробари сарбузургу пешгоми ҳунар буданаш пешвову фардонамои кулли инсонхост. Устод Лоиқ бо шахсият ва ҳайсиати боазамату шукӯҳмандаш миллати моро иззату шараф ва ному давом бахшид. Ҷунонки баъди ҳазору чанд соли даргузашти Одамушшуаро Рӯдакӣ пасовандони аслбохтае ҷурми ўро мешумаранду ўро барои шоири дарбор буданаш нақӯҳиш мекунамд ва ашъорашро ибтидоӣ талаққӣ менамоянд, ҷунонки инкорҷӯёне Хайёмо майхораву Атторро беқайду хилофандеш, Низомро ботилақид мепиндоранд, мумкин аст, ки имрӯзиёну фардоиёни ғафлатпаноҳе ба бузургии устод Лоиқ ҳам хатти бутлон задан хоҳанд, аммо он муддаиён дигар аз ин муҳосираи қавӣ раҳой надоранд, зеро кӯдакашон ҳам дар ғаҳвора сурудаҳои Лоикро тараннум мекунад, ровӣ ҳам дар

симо чакомаҳои Лоикро меҳонад, дар радиои автобусу таксӣ ҳам таронаҳои устод фазоро фатҳ месозад, дар чашну суру зодрузашон ҳам сокиён шеъри устодро мегӯянд, дар кӯчаҳо ҳам қадам ба қадам шиору овезаҳое бо матни устод медурахшанд. Аслан инкори бузургон шеваи «бузургманишон»-и муҳаққар аст, ки бетардид ба нокомӣ меанҷомад. Аммо устод Лоик бо нубуғи беғурубаш фориг аз ин қилу қол дар чакодҳои сухан ошён ниҳодааст ва ҳамеша уруч мекунад ба фарозҳои зебои номусаххар, ба қуллаҳои мағрури хуршедқулоҳ, ба имрӯзҳои фурузонфару ояндаҳои шодигустар, ба баландии руҳи инсонҳо. Ва аз ҳамон минбари офтобӣ нидои поки ӯ имрӯзу ҳамеша табли бедорӣ хоҳад зад:

*Ман он наям, ки бим зи рӯзи аҷал кунам,
Ё шиква аз муаллифи нақши азал кунам.
То сафҳаи замона зи номам тикӯи шавад,
Як сафҳаи замонаро пур аз газал кунам.*

Соли 2018

РӯЗИ 27

***Пешгуфтор ба китоби Абдулфаттоҳ Кулолӣ
«Калиди дари боз» (Хуҷанд: Ношир, 2018. – 156 саҳ.)***

Рӯзе Абдуфаттоҳ Кулолӣ ба манзили устод Аъзам Сидқӣ, ки андаке сармо хӯрда буданд, барои аёдат мераванд. Устод Сидқӣ табақи палави хушгворро пешӣ шогирд меғуздоранд ва мегӯянд:

– Имрӯз ҳеҷ ҷой намеравай. Ҳар дуямон бо ҳам то бегоҳ суҳбат мекунем. Ман ба ту асари навамо мехонам.

– Олӣ, ҷавоб медиҳанд Кулолӣ. Аммо мумкин, ки барои суҳбат ман пагоҳ биёям. Чунки имрӯз 27-уми январ, ман ба ҷое шитоб дорам.

– Медонам, ки ба кучо шитоб дорӣ. Рӯзи бисту ҳафтуми ҳар моҳ ба дидани муаллима Бароат Ҳочибоева меравай. Воқеан, муаллима ба ту дарс додаанд?

– Не, мутаассифона, ҳангоми мактабхонии ман муаллима устои донишқада буданд. Вақте ки аз сафари ҳаҷ баргаштам, ҳама ёру дӯсту хешу табор ба муборақбодам меомаданд. Аммо бо чӣ далел бошад, ки ҳамеша дар назарам муаллима намудор мешуданд. Охир ман бо он кас фақат шиноси салому алейк будам. Рӯзе либосҳои сафеди идонаамро пӯшидам, оби Замзам ва дигар армуғонҳои Ҳичозро бо худ гирифтам ва ба дидори муаллима ба манзилашон рафтам. 10-15 дақиқае, ки дар баробари ин бону нишастам, ҳаёлам мадду ҷазри бузург дар андешаҳои ман падида омад. Аҷаб, он ки муаллима ба ғайр аз салому алайку хушбошии мақдам ба ман сухане нагуфтаанд. Агар саволе диҳам, кӯтоҳ ҷавоб медиҳанд, худашон тамоман камҳарф буданд ва то ба ҳоло чунинанд. Аммо фазои руҳӣ ва нури ниҳоние, ки аз ҳастияшон берун медамид, маро ангезаи бузург дод. Дигар ин даргоҳ барои ман ҷовидона муборақ шуд.

– Аҳсан, аҳсан гуфтанд устод Сидқӣ. Одамшинос будай. Аммо гӯш кун, имрӯз 26-уми январ аст, барои ҳамин ҳам саросема нашав. Як ҳар дуямон чақ-чақ мекунем.

Ва мо то соати ҳафти бегоҳ бо ҳам суҳбат намудем, – нақл мекунанд устод Кулолӣ. Пагоҳи он рӯз чун ҳамеша як дастагулу як гулқанд харидам ва ба манзили муаллима пиштофтам.

– Домулло, ман аз Шумо бори чандум аст, ки илтимос мекунам. Харчу сарф накунад, бе дастовез биёед, мо аз дидоратон хурсанд мешавем, – гуфтанд модар.

– Ман, ки дар он суҳбат ҳузур доштам, гуфтам:

– Устод Кулолӣ, Шумо моро бо ин гулҳо ба домӯз кардед. Ман дина хавотир шудам, ки бо чӣ далел ин 27-ум бори аввал устод ташриф наёварданд.

– Ваҳ, ман шарманда шудам, – нидо карданд Кулолӣ, – Э, Сидқие, маро расо боб кардаанду ман нафаҳмидам. Э, Сидқии шӯхи нағмагаре.

Инак, аз он суҳбати анғубинӣ қариб ҳашт сол гузаштааст.

Аммо ҳудуди даҳ сол ё шояд бештар аз он 27-уми ҳар моҳ устод Кулолӣ бетаъхир ба дидори модар меомаданд. Аслан,

рӯзи милоди модар 27-уми ноябр буд, аммо бисту ҳафтуми ҳар моҳ ба шарофати устод Кулолӣ барои мо ҷашни модар пазируфта шуд. Барои ман Наврӯз бисту ҳафтуми март шуруъ мешавад, – мегуфтанд устод ва шеър навиштанд: «Бисту ҳафтуми март Наврӯз аст». Хушбахтона, иди бузурги Ваҳдати миллӣ низ 27-уми июн аст, ки барои ман нуран алонур шуд, – таъкид менамуданд устод. Соле 27-уми декабр барфи баланд борид, ба ҳадде ки мошинаҳо аз ҳаракат монда буданд, аммо устод Кулолӣ аз он сӯйи дарё ба ин сӯйи дарё бо як анбон муҳаббат боз ҳам ҳозир шуданд. Чӣ бисту ҳафтумҳое, ки боронҳои шадид мебориду девбодҳои мадид чарх мезад, чӣ бисту ҳафтумҳое, ки зимистони замҳарир меҳост моненаи дидор шавад, аммо на... Устод боз ҳам меомаданд. Як силсила ашъореро, ки ба ғазалҳои Камол тазмин баста буданд, бо унвони «Ҷони ҷонафрӯз» мунташир карданд ва ҳамеша мегуфтанд:

Маншаи илҳами ман ва матлаи иршоди ман муаллима ҳастанд.

Баъдан, устод достони «Бароатнома»-ро ба шодбодии милоди модар иншо намуданд. Умуман 20-соли охир неруи шабобу завқи офариниш он кадр устодро таҳриқҳои латиф бахшид, ки паёнай чандин осори манзумро таълиф карданду ҷовидон ба ҳалқаи шеър адаб пайвастанд.

Ёд дорам, ки моҳе пеш аз ҷавташон китоби модар «Абдурахим Ҳочибоев. Сафҳаҳои ҳаёти кӯтоҳ» мучаддан нашр шуд. Модар чанд рӯзи охир аз ғояти дард дар ҳоли беҳудӣ гирифтӣ буданд. Вақте ба худ омаданд, гуфтанд: Китобро гиру ба номи домулло Кулолӣ соядаст навис ва ин ҳуруфро ба забон оварданд:

«Устод Кулолӣ я всегда благодарна Вашей верной дружбе. Пусть Муза Поэзии вечно сопровождает вам». (Устод Кулолӣ, аз дӯстии беҳилофи Шумо ҳамеша сипосмандам. Бигзор, олиҳаи Шеър раҳнамуни ҷовидонаи Шумо бошад!)

Орзу мекунам, ки устод Абдулфаттоҳ Кулолӣ бо кутбнамоии олиҳаи илҳом боз ҳам раҳнаварди ҷовидони кишвари Ишқу шеър саодат бошанд.

Ҳазрати Мирзо Бедил гуфтаанд:

*Касе дар банди гафлатмондае чун ман надид ин ҷо,
Ду олам як дари боз асту меҷӯям калид ин ҷо.*

Ин китоб, ки бо унвони шигифтангези «Калиди дари боз» интишор мешавад, армуғони начибест барои инсонҳои ҷӯёву пӯё, ки барои асрорхонаҳо ва осорхонаҳои руҳову зеҳнрову дилҳову ҷонҳо мифтоҳ мекобанд.

Хомаи устод Кулолӣ низ ҳамин мифтоҳест, ки дарҳои розро, равзанаҳову панҷараҳову пардаҳои ишқу умеду ниёро ба рӯи аҳли сафо боз мекунад

Марҳабо, ба ин дари боз!

Соли 2018

ҚОСИДИ МУЖДАҲОИ МИНОЙ

*Пеиғуфтор ба китоби Ҳочӣ Ҳусайн Мӯсозода
«Ҳикматистон» (Хуҷанд: Ношир, 2018. – 336 саҳ.)*

Барномаи ҳар адиби ҷонпажуху ниҳонпажуху ҷаҳонпажуху ҷустуҷӯи инсонии комил аст. Ин байти машҳури Мавлои Балх муҳтавои ин ҷӯёиву пӯёии ҷовидонро дигарбора ба аҳли роз ифшо мекунад:

*Дӣ шайх бо чароғ ҳамегашт гирди шаҳр,
К-аз деу дад малӯламу инсонам орзуст.*

Орзуи дарёфт ва шинохти одами расо бузургтарин ҳадафи башарият аст, ки сулуки пайваستاи бузургони олам аз ибтидои таърихи фарҳангу тамаддун то имрӯз бо ҳамин мақсуд идома меёбад.

Ҳазрати домолло Ҳочӣ Ҳусайн Мӯсозода, ки бо чароғи ислом, бо партави илму ирфону маърифати фитриву шарофати ҷибилӣ худ роҳу руҳи ҳазор андар ҳазор мардуми хоси омиро афрӯзгорӣ мекунанд, дар ҷодаи шеър худро ҷавони бечароғ медонанд ва аз муршидонии сухан башорати нур меҳоянд:

*Ман ҷавони бечароғам, раҳнамои ман туй,
Гар гашие пайдо шавад дар дил, сафои ман туй.*

Барҳақ, ки шеър ҳам сафову нурониятест, ки аз даруни дили кӯчак тарашшуҳ мекунад ва ҷонҳову ҷаҳонҳову қитъаҳои асливу маҷозиро мусаххар месозад.

*Пири муришид, дар мақоми нусрати аҳли хирад,
Баҳри радди ҷодувон дар каф асои ман туй.*

Қалам ҳам муродифи асои Мӯсост, сухан ҳам дуои исми аъзами Масеҳост, андеша ҳам бо сууди осмонпаймояш пайрави меъроҷи Мустафост (с.). Боргоҳу коргоҳу ёргоҳи қудсонаи Шайх Маслиҳатдини Хучандӣ барои Ҳоҷӣ Ҳусайн Мӯсозода ҳам чиллаҳонаи висол аст, ҳам намозгоҳи мубарро, ҳам парвозгоҳи дуо, ҳам меъодгоҳи муҳаббат аст, ҳам милодгоҳи ҳарфу ҳиҷо. Худованди бузург дар ин ҳуҷастамакон ҳар киро шавкату салтанат намебахшад. Домуллоҳи арҷманд дар баробари пешбурди кори дину диёнату раёсату раёзат яке дарёфтанд, ки бо шеър ҳам хешии азалий доранд.

Иршоди Шайх Маслиҳатдин ва ҳамаи ниёкони алам-афрӯзу оламафрӯзи мо буд, ки ҳамин анқариб ба дили Ҳоҷӣ Ҳусайн Мӯсозода муждаи шеър омад. Ҳоҷӣ домуллоҳ огоҳии комил ва мутолиаи тамом аз абёти шуарои пешин ва имрӯзаи тоҷик доранд ва осори адабии бузургони оламро низ ба тааммуқ омӯхтаанд.

Мо ҳамеша тимсоли шайху муфтиву фақеҳу имому дигар зимомдорони динро мушобеҳи ҳам дар қолаби тасаввур қарор медиҳем.

Аммо Ҳоҷӣ Ҳусайн Мӯсозода як фарди истисноӣ ҳастанд, ки бар тасаввурҳои собиқи мо мувофиқат намекунанд: як инсони бисёр имрӯзину мудерн, як шахсияте бо руҳи азими инсонҳои мозиву оянда, як донандаву хонандаву расонандаи қудратманди илми Илоҳӣ ва як нафари пазираандаи футухоти илму фарҳанги муосир, ки дар ин айёми барқиву компутериву атомӣ ҳам пеш-пешӣ ҷомеа бо ҷароғи нусрат қадам мезананд.

Ҳочӣ домуллоҳ исломро василаи озодиву пешрафту барозандагии инсонҳову ҷомеаҳову миллатҳову мамлакатҳо медонанд ва бо муҳаббати ростин ба шеър мусиқӣ, ба синамову театр, ба техникаву технологияи муосир ва ба кулли барномаҳои ҳаёти имрӯз муносибат мекунанд. Ручуи муҳаббаташон бо номи Ҳазрати Ҷонофарин ба Тоҷикистони азизи мост ба ин ҷойгоҳу пойгоҳи ҷовидони мо, ба тавҳиду ҳамгарииву ҳамбастагии аҳли меҳан, ба озодиву истиқлоли миллат, ба шаъну шукӯҳи инсон, ба бузургии падару модару ҷадду аҷдод, ба адабу ахлоқу ҳамияти ҳамзамонони мо.

Ин девони ҳикмат тӯшаи ирфону маърифату адабу андарз аст барои раҳравони имрӯзу фардо. Ҷавҳари ҳуруфи девонро Ҳочӣ домуллоҳ то имрӯз аз меҳробу минбар бидуни шеър ҳам ба аҳли ҷомеа иброз мекарданд, инак, василаи дигари ирсоли муждаҳо пайдо шуд бо унвони ғазал.

Ҳочӣ Ҳусайн Мӯсозода иддаои шоирӣ намекунанд, балки шеърро воситаи илқои башоратҳои маънавӣ медонанд. Шеърро қосиде мешиносанд, ки номаҳои муҳаббатро ба нишонии аҳли роз мустақим дастрас мекунад. Эшон борҳо аз худ суол мекунанд, ки оё дар ҳамин мақому мартабаи руҳониву иҷтимоӣ, дар ҳамин синну соли муътабару муҳташам ҳамроҳи навинеро бо номи шеър пазируфтани салоҳ аст? Ба пиндори мо, намебояд роҳи ин маҷрои анворро барбаст ва ишқу умеду ормону таманно, ғалаёнҳои ҷону растохезҳои андешаро дар асорат нишонд, номаҳои манзуми меҳру иродатро ба унвони халқ дар дурчи сина қуфл зад, дили худро чу мафраш дар раҳи дилдор нагустурд.

Дар мисрае омадааст, ки «Дили худро ба ниҳон дар раҳи дилдор ниҳодам» ва дар мисраи дигар ин ҳуруфро меҳонем: «Муҳташам гардад касе, к-ӯ иззаташ дода Ҷалил». Иззату рифъату шавкати Ҳочӣ Ҳусайн Мӯсозода низ армуғони раббонист ва мақдами шеър ҳам ба ҳаёти ӯ инояти Яздонист. Аз пазириии чунин атияти улвӣ намешавад сар печиду худро канор кашид. Девони ҳикмати ҳақими мо як дари боз аст ба равзаи ишқу ирфон, ба асрорҳои дили инсон, ба дурдасти

кибриё, ба марзу буми гуловези илму адабу умеду таманно.
Мархабо, ба ин гулшани муҳаббат, мархабо!

Соли 2018

ЁДИ ҲАМЕШАСАБЗ

*Пешгуфтор ба китоби Абдунабӣ Абдуҷаббор
«Сиришки ҳичрон» (Душанбе: Офис-Империя, 2018)*

Ин китоб ойинахонаест, ки симои мунаввари Муҳаммадшариф Зардиев дар он ҷовидона тулуъ кардааст. Сухан аз инсонии азизест, ки ман ҳеҷ гоҳ надидаам, аммо ҳоло ки сифоти фазилатҳои ӯро аз ёдномаҳои хешону пайвандону дилбандон мехонам, эҳсос мекунам, ки Муҳаммадшариф хеши ману пайванди ману ҳамруҳи ман ҳам ҳаст, ки ба қавли Мавлоно «Аз дили мо то дили ӯ нуктаҳост». Аз хонандаам маъзарат меҳоям, аммо ҳақиқати ҳол ин аст, ки шукр кардам, ки Муҳаммадшарифро дар замони зиндагӣ надидаму надонистам, вагарна дарди бохтани ӯ барои дили ман ҳам садчандону ҳазорчандон мебуд. Ба ёд оред ривоятеро, ки муриде дилбастаи муршиде буд ва як умр дар ҳасрати дидори ӯ ба сар мебуд. Рӯзе писараш хабар дод, ки падар, пеши дарвоза раф, ки устои маҳбубат омадааст. Падар гуфт: Натавонам. Писар ҳайрон шуд, ки пас ҳама он сӯзу гудоз чӣ буд? Падар гуфт: Имрӯз агар он азизро бинам, фардо, ки меравад, ғами набуданаширо чӣ сон таҳаммул мекунам? Муҳаммадшариф ҳам ҷавонмардест, ки ҳар касе бо ӯ саодати дидор дошта бошад, дар хотирааш муҳри ҷовидон дорад. Айнан мисли падараш абармарди бузурги бихраду фарзона Абдулҷаббор Зардиев, ки ҳастии наҷибу азму талоши бемасалаш барои Ватан пайки саодатҳост. Инсоне, ки зиндагии худро дар қудуми халқ густардааст ва ба зиндагии теъдоди бузурги одамон муждаи масъуду паёми беҳбуд овардааст. Инсоне, ки шарофати инсониву азамати руҳӣ ва наҷуи фитратиаш ӯро дар чапми ҳамагон муаззам ва мукаррам кардааст. Бидуни тардид, фарзанди ӯ намунаи комилтарини ӯст.

Раиси арчманд Абдулҷаббор Зардиевро ман фақат якчанд бор чапмобачашм дидаву аз суҳбатҳояшон ҳикматҳо дарёфтаам. Бори аввал тобистони соли 2014, ки бо гурӯҳи адибони суғдӣ ба бостоншаҳру бӯстоншаҳри Кӯлоб сафар кардем ва як шаб дар бӯстонсарои хоҷагии номвари Мир Саид Алии Ҳамадонӣ ба сар бурдем. Дар он тафреҳқадаи хуррамобод – дар бӯстонсарои хоҷагӣ, ки раиси иззатманд бунёд кардаанд, фикр мекардам, ки дар меҳмонсарои панҷситораи Рим ё Чопон бошам, аммо ҷамъи азизе, ки онҳо хузур доштанд, башорати нишот медоданд, ки на, ин ҷо Ватан аст. Ватане, ки фарзандони ошику содиқаш гулистон кардаанд. То нимаҷаб меҳмонону мизбонон бо ҳам суҳбати ҷонафруз доштанд ва аз бузургони рафта ёд мекарданд. Ба ёдам омад, ки устод Лоиқ борҳо дар суҳбатҳояшон номи Абдулҷаббор Зардиевро бо хулусу иродат зикр менамуданд. Ин меҳр мутақобила будааст, ки бӯстонсарои хоҷагӣ низ мусаммо ба исми мубораки устод Лоиқ гаштааст ва ин макон чун қадамҷойи ӯ гиромист. Албатта, шарофати устодон Ашӯр Сафару Абдулҳамид Самаду Ҳақназар Ғоибу азизони дигар аст, ки устод Лоиқро бо инсони покғавҳаре чун Абдулҷаббор Зардиев рӯ ба рӯй овардаанд. Ҷазаботи инсонии ин шахсият ба ҳаддест, ки ҳар ки боре дар суҳбати ӯ нишаст, дигар аз ин ҷазби содиқу ҳалқаи рабоянда берун намеояд. Ёддорам, ки пеш аз хоб раис ба утоқи мо омаданд ва пирохани чакани қирмизии зебо ҳадя оварданду гуфтанд: Ин куртаро ҳамсари ман махсус барои Шумо дӯхтааст. Хоҳиш мекунам, пагоҳ дар наҳорӣ бо ҳамин пирохан ҳозир шавед.

Рӯзе бародари соҳибсуханаи Одина Раҳмон аз ман пурсиданд, ки он пирохани армуғонӣ ҳанӯз ҳам ҳаст? Гуфтам, ки оре. Он пирохан барои ман тимсоли идҳову шодиҳост, муҷассамаи тамоми санаҳои муборакракам аст, ёдгарае аз ёдҳои ширину фархундааст, ки дар хотираҳоям тулуъ мекунад.

Муаллифи китоб бародари нақӯсияру шарифҷавҳари мо Абдунабӣ бо гудозиши ҷон менависад, ки падарам чун ҳазрати Яъқуб аст, ки Худованд ба ӯ иҷозаи оҳ кашидан намедихад, модарам аз дарди фурқати Шарифҷон қариб нобино шудааст.

Пас, модари азиз бо чашмони дардманду камбини худ, вале бо ҳиммату ихлоси азими худ барои ман чакандӯзӣ кардаанд. Қурбони дастҳои азизи модар, қурбони чашмҳои шарофатнисори модар, қурбони муҳаббатҳои модар, ки ҳаргиз аёр надорад. Ҳама чизи дунёро мешавад дар тарозу гузошт, фақат муҳаббати модар дар ҳеҷ тарозу намеғунҷад, дарди модар ҳам. Ман барои таскини ин инсонҳои наҷиб сухан намеёбам, аммо ҳамд мегӯям Худоеро, ки ин азизонро фарзандони хучаста ато кардааст. Дар ин миёна фарзанде додааст, ки дар ҳаёти сисолааш кори сесадсоларо сомон намудааст: заминҳои нокорамро кишт кардаасту ҳосили фаровони нотасвир рӯёнидааст, дӯстдору парастори ҷовидони шеърӯ адабу фарҳанг будааст, ёру дӯсту хешу пайвандро посдорӣ кардааст, дасти дармондахоро гирифтааст, ба шодбодии ятимон армуғонҳои идӣ бурдааст, пайваستا ба дидори устодони бемор бо кӯлбори меҳру ихлос рафтааст, ба корафтадагон коромӯзу раҳафрӯз гаштааст, ба падару модар қуввати дилу шуои дида, ба ҳамсар анису мунис, ба фарзандон чароғи ҳидоят шудааст, ба Ватан фарзанди боҳамияту шарафманду ҷонбохта мондааст. Ин ҳуруфро мешавад то бекарона идомат доду мадид кард, аммо асли матлаб бе ин ҳам пайдост. Муроди ман ин аст, ки дуруд гӯям ба руҳи мутабаррики Муҳаммадшарифи азиз, ба диловарҷавоне, ки чу барқ омаду чу бод рафт, аммо дар ҳамин фосилаи кӯтоҳ ҳам болотарин намунаи одамиятро ба ҳамагон боз намуд, дар сарнавишти инсонҳо ончунон муҳри мондагор гузошт, ки ҳаргиз зудуда намешавад, зеро дар рӯзҳои беофтоб ҳам ёди офтоб боқист, дар шабҳои ялдо ҳам хотираҳои субҳ зиндаанд, бе ҳузури шарифи Шарифҷон ҳам зиндагӣ пурупур аз ёдгараҳои азизи ўст: Марҷона ҳаст, Миҷгонаву Шохрух ҳаст, муҳаббат ҳаст, ёд ҳаст, ёди беғуруб, ёди гиромӣ, ёди ҳамешасабз.

*Ёди азизи худро дар ҷону дил нишондӣ,
Рафтӣ, чӣ гуна рафтӣ, мондӣ, ҳамеша мондӣ.*

Соли 2018

ИКСИРИ ҶАВОНӢ

*Пешгуфтор ба китоби Меҳринисо «Оҳанги зиндагӣ»
(Душанбе: Адиб, 2019)*

Муҳаққиқи бузурги шеърӯ адаби форсӣ устод Саид Нафӣсӣ ҷое менависад, ки «Мардуми шаҳрҳои мухталифи кишвари ман ҳар як ба сифате маъруфанд. Мардуми Табреш ба сарфачӯӣ ва ғайрат, мардуми Исфҳон ба хушӯӣ ва бевафӣ, мардуми Қазвин ба содагӣ, мардуми Хурӯсон бо ғурур маъруфанд». Шаҳру рӯстони кишвари моро низ мешавад ба ҳосиятеву шӯғлеву ҳунаре муртабит донист. Дар ин миёна Панҷекати бостонии мо шаҳри Шеър аст, бархостгоҳу милӯдгоҳу тафарруҷгоҳи фарҳундаи нахустшӯири ҷаҳонафрӯзи Аҷам устод Рӯдакист, ки ҳама пасовандони суҳан парвардаи дабистону адабистони ҷовидони ӯянд. Ин шаҳри фӯрӯзонфари шавкатманд дар домани афифи худ ҷӣ басо нобиғагону нухбагони оламро парвариш додааст, ки агар номҳои азизашонро як-як баршуморем, ҳадисамон тул мекашад. Исми мунаввари устод Лоиқ Шералӣ «дар ин миёна чун ёкути сурх» тулуъ мекунад. Шеърӣ устод Лоиқ ба адабиёти чандинҳазорсолаи мо бори дигар ҳуҷҷати тозаӣ ҳаёт ва тамдидномаи умр бахшид. Дар баробари азамату эҷози ин пайкараҳои шӯкӯхманди шеър, дар ин ҳалқаи бузургон арзи ҳастӣ намудани ҷеҳраҳои дигари адабу ҳунар кори сода нест. Аммо Меҳринисо шӯири шарифбӯнӯду латифэҷоди мо ҷуръату қудрату тавоне ёфтааст, ки ба ин овардгоҳи Суҳан биёяд ва бо ҷароғи қалам ишқу ормони ҳудро дар ҷашми аҳли дилу аҳли назар рӯшан намояд. Дунёи Меҳринисо бисёр нозуку ҳариру бирешимист, суҳанаш мавзуну нарму парниёнист, ки бо муסיқии ҷоннавозаш рӯҳҳову андешаҳоро сафои бомдодӣ мебахшад. Оҳанги хушоянди ин таронаҳои ғаму нишот, маъсумияти тифлонаи дилеро ба мо ифшо месозад, дилеро, ки ишқи Ватану миллат коргардону заробонбахши ўст, дилеро, ки ба инсонҳои олам арзи муҳаббат карданист, дилеро, ки ҳанӯз пардадори орзуҳои мастур аст, дилеро, ки дарди офӯкро дар сувайдои

худ нухуфтааст. Ашъори Меҳринисо роиҳаи ҷовидони ҷавонӣ дорад мисли ҳастии нозанини ҳуди муаллиф, ки дар чашми ҳамагон тимсоли навсабзиву шабоби абадӣ мондааст. Иксири ҷавонии Меҳринисо муҳаббат аст. Муҳаббати нотамоме, ки ӯ ба миллату меҳан, ба осмону замини наботу ҷамоду гулу гиёҳ, ба ҳазрати Инсон, ба ҳуди мафҳуми бетафсири Муҳаббат дорад, ба шеъри ӯ ва ба симову сирати ӯ иҷозати пириву завол намедиҳанд. Таронаҳои шаффофу зулоли ӯ мубарротарин таровишҳову рашҳаҳои ҳиссу андешаи инсонест, ки дар ин бархурдгоҳи азими ҳаводиси мухталиф, дар ин замони сууди бузурги фитрати инсон, дар ин рӯзгори ташаннуҷҳои шадиди дили сайёра ҳанӯз малоҳатҳои азалии ҳудро ҳифз кардааст ва ба руҳи мо рафоҳу оромиши зебо эҳдо мекунад. Меҳринисо бо он ки дар ҷаҳони отифии худ паноҳгоҳе дорад, шахсияти фаъоли ҷомеа аст. Фаъолияти ӯ дар парлумони кишвар, дар раёсати ҳизби халқиву демократӣ ва созмонҳои мутааддиди сиёсиву фарҳангиву адабӣ бозгӯии тааххудди шоистаи иҷтимоии ўст, ки дар матну батни андешаву осораи мунъақис шудаанд.

Дар ин китоби армуғонӣ ҳосили умри бобаҳои Меҳринисо аз шумори зеботарин падидаҳои руҳаш, таронаҳои пурфурӯғи ҳаёташ, сурудаҳои нобу шодобаш, ки аз забони овозхонон ба дилҳо сафар кардаанд, фароҳам омадаанд. Умедворем, ки ин армуғони муҳаббат бо шоистагии бисёру нуқсони андаке, ки дорад, мақбули табъи азизони соҳибназар мешавад. Барои шоири шеърсиришту меҳртаркиби мо Меҳринисо орзу мекунем, ки бо истиқболи нусратҳои тозаи адабӣ фардоҳои босаодатро дуруд гӯяд.

Соли 2019

ДАР ҲАРИРИ ЗЕБОЙ

*Пешгуфтор ба китоби Сурайё Ҳасансултон
«Даст ба дасти орзу» (Хуҷанд: Ношир, 2019.-171 с.)*

Ҷаҳондори азал ба Сурайё ҷамоли ҷамиле ҳада кардааст, ки чашмҳоро фатҳ мекунад. Аммо ин зебой ба зебоии дига-

рон наместонад, баски ин малоҳат аз чашму абрӯ оғоз наме-
шавад, зодгоҳи ин ҳусни барозида дарунтари дилу дарунтари
чон аст. Дили Сурайё бисёр мусаффост, мусаффотар аз субҳ,
мубарротар аз орзуҳои начиби духтари навсабз, ҳариртар аз
бирешими тобони ҷӯйборони Ватан, ки чашмобачашми оф-
тоб пеш мераванд. Вусъати ин дили мунирро фақат як султон
забт кардааст: Муҳаббат! Муҳаббат дар ин қаламрави зебой
ба ҳадде салтанат дорад, ки тамоми мафоҳими дигарро иҷо-
заи вуруд намедихад: ғашу губорро, риёву макрро, кинаву
душманиву амсоли ин лашкари тираи Аҳриманро.

Андешаву пиндору тахайюлу тасаввуру сеҳну нигоҳу та-
момии ҳастии Сурайё борвар аз ҳамин муҳаббати бузург аст:
муҳаббати ёру диёр, модару падар, хурду бузурги офок, абру
борону офтоб, муҳаббати Инсон! Дар ойинахонаи шеъри Су-
райё мебинем, ки қаҳрамони ғиноии ӯ бо шиканҷаҳои ази-
ми қисмат рӯ ба рӯ омадааст, бо теги қалам ба ҷанги пучиву
бемаърифативу бемуҳаббатихо бархостааст, раҳ ба раҳ сад
ҳазор шикастро дидаву сад ҳазор нусратро дуруд гуфтааст,
қадам ба қадам бо ҷодаи камол пеш рафтааст, ҳарф ба ҳарф
дили худро чун ғунҷаи мастур ифшо намудааст.

Бо ин ҳама ҳарбу набарду мадду ҷазру шебу фарози
ниҳониву равонӣ қаҳрамони Сурайё маъсумияти тифлонаи
худро ҳифз кардааст. Дар ин сафинаи асрор мо бонуи афифе-
ро мебинем, ки дили кӯчакаш ба танҳой бори нӯҳ гардунро
мекашад, дилаки шабнамияш, ки бархостгоҳи офтобҳост:

*Аҳсант бар дили мо, к-андар таҳҷуми дард,
Сад бор мурду аммо омӯхт зистанро.*

Сурайё мехоҳад дар рӯзи милоди модар ба ӯ ҷавонӣ ҳада
барад, дар марҳалаи камол ҳам духтари ноздонаи падар бо-
шад, танини зангӯлаҳои мактабро чун муждаи рафоҳи Ватан
шодбод гӯяд, шикваҳоро гусел намояду шукрҳоро истиқбол
гирад, дари дилро ҳамеша боз намояд ба макдами ишқ, зебой,
имон. Ӯ дар ҳама анвои сухан дар қолаби шеъри сапеду ғазал-
лу ҷаҳорпора қаламозмӯй кардааст. Чун худаш муҳаққиқи
сухан аст, бо ҳуруф бисёр бо назокати латиф муносибат ме-

кунад, бидуни ишпорати мо худаш пай мебарад, ки дар кадом мисраъҳо тақсир рафтааст, кадом андеша камрабт асту кадом вожа вероӣш меҳаҳад, кадом сухан комил нест.

Ба идроки ҳамин масъулият ва маъмурияти бузург дар баробари сухан Сурайёи мо ба арсаи худофаринӣ омадааст. Чакомаҳои афифи ӯ чун гули баҳман дили сармозадаро ба-шпорати мақдами баҳор медиҳад:

*Дар фазои шеърӣ ман гар ёди ту нар мезанад,
Мурғи илҳомам шудӣ, ҳар возжаро нар сохтӣ.
Пас, Сурайё то сурайё шукр мегӯяд, ки ту
Ишқи покатро газал кардӣву дафтар сохтӣ.*

Умедворем, ки Сурайёи азиз, ин гулбонуи қаламрави сабоҳат бо тӯшаи азими руҳонӣ боз ба дилҳои мо сафар мекунад ва бар ҳофизаи фаромӯшпазири мо дигарбора мафохими шарифро боз меҳонад: Ишқро, баҳорро, меҳрубониро...

Соли 2019

МУЖДАИ ЭҲЁ

*Пешгуфтор ба китоби Шодибек Дадоматов
«Обшори сабз» (Хучанд: Хуросон, 2019 – 192 саҳ.)*

Шеър барои нафароне шояд василаи нозу тафоҳуру ибрази даъвиву иддаоҳо ва бознамои шавкату ҷустуҷӯи шӯҳрат бошад, аммо барои нафарони дигар воситаи дарёфти саодату ромишу оромиши ҷон аст, маъҷунест, ки дардҳои хуруҷчандаро таскин медиҳад, саодатест, ки чун гулбонги бомдод вучуди хуфтаро дигарбора завқи бедориву муждаи эҳё мебахшад.

Шодибек ба ҳалқаи дувум шомил аст: бисёр бе иддао, бе манманиву худситой, бе кибру шаҳомат сухан мавзун мекунад: барои дили худаш, барои дили дӯстону дӯстдоронаш, барои деҳаи Понғоз, ки вурӯдгоҳу дурудгоҳи ӯст, барои мардуми маҳбубе, ки бо шефтагиву дӯстдорӣ Ватанро гулзор мекунад, заминҳои тӯхиро боғҳои мушачҷар месозанд, ба кӯчаву барзанҳо пайки ободӣ мебаранд.

Шеъри Шодибек шукрномаи ҷовидон ба номи Тоҷикистон аст, ба номи шарифи Падар, ба номи мубораки Модар, ба номи ҳама гилпайвандону дилпайвандон.

Шодибек суханвари гӯшанишине нест, ки аз зовияи танҳои ба дунё нигоҳ кунад ва фақат дастобадасти қалам пеш равад. Ӯ ба маҷрои бузурги зиндагӣ омехтааст. Пайваста бо дилбастагии азим кӯдакони дабистонро тадрис медиҳад, ҳамзамон боғаки дилрабоеро, ки дар доманакӯҳи лочувардӣ худаш бунёд намудааст, сабзпарварӣ мекунад, гоҳе кӯлбори мусофират ба дӯш мегираду гоҳи дигар бо ниҳолони Ватан баҳори омадаро дуруд меконад ва ҳамин тариқ, бисёр бо меҳру илҳому имону дилгармиву покҷонӣ зиндагӣ мекунад ва шеър мегӯяд. Бигзор шеъраш рафеъву оливашу ҷаҳонгир набошад. Бигзор ҳарфаш одиву содаву маъсум бошад чун ҷӯйборакони покойини офтобоғӯши Понғоз, ки аз ҳузури укёнусҳо беҳабаранд, аммо рисолаташон сафо бурдану таҷалло рехтану шодоб қардан аст.

Ман ба ҳарфи Шодибек бовар мекунам. Ҷӣ сон бовар накунам ба суҳане, ки аз он бӯйи нони гарми дастони модар меояд, ба каломе, ки атри райҳону ҳулбӯҳои аввалбаҳори Понғоз мекунад, ба иншои диле, ки зодгоҳи ҷовидони муҳаббатҳост.

Соли 2019

ШАКАРИСТОНИ ҶОН

*Пешгуфтор ба китоби «Тухфаи ҷон». Шарҳи 40 газали
Қамоли Хуҷандӣ (Хуҷанд: Ношир, 2020. – 288 с.)*

*Дило, тухфаи ҷон ба ҷонон расон,
Ниёзи гадо пеши султон расон!
Заминбӯси мӯрони сар зерӣ пой
Ба хоки ҷаноби Сулаймон расон!
Шунидам, ки чашмаи мусалмонкуш аст,
Маро пеши он номусалмон расон!
Аз он зулфи дилбанду ҷоҳи зақан
Маро муждаи банду зиндон расон!*

*Зи ашки ман ин мочаро гӯш дор,
Якояк ба он дурри галтон расон!
Зи селоби мижгон дуруди Камол
Ба Чайҳуну Хоразму Уммон расон!*

Дуруди руҳи хушбашорат ва футуҳманди Шайх Камол ба ҳамаи Шумо – ёрони адошиносу рамзошно, ба аҳли вафову ба аҳли сафо, ба муштариёни дурри дариву қанди порсиву каломи ширини тоҷикӣ, ки мазоқи ҷонҳотон ҳамеша пуршаркар бод! Шуморо ба шакархонаи саодати Шайх Камол – ин орифи пинҳон ва шоири пайдо, ки шеъраш ва руҳи фалакпаймояш хайма дар паҳлуи малак зада ва барои ҷошнӣ бардоштан аз ин қанди улвӣ, ки ба завқҳои аршиву фаршӣ баробаргули чанд қарн хидмат карда буд, марҳабо мегӯем.

*Румӣ ба замини Рум зад нақб,
Аз хоки Хуҷанд сар баровард.
3-ин хок Камол доман афишонд,
Гард аз малаку башар баровард.*

Бешак, решаҳои руҳони Шайхи мо ба Аттору Саной, Мавлонои Балху Саъдӣ мерасад ва шеъри Камол низ чун шеъри Мавлоно чашмаест, ки тарашшуҳи муборакаш ба ҷонҳои мурдаву зинда паёми оби бақо медиҳад. Офтобест, ки анвори мунираш ба сари хосу ом ғайзгустар аст ва касе роҳи ин маҷрои покро барбастан наметавонад. Зеро оғози он ва мифтоҳи он он ҷост, дар дасти Ё:

*Дар сухан лутфи Илоҳӣ ба ту ёр аст, Камол
В-арна сад сол ба фикр ин суханон нагвар сохт.*

Ман ҳамаи Шумо, соҳибназарони азиз, соҳибдилон, аҳли дарду аҳли розро дар ин хилватгаҳи хос, хаймаи руҳони Шайх Камол шодбош мегӯям!

*Андалебе мезанад бар гул навое, бишнавед,
Бӯйи ёри ошно аз ошное бишнавед!*

*Эй бод, макаш турраи ҷононаи моро,
Занҷир маҷунбон дили девонаи моро!
Он шамъи Чигил, гӯ, ки ба рақс ораду парвоз
Ин сӯхтадилҳои чу парвонаи моро.
Диданд зиён, з-он ки ба сад ганҷи Фаридун
Карданд баҳо гавҳари якдонаи моро.
Диданд сиришкам ҳама ҳамсояву гуфтанд:
Ин сел, аҷаб, гар набарад хонаи моро.
Дил гарчи хароб аст зи ғам, чун ту дарой,
Обод кунӣ кулбаи вайронаи моро.
Хоби хуши субҳат парад аз дидаи махмур,
Шаб гар шунавӣ наъраи мастонаи моро.
Хоҳад ғилаҳо кард Камол имшаб аз он зулф,
Шабҳои чунин гӯш кун афсонаи моро.*

Ҳазалҳои Шайх Камол мисли хони малоҳат аст, мисли дастурхони бозест, ки дар рӯи он қанд ниҳодаанду набот, шарбату гулоб, мавизу бодом ва анвои шириниҳое, ки ҳар чи қадар хоҳед, чошнӣ мебардоред. Ва худӣ Камол ҳам мегӯяд, ки:

*Бахше аз хони малоҳат ба чигарсӯхтагон
Бидеҳ имрӯз, ки ҳалвои лабат бедуд аст.*

Бинед, ҳамин таркиби «ҳалвои бедуд»-ро, ки дар Хучанд ва навоҳии атрофи он бисёр роиҷ аст, дар дигар минтақаҳо ҳалвои бедуд, яъне кӯфтаи бодому чормағзу мавиз бо номҳои дигар ёд мешавад ва ҳамин ҳалвои бедуд гуфтаниш ҳам ширинии Хучандро чашонидан ба тамоми порсизабонон ва ба тамоми дӯстдорону иродатгузорони шеър аст.

Ё мегӯяд:

Чашии шӯхат миёнабодом аст.

Дар байти дигаре мегӯяд:

*Зи дилбарон бигузин дилбари сияҳчурда,
Шунидаӣ, ки мавизи сиёҳ ширин аст.*

Воқеан, шеъри Камол ба назари ман мисли қандест, ки дар чандин коғаз печидааст ва бисёр назарбозон шефтаи коғази қанд мешаванд ва то умқи он роҳ намепоёнд ва ҳавсалаву ҳиммат намекунанд, ки ҳамон коғазҳоро бикшоянд. Ва аслан, ки шефтаву мафтуну маҷзуби ҳамон коғази қанд шудан ҳам барои мо шодии беназир мебахшад.

*Нест маро дӯсттар аз дӯст дӯст,
Ўст маро дӯст, маро дӯст ўст.
Дам зи рухи дӯст занад ойна,
Дар назари мардум аз он дӯстрӯст.
Гӯй, чӣ монад ба занахдони ёр?
Ин занахи мардуми беҳудагӯст.
Дил ҳамаи абрӯи ту дорад ҳавас,
Садрнишин, бин, ки чӣ меҳробчӯст.
Чист зи ғам ҳоли ту гуфти, Камол?
То рухи зебои ту дидам, нақӯст.*

Вақте ки муршиди бузург Абулфазли Ҳасан дар бистари беморӣ ва дар ҳоли назъ меафтад, муридони ба аёдати ӯ меоянд ва яке аз онҳо мегӯяд, ки чун ту бимирӣ, туро дар дахмаи бузургон дар паҳлуи ақобиру машоих мадфун кунанд. Вале Абулфазли Ҳасан дар посух ба ӯ ҷавоб медиҳад, ки вақте ман тарки дунё гуфтам, маро дар дахмаи наббошону дуздон, дар паҳлуи ҷоплусону хатокорону кофаркешон, дар бари ғайбатгӯёну осӣёну кофарон гӯронед. Ва ин муридони ба ҳайрат меафтанд, ки чаро муршиди мо чунин гуфт ва баъд ба фазилат дармеебанд, ки ӯ меҳост ин халқ, қавми хатокарда, ин қавми гунаҳкору осӣ ба нури раҳмати Ҳақ наздик бошанд. Ва Шайх Камол ҳам дар ашъори худ он сон ки дар боло гуфтем, хони малоҳате густурда ва ба мову шумо қанди улвӣ чашонид. Дар баробари ин ӯ ҳамеша дар қанори рақиб қарор дорад, дар паҳлуи ҳосид, ноасл, соҳибғараз, нодон ва ба ҳамин монанд нафароне. Масалан, зоҳид калимае аст, ки аз маънии луғавиаш хориҷ шуда ва тадоии инсонӣ ҷоплусу бўқаламун мекунад, қараш дигар ва ҳарфаш дигар аст, мисли он ки Баҳоуд-

дини Хуррамшоҳӣ мегӯяд: «Зоҳид на барои он мақбул нест, ки вай порсост. Барои он мо зоҳидро хуш надорем, ки дар шеъри Ҳофиз ӯ порсонамост».

*Зоҳидон ғоидаи шиқ надонанд, ки чист?
Накунад ғоида ин нукта ба нодоне чанд, –*

мегӯяд Камол.

Лекин дар мавриди рақиб ақидаи хусусии ман андак дигар аст. Ман ба рақибҳои Камол бисёр тавачҷуҳ дорам. Ва як андоза ҳатто меҳр ҳам дорам, ба ҳадде ки як вақт тамоми рақибҳои Камолро аз девони ӯ чамъ овардам, хоҳарам гуфтанд, ин қадар рақибӣ бисёрро чаро чамъ кардӣ? Худат рақиб надоштӣ? Ман гуфтам, ки аз ин рақибҳо мо рафиқ месозем. Ва бори дигар, ки хондам, воқеан онҳо рақиб набуданд, онҳо рафиқ буданд. Масалан, Камол мегӯяд, ки:

*Пир гашту ҳанӯз ҳаст рақиб,
Оҳ, аз ин саҳтҷони дерина!*

Ё мегӯяд, ки:

*Дастӣ рақиб низ бад-он лаб намерасад,
Боре ба дев, шукр, ки хотам наменидӣ.*

Яъне рақиб ҳам мисли ошиқ як номурудест, ки бо садоқати поянда ва муҳаббати абадзинда дар сари кӯйи маъшук ниғаҳони ӯст, ба ҳадде ки ҳатто барои як рӯз ба сафар рафта аз ошиқ рухсат мепурсад:

Рақиб гуфт, ки якрӯза меравам ба сафар.

Яъне худаширо як нафар посбони ифтихории кӯйи маъшук медонад:

Дуош кардаму гуфтам: ҳазорсола бирав!

Баҳси Нодирпуру Шомлуро ба ёд оред. Шомлу мегӯяд, ки Заҳҳок тимсоли инсонгароёна ва инсонӣ бофазилат дар «Шоҳнома» аст. Ва ҳамин ҳарфи Шомлу бисёр баҳсбарангез буд, ки Нодирпур ба пайкори ӯ хест. Ва чаро Шомлу чунин гуфт, ки

Заҳҳок инсонитарин чехра аст? Барои он ки шумо медонед, аз Луқмони Ҳаким пурсиданд «Адаб аз кӣ омӯхтӣ, гуфт: аз беадаб». Яъне ҳар касе ки достони «Шоҳнома» ва, бахусус, достони Заҳҳокро меҳонад, он қадар Заҳҳокро ҳадафи нафратҳову ситезаҳо мебинад, ки тасмим мегирад, ҳар чи Заҳҳок кард, набояд кунад. Ва ин шояд ба мардум бештар аз тамоми панду ҳикмату насиҳатҳои дигар таъсир кунад. Ва рақиб ҳам, дар мисраи боло, ҳаёл мекунам, ки чун пир гашту ҳанӯз ҳам дар кӯйи маъшуқ поянда аст, маъниаш ин аст, ки рақиб ва ошиқ нафарҳоеанд, ки ёри абадӣ ву азалиро дӯст медоранд. Вагарна, агар як инсонӣ заминиро гирем, ӯ мусаллам аст, ки бо убури вақту тақвим пир мешавад. Ва он рақиб ҳам мегурезаду ошиқ ҳам. Ва муҳаббат ба инсонҳои заминӣ маълум нест, ки то кучо пойдор аст. Вале вақте суҳан дар бораи Ёри осмонӣ аст, дигар ҷойи ҳарф нест. Аз ин рӯ, Шайх Камол мегӯяд, ки:

*Пеши ту баҳри ном аст омадшудӣ рақибон,
Дур аз Худо ба Каъба баҳри Худо наояд!*

Чое ки рақибро мебинед, аввал фикр мекунед, ки гӯё ҳамин абёт ба Шайх Камол мансуб бошад.

Рӯзе ҳамсоямон, зане солдида аз бозор меомаданд. Маро диданду гуфтанд, ид, ки шуд, Худо ба савдогарон меდიҳад. Бозор бисёр қиматӣ, ҳеч чиз харида намешавад. Нарху наво чунон ба осмон дакка задааст, ки ман базӯр андак бодому андак писта харидам. Намедонам, кай ин ид мегузараду боз нархҳо мефаромада бошанд. Баъд, ман барои тасалло додан гуфтам, ки:

*Чаҳон аз азал инчунин буду ҳаст,
Дило, дер шуд, бас кун ин ҳою ҳу!*

Чашми он кас аз ҳайрат мудаввар шуд. Аз ҳарфҳои ман ҳеч чизро нафаҳмиданд. Баъд, гуфтам, ки ҳолаҷон, Шайх Камол 700 сол пеш гуфта, ки:

*Писта ҳар ид гарон будию бодом ба қадр,
Аз лабу чашми ту ин ид ҳама арзон шуд.*

Ба ханда завқашон омад, хурсанд шуданд, гуфтанд, ки ҳамин Камол дили маро гуфтааст. 700 сол пеш, ки ҳамин хел бошад, ҳозир ҳам, ки чунин, шукр, ҳазор шукр, ман розӣ, ки баъд аз ин ҳам чунон бошад. Бинед, Камол чӣ қадар сода, аз дили мо ҳарф мегӯяд, имрӯзитарин, муосиртарин шоир аст ва баъди мо ҳам, иншооллоҳ, 700 солу 7 ҳазор соли дигарро убур мекунад. Ҳамон ояндагон ҳам мегӯянд, ки Камол ҳамзамону муосири мост. Як нафар миранда, ки аҳли ғано буд, вақти маргаш гуфта, ки тамоми сарвати маро ба меҳтари деҳ диҳед, то ба мустамандону ранчурон тақсим кунад. Ва меҳтари деҳ он сарватро мегирад ва мегӯяд, ки чӣ қадар хуб буд, агар як қисми ҳамин сарватро вақти зиндагӣ бо дасти ҳудаш ин нафари рафта ба мардум ҳадя меод. Ва Шайх Камол ин қадар бузург аст, ин кадр саховатманд, ҷудпеша ва соҳибкарам аст, ки дар зиндагӣ аш ҳам ҳар чи дошту ҳар чи надошт, тамоми дору мадорашро барои мардум ҳадя кард. Ва имрӯз ҳам ба мову Шумо қанди порсӣ ҳадя медиҳад, шакари ноби тоҷикӣ ҳадя медиҳад:

*Хоҳам, ки кунам бори дигар бар ту назора,
Умрест, ки дорам ҳаваси умри дубора.
Гуфтӣ, дили решат ба даво чора бисозам
Сад пора шудааст ин дили бечора, чӣ чора?*

Дили мо ҳам мисли рубобест, мисли дутору уду аргунунест, мисли нойест, ки солиён ҳеҷ кас нанавохтааст ва дар музей, дар осорхонаи сина беистифода хуфтааст. Камол бисёр тоҷикона ғазал мегӯяд. Эраҷи Гулисурхӣ – муҳаққиқи барҷастаи осори Камол навишта буд, ки забони ӯ халқист. Табрезиён мегӯянд, ки Шайх Камол ба забони табрезиён месарояд. Аҳли Хатлон бар инанд, ки Шайх Камол бо лаҳҷаи хатлонӣ, зарафшонӣ гуфтаанд, ки бо шеваи зарафшонӣ месарояд. Ва ҳама, хушбахтона, иродатгузоранд ва меҳонанд, ки Камол аз он онҳо бошад ва азизи дили онҳо бошад. Ва муҳим ин аст, ки Камол шоири дили ҳамаи мову шумост. Шоири ишқи тамоми форсизабони олам аст. Шоири ишқи аҳли башар аст. Бинед, бузургии Камолро, ки бо тағйир додани як ҳарф метавонад як рубой гӯяд:

*Кас хубтар аз ту дар чаҳон мумкин нест,
Бас хубтар аз ту дар чаҳон мумкин нест.
Гар хуби моҳталъатон бадмеҳрист,
Пас, хубтар аз ту дар чаҳон мумкин нест.*

Аз «кас», «бас» ва «пас» як ҳарф тағйир додааст.
Ё мегӯяд:

*Нимкушта монда буд аз нимнози ӯ, Камол,
Як карашма гар намекард он ду чашми ниммаст.*

Маънии байт, агар ба зоҳири он таваҷҷуҳ кунем, ин аст, ки нақши як ноз дар тақдири ошиқ чӣ гуна аст, ки нафари нимкуштаро як карашма батамом мекушад. Маънии дигараш ин ки он нафари ниммурдаву нимбисмил бо як ноз комилан зинда мешавад. Дар як байт Шайх Камол мегӯяд, ки:

*Бар забонҳо то гузашт он лаб, рақиби ҷангҷӯй
Дар даҳони ошиқон нагзошт дандоне дуруст.*

Камол дар як байт даҳону дандону лабу забоне, ки ба ҳам дар пайвастагии ҳамешагӣ ҷой доранд, чӣ қадар устодона меоварад ва, аслан, гап дар бораи ин ҳам нест. Ба ман шигифтовар он аст, ки ҳамин фоҷиаро ҷунон мегӯяд, ки гӯё мусоҳиб бошад, ману шумо табассум мекунем. Агар тасаввур кунед, як фоҷиаро мебинед. Лекин Камол он сон мегӯяд, ки ширин аст, ба лутф аст, ба зарофати зебост, ки имрӯз мову шумо бо садои довудии устод Ҷӯрабек Набиев таронаҳои ўро меҳонем ва ҷонҳои худамонро оби бақо мебахшем.

*Дил мекунӣ ҷароҳату марҳам намедихӣ,
Исодамиву об ба одам намедихӣ.
Доруи ҷон зи ҳуққаи лабҳот медамад,
Бар ҷони ташина ҷошние ҳам намедихӣ.
Кӯйи ту Каъбаву лаби лаъли ту Замзам аст.
Обе чаро ба ташинаи Замзам намедихӣ?
Дастӣ рақиб низ бад-он лаб намерасад,
Боре ба дев, шукр, ки хотам намедихӣ.*

*Номаҳрамон кучо ба ҳарими ту раҳ баранд?
Чун раҳ дар он мақом ба маҳрам намедихӣ.
Зебад гадоиши дари дилбар туро, Камол,
К-ин салтанат ба мулки ду олам намедихӣ.*

Мо аз ин пештар аз сахову чуду каромат ва карамҳои Шайх Камол ёд кардем ва дидем, ки шоири олиҳиммат, шоири покмашраб, вақте ки ба даргоҳи дӯст меравад, ба ӯ чӣ ҳадя мебарад? Масалан, Ҳофиз мегӯяд, ки «сару зару дилу чонам фидои он ёре, ки ҳаққи суҳбату меҳру вафо ниғаҳ дорад». Шайх Камол барои ҳазрати маъшук чӣ ҳадя мебарад?

*Дило, туҳфаи чон ба ҷонон расон!
Ниёзи гадо неши султон расон!*

Ё мегӯяд:

*Мекашам ҷони муҳаққар неши мӯрони дарат,
Авф бинмо, чунки бошад ҳадяи мӯрон ҳақир!*

Ҷ ҷони худаширо ҳадяи бисёр ноарзанда меҳисобад дар баробари он ёри азиз, ки ҷанобаш баландтар аз афлок аст.

*Дил нест ба дастам, бари дилбар чӣ фиристам?
Ҷон ҳаст, вале чизи муҳаққар, чӣ фиристам?
Берун зи дуое, ки барояд саҳар аз даст,
Дастам надихад, ҳадяи дигар чӣ фиристам?*

Камол мегӯяд, ба ҷуз дил дигар чизе надорам, ки ба ёр ҳадя кунам. Ба андешаи Мавлоно ҷонро ҳадя карданаш хуб нест, зеро:

*Агар ҷон бахшамат, бошад тиҷорат,
Ки ҷойи ҷон диҳӣ чандин ҷаҳонам.*

Яъне ҷон додани ман бегараз намешавад, зеро ту дар баҳои ҷони ман чандин ҷаҳонро ба ман ҳадя мекунӣ. Ва муҳаббати Камол ин қадар бузург аст, ҳимматаш бузург аст. Аслан, ҳиммат чист? Ҳиммат ба ҷайбу кисаҳои мо ҳеҷ пайванд надорад. Ҳиммат ба руҳи мо, ба дили мо, ба ҷони мо

пайванд дорад. Масалан, нафарҳое ҳастанд, ки забонашон нобу шодоб аст. Ҳамсуҳбатро мебинанд ва ҳарчанд метавонанд ҳарфҳои некро, ҳарфҳои ахуроиро нисори ӯ кунанд, вале дарегашон меояд, ҳайфашон меояд. Яъне ҳиммати онро надоранд, ки ин ҳарфҳои нек, ин ҳарфҳои босафо, ин ҳарфҳои ҳаётбахш чондехро ба нафаре ранҷур ҳада кунанд, то вай сар боло кунад ва бо зиндагӣ пайванди тоза ёбад. Ин ҳам ҳиммат металабад. Агар касе ба касе ҳарфи нек гӯяд, ин ҳам ҳиммат аст. Агар касе дар ҷайби худаш фулусеву дираме надошта бошад, вале вақте пеши нафаре меравад ва аз роҳ як гулаки алафиро меканад ва барои ӯ мебарад, тасаввур кунед, агар дар ҷайбаш дираме медошт, пас, чӣ мебурд? Бинед, ки Камол ин навъ чизҳои кӯчак намебарад. Ҷону дилро мебарад, Мавлоно бошад, аз додани ҷон шармаш меояд.

Дар тазкираҳо дар бораи пайванди Шайх Камол бо Ҳофиз лисон-ул-ғайб бисёр ишоратҳо шудааст. Ва нафарҳое ҳастанд аз муҳаққиқон, ки мегӯянд, ин ду бузурги беназира бо ҳам рафокату ошноӣ доштанд ва бисёр мукотиба ҳам кардаанд. Нафарҳое ҳам ҳастанд аз мунтақидон, ки мегӯянд инҳо ихтилоф ҳам доштанд ва фикрҳои ба ҳам муқобил мегуфтанд.

Лекин назари хусусии мо ин аст, ки «офтоб омад далели офтоб», яъне ин ду нафари азизу беназир – Ҳофиз ва Камол пайванди мунаввардоранд, бо риштаҳои нуронӣ ба ҳам бастаанд, ки касе аз инсонҳои ҳокӣ наметавонад ин риштаи муҳаббатро аз ҳам бурад, зеро ба василаи Шайх Камол Ҳучанд ин қадар шаҳри хушбахт шуд. Шаҳре шуд, ки ҷаҳон онро шиносад ва қадр кунад ва башар ин шаҳрро пос дорад. Ҳофиз ҳам ба эҳтироми шеъри Шайх Камол Ҳучандро донист.

Вай мегӯяд, ки:

*Гар ғазалҳои тару дилкаши Ҳофиз шунавад,
Гар Камолеш бувад, шеър нагӯяд ба Ҳучанд.*

Ва дар назари зоҳирӣ ҳамин ҳел менамояд, ки як андоза камбинӣ дошта бошад ба Камол, вале, аслан, инчунин нест. Аслан Камолро Ҳофиз ҳамсабқати худ хондааст. Камолро

Ҳофиз ҳамрадифи худ, дӯсту дилбанди худ шинохтааст. Ва Хучандро ҳам, бовар кунед, ба эҳтироми ӯ, ба поси хотири ӯ зикр мекунад. Чунонки Камол ҳам дар навбати худ мегӯяд:

*Аз баҳри поси хотири Табрезиён, Камол,
Бо сорбон мағӯй, ки Шерозам орзуст.*

Бинед, ӯ орзуманди он буд, ки ба Шероз сафар кунад ва дидори азизи Ҳофизро бинад. Ё дар шеъри дигар Камол мегӯяд, ки:

*Хоки Хучандро, ки зи Шероз кам ниҳанд,
Орад ба рӯзгори ту обе ба рӯйи кор.*

Яъне Камол вазифаи бисёр бузург дорад, рисолати бузурги Камол ин аст, ки хоки Хучандро баробар ва ҳамвазни хоки Шероз – хоки бузургони сухан, осмони бузургони сухан кунад. Ҳамосмон ва ҳамхок кунад бо Саъдиву Ҳофиз, ки, бешак, ҳаёл мекунем, ҳамин корро Камоли ба гуфти ҳудаш Аҷамӣ, Камоли Мовароуннаҳрӣ анҷом додааст:

*Нест гайр аз ту дастгир, эй дӯст!
Дасти афтодагон бигир, эй дӯст!
Офтобӣ ту, мо чу зарра ҳама,
Ту бузургиву мо ҳақир, эй дӯст!...
Дар ҳама мулк подшоҳост, Камол
То ба дастии ту ҳаст асир, эй дӯст!*

Камоли мо ҳам подшоҳ асту ҳам гадо. Ҳам дарвеш асту ҳам ғанӣ. Ҳам ошиқ асту ҳам шоир, ҳам арзи аҷз мекунад ва ҳам изҳори кибр. Ҳам иддаои шоирӣ мекунад ва ҳам пеши ёр сари хоксорашро дар даргоҳи ӯ мегузорад ва мегӯяд, ки:

*Халқ зи нуқсони ҳол беҳабаранд аз Камол,
К-аз ҳама беқилу қол гӯйи саодат рабуд.*

Ё дар шеъри дигаре мегӯяд:

*Камол, аҳсант, гӯ бурдӣ ба ширингӯйӣ аз Хусрав,
Чунин тӯтӣ ба Ҳиндустон агар бошад, аҷаб бошад.*

Ё дар шеъри дигар Камол мегӯяд, ки:

*Гуфтай: Хоки раҳи мост Камол,
Хокро ин ҳама эъзоз накун!*

Яке мебинед Камол афтодаву ранчур аст, сарфурӯ аст, дармондаву вомонда бар дари дӯст аст, яке мебинед, он қадар ифтихор дорад аз шоирии худ. Вақте Камол ошиқ мешавад, ин қадр афтода дар роҳи ёр. Вақте шоир мешавад, хеле баланд аст, фарорафта, хеле сууд кардааст. Пас, мо кадом Камолро мепазирем!? Кадом Камол барои мо мақбул аст? Ҳар ду Камол, ҳам Камоле, ки иддаои бузургӣ мекунад ва ҳам Камоле, ки дар даргоҳи дӯст худро аз гард камтар, аз зарра кӯчактар медонад. Камоле, ки тамоми иноят, тамоми каромат, тамоми лутфиро, ки ба ӯ ирсол ва нозил шудааст, аз инояти Ҳазрати Дӯст медонад. Камол дар ҳолате Камол аст, ки ин ду чанба дар рӯ ба рӯи ҳам омада бошад ва ҳам фарорафта, мутакаббир, худшинохта, ҳам гадо бошад, ҳам подшоҳ, ҳам табиб бошад, ҳам ранчур, ҳам дарвеш бошад ва ҳам сарватманд. Шеъри Камол шеъри маъҷунист. Яъне, шеъре давобахшанда аст. Шеъри мӯмийест, шеъри кибриест, ки ҷонҳои ранчури моро бояд марҳам диҳад ба дардҳои мо, ба решҳои мо бояд сӯхтае гузорад.

*Хишти дари худ бар сари ошиқ мазан, эй дӯст!
Моро зи сари хеш чӣ гам, ҳайф зи хишт аст.*

Чӣ қадар Камол зебо мегӯяд, яъне Камол чун девонагони Аттор, ошиқи диловару густоҳе ҳаст, ки ҳарфашро рӯёрую чашмобачашм меҳаҳад бо Ҳақ таоло бигӯяд. Камол ин қадар муҳаббат дорад, ки ҳатто хишти дари маъшукро эҳтиёт мекунад, то мабодо хишт ба сар назанад, шикастани сар ҳеч чиз ҳам нест, шикастагии кӯи маъшук ҳайф аст. Ин бузургӣ ва ҳимматро фақат бузургон доранд, мисли Камол, мисли Ҳофиз, мисли Мавлоно. Аслан, бузургон фақат роҳи муҳаббат мепӯянд. Бузургон ҳамеша ба сӯи покӣ, ба сӯи баландӣ, ба фарозҳои руҳонӣ сууд мекунанд. Ва рисолаташон ин аст, ки ҳамаро ба ҳам пайванд диҳанд. Ихтилофҳоро барандозанд,

монеаҳоро даршикананд. Масалан, мегӯянд, ки Ҳазрати Рубубият ҳафтод парда аз зулмот ва ҳафтод парда аз нур дорад. Агар ҳамонро барандозад, мову шумо бо ҳам месӯзем. Ва Камол ҳам оганда аз муҳаббати Ҳақ аст ва дар ҳар ҳуруфаш фақат ишқ, фақат муҳаббати ҷовидона, фақат меҳри бегазандро мебинем, ки барои мову шумо нисор мекунад ва мову шумо ҳам, ки аз шеъри Камол шодоб ҳастем, вазифадорем, ки фақат ҳарфи муҳаббат ба ҳамдигар нисор кунем, ки ҷуз ин тамоми ҳарфҳои ҷаҳон ботил аст.

*Ба рӯйи ёр, ки рӯяш ба чашми ман нигаред,
Ба хоки пош, ки он раҳ ба чашми ман сипаред.
Ба по гузаштан аз он раҳ нишони бечашимест,
Чу чаши нест шуморо, ба чашми ман нигаред.*

Гуфтем, ки шеъри Камол шеъри ҳам маъҷунӣ ва ҳам мумиёист. Камол ҳам табиб буд ва ҳам бемор. Аз Табиби ғайб, яъне аз ҳуди Худованд мадад меҳост ба дардҳои ҷонаш ва баробари ин нафари соҳибназару соҳибкаромате буд, ки метавонист дигар ранчурҳоро бо тӯмори шеър, бо тӯмори ҳарфаш даво бахшад. Агар нафари мирандаро ҳам як ҳарфи неқ гуфтед, як ҳарфи чун оби бақо гуфтед, дигар ба ҷуз нафаси тоза кашидан илоҷ надорад. Шеъри Камолро ҳам, ки меҳонед, дар ҳар ғазал калимоти ҷароҳат, марҳам, илоҷ, захм, ранчур, дору, шифо ба ҳамин монанд дорад:

*Дил зи дорухонаи дардат даво дорад умед,
Шарбати ҳосе аз он дорушишифо дорад умед.
Дорам уммеде, ки ёбам бар бисоти қурб роҳ,
Ин гадо бингар, ки васли подшо дорад умед.*

Зоҳиде буд, ки дар лаби чашмасоре, баробари ғавво-раҳои обшоре маъбаду меҳробе бино карда ва сар ба сачдаи Худованд афканда буд. Исӣ аз ҳамон сӯ гузар мекард ва ба зоҳид гуфт, ки ба тоат машғулӣ, аз ман чӣ меҳохӣ? Зоҳид гуфт, ки ман аз ту хоҳиш дорам, чун ту дуои исавӣ хонӣ, дуоят иҷобат шавад ва ман меҳоҳам як зарра муҳаббати

Илоҳӣ ба ман ҳам расад. Исӣ дуо карду рафт. Вақте баъди чанд рӯз баргашт, дид, ки маъбад шикаставу сарфурӯ аст. Он чашмасор гилолуда шудааст. Меҳроб ҳам шикаста, чизе аз он ободӣ боқӣ намонда. Ва худи зоҳид дар сари кӯҳ нишастааст гирён бо чомаи жанда ва ду даст ба сӯйи само бардошта. Исӣ мепурсад: Бо ту чӣ шуд? Мегӯяд: Як зарра муҳаббати Илоҳӣ ба ман омад, ҳолам ин шуд. Яъне шуаро ҳам шодобанд аз як зарра муҳаббати Илоҳӣ ва, хоса, Шайх Камол. Шоироне, ки ҳамсару ҳампойи Камол бошанд, аз ҳамон муҳаббати Илоҳӣ бархурдоранд, дигар тамоми ҳуруфашон муҳаббатогӯш хоҳад буд. Ҳамон шеърҳои маъҷуниву маҷнуние, ки гуфтем, ҳама лабрези ишқанд, яъне ишқи Худованд бо дили Камол ин қадр коре кардааст, ки баъди убури 700 сол тапиши дили ўро мову шумо боз ҳам гармтар аз пештар, бештар аз ҳама рӯз, имрӯзу ҳамеша мешунавем. Ин диле, ки гуфтем, узви биологист ё равонӣ? Агар узве бошад, мансуб ба пайкар, умраш зиёд нест, аммо барҳақ, ки узви равонист, яъне ба Худо ва ҷовидона иртибот дорад. Аз ин рӯ, то имрӯз ҳам тапишаш хомӯш нашуда ва мо бо ҳамин тапиши дили Камол имрӯзу ҳамеша нафас мекашем. Аз Мавлоно ёд кардем, ҳамон поре, ки хондем, аз ў буд ва имрӯз маҳфили худамонро номгузорӣ кардем «Шакаристони ҷон». Ин ҳам ишорат ба Мавлоноӣ бузург аст. Мавлоно мегӯяд, ки:

*Аз шакаристони ҷон маст шудам, эй шакар,
З-ин шакаристон агар ҳеҷ чашидӣ, бигӯ.
Зилли ту поянда бод, моҳи ту тобанда бод!
Чарх туро банда бод аз ҷӣ рамидӣ, бигӯ!*

Ман орзу мекунам, ки аз ин хони малоҳати Камол – туҳфаи ҷони суханвари беҳамто Шумо ҷошние бардошта бошед.
Соли 2020

ҒУНЧАИ ГҶӢ

*Пешгуфтор ба китоби Раънои Хуриед «Салом, борон»
(Душанбе: Ашуриён, 2020. – 59 с.)*

Раъно духтари ғайриодист. Ӯ аз тамоми ҳамсолонаш фарқ мекунад. Бо он ки дар рустои нозанини Сор – дар дурдасттарин деҳаи Панҷекат, дар ҳавошии тамаддун зиндагӣ дорад, боз ҳам бо тозатарин падидаҳои дунёи муосир ошно аст. Ӯ дар ин рустои дури кӯҳистон неруи барқро ҳасту гоҳ нест, аммо неруи барқи дили Раъно бисёр азим аст. Ӯ бо талошу ҷаҳди бузург бо василаи шабакаҳои иттилоотӣ тули чанд соате, ки барқ меояд, дониш меандӯзаду барои роҳи фардо тӯшаи маърифат омода месозад. Раъно ба тариқи худомӯзӣ бе мадади мустақими роҳнамоён чандин забонро аз худ кардааст: забонҳои русӣ ва англисиро дар ҳади иртифойи медонад, бо забонҳои арабиву чиниву ҳиндӣ андак-андак суҳбат мекунад. Барои як муҳассили 16-17-солаи дабистон инчунин донишу омӯзиш падидаи истисноист. Раъно осори бузургони оламо бо забони русиву англисӣ мутолиа месозад ва мояву муҳтавои хондаҳояшро муҳаққиқона қазоват менамояд. Азбаски ҳалқаи хонишу омӯзишаш бисёр вусъатманд аст, ӯ барои дар озмуну сабақҳои ноҳиявӣ вилоятӣ кишвар пирӯз гардидааст.

Дар кори офариниши шеър ҳам Раъно мо муқаллид нест. Аз пешиниёну муосирон ангеҳои фаровон дорад ва аммо бо лаҳни латифи худ ҳуруфи дилашро тараннум мекунад. Нахустин манзумаҳои дарду нишоташро Раъно дар ин гулдафтери маъсуми маҷмуа кардааст. Ин аввалин номаи муҳаббати ӯ ба номи оламу одам аст: ба номи рустои атрғардони Сор, ба номи Панҷекати ориёнфар, ба номи Душанбегу пуртаҷаллои офтобпартав, ба унвони Роғун – ҳизонаи анвори офоқ, ба унвони Тоҷикистон – милодгоҳи мубораку масъуди мо, ба номи аҳли башар.

Раъно дар тамоми анвои шеър таҷрибаву тамринҳо мекунад: дар шеъри ҷаҳорпора, маснавӣ, рубой, дубайтӣ, муҳаммас, ғазал, шеъри нимоиву сафед. Баъзан, ӯ ба авзони каммаъмулу нодири аруз ҳам ручуъ кардааст:

*Муборак бод, эй дил, муборак бод сад бор,
Асири ишқ ғаитӣ, асири хатти паргор.
Муборак бод, эй дил, ту ҳоло ҳам ҷавонӣ,
Ту ҳоло ҳам ҷавонӣ, валекин пиррафтор.*

Ҳарфҳои Раъно ҳанӯз шабеҳи мусаввараанд, аммо умедворем, ки баъди убури марҳалаҳои таҷрибаву ҷустуҷӯву ҳафриёти ҳунарий Раъно мусаввараҳои комили муҳаббат меофарад.

Таманно меварзем, ки ин гунҷаи гӯё – ин духтари навшукуфтаи кӯхистон, ки чун гулҳои таҳсангӣ бо неруву талоши азим оҳанги ҳастӣ мекунаду башорати тулуъ медиҳад, қудрату тавони чун чатри осмон боз шуданро дарёбад ва бо муждаҳои оламфурӯзаш фардову фардоҳои дигар ба аҳли дунё ангезаҳои латиф армуғон бахшад.

Соли 2020

ҶОНДОРУИ ҶОН

*Пешгуфтор ба китоби Аниса «Аниси дилҳо»
(Ҳуҷанд: Ношир, 2020. – 247 саҳ.)*

Анисаро ба як бор дӯст доштам. Шояд барои он ки вақти дафтари шеърашро боз кардан чашмам ба навиштае афтод, ки ба модараш ручуъ мекунад: «Ту ҳама чиро ба ман омӯхтӣ, модарҷон, аммо тариқи бе ту зистанро ёд надодӣ». Аз ин шоиронатар, аз ин ҷонсозтару ҷонсӯзтар, аз ин гармтару доғтар, аз ин поктару мубарротар, аз ин содатару беғубортар чӣ метавон гуфт. Ва дарёфтам, ки дар баробари як ҷаҳони тоза қарор дорам: ҷаҳоне пуропур аз утуфату зебӣ, лабоба аз сӯзҳои нотамому дардҳои ҳамешақием, наваз аз садои сухани ишқ – аз танини ин зангӯлаи кӯҳане, ки дар андаруни

хар дили дигар зарбу оҳанги навине мезанад, аз муждаи маъ-
суми як фариштаи кӯчак – Аниса. Вақте ӯ нидо мекунад, ки:

*Гуфтам шиканам нӯки қалам, хома бисӯзам,
Аз олами асрор нависам, нанависам.
Бемодариву бепадарӣ сахт гарон аст,
Аз сӯғи аламбор нависам, нанависам?*

Ман ба ӯ посух медиҳам, ки бинавис, ҳатман бинавис,
Анисачони азизи мо!

Бинавис, ки ба қавли ҳаким Низомӣ: «Сухан доруву
ҷондоруи ҷон аст», бинавис, ки ба решҳои дили худу сӯғ-
ҳои дили дигарон бо рашҳои қалам марҳам гузорӣ. Бина-
вис, ки пешорӯи ту ҳаёти дигаре боз шавад бо саодатҳои
афиф, бо ҳузури инсонҳои ҳабибе, ки бо пайки исавӣ ме-
оянду дардхоро аз дилу ҷони ту бармечинанд, бо чилваҳои
нишотбахши фасли шабоб, бо муждаи муҳаббат, бо ҳама
хубӣ, бо ҳама некӣ, бо Шеър – бо ин анису мунису дамсози
ҷовидони ту!

Бинавис, ки Худованд туро қуввату қудрати дӯст доштан
додааст: ту ҷаҳонрову инсонхоро дӯст медорӣ, ту Ватанро
дар пештоқи муҳаббат менишонӣ, ҷароғи ёди падару модар-
ро ҷовидон меафрӯзӣ, бо ин ки дар ин тозаҷавонӣ бисе ши-
кастҳо дидӣ, зиндагиро дуруд меғӯӣ, дилро бо мадори дӯст
доштан тапиш мебахшӣ. Бинавис, ки иксири наҷоти ту ҳамин
навиштан аст!

Гоҳе мебинам, ки қалам дар дасти навомӯзи Аниса ме-
лағжад ва ӯ аз вазн берун меравад мисли дарёчаи шодоби
бахорӣ, ки соҳилхоро ғасб кардааст. Гоҳе ӯ аз қолабу қаво-
иди шеър хориҷ мешавад, аммо муҳаббаташ лағжанда нест,
андешаҳои бемаҷрову камрабту суғмантӣ нестанд, пин-
дору ормонаш чун мусаввараи комили зебост, ки нуксе ната-
вон ёфт. Ӯ ҷое меғӯяд, ки:

*Баҳри навори хати филми ҳаёт
Нақши ҳунарпешаи қурбониям.*

Ман таманно меварзам, ки дар филми ҳаёт Анисаи мо нақши муаззамро офарад, нақши Инсонеро, ки бо паёми мунири субҳворааш ба сарнавишти худ ва ба руҳову чонҳои ҳамагон офтобро даъват мекунад, аз шикваҳову нолишҳову бечароғиро раҳо мешаваду дари саодатро тақ-тақ мезанад, дар аввали роҳ таваккуф намекунаду батадриҷ худро ба ҷодаҳои азими сухан мебарад: ба сӯйи таҷрибаҳои тоза, ба самти худсозиву худофариниву худифшоиҳо, ба сарзамини ҷовидонаи ишқ!

Соли 2020

ТАРҶУМОНИ САДОВУ СУКУТ

*Пешгуфтор ба китоби Умар Сафар «Садое аз хилват»
(бо ҳуруфи форсӣ, Техрон, нашриёти Хирадгон,
1398. – 123 саҳ.)*

*Касе, к-ӯ фош дид асрори ҷонро,
Набинад ҷуз ба чашми худ ҷаҳонро.
Навоя офарин дар синаи хеш,
Баҳоре метавон кардан хазонро.*

Муҳаммад Иқбол

Инсон шудан ҳулосаи тамоми сайру сулук ва барномаву тариқатҳои руҳонист, ки бузургони олам барои шинохти ҳамин асолат талош кардаанд ва дар ҳамин қаламрави ошнову ношинос то абад пӯёву поё мондаанд. Каломии ҳучастаи «Эй Инсон» борҳо дар кутуби муқаддас ва Қуръони Карим муқаррар шудааст ва Инсон аст, ки бори амонат дар дӯш ва гавҳари муҳаббат дар дил мавриди хитоби қудсӣ қарор гирифтааст. Файласуфи бузург Давид Юм дар оғозномаи рисолааш «Достони табиати одам» менависад, ки: «Агар ин асари ман барои зеҳни хонандагонам осонпазир нест, фикр мекунам, ки аз боиси ибҳомгарой ва бозгӯии бардоштҳои руёист. Аммо ин ангезақову андешаҳо қобхоеанд, ки акси ҳар хонандаро оғӯш мекунанд ва соҳибони аксхоро ба сафарҳои

ботинӣ ба самти асл меҳонанд». «Садое аз хилват» низ моро ба доруссаломии дили Инсон даъват мекунад, ба хилватсароии номакшуфе, ки розхову овозхову эъҷозҳо зиндагонии ҷовидон доранд. Мавзуи биниши адиби равоншиносу ҷаҳоншинос Умар Сафар ҳамин нуктаи кӯчактарину бузургтарин аст: Ҷаҳону Инсон.

Инсон дар баробари ҷаҳон ҷуғрофиёи тангтар дорад ё ҷаҳон дар баробари руҳи Инсон, ки вусъати нух фалакро месипараду боз ҳам худро дар панҷараҳои масдуд асир мебинад. Нависандаи ниҳонбину жарфпаймо дар радифи тавонотарин адибони инсонгаро фардери, ки ҳанӯз қисмате аз ҷомеаи мардҳо навъи фаръии одамӣ меҳисобанд, қаҳрамони худ пазируфтааст: Занро! Ва боз чӣ гуна занеро? Чун дар талотумгоҳи эҳсосу афкори Моҳрӯ мавҷ мезанем, мепиндорем, ки ин бонуи муаззам олими файласуф аст ё орифи тариқатшинос, суҳанвари тавоност ё муҳандису меъмори ватансозу ҷаҳоноро. Яъне, нафарест, ки маърифати густардаи андӯхтаву афрӯхтаро дар мадрасаҳои олӣ ҳосил кардааст. Аммо, на! Мухотаби нависандаи мо як рӯбандаи одист, ки дар ҳошияи гирудорҳои иҷтимоӣ ва дар андаруни ҷӯшишҳои ботинии худ ҳаёти камфурӯге ба сар мебарад ва бо қудрати азими инсоние, ки дорад, аз зулматистони андуҳу озор ба сапедадами саодат нақб меканад. Моҳрӯ зиндагяшро ба кори озодагиву назофат бахшидааст. Аммо асли ин таахҳуд рӯбучини як коргоҳ нест, рӯбучину поксозии як ҷаҳону инсонҳои ўст ва козургарии сиришти хеш аст, ки Моҳрӯро пайваста машғул медорад. Шояд мо гоҳе ба фаррошону рӯфтагарони кӯчаву кӯй бо чашми камбини безътибор менигарем ва, аслан, фикр намекунем, ки ҳамин нафарони одӣ шояд бузургтарин, комилтарин, наҷибтарин намунаи инсон бошанд, ки дар назаргоҳи мо рӯйнамо шудаанд. Тақсири мост, ки инсонҳоро дар мақому мартабаҳои иҷтимоӣ мавриди шинохту қазовату иззат қарор медиҳем. Аммо нависандаи мо бо муҳаббатӣ нотасвир, бо иродату посдорӣ бехудуд, бо меҳру хулусу шафқати бемунтаҳо ба қаҳрамонаш муносибат мекунад, зеро

медонад, ки ин бонуи зоҳиран муҳаққар бо фарҳангу маърифати фитрӣ, бо рӯшании пиндору иқтидори бузурги равониву шаҳомати ботинияш мазҳари азамат ва камоли инсонист. Аз ин рӯ, ин зани тавоно бо сарнавишти тираи худ мадуро намекунад ва бо талошу пӯёй ба ояндаи муфарреҳ раҳ мекушояд. Роҳи рафтан ба самти саодатро нависанда басте сабурунаву ботадрич бозгӯй кардааст: Моҳрӯ аз оромишгоҳи тифлӣ ба арсаи туфонҷӯши ҷавонӣ, аз шикаст ба шикасте шадидтар, аз асорати манҳус ба озодии бенишот ва баъди худгудозиву худсозиҳои паёпай ба қаламрави хуршедии бахту нусрат мерасад. «Садое аз хилват» садое аз аъмоқи дили инсонии танҳост, ки бо ин ҳама зарбаҳои қазо афтода нест, зеро пуштвонаи яктотарину болотаринро ёфтааст, ки бо инояти ӯ худро аз вартаи шақоват ба фарози саломат берун мекашад. Ин садои башоратбахш аз дили ӯ меояд, аз дили пурсукуту пурнавои ӯ, аз дили орому туфонзои ӯ, аз дили кӯчаку бопахно, аз дили фардосозу ояндаафрӯзе, ки парваришгоҳи зеботарин ишқу таманноҳост.

«Садое аз хилват» фарҳангномаи чандин мафохимест, ки мо бо онҳо аз назари суварӣ бархӯрд мекардем ва бо дарки ниҳонпаймо ба ҷавҳарашон дар намекушудем: дарвоза, маҳтоб, чароғ, гахвора, лӯхтак, сарбанд, ҷағдег, барг, дарахт, ҷорӯб, меҳрубонӣ, шаб, барф, гирдбод, садо, сукут ва ғайра. Ҳатто, вожаҳои гӯсфанд, гӯсола, гов, қассоб аз зарфияти луғавии худ хориҷ шудаву рамзкушоии ниҳонтарин асрори ҳастӣ гардидаанд. Асар таҷаммуи ҳамин санбулҳои зебост, ки тинати инсонро ойинадорӣ мекунанд ва ҳар лаҳза чун омӯзгори нонамо моро дастури ҳаёту муждаи наҷот мебахшанд. Ҷурм дар инсонҳост, ки ин дастурро наменпазиранду он муждаро намешунаванд. Симои пирамарди ранҷуре, ки баргҳои бодрезро дар зери нурмичғони мунири хуршед чун номаҳои мармуз хат ба хат мекунад ва баъд дар қафаш мефишораду бар хок мезанад, ҷӣ басте асрор дорад. Мисли ин мо ҳам ҳар шабу рӯзи Худоро, ки барг-барг аз дафтари тақвим мерезанд, ноҳондаву нимҳонда ба коми адам меафканем.

Балки мо он баргҳои ҳикматро боре ҳам ба даст намегирем ва бо чашми таҳқиқ хутути Муншии азалро намехонем. Пас, он марди рамзошно огоҳтару бинотару саломаттар аз мост, ки фурсату ҳиммату рағбати баргҳониву ниҳондонӣ дорад ва садои пойи вақтро мешунавад.

Инсоншиносии фалсафии устод Умар Сафар бисёр бе-шабеҳаву мавзун аст. Ӯ мисли ойина аз шабакаи биниши қаҳрамони худ хомӯштарину гӯётарин вожаҳоро тарҷумонӣ мекунад. Масалан, қорӯб, ки як ашёи одии рӯзгор аст ва ҳаргиз мавриди таваҷҷуҳи мо қарор наёфтааст, дар ин асар санбули бошаҳоматест, ки тозақории ҷаҳонро дар дӯш дорад.

Ҳамчу Мавлоно, ки мегӯяд:

*Дод қорӯбе ба дастам он нигор,
Гуфт, аз дарёи ҷон гарде барор.*

Дарё, ки бегардтарин офаридаи Ҳазрати Кирдигор аст ва, хоса, дарёи ҷон, ки таваллудгоҳи сафои азалист, магар ба покрӯбии қорӯбе ниёз дорад? Оре, дорад. Қорӯбе, ки ниго-ри кибриёӣ аз ғайб медиҳад, ҳар лаҳза дарёро муназзаҳ мекунад. Дарёро, ки раҳ ба раҳ хасу хошоку анбориши дигар мепазирад ва дарёи ҷонро, ки бидуни қорӯб дар андаруни чирку ғубору зангор тирагун мешавад. Устод Умар Сафар, ки номбардору вомбардори ростини Рӯдакиву Фирдавсиву Мавлонову Ҳофиз аст, бо чашми дарунгарову ифшогар ба рози вучуд меандешад ва «Садое аз хилват»-и ӯ мифтоҳест, ки бо чархиши якбораву якчандборааш мову шумо ба сарзамини асолати Инсон сафар мекунем. Пас, ин қиссаро муқарраран мебояд нукта ба нукта, хат ба хат, ҳарф ба ҳарф, дил ба дил, ҷон ба ҷон хонд, то хизонаи саршореро рӯ ба рӯи худ боз бубинем.

Профессор Умар Сафар, ки ба унвони муҳаққиқи забон ва адаби тоҷик дар ҳалқаҳои илмии форсизабонон кайҳо иштиҳор ёфтааст, дар офариниши осори бадеӣ низ басте чи-радаст аст. Забони нобу шодоби насри ӯ, ки бисёр пурсар-

мояву бенамунаву зебост, бо андешаҳои ҳакимона иттиҳоди бешикаст ёфтааст ва тасвирҳо дар тамошокадаи ҷони мо чун поктарин латифаҳои руҳонӣ таҷаллӣ мезананд.

Ман устод Умар Сафарро бо иншои ин асари пурфурӯғ, ки дигарбора мартабаи арҷманди инсонро дар пешғаҳи андешаҳо мегузорад, муборакбод мегӯям ва орзу меварзам, ки хомаи нурандуди ӯ зеботарин таровишҳои андешаҳои башариро баъд аз ин низ ба мо армуғон мебахшад.

Соли 2020

ЧАРОҒАФРӮЗИ МАҲФИЛҲО

Пешгуфтор ба китоби Саидумрон Саидов «Пайванди дарё» (Хуҷанд: Ношир, 2021. - 519 саҳ.)

Ман устодон Сорбон, Абдунабӣ Сатторзода, Афзалшоҳи Шодӣ, Акбар Абдуллоҳ, Фарҳод Карим (равонаш шод бод) ва чандин азизони дигарро ҳешу пайванди ҷовидони худ мешуморам бо ин далел, ки ин дӯстдорон ҳамеша ба ҳалқаи муҳаббатии устод Лоиқ шомил буданд ва бо он ки ҳар яке шахсиятҳои муқтадири илмиву адабиву ҳунариянд, дар қаламрави маънавии устод Лоиқ қарор доштанд. Гурӯҳи дигаре ҳам ҳастанд аз ҷумлаи дилбастагону пайвастагону шогирдону муридони устод Абдулманнони Насриддин, ки бо ин азизон низ дар мақоми мубораки хешовандӣ собит мондаам. Номи Саидумрон дар ҷадвали дувум сабт шудааст ва мо бо ҳам аз рӯзгори шабоб аҳди хоҳариву бародарӣ бастаем. Устод Абдулманнон бо муҳаббатии наҷиб нақл мекарданд, ки падари Саидумрон писари ҳанӯз 16-солаи худро ба даргоҳашон овардаву мегӯянд:

– Мулло Абдулманнон, хоҳиш мекунам, ки писари маро тарбият кунед. Устухонаш аз ману гӯшташ аз Шумо!

– Ва мо соҳиби гӯшти фаровон шудем, – мегуфтанд, бо завқ устод ва ба вучуди бошаҳомати Саидумрон ишорат мекарданд.

Рӯзе мо бо Саидумрон аз идораи маҷаллаи «Паёми Суғд», аз табақаи панҷуми Кохи матбуот бо лифт поин меомадем, ки вақти гусел нависандаи зариф Анвар Олим гуфт:

- Аз як Саидумрон чаҳор Фарзона сохта мешавад.
- Ин хел бошад, созед, – посух дод Саидумрон ва чунон беғубор хандид, ки дар дилҳо рӯшани дамид.

Аммо Саидумрон бо ҳамин азамати ҷисму руху ҷиммату маромаш ҳанӯз ҳам дили маъсуми кӯдакона дорад: дили бисёр нақӯйину завқманду дӯстдорандаву сидқварзанда. Диле, ки қуввату энергияву шавқу ғайрату рисолату таахҳуди ҳазор дилро андӯхтааст. Худованди ҷаҳондор ба Саидумрони мо хилқати бонаҷобате эҳдо кардааст, ки лаҳзаеро бесамар ба сар намебарад, пайваста меомӯзаду меомӯзонад, таҳқиқ мекунад, барнома мерезаду лоиҳа месозад, осори тоза иншо менамояду дарҳои аслу маҷозро ба рӯи аҳли назар мекушояд. Касе ки бори аввал ўро дида бошад, гумон мекунад, ки инсонии камҳавсалаест, аммо вақте даводави Саидумронро мебинад, ба шигифт меояд, ки ба қавли Мавлои Балх: «Сад ҷаҳонро дар нафас барҳам занад».

Саидумрон бо ҳама ёру ошноӣ: бо соҳибрутбагону давлатмардон, бо аҳли илму ҳунару ирфон, бо ғаниёну бенавоён, бо косибону барзгарон, куҳнафурӯшону навгароён, бо пирону кӯдакон, чунки истеъдоди бузурги фатҳи дилҳоро дорад. Ман чандин дафъа пай бурдаам, ки агар ба шодбоди милоди касе равам ё ба беморбиниву дидорбинӣ, ё ба ҳолпурсиву дилпурсии ошное, Саидумрон мегӯяд: – Ман ҳам меравам. Зеро барояш дар олам ягон одами бегонаву ноошно вучуд надорад.

Вақте раиси Кумитаи садову симои вилоят буд, барномаҳои мондагориеро ибтидо бахшид ва ҷамъи зебосе падида овард бо аҳли завқ. Баъдан, дар мақоми сарвари Маркази ҷавонон ба номи Лоиқ Шералӣ ибтикорҳои азимеро роҳандозӣ намуд ва мо дар айёми ў он даргоҳро мазҳари шеърӯ суҳан мешинохтем.

Ҳангоме ки ўро раиси ҷамоати Ёваии ноҳияи Бобоҷон Ғафуров пазируфтанд, бисёр ифтиҳоҳои савоберо зимомдорӣ кард ва дар рӯзгори роҳбарии ў ин деҳқадаи хуррами номоварон ба ҷойгоҳи суҳанварон табдил шуд. Вақте ба курсии

адабиёти классикии факултаи суханшиносии Донишгоҳи давлатии Хучанд дар мақоми роҳбар омад, кавкабаи шеърӣ сухан ҳамроҳи ӯ ба ин даргоҳ кӯч баст. Яъне Саидумрон олимӣ соҳибназарест, ки ҳамеша метавонад ба руҳи соҳибназарони дигар таъсиргузор бошад. Ҳолиё Саидумрон ба унвони сарвари маҳфили шухратманди «Ганҷи сухан» чароғи афрӯхтаи устод Абдулманнони Насриддинро шуои тоза мебахшад. Ӯ бо муҳаббати беамсол то поёни умри устод Абдулманнон давлати мулозимоти ӯро дошт. Ёд дорам, ки Саидумрон ҳудуди чанд моҳ ҳар бомдод бо мошинаш ба фермаи ширкати сохтмонӣ, ки дар доманакӯҳи Мевағул қарор дошт, мерафт ва шири наводӯшидаи бузро чун давои муфид ба устод меовард. Бо он ҳама талошу хидмат ҳолиё ҳам ӯ бо тавозуи фарзандона мегӯяд: Ҳайф, ки барои устод коре накардем:

*Чуз дӯст доштан ба ту коре накардаам,
Розӣ бишав, ки пеши ту нокарда хидматам.*

Рӯзе Саидумрон ба ман гуфт:

«Дар маҷаллаи «Садои Шарқ» нависанда Қодири Рус-там луғатномаи «Фарҳанги Қаввос»-ро, ки мо таҳия намудем, бисёр танқид кардааст. Ӯ чандин нуктаи муҳимро зикр намудааст, ки бояд зуд ислоҳ созем». Як нафари истисноист Саидумрон, ки бо ҳулусу меҳр дар бобати интиқодгари худ сухан мегӯяд. Магар бисёранд нафароне, ки бо таҳаммул қудрату тавони қабули эродро дошта бошанд.

Ҳолиё Саидумрон дар марҳалаи тозаи худифшоиву навофаринӣ қарор дорад. Орзу меварзем, ки ӯ бо муҳаббати сармад боз ҳам чароғафрӯзи маҳфилҳову дилҳо бимонад ва муаллифи начибтарин барномаҳои фардо бошад:

*Машғал шаву раҳораҳ ояндаро барафрӯз,
Ояндаи саидат Наврӯз бод, Наврӯз!*

Соли 2021

ОЙИНАДОРИ МЕҲАН

Пешгуфтор ба китоби Нусратуллоҳ Бобоев «Лолаи боми падар» (Душанбе: Аржанг, 2021. – 214 саҳ.)

Сухани Нусратуллоҳ монои сухани касе нест: басе хос, басе гарму пурчазбаву мунир, басе ҷонсӯзу ҷонсозу равон-гудоз, басе муҳаббатомӯзу муҳаббатафрӯз. Сухане, ки шояд камтар шефтаи саноеи ҳунариву орояхои суварияш шавем, аммо ин ҳуруфи моявар андешахоро сууд медиҳаду дилҳоро ба бедорӣ меҳонад, ҷашмҳоро ба тамошо мекушояду дарҳои бастаро тақ-тақ мезанад ва руҳҳоро меҳаҳад бо партави асл ошно созад. Вақте Нусратуллоҳ Ворух мегӯяд, дар ойинахонаи шеъраш ҳама рустои худро мебинанд, гузару маҳаллаву ошёнӣ ҷонпайванди худро, марзу буми аҷдодии худро, ҷузъи азизи ватанро, ки ойинадори кулли ватан аст. Бисёр ватанномаҳоро хондаем, ки ҳама шабеҳи ҳаманд: баршумории зебоиву хубиву маҳбубиву тамоми сифоти некӯи ватан ва иншои ҳуруфи ибтидоии муҳаббат ба унвони ватан. Аммо Нусратуллоҳ дигаргуна «ватан» мегӯяд. Вақте ӯ нидо мекунад, ки:

Хабар омад, падарам бемор аст...

Ё дар байти дигар ба модар ручӯъ менамояд, ки:

*Чандест, модаро, ба ту телефон накардаам,
Бар гӯши ҷон садои ту меҳмон накардаам.*

Дар байти дигари муҳаббатовезаш шоир хитоб мекунад:

*Бенасиб аз чанд Наврӯзи ватан будам, биё,
Ҷашни зебое маро барпо куну бо ман бимон.*

Дар ин абёт муҳотаби ӯ падару модару ёр аст, аммо як тимсоли бузурги ҷовидона дар саропардаи ин ҳуруф тулуъ мекунад ва ба дилҳо ишқ илқо месозад: Ватан, боз ҳам Ватан! Дарди Ворух ва дарди тамоми Тоҷикистон чун хатти устуво аз ашъору афқору пиндори Нусратуллоҳ гузар кардааст.

Ин хатти бузурги офтобӣ ончунон рӯшану амику маҳкам қаламрави шеъри ўро фатҳ намудааст, ки ҳар ки ба он ворид шуд, наметавонад бе анбони анвор бурун ояд. Нусратуллоҳ, зоҳиран, ҳазорҳо фарсах аз ватан дур аст, аммо на. Дар ғурбат ҳам ӯ бо худ Ватанро бурдааст, балки худаш дар мусофират ҳам чузъи ватан асту ҳам кулли ватан. Шояд соҳибватаноне, ки дар дохили ватананд, камтар ба сарнавишти миллату меҳан бияндешанд, шояд писароне, ки дар ошёни падар зиндагӣ мекунанд, (албатта, як қисматашон) субҳ бар падару модар як даҳан салом гӯянду ба дунболи корҳои ҳамарӯза раванд ва шом, баъди ба хона баргаштан боз ҳам адои салому пурсупоси кӯтоҳ бо волидайн ба ҷо оваранду бо ҳамин муқаддима вазифаи фарзандиро сомонёфта шуморанд, аммо Нусратуллоҳ аз дурдасти ҳичрат ҳар лаҳзаи зиндагии азизи падару модару ҳамсару фарзандону пайвандону наберагонро, ҳар дарахту гулу гиёҳи даргоҳи падарро дуруд мегӯяд ва ҳаёти худро пурупур аз шуои мубораки ин ҳабибон мебинад:

*Сад шукри тамоси видӣёй,
Бинам ҳама субҳу шомӣ модар.*

Нусратуллоҳ аз осори ниёкон вуқуфи тамом дорад ва пайдост, ки ин донишу маърифати густарда дар сиришти ӯ фитратист, ки аз ҷадди донишвару ҳикматандӯзаш ёдгор мондааст. Тағои олимашрабаш Абдуваққос Юсуфӣ шоири поктариқат ва ҷароғи иршоди аҳли дилу аҳли назари Исфарабуд, ки хокаш бо роиҳаи раҳмат муанбар бод! Сухани Нусратуллоҳ қавианосир ва маҳкамистеҳком аст, забонаш бесактаву ҳамвору хушобу мубаррост чун чашмасорони ойинабанди Ворух, балки чун рӯди осмоннамои Карафшин ва, муҳимтар аз ҳама, пиндору андешаву ормони ӯ муҳташами вусъатманд аст. Нусратуллоҳ бо ҳолу ҳавои имрӯз суҳан мегӯяд ва меҳодад бо ёрии қалам уқдаҳои ҷаҳони муосирро боз намояд:

*Ғарқе дидед агар, з-он пештар обаи барад,
Зудтар аз ибтидо то интиҳо селфи кунед.*

Асри атомиву компутерӣ одамҳои рӯйину роботӣ эҷод кардааст, ки ба кӯмаки ғариқ наменшитобанд, балки ме-
хоҳанд, манзараи хатми ҳаёти ўро сабт созанд ва Нусратул-
лоҳ бо ишораи латифе инсонҳоро дигарбора барои ошноӣ
бо асли инсонии худ даъват мекунад. Дар дили ӯ зарби мута-
шанничи рӯзгори кунунист:

*Аз соли бисту бист шиканҷу азоб монд,
Дар пардаҳои шуши ҷаҳон илтиҳоб монд.*

Дар як шеъри пурнишоташ Нусратуллоҳ нидо мекунад:

*Чу духтарон, ки намоиш диҳанд мӯди баҳорӣ,
Дарахтакон шуда гултираҳан, баҳор муборак.*

Кош, ин баҳору баҳорҳои навоянда ба рӯи шоири мо
даркушоянда бошанд ва дарҳои саодату нусрату фархун-
дагиро боз кунанд, дари оғӯши Ватанро, дари азизи ошӯни
падарро, дари чашми ниниякони навпаёмро, дари ҷовидони
муҳаббатро! Китоби «Лолаи боғи падар»-ро ман ба унвони
номаи ишқ ба номи Ватан ва ҳамватанони дилбанд пазируф-
там. Нома ба номи ману шумо!

*Аз як маҳал наям ман, зеро ки зодгоҳам,
Кӯлобу Рашту Помир, Ашту Хучанд бошад, –*

мегӯяд Нусратуллоҳ ва, барҳақ, ҳам чунин аст. Пеши ҳим-
мати кӯхвораи ин бародари шариф тасхирам, ки дар ази-
мату азияту ҳичрату гурбат ҳам бо сарфарозиву шоистагии
бузургворона рояти иззату шарафи Ватанро пайваста боло
мекунад:

*Чуз ишқи ватан дар дили мо чизи дигар нест,
Мо оишқи номи ватан астем, ҳамин бас.*

Соли 2021

ГУЛБОНГИ ДИЛИ БЕДОР

Иззатманд Саломӣён «Қафаси санг»

(Хучанд: Ношир, 2021)

Ин маҷмуа ҳаҷми андак дорад, аммо ҳаҷми андешаи шоир бисёр азиму вусъатманд аст. Ҳаҷми умеду таманноҳои ӯ ҳам, ҳаҷми марому мақсуду ормонаш ҳам, ҳаҷми пиндору назараш ҳам, ҳаҷми муҳаббаташ ҳам. Балки муҳаббаташ фаротар аз ҳаҷм аст, муҳаббат, ки ба ҳайсиати Инсон дорад, муҳаббат, ки ба Модар тақдим мекунад, бар Ватану хоки пайванд, бар деҳи азиз – зодгоҳу милодгоҳи беназир, ба дӯсту ёру бародар, ба ҳуди муҳаббат. Оре, шоир бисёр муҳаббат ба ҳуди муҳаббат дорад ва ин хуршеди ростӣ дар тамоми ашъори ӯ анвори таҷаллий рехтааст. Нигоҳи Иззатманди Саломӣён бисёр шоирона аст. Барҳақ, чандин пораи шеърӣ ӯро бо ҳайрату бо ҳасрат хондем. Муҷибӣ ҳайрати мо тасвирҳои дар ҳадди камол дурахшанда, андешаҳои рифъатманди паркушоянда, ормонҳои олии инсонӣ бедор, сууди руҳу мадду қазри дили ишқойини шоир буд, ки гоҳ-гоҳ аз қафаси авзону аркону ашқолу аносири дигари суварии шеър берун меҷаст, аммо қафас муҳим аст ё парандае, ки дар он таронаи ғаму нишот меҳонад. Агарчи ин тоири нағмасаро қолабу қоидаву дастурҳои ҳазорсоларо гоҳ-гоҳ зарба мезанад, аммо намешавад ба савти хуши ӯ таваҷҷуҳ накард, намешавад нолаҳои тундҷӯши дили ӯро нашонид, намешавад ба ишқи бузурги ӯ даст афшонду гузашт. Ҳасрати мо барои он буд, ки бо чунин имкону масоҳату зарфияти фароҳи ботинӣ шоир метавонист дар адабиёти мо офарандаи тозақориҳои бекиёс бошад, агар аз рӯзгори ҷавонӣ зиндагии худро дар қадамҳои шеър меғустурд. Ҳаройина, Иззатманди Саломӣён як шоири фархундаиқбол аст, зеро ҳанӯз фурсати ифшои муҳаббат дорад, зеро ҳанӯз дар баробари барномаҳои азими оянда ҳозир аст, зеро ҳанӯз дилаш бо ҳар тапиши тоза зиндагиро дуруд меғӯяд, зеро бо қалами шеър меҳаҳад чурмҳои чомеаро пок

созад, мисли ин ки дар як сурудааш дуздон аз дуздӣ тавба ме-
кунанду ришвахорон аз ришваситонӣ, муллоҳо бар мурдаи
мазҳабу маслаку азҳоби хилофангез чаноза мехонанду мар-
табачӯён аз рутбаҳои пучи худ мешарманд ва ҳамагон ба ис-
лоҳи худ мепардозанд, на ба ислоҳи дигарон. Забони шеъри
Иззатманд нобу шодобу мубаррову мусаффост, забонест, ки
бо рабиши латифи калимоташ, бо карашмаҳои зебои ҳуру-
фаш, бо зарбу зарабони хушсавти овозаш дилҳоро рӯшаниву
оромишу саодат мебахшад. Забони шеъри ӯ, ки ҳолу ҳавои
муҳташами осори ниёгонро ҳифз кардааст, басте имрӯзину ку-
нунист:

*Фақат ба суръати мижгон задан ба сурати ту,
Дар ин фазои маҷозӣ ниҳам ҳазорон лайк.*

Мо низ бидуни маҷозу истиора ба ашъори ӯ муҳри
лайк мезанем. Хоса, ба он қисмати шеъраш, ки фарёд-
номаи як дили адолатхоҳ аст, бонги имони инсоният, ки
руҳаш ҳамеша аз зулмату залолату олудагӣҳои замона ба
қаламрави афифи озодиву озодагиву сафо рӯчу мекунад:

*Бо қимати вичдону шараф ҷав, ки харидед,
Дар шаъни шумо нест, ки арзон бифурӯшед.*

*Эй он, ки мерасад ба кас озори мушти ту,
Туф бар туву ба номи туву ҳафт пушти ту!*

Иззатманди Саломӣён, ки бо лутфи Корсози азал кудра-
ти офаридан ёфтааст, таманно мекунем, ки дар ин посгоҳи
хучаста ба таахҳуд идома бахшад ва некутарин рашҳаҳои
дилу ҷонашро тоза ба тоза, нав ба нав ба дӯстдорон армуғон
оварад. Дар поёни ин таманнонома як мисраи нуронии ўро
чун мактаи оғозбахш иқтибос меорем:

Омин! Дусад Омин! Дусад омин! Дусад Омин!

Соли 2021

ҚАЛЪАИ СУХАН

*Пешгуфтор ба китоби Саттор Турсун «Фонуси хаёл»
(Хучанд: Ношир, 2022. – 128 саҳ.)*

«Аз қалъаҳое, ки дар тасаввури Банӣ башар вучуд дорад, бузургтаринаш Сухан аст», – мегӯяд устод Саттор Турсун. Барҳақ, метавон ин китобро «Қалъаи Сухан» номид ё «Қалъаи ҳикмат» ё «Қалъаи муҳаббат». Устод бо ин сафинаи анвор сафар кардааст ба дурдасти шафақоғӯши ёдҳо, ба хотироти гуловези ҷавонӣ, ба фасли оғоз, ба қаламрави нотасвиру нотасхири Рӯдакиву Фирдавсиву Низомиву Соибу Бедил – ба ҷуғрофиёи азими шеърӣ форсӣ, ба кишвари нилгуни Толстою Достоевскию Лермонтову Есенин, ба гузаштаҳои дарсомӯзи таъриху ба ояндаҳои мунири ноошно, ба ағбаҳои печ-печи сиёсату шохроҳи мустақими адабиёт – ба таҷалли-зори абадият!

Тамомии ин китоб, ки гулчини хотираву ҳикмату бардошту андешаву омӯзаву афрӯзаву хулосаҳои ҷавҳарист, дар бирешими нафиси муҳаббат шуо медиҳад. Нависандаи маҳбуби мо бо ҷашми нағзбину некӯпазиру хушқазоват ба оламу одам менигарад ва аз ҳамин шабакаи офтобиву дидгоҳи нуронӣ андӯхтаҳои худро гузар медиҳад. Ин муҳаббат ба арзишҳои муаззами руҳонист, ки чун мучассамаи шарафу шарофат дар китоби «Фонуси хаёл» тулуъ мекунад. Афроди ҷаҳонсозу чанбарагардоне чун Ҷавохирлол Неру, Толстой, Достоевский, Пушкин, Лермонтов, Шолохов, Хемингуей, Герман Гессе, Шайх Аҳмад Ёсин, Фридрих Нитше, бузургони олами шеърӣ ирфони мо – Фирдавсиву Низомиву Абӯсаиди Абулхайр, Боязиди Бастомӣ, Амир Хусрави Деҳлавӣ, Бедилу Соиб, Шавкати Бухорӣ, ҳодиёни муосири мо – устод Айнӣ, Бобоҷон Ғафуров, Мирзо Турсунзода, Муҳаммадҷон Шакурӣ дар ин китоб мавриди муҳаббат ва меҳру хулуси муаллиф қарор гирифтаанд. Устод Саттор Турсун бо зеҳну фитрати ҷӯёву пӯёи худ аз начибтарин рашҳаҳои маънавии

бузургони олам бaсe мутабаҳҳир аст ва ин вoмy илҳoмy ан-гезаҳoи дилнишинy дилнишoн дар ҳуруфи ў муҳри мунаввар ниҳодаанд. Ин китoбро мo бa унвoни фарҳанги нухбагон ва феҳрасти нoбиғагон шинохтем.

Аслан, бузургон аз як миллатанд – аз миллати Одам алайҳиссалом! Устод Саттор Турсун ин ҳақиқатро мучаддадан барoи мo ифшo кард, ки офтоб Шарқу Фарбу ясору ямин-ро бo як чашм мебинад ва бузургон низ зeри ин нoдирагунбад офтобoна рисолат доранд. Нависанда бo ранчу ташвиши шадид аз зуҳури гурӯҳy азҳoбу фирқаҳoи миллатгарo шиква мекунад, аз сионистoну яҳудигарoёну туркиcифатoну тоҷик-кушoну фарангпарастoну ховарситезoну инy он, ки бa ҳам-зистии бoрафoҳи ақвoми башар зарба мезананд ва нав-нав ихтилофу ихтилол эҷод мекунанд. Пасурхии азиз – рустoи шарифи устод Саттор Турсун ҳам, ки дар oғӯши кӯҳҳoи осмонкулоҳ паноҳ ёфтааст, аз таҷовузи тоҷикситезон эмин нест. Бойсун – рустoҳу зoдгoҳу муҳаббатгoҳи ў ҳам, кулли манотикe ҳам, ки нишeмангoҳи азалии тоҷикон буд, мавриди танаффуру таҳқир қарор ёфтааст. Ва ин ҳама чиноятро нависанда на бo нoми халқ, балки бo нoми касифи сарварoне муртабит медонад, ки дар тафаккурҳoву пиндорҳo нақши ҷаҳoлат мезананд. (Шукри Худо, ки ҳoлo вазъ дар ҳамсоҷишвар дигаргун аст). Аммо сионистон ҳанӯз oлампo харoб мекунанд, миллатгарoёну шовинистoни мағрибӣ бa низoми ҷаҳон сакта ворид месозанд, чанбараи чарҳo мехoҳанд, фақат бo марoму мақoми худ гардонанд. Ин андешаҳo дили устодро бисёр шиканча додаанд ва ў борҳo рӯчуъ мекунад бa воқeоти дури таърих, бa рӯзгoри Спитаменy Муқаннаъy Темурмалик ва аз рӯҳи футуҳманди он қаҳрамонoн бa суoлҳoи худ посух мехoҳад.

Муҳаббату иродати устод Саттор Турсун бa устoдoну ҳамқаламонаш бисёр oмӯхтаниву сутуданист. Дар oйинаҳo-наи «Фонуси ҳаёл» симои азизoни рафтаву монда дар ихтoаи нур мушаъшаъ мешавад: Ҳиммату шаҳoмати фавкулҳадди устод Турсунзoда, сукути ҳикматомези устод Улуғзoда, та-

бассуми оламафрӯзи устод Муҳаммадиев, ҷавонмардиву воломашрабии устод Лоиқ, ҳуруфи зарифи устод Гулназар, нигоҳи меҳрубони устод Кӯҳзод, тамкини зебои устод Абдулҳамиди Самад, дуруди аввалини Шохин Самадӣ. «Касоне, ки дар зиндагӣ чурми устод Лоикро шумор мекарданд, инак, бо ёди ӯ ифтихор доранд», – мегӯяд ӯ ва як ҳақиқати нухуфтаро дигарбора ба мо рӯйнамо месозад, ки бузургон баъди фано нопадид намешаванд, балки равшантар таҷалло мезананд.

Дар ин китоб ҳадиси афроди номваре ҳам зикр шудааст, ки исму сифаташон то ҳанӯз мавриди мубоҳисаҳои бефарҷом аст, мисли Чингизхон, Темури Ланг, Ленин, Сталин, Берия, Бухарин, Тухачевский, Хрушев. Муаллифи китоб Фридрих Нитсшери ҳам фарди ботилақоиду хилофандеш мебинанд. Нитсше мегӯяд, ки «Кто среди людей хочет остаться чистым, должен уметь мыться и грязной водой». Нитсше мардумро ҳам ба озодагиву сафои руҳу ҷон меҳонад, ҳам талқин мекунад, ки ба хотири дарёфти ҳақиқат аз ғубору олудагӣ рӯй натоибанд. Дар ин маврид мо андеша дорем, ки руҳи аксари нобиғагони гетиафрӯз пурупур аз тасдиқи инкорхост, аммо як неруи футуҳманди некиву рӯшанӣ ҳамеша дар андешаҳои эшон салтанат дорад, ки ин қудрати азими равонӣ ба ҳамагон нисор мешавад. Як байти ҳаким Низомӣ, ки дар китоб иқтибос шудааст, ин шебу фарози ҷабиллаати нухбагонро бозгӯй мекунад:

*Низомӣ ақдиши хилватнишин аст,
Ки нима сирка, нима ангубин аст.*

Ё ҳазрати Ҳофиз дар байте мегӯяд:

*Туро он беҳ, ки рӯйи худ зи муштоқон бипӯшонӣ,
Ки шоди ҷаҳонگیرӣ ғами лашкар намеарзад.*

Ва аммо дар ғазали дигар акси ин андешаро илқо мекунад:

*Бурқаъ аз рӯй бикӯшо, эй маҳи хуршедкулоҳ,
То чу мӯят сари савдозада дар по фиканам.*

Пас, маъшук чехраро пӯшад ё бикшояд?

Мавлонои Балх дар ин маврид мегӯяд, ки «Ихтиёр ту-рост!» Яъне, ту зимомдори сарнавишти худ бош ва нозири гуфтору атвору афкори худ. Мо эҳсос мекунем, ки ҳодии офтобона роҳро руҳро рӯшан мекунанд ва аммо ихтиёри интиҳоби роҳро ба ҳуди мо волегузоранд ва ҳамвора барои мо зоди роҳ медиҳанд: тӯшаи бовар, тӯшаи иқтидор, тӯшаи муҳаббат. Агар зубдагоне мисли Нитсше андаруни уқдаҳои худ таҳ ба таҳ печида бошанд, мову шумо фирор мекунем ба вусъати озодиву озодагӣ, ба самти хувияти руҳро андешаҳо, ба фарохнои осмонтасхири Мавлонову Ҳофиз, ба шафакзори беҳудуди Пушкину Хуте, ба дарёҳои туфончӯшу сохилони шодоби Лоик.

Устод Саттор Турсун бисёр ба шеър рӯҷу мекунанд ва пайдост, ки хилқату табиату фитрати шоирона дорад. Бардошти ӯ аз шеъри ниёгону имрӯзиён ва аз шеъри ҷаҳон бевусъатманду бомасоҳат аст.

Нигоҳи умқаймои нависанда баъзан ба ҷузъҳои сафар мекунанд, ки бознамои кулли ҷаҳоншиносии ӯянд. Масалан, ҳикояти сагчаи ҳарзагарде, ки дар истгоҳ мавриди ҳақорати як ҷуфти ҷавон мешавад ё қиссаи як гулпараки рангинболе, ки дастони дилбари нозанин ӯро ҷуфт мекунанд, бо қазоватҳои муҳим поён меёбад. Озурдани ин ҷонвараҳои маъсум аз тирагии сиришти инсонҳо маншаъ мегирад ва ин амал ҷаҳони муҳаббатро дар дили муаллиф, балки дар дили ҳамаи офоқ хомӯш мекунанд. Барҳақ, як гулпараки кӯчак мучассамаи шукӯҳманди муҳаббат аст, тимсоли маъсумияти азалист, пайкараи бадеъи нотасвири олам, зеботарину ҳариртарин сунъи Сонеи ҷаҳонсоз аст, ки қатли ӯ баробар аст бо эъдоми ишқу имон!

«Фонуси ҳаёл» – асари як муарриху муфасссиру мутафаккиру шоиру донишвари дилшиносу диншиносу ҷомеашиносу сиёсатшиносу равонишиносу ҷаҳоншиносу рамзшиносу, ки муносибатро ба одаму олам мушаххасу мунаввар қаламдод кардааст. Шояд дар ин фонусномаву қомуснома баъзе

нуктаҳое бошанд, ки бо андешаҳои мозии мо мувофиқат ва мутобиқат намеkunанд, аммо ин дигарандешӣ дар мавриди афрод ва ҳаводиси баҳсбарангез аслан амри табиист, ки фикрҳову пиндорҳову руҳҳову мағзҳоро бештар таҳрик медиҳад.

Мо ба устои тозанигору навнигар офариниши ин китоби ҳикматро таҳният мегӯем ва таманно меварзем, ки боз ҳам бо дили фардосалому руҳи фотеҳу хомаи бедор нусратҳои ояндаро дуруд гӯяд.

Соли 2022

ДАСТОВЕЗИ ҶОН

*Пешгуфтор ба китоби Камол Насрулло «Девони ғазал»
(Хуҷанд: Ношир, 2022.-372 сах.)*

Муҳаққиқи барҷастаи тоҷик Абдунабӣ Сатторзода навишта буд, ки «Дар нақди муосир қазияе маъмул аст, ки ҳар суханвари тавоно ба майдони адабиёт бо шахсияти адабии худ, бо сабку шеваи баёни худ, бо асбобу афзори ҳунарии худ ворид мешавад». Устод Камол Насруллоҳ ҳам бо шахсияти пурфурӯғу нигоҳу пиндорҳои мунир, руҳу ҷони дурахшанда, бо фазои фикрии мунаввар ва бо шеъри бисёр равшан ба арсаи сухан омад. Дар қаламрави шеъри ӯ тамоми тимсолҳову самбулҳову таркибҳову вожаҳо, ҳатто ҳарфҳову ҳичоҳо нур дар нур маҳди анворанд, мисли мафохими Ватан, Тоҷикистон, Истиклол, Модару Падар, Ёру Дӯст, шахру русто, турнаҳо, уқобон, шукр, шодӣ, неки... Ин ҷаҳони мастури ормонӣ, ки бо ҳузури инсонҳои ормонӣ саодаткадаи бебадалро мемонад, қуллаи хостаҳои шоир аст, ки руҳҳоро ҳамвора ба сууд меҳонад. Устод Лоиқ дар оғозномаи китоби дувуми ашъори Камол Насруллоҳ зикр карда буд, ки: «Агар дар маҷмуаи нахустини «Навгонӣ» як навъ шарҳи олами худ, олами эҳсоси андешаҳо, оламе, ки ҷавонони имрӯза доранд ва шоири ҷавон онро мебинаду медонаду дақиқ дарк мекунад ва азиз медорад, мавзуи асосӣ бошад, дар маҷмуаи дувуми ӯ мо аз олами худ ба

олами дилҳо, андешаҳо, қисматҳо, эҳсосот ва худшиносии дигарон раҳ будани ўро мебинем». Батадрич худсозиву худофариниву таҷаддуду наҳзати шоири ҷавон, ки бо дуои роҳи муршиди ҷоннамову ҷаҳоннамояш давоми ҷода мепӯид, ўро ба дурдасти фатҳу тавфиқҳо бурд. Таҷрибаҳои ҷадиде, ки имрӯз устод Камол дар заминаи офариниши кулли анвои шеър коргар мекунад, таҳқиқи фароҳ меҳодад. Хоса, ҳолу ҳавои ғазалро, ки суннатитарин навъи осори манзум аст, дигаргун кардан ва дӯшбору таахҳуду рисолату асолати онро ба ниёзи инсонии имрӯз созгор намудан ҳунари сода нест. Чанд даҳсола пештар жанри ҳоким дар назми тоҷик шояд шеъри ҷаҳорпора буд. Шеъри ҷаҳорпора, ки тули қарнҳо осори шуарои мағрибзаминро шукӯҳ меод ва барои бозгӯии ҳуруфи дилашон имкони вусъатманд фароҳам мекард, ба табиати шеъри мо низ мусоид омад. Беҳтарин ҷаҳомҳо бо ҳамин қолаб ва қаволиби амсоли ин иншо мешуданд. Аммо замони эҳёи навини шеър, ки охири солҳои шастуми садаи бист оғоз шуд, ҳамроҳи шеъри озод бори дигар ғазалро ба арсаи ҷавлон овард, бори дигар рубоиву дубайтиву қасидаву анвои пешини шеърро қудрати таҷдид бахшид. Зимомдори ин растохези руҳонӣ устод Лоиқ ва ҳамсафони бузургаш буданд, ки бо қиёму қиёмати нотасвири руҳу ҷон шеъри тоҷикро мазҳари муъҷизаҳо карданд. Милоди дубораи ғазал дар замони фатҳи кайҳон ҷӣ башорати масъуде буд. Он рӯзгор нахустин муждаҳои ошиқонаи Лоиқи тозаҷавон дили миллатро ба тапиш овард:

*Гар рӯдаки деҳи мо бар баҳрҳо нарезад,
Дарёи дил хурӯшон, мо худ равона ҷастем.*

Ва, хушо, ки асри бисту як низ бо эҷозҳои каснодидаву гӯшношундааш, бо телефонҳои мобиливу дастгоҳҳои шигифтангез, бо роёнаҳои оламнамову роботҳову тозақориҳои дигари фалакпаймояш дар қаламрави форсибабонон боз дастобадасти ғазал пеш меравад. Яъне ғазал пирӯҳане нест, ки аз мӯд хорич шавад, балки узви мову ҷузъи ҷовидони мост, ки бидуни он ҳастии шеъри Аҷам нокомил мемояд.

над. Ғазали имрӯз агар комилан такрори бетакмили ғазали пешиниён бошад, бисёр бетавфиқ мешавад. Зарурате нест, ки самбулҳои ҳамешапайдои осори ниёконро, ки тули ҳазорсолаҳо дар шеъри мо салтанат доштанд, аз фазои ғазал берун кунем. Намешавад булбулу гулрову шаробу соқиву паймонаву сарву сунбулу ринду зоҳид ва амсоли ин тимсолҳои ҳамешатакрорро ба ғазал иҷозаи вуруд надихем. На, бо ҳузури ин гулвожаҳои ноб бояд ғазали имрӯзро ҳам орост, аммо нигоҳе дигар бояд овард ба гулу булбули асри бисту як.

Муҳаққиқи номвар Сируси Шамисо таъкид мекард, ки «Шеъри суннатӣ - Маъшуқи Осмонӣ, ирфонӣ, тарҳи мавзуҳои маҳдуд ва мушаххас, адами зикри масоили хусусии зиндагӣ, адами таваҷҷуҳ ба масоили сиёсӣ иҷтимоӣ, фозилони, ручуъ ва мадҳ (аст)». Ў дар ҳамин тафсири кӯтоҳ тамоми сура-ту ҷибиллати шеъри суннатиро боз намудааст. Аммо як нигоҳи умқпаймо ба ғазалҳои устод Камол Насруллоҳ ба мо далел ме-диҳад, ки акси ин қонидаро бинем: тасвири маҳбуби заминиву мушаххас, бозгӯи масоили хусусиву ҷаҳонӣ, таваҷҷуҳи азим ба ҳаёти Ватан ва рӯзгори абнои башар, ручуи дигар ба Миллат, ба Инсон, ба Ишқ! Дар ғазалистони шаккаровези имрӯз ғазалҳои Камол Насруллоҳ комилан номукарраранд: ғазалҳои хос, ғазалҳои дигарсимову дигармаъно, ғазалҳои нурониву муҷалло, ғазалҳои соҳибистиклол. Шояд дар шаклу шамоилу зоҳири ғазал навпардозҳои устод Камол фаровон набошад, тамоми таҷаддуд ва тозаофариниву ибдои ӯ дар ғояву мояву андешаҳои накӯпирояи ӯст. Як қисмати азими ғазалҳои устод Камол Насруллоҳ муҳаббатномаи Ватан аст:

*Аз Ориён ту мондӣ як пора ҷони равшан,
Бо ор зинда мебош, фархунда меҳани ман.*

меғӯяд ӯ ва ин хуруфро ончунон бо ҷазбаи ҷон меғӯяд, ки Ватанро ҷузъи ӯву ўро ҷузъи Ватан мебинем. Ҳар иморати навбунёди Душанберо шоир парчами пирузии Тоҷикистон медонад:

*Иморат дар иморат сар фарозӣ,
Туро дар шона ин шонат муборак!*

Паёми Истиқлол, ки барои миллати мо дигарбора ҳучча-ти милод дод, ҳамеша мавриди хитобу ишқу таманнои устод Камол Насруллоҳ аст:

*Ин манам аз оташат вораства чун Қақнус,
Бо ту эҳё ғаштаам ин бор, Истиқлол.
Эй суруди ман, дуруди ман, вуруди ман,
Бо ту бошад зиндаву бедор, Истиқлол!*

Ин ғазалҳои навшамоилу тозапаём ойинаи миллатна-моянд, ки ба аҳли ватан муждаи нусрати оянда медиҳанд. «Агар сиришти ҳар кас сарнавишти ӯ бошад, шеъри ман сарнавишти ман аст», – мегуфт Нодири Нодирпур. Шеъри Камол Насруллоҳ ҳам сарнавишти ӯ ва ҳам сарнавишти Тоҷикистон аст.

Ин ҳақиқати собит аст, ки як мафҳуми бузург осори устод Камолро аз оғоз то имрӯз тобанда мекунад, мафҳуме, ки чун хатти офтобии устуво ғазалҳои ӯро низ нуронӣ наму-дааст: мафҳуми Некӣ!

*Рӯйи неконро чароғи шодии худ кардаам,
Рӯзҳоро парчами озодии худ кардаам. –*

Меғӯяд ӯ ва ин сабку ойинро дар зиндагиву шеър ҳамеша ойинадорӣ мекунад. Ҳамин тимсоли аҳурой, ки осору афкори ӯро фатҳ кардааст, ӯро аз кори суваророиву зинатбандиву пероясозиву вожабозиву дигар карашмаҳои сураатӣ фориг кар-дааст ва ба самти дигар бурдааст: ба сӯйи дарёфти ҳақиқати Инсон, ба сӯйи маърифати дил, шинохти зебой, гиромидории вақт, ба ҷустуҷӯи муҳаббат, ба сӯйи начибтарину рафеъта-рин қуллаҳое чун Тоҷикистон, Модар, Миллат, Замин, Оф-тоб. Дар ашъори ӯ некӣ муродифи Субҳу Офтоб аст:

*Ваъдаи дидор бо хуришед дорам ҳар саҳар,
Ман ҳанӯз аз зиндагӣ уммедворам ҳар саҳар.*

*Мешавам гарқи муҳаббат аз нигоҳи тифлаке,
Аз тулуи чехраи ӯ нурборам ҳар саҳар.*

Чашмҳое ҳастанд, ки аз мубарротарин субҳ ҳам губор меҷӯянд ва чашмҳое ҳам ҳастанд, ки дар яллотарин шаб ҳам муждаи омадани хуршедро мешунаванду ба ҳамагон ифшо мекунанд. Устод Камол бо дилу дидаи некӯнисорааш мубашшири макдами Офтоб ба руҳҳои интизорон аст. Ҳатто барфҳои лак-лакиву сармоҳои замҳарир дар нигоҳи нишотофарини ӯ қосиди омадани Наврӯзанд:

*Барфи лак-лак мезанад, пайки сафеди осмон,
Фоли некӯ ёб аз ӯ, оғози нав оғоз кун.
Шуд замин обастани фасли гулафшони дигар,
Дар фурӯги рӯзи нав сози тарабро соз кун.*

Он накӯии фитратӣ, ки сарлавҳи зиндагиву осори шоир гаштааст, дили ӯро ончунон оҳару сафое додааст, ки чун во-рисии идомаафрӯзи Мавлонову Саъдиву Ҳофизу Мири Ҳамадону Толстою Ҳюгову бузургони дигар дар ҷавоби зишткориҳо ҳам барои бадхоҳон талаби шодбахтиву саодат мекунад:

*Эй, ба ман бад карда, бар ту бад мабод,
Офатат дидам, туро офат мабод.
Доварио бар Худо биспурдаам,
Чони ман бо кина дар як ҳад мабод.*

Тамоми мафоҳими тира дар нигоҳи покбини шоир мунир шудаанд: пириро ӯ фасли оғоз мебинад, ғамро қосиди шодии оянда медонад, хаторо роҳе ба сӯи такмилу худсо-зӣ, хазонро - сафири қаламрави баҳор, гурубро - тулуъ, ҳатто маргро ӯ чун пайки абадият мепазирад:

*Зиндагонӣ чист? Шодон зистан,
Дар дили зулмат дурахшон зистан.
Талхро ширин фурӯ бурдан ба ком,
Гиряро бо рӯйи хандон зистан.
Дардро, то ки бурун н-ояд, ба дард
Дошта дар зерӣ дандон, зистан...*

Ў чун поягузори тариқати некӯӣ дар замони мо дар мақолае навишта буд, ки: «Андеша дорам, ки «Рӯзи некӣ» дар Тоҷикистон чашн гирифта шавад, зеро дар фарҳанги башарият ойини некигароиро ниёкони мо ибтидо бахшидаанд». Устод Камол Насруллоҳ дар офариниши ғазал як гарояндаи содиқи ойини ҷавонмардиву ҳамият аст, аммо бо ин ҳама некӯгароиву некиситой ашъори ӯ андарзномаву дастурномаву ҳидоятномае нест, ки одамонро ба коре масъулу маҷбур созад. Ашъори ӯ ойинаи тобон аст бо тасвири азизи Тоҷикистон, бо симои фуруғманди аҳли Ватан, бо чашмаву рӯдбору обшорони поктариқат, бо рифъати қуллаҳову шавкати саҳроҳои борвар, бо ҳузури сабзи мову шумо. Ҳуруфи ӯ самимонатарин муҳаббатнома аст ба унвони ҳар нафари некӯназиру некӯпазиру некӯзамир. Ин дастовези афифу шариф барои шумост, инсонҳои начиби Имрӯзу Фардо!

Соли 2022

МУЖДАИ МАСЪУД

*Пешгуфтор ба китоби Масъуди Мирзо
«Бозгашт» (Тошканд, нашриёти «Донишманд
зиёси», 2022. – 175 саҳ.)*

Модарам ба ман таъкид мекарданд, ки: «Ҳар мактуберо, ки ба номат меояд, ниғаҳдорӣ кун, шояд он номаҳо бо гузашти вақт қимати бештаре ёбанд». Дирӯз дурчи мактубҳоро дигарбора боз кардам ва ин ҳуруфро хондам: «Ҳидояти дил маҷбурам кард, ки шукронае ба духтаре нависам, ки дар пайкари нозуку лоғараш ин қадар тавоноӣ ва олами бузургу бепахноӣ сеҳроке гунҷида. Чун ин чанд шеърро хондам, ҳастагии дил ба тамом таркам кард. Иноятбону, ҳамасола баҳтобод бод оилае, ки Шумо дар он тарбият ёфтаед. Ман шукр меғӯям ва ҳақдорона мефаҳрам: бо духтаре шинос шудаам, ки ганҷи дунёву сарвати модӣ варо беш аз пазише нест. Агар ӯ дигар шеър нагӯяд ҳам, агар шоири номвар нашавад ҳам барои шукргузори ӯ будани ман ҳамин кофист, ки ӯ ба

рағми ағлаби духтарони ҳамдаврам парастору намозгузори
дилу номус ва қадри инсон аст! Шукри беҳад, ки дар заҳ-
матписандӣ ва худгудозии ӯ баринҳо умри мубораки Робия,
Маҳастӣ, Зебуннисо... идома меёбад.

Сухан бисёр, вақт...

Ҳоло соат 3:00-и шаб.

Бале, олимпиада ҳам дигар барнамегардад. Дигарбора
воҳӯрии мо алҳол рози ҳастист, чунонки Шумо мегӯед:

*Ақрабақҳо бетанаффус гирдгардон мешаванд,
Ҳай дарего, умри одам гирдгардон нест, нест.*

Масъуди Мирзо,
17 майи 1985

Ин номаи сивуҳафтсоларо меҳонаму ба аҳди шабоб
бармегардам. Ба замоне ки мо унвону мартабаву маснаду
ҷоизаҳо надоштем, балки на, доштем. Ҳама дар як мақому
мартабаву марҳала салтанат мерондем: дар мақоми ҷавонӣ!
Ҳама як унвон доштем: Донишҷӯ. Ҳамаро чанд ҷоизаи бу-
зурге насиб буд: Саломатӣ, падару модар... ҳама тарҳи як
барнома мекашидем: фатҳи фардои зебо!

Чаҳор баҳори донишҷӯӣ мо ҳамсабақони хучандӣ барои
ширкат дар сабқатҳои фанӣ ба Душанбе мерафтем. Он оз-
мунҳо дар донишкадаи омӯзгорӣ ба номи Тарас Шевченко
баргузор мешуданд. Дар миёни ширкатварзони сабқат до-
нишҷӯёне буданд, ки солҳо паёпай фотеҳи озмун мегаштанд
ва тули чандин сол моро ҳам ҳарифу рақиб буданд ҳам дӯсту
рафиқ: Субҳия Зоҳидова, ки ҳоло бо номи Сапедаи Муҳам-
мад ашъори шево мавзун мекунад, Масъуди Мирзо, Абдура-
уф Муродӣ, Ҳокимхон Валиев ва Хуршеди Назар аз дониш-
кадаи омӯзгорӣ Кӯлоб ба ҳамон ҳалқа шомил буданд. Боре
ёрони душанбегӣ моро ба синфхонаи худ даъват намуданд.
Чун ба он наздик омадем, дидем, ки он ҷо шӯреву валвалае
барпо буд. Як ҷавонписари шӯҳ мизи устодро чун духул ме-
заду бо сабки Кароматуллои Қурбон айнан ҳамин таронаро
(ки шеърӣ Фаҳриддини Ироқист) замзама мекард:

*Бикашам ба ноз рӯзе
Сари зулфи мушкрангаиш.
Надиҳам зи даст ин бор,
Агар оварам ба чангаиш.*

Ними гурӯҳ мераксиданду ҳофизро ҳамовозӣ мекарданд. Ними дигар, балеғӯён каф мекӯфтанд. Як фазои пурсафову пурсуруре он чо ҳукмвар буд, ки моро бисёр дар ҳайрат афканд. Зеро дар синфхонаҳои мо ҳама орому камҳарфу муаддаб буданд ва фақат дар маҳфилҳову чашнҳо чунин «хунарнамоӣ» мекарданд. Масъудҷон – дӯсти ҳамсабқати мо бо хилқати ботамкину таҳаммулгарову андешапарвар дар ҳамин ҷавоникадаи туфонӣ, дар ҳалқаи ҳамсабақони гармҷӯш зиндагӣ мекарданд. Масъудҷон, Субҳиябону, Абдурауф Муродӣ ҳамеша дар олимпиадаҳо пирӯзу дастболо мешуданд ва дар маҳфилу мулоқоти донишҷӯён пайваста шеър мехонданд. Он хангом Душанбе шаҳри Лоик, шаҳри Бозор, шаҳри Гулрухсор буд. Шаҳри масъуду масруру маҳбубе буд, ки гулу гиёҳу чанористони кӯчаву барзанҳояш шоиронаву ошиқона нафас мекашиданд. Он айём Муродӣ наср таълиф мекарданд, Субҳиябонуву Масъудҷон бо завқи тозақорӣ аввалин ҷакомаҳояшонро меофариданд. Ман ҳам нахустин бастаи таронаҳоямро барои мутолиа ба он азизон дода будам ва мактубе, ки дар оғози ин навишта овардам, посухномае ба тамринномаҳои сияҳмашқи ман буд. Масъудҷон навишта буданд, ки дидори дигарбора рози ҳастист. Шукр, ки Корсози олам барои мо боз имкони дидор бахшид. Тобистони соли 1991 ҳаёати адибони тоҷик Мавҷуда Ҳакимова, Нурмуҳаммад Ниёзӣ, Маҳкам Пӯлод, Аҳмадҷон Раҳматзод, ман ва ҳофизи халқии Тоҷикистону Ёзбекистон Маъруфхочаи Баҳодур ба ноҳияи Суҳи вилояти Фарғона сафар кардем. Дар он сафари хучаста Масъуди Мирзо зимомдору ҷароғафрӯзу гардонандаи маҳфилҳои мо буданд. Бо Суҳиёни азиз, ки дар он ҳалқа рӯзно-манигори неруманди мо Марямбонуи Фарғонӣ ҳам буданд, ба тамошои ҷашмаи Суҳ – шоҳқори мубаррову бебадали он

сарзамин рафта будем. Ёди он рӯзҳои сабзу гулбанду атровез ва он ҳамраҳони сафаркарда дар шамими чонҳо ҳамеша боқист. Ёди азизашон мукаррам бод! Ду дафъаи дигар, ки боре дар шаҳри Конибодом ва бори дигар дар қасри Арбоби шаҳри Хучанд Масъудҷонро дидам, имкони пурсупосе фароҳам нашуд.

Аммо ҳақиқат ин аст, ки Масъуди Мирзо бо ашъори дилнишону дилнишин, бо муждаҳои сафобахшу таълифоти арзишманди худ ҳамеша дар барномаҳои андешаҳои мо ҳузури мунаввар доранд. Оғозномаи китоби аввалинашонро низ ман навишта будам ва умедворам, ки силсилакитобҳои зиёдашон имрӯзу фардоҳо ба шодбоди мову шумо меоянд.

Таахҳуд ва дӯшбору рисолати иҷтимоии Масъуди Мирзо бисёр азим аст. Дар ҷуғрофиёи вусъатманди қаламрави Фарғона зиндаву поянда нигоҳ доштани машъалаи шеър адабу илму ирфону мусиқиву кулли анвои ҳунари ақвоми Аҷам диловари беқиёс меҳодад. Масъуди Мирзо ба унвони шоири покбунёду омӯзгори нақӯиршод ва рӯзноманигору сиёсатшиноси неруманду тавҳидгарову рӯшанниҳод чандин барномаҳоро ба шоистагӣ воқеият мебахшанд ва чароғи сармади ниёконро дар он куҳанзамини бостон тулуи тоза медиҳанд. Таманно меварзем, ки дили фурӯзонфари ин дӯсти покманиш солиёни мадид муждаи сафову таҷаддуду навсабзихоро ба ҳамзабонону ҳамзаминону ҳамдафтарону ҳамгавҳарону ҳамдиёрону ҳамиирон армуғон бахшад:

*Эй номи туву мақоми ту Масъуд,
Пайки туву ассаломии ту масъуд.
Бар ҳифзи фару фурӯғи аҷдодӣ
Ҷаҳди туву эҳтимоми ту масъуд.
Имрӯзу ҳамешаҳои шодоянд
Ҳастии аладдавоми ту масъуд!*

ТУЛУИ БИСМИЛЛОҲ

*Пешгуфтор ба китоби Нуралӣ Нурзод «Азони танҳой»
(Хучанд: Ношир, 2022. – 292 саҳ.)*

Тозабогеро тасаввур кунед, ки ҳама ниҳолони навсабзу тозаҷавонаш ҳамқаду ҳамбаранд. Баъди убури 5-6 сол он хуррамбоғи мушаччари мо дигар пурупур аз дарахтҳои муродиф нест. Як ниҳоли заифу камчон аз рушд мондааст, ниҳоли дигар батадрич нумӯ мекунад ва дар он миёна ниҳоле ҳам ҳаст, ки бо суръати муъҷиза меъроҷ кардааст ва авҷҳои нақшударо мусаххар намудааст. Шаш сол қабл дар маҳфили ҷавоншоириони Суғд чанд навҷавони оташниҳоду ҳавасафрӯхта бо нахустин ҷамоаҳои нишоту ғам меомаданд ва дар миёни онҳо касе ки бештар хомӯш менишасту камтар сухан мегуфт ва тақаллуми кӯтоҳаш ҳамеша пурмояву гаронбор буд, ҳамин Нуралӣ Нурзоди мост. Нуралӣ машаққати ҷодаҳои печ-печӣ суханро барои худ ҳаловат пазируфт ва хеле пеш рафт чун ниҳоли авҷпаймо, ки дар фавқ зикраш кардем, дар ҳоле ки чанд ҳамраҳи сустаносир дар ҳавошии роҳ нишастанду фароғат карданд ва чанд ҳамроҳи пурдилу қавиунсур бо сабки тоза дар он ҷода гом бардоштанд.

Нуралӣ анқариб чанд кутуби шоиста дар боби фарҳангу тамаддуни ориёӣ ва масоили умдаи суханшиносӣ таълиф намуд ва раҳораҳ ҷеҳраи ҳунарии худро боз кард. Ҷиммату заҳмати бетанаффус ӯро ба вусъатободи илм бурданд, аммо ишқи роҳзане бо номи шеър ҳар лаҳза ӯро боз ҳам ба таҷаллизори нотасвираш пеш хонд. Нуралӣ мекӯшад, шеърро бо мақола иштибоҳ нагирад, чун он ду ба ҳам хеле пайванду аз ҳам хеле ҷудоянд, мисли гули меҳаку гули садбарг, ки дар як гулдон муросо намекунанд. Фақат ҳунарвари тавоно он ду гулро дар як ҷаман мепарварад. Мо ҳам ҷашмдорем, ки дар сиришти Нуралӣ як муҳаббат ба дигараш пирӯз нашавад ва он ду ғунҷаи асрор ба мақоми шукуфтан расанд. Нуралӣ бо самимияти саршор аз авотиф ва эҳсосаш сухан мегӯяд ва

ҳақиқати зебои худро дар назаргоҳи ҳама боз мекунад. Ҳамзамон хуруфаш аз фурӯғи ҳикмату фалсафа баҳраваранд.

Ӯ аз ҷаҳони ойинабанди Бедилу Сухробӣ Сипеҳрӣ гоҳи тарҳи тасвирхоро мебарорад, гоҳи дигар бо як анбон сӯзи худӣ дар обшеби деҳ нузули ояти обро мешунавад:

*Дар вусъати кӯчаҳои ин шаҳри бузург
Ҳар лаҳза ҳаёли деҳи Вешаб кардам.*

Ва нигоҳи шоир бояд сафар кунад аз лаби сойи Вешаб, аз матлаи нозанини ғоз ба фатҳи укёнуси осмон. Ва Нуралӣ ҳам қавитар қадам гузоштанист ба остонаи таҷрибаву чувтучӯву тозаофариниҳо, то корҳои ҳунариаш муродифи ибтикор шаванд. Умед дорем, ки ин ҷавонмарди нуртаркиб, ки дар исму ҷисмаш як хирман нурро ҷой додааст, боз ҳам бо суръати нур ба тасхири фарозҳои шафақоғӯши шеър бол мезанад ва баъд аз ин низ дар парвозҳои тулуи рӯшани бисмиллоҳ хоҳад буд, на нуқтаи ғуруби омин.

Соли 2022

МУҶАССАМАИ МЕҲРУ ВАҒО

*Пешгуфтор ба китоби Абдулкарими Рустамбек
«Дуоям дод модар» (Ҳуҷанд: Ношир, 2022. – 292 саҳ.)*

Ин маҷмуаи ашъори шоири покзамир ва навпазири мо Абдулкарими Рустамбек чорумин китоби шеъри ӯст. «Дуоям дод модар» – номгузорӣ шудани ин китоб ишорат ба ангеza ва омӯзаҳоест, ки шоир аз модарномаҳои Эраҷ Мирзо, Мирзо Турсунзода, Лоиқ Шералӣ ва бузургони дигар бардоштааст. Модарномаи Абдулкарими Рустамбек бисёр равшану таъсиргузору ҳикматомӯзу ҳидоятбахш аст, ки хонандаро ба дарёфти фурсат ва шинохти азамату муҳаббату начобатҳои оламсози модар пеш меҳонд. Модари офаридаи Абдулкарим модари хоси худӣ ӯст ва модари тамоми миллат ҳам ҳаст. Модари диловари кӯҳистоние, ки бори тарбияту камоли фарзандон ва бори заминро осмонро дӯшбори ҷовидони худ донис-

тааст. Номи азиши модари Абдулкарим Меҳрвафо аст. Исми модар сифату феъли ӯ ҳам ҳаст, зеро вучуди шарофатманди ӯ сиришта аз меҳру вафои бефано ба Ҷаҳондори Якто ва кулли офаридаҳои ӯ, ба фарзандони дилбанду ҷонпайванд, ба обу хоки аҷдодӣ, ба ҳамаи одаму олам аст. Меҳрвафои мо, ки аз домани поки деҳаи Барвози ноҳияи Роштқалъа бархостааст, як ҷузъи азиши меҳан аст, ки дар модарномаи Абдулкарим тадоиву муродифи ҷовидонаи Ватан омадааст. Ӯ нӯҳ фарзандро ба дунё овардаву ба вусъати беканори ҷаҳон боли парвоз бахшидааст ва нақӯтарину ҳуҷастатарин сифоту фазоиلى худро дар фитрату сулби онон ниҳодааст. Фарзандони модар қосиди тозанавиди ӯ дар қаламрави имрӯзанд ва зиндагии худро барои нумӯи Ватан ва беҳбудӣ халқ масраф мекунамд. Ҳар сухану ҳар дастуру ҳар амолу ҳар иқдоми модар, инак, дар каломии Абдулкарим абадиёт ёфтааст: дуоҳои ояндаафрӯзи ӯ, заҳматҳои бепоёнаш, садои нерӯбахшу пандҳои кутбнамояш, ҳатто ширҷои таърифие, ки ӯ ҳар ношито омода мекард, имрӯз дар ҷашми писари суханофаринаш мучассамаи утуфату меҳубонист. Худи модари сафаркарда ҳам, инак, мучассамаест. Мучассамаи нуроние дар домани шарифи Шох дара, дар оромгоҳи деҳаи Барвоз, ки то абад дар дили фарзанд ва дар нигораҳои рӯхполои ӯ бузургу мучаллову нуровез мемонад. Умедворам, ки модарномаи шоир дар пешғаҳи дили шумо, хонандагони адофаҳм ва муҳаббатшиносу модарнавоз, болонишин мешавад.

Соли 2022

ДОСТОНИ ВАСЛУ ҲИҶРОН

Пешгуфтор ба китоби Сабоҳати Қосим «Хӯшачинӣ мекунам аз ёдҳо» (Душанбе: Эр-граф, 2023)

Ман ҳамеша эҳсос мекардам, ки Сабоҳатбонуи Қосим ҳунарвар ва инсонии истисноист. Вақте ўро дар сахна мидидам, ин эҳсосам муҳри дигар меёфт, ҳангоме ки бо ӯ дар зиндагӣ рӯ ба рӯ меодам, дигарбора ба ростии андешаам эътимод

мекардам. Ў ҳунарваре ва инсонест бо фазои фикрии хос, бо нигоҳи маъсуми тифлонаву садои амиқи дилнишину дилнишон, бо симои пурфурӯғи фурӯзонфар, ки аз партави дарун зеботар шудааст, бо андешаҳои вусъатманди бомасоҳату борифъат, бо диле, ки милодгоҳи ҳама муҳаббатҳост.

Ин китоб ҳам, аслан, муҳаббатномаи бешабех аст ба унвони азизтарин инсонҳои зиндагӣ: ба номи шарифи Модар – Ҳочарбӣ Набиева, ба поси хотири хоҳари бузурги пурҳунар Муқаддас Набиева, ба руҳи гиромии ҳамсар – Фарруҳи Қосим. Ин китоб як ручуи дардомези муҳаббатрез аст ба гузаштаҳои босаодат: ба гузаштаҳое, ки бо ҳузури ин меҳрубонони дилбанду ҷонпайванд борвару хурраму мунир буданд. Ба гузаштаҳое, ки ишқро ойинадорӣ мекарданд, бачагиҳои гуловезу атргардонро, ҷӯйбораки пушти хонаро, ки рӯ-рӯӣи обҳои нукрагунаш себҳо чун заврақчаҳои рангобаранг ба самти қаламрави нишот шино менамуданд, суратгирхонаи кӯчаки маркази Фархорро, ки дар зерӣ аксҳояш ҳамеша ин хуруф дарҷ мешуд: «Привет из Пархара!», коҳдони зербони холаи Ҳочарбиро, ки китобхонаи хоҳаракон буд ва онон аз ҳамон фарози пурсурур филмҳои сайёро тамошо мекарданд, танӯри ҳамсоаро, ки дар он нонҳои офтобӣ мечаспониданд ва ранги зиндагиашон ҳам офтобӣ буд. Бо чӣ нишоти афифе Сабоҳатбону аз пандҳои модар ёд мекунад, аз ҳастии матину нозанини ӯ, аз бузургиву наҷобатҳояш, ки тани танҳо бо ҷуссаи наҳиф дӯшбори кӯхвораеро пеш мекашид. Ҳатто ба хотири тарбият ва ҳидоят химчазаниҳои модар имрӯз дар чашми фарзанд чун малехтарин навъи навозиш ва меҳрубонӣ рӯйнамо мешавад. Се тимсоли бузург зиндагии қаҳрамони моро ихота кардааст ва на танҳо зиндагии ўро, балки зиндагии аҳли ватанро ин азизони фарҳефта фатҳ карда буданд. Хоса, Муқаддас, ки як марҳалаи зебо ҳаёти ҳамзамононро шукӯху шодӣ мебахшид ва баъдан Фарруҳи Қосим, ки бо сабку нигоҳу ифтитоҳҳои бесобиқа театри тоҷикро таҷаддуд ва таваддуде дигар эҳдо кард. Муаллиф ҳамсони исми худ инсони пурсабоҳату нуртаркибу равшанмаромест, ки бо матонати

бешикаст бохтҳои бузургро таҳаммул кардааст ва иқтидоре ҳам дарёфтааст, ки он азизони фақидро дубора дар назаргоҳи имрӯзиён мучалло созад ва боли парвоз ба вусъати ояндаҳо бахшад. Чӣ афифу бадеъу маъсуму мастуранд орзуҳои кӯдаконаи хоҳароне, ки бо зебоии нотасвири сувариву хунашиву ҷавҳарӣ, баъдан, дилҳои ҳамагонро фатҳ мекунанд. Хоҳароне, ки яке шабеҳи дигаре нестанд, аммо аслу пайванду буният у хостгоҳу ишқу ормонҳоишон муштарақ аст. «То вақте ҷавон ҳастӣ, – меғӯяд Сабоҳати Қосим, дар ҷустуҷӯӣ ва дар хоҳиши пайдо кардани ҳақиқати худ ба оянда нигоҳ мекуни ва зиндагӣ мисли китобест, ки саросемавор меҳоҳӣ пеш даъӣ ва фаҳмӣ, ки дар саҳифаи баъдӣ чист. Аммо вақте китоби зиндагӣтро дар синни 70 ба даст мегири, меҳоҳӣ дар бархе аз саҳифаҳои ин китоб бештар таваккуф кунӣ». Муаллиф гулномаҳои хотираро ба насли ҷадид эҳдо кардааст: ба наберагони худи хоҳаронаш, ба пасояндагони азизе, ки аламбардори аҷдод хоҳанд буд. Ин китоб башоратномаест аз номи бузургони имрӯзу мозӣ ба инсонҳои навин бо умеде, ки зодгоҳу ёдгоҳи мубаррои худро пос доранд, аз лаҳазоти муғтанае, ки пайвандони худро дар қанор доранд, истифода кунанд, бо фархундагӣ ояндаҳоро дуруд гӯянд, ба ҳар ҷодае, ки мераванд, барои мардум хидмати содиқона ба ҷо оваранд ва ишқро ҷун ёкути ҷовидона дар дурчи сина ҳифз созанд. «Ман, акнун, мисли ҳамон дарахти латтабанди мазорам, ки дилам пур аз орзуҳо ва ормонҳои ҳамраҳони зиндагӣям аст, – менависад муаллиф. Ў, дарвоқеъ, дарахтеро мемонад, ки ҳар баргаш як достони муҳаббат аст ва ин ҷо фақат бист барги онро барои мо боз кардааст. Бист баҳши китоб, ки унвонҳои ҳам ҷун ғунҷаи мармуз ифшову ноифшоянд: «Модар», «Водии меҳр», «Эҳсоси бо ту будан», «Дар мазори орзуҳо», «Биҳишти болои кӯҳ»...

Номаҳои Фарруҳи Қосим ва Сабоҳати Қосим як достони тозаанд. Муносибати ин ду ҳунарвари қамназир барои ҳамагон ҳамеша муҷиби ҳавас ва анғезаи саодату нишот мемонад. Ин муҳаббатест, ки аз озмоишҳои ғироку ранҷуриву азияту

шиканчаҳои паёпай саломат гузаштааст ва имрӯз низ бештар аз дӯш сабзтару зиндатару зеботар мондааст. Фаррух инсони ормонии Сабоҳат аст, ҳамон мучассамаи анворест, ки болотар аз шабакаи идроку пиндору тасаввурҳояш қарор дорад, ҳамон одами комил аст, ки шайхи Мавлоно бо чароғ гирдогирди ҷаҳон ҷустуҷӯяш мекард.

Охири баҳори соли 1992 ман дар манзили ин азизон меҳмон будам ва ҳайратам садчанд афзуд, чун дидам, ки наздак гулдастии тоза хонаро нусхаи биҳишт кардааст. Он дастагулҳоро устод Фаррух ба шодбоди 19-солагии издивоҷ ба Сабоҳатбону эҳдо карда буд. Фарзандон ба ёд меоранд, ки як субҳи нукрагуни зимистонӣ чун аз хоб бархостанд, падару модарро наёфтанд ва вақте аз айвони бинои баландошӯна ба поён нигаристанд, диданд, ки волидайнӣ хушбахт бо заводи кӯдакона бо ҳам барфбозӣ мекунанд. Онҳо истеъдоде доштанд, ки ҳар лаҳзаи зиндагии худрову дигаронро зебу орову маънӯву сурур эҳдо намоянд. Шамсияи Қосим – шохдӯхтари покгавҳари ин хонавор дар фироқномааш навиштааст, ки «Ёди Шумо сафеди ҷилдор аст, дада. Шумо хушбахт буданро ба мо меомӯхтед, дӯст доштанро, ба қудрати меҳр шак наоварданро, дар зиндагии худ нақши дувум набозиданро, дар қалби душворӣ табассум карданро, ба мо зиндагӣ карданро меомӯхтед». Устод Фаррух на танҳо ба фарзандону пайвандон, балки ба аҳли ватан ин нуктаҳоро илқо мекард. Ҳар намоишномаи театри «Аҳорун» бозгӯи ҳамин башоратҳои бузурги зиндагиомӯз буд. «Фаррух дунёи ман буд», – менависад Сабоҳати Қосим ва бо муҳаббат меафзояд: «Модари Фаррух модари дунёи ман буд». Барҳақ, ин модарҳои фариштагавҳар Мушаррафа Қосимоваю Ҳоҷарбӣ Набиева, Муқаддаси шакарнағмаву ҷоннавоз, Фаррухи навгарову дилпаймо, Баҳодури сабзмаргу танҳо дунёҳое буданд, ки сад ҳазор дунёи дигарро дар худ ғунҷоиш додаанд:

*Дар ҳақиқат, сад ҷаҳон будӣ, набудӣ як касе,
Дӯш дидам, он ҷаҳон бо ин ҷаҳон омехта.*

Он азизон як-як аз ин ҷаҳони ҳасту нест рахт бастаанд, аммо садои Муқаддас ҳанӯз дилҳоро завқи тапиш мебахшад, тимсолҳои офаридаи Фаррух ба мо ойнаи аслнамо эҳдо мекунанд, модарони рафта ҳанӯз аз рисолати ҷовидони модарӣ барканор нестанд.

Агар Сабоҳати Қосим аз рӯзгори ҷавонӣ ба қалам рӯй меовард, беҳтарин шоҳкорҳоро меофарид. Ҳарфи Сабоҳат бисёр маҳкаму амику бесактаву шигифтангез аст, мисли ин ки гӯё ҳамеша қаламварӣ таахҳуди азалияш бошад. Тандисҳои офаридаи ӯ дар ин китоб бисе равшану зебову мондагоранд: Хӯсайе дар полиз магар боре мавриди таваҷҷуҳи хоси инсонии одӣ мешавад, кундае ҳам, себаке, бомаке, ҷӯйбораке, парандае, гулаке ҳам?! Ин ҳама ҷузъҳое, ки қуллӣҳои ҷаҳони моро комил мекунанд, магар мавриди назари маъмулӣ қарор мегиранд?! Сабоҳатбону менависад:

«Хӯсаи назди замини шолӣзор фаромӯш кардааст, ки чӣ масъулияте дорад, дар зерӣ болаш парандаҳоро алвонҷ медахад». Ё ҷое дигар чунин рӯчу мекунад: «Қасам ба ёди он кундаи бузург, ки худро бовиқор дар шоҳае аз дарёи Панҷ, ки аз назди хона рад мешуд, киштӣ тасаввур мекунад».

Дар паси ин манзараҳо мо мусиқии бошаҳомати Бетховену Шостаковичро мешунавем, ҳамон оҳангҳоро, ки Фаррухи Қосим ҳангоми хидмати ҳарбияш дар як рӯзи мураҳхасӣ дар мағозаи «Мелодия»-и шаҳри Чита шунида буд, садои модари азиз Ҳочарбиро гӯш медиҳем, ки такрор ба такрор месурӯд:

*Муҳаббат омаду олам дигар шуд,
Гули боғи баҳорӣ ҷилвагар шуд.*

Ба садои равонҳои Муқаддас Набиева дил месупорем, ки ҳанӯз зангӯла мезанад:

*Ончунон хушном бояд зистан,
То мабодо кас фаромӯши ҷаҳон.*

Муждаи тозаи Сабоҳатро мепазирем, ки давоми ҳуҷастаи он қоғилаи шукӯҳманд аст ва раҳораҳ ба мову шумо икси-

ри муҳаббатро армуғон мебахшад. Бигзор, Сабоҳати мо бо пирузию фаррухию фархундагӣ имрӯзу фардову фардоҳои дигар боз ҳам қосиди некмуждаи рафтагони бузург ва омӯзгору афрӯзгору мураббии ҳидоятнисори ояндагони тозағоз бимонад.

Соли 2023

МУЖДАҲОИ МОДАРИ НАЙСОНСАМАР

*Пешгуфтор ба китоби Салими Зарафшонфар
«Фурӯғи лоязолии фирдавс» (Хучанд: Ношир, 2023)*

Дергоҳ чунин ашъори маъсуму мубаррову афифро нахонда будам. Чакомаҳое, ки моро бозпас ба диёри гуловезу сабздомони баччагӣ мебаранд, ба саодатқадае, ки заминую осмонаш бо рангҳои нишоту фараҳу шавқу шодӣ тобиш меდიҳанд, ба субҳҳои парниёние, ки бо табассуми хуршедвораи модар оғоз мешаванд, ба шабҳои ситорабанде, ки аз анвори афсонаҳо мунавваранд, ба ҳар дарахту гиёҳ, ки мучассмаи хушбахтии мо буд.

Ман бо Салими Зарафшонфар аз соли 1986, ки дар курс-конфронси адибони ҷавон дар пойтахт ширкат варзидем, тарҳи рафқат дорам. Баъди ин ба якдигар номаҳои дӯстгонӣ радду бадал менамудем. Урдибиҳишмоҳи соли 1988 тасмим гирифтам, ки ба ҳайси ходими адабии рӯзномаи «Ҳақиқати Ленинобод» ба зодгоҳаш меравам. Чун ба шаҳри Панҷекат расидам, бо дӯстонам – механизатори машҳур Ойишаи Бобоёр ва рӯзноманигори навоғоз Маърифати Бобоҷон ба самти деҳаи Салимҷон раҳ пеш гирифтем, аммо дар нимароҳ мошини Ойишабону, ки худаш дар сари фармон буд, чандин бор оҳанги вайронӣ кард ва мо ба шаҳр баргаштем.

Аммо имрӯз ман сафар кардам ба рустои румонтикии Марғедари Боло, ҳам ба дидори мубораки Модари Салимҷон, ҳам ба зиёрати хокҷойи шарифи ӯ, ҳам ба шодбодии ҳамдеҳони меҳрпайвандаш, ба пурсупоси чашмаву кӯҳу гулу

райҳони атргардони ин хучастамакон. Модарномаи Салими Зарафшонфар шодобтарин, зиндатарин, гармчӯштарин силсилаи ашъоре буд, ки маро ба он деҳи пурфасона бурд. Ба деҳе, ки дидораш зеботарин ангезаҳои равониرو дар дилам талолу дод. Ба ин деҳқадаи муанбар сафар кунем, ки мазҳари эъҷозҳост:

*Бӯйи ғиму испарағму исфаноҷ,
Бӯйи зирку косниву суч,
Бӯйи ребосу қаҳақчою сияҳгӯш,
Бӯйи ҳочу хуч.
Бӯйи савсан, бӯйи сабза, бӯйи себарга,
Бӯйи кӯмоду ҳазориспанд,
Бӯйи торон.
Бӯйи хома, бӯйи хутта,
Бӯйи қоту бӯйи қоқу,
Бӯйи талҳои гулафшон...
Ин чӣ бӯе, ин чӣ бӯе?
Бӯйи фирдавсии тифлии мани танҳост,
Монда пушти пардаи пиндору руъёст.*

Аз пушти ин пардаи нафиси пиндору руъё симои Модар таҷалло мезанад. Модаре, ки Салим ўро бо исму сифати бисёри волое ном мебарад ва аз мармари сухан барояш пайкараи ҷовидонӣ мегузорад:

*Лек пай афкандаам
Аз варақҳои сафеди шеъри худ
Бар ту мармарпайкара.*

Тавсифи модар дар як ғазал бо ҷандин вожаи номукаррар омадааст: *некӯсияр, равшангуҳар, найсонсамар, волоҳунар, ноҳидфар, умедвар, заринасар*. Калимаи «найсонсамар», ки шояд офаридаи ҳуди Салим аст, барои ман басо хушоянд намуд, чун модар ва найсон табииати ягунаи ҷаҳонсозу пуршуоъ доранд ва модари Салим низ модари найсонсамар аст, ки ба шеъри Аҷам фарзанди покгавҳару шарифҷавҳареро эҳдо кардааст.

Шоироне ҳастанд, ки шуҳрату эътибору овозаашон бештар аз қимати воқеии эҷодашон қарор дорад ва шоироне ҳам ҳастанд, ки офаридаҳояшон хеле баландмақому рифъатмандтар аз ҳузури иштиҳору ифтихори онҳост. Салими Зарафшонфар ба гурӯҳи дуҷум шомил аст: ӯ шоири бисёр фурӯтану беиддаову ботавозуест, ки ҳаргиз барои дарёфти шуҳрату неъмату иззат талош наварзидааст, балки бо сидқу ҳулуси беохир, бо меҳри беподошу бепардохт, бо ҷонсупурдагиву худфидоии бедареғ домони Суханро гирифтааст.

Модарномаи Салими Зарафшонфар қуллаи эҷози муҳаббат аст. Агарчи дар шеъре таъкид мекунад, ки: «Дастӣ ман бар хидматаш то абад кӯтоҳ монд», бузургтарин хидмат барои модар боз ҳам муҳаббати фарзанд аст. Шояд писари раҳдур субҳу шом ба дастбӯсу мулозимати модар ҳозир нашуд, аммо дилаш як лаҳза ҳам бе ёди модар тапиш накард, нафасаш бе ёди модар аз сина раҳо нашуд, лабонаш бе ёди модар зиндагиро дуруд нагуфтанд ва баъди падрудӣ модар низ ин пайкараву мақбараи муҳаббат болотару қадафрозтар, азимтару барозида гардид. Бузургии модар бекиёс аст, он сон ки дар ғазали «Мадеҳаи модар» омадааст:

*Бузургеро бувад ҳамто бузурге,
Наёбӣ дар ҷаҳон ҳамтои модар.*

Бештари ашъоре, ки дар ситоиши модар дар ин маҷмуа фароҳам шудааст, яке шабеҳи дигаре нест, ҳар як шеър номаи номукаррари меҳру муҳаббат аст ба унвони модари беҳамто, ба номи модари хоксоре, ки шояд аз азамати ҳунари писар ва, аслан, аз азамати вучуди худ низ хабар надошт. Дар назар як панди одист, вақте модар ба писараш, ки дастаи лола армуғон овардааст, мегӯяд:

*Ӯ маро бинвохт, лекин гуфт:
«Лолазорӣ макун дигар.
Лолаҳо бас умркӯтоҳанд,
Умрашон манмӯй кӯтаҳтар.*

*Табъу руҳи мо биболонда,
Лола, мон, зеби замин бошад.
Лолаи ночидаат бар ман
Армуғони беҳтарин бошад».*

Аммо вақте ба маънои андарзи модар меандешем, ба бузургии фитрати ӯ ҳазорбора мусаллам мешавем. Агар ҳар одами олам як лоларо биканад, сайёра холигоҳи бешуоъ мешавад, агар ҳар одами олам як буттаи гул нишонад, Замин гулистони саодатбахш мегардад. Модари фурутони кӯҳистонӣ, бе он ки худ пай барад, рисолати бузург ба дӯш дорад: ҳифзи сайёра, ташвику илқои фарзанд барои ҳимояти зебову нақӯӣ, барои ниғаҳдошти ҳар офаридаи Худо!

Ба чуз мояву муҳтавову сужаву тандису тасвиру тавсифҳои авзону шаклу сохтмону коркарди суварии баъзе аз ашъори ин силсила низ нотақрору ғайримаъмуливу навгароёна аст. Қисмате аз ин ашъор бо авзони нодиру камииштиҳор мавзун шудаанд, ки мучиби пазирой ва ситоишхост:

*Ҳар қадар ба зоҳирӣ пок,
Он қадар ба хилқатӣ, мом.*

*Раҳ биравад чунон мулоим, раҳ ба нигоҳ маҳмалин аст,
Оби равони ҷӯйборон рашк барад ба модари ман.*

*Аз ариш то оӣи фуру, шуд нардбони зебо
Бар мақдамат рангинкамон, модар, ту кай меоӣӣ?*

Дар силсилаи модарномаи Зарафшонфар тозатарин таҷрибаҳову ифтитоҳдову оғоздову ибтикорҳои ҳунариро мебинем. Шаклу зоҳиру бандубасту сохту таркиби хеле шеърҳо моноӣ ҳам нест. Забони ин ашъор забони басте зиндаву ҷозибу хушоҳангу хушобу хуштанин аст, забони мутабаҳхир ва мутаассир аз вожаҳои зеботарину камёбтарини адабиёти чандинҳазорсолаи мост ва басте нурвару борвар аз лафзу шеваи зиндаи халқ. Калимоти «бӯстонафруз», «шоҳмино», «қавса», «ҳазорово», «чакода», «анӯша», «чома» аз шеъри

ниёгон ба шеъри Салим вурудномаи нав ёфтаанд. Вожаҳое чун «рағза», «қандак», «пунбак», «ангат», «пину», «шаҳдоб», «ҳалилоб», «чанголӣ», «мунга» дар матну батни шеъри ӯ басте барҷову устувор салтанат ёфтаанд.

Ин китоб, ки баъди солиёни падруди модар мунташир мешавад, на падруднома, балки саломномаи тоза ба номи ӯст. Ба номи ӯ, ки гулчини ҳама хубиҳову зебоиҳову покиҳову начобатҳои дунёст. Мо ҳам салом мегӯем ба руҳи мутабаррики модар, ба модаре, ки фарзанди шаҳиршоираш (бо он ки худро шаҳиршоир наменонад) ин «қанзи муҳаббат»-рову ин «қутби саодат»-ро ба мо рӯйнамо кардааст. Умри дубораи модар дар ин ҳуруфи ҷонбахшу равонбахшу дилнишону покбунён ҷовидона бод!

Соли 2023

РОМИШГАРИ МУҲАББАТ

*Пешгуфтор ба китоби Илҳоми Насафӣ «Муғаннии ишқ»
(Душанбе: Адиб, 2023 – 215 саҳ.)*

Ба андешаи ман, адибони тоҷик, ки берун аз қаламрави Тоҷикистон зиндагӣ мекунанд ва ба кори офариниш мепардозанд, барои бақову боландагиву пояндагии забони модарӣ ва фарҳангу адабу ирфони ҷаҳонтасхири мо хидмати бештареро ба сомон мерасонанд, зеро ин афроди роятафроз масъул ва маъмури ниғаҳдорӣ он ҳама афрӯзаҳову омӯзаҳои бузурги маънавӣ дар мамолики дигаранд. Табиист, ки танҳо-танҳо дар нуқоти наздику дуре ҷароғи фазли аҷдодиро рӯшанӣ бахшидан ва ҳуруфи дили худро бо забони шарифи ниёкон мавзун намудан ҳунари одиву маъмулӣ нест. Ин иқдому ифтиҳоҳ ҷасорати азим меҳодад: Илҳом Эшонзодаи Насафӣ як тан аз шумори ҳамин машғаладорони забони тоҷикӣ, ки дар куҳаншаҳри пуровозаи Тирмиз ҷароғи деринро зинда нигоҳ медорад ва шеъри нағз мегӯяд. Шеъри нағз бо забони нобу хушоби модарӣ, бо ҳуруфи бирешимиву мунаввару мубарро бо ишқу ормону таманноҳои бузурги милливу башарӣ, бо ни-

гоҳе вусъятманд ба Тирмизу Насафу Самарқанду Бухорову Хуҷанд, ба Нахшабу Сурхон, ба Эрону Тӯрон, ба тамоми қаламрави шеъру ирфон, ба кулли ҷаҳон! Илҳом, ки бештар ба жанри суннати ғазалу рубоиву дубайтӣ рӯчуъ мекунад, шеъраш маҳкаму қавибунёд аст. Аз осораш пайдост, ки аз Куръони Карим андӯхтаҳои фаровон дорад ва аз ин офтоби сармади улвӣ руҳу ҷонашро фурузон кардааст. Ў аз ашъори Одамушшуаро Рӯдакиву Ҳакими Тӯсиву Пири Балхиву Ҳофизу Бедил ангезаҳои мунири руҳониву равонӣ бардоштааст, ба ҳадде ки дар саросари ашъораш зарбони шеъри Мавлои Балху Ҳофизу Бедил садо медиҳад. Аммо ин падида тақлиду рӯйбардор нест. Илҳом шоири муҳаққиқ аст, на суҳансози муқаллид. Ў зоҳирнигари аразандеши сураатбин нест, балки жарфнаварди ботиншикофи ниҳонашноест, ки ба ҷавҳари андешаи бузургон сафар кардааст ва нобтарину нодиртарин армуғонҳои маънавиро аз эшон баргузидаву тасмим гирифтааст, ки дар ҷаҷомаҳои худ ба руҳу ҷони тоза мучаддад намояд:

*Замин чун киштии бишкаста дар гирдоби туффонхост,
Худоё, раҳм кун бар ҳоли абнои башар ин ҷо –*

меғӯяд Илҳом ва ба ёди мо киштинишастагони Ҳофиз мерасанд ва зарбу оҳанги ҳазрати Бедилро ҳам эҳсос мекунем, ки таркиби «Ин ҷо»-ро бисёр медошт. Аммо, ҳамзамон равшан аст, ки ин байтро шоири имрӯз гуфтааст: шояд, ки ба тақдирӣ сайёра ва абнои башар меандешад, шояд, ки бо қувату қудрати муҳаббаташ масъули ниғахдории дунёст! Ба тасдиқи ин ҳуруф Илҳом меғӯяд:

*Он рӯз меояд яқин бо амри Садрулоламин
Аҳли башарро муждаи амну саломат мерасад.*

Илҳом дар ашъораш ба тимсолу тандису талмехҳои асотириву ирфониву таърихӣ бисёр рӯчуъ мекунад, ки далели дигарбораи муҳаббати беқиёси ӯ ба осори ниёкон аст. Талмехҳои Авасто, Ахуро, Аҳриман, Аржанг, Монӣ, Борбад, Юсуф, Канъон, Оли Имрон, Мӯсо, Салмон, Мансур, Лай-

ливу Мачнун, Фарҳоду Ширин, Кова, Рустам, Гурдофарид, Сиёвуш, Лоту Манот, Шохи Набот ва амсоли ин, ки борҳо дар ашъори Илҳом мукаррар мешаванд, ҳамеша дар мақому мавқеи шоиста меоянд ва гоҳ-гоҳ ба шеърӣ ӯ як андоза шавкату шаҳомати қадим мебахшанд. Аммо, ҳамзамон хонанда дармеебад, ки бо шоири имрӯз рӯ ба рӯст, бо шоире, ки бо фитрати гираҳкушо меҳаҳад дардҳои оламу одами муосирро чорасозӣ намояд ва барои ҳамагон иксири бақо ҳада созад:

*Бе илоҷу чора монда аз куруно илми тиб,
Ҳеч як модар табибе мисли Синоро наёфт.*

Ё чойи дигар мегӯяд:

*Хатсайрҳои баставу маҳдудҳои вақт,
Оре, парандаи ба қафас мустақар шудем.*

Илҳом ҳамеша дар коргоҳи ҷустуҷӯву таҳқику тамринҳост. Ӯ замоне ки ба умқи шеърӣ бузургон роҳ ме-пӯяд, бо ҳолу ҳавои эшон нидо мекунад:

*Ғубори роҳи гурбат мерасад аз ҳичратободе,
Ғариби беватанро пайки ҳичрон ҷустуҷӯ дорад.*

Аммо замоне дигар бисёр содаву одиву бепироя ба модар роз мегӯяд:

*Дам мазан аз бемадорӣ, хастагӣ,
Пир не, ҳоло ҷавонӣ, модарам.*

Дар назар ин байт баста сода метобад, аммо дар асл ҳамин хуруфи беоришӣ беориш дар ҳарири нафиси муҳаббат ончунон печидааст, ки дилҳои моро такони зебо мебахшад.

Ман Илҳомҷонро, ки парвардаи Донишгоҳи давлатии Хуҷанд аст ва чандин соли навсабзиву навҷавониаш дар домони шарифи ҳамин боғшаҳри хуршедӣ сипарӣ шудааст, дар шумори дӯстони мустақими худ медонам. Бароям пайки пурнишот ин аст, ки баъди бозгашт ба зодбум ва як андоза баркандагӣ аз ҳалқаи забониву адабиву фарҳангии Хуҷанд ӯ на ба самти заволу таназзул, балки ба сӯи тараққиву тақомул

ҳаракат мекунад. Таманно мекунем, ки ӯ бо зеҳну завқу нигоҳу андешаҳои рафеъ ба шаклҳои гуна-гунаи ҷадиду суннатии шеър боз ҳам бебоктар рӯй оварад ва бо таҷрибаву худгудозиву худифшоиву худофариниҳои нав ба нав муғаннии бирешимнавози ишқ дар тамоми Тӯронзамин – дар Тирмизу Насафу Бухоро, дар дилу руҳу ҷони мо, дар ҳама ҷо, дар ҳама ҷо бошад!

Соли 2023

МУЖДАИ ОҒОЗ

*Пешгуфтор ба китоби Дилафрӯз Муқимӣ
«Осмони орзу» (Хучанд: Ношир, 2023. – 102 саҳ.)*

Шеъри Дилафрӯз дилафрӯзу ҷонафрӯзу равонафрӯз аст. Таҳ ба таҳ сарводаҳои ӯ афрӯзаҳову омӯзаҳову ангезаҳову дилпрезаҳое доранд ошкору ниҳон. Ин дафтари ғазал мисли қоби мунаққаш аст, ки ойинаеро шерозабандӣ мекунад: ойинаеро бо тасвири дарду армони хусусиву ҳамагонӣ, бо меҳрҳои покҷӯшу иродатҳои бешикаст, бо дилбастагии азим ба инсонҳо ва Сонеи Ҷаҳонсоз, бо таманноҳои нафиси абрешимиву розҳои ифшову ноифшои як дили муҳаббатхоҳ, бо ҳузури мубораки Ишқ! Анқариб, китоби хотираҳои нависандаи соҳибмактаби тоҷик – устод Саттор Турсунро бо номи «Фонуси ҳаёл» хондам ва ба нуктаҳое мутаваҷҷеҳ шудам, ки муаллиф бо ташвишу нигаронии шадид ба тақдири зодбумаш меандешад: «Ба Бойсун – рустгоҳи дилбандаш, ба Пасурхӣ – рустои ҷонпайвандаш, ба он ки аҳли ин мулку макон оё ба ояндаҳои дуру наздик боз ҳам бо забони шеваи худ дурд хоҳад гуфт ё на, фарру фурӯғи бостонии худро аз таҳочуму таҷовуз ҳифз хоҳад кард ё на, фарҳангу адаби шукӯҳманди худро зиндаву саломат ба фардоҳо хоҳад бурд ё на!?». Ва ҳоло, хушбахтона, шеъри Дилафрӯз ба мо мегӯяд, ки: – Оре! Мо ҳастем! Ҳазор шукр, ки ҳолиё Пасурхӣ дар фазои борафоҳу борафоқат, дар ҳавои ошноиву ҳамгароӣҳо таҷалло ме-занад:

*Дар ҳавои озодӣ пар кашидан иқбол аст,
Аз дарахти некиҳо мева чидан иқбол аст.
Бо вуҷуди истиқлол, эй ватан, дар оғӯшат,
Бо дили нур аз уммед орамидан иқбол аст.*

Ҳоло ҳалқаи адабии ҳумоюншаҳри Тирмиз низ бо дуруди шоирони форсигӯ нуру неруи дигар ёфтааст. Ва дар ин ҳалқаи мусалсал дар канори шоири бедордил Ҷаъфар Муҳаммади Тирмизӣ, Илҳоми Насафӣ, Эркини Муқим Шохид ва чанд тани дигар ҳузури зебои Дилафрӯз Муқимӣ пайки муборак аст.

Дилафрӯз дар ҷодаи душвори тамринҳо қарор дорад. Бо он ки ӯ ба жанри ғазал басо дил бастааст, масоили ҷаҳони имрӯзу инсонии имрӯзро андаруни ин қолаби куҳанбунёд ғунҷоиш медиҳад:

*Баргард ба кишвар, бонуи мусофир,
Боз аст, бубин дар, бонуи мусофир.*

*Шукуфт уммедгулҳо дар дили мо,
Дигар шуд Ўзбекистон, эй азизон!*

*Аз сафарҳоят дилам афсурда буд,
Хайрият, бигзаист мурғи оҳанин.*

Шеъри Дилафрӯз шеъри гилаву нола нест, шеъри равшани шукру сипосу нишоту шодмонист. Хизонаи калимоти Дилафрӯз саршор аст. Дастёбиву табаҳхуру тасаллути густарда ба фарҳангу адабу забони модарӣ ба духтари Сурхондарё бо талошу заҳматҳои бузург муяссар шудааст. Дилафрӯз дар авзони гуна-гунаи шеъри форсӣ ҳунар меозмояд ва дар истифодаи бухури каммаъмул низ таҷриба кардааст:

*Азоб дидан – далели будан,
Зи ғам рамидан – далели будан.*

*Дуболо шуд оҳи дилам аз ғурубат,
Дубора тулуе, дубора кучой?!*

*Эй Худо, нур деҳ, бар муродаш расад
Роҳгумкарда бебасар – бепадар.*

Ин нахустин китоби ашъори Дилафрӯз Муқимӣ аст, ки дар Тоҷикистон интишор мешавад. Мо Дилафрӯзи азизро бо ин навмуждаи оғоз таҳният мегӯем ва умед меварзем, ки ӯ қадам ба қадам бо дарёфти истиклоли ҳунариву азамати нигоҳу сууди андеша, бо тасаллутӣ қавитар ба забону баён, бо зарфияти амиқтар барои бозгӯи ормону аҳдофи азим, бо барномаҳои муаззами ояндаафрӯз мову шуморо дуруд мегӯяд.

Соли 2023

МАСНАДНИШИНИ ДИЛҶО

*Пешгуфтор ба китоби Субҳон Ёдгорӣ «Фарзанди
Ватан» (Хуҷанд: Хуросон, 2023 – 350 саҳ.)*

Шояд ман бо бонуи рифъатмақом Гулафзо Савриддино-ва ҳаргиз суҳбатҳои мадид надоштаам, аммо ҳар бор, ки бо ин шахсияти пурфурӯғ рӯ ба рӯ меодам, ҷазбаи инсониву начобати сиришту латофати вучудааш маро тасхир мекард, ба ҳаде ки мегуфтам:

*Аз Худо омада, эй ояи раҳмат, бари халқ
В-он кадом ояи ҳусн аст, ки дар шони ту нест.*

Ҷаҳондори азал ҳама хубиҳои оламро: талъати барозидаву фазлу маърифату иффату қудрату диловариву фарҳанги олии муносибатро ба муаллима тақдим кардааст. Кам иттифоқ меафтад, ки инсонеро бо чунин ҳуҷрати комили ҳусн дарёбем. Инсонеро, ки бо рабиби азими руҳонияш зуд моро фатҳ мекунад ва маҳбуби ҷонҳо мешавад. Дар «Мақолоти Шамс» нуктае ҳаст, ки: «На ҳар касе ки хуб аст, маҳбуб аст ва аммо оне, ки маҳбуб аст, ҳамеша хуб аст». Ин бонуи арҷманд дар пешгоҳи дили халқ ҳамеша дар мартабаи хубиву маҳбубӣ поянда мондааст.

Чунин тимсоли азизро суханвари ояндабину хубан-деши мо Субҳон Ёдгорӣ дар ойинахонаи тасвир бо килки меҳру хулусу иродат бозофаридааст. Чӣ басте инсонҳои шоиставу хучаста пиромуни мо ватандориву тозақориҳо меку-нанд, ба ҳаёти ҷомеа беҳбуд мебахшанд, бо тадбирҳои нақӯ уқдаҳои зиндагии халқро боз менамоянд, бо заҳмату ғайра-ти садчандон шаҳру деҳу диёрро маъмур месозанд, вале мо ба дунболи самбулҳои руъёӣ ва тандисҳои ҳаёли мегардем. Нависандаи соҳибназар Субҳон Ёдгорӣ нақӯтарин тимсоли бонуи ҷаҳонсози тоҷикро, ки зиндагии ҳамагонро афрӯз-горӣ мекунад, дар симои мунири Гулафзо Савриддинова дарёфтааст. Дарёфтааст, ки ин зани покманиш муҷассамаи хираду ҳикмату фазилати чандинҳазорсолаи модари тоҷик аст, ки посдору меросдори шоистаи суннати ниёкон гар-дидааст ва ба зиндагии инсонҳои имрӯз бо заҳмату ранчу талошҳои ҷовидонааш рангу оҳари тоза бахшидааст. Нави-санда зиндагиномаву корномаҳои қаҳрамонашро басте му-фассал ва мукамал бознамоӣ кардааст ва ба ҷаҳони зеҳ-нии ўву ба ниҳонхонаи андешаҳои ў нақбҳо бикшодааст, тапишу талотумҳои дили ўрову ниёзу ниёишҳои ҷони ўро рӯшан падидор кардааст. Барои офариниши чунин тимсоли комил муаллиф хучҷатҳову асноди фаровонеро андӯхтаву фурсатҳои мадид хилқати қаҳрамонашро омӯхтааст ва бо бастагону пайвастагону донандагони ҳол бисёр суҳбатҳо кардааст. Чанд рӯчуи зебост, ки дар қисса омадааст, шаҳо-дати равоншиносу ниҳоншиносу жарфназар будани нави-санда аст. Рӯчуи қаҳрамони ў ба фасли ҷавонист, ба пада-ру модари беназираш, ба устодону иршодбахшони ҳаёташ, ба Ватани азиз, ба зодбуми ҷонпайванд, ба баҳорҳову ха-зонҳои навбатгардон, ба руҳи рафтагон, ҳатто ба марг аст. Чашми ибратпазири ў қабристонро ҳам чун китоби ҳикмат боз мекунад ва мафҳуми некиро чун охирину ҷовидонтарин ёдгори умр меситояд.

Дар китоб чехраи падари Гулафзо – Савриддин Ҳаки-мов дурахшанда падида омадааст. Ҳарфҳои падар хуруфи одӣ

нестанд, балки башоратҳое ҳастанд, ки ҳамеша Гулафзоро кутбнамой кардаанд.

Муносибати қаҳрамон бо падараш муносибати маъмулии падару фарзанд нест, балки пайванди муршиди ҳақнамову муриди раҳпаймо аст дар омӯзиши тариқати инсонӣ. Пайдост, ки ҳар касе чун зимомдори рӯзгор шуд ва тааххуди барҷастаеро дарёфту назарнамо гардид, ҳазор масъалаву мушкила дар қораш пайдо мешаваду сад ҳазор ташвишу тараддуду даводав насибаш мегардад ва ҳазор душману бадҳоҳӯро дунбол мекунад дар роҳаш ҳалал эҷод месозанд. Аммо қаҳрамони Субҳон Ёдгорӣ инсони хирадгарову муаззамруҳест, ки бо заковати гиреҳкушову фитрати ҳақиқатнамо ҳамеша дар гирудорҳо пирӯз мешавад. Барои он пирӯз мешавад, ки гавҳари имон сармояи бузургтарини ўст ва ў ҳаргиз аз худуди инсофу адолат убур намекунад, дасти хурду бузургро бо муҳаббат ба даст мегирад, худро на маҳдumu ҳоқиму фармонфармои халқ, балки ходиму хидматгузору ҳамдами ҷомеа медонад. Барои он пирӯз мешавад, ки нозу гуруру тафохур намевазад, балки бо фӯрӯтаниву тавозуи фитратӣ барои нақӯдошти зиндагии ҷомеа ранҷ мекашад. Барои он пирӯз мешавад, ки ба теғи душман бо теғи дигар посух намедиҳад, балки нақӯиву шарофати тинати худро ба адувон низ нисор мекунад.

Порсол дар суҳбате бо ман муаллима Гулафзобону Савриддинова гулномаҳои хотираро варақ зад ва гуфт, ки барои зан раиси шаҳр будан кори сода нест. Дар баробари заҳмати нотасвири шаҳрдорӣ модари се фарзанду ҳамсари шоиста будан масъулияту маъмурияи дигар меҳодад. Шукр, ки соҳиби сарам инсони бисёр бузургвору одамшиносу дилошно ҳастанд ва тамоми василаҳоро барои кори беҳалали ман омода намудаанд – шукргузорӣ намуд муаллима ва бо завқ ҳикоя кард: «Аммо матинтарин тоқат ҳам, баъзан, мешикастааст. Боре соати сеи шаб мо ҷаласаи навбатиро тамом кардем ва ман ба хона баргаштам. Дар аз дарун баста буд. Ҳарчанд тақ-тақ мезадем, боз намешуд. Ба ронанда гуфтам,

ки шояд аз хастагӣ хоби шавҳарам бурдагист, ба сари девор бароеду ба ҳавлӣ дохил шавед. Бечора ронанда бо чи азияте худро аз девор он сӯй афкандаву дарро ба рӯи ман кушод. Чун ба хона даромадам, дидам, ки ҳамсарам ба рӯи курсӣ нишаста буданд ва бо ҳасрат гуфтанд, ки «аллакай рӯзи корӣ охир шуд?» Ман чӣ қадар эҳсоси хичолат мекардам, ки фурсатҳои нодири умрамро барои ин одами азиз ва барои фарзандони дилбандам камтар бахшидаам: барояшон дарвақт ғизо омода накардаам, ба қору дабистонҳо субҳгоҳон гусел нанамудаам, шомгоҳон бо нишот дар ҳалқаи хонавода нанишастаам, якшанбеҳои истироҳат бо онҳо ба сар набурдаам.

Сипос, ба ин азизон, ки боз маро мефаҳманду мебахшанд».

Муаллима ин суҳанҳоро гуфту ман дарёфтам, ки ба ҳама қурбониҳояш як ҷавоби бузург омадааст: Муҳаббати халқ!

Дар тиратарин рӯзҳои Ватан Гулафзо чун ғариштаи имдод ҳамеша пеши мардум рафтааст, хони одамонро бенон нагузоштааст, бо ҷароғи умед дили халқро афрӯхтааст. Одамон ҳанӯз барғаҳои қурбнокеро бо номи пули Гулафзо дар ёд доранд, ҳанӯз ҳубиву мададу илтифоти ӯ дар ҳаққи хурду бузурги диёр дар ҷаридаи ёдҳо сабт аст.

Ин ҳама талошу такопуи қаҳрамонро суҳанвари ҷидаст Субҳон Ёдгорӣ дар қиссаи худ муҳри абадиёт гузоштааст.

Шояд ҷо-ҷойи ин асар вероишу таҳриру такмилҳое мебохад, аммо муҳаббату ҳулуси ғавқулҳадди нависанда ба шахсияти боазамати қаҳрамонаш қомилан бетақсир аст.

Умедворем, ки дар ойнаи ин китоб ҷавондухтарони миллат инсонии ормонии худро дармеебанд ва аз дабистони бузурги таҷрибаҳои Гулафзо Савриддинова дарси начобату қамол меомӯзанд.

Орзумандем, ки муаллиф ва қаҳрамони шоистаи ӯ солиёни мустақом саломату поянда бимонанд ва барои инсонҳои навоянда улғуи ҷовидони ватандориву одамият бошанд.

Соли 2023

ШОИРИ МЕҲРИ МЕҲАН

*Пешгуфтор ба китоби Бузургмеҳри Баҳодур
«Тоҷик будан дар ин саро осон нест»
(Душанбе: Истиқбол, 2024. – 321 сах.)*

*Дарди ман бисёр, аммо ку забон,
Доғи ман бисёр, аммо ку тавон.
Метавон оё дигар хомӯш буд,
Дар ҳуҷуми тегу шамиери камон?*

– мегӯяд Бузургмеҳр. Бузургмеҳре, ки шоирона ба латофати сухан меандешад, ҳарфу ҳичоро дарун ба дарун нодиракориву гавҳарнигорӣ мекунад, бо таъбири ҳазрати Ҳофиз тораҳои бирешимии мӯйи суханро бо қалам шона мезанад, шеърро дар ҳарири атласиву парниёӣ мепечад, ба рӯйи вожаҳо атри муҳаббат мефишонад. Аммо вақте дардҳои шадиди иҷтимоӣ чони ӯро мефишоранд, фарёди урёну алампечу ғамовезаш гиребони фалакро мегирад. Зеро намешавад фарёду андуҳу мусибати дилро бо рангҳои алвон нақшу нигор кард, нолаву сӯзро дар коргоҳи латофат нафис намуд, бохтҳову шикастҳоро бо каломи зинатӣ орошт. Вақте дар Воруҳ чони урёни Ватан меларзад ва ҳешону пайвандон баноҳақ чоми шаҳодат менӯшанд, вақте домони намозиҳои мулки аҷдодӣ чарогоҳи ағёр мешавад, вақте дар Бадахшон садои ҷонситони тире гулӯлаҳо дили меҳанро шикоф мекунад, вақте размҳову ихтилофҳо сулҳҳову рафохҳоро фурӯ мебаранд, вақте дар он сӯйи марз ҳамзабонони дилбанди мо бо зулму хиёнат рӯ ба рӯ меоянд, вақте гавҳари ноби забони моро се пора мекунанд, вақте тамоми сайёра аз ҳамлаи куруно нафастанг мешавад, вақте ғаниёни ҷаҳонхора заминрову зиндагиву башарро туъмаи худ қарор медиҳанд, магар мешавад бароҳат ба ишқ андешид, ба зебой, ба баҳор?! Бузургмеҳр ин мафохимро дар муҳосираву мусодираи иҷтимоӣ мебинад. Дар асре, ки:

*Ҳар чи хоҳӣ ёфтӣ, аммо муҳаббат гум шуда,
Фарри Яздонӣ кучо шуд, фарру фитрат гум шуда.*

Ба арса омадану ҳарфе гуфтану чонҳои бедору хуфтаро ангезае додан осон нест. Аммо Бузургмехр бо ин навсабзиву тозаҷавонӣ тавонистааст ба олами сухан вуруднома ёбад ва умедворем, ки дар фарозҳои нотасхири ин олами бадеъ алам-афроз мешавад.

Бузургмехр бо ҳолу ҳавои имрӯз нафас мекашад ва каломаш ойинадори ҳар нафаси Ватан аст.

Шояд бо далели рӯзноманигор будан қисмате аз хуруфаш моҳияти маърифативу иттилоотӣ дорад. Аммо забони нобу хушоб ва таҳқику идроку завку шӯру назари ҷаҳонбинӣ ниҳонбини шоирона сурудаҳои ӯро ба се дилпазиру дилнишон кардаанд.

*Пуштам аз девори хона канда шуд,
Ман Ватанро пушти дар бишнохтам, –*

меғӯяд Бузургмехр ва дар ойинаи кӯчаки як байт ҳикояти ҷонсӯзи садҳо ҳазор тоҷики муҳочирро бо тавонмандиву вусъати азим бозгӯ мекунад. Дар ҷое дигар шоир андуҳи дилашро инчунин мавзун месозад:

*Шуморо интизор ин кӯҳсорон,
Шуморо интизор ин обшорон.
Илоҳо зинда баргардед, ёрон!*

Ин мисраъҳо ба се софу содаву бидуни анборишу орош ба назар меоянд, аммо андаруни худ дардҳои кӯҳвораеро нухуфтаанд, ки дилҳову чонҳоро сӯзи бебаён мебахшад. Ва асли шеър ҳам ҳамин сӯзу дарди бетарҷумон аст, на зебу орои калому лисон.

Бузургмехр бо масъулияту маъмурияти фарзандона, бо муҳаббати нотасвири бемунтаҳо, на бо забон, балки бо сад чон Ватан меғӯяд. Тоҷик, Тоҷикистон, Меҳан, Хуросон, Кова, Рустам, Фаридун, Сиёвуш, Борбад, Аржанг, Шаҳномаву Шифо... вожагони садришини осори ӯянд. Ӯ ба масоили

таърихи имрӯзу ояндаи Ватан басте амиқ ворид мешавад ва хулосаи андешаҳои дар чанд маврид номукаррару ҷадид ҳам ҳаст. Ў ба Ватан аз бинишгоҳи ҳоси худ менигарад ва мекушад, ки суханаш дар миёни маҷрои азими ҳуруфи тақдир нопадид нагарад. Дар шеърӣ ӯ мавзӯ ҳамоно мавзӯ, нигоҳ-нигоҳи дигар аст. Бо он ки ӯ мояву появу лояву ғояи суҳанро муқаддамтарин аркони осори худ баргузидааст, дар заминаи сохтмони суварии шеър низ таҷрибаҳои қардаст ва ҳунари ҳудро дар ҳар жанр – ғазал, шеърӣ озода нимоӣ мусалласу мусаддасу ҷаҳорпораду фард ва амсоли ин низ санҷидааст. Бузургмехр ба номи инсонҳои азиз эҳдономаҳои зиёде мавзун намудааст. Мо вақте Нодирпурро меҳонем, мебинем, ки ӯ бисёр сурудаҳои эҳдоӣ дорад ва меандешем, ки қаҳрамонони ӯ аслан кӣ ҳоянд. Бештарини он исмиҳоро ҳуди Нодирпур ба мо ошно мекунад. Аммо қаҳрамонони Бузургмехр меҳтарону номоварони муосири моянд, ки бо эшон рабти мустақим дорем: Аҳмадшоҳи Масъуд, Муъмин Қаноат, Гулруҳсор, Муҳаммадризо Шайхониён, Абдунабӣ Сатторзода, Баҳманёр, Абдуҳолиқ Набавӣ... Чун ин эҳдономаҳои меҳонем, дармеёбем, ки Бузургмехр қоншиносу равошиносу ниҳоншинос ҳам ҳаст ва муфассири умқаймои ҷавҳару ҳислати наҷибтарин одамони даврони мост. Дар ин ҷаҳаҳои кӯтоҳ шарҳи ҳолу ҳаваҳои ботинии қаҳрамонон бисёр равшан бозгӯ шудааст. Ин азизон ҳама ҷузъи ватананд ва бо ҳастии тобони худ ҳастии Ватанро қомил мекунанд. Ин бахши ашӯр ҳам, аслан, ватанномаи муҳаббатширошӣ Бузургмехр аст.

Ҳоло Бузургмехр бо қуввати қудрати ишқи Ватан, бо эҷозии табарруқҳои бобой, бо дуову қатъии неки падару модар, бо муҷаҳҳои равонафрӯзу ҷаҳонафрӯзи Манижаву Баҳори нозанин ва тамоми кӯдакони олам, бо пайку саломи сафедорони болоқадди Басманда, бо шамими қибриҳои гулҳои афифи кӯҳистон, бо ҳасрати гуселу шодии пешвози ҳар мусофир дар ҷодаҳои муҷаддади шеър қадам мезанад ва раҳ ба раҳ бо умеди тозақориҳои беқӣс ҳудро ба дурдастҳои мастур мебарад.

Бигзор, дили мунири Бузургмеҳри мо минбаъд низ па-
жуҳишкадаи дарду меҳру ишқу армони Ватан бошад. Бигзор,
сухани чавҳарафрӯзи ӯ рӯшангари имрӯзу фардои миллат
шавад ва барои ҳар тоҷики раҳпӯву ояндаҷӯ оби бақо гардад.
Илоҳо, Ҷаҳондори якто барояш фурсату фитрату маърифату
рисолати азимро эҳдо созад, то ифтихори тоҷик буданро бо
шоистагиву боистагӣ ба аҳли ҷаҳон боз намояд.

Соли 2024

БО УМЕДИ ПАРВОЗ

*Пешгуфтор ба китоби Шаҳбози Шавкат «Ману
ишқу қалам» (Хучанд: Ношир, 2024. – 118 саҳ.)*

Меҳоҳам, некӯтарин ҳуруфи оламро дар зикри сифоти
инсонии Шаҳбози Шавкат барчинам, чун ӯ шоистаи ҳама си-
тоишхост ва бо он ки ҳанӯз тозаҷавону навоғоз аст, борҳо
маро ба ҳайрат овардааст.

Дар айёми донишҷӯияш тамринномаҳояшро пеши ман
меовард ва ҷӯёи маслиҳатҳо буд, супоришхоро зуд анҷом
медод, барои таҳриру тармими каломаш ҷаҳд мекард. Рӯзе,
ки охири имтиҳони давлатии хатми донишгоҳро супорид,
барои хайрухуш ба ҳузурам омад. Аз ӯ пурсидам, ки баҳои
чанд гирифтӣ?

Гуфт: Чор.

Афсӯс хӯрдм, ки аз оғоз то итмоми таҳсил фақат бо
баҳои «аъло» меҳонду акнун дар марҳалаи охири «чор»
гирифтааст. Медонист, ки раиси имтиҳоноти давлатӣ, ки аз
Душанбе омада буд, аз шумори некӯтарин дӯстони мост. Ба
ӯ гуфтам, ки ту донишпаҷуху илмомӯзи завқманду дилбохта
будӣ, чаро ба мо ишора накардӣ, ки иқтидори маънавии туро
қаблан ба раиси имтиҳони давлатӣ гӯем. Ҷавоб дод:

– Илтимос шоистаи ман набуду далолат шоистаи Шумо.

Ин посухаш бисёр омӯзандаву тасхиркунанда буд. Бори
дигар дар озмуни суханварон ширкат варзиду бо қарори ҳай-
ати доварон, ки банда сарварашон будам, мақомхоро бо чан-

дин далелу сабаб ба дигарон лоик донистем, бо он ки ӯ низ лаёқати нусратманд буданро дошт.

Вакте Шаҳбоз аз натиҷаи озмун огоҳ шуд, гуфт:

– Дидори устодон бузургтарин ҷоиҳои ҳаёти ман аст. Саодатмандам, ки ҳамин ҷоизаро дарёб кардам.

Ин посухи ӯ низ далели начобати фитриву нусрати руҳаш буд.

Шарофати инсонии Шаҳбоз ба ҳадде болост, ки дар ҳама бохт бахтро меёбад ва дар ҳар тирагӣ нурро пайдо мекунад.

Шеърӣ Шаҳбоз низ рафтан ба дунболи ҳамин нури улвист: нури падару модар, нури Ватан, нури хонаву дари бобой, нури куҳанбуми покбунёди Истаравшан, нури ҷавониву баҳору ишқу орзуҳо, нури Бузургмехру Шаҳнавоз, нури фасли оғоз, нури инсонҳои оянда. Ӯ аз шеърӣ Одамушшуаро Рӯдакиву устод Лоиқу кулли бузургони пешину имрӯзин вом мегираду бо зодгоҳи муҳаббат нахустин қадамҳоро дар ҷодаи шеър мегузорад.

Ҳанӯз ҳарфи Шаҳбоз таҳрирхоҳу такмилталабу наваҷонаву тамринист, аммо умед меварзем, ки дар ин ҷода низ худсозиву тозаофаринӣ мекунаду моро ба ҳайрат меорад. Қадами аввалини ҳеҷ тифли наврӯҳае устувор нест, аммо орзуи мост, ки Шаҳбоз батадриҷ қадамҳои матин дар ин уруҷгоҳи муҳаббат мениҳад ва боли парвоз мекушояд дар вусъатободи беҳудуди адабу шеър. Худи Шаҳбоз дар як ғазалаш мегӯяд, ки:

*Дуо кунам, баҳори ту баҳори хуррамона бод,
Замири пурмуҳаббатат фақат таронахона бод!*

Мо ҳам дасти дуо мекушоем, ки Шаҳбози азиз имрӯзу фардову фардоҳои дигар дар фазои пуртаҷаллои суҳан озими парвоз бошад ва дили хуштанину муҳаббатифаринаш зеботарин рашҳаҳои руҳониро барои мову шумо армуғон бахшад.

Соли 2024

БА ПЕШВОЗИ ТАМАННО

*Пешгуфтор ба китоби Кибриё Солеҳзода «Чаковак»
(Хуҷанд: Ношир, 2024. – 87 сах.)*

Кибриё Солеҳзода духтарест аз табори чашмаҳои булӯриву куллаҳои лозурии лолаогӯш, аз нажоди субҳҳои афифи фарвардин, аз сулолаи резаборони найсон, ки бар садафҳои босаодат муждаи милоди гавҳар медиҳад, аз силсилаи сафедорони сиҳикади Урметан, ки пиромуни ин деҳкадаи пурфасона ҳомиёна саф кашидаанд. Дар вучуду суруди ӯ аввалин чарақаҳои офтоби баҳорро мебинем, ки ханӯз иқтидори азим надорад, аммо метавон умед баст, ки фардову фардоҳои дигар бо неруву тавони бештар нур нисор мекунад. Нахустин муҳаббатномаҳои Кибриёи мо ба унвони модару падари чонофарин аст, ки гавҳари ноздонаи худро бо ҳазор умед мепарваранд, ба унвони рустгоҳи шарифаш Урметан, маъвои нишоту таманнояш Фалғар, мазҳари меҳри ҷовидонаш Тоҷикистон, ба унвони инсонҳои начибест, ки дар ҳаёти ҳабдаҳсолаи ӯ тулуъ кардаву ўро башоратҳо медиҳанд, ба унвони ҳама хубӣ, ҳама зебӣ, ҳама ишқ! Кибриё дар оғози ҷода қарор дорад ва бо аввалин озмоишу тамринҳои хунари рӯ ба рӯ омадааст. Бо омӯзаву бардошт аз осори мондагори ниёкон ва муосирони соҳибсабқу собитсухан, бо таъсири аввалин ангезаҳои мустақилу мустақим аз одаму олам ӯ таронаҳои худро мавзун мекунад:

*Ин саҳар дар дили ман субҳи нави милод аст,
Нури хуришед муборакқадами иршод аст.
Бикун, эй шеър, диламро ба муҳаббат пайванд,
Гарчи бар ҷони ман аз ҷонибат истибдод аст.*

Кибриё, ки ҳоло дар марҳалаи милоди хунари аст, умед меварзад, ки зимомии зиндагиву завқу таманнояшро ба шеър вогузорад, ба шеър, ки ҳар нафас дили офаринандаашро саодат ҳам мебахшаду азият ҳам. Аммо Кибриё аз ҷонкоҳиву

дилфарсоиву худифшоии ҷовидони оянда наметарсад ва боз ҳам меравад ба пешвози таманно, ба пойбӯси муҳаббат, ба шодбоди шеър ва нидо мекунад:

*Бароям аз чаманзори муҳаббат ёс меорӣ,
Ва ё аз шиқзорат як гули гелос меорӣ?*

Ҳодии кутбнамои ӯ дар ин роҳи нуронӣ боз ҳам муҳаббат аст, ки ҳидояташ мустадом бод:

*Эй назари шиқ, саломам фирист,
Шаъшаа зан, нури мудомам фирист.
Меҳри касе нест ба дил ғайри ту,
Муждаи иршод ба номам фирист.*

Ва мо ҳам бо ҳазор умед дасти дуо мекушоем, ки Кибриёи нозанини маъсуму мубаррои мо рӯ ба истиқболи ояндаҳои пирӯз қадами матин гузорад ва навтарин навидҳои дилашро ба самъи аҳли олам расонад.

Соли 2024

ДАРАХТИ ШОДОБ

***Пешгуфтор ба китоби Сабур Носиров. Аз кӯлбори умр
(Душанбе: Эр-граф, 2024. – 323 саҳ.)***

Чун ба ин байти машҳури Мавлонои Балх:

*Дӣ шайх бо чароғ ҷамегашт гирди шаҳр,
К-аз деу дад малуламу Инсонам орзуст, –*

меандешем, як вожаи бузург дар зеҳнамон таҷалло мекунад: вожаи Инсон. Он инсони комили ормонӣ, ки мучассамаи хубии дунё ва нақӯтарин сунъи Худост, ба ҳадде нодиру кампайдост, ки бузургони адабу ирфони мо тули ҳазорсолаҳо ба ҷустуҷӯи ӯ раҳ бурдаанд. Ва аммо дар тасаввур пиндори мову шумо – одамони муосир Инсон кист? Дар андешаи ман, инсони воқеӣ касест, ки азамати маънавияш ҳамагонро тасхир мекунад. Муҳим нест, ки ин нафари неқӯманиш

нобиға бошад ё зӯфунун, муҳим нест, ки дар ҷомеа соҳиби ҷоҳу манзалат бошаду мақоми рафё. Муҳим ин аст, ки шоистатарину боистатарин ҷазоил дар хилқати мунаввари ӯ маҷмуа шудаанд. Аз ин дидгоҳи қазоват, дар ин дунёи азим-масоҳат андак нафароне ҳастанд, ки бо ҳулки муҳассану одамияти расо ба меёрҳову иёрҳои суннати пиндори мо наздик бошанд.

Шоир ва муҳаққиқи арҷманд Сабур Носировро ман дар ҳалқаи инсонҳои асил мебинам. Собикаи ошноии мо хеле кам аст, аммо дар ҳамин фурсату муҳлати кӯтоҳ ҳам ман дарёфтам, ки Ҷаҳондори Корсоз ба ин бародари шариф бунияти тобандаи мунир армуғон додааст ва ҳар тасмиму иқдоме, ки пеш мегиранд, мӯҳри накӯӣ дорад. Бародари иззатманд зиндагии худро ба пажӯҳиши масоили адабӣ эҳдо кардаанд, аммо чанд соли охир мебинем, ки бо рағбати бузург ба офариниши шеър низ пардохтаанд ва ҳуруфи дили худро дар авзони муҳаббат мавзун мекунанд: дар авзони ишқи Ватан, меҳри бемунтаҳои ёру диёр, дар авзони ёдҳои бегуруби падару модару хоҳару писар (Сиёвуш), дар авзони нағамоти ҷӯйборони Сангистон, дар авзони виқори қуллаҳову сафои чашмасори гулоғӯши русто, дар авзони ҳузури азизоне, ки зиндагонии шоирро фӯрӯғ мебахшанд. Ва, Илоҳо, ин саодати офариниш мустадом бод.

Ҳоло, ки зиндагонии ин дӯсти фарҳефтаи мо ба як марҳалаи тоза мерасад, аз Фарида Ҷаҳондор меҳохем, ки фақат бо чашми марҳамату иноят ба эшону бастагонашон нигарад ва боз ҳам фурсатҳои мадид бахшад: барои таълифи осори мондагор, барои офариниши Шеър, Зебой, Некӣ... Ин байти равшани Сабур Носир таманнономаи дили мову шумо, ба унвони ин дӯсти пурҳунар аст:

*Ниҳоли умри ту шодоб бошад,
Ҳамеша решааш дар об бошад!*

Соли 2024

ДАР АРСАИ ТАЛОШ

Пешгуфтор ба китоби Меҳровар «Оина рӯшан мешавад» (Хучанд: Хуросон, 2024)

Шеъри Меҳровар руҳи муктадир дорад: руҳи масрури нишотофарин, руҳи тавонову бешикаст, руҳи фотеҳи пешрав, руҳи зебои муҳаббатқарин, руҳи пархошварзанда бо беадливу пучиву бесафой. Шеъри ӯ хучҷати ҳастии як инсонии озоду озодаест, ки худро дар як саф бо аҳли башар мебинад, на фаротар аз касест, на фурутар ва муждаҳои барозандаи дилашро ба ҳамагон армуғон мебахшад:

*Ҷаҳдам ин аст, ки дар ҷамъияти одамҳо,
Мардуми даҳр бидонанд, ки ман ҳам ҳастам.*

Гоҳе ҳам ӯ мавриди имтиҳони ҳазрати Сонеъ қарор гирифташро ошкорову самимона ва ҳам бо ҳасрату ҳам бо шукр иброз медорад:

*Ҳар қадар кӯшидам, аммо дасткӯтоҳам, дарег,
Эътибори одами маъюб, медонӣ худат.*

Ё чое дигар ишора мекунад:

*Ҳеч гаҳ қасд накардам, ки зи ҷонам гузарам,
Нуқс дар ҷисм фақат, руҳиябардам ҳастам.*

*Мерасад рӯзе, ки бо афсӯс гӯяд модарат
Айби ман шуд, ин ҷавони хуб домодам нашуд.*

Ин ҳама ҳуруфи одиву маъмулӣ нест, зери ин ҳарфи ҳиҷо ки басо дардҳои ҷонсӯзу дилшикан, чи ранҷу шиканҷаҳои равонкоҳ, чи растохезҳои нотамоми руҳи матину ҷисми озурда, чи ҳиҷронҳои тулонӣ, чи умедҳои бисмил, чи тапишҳои хомӯшу гӯёи як дили навқием мавҷ мезанад. Ва мо тасхир мешавем пеши матонати пояндаву қудрати азими ҷибиллии Меҳровар, ки ҳам ба ҳастии ӯву ҳам ба шеъраш шаҳомат медиҳад.

Шеърӣ Меҳровар зарофатҳои зебои пинҳону пайдое до-
рад, ки моро ба ёди шириннигораҳои хушгувораву чонафрӯ-
зи Шайх Камоли Хучандӣ мебарад. Камол меғӯяд, ки:

*Мекунам нози дигар, аз ту ниёз,
Ноз кун бори дигар, ноз макун.*

Баъди убури 8 қарн овози Меҳровар меояд, ки ин нуктаи
зарифро бо гунае номукаррар бозгӯ мекунад:

*Ноз кун, зебои ман, чун ноз мезебад туро,
Рост, охир ноз кайҳо боз мезебад туро.*

Ва дар давоми ин ғазал ҷӣ шоиронаву бориқназаронаву
завқмандона хитоб мекунад:

*Гарчи гоҳе пешоят медиҳад, қўтаҳ нақун,
Домани монанди пояндоз мезебад туро.*

Дар ойинахонаи ин байт тасвири бадеи парирӯе рӯйнамо
мешавад, ки бо пошнаи баланду домани дароз хиромон қа-
дам мезанад ва ҷаҳонро пур аз латифаи ҳусн мекунад. Ошиқ
мехоҳад дилбарро ҳамеша бо домани дароз чун пайкараи иф-
фату ҳаё бинад ва аммо ин нуктаро рӯйирост наметавонад
баён созад ва, дарвоқеъ, ончунон нозуку пардапӯшу маъсум
матлаберо изҳор мекунад, ки қобили пазиристо.

Инчунин нодиракориҳои Меҳровар дар ёд монданист:

*Пардаи тирезаро ҳарчанд мепоишӣ, вале
Пушти абри тира ҳам маҳтоб метобад, парӣ.*

*Оё ба ёдат мерасад? Бозор, оре, рӯзи ид,
Гуфти ба ман бо ноз, ки ин пираҳанҳо хоси туст.*

Музди якмоҳина шеърӣ як табассум ҳасту бас.

*Меравӣ, аз чашми абрӣ зери борон мешавам,
Ҳамчу қачдевори бороништа вайрон мешавам.*

*Бар хоҳарат гуфтам, Парӣ посух ба занги ман надод,
Гуфто, ки гӯё гуфтай: рӯзи қиёмат медиҳам.*

Як мисраву як байт ҳам гоҳо дар шеъри Меҳровар ончунон ғунҷоишу зарфияти вусъатманде дорад, ки ҳикояти комилеро бозгӯй мекунад.

Забони Меҳровар забони бисёр зиндаву шодобу дилнавозу хоспазиру авомписанд аст. Ин панди ҳазрати Мавлоно Ҷомӣ мақбули Меҳровар аст: «Сухани хос ниҳон дар сухани ом бигӯ» ва ин ҳикматро Меҳровар ҳамеша дар ҳуруфаш кор мебандад. Ё ончунон бо забони содаву ширину шаккарину шевову бонамак сухан мавзун мекунад, ки хонанда ҳамоно ба самимияташ эътимод мебандад: бовар мекунад, ки дар баробари як нафар инсони қавидилу бедорруҳе қарор дорад, ки ҳанӯз дар оғози ҷодаи Сухан қадам мезанад, аммо ончунон зоди роҳе андӯхтаву қуввату қудрате дарёфтааст, ки давоми ҷодаро бо матонат паймояд ва раҳ ба раҳ бо таҷрибаҳои тоза сияҳмашқҳои аввалинро хат занаду ҳуруфи шоистатар пеш оварад, нав ба нав рашҳаҳои ҷони худрову таровишҳои дили худро фуруғманду гаронбору номукаррар намояд ва зеботарин сарватҳои ҷонашро ба шодбоди ояндаҳо барад.

Соли 2024

САФАРНОМАҲО

ХУРШЕДҲОИ ШАҲРИ ТУМАНПУШ

Фақат баъди бардоштҳову тачрибаҳои худӣ мутмаин шудам, ки Ғарб имрӯз ба оҳанги шарқӣ нафас мекашад. Ин нахустин сафари ман буд ба Аврупои ғарбӣ. Ба худ мегуфтам:

Эй Фарангистон! Эй Фарангистони утуфатбохта! Эй Фарангистони пир, ки чеҳраи худро баъди чарроҳиҳо зебо кардаӣ. Магар ту истеъдоде дорӣ, ки руҳи ваҳшии маро ангеza диҳӣ, нотаслимтарин дилро гирифтори худ кунӣ.

Ҳавопаймои ширкати Тоҷикистон аз Душанбе ба самти Истамбул – Муних пар мекашид. Мо се нафар ҳамсафаронем – устод Муъмин Қаноат, овозхон ва навозандаи чирадаст Давлатманди Хол ва ман, ки аввалӣ аз ҷониби бунёди Оғохон ва дуи мо аз ҷониби Донишгоҳи шарқшиносии Сояси Лондон даъват шуда будем. Бале, мо се нафар ва тори ҷаҳонпаймои устод Давлатманд ва як дастагули сурхи меҳак ҳамсафарони румантики мо буданд. Вақте ки кас болотар аз абрҳост, файласуф мешавад:

– Ин замини Худо чӣ қадар бузург аст, ки кас дар ҳазор сол бо ҳафт осмонро пар задану аз ҳафт дарё гузаштан арзу тулашро намерепаймояд, – меғӯянд устод Қаноат.

– Бале, устод, – посух медиҳам ман. Ин сайёраи мо ба ҳаде хурд аст, ки дар тули даҳ соати парвоз аз як қитъа ба қитъаи дигар мерасем. Ва мисраъҳои Сухробӣ Сипеҳрӣ ёдам меоянд:

*Эй лаҳзаи шаффоф!
Дар бекаронаи ту
Занбӯре пар-пар мезанад.*

– Мо мисли занбӯрем, ки даҳ соат дар бекаронаҳо пар-пар мезанем, – меҳанданд устод.

Дар поён баҳри Миёназамин бо вусъати нопадояш шаъшаа мезанад. Бештар аз 500 киштии хурду бузург дар соҳил қарор гирифтаанд. Овах, чи сафинаҳои бошаҳомат. Ба ёдам

як киштии муҳаққари баҳри Қайроққум меояд, ки ин ҳама сол танҳо монд. Намедонам, он киштӣ чи рисолат дорад, аз кучо ба кучо сафар мекунад, чуз он ки шояд арӯсу домодҳо ва сайёҳони боҳавсаларо бо олами нилуфари баҳр ошно созад. Ман ҳам боре дар он нишаста будам. 25 майи соли 1981, рӯзи хатми мактаб. Рӯзе, ки ба гесувони дароз гулбанди сапед баста будам ва дилам таҷаллигоҳи орзуҳои сапед буд. Киштии «Темурмалик», ки аз Баҳри Тоҷик ба Сайхунрӯд интиқол шуда буд, ҷавониву нишоту саодати сӣ нафар ҳамсабақони навсабزو аз Ҷазираи Гунчишкон ба ҷазираи Аралча, ба ошёнӣ азизи кӯдакии мо мебурд, сӯйи он бедаки мӯйдароз, ки дар сояи меҳрубонаш ману хоҳаронам ва модаркалонам баъди алаф кандан барои барраҳомон фароғат мекардем ва нону мева меҳӯрдем. Сӯйи он пулаки ларзон, ки чун ёдгори маъсуми бачагӣ ҳанӯз боқист. Пулаке, ки аз он гову гӯсфандони ҳамсояҳо ба ҷазира мегузаштанд, ба чарогоҳи сабзи бихишт. Ё на, пулаке, ки аз он ман мегузаштам ба ҷазираи таманно. Ба ҷое ки фикрҳои ҳазорпоям озод мечариданд. Эй баҳри Миёназамин! Эй сафинаҳои сапед! Эй авҷҳои ношикебо! Шумо маҳмилкаши андешаҳои тундрави моед.

Дар фурудгоҳи Истамбул фаслу соату тақвим иваз мешаванд. Ин нимарӯзи 15-уми май, ки хуни гарми урдибихишт дар шараёни Тоҷикистон талолу мекунад, фазои беофтоби Туркия ва замини навбедораш шабиҳои охири исфандмоҳ аст. Дар ин фурудгоҳи беҳаёху, ки аз он сӯйи деворҳои ойинабандаш шаҳри қадими нимафарангиву нимаховарӣ бо биноҳои хуштаркибу болобаланд карашма мезанад, як соат танаффус мекунем ва баъд парвозро идома медиҳем ба сӯйи Мунихи Олмон.

– Чунин эҳсосе дорам, ки гӯё аз Ватан ба Ватан парвоз мекунам. Ба димоғам атри Ориёно мезанад. Ман дар замини Олмон чун дар хоки пайванд дилпур қадам мениҳам, – меғунд устод Қаноат.

– Забони олмониро медонед, устод?

– Такрибан 50-60 калима медонам, аммо ман сухани онҳоро бароҳат мефаҳмам. Миёни мову олмониҳо ҳаргиз де-вори бегонагӣ нест.

Фурудгоҳи бузурги Лифтонзои Муних бо масоҳат шояд баробари шаҳраке бошад. Дар Муних тайёраи Тоҷикистон бо мо бидруд гуфт ва мо чун кӯдакони аз домони модар раҳо-шуда ё чун донишҷӯёне, ки нахустин бор аз русто ба шаҳр омадаанд, дар беинтиҳории фурудгоҳ қадам мезадем. Панҷ соат ба давутози дарёфти тикет ба Лондон убур шуд. Дар ҳар нуқтаи тикетфуруши ба мойи овора таъкид мекарданд, ки нуқтаи дигарро пайдо кунем. Гарантарин гуноҳамон на-донистани забон буд, аммо олмониҳои меҳрубону муаддаб бо сурати ҳалиму табассуми бомалоҳат моро роҳнамоӣ ме-карданд. Ниҳоят, баъди ҳастагиҳои зиёд ба ҳавопаймои инг-лисии Муних – Лондон ворид шудем. Устод Давлатманд бо зарофату мутоиба меҳост руҳи гирифтаи моро мудово кунад:

– Ана, ба ҳавопаймои Шӯробод – Лондон (Шӯробод – зодгоҳи Давлатманди Хол) ҳам дохил шудем. Оҳ-ҳо, бинед, ман раққосаамро ёфтам, – ишора кард ӯ ба зане, ки худуди 150 кило вазн дошт ва бетанаффус аз кифаш норанҷу афлесун берун мекашиду меҳӯрд. Дар фосилаи панҷ соат ману устод Қаноат нахустин бор табассум кардем.

Ҳавопаймои бузург чор салун дошт ва бештар аз 20 тан ҷавонони олмониву англисӣ хизматгузори мо буданд. Вақте ки ҳурони ҳавопаймо зарфҳои моро баъди сарфи ғизо боз-пас гирифтанд, ҳатман мегуфтанд: Сенкю вери мач (бисёр ташаккур), барои мо хеле ҳайратовар буд. Гӯё мо дар ҳаққи онҳо некии бузургро анҷом дода бошем. Оҳ, инҳо ин қадар табассуми тулониро чӣ гуна дар лабашон овехтаанд? Чи басте душвор аст кори ин нозанин. Ҳамин бетанаффус табассум кардан ҳам хеле неру меҳаҳад.

Инак, Лондон – дили Фарангистон. Шаҳри туманҳо-ву боронҳо, шаҳре бо сарандози лочувардии абрҳои урди-биҳишт, шаҳре бо ёдгараҳои асотири ва имрӯзи мудерн. Инак,

Ингилистон. Ҷазираи кӯчаке, ки дар харитаи олам масоҳати ҳақир дорад, аммо чун нуқтаи паргор дунёро пирумунӣ худ ҷарх мезанонад. Чи басте қитъаҳои бузургу пахновар, ки асрҳо зулми истеъмори ин ҷазираи пуршиғифт кашидаанд. Ҷазираи навгаро, ки ҳанӯз ба салтанати шаҳаншаҳӣ арҷ мегузорад. Дар фурудгоҳи бузурги Лондон Маҳдӣ Ҷомӣ – шоир ва муҳаққиқи иронӣ, Шафқати Раҷабӣён – Дориюш, Хайруллоҳ – кормандони родӣи Би-Би-Си ва Маъсумаи Турфа – доктори хунаришнос моро истиқбол мегиранд. Гулҳои сурхи меҳак бо гулҳои сафеди бобунаву шайпурӣ иваз мешаванд. Падруд, гулҳои урдибиҳишти Тоҷикистон! Гулҳое, ки сарбаланду рӯйсурх ва фотеху қавӣ ба Фарангистон расидед. Гулҳое, ки зебоии ватани маро ба чашми нилуфарии ношиносон муаррифӣ мекунед. Ҳоло ҳавопаймои Тошканд дар Лондон фуруд омад. Ҳавопаймое, ки Ҳаёт Неъматӣ Самарқандӣ – ёдгори маҷруҳи куҳаншаҳри азизро овард.

Соат 10-и шаб аст ва мо дар фосолаи якуним соат то маркази шаҳр мерасем. Шаҳр намоишгоҳро мекӯнад, аммо чашми хастаи мо иқтидори нигоҳ надорад. Роҳнамоён иттилоъ медиҳанд, ки Лондони 16 миллион нафара дар ҷаҳон қисматаш ҷаҳон фурудгоҳи бузург дорад ва аз ин қисмат то ба он қисмат он қадар фосола тулонист, ки кас аз Хучанд то Исфара равад ё бештар аз он. Устод Давлатманди Хол, ки қаблан чандин бор меҳмони Лондон шуда буд, барои зиндагӣ ба манзили дӯсташ меравад ва мо ғарибони дигарро ба меҳмонсарои «Империл» ҷо медиҳанд. Дар хӯтел доктор Муҳаммад Ҷаъфарӣ Ёҳақӣ – муҳаққиқи барҷастаи суҳаншинос, муаллифи беш аз 60 кутуб, ки қаблан устои Донишгоҳи Фирдавсии Машҳад буд ва ҳоло омӯзгори Донишгоҳи ховаршиносии Соҷии Лондон аст, хонуми Наргиси Фарзод – мудири масъули конфронси шеърӣ порсӣ аз донишгоҳи мазкур ва дӯстони дигари ошнои ношно моро пазирай мекунанд. Утоқи мо дар ошӯни ҷаҳорум аст ва як байти қаблан гуфтаам, ки муҳотабаш Офтоб буд, дар ёдам барқ мезанад:

*Дар оиёни чаҳорумӣ, эй масеҳнафас,
Садо занам, ту ба овойи ман намеой.*

Оре, он офтоби гармхуни Тоҷикистон ин ҷо ба саломи ман намеояд. Шаб рафту сабоҳ омад. Субҳи Лондон соати се-вуним оғоз мешавад, шабаш соати бисту ду. Салом, эй субҳи беҳуршеди мағриб. Ин чи мардуми булғачаб, ки нимашаб садои тилвизорро ин қадар баланд мекунад. Кори англисҳо набудагист. Тамоми табақаи чаҳорум бедорхоб шуд. Ман бо нигоҳи парвозӣ ба осмон, ба умқи туманҳо сафар мекунам. Чӣ қадар муъҷизаофаринанд инсонҳое, ки дар зери осмони ғуборолуду ҳамешабарон шаҳри зебои бешабиҳа сохтаанд.

Вақти субҳона устод Қаноат меғӯяд:

– Ман як одами камхобам. Нимашаб телевизор рӯшан кардам, ки барномаи ҷолибе дошт, аммо нуқтаи паст кардани садоро наёфтам. Ин ҷо ҳама чиз автоматист, ки мо забонашро намедонем.

– Аҳсан, устод, – гуфтам, – боз ман аз бегонаҳо бадгумон шудаам.

Мо се нафар – устод Қаноат, ман ва доктор Алиризо Қазваи машҳур, ки нав аз Эрон омада буд, ба музаи бузурги Бритониёи Кабир меравем. Ҳаво 3-5 дараҷа гарм. Дар кӯча қисми раҳгузарон ҷомаҳои пашмиву полту пӯшидаанд, қисми дигар нимбараҳна бо пираҳанҳои тобистона мегарданд. Борони реза мезанад ва бештарини мардум бе чатр ва бе эҳсоси нороҳатӣ зери борон қадам мечинанд. Борон сел мешавад, чунон сели бадҳайбат, ки ман дар умрам надидаам, боз ин мардум бепарво қадам мезананд. Аҷабо, инҳо сармо намехӯранд?

– На, одат кардаанд, – меғӯяд Қазва. – Ҳамаашон дар манзил дастгоҳҳое доранд, ки дар ду дақиқа либосашонро хушк мекунад. Дар хутел, дар утокҳои мо ҳам чунин дастгоҳ ҳаст.

Аслан, тариқи либоспӯшии мардуми ин шаҳри суннат-бохта ва ҳамзамон суннатгаро барои тоҷикон ғайримаъмулӣ

аст. Масалан, агар ба ягон базми Хучанд равед, тамоми бонувон муродифи ҳамдигаранд. Пираҳанҳои мучаллояшон, кафши пояшон, орояву перояшон, гулолаҳои гесӯяшон, ҳатто эҳсосу тафаккурашон. Аммо дар Лондон бештар аз 80 миллату қавм зиндагӣ мекунад ва касе такрори дигаре нест. Мутаваҷҷеҳ мешавам, ки халқҳои осӣёй – ҳиндуҳо, чиниҳо, чопуниҳо, куриягиҳо бештар пираҳанҳои чашмрабони дуррахшон мепӯшанд. Мардуми фарангӣ ва бумиёни Лондон бештар чомаҳои одиро дӯст медоранд. Кафшҳои бепошна, доманҳои хокистарранг, блузҳои пахтагиву абрешимӣ. Оре, самти андешаи онҳо ба руҳоният бештар аст. Барои ҳамин толори осоргоҳҳо, тиётиру китобхонаҳо, толорҳои семинару конференсҳо ҳамеша пуродам аст. Ман қаблан ҳаёл мекардам, ки зангиҳо дар Аврупо одамони фаръӣ ҳастанд ва шуглашон чокариву хидматгузорист. Аммо на, зангиён ва ҳам ақвоми дигар дар Лондон худро мухтор ва соҳибватан эҳсос мекунанд ва хеле дилпур дар кӯю барзан қадам мезананд. Дар тахтаҳои эълон аксҳои бузурги ҳабашҳои овозхонро овехтаанд, ки концерт баргузор мекунанд. Ҳабашҳо ва дигар мардуми ғайрибумӣ дар қори давлатдорӣ ва дигар қорҳои масъул ширкат менамоянд.

Фикр мекунам, ки роҷеъ ба музаи бузурги Бритониё хонандаи тоҷик қаблан иттилоъ дорад. Дар ин шаҳре, ки ҳатто ширкат дар семинарҳо пулакист, вуруд ба осорхона ройгон аст. Музаи бисёрошёна, ки бештар аз сад толор дорад, шоҳқори бузурги меъморист. Дар ошёнаи дуҷум толори бузурги мудавваре ҳаст, ки мардум фароғат мекунанд, қаҳва менӯшанд, ба мағозаҳои китобу армуғон сар мезананд. Толорҳоро давр мезанему мутмаин мешавем, ки бештарини ашъи нодири муза ёдгараҳои қадими мардуми Юнон, Рум ва иронӣ ҳастанд. Ҳазинаи Амударё инҷост, зари Зарафшон, бозмондаҳо ва шикастапораҳои шаҳрҳои қадими Хатлону Суғдзамин, мучассасаҳои бостонии Таҳти Чамшад, сиккаҳои шоҳони Хуросон, дастхатти кутуби аҷдоди мо, кӯзаву обдастаҳо,

зару зеварҳои шохони Сосонӣ ва амирони баъдина, тамоми ёдгараҳои аҳди куҳан, ки марбут ба ниёкони мост, ин ҷо маҷмуа шудаанд. Намедонам, мо бо ин фарҳангу тамаддуни беназира, ки акнун сарвати инглисҳост, ифтихор кунем ё гирия. Ҳоли ин ёдгараҳо ҳоли кӯдакест, ки дар хонаи модар шояд хор мешуд, дар хонаи модарандар нозпарварду гиромиву муҳташам аст. Ин пайкараҳои тамаддуно инглисҳо хеле эҳтиёт мекунанду азиз медоранд ва намегузоранд, ки мо даст расонем.

Дар як толор искелетҳои одамонро гузоштаанд, ки ҳар тамошogar хоҳу ноҳақ ба фарҷоми ногузири худ меандешад. Искелетҳое, ки хушдор медиханд:

Ҳой мардум! Ҳолиё, ки фурсат ҳаст, шитоб кунед: барои офаридан, барои дӯст доштан! Ҳамин устухонпора ҳам рӯзгоре чашми тамошо боз карда буд ба дунё, ӯ ҳам чун мо ғаму шодиҳое дошт, ӯ ҳам ошиқи касе буд ва шояд таронаҳое ҳам мегуфт, оҳангҳое менавохт, китобҳое менавишт, донаҳое мекишт, дарахтҳое месабзанд...

Баъди нимарӯз роҳнамои мо Маҳдии Ҷомӣ устод Қаноат, Ҳаёт Неъмат ва маро ба меҳмониҳои родиюи машҳури Би-Би-Си мебарад. Дар бахши форсии родиёи Би-Би-Си рӯзноманигор Дориюш, ки се моҳ қабл аз Тоҷикистон барои кор омадааст, роҷеъ ба дурнамои забони тоҷикӣ бо мо суҳбат мекунад. Дидор ва мулоқот бо бист нафар корманди бахши форсии Би-Би-Си таҳти роҳбарии доктор Боқир Муин, ки ҳамаашон моро аз тариқи мусоҳибаву суҳанронҳои пешинамон мешинохтанд, басо ҷолиб буд. Устод Ҳаёт Неъмат, ки бо тори садафбандашон омадаанд, ба нола суруд меҳонанд:

*Пушту паноҳи ман буд девори дилбари ман,
Аз гирия бар сар афтод, эй вой, бар сари ман.*

Мо бо устод Қаноат шеърҳо кироат мекунем ва ман ғитаи овози хонандаи бемисли мо устод Ҷӯрабеки Мурод ва кутуби адибони тоҷикро ба ёрони раҳдур ҳадя мебахшам.

Онҳо моро дар ҳалқаи муҳаббат гирифтаанд, аммо дил, ин дилаки ношикебо боз бо ёди ватар пар-пар мезанад. Дориюш – Шафқатҷони Фалғарӣ, ки ҷавони хеле рамузфаҳму дилошност, андуҳи маро эҳсос мекунад:

– Фарзона, куди Хучанд чанд буд?

Ӯ чанд рақами куд ва панҷ рақами ошноро мечинад ва аз он канораи дунё садои пайванд меояд:

– Аяҷон, ба ман қалами англисӣ биёред.

– Албатта, Шоҳонаҷон.

– Аяҷон, ин ҷо соат дахуними шаб. Он ҷо чанд?

– Севу ним, чонам. Шабат хуш. Шаби азизат хуш!

Нури заифи офтоб тирезаро фатҳ кардааст. 365 рӯзи Лондон фақат 50-55 рӯзи офтобӣ дорад. Сафари ҳафтрузаи мо низ як рӯзи офтобӣ дошт.

Инак, 17-уми май, рӯзи панҷшанбе дар толори ҷаласаи Донишгоҳи ховаршиносии Сояс кори Конфронси умумиҷаҳонии шеърӣ порсии мудерн оғоз мешавад. Дар он меҳмонон аз Фаронса, Олмон, Ҳуланд, Суис, Итолиё, Испониё, Амрико, Чопун, Чин, Ҳиндустон, Покистон ва соири кишварҳои олам ҳузур доштанд, ки ҷумла муҳаққиқон ва дӯстдорони шеърӣ порсӣ буданд. Рӯзи аввали кори конфронс олимон, мунаққидон ва шоирони машҳури порсизабон Муъмин Қаноат, Аҳмад Карими Ҳаккок, Тоҷӣ Пурномдориён, Самеии Ҳомид, Шубоби Ваҷдӣ, Анаҳитои Худоназар, Шафқати Раҷабиён, Нозанини Низомшаҳидӣ ва Гароннози Мусавӣ гузориш ва суҳанронӣ карданд.

Дар вурудгоҳи толор намоишу фурӯши кутуби иронӣ ва нигорхонаи асарҳои ҳунарии наққоши машҳадӣ хонум Пурони Хуросонӣ ташкил шуда буд. Пурон дар пораҳои матоъ бо сӯзан тасвирҳои бемисли асотириву имрӯзин офаридааст, ки бо ҳамоҳангии мусиқии суннатии иронӣ ба ҷашму дили зебопазири мо таъсир мерасонад. Ҳар мусаввараи ӯ дариҷаест, ки руҳи моро ба ҷаҳони комилтар, ки рангҳои рӯшантар садо мезананд ва садоҳои рӯшантар ранг медиҳанд, мебарад.

Иттифоқан, Пурон бо ман хеле пайванд ёфт. Ё ҳамеша дар меҳмонсаро ба утоқи ман меомад ва купии мусавварҳояшро, ки дар Машҳад монда буд, меовард. Ин зани покгавҳари 44-сола, ки ҳанӯз издивоҷ накардааст, тасаввуф ва ирфон меомӯхт ва шуои ирфон дар ҳунараш рехта буд.

– Шеър бихон, – хитоб мекард ӯ. Шеър бихон, ки китоби тозаи зиндагии ман туй. Ман ба ҳар ҷо ки сафар мекунам, манзурам дидори инсонхост, на тамошои гулгашту кӯчаву дарё.

Пурон бо ҳунари худ, ки асли ишқ аст, ба маҷзубиву маҷнунӣ тазвич шуда буд.

Ачиб, меандешидам ман. Дар Лондон низ бештарини мардум дар 40-45-солагӣ хонадор мешаванд ё ҳаргиз издивоҷ намекунанд. Муҷаррад будани хонуми 40-сола як ҳодисаи муқаррарист, ки ҳайрати касеро барнамеангезад. Бештарини хонаводаҳо як фарзанд доранд. Як қисмати дигарашон сагча ё гурбачаеро нозбардорӣ мекунанд ва бо ҳамин қонеанд. Зиндагияшон таъмин аст. Ҳар каси одӣ дар кифаш телефони мобил дорад, дар бонк суратҳисобашро боз кардааст, соҳиби мошин аст. Аммо шаҳр танг аст, касе ки мошинашро як шаб дар кӯча ё мошинсарои умумӣ мегузорад, бояд ба маъмурон бист дулор супорад. Воҳиди пули инглисҳо фунтстерлинг аст, ки агар ба дулор гардонед, маоши ҳадди ақали мардум дар як моҳ 1000-2000 дулор мешавад, ҳадди бештараш 100000 дулор, нархи молу мавод дар мағозаҳо хеле гарон аст, зеро одамон қобилияти харидорӣ доранд. Аммо камбағалҳоро бечораҳо ҳам чун дар ҳама ҷойи дунё кам нестанд. Гадоён дар кӯчаҳо шабро рӯз мекунанд. Як фунтстерлинге, ки ба гадо медиҳанд, 1,5 дулор аст. Гадо дар як шабонарӯз метавонад 100 дулор ба даст орад ва дар он қиматистон боз ҳам гадо монад.

Зиндагии шабонаи Лондон низ бисёр пуршӯру садранг аст. Соат 2-и шаб, вале бештарини мардум дар кӯча ё дар меҳмонӣ, дар тиётир, синамо, тарабхона мегарданд. Ҳама ҷо чароғистон аст ва кӯву барзан ҳаёли хоб надорад.

Рӯзи якуми ҷаласа дидори шоири мумтози муқими Лондон Жола Бадеъ бароям басте гуворо буд. Баъди маҳфили Наврӯзи Аҷам, ки дар Кохи Борбад соли 1988 бо ибтиқори устод Гулрухсор доир шуда буд, тақдир моро боз ба ҳам овард. Жолаҳонум фақат як рӯз дар ҷаласа ҳузур дошт ва рӯзи дувум ба дунболи корҳои дигараш ба Порис парвоз кард. Дар суҳбати ширине, ки бо ин бонуи барносурати 75-сола доштам, бо ҳидояти самимии модарона гуфт:

– Ту давоми ман бош!

Ман ҳар вақт Жолаҳонумро ёд меорам, дар хотирам як мисраи сабзи ӯ тулӯъ мекунад:

Баҳори муждарасон, эй баҳори муждарасон!

Рӯзи дуҷуми конфронси муҳаққиқ ва шоири беназир Ризо Бароҳанӣ, Нимо Мино, Ҷаъфари Ёҳақӣ, Фарзонаи Милонӣ, Ҳаёт Неъмат, Алиризо Қазва, Ҳусайни Мансурӣ, Луъбати Фарҳангпур, Наргиси Фарзод ва ман гузоришамонро манзур кардем. Ба андешаи ман, аз кулли маърузаҳое, ки қироат шуданд, суҳанронии Аҳмад Карими Ҳаққок, Муҳаммад Ҷаъфари Ёҳақӣ, Ризо Бароҳанӣ ва Муъмин Қаноат роҷеъ ба имрӯзу фардои шеърӣ мудерн таъсиргузортар буданд.

Ризо Бароҳанӣ муаллифи асари машҳури «Тило дар мис» ҳоло муқими мамлакати Канада аст. Ӯ бо вучуди аслан турк буданаш ашъор ва осори таҳқиқияшро ба форсӣ менависад. Ризо Бароҳанӣ дар суҳбатҳои хусусӣ бо мо изҳор кард, ки хеле меҳодад меҳмони Тоҷикистон шавад, зеро хабар дорад, ки дар он диёр маҳбубият ёфтааст. Ӯ, ки ҳоло ба сӯи 70-солагии роҳ мепояд, пур аз ҷавониву неруи офариниш аст ва давоми «Тило дар мис»-ро таълиф карда истодааст. Бештарини авқо-ташро ба гуфтани шеър мебахшад. Ӯ ҷолибтарин чехрае буд дар маҳфили мо, ки ҳузураш масъулияти дигаронро меафзуд.

Аҳмад Карими Ҳаққок – донишманди маъруфи иронӣ, муаллифи осори зиёди таҳқиқӣ баррасӣ, устоди Донишгоҳи Колумбиёи Нью-Йорк аст, ки бо фитрату хиради қуфлкушояш

чароғи маҷлиси мо буд. Ин марди муътабар даҳ сол қабл бо рӯзноманигори машҳури тоҷик, устоди суратгарону ҳунарварон, сафири муҳаббати Ирон Муҳиддини Олимпур меҳмони манзили мо шуда буд. Бо шарофати ӯ чандин чакомаҳои ману Озарахш ба форсиву инглизӣ дар Амрико интишор шудаанд. Ӯ ҳоло гузидаи тозаи назму насри тоҷикро таҳия мекунад. Ҳамеша самти муҳаббаташ ба тоҷикон ва Тоҷикистон аст. Ба ҳадде ки рӯзи охир барои худохофизӣ пепи ман омад ва хоҳиш кард, ки барои чанд дӯсти тоҷикаш номаву ҳадя ва кӯмакашро расонам.

Маърузаи устод Қаноат «Шеърӣ нимой дар Тоҷикистон» ном дошт. Дар гузориши ӯ таҳлил ва таҷзияи амиқӣ ашъори шуарои навгарои Тоҷикистон ва ҳувияту истиқлолу таҷоруби ҳунарии онҳо омадааст. Худи устод Қаноат, ки падари шеърӣ нав дар Тоҷикистон маҳсуб мешавад, бузургтарин гӯяндаи шеърӣ мудерн пазируфта шудааст. Умедворем, ки маърузаи устод Қаноат дар ҷаридаҳои Тоҷикистон мунташир мешавад. Гузориши ман «Шеърӣ занони суханвари Тоҷикистон» шояд бештар моҳияти иттилоотӣ дошта бошад, на таҳлилӣ. Ҳаройина онро низ дар расонаи фарҳангие манзур хоҳам кард.

Шоми рӯзи дувум дар толори бузурги донишгоҳи Соёя концерти устод Давлатманди Хол баргузор гардид.

Аҳли толор, ки шиносандагони ҳунар ва зебоии ростин буданд, Давлатмандро хеле гарм пазируфтанд, то ҳадде ки 15 дақиқа ба ифтихори ӯ каф кӯфтанд ва аз ҷо бархостанд. Мутмаином, рӯзе маърифати мусиқии мо низ ба пояе мерасад, ки ҳунарманди ростинро аз ҳаваскори бемоя ташхис ва тафовут диҳем. Давлатманд ба ҷуз азамати савтиву овозӣ, ҳунари асливу зотӣ, паҳлугардонии ӯро ширину ғайриинтизори садо истеъдоди нодири пазирой ва шинохти шеър дорад. Ҳаргиз матни заифро намехонад. Ҳаргиз ба худ иҷоза намедихад, ки як-ду абрешимак фурутар занад ва ҳарфи бечавҳарро тарона созад. Бахусус, вақте ӯ мехонад:

*Бинмой рух, ки боғу гулистонам орзуст,
Бикшой лаб, ки қанди фаровонам орзуст.
Як даст ҷоми бодаву як даст зулфи ёр,
Рақсе ҷунин миёнаи майдонам орзуст.*

Аҳли толор ба шӯру шааф меоянд ва руҳи саодатмандашон самоъ мекунад. Давлатманди Хол баъди концерт меғӯяд:

– Ин ҳама муҳаббатро ҳудам ҳам наметавонам тафсир кунам. Дар Уруп Фалакро хеле дӯст медоранд ва умуман, сурудҳои суннатиро арҷ мегузоранд. Баъдан, ман бо се октава (се пилаи овоз) меҳонам, ки ин навъ хонандагон дар Тоҷикистон камшуморанд.

Бахусус, чанд нафар итолиёӣён, ки дар толор ҳузур доштанд, бештар аз ҳама ҷонбохтаву шефтаи Давлатманд гардиданд. Ба мо рӯшан шуд, ки ҳунаршиноси ҷавони итолиёӣ Федерико, ки он рӯз аз шаҳри Рум ба ҷаласаи мо омада буд, рисолаи дуктуриашро роҷеъ ба ҳунари навозандагӣ ва овозхонии Давлатманди Хол анқариб дифоъ хоҳад кард.

Рӯзи сеюм рӯзи мусиқиву шеър буд. Барои ҳама шоирону ҳофизон то сӣ дақиқа вақт муайян шуда буд ва қисмати сеюми рӯз, яъне шомии рӯзи сеюм ҷашни милоди шоири бузурги Аҷам Лоиқ Шералӣ таҷлил гардид. Ҷашни устод Лоикро Маҳдии Шарифи Ҷомӣ – шоир ва рӯзноманигори мумтози хуросонӣ, ки ҳоло муқими Лондон аст, раисӣ кард. Нахуст, Муъмин Қаноат рубоиёти дар сӯғи устод Лоиқ навиштаашро хонд, ки оғозаш ин буд:

*Ҷон будию рафтӣ, зиндаам, ҳайронам,
Дар васлу видоӣи ҷону тан сарсонам.
Бо ашк марез пок дар домани хок,
Бо ханда марав ту аз лаби хандонам.*

Овозхони машҳури афғонистонӣ Довуди Сархуш, ки ҳоло дар Порис зиндагӣ мекунад, чанд сурудеро ба матни устод Лоиқ манзури мустамеон кард:

*Дар ин замона ба ҳар баҳона
На ту бимонӣ, на ман бимонам.
Насиби дилро зи дори бунё
На ту ситонӣ, на ман ситонам.*

Довуд баъди анҷоми сурудаш гуфт:

Устод Лоиқ шоири дили мананд, ки бе шеъри ҳаётангезашон зиндагии ман комил нест. Ман бо ҳидояти Лоиқ ба фардо имон меорам ва ҳастиямро идома мебахшам дар ин ғурбатсаро, ки ёди ватани абғорам диламро ниҳону ошкора метарошад ва ба нола меҳонад:

*Мусофир, ёсуман дорад тани ту,
Ҳавойи шаҳри ман дорад тани ту.
Биё, то борҳо даврат бигардам,
Ҳанӯз атри Ватан дорад тани ту.
Аз роҳи дур омадӣ, чӣ носабур омадӣ,
Монда набоишӣ,
Хаста набоишӣ.
Мушки Хутан бар танат,
Атри Ватан дар танат.
Монда набоишӣ,
Хаста набоишӣ.
Гул ба гулистон, оташ ба зимистон,
Моҳӣ ба дарё, оҳу ба биёбон.
Аммо ману ту зеби ҳамем, дилбари афгон,
Аз ҳам на зиёду на камем, дилбари афгон.
Ба шаҳри ғурбат овора шудам,
Ба мулки мардум бечора шудам.
Дар ҳам шикастам аз вақте ки рафтӣ,
Таронаҳоро оташ задаам,
Оташ ба қалби саркаш задаам,
Аз ҳам гусастам аз вақте ки рафтӣ.*

Таронаҳои Довуд, ки воқеан савту садои довудӣ дорад, сӯгномаи ҷонфишори ватани маҷруҳаш – Афғонистон аст.

Ватани бечорае, ки ин ҳама солиён наметавонад аз қайди таҷовузу хиёнат ва разму пайкори худиву бегона раҳо шавад. Таронаҳои Довуд нафири нолаи ғарибест, ки дар биёбони холии руҳ ёди гулҳои Ҳирот мекунад:

*Беошёна гаштам,
Хона ба хона гаштам.
Бе ту ҳамеша бо ғам
Шона ба шона гаштам.
Сарзамини ман! Хаста-хаста аз ҷафой,
Сарзамини ман! Бесуруду бенавой.*

Барои ман мояи шодӣ ва ғайриинтизор буд, ки Довуди Сархуш таронаро бо матни ман мехонд:

*Қасам ба номи баҳорон, ки ман аз онӣ тӯям,
Чӣ тег мезанӣ бар ҷони ман, ки ҷони тӯям.
Ту охирин асари нур дар гуруби манӣ,
Ман охирин нафаси сабз дар ҳазони тӯям.*

Ӯ баъди анҷоми суруд фита ва дискашро бо соядасте пуриғроқ ба ман ҳадя намуд: Ба машғаладори шеърӣ порсӣ хонум Фарзонаи Хучандӣ аз Довуди Сархуш.

Шоири Афғонистон Беранги Кӯҳдоманӣ, ки чандин сол дар Душанбе сукунат карда буд ва ҳолиё муқими Лондон аст, шеъре ба ёдмони устод Лоиқ хонд:

*Чун оби чашма ҷӯши суханҳои Лоиқ аст,
Боди баҳор шеърӣ дилоройи Лоиқ аст.
Он дам, ки лолае бикашад сар зи ҷайби хок,
Тасвири тозаи дили шайдойи Лоиқ аст.
Ҳар ҷо ки гунча боз шавад, атри шеърӣ ўст,
Ҳар ҷо ки шиқ хона кунад, ҷойи Лоиқ аст.
Ӯ вориси Санову Аттору Мавлавӣ,
Чун рӯдбори маст ғазалҳои Лоиқ аст.
Кокси сухан ба кӯшиши ў устувор шуд,
Шеърӣ баланд ҳиммати волейи Лоиқ аст.*

*Аз дил суруд шеър ба дилҳо нишаст зуд,
Ҳар ошнойи шеър шиносӣ Лоиқ аст.
Ў посдори дурри дарӣ, лафзи Рӯдакист,
Ё Раб, барор, он чӣ таманнойи Лоиқ аст.*

Давлатманди Хол низ дар шоми Лоиқ таронаи устодро тараннум кард:

*Ду раҳсозему раҳпаймо, ману дарё, ману дарё,
Ду ҳамроҳему ду танҳо, ману дарё, ману дарё.*

Барои ман низ насиб шуд, ки номаи дарди миллатамро ба гӯши мағрибиёну машриқиён расонам.

Шоирон Самеи Ҳомид, Ризо Бароҳанӣ, Ҳаёт Неъмат, Алиризо Қазва, Нозанин Низомшаҳидӣ, Гароннози Мусавӣ, Ҳусайн Мансурӣ шеърҳои суннатӣ ва ҷадиди мудерн хонданд. Басе шодибаш буд, ки баъди хатми маҳфил фарангиёни форсидон меомаданду ба мо – тоҷикон мегуфтанд:

– Мутаассифона, мо то имрӯз намедонистем, ки бад-ин тариқа ширин ба порсӣ мешавад сухан гуфт. Кош, мо низ бо ҳамин шева ҳарф мезадем.

Ҳоло ман чанд намунаро аз шеърҳои шоирони фавқ, ки дар ҷаласаи онрӯза манзур шуданд, пеш меоварам.

Самеи Ҳомид, шоири машҳури Афғонистон, ки ҳоло муқими Дин-Морк аст, бо ҷунин муқаддима ба хониши дубайтиҳояш пардохт: – Дубайтӣ модаркалонамро ба ёдам меорад. Дар ҷоштҳои доғи Мазор, зери ҷатри мушаббаки ҷанор менишаст ва дубайтии гесувонашро бо афсонаҳои нуқрай мебофт. Садояш ҳавои муаттари Ғазнинро тараннум мекард. Оҳ, он боғҳои дӯшизаву шиновар дар лаҳзаҳои баҳорина, оҳ, он себҳои бараҳна дар сабади бочгуни осмон:

*Чӣ кас шамъе фурӯзад ёди моро,
Зи торикӣ ситонад доди моро.
Диле дорам, ки мисли шиқ гунг аст,
Кӣ баргардон кунад фарёди моро.*

*Ба дунболи баҳорон гиря кардам,
Ба сони сӯгворон гиря кардам.
Ба зери такдарахте бепаранда
Барои марғи борон гиря кардам.*

*Дирафшии шиқу озодӣ ба шона
Бизан бар гурдаҳои ин замона,
Бибоф, эй шеър, бо дастони фарёд
Зи рағҳои гулӯям тозиёна.*

Шоири иронӣ хонум Нозанини Низомшаҳидӣ низ аз китоби тозаӣ шеъраш «Аммо ман муосири бодҳо ҳастам» поре меҳонад:

*Осмон,
Осмон ҳанӯз он ҷост.
Бо ин ки ман дастонамро гум кардаам
ва ҳақиқати чашимҳои шуморо,
Бо ин ки ман ҳанӯз аз умқи решаҳо нарӯйидаам,
Ҳанӯз он ҷост осмон
ва аср дар сайёрае дигар ҳамчунон тулонист
дар бозҳои хис аз офтобе, ки рангашро намедонам.*

Махдии Ҷомӣ аз дафтари ашъораш «Орзу бар бод» шеъре қироат мекунад:

*Инак, чархе бизан, бар мармари об,
нилуфари оби сукут!
Аз соқои танҳои кадом широқ
Фурӯ фитодай ба об?
Ба дастафшонии ту дар маҷлиси насим
Синаи шаффофи бирка меларзад аз иштиёқ.
Ин ҷо ҳузури хилвате бепоён
Чархе бизан аз нигоҳи номаҳрамон
Дасте бияфшону бигир дасти меҳрубони бод.
То фаро расад баҳор,*

То бишкуфанд дарахтони себ –
 Он бўйи сурхи тароват,
 Он оташи пурилтиҳоб.
 Дар умқи обҳои ранҷ
 Марвориди кадом табассум ба каф омадааст.
 Эй садафи фурӯ хазиди дар инзиво.
 Инак, борони ҳодиса меборад.
 – Марвориди дигарӣ!
 Ба ёд биспор
 Дар сафарҳои оби шик
 Хори маро ба доси широқ баркан.
 Ин ояест
 Дар ибтидои сураи «Ту»
 Эй ҳама ман!

Алиризони Қазва ғазали машхуреро аз дафтари шеъраш
«Ду рақъат ишқ» мехонад:

Ганҷи ин вайрона будам, хору хас дуздидам,
 Шӯри анҷо доштам, боли магас дуздидам.
 Аз ҷафои хеш моро кай умеди растанест,
 Булбулам, аммо зи бахти бад қафас дуздидам.
 Фош мегӯям, ки эминат надорад шаҳри мо,
 Ман чароғи хона аз дастӣ асас дуздидам.
 Узри бахшоиши надорам, сахт таъзирам кунед,
 К-аз дуқони офият умре нафас дуздидам.
 Ақл тиндорад, ки ман аз сарзамини дигарам,
 Баски мазмунҳои дур аз дастрас дуздидам.
 То бидонӣ, дузди озод аст дар шаҳри адаб,
 Ҳафт банд аз дафтари ҳафтод кас дуздидам.

Аслан, бардошти ман аз конфронси порсии мудерн чунин аст, ки ин навъи шеър бо он ки хеле талош мекунад, барои ба шеъри суннатии арузӣ пирӯз шудан ҳанӯз як андоза нокомгор аст ва аслан ин набард бояд хотима пазирад. Бигзор, ҳар навъи шеър, ки шеъри волою ростин аст, ҳуқуқи ко-

мили зистанро дар ҳазорсолаи савум ва баъдҳо низ дошта бошад. Дар Ирон имрӯз ҷавонон ба сабки Сухробӣ Сипехрӣ гаваридаанд ва бештар шеърӣ мудерн мехонанду менависанд. Дар Тоҷикистону Афғонистон шеърӣ суннатӣ ҳанӯз мақоми шаҳриёрӣ дорад. Чунонки устод Қаноат баъдан борҳо ишора карданд, чаласаи мо хулоса нашуд. Яъне касе дар поёни конфронс қарор ё номаи ҳукмеро барои мо қироат накард. Шояд ҳамин беҳулоса будан зебо бошад. Охир намешавад ҷароғи ҳамагонии ҷаҳонафрӯзеро ёфт, ки ҳама шоирон бо раҳнамоии он давоми ҷодаро паймоянд ва ба самти ҳақиқат раванд. Ҳар ки ин ҷароғро бояд дар худ ҷустуҷӯ кунад, ҳар ки ҳудаш бояд матраҳ созад, ки шеърӣ суннатиро чи тозагӣ бахшад, шеърӣ сапедро чи гуна шаклу муҳтаво диҳад, ҳудро дар ҳунар бо чи васила муҷаддад созад. Чи хушоянд буд, ки дар чаласа муродифи шеърӣ сапед ғазалу қасидаву рубой ва анвои дигари ашъори суннатӣ низ садо доданд. Хуштар аз ҳама ин буд, ки мо бо устод Қаноат шеърӣ ҳамватанонамон – шуарои имрӯзи Тоҷикистонро бо ифтихори ростин (на бо шарму хичолат, ки ин сурудаҳо беумку каммояанд) мехондем ва истиқболи гарм медидем.

Барои ман ҷолибтарин нукта он буд, ки тамоми муҳаққиқони фарангиву амрикоӣ меғуфтанд: Аввалин шоире, ки дар Амрикову Инглистон мехонанд, Уилям Шекспир аст ва дувум Мавлавии Балхӣ. Ҳамин дувум будан ҳам маро саодатманд кард, дар ҳоле ки Мавлоноӣ бемисли мо, Ҳофизи Саъдиву Хайёму Камоли мо аслан мақоми аввалиядоранд. Фақат нубуғи ҷаҳонпаймо метавонад ҳатто аврупоёни назарбаланду бовикору худгароро мусаххар созад.

Се рӯзи кори конфронс гузашт ва якшанбеи дилгир оғоз шуд. Чунонки Фурӯғ меғӯяд:

Ҷумъаи соқит,

Ҷумъаи матрук.

Ҷумъаи чун кӯчаҳои кӯҳна ғамангез.

Ҷумъаи андешаҳои танбали бемор.

*Чумъаи хамёзаҳо.
Чумъаи беинтизор.
Чумъаи таслим.*

(дар Ирон чумъа рӯзи таътилу фароғат аст).

Имрӯз 20-уми май, зодрӯзи хучастаи устод Лоиқ аст. Ҳамчунон рӯзи милоди устод Қаноат, ки 69-умин урдибиҳиштро дар туманистони Лондон дуруд мегӯянд. Баъди субҳона ман огоҳ шудам, ки калиди утоқро гум кардам, аммо, мутаассифона, забони англисиро намедонистам, ки ба чустучӯ бароям. Пеши оқои Қазва рафтам:

– Алиризо, ба ман кӯмак кунед, калидам гум шуд.

Қазваи меҳрубон бо устод Қаноат чандин ошёнро сар мезананд ва бебарор бо навбатдори хутал меоянд, ки дарамро боз кунад. Ҳикояте аз Агтор ба ёдам меояд, ки касе дар чустучӯи калид мегашт ва орифери аз ин кори ӯ аҷаб омад, ки гуфт:

– Ман хона надорам, ки ба дунболи калид гардам. Ту ҳаройина хушбахтӣ, ки лоақал хона дорӣ.

Ин ҳангом дар долон шоири Афғонистон Самеъи Ҳомид пайдо шуд ва байте аз Бедил хонд:

*Касе дар банди ғафлатмондае чун ман надид ин ҷо,
Ду олам як дари боз асту меҷӯям калид ин ҷо.*

Ин Самеъ дар сивудусолагияш соҳиби 14 китоби шеърӣ нақд аст ва як асараш, ки таҳлилу баррасии осори Бедилро фаро мегирад, «Калиди дари боз» ном дорад. Ё ба ман як баста қанд ҳадя карду гуфт:

– Ба муносибати пайдо шудани калид ва ба умеде, ки рӯзи дидор ҳамагон қанди порсиро дар Хуросон хӯрем.

Калид ҳам пайдо шуд, аммо дили ман аз хонааш рафта аст. Касе дарро мекунад.

– Биёед, устод Қаноат – устоди тозамилоди мо. Дар ин якшанбеи ғурбат чӣ кор мекунем. Охир бояд дар Панҷекат

мебудем. Дар Мазори Шариф тавофи мазҳари устод Лоик мекардем.

Устод ҳанӯз посух надода садои тилфун баланд мешавад.

– Устод, шумо гӯширо бардоред ва агар мухбире бошад, гӯед, ки ман нестам – мегӯям ман (зеро ҳамарӯза аз гузоришу суҳбатҳои тулонӣ хеле хаста будам).

– Алу, хонум, шумо аз роиёи Озодӣ?

– Не, Фарзона нест. Куҷое рафт. Баъди чопт меояд.

– Чӣ? Ман дар утоқи ӯ чӣ кор мекунам? – Устод суломе ба ман менигаранд. Ман китф барҳам мезанам.

– Ман... Ман...

– Не, телефони оқои Қаноатро намедонам, шумораи утоқашон 432. Лутфан, ташриф биёред.

– Уф, ман имрӯз ба 69 даромадам ва аввалин бор дар умрам бо фатвои ҷӯҷаи навболе дурӯғ гуфтам, – маро танбех доданд устод.

... Ва мо ҳар ду ба тамошои кӯча мебароем. Мағозаҳои шаҳр шабеҳи осорхонаанд, он қадар армуғонҳои зебо доранд, ки чашми кас сиёҳӣ мезанад. Аммо вақте ки қиматашонро мефаҳмед, бештар мутмаин мешавед, ки ин ҷо муза аст ва бурдани чизе мамнуъст. Ман талабгори як гурбачаи маснуй мешавам ва бо устод Қаноат ҳисоб мекунем, ки қимати ин гурбачаи ношуд 6 сомонист. Баъди харидан мефаҳмед, ки фиреб хӯрадем – 20 дулор будааст.

– Ин гурбачаи фиребо моро ғорат кард – мегӯянд устод ва хандон роҳро идома медиҳем. Ба ҳар даре, ки ворид мешавем, худ ба худ (бе он ки даст расонем) боз мешавад ва баъди рафтан баста мегардад.

Лондон шаҳрест, ки агар бе роҳнамо аз як кӯча ба кӯчаи дигар рафтӣ, хатман раҳгум мезанӣ. Биноҳи ба ҳадде шукӯҳманду фалакбӯсанд, ки гоҳи фарозашонро базӯр мебинем. Дарахтҳои ҳама дар сояи иморат монда ва назарногир метобанд. Ҳеҷ қасре ё коҳе шабиҳи ҳамдигар нест. Дар фосилаи ҳар ду метр сутунҳои баланде қад кашидаанд, ки дар онҳо сабади

гулҳои тоза овардаанд. Шояд ҳамарӯза он гулҳоро иваз меку-
нанд, ки хеле ботаровату муанбаранд. Аслан, Лондон шаҳри
гулхост. Бештар аз 300 навъи гулро мебинам ва ҳайрон ме-
шавам ба ҳаёти хуррами гулҳо дар ин ҷазираи борон. Девор-
гулҳое бо дарозии 30 метр ё бештар ба авҷ қад кашидаанд. Ё
тавба! Чаро ман дар мавҷи гул ғӯтаварам ва боз нола мекунам
дар ҳаҷри ҳамон лолаҳасаки маъсум, ки субҳҳои фарвардин
аз лаби боми хонамон маро саломӣ сабоҳӣ мегуфт.

– Фарзона, – садо мекунад касе. Ба ақиб нигоҳ мекунам –
Ҳусайни Мансурӣ – ҳамон Ҳусайне, ки Фурӯғи Фаррухзод аз
ҷазомхонаи Машҳад гирифта ва ба фарзандӣ пазируфта буд.
Ӯ ҳоло тарҷумони тавоноӣ шеърӣ форсӣ ба забони олмонӣ
аст ва дар Муних зиндагӣ мекунад.

– Фурӯғ аз 4 то 9-солагиам, яъне то рӯзи вафоташ маро
тарбият кард, – мегӯяд Ҳусайн.

Ман бо падару модари ҷазомиям дар ҷазомхонаи (ма-
хавхонаи) Машҳад мезистам дар ҳоли ҳақириву бечорагӣ.
Ҷазомхона дар беруни шаҳр воқеъ буд ва касе аз дунёи берун
ба он намеомад ва касе кӯмаке ҳам намефиристонд. Падари
ман оқои Мансурӣ, ки марди бофарҳанге буд ва ин беморию
аз нафари туфайлие сироят гирифта буд, мактаб боз карда
ба ҷазомиям савод меомӯхт. Рӯзе ҷаҳор нафар ба ҷазомхонаи
мо омаданд: 1 зан ва 3 мард. Онҳо бо ҷазомиям суҳбат кар-
данд ва ба навор бардоштани филм шуруъ намуданд. Он зан,
ки баъдан маълум шуд, исмаш Фурӯғ будааст, падарамро ба
мушовирӣ хоста буд ва соатҳои зиёд дар утоқи мо менишаст.
Рӯзе ба ман дурбини аккосиашро дод, ки тамошо кунам.
Ман, ки чунин асбоберо дар умрам надида будам ва умуман
камтарин робитае бо ҷаҳони хориҷ аз ҷазомхона ва ашӯву
одамҳояш надоштам, бисёр ба завқ омадам. Фурӯғ маро на-
возиш кард ва гуфт:

– Чи бачаи хубе.

Ӯ бе ҳазару парҳез ба ҷазомиям барои салом даст дароз
мекард, ҳамроҳашон ғизо меҳӯрд, суҳбатҳои тулонӣ менамуд.

Вақте Хусайн ин ҳарфҳоро мегуфт, ривояте аз «Достони Ростон»-и Аллома Муртазо Мутаҳҳарӣ ба ёдам омад.

«Дар Мадина чанд нафар бемори ҷазомӣ буд. Мардум бо танаффуру ваҳшат аз онҳо дури мекарданд. Ин бечорагон аз он андоза, ки ҷисман аз бемории худ ранҷ мебурданд, руҳан аз танаффуру инзиҷори мардум ранҷ мекашиданд ва чун медиданд дигарон аз онҳо танаффур доранд, худашон бо ҳам нишасту бархост мекарданд. Як рӯз ҳангоме ки даври ҳам нишаста буданд, ғизо меҳӯрданд, Алӣ ибни Хусайни Зайнулобиддин аз он ҷо убур кард. Онҳо имомро ба сари суфраи худ даъват карданд. Имом маъзарат хост ва фармуд:

– Ман рӯзадорам. Агар рӯза намедоштам, поин меодам. Аз шумо тақозо мекунам, фалон рӯз меҳмони ман бошед. Инро гуфту рафт.

Имом дар хона дастур дод, ғизои бисёр оливу матбуъ пухтанд. Меҳмонон тибқи ваъдаи қаблӣ ҳозир шуданд. Суфраи мухтарамона бар ишон густурда шуд. Онҳо ғизои худро хӯрданд ва имом ҳам дар канори ҳамон суфра ғизои худро сарф кард».

Филми машҳури Фурӯғ бо унвони «Хона сиёҳ аст» дар ҳаёти мардуми ҷазомӣ растохезе ба зухур овард. Баъди интишори филм аз ҳама гӯшаи дунё ба ҷазомхонаи Машҳад кӯмаки зиёд ворид шуд, ҷазомииён аз гуруснагӣ раҳо ёфтанд ва меҳрубониву ҳамдардии солимонро эҳсос карданд. Шарофати Фурӯғ хонаи сиёҳи моро фурӯғистон карда буд. Рӯзе, ки Фурӯғ ба ҷазомииён падруд мегуфт, марду зан мегиристанд ва ўро дуои нек менамуданд. Ў чунон азизи дӯстдоштанӣ буд, ки таҳаммули ҳичронаш аз ҳама кас қаҳрамонӣ меҳост. Фурӯғ бо ҳама худоҳофизӣ кард ва аз ҳама охир дари утоқи моро кӯфт. Дари ягона утокеро, ки дар он ҷазомхонаи бадбахт ба сӯйи маърифат боз буд, кутуби бешуморе дошт, нури фарҳанг таҷалло мезад.

– Оқои Мансурӣ, писаратро ба ман ҳадя намекунӣ?

Падару модарам бе ҷавобу махву ҳайрон монда буданд. Ду хоҳари кӯчак доштам, ки аз ду дастам гирифтаву намехос-

танд раҳоям кунанд. Дигар касе надоштам. Ниҳоят, падарам гуфт:

– Чудой аз Ҳусайн барои мо баробари марг аст. Аммо ман меҳоҳам, ӯ ба ҷаҳони бузург барояд, зиндагии ростини инсонӣ оғоз кунад, аз шаъшааи Фурӯғ рӯшан шавад. Бирав, писарам, баъд аз ин Фурӯғ модари туст.

Фурӯғ маро ба Техрон бурд. Азбаски ба кори синамо вақти зиёде масраф мекард, барои парваришу ниғаҳбонии ман дояи меҳрубоне гирифта буд.

Чи саодати зебо дошт панҷ соли бо Фурӯғ буданам. Ман сахт шефтаи ӯ гаштам. Ман ӯро «момон» намегуфтам, мегуфтам Фурӯғ. Ӯ меҳост ба ман исми дигар диҳад. Мегуфт, биё туро Исфандиёр ном диҳам. Аммо ман боз ҳам Ҳусайн мондам. Дертар, падари Фурӯғ меҳост номи хонаводагии маро тағйир диҳад ва дар шиноснома ному насабам Ҳусайни Фаррухзод сабт шавад, аммо ман, ки 16-сола будам ва зиёд ба зиндагии ҷузомиён меандешидам, ба эҳтироми падари муътабарам аз насаби ӯ даст накашидам.

Фурӯғ кам вақти ҳолӣ дошт, ки ба роҳат дар хона нишинад ва бо ман бозӣ кунад. Аммо тамоми он лаҳзоти кӯтоҳе, ки дар хона ба сар мебурд, офтобона муҳаббаташро дар сарам мерехт. Баъдан, Фурӯғ рӯзҳои зиёд абрӣ мегашт. Соат-соат мегирист, нола мекард, бо касе намехост ҳарфе занад. Он рӯзҳо дилаки кӯчаки ман дар шиканҷаи бузург гирифта буд. Намедонистам, чӣ коре кунам мани кӯдак, ки Фурӯғи азизамро наҷот бахшам.

Аслан бузургтарин дарёфт ва бахти ман дар зиндагонии пуразиятам ҳамин Фурӯғ аст. Баъди марги Фурӯғ зиндагӣ он қадар печу ҳамҳое пеш овард, ки ман дар чорсӯ ҳайрону ночор мондам. Фақат баъди бист соли рафтани Фурӯғ тақдир дубора ба рӯям дари иноят боз кард ва ба дили шикастаи ман ишқ ҳадя намуд. Инак, бо он ишқ ҳамсарнавиштам. Хонумам Марзия, духтари покистонӣ, ки дили афтодаамро аз зери кафши замон бардошт ва ба рӯйи мичгонҳои нозукаш

гузошт. Ҳоло бо Марзия ва писари 14- солаам Манучеҳр зиндагии босаодате дорем. Писарам дар ин кӯдакӣ ҳунарманди синамо аст, дар филмҳои олмонӣ нақши аввалия иҷро мекунад ва соле то 30000 дулор пул мегирад. Таъмини хонавода ба дӯши ӯст, – мегӯяд бо ханда Ҳусайн.

– Хонумҷон, агар хоҳиш доштӣ, имрӯз ба манзили Иброҳими Гулистон, (дӯсти Фурӯғ, ки қаблан раиси ширкати «Гулистонфилм» буда ва китоби «Таваллуде дигар» эҳдо ба ӯст) ки 100 км дуртар аз Лондон аст, бо қатора меравем. Ин субҳ ӯ бо телефон хоҳиш кард, ки ман ташриф биёрам – мегӯяд Ҳусайн. Ман тавсифи Гулистон ва манзили лондонии ӯро қаблан аз устод Аскар Ҳаким шунида будам ва хоҳиши рафтан доштам, аммо гуфтам:

– Барои ман ҳама касе ки бо Фурӯғ иртибот дорад, мазҳари муъҷизаҳост. Аммо имрӯз барои дили ман рӯзи ёди Лоик аст. Устод Лоик шоири беназири порсигӯ, ки Шумо, мутаассифона, роҷеъ ба ӯ кам маълумот доред.

– Оре, ман хеле хоҳиш мекунам, китоби устодро ба ман бифристӣ, то ба олмонӣ тарҷума кунам. Ин акси Фурӯғ ҳада ба ту – мегӯяд Мансурӣ ва ҳарфҳои мунире дар пушти акс менависад. Ман ҳам ба ӯ китоби «Шукуфаи андух»-и Матлубаи Мирзоюнус (роҷеъ ба ашъори Фурӯғ) ва дафтари ашъори худро эҳдо мекунам.

– Ман дар Муних анқариб чаласаи шеър баргузор мекунам, ки бо оқои Озарахш, хонуми Матлуба ва дигар алоқамандони шеър хатман меоям. Ин кутубро, ки армуғон додӣ, ба олмонӣ тарҷума мекунам, – мегӯяд ӯ ва ба ман худоҳофизӣ мекунад.

Ман меандешам, ки ин марди 44-сола, ки сураташ бисёр шабеҳи шодравон Сайфи Раҳимзод аст, чӣ дардҳои ҷонфишоре дорад. Дар фосилаи чихил сол волидайнашро надидааст. Падараш аз олам даргузаштааст ва бо модараш муқотиба дорад. Як нафаре, ки аз хонаи сиёҳи ҷазомиён раҳо шуда ба ҷаҳони беканора, ки он низ ба сиёҳӣ андудааст, нақб

кандааст. Аммо ҳамеша ба ибтидои худ, ба ҳамон хонаи сиёҳ фикр мекунад. Ба падару модари зишташ, ки руҳашон матлаи зебой буд. Ба хоҳаракони фариштааш, ки бо сарнавишти сиёҳ таваллуд шудаанд. Ба ҳамаи ҷазомииён, ки наметавонанд дар муқобили иҷтимои наҳс ва ҳукми азал коре кунанд.

Дар шохсор парандаҳо ҳамосаи шодӣ меҳонанд. Боз сухани Мансурӣ дар гӯшам садо мезанад:

– Муних шаҳри оромтабиат аст. Парандаҳояш ҳам чун парандаҳои аҳди қадим ба лаҳни бостон меҳонанд. Аммо аҳсан ба мургони Лондон, ки бо ин ҳама сару садои мошинҳои бешумора созгор мешаванд ва боз ҳам нағамоти ҷовидонаи худро идома медиҳанд.

Ман ба ин сӯйи хиёбон мегузарам. Роҳҳои кӯчаҳои марказии Лондон бисёр камбаранд: 3-3,5 метр, роҳҳои Хучанд дар қиёс чандин баробар бузургтар метобанд. Сабаб ин ҷост, ки роҳҳо 500 сол қабл ба ҳаҷми як аспу ароба сохта шудаанд ва дар ду ҷонибашон биноҳои шукӯҳманди қадим қад кашидаанд. Дигар намешавад, ба хотири васеъ кардани роҳ биноҳои таърихро хароб кард. Дар муқобили ҳутели мо парки хурде ҳаст, ки дар охирин рӯзи урдибиҳишт ҳолу ҳавои фарвардин дорад. Навсабзу навшукуфта. Атри гулҳои ёсаминаш бо димоғҳои баста мечангад. Одамон дар рӯйи алафзори боғ паҳлуи ҳам хобидаанд. Одамоне, ки ҳамдигарро намешиносанд ва дар анбуҳи фикрҳои худ ғӯтаваранд. Ин мардуми офтобнадида нури заифи офтоби гурезонро, ки чанд дақиқа шаъшаа мезанад, меҳоҳанд дар ҳал сулулашон ҷабанд. Ин одамон дар ҳоли хобидан низ китобу рӯзнома меҳонанд. Зеро ҳама медонанд: Англия кишвари донишу маърифат аст, кишвари ақлҳои ҷаҳонгир аст, ки бо василаи хирад ҷаҳони бузургро мусаххар кардааст. Як донишгоҳи Оксфорд дар масоҳат баробари Хучанд аст, аммо дар масоҳати руҳонӣ баробари осмон. Фақат маърифат ва руҳоният ҷаҳони мутамаддинро сӯйи боландагиву барозандагӣ мебарад.

Аз болои мардуми хобида санҷобҳову фохтахову ка-
бӯтарҳо беҳарос мегузаранд, медаванду пар-пар мезананд.
Сабаби аз мардум натарсидани ҷонварон ин аст, ки одамон
бо меҳрубонӣ дӯстони бепаноҳи худро нозпарвару дастомӯз
кардаанд. Ҷонварон медонанд, ки таркиби ин одамҳои бе-
озор аз меҳр офарида шудааст, пас ҷаро тарсанд. Ҳикояти
«Ғук»-и Виктор Ҳюго ба хотирам меояд. Ҳюго дар сифати
қурбоқа мегӯяд, ки шояд он вучуди манфур низ худро по-
муназаҳа мешуморад, зеро ҳеҷ мавҷуде аз нури Илоҳӣ бе-
баҳра нест.

«Раҳгузаре китобхонон аз пеши ғук мегузашт ва бо ди-
дани ӯ пошнаи по ба сараш гузошт. Зани дилфиребе аз кӯча
гузар мекард ва ғуки ниммурдари бо нӯки чатраш ба замин
пахш намуд. Кӯдакони хушбахти заринмӯе аз мадраса бар-
мегаштанд ва бо ҳам гуфтанд: кори ғукро сомон кунем. Ҳар
яке ҷӯбе ба даст гирифт ва сару тани он бечораро мезад. Он
беғуноҳи хуншор бо дасту пой шикаста роҳи гурез мечуст.
Кӯдакон санги бузургро гирифтанд ва мехостанд, ки ба
сари ғук зананд. Яке диданд, ки хари аробакаше меояд. Вучу-
ди пиру хастаи хар аз зарбаҳои тозиёнаи соҳибаш маҷруҳ
шуда ва бо машаққати бениҳоят ба роҳаш идома мекард.
Чун ғуки мирандари дид, ба тозиёна заданҳои соҳибаш эъ-
тино накард ва бозистод. Лаҳзаи ба ҳам омадани ду вучуди
бадбахт, ки аз хиёнати инсонҳо ба заволи расидаанд, тифло-
ни шӯхро сокит карда буд. Хар бо лабонаш ғукро навозиш
кард ва дӯсти маҷруҳашро охиставу беозор ба тахтапушташ
гирифт. Санг аз дасти кӯдакон афтод ва онҳо шуниданд, ки
аз ғайб садо омад: меҳрубон бош! «Ҳайвоне ба одамон дарси
одамият омӯхт. Ва Ҳюго мегӯяд, ки харе аз Сукрот муқад-
дастар ва аз Афлотун бартар аст». Эй марди ҳақим! Меҳру-
бонӣ нурест, ки гетиро рӯшан мекунад. Меҳрубонӣ ҳӯи
писандидаест, ки аз ранҷу бадбахтӣ низ нобуд намешавад.
Меҳрубонӣ харе бетамиз ва нодонро бо Худованди лоъязол
наздик мекунад».

Ачиб, ин кабӯтарҳо тамоман эҳсоси бегонагӣ надоранд. Рӯзи охирин, ки бо мо донишҷӯёни тоҷик дар майдони марказии Лондон сайр мекардем, бештар аз дусад кабӯтар пиромуни ман чарх мезад. Дӯстонам ба ҳайрат омаданд ва акс бардоштанд.

– Фарзона, ту кабӯтартар аз кабӯтарҳой, – ба лутф гуфт яке ва эҳсос намудам, ки чӣ қадар кабӯтар будан инсонро хушбахт мекунад. Кабӯтар будан, яъне аз қайди гуноҳу маъсият озод шудан, аз олудагии иҷтимоӣ раҳо ёфтан, пар кашидан, баланд шудан, нигоҳи маъсумеро ба олам бахшидан.

– Ин ҳама мардум гандум меоранд, ки дили кабӯтаронро ёбанд, ту бе кӯшиш инҳоро фатҳ кардӣ, – меғӯяд дигаре. (Баъди хондани ин сафарнома модарам хоҳиш карданд, ки ин ҳарфҳои ситоишро бардорам. Худам ҳам дар ҳамин андеша будам. Бояд иқрор шавам, ки аз сад як қисмати ҳарфҳоеро, ки шунидаам, наовардаам, зеро ҳаргиз лаёқат ва шоистагии он ҳуруфро надоштам. Аммо суханони бародарони донишҷӯро барои хеле шоирона ва самимона буданашон чун беҳтарин ҳадяи зиндагиям ин ҷо овардам, ки аз хонандагони дилбанд маъзарат мецоҳам).

Дар парки муқобили ҳутел чун дар саросари Лондон даҳҳо муҷассамаҳо қомат кашидаанд. Аммо дили ман ҳоло як муҷассама дорад: муҷассамаи Лоик. Шояд чандин нафар ҳавас мекунанд ё ҳасад мебаранд, ки ман дар Лондон ба куллаи саодат расидаам. Аммо ман шеъри Тоҳираи Саффорзодаро (шоири эронӣ) зери лаб замзама мекунам:

*Моҳ дар Ландан бумист,
Чунонки гурбат дар ман.*

Аммо ман ба он азизоне ҳасад мебарам, ки дар деҳи Мазори Шариф нақши кӯдакии устод Лоикро ҷустуҷӯ мекунанд. Ба ҳамон бачаяки маъсуме ҳасад мебарам, ки дар паноҳи шохсори зардолу нишастааст ва чашми бомуҳаббаташро ба меҳмонони ораста медӯзад. Ва фикр мекунад, ки шояд ӯ ҳам

рӯзе ба шаҳри калон меравад, ӯ ҳам гарданбанди мучалло мепӯшад ва хушбахт мешавад. Ӯ ин саодати тифлонаашро вақте мефаҳмад, ки ба шаҳри бузург равад, гарданбанди зебо бандад, дар гирдоби ҳодисот дасту по занад, шикастҳо хӯраду нусратҳо ёбад ва ба ибтидои хушбахтии худ биандешад. Ба ҳамон зардолуи азими пеши чойхона, ки дар оғӯши сабзаш кӯдакиву афсонаҳояшро қой меод.

Субҳ ҳама меҳмонон устод Қаноатро бо шодрузи милодаш табрик гуфта буданд. Ҳоло соати чаҳори баъди нимрӯз мо дар утоқи Ҳаёт Неъмат, яъне дар ҳалқаи хонаводагӣ чашни устод Қаноатро таҷлил мекунем. Ҳама меҳмонҳо ба кишварҳояшон маҳмил капидаанд, мо ҳамин 3 нафар мондем, ки ду рӯзи дигар бо ҳузури худ Лондонро заҳмат медиҳем. Ҳаёт Неъмат тарона меҳонанд:

*Дар Самарқанд қанди мо шуд заҳр,
Дар Бухоро бухор гардидем.*

Ман дар дилам ба Ҳаёт Неъмат аҳсан мегӯям. Ба касе ки рисолаташро барҳақ шинохтааст ва ба ҳифзи бузургтарин ормонҳояш ҳар лаҳза талош мекунад. Касе ки бо ду асобағал ба шиканча роҳ мегардад, аммо ба ҳадде ношикастанист, ки то Лондон ҳам расидааст ва аз баландтарин минбарҳо ҳамосаи дарди миллат ва фироқномаи Самарқанд меҳонад. Ӯ беҳтар аз ҳар каси дигар истеъдоди зистан дорад. Истеъдоди чиҳод кардан, зарбаҳои тақдирро пазируфтани бешикаст мондан, истеъдоди беғубор хандидан, тарона хондан, саломе тоза ба фардо гуфтан ва имони тоза ба васли тоҷикон овардан!

Аҳсан, устод Ҳаёт Неъмат. Шумо самбули ҳаёт ҳастед. Агар ман чун Шумо неруи руҳонӣ медоштам, субҳро дар руҳҳо интишор мекардам. Ишқро аз хоричи сайёра, аз бадарғаи иҷборӣ ба дилҳои ишқнопазири мардум боз меовардам, зиндагиямро ба чокарии Неқӯй мебахшидам, ба гӯши ҳамватанонам ҳамосаи васл меҳондам.

Телефун занг мезанад.

– Хонуми Фарзона. Ман Маҳнозам. Маҳнози Ҳамидӣ. Аз ҳуди ҳутел телефон мезанам. Иҷозат медиҳӣ, пешат оям.

Ва баъди ду дақиқа Маҳноз меояд. Бо гесувони мусалса-ли дарозу парешон, бо чашмҳои бузурги андуҳгин, бо чехраи зебои гандумӣ.

– Фарзона, ин се рӯз ман ҳамвора бо ҳаёли ту мегардам. Ман, аслан, кулидухтарам (лӯлидухтар). Дерест, ки аз Техрон ба Лондон кӯчидаам. Ҳамсоли тустам, чанд дафтари шеър дорам. Ин ҳадя ба ту, – мегӯяд ӯ ва китобашро бо унво-ни «Ҳарфе барои ҳеҷ кас» ба ман мебахшад.

Китобро боз мекунам:

Сиёҳ

Моҳ боло меомад.

Ва шаб торик аст ҳанӯз

Дар сайёрае, ки моҳтобашро ҳам рабуданд.

– Оҳ, Маҳноз, ман ин сурудаҳоро хонам, ба депрессия гирифта мешавам, – мегӯям.

– Худам ҳам гирифтаам, – посух медиҳад ӯ.

Чанд сол қабл аз шавҳарам ҷудо шудам. Бо духтари 10-солаам Лайлиҷон зиндагӣ мекунам. Шеър бароям панҷарае нест, ки маро аз воқеияти талх ба афсонаи ширин кӯч диҳад. Шеър як нафаре аст, мани дигарест, ки дар ман мегиряд, дар ман зиндагӣ мекунад, дар ман мемирад. Масалан, дили ман аст. Намешавад онро ҷарроҳӣ карду як сӯй афканд ва бе дил ҳам зист. Медонӣ, Фарзонаҷон, ман истеъдоди зиндагӣ кардан надорам. Руҳам ҳамеша гароиш мекунад ба яъс, ба андух, ба фардои бимнок, ки тақдир диҳад ман аст. Ҳамарӯза давоҳои зидди афсурдагӣ мекунам. Шабҳо хобам намебарад. Боре чунон аз зиндагӣ дилгир шудам, ки 30 курси хобовар хӯрдм ва андешидам, ки охир чӣ гуна дар ин ҷангали вухуш, дар ин ҷаҳони бечаро Лайлиҷонамро танҳо мегузорам. Ба ӯ ҳам даҳ курс додам. Аммо пизишкон дарвақт аз ҳоли мо огоҳ шуданд ва меъдаи моро шустанд.

– Маҳноз, бо ин осонӣ хостӣ аз зиндагӣ раҳо шавӣ, аммо чӣ амали ботиле кардӣ. Магар, марг метавонад даричаи наҷот бошад. Магар, ин гурези наҳс хиёнат ба Худо ва худ нест. Магар Лайлии нозанини ту сазовори чунин омадану рафтани абас буд?

– Оре, ин ҳама нуктаҳоро ман ҳам медонам. Ман дар худ неруе чустучӯ мекунам, ки маро таҷдид созад, диламро фардонигар ва орзуофарин кунад.

Мо бо Маҳноз дар хиёбонҳои Лондон қадам мезанем. Ду нафаре бо орзуҳои латиф, бо вучуди парвозӣ, бо диле зудшикан. Ду нафаре, ки бо ин ҳама ҷурм шояд рашки ҳазор кас бошад, аммо чӣ нафарони ношукру носипос. Ин лаҳзоти азизро, ки зиндагӣ ба мо эҳдо кардааст, эҳтиром бояд кард, – талқин мекунам ба худ ва ба Маҳноз ва боз Ҳаёт Неъматро ба ёд меорам. Ҳаёт Неъмат таронасароро, Ҳаёт Неъмат фардосозро, Ҳаёт Неъмат размандаро.

Шаби пеш аз бозгашт соати се садои телефон баланд шуд. Гӯширо бардоштам, ки овози Маҳноз зангӯла зад:

– Фарзона, маро табрик кун. Аз ин нимаҷаб ман тасмим гирифтам, ки зиндагиро дӯст дорам.

– Оре, муборак! – гуфтам ман. Кош, ин қарорат ҷовидона бошад. Ҳарфи Сухробро фаромӯш накум:

Зиндагӣ ҳолӣ нест.

Меҳрубонӣ ҳаст, себ ҳаст, имон ҳаст.

Оре, оре,

То шақоиқ ҳаст,

Зиндагӣ бояд кард.

Рӯзи охир барои ба сайри шаҳр бурдани мо хонуми фарҳангдӯсти иронии муқими Лондон Заҳро Ҷазоирӣ меояд. Заҳро шефтаи дерини Тоҷикистон аст. Бори аввал ман ўро дар ҷашни милоди Шайх Камол дар Хучанд дида будам, баъдан, дар Душанбе, дар иди Сомониён. Заҳро ба ҳадде меҳрубон аст, ки рӯзи аввал ба дидори ман омаду гуфт:

— Фарзонаҷон, ҷонам. Лондон шабеҳи Тоҷикистон нест, ки бо як пираҳан ҷавлон занӣ. Дар ин ҷазира офтоб меҳмони камнамост. Ман ба ту полту овардам ва ҳамчунин як фитаи садои ҳунарманди иронии муқими Лондон Симо Биноро, ки «Овои Сахро» ном дорад.

Ва ман боз ба ёди устод Лоик маҳзун мешавам. Устод баҳори соли 1995 аз сафари Лондон баргашта буданд ва ҳамеша як таронаи Симо Биноро замзама мекарданду чархзанон мерақсиданд:

*Мурғи шаб, хондиву рафтӣ.
Дилам ларзондиву рафтӣ.*

Захрохонум ба толори конфронс ҳамеша ба пираҳанҳои тоҷикӣ мерафт ва бо интишори муҳаббаташ эҳсоси нишоту ифтихор дошт. Вақте як тоҷик сухан гӯяд, ӯ бо дурбин аксҳо мебардошт, гул тақдим мекард, таҳният мегуфт. Заҳрои нозанин Тоҷикистонро чун мазҳари ишқу иродат шинохта буд ва рӯзони босаодати умрашро ба сафари Тоҷикистон марбут медонист.

Як нафар иронии дигар, ки ҳамеша аз истиқболи мо фараҳманд мешуд, дабири масъули конфронс Нимо Мино буд. Ҷавонмарди 38-солаи хуштаркиб, ки дар риштаи шарқшиносӣ тадқиқот мебуд ва гоҳи фароғат ба гитор нохун мезад. Ӯ барои мо чанд оҳанге навохт ва як фитаашро бо номи «Лолой» ба духтарони ман Шоҳонаву Шаҳнавоз тақдим кард.

Нимо Мино чандин бор ҳайати моро ба тамошои шаҳр бурд ва ҳам борҳо дар тарабхонаҳои иронӣ барои мо суфра орошт.

Аслан, дар Лондон 80 ҳазор иронӣ зиндагӣ мекунад. Дар ҳар кӯчаву хиёбон мағозаҳои машҳури китоби «Алҳудо» ва интишороти дигари иронӣ боз аст. Тамоми кутуберо, ки дар Ирон мунташир мешавад, дар Лондон низ метавон дарёб кард. Бештар аз 80 ресторун ва қаҳвахонаи иронӣ чун осоргоҳҳои зебо фарҳангу ҳунари Иронро дар Лондон муар-

рифӣ мекунад. Гоҳо кас ҳаёл мекунад, ки Лондон ҳам пораи Хуросон аст.

Тоҷикон дар Лондон ҳамагӣ 15 нафаранд. Якеи онҳо Замирахонум, духтари устои шодравон Ҷазлиддин Муҳаммадиев, ки бо аҳли хонаводааш дар Лондон умр ба сар мебарад ва, иттифоқан, ба мулоқоти мо низ омада буд. 10 нафар донишҷӯи бадахшонӣ, ки як нафарашон хонум аст бо номи Муродсултон. Ҳамагон дар факултаи исмоилияи Донишгоҳи ховаршиносии Сояс бо сарпарастии бунёди Оғохон таҳсил мекунад. Ин азизон аз рӯзи аввали ҷаласа моро дар ихтотан меҳр гирифтанд. Ман бо муҳаббати хоҳарона симои дилбандашонро ба ёд меорам: Меҳмоншоҳ, Мансур, Султон, Азим...

Бахусус, суҳбати Меҳмоншоҳ, ки ҷавони донишманду густурдафикр аст, дилангез буд. Ё баъди хатми шӯъбаи суҳаншиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон рисолаи номзадияшро роҷеъ ба таърихи тасаввуф бо ҳидоят ва роҳбарии донишвари бузург Акбари Турсунзод омода карда буд, вале ҷанги дохилӣ ва азимати устод Акбар ба орзуҳои Меҳмоншоҳ садама овард. Ҳоло Меҳмоншоҳ таълифи рисолаашро идома медиҳад ва Худо хоҳад, онро дар донишгоҳи Сояс дифоъ мекунад.

Донишҷӯёни тоҷик моҳе 500 дулор идрор мегиранд ва 300-и онро барои иҷораи хобгоҳ месупоранд. Ин ҷавонон қомилан маҷзуби хондану омӯхтан гардидаанд. Ҳар бор ки мебинед, ба дунболи пайдо кардани китобе медаванд, ё барои ширкат дар семиноре, ё барои ошноӣ бо олимеву донишманде. Ба ҷуз таҳсил дар марказҳои компютерӣ қор ҳам мекунад, то лоақал пули ризку рӯзиро пайдо кунанд. Ин донишҷӯён ба ҳадде боадаб ва тарбиятдида ҳастанд, ки ҳар ҳамватан бо вучудашон ифтихор мекунад.

Рӯзи охирини сафар дар кӯча дӯсти қадимам Ҳабриэллаи ҳуландӣ рӯ ба рӯ омад. Ҳамон Ҳабриэллае, ки дувоздаҳ сол қабл чун дӯстдори забони тоҷикӣ дар рӯзномаҳои Тоҷикистон муаррифӣ шуда буд. Ё ба Ҳучанд ба манзили мо ҳам ба

меҳмонӣ омада буд. Ҳабриэлла шунида буд, ки ман меҳмони Лондонам. Ба ин хотир, бо худ китобаки аввалинам «Тулуъи хандарез»-ро бо соядаст бо худ дошт. Шояд меҳост, бо василаи китоб хотираҳои дувоздаҳсоларо рӯшан кунад. Ў ҳолиё устои Донишгоҳи Оксфорди Лондон аст ва ҳар ҳафта рӯзи шанбе барои дидани шавҳар ва духтарчааш ба Хуланд парвоз мекунад ва субҳи душанбе боз дар кор ҳозир мешавад. Ҳабриэлла чунон зебо ба тоҷикӣ сухан мекунад, ки ман маҳву мафтун мешавам.

Рӯзи охирини сафар моро бори дигар ба Донишгоҳи Сояс ва родиюи Би-Би-Си барои сабти садо ва омода кардани фитаҳои шеър даъват карданд. Мизбонон сурудаҳои маро бо қироати хунарманди тозақор Ортики Қодир, ки дар Душанбе таҳия шуда буд, шуниданд ва ба истеъдоди Ортик аҳсан хонданд.

Хонум Наргиси Фарзод – дабири масъули конференс аз ман пурсид:

– Фарзона, чӣ ҷойи Лондонро тамошо кардӣ?

Ман номбар намудам:

1. Музаи бузург;
2. Соатхонаи азими Лондон;
3. Донишгоҳи Оксфорд;
4. Донишгоҳи Сояс;
5. Китобхонаи милли;
6. Поркҳои Лондон

ва боз истодам.

– Бечора, – гуфт Наргис. – Ин чӣ омадане буд, ки фақат даруну беруни хуталро дидӣ. Вой бар ман, ки натавонистам меҳмондориро дуруст сомон кунам.

– Не, Наргисҷон, – ҷавоб додам ман. Дар як қатра метавон дарёро шинохт. Ё баръакс, метавон арзу тули дарёро паймуду қатраеро шинохт. Сафари мо хуб буд.

Устод Ҷаъфари Ёҳақӣ, ки дар суҳбати мо ҳозир буд, рисолаҳояшро ба мо тақдим намуду гуфт:

– Ду сол қабл дар Тӯс, дар ҷаласаи шеър бо ҳам будем, баъд дар Тоҷикистон дар ҷашни Сомониён, инак, дар Лондон. Кадомашро тарчеҳ медиҳӣ?

Ман табассум кардам. Яке мақбараи бузурги Пири Тӯсӣ дар пеши ҷашмам қад кашид, ки дар як канораш дастаи муסיқии «Ёди ёри меҳрубон» шеъреро аз Одамушшуаро Рӯдакӣ месуруд. Худуди 500 нафар тамошогар дар гулгашти шукӯҳманди поёни мақбара нишаста буданд ва мо шеър меҳондем. Ва ин манзара бо манзараи дигар иваз шуд. Мо дар баробари пайкараи бузурги Исмоили Сомонӣ дар Душанбе истодаем ва ҳамосаи Ватан тараннум мекунем.

...Ман медонам, ки хеле пурҳарфӣ кардам, аммо ҳанӯз ҷавҳари суҳанам нопайдост. Насриддини Тӯсӣ аз ҳолати ман маънӣ бардоштааст:

*Афсӯс, ки он чӣ бурдаам, бохтанист,
Бишнохтаҳо тамом нашнохтанист.
Бардоштаам, ҳар он чӣ бояд бигзоист,
Бигзоштаам, ҳар он чӣ бардоштанист.*

Ин ҷо дилгир аз ёваву музаҳрафот ва ҳар анборише дигар меҳоҳам суҳани устод Қаноатро, ки рӯзи бозгашт дар тайёра гуфтанд, бозгӯ кунам:

– Инак, дар Лондон ҳам собит кардем, ки тоҷикаш кист.

Оре, устод Қаноат, тоҷик ҳамон марди болобаланди зардуштсимост, ки зоҳиран дар толори Лондон шеъри «Нарав, қуи сафеди ман» меҳонад, аммо аслан парвоз мекунад ба дунболи қуи сафеди таманноҳояш, ҳамон қуйе, ки пушти хотираҳо ғайб задааст, аммо ёди сапедаш дар сурати шеърҳои сапед ба зиндагии шеъри Тоҷикистон идомаи сапед мебахшад.

Падруд, Лондон, падруд мучассамаҳои шавкату шаҳомат, гулу гиёҳи урдибиҳишт, ки наметавонам шуморо ба ғарбиву шарқӣ тақсим кунам. Падруд, кабӯтарҳое, ки маъсумиятро ба ман дубора муаррифӣ кардед, падруд, эй одамони ранг-ранги сапеду сиёҳу гулобиву кабуд, ки бо ҳастии наҷи-

батон ба ҳафт рӯзи мо муҳтаво бахшидед, падруд, эй ҳар касе ки Ватани азизи маро мешиносад.

Мо ба Дориюш, Маъсумаи Турфа ва дигар мизбонон барои худохофизӣ даст меафшонем ва ба самти мазҳари орзу пар мекашем.

Салом, Душанбе, муҳаббатгоҳи нозанини ман. Ин нимашаби хурдод агарчи касе ба ёди ман нест, булбуло-ни бовафои ту бо симфонии тоза бозгашти моро таҳният меғунд. Ман як даста гули сапедеро, ки аз Лондон овардаам, дар ҳараки зери маҷнунбеде мегузорам. Ин ҳадяи муҳаққар барои туст, Душанбе. Барои ту, ки бо малоҳати афифат дили танҳои маро дуруд меғӯй. Барои ту, ки дар рӯзгори навсабзиям ба назарам давоми Хучанд менамудӣ. Ҳоло ҳам. Ман ҳар нишеманро фақат бо ҳузури одамони азизаш дӯст медорам, на бо василаи зебоии кӯчаву хиё-бонҳояш.

Барои ҳамин ҳам, фақат аз вачҳи одамони дидаам су-хан гуфтам, муҷассмаву шохкориҳои меъмории дигар, тиётиру коҳҳои фарҳанг, донишгоҳу дабистон, кӯву барзан пушти андешаҳо монданд, ки аз хонандагонам маъзарат мецоҳам.

Инак, дар зери маҷнунбеде фурудгоҳ бо ҳамсафарони дилбандам – устодон Қаноат ва Давлатманди Хол падруд меғӯям. Ба назарам, гулдастаи сапеди рӯйи ҳарак ва тори ҷаҳонпаймои устод Давлатманд низ бо лаҳни абрешим бо ман худохофизӣ мекунанд ё дубора салом меғунд:

Аз ҳад чу бишуд дардам, дар шиқ сафар кардам,

Ё Раб, чӣ саодатҳо аз ин сафарам омад.

Вақт аст, ки бартобам чун субҳ дар ин олам,

Вақт аст, ки барпаррам, чун болу парам омад.

Соли 2001

НУР ДАР НУР

*Рафтам ба дари пири харобот: Ту будӣ,
Рафтам ба бари шайхи муноҷот: Ту будӣ.
Дар майкадаву савмааву дайру калисо
Ҳар ҷо, ки равам, қиблаи ҳоҷот ту будӣ!*

Ин меҳрмоҳи хучаста бо даъвати маркази тарҷумаи Бритониёи Кабир банда ҳамроҳи шоир Толиб Карими Озарахш ба Лондон сафар кардем. Дар ҷашнвораи шеъри ҷаҳон, ки ҳудуди як моҳ идома намуд, шуарои шаш кишвари олам муаррифӣ гардиданд: Ғазал Аҳмад аз Курдистон, ал-Содиқ аз Судон, Нӯшии Гелонӣ аз Покистон, Муҳаммад Хашӣ Гаррия аз Сомалӣ ва Корсино Форте аз Португалиё. Соли равон маркази тарҷума кутуби ин шоиронро бо забони англисӣ тарҷума ва мунташир кардааст. Раиси марказ шоири номвари англис Сара Магуар ишқу иродати беғурубе ба шеъри форсӣ дошт ва дар ифтиҳои суханаш ҳамеша ба Мавлонову Ҳофиз рӯчу мекард. Ё ба ҳадде ба мардуми эрониясл муътақид буд, ки писари донишпажухеро бо номи Ямони Ҳиравӣ ба фарзандӣ баргузида ва унвони як китоби маъруфаширо «Анори Қандаҳор» ниҳодааст.

Қофилаи шеъри ҷаҳон дар тамоми манотиқи Бритониё барномаи сафар дошт: ба Англия, Шотландия, Ирландияи Ҷанубӣ ва кишвари Уэлс. Ман низ бо тарҷумонҳои худ шоири мумтози англис Ҷо Шапкотт ва устои Донишгоҳи Лондон Наргиси Фарзод ба шахрҳои Кордифф, Лидз, Илклей, Рединг, Питерборо ва Бермингҳам рафтам ва дар мулоқоту анҷуманҳо ширкат варзидам. Маркази тарҷума ҳар шоирро ба самтҳои гуна-гуна мефиристонд ва мо бештар бо шоири беназир ва шахсияти муктадири кишвари Сомалӣ Муҳаммад Гаррия ҳамсафар будем. Гаррия шоирест, ки тавону азамати иҷтимоӣ ва ҳунарияш аз нахустин ҳуруфаш пайдост. Ё ба қироати шеър мепардохт ва ман бе он ки за-

бонашро донам, дармеёфтам, ки Гаррия шоири нодири фитратист бо руҳи азими оламтасхир ва бо иддаову ормонҳои бузург. Азбаски Гаррия шеъри «Хутбаи марги шахзодаи Сомали»-ро навиштааст (ман ин навъи ашъор ва пиндорро намепазирам) ҳолиё рухсати вурудро ба ватанаш надорад ва дар гурбат ба сар мебарад. Ба ҳар маҳфил, ки мерафтем, сомалиёни зиёде, ки аз ҷумлаи иродатмандону мачзубони Гаррия буданд, ҷамъ меомаданд ва аз фарти адабу меҳмоннавозӣ ҳуруфи меҳрро на танҳо ба Гаррия, балки ба мо низ нисор мекарданд.

Чову Наргис тарҷумонҳои нозанини ман ду бонуи донишваранд бо сиришти зулолу мусаффо, бо пиндорҳои поку мунаввар, бо фитрати афрухта. Ҷо Шапкотт барои ду китоби тозааш шоистаи чанд ҷоиҳои байналхалқӣ гардидааст ва сабки зиндагиву тариқати андешааш фалсафаи нафиси бесобиқаву бенамунаеро ба ман боз мекунад. Ҷо варзишгар ҳам ҳаст ва ба ҳадде ҷисму руҳашро неруву иқтидор додааст, ки баъди гирифтори ба бемории саратон низ дубора ба зиндагӣ баргаштааст ва дар ҷашми ман чун лолаи урдибиҳишт зебову барозида тулуъ мекунад. Наргис – ин духтари покойини теҳрониасл ба ҷуз мутарҷими шеър буданаш тарҷумону қосиду ҳамсафари азизи ман аст, ки бо меҳру иродати бемислу бебадал ин чанд рӯзро шодиву сафо додааст:

*Тарҷумони рози ман – Наргис, эй гули наргис,
Шореҳи гудози ман – Наргис, эй гули наргис.
Рустамӣ, ки эй бону, мекашӣ бад-ин бозу
Сад қатора нози ман, Наргис, эй гули наргис.
Бе калид ҳам во шуд дар масоҳати руҳат
Сад қафас мачози ман, Наргис, эй гули наргис.*

Рӯзи ифтитоҳи барнома дар нигористони бузурги Лондон пиразани жандапӯше бо сару сурати номураттаб пеши Наргис омад ва чизе хост. Наргис даст ба ҷайб бурд ва ман

пиндоштам, ки ба гадо хайр мекунад. Аммо Наргис вараки барномаро берун овард ва нуктаеро ба пиразан шарҳ дод. Баъдан маро рӯшан шуд, ки он зани «бенаво» яке аз сарпарастон ва сармоягузори лоиҳаи мо будааст.

Наргис моро бо хеши ҳамсараш – як инсони начибу бекиёс, Мачнуни белайлою орифи пурсавдо Брус Томас ошно кард. Брус, ки худро Беҳрӯз меномад, аҳли Шотландия аст, ки 10 забонро ба комилӣ медонад ва ба шеър музикӣ тоҷикӣ шавқе азим дорад. Ё зуд Озарахшро ҳамдиги худ дарёфт ва шоме ба утоқи меҳмонсарои мо ташриф овард. Иқрор мешавам, ки аввалин бор ғарбиеро чунин шарқӣ мебинам ва бегонаеро чунин хеш.

– Ин хӯрчини Насриддинро аз кучо ёфтед? – пурсидем мо ва ба анбони булғачаби дӯши ӯ ишора намудем.

– Аз Бухорои Шариф харидаам бо фараҳ ҷавоб дод Брус ва аз он анбони муъҷиза, ки гилемпораи кӯҳнаеро мемонд, дафтареро берун овард. Дар он бо хутути зебои арабии худ ашъори бузургони моро навишта буд. Вақте ӯ ашъори Аттору Мавлонову Ироқиву Бедилро ҳифз меҳонд, фикр мекардам, ки самоъ меравад ва бо саодати нотасвир парвоз мекунад. Мунфайл будам, ки аз он ашъори ноб як мисраъ ҳам ҳифз намедонам. Брус борҳо ба Осиёи Марказӣ, аз ҷумла, ба Тоҷикистон низ сафар кардааст ва, мутаассифона, аз вучуди чунин шахсияти муҳташаму боадолат мо ҳануз ноогоҳем. Аз ӯ пурсидем, ки василаи зиндагии шумо чист, дар посух гуфт: Орифе пушти имоме намоз мегузошт ва чун намоз хотима ёфт, имом аз ӯ пурсид: Ту аз кучо ризқ меёбӣ? Ориф гуфт: Андаке таваккуф кун, то ман намозамро дигарбора хонам, зеро намоз дар пушти нафаре, ки розиқи худро намешиносад, ботил аст.

Брус бо хулусу муҳаббати фавқулҳад хунари устод Давлатманди Холро сутуд ва гуфт, ки ба созмон додани консертҳои хайрия машғул аст. Дирӯз 40 ҳазор дуллор барои кумак ба бевазанони Фаластин фиристодем, – зикр намуд ӯ.

Наргис накл мекунад, ки Брус дар ҷайб фулусе надорад, зеро ҳамаи ёфтаашро ба аҳли ниёз мебахшад. Ў марди танҳои начибест, ки ҳамеша сафар мекунад ва дари манзилашро, ки ба китобхонаи азим мекӯнад, ҳамеша боз мегузорад. Дар деворҳои хонааш ҳуруфи орифонро овеза бастааст. Масалан, дар сақф ин навиштаре насб намудааст: «Дунё аҳли дунёро ғурур дар ғурур, охират аҳли охиратро сурур дар сурур ва муҳаббат аҳли муҳаббатро нур дар нур аст».

Ин сафар басте инсонҳои матлубу маҳбубро барои дили ман боз кард. Агар зикри исму фазоиلى якояки онҳоро гӯям, ҳадисам бисёр тӯл мекашад. Муҳим ин аст, ки дунё ин нафарони азизро дорад. Яъне ҳануз ишқ ҳам ҳаст, имон ҳам, сафору наҷобат ҳам. Манзуру мақсуди ман низ аз сафар он аст, ки бо унсу шинохти инсонҳои ҳуҷаста фитрати таҳрирҳои худро такмил бахшам ва тангҳои руҳамро вусъат диҳам. Чун сардабири рӯзномаи «Ҷумҳурият» бародари донишвар Камолӣ Абдурраҳим хоҳиш намуданд, ки як сафарномаи кӯтоҳ ирсол кунам, ин чанд ҳуруфи муқаддимаро чун қатрае аз Уммон армуғон мефиристам ва тамоми ҳамватанони дилбандро бо мақдами соли тозаи исавӣ муборакбод мегӯям. Меҳоҳам, Тоҷикистон, ки маъмани ҷовидони ишқу орзуи мост, дар ҷашми Банӣ башар низ имрӯзу ҳамеша мазҳари иззату шараф бошад. Ин «Нӯшбоди бешароб» муҳаббатномаи дили ман аст ба унвони дили шумо:

Гулоб менӯшем.

Барои офияти гулҳо, барои бахти сафедорон,

Барои зиндагии хушед ва ҳам саломатии борон.

Барои хандаи ҳар кӯдак, барои дастии дуои тир,

Барои ҳар куҳани зебо, барои ҳар нави нотасвир.

Барои силсилаҳои субҳ, барои қофилаҳои шом,

Барои эҳтироми ҳамин лаҳза, ки метапад дили ноором.

Барои баҳману фарвардин, барои рафтаву оянда,

Барои ман – мани нолоиқ, барои ту-туи арзанда.

*Барои он ки ҷавонӣ рафт, валеқ меҳри мунаввар монд,
Баҳор рахт кашид, аммо ҳануз гунҷаи дил тар монд.
Аё сапедаи покойин, аё тулуи шакарпора,
Иҷоза деҳ, ки дилам гӯяд туро дуруди дигарбора.
Барои ҳар зарбони дил, ки ҳаст тарҷумаи алҳамд,
Ба субҳу шои навин бодо дили ману ту шакарпайванд!*

2001

КИШВАРИ МИНУНАЗИР

Латиф Нозимӣ

*Аз канори марқади Буддо, зи роҳи Бомиён бигзар,
Ҷойи пойи корвонҳои куҳанро
Мӯ ба мӯ дар санғариши Андалус бӯ кун,
Аз ҷакоди барфғири ҳастаи Помир
То Хучанду Қошғар манзил бизан рӯзе,
Аз Самарқанду Хутан
В-аз Дакан то Толиқон бигзар.
Мо туро ҳамроҳу ҳамёрем,
Порсиро пос медорем.
Сорбоно!
Форсӣ бин, то бубинӣ нақшҳои ранг-ранг,
«Гарчи ҳиндӣ дар узубат шаккар аст,
Тарзи гуфтори дарӣ ширинтар аст».
Лек медонӣ, ки ин дурри дарӣ
Бегумон дерина қанди порсист,
Он каломӣ нағзи тоҷикист.
Нолаҳои ҷонгудоzi Мавлавист,
Нағмаи Саъдӣ, навои Рӯдакист,
Рав «инаб» хон ё «узум»,
Ин ҳамон ангури шаҳдолуда дар
ҷархушти таърих аст.
Рав, ҳариру парниён хону паранд,
Ин ҳамон абрешими тобида
дар ангушти таърих аст.*

*Ин ҳарири зарфишонро,
Ин паранду парниёро
Аз дилу аз чон харидорем,
Порсиро пос медорем.*

Аз рӯзгоре, ки Султон Маҳмуди Ғазнавӣ як қисмати бузурги сарзамини Ҳиндро ғасб намуд, дар ин покбум шуои ислом ва фарҳангу тамаддуни форсӣ густурдатар шуд ва ҳудуди 800 сол забони форсӣ забони аҳли давлату салтанат, забони шеъру ишқу зебой дар ин куҳандиёр пазируфта шуд. Аз оғози қарни XIII Ҳиндустон чун бузургтарин маркази забону адаби форсӣ форсисароёни оламро ба оғӯши пурфасонааш меҳонд. Амир Хусрав ин нуктаро дар «Нуҳ сипеҳр»-аш чунин мавзун кардааст:

*Тарҷеҳи аҳли Ҳинд ба аҳли Аҷам ҳама
Дар зиракиву донишу дилҳои ҳушёр.*

Амир Хусрав дар рисолаҳояш зикр мекард, ки доноёни Ҳинд бо бузургони ҷаҳон паҳлу мезананд ва аз Сукроти Арасту гӯи сабқат мебаранд. Кашфи ҳисоби даҳӣ ва рамзи сифр аз ҷониби уламои Ҳинд дар улуми дақиқ марҳалаи тоза боз кардааст. Амир Хусрав истилоҳи «Ҳандаса»-ро низ чунин тавзеҳ медиҳад, ки аз ду реша – «ҳинд» ва «Аса» (номи бараҳмане, ки ин илмро бунёд ниҳодааст) мураккаб аст. Шохқории бузурги адабиёти Ҳинд «Калила ва Димна» ҳанӯз асри VII аз ҷониби ҳаким Бидпой ба паҳлавӣ тарҷума шуда буд. Шохмот низ офаридаи фитрати мардуми Ҳинд аст. Ин ғахвораи тамаддуни башар, ки мусиқиву шеърӯ адаби ҷаҳонафрӯзро парвариш додааст, қарнҳои шукӯҳманде муҳаббатгоҳи форсигӯёни олам будааст. Давраи Темуриёни Ҳинд, хоса, рӯзгори салтанати Акбар (1542-1605), Ҷаҳонгир (1605-1627), Шохҷаҳон (1627-1658) ва Аврангзеб (1658-1707) замоне буд, ки ба қавли Маликушшуаро Баҳор «ривоҷи забон ва адабиёти форсӣ дар дарбори Дехлӣ зиёдтар аз дарбори Исфаҳон будааст». Акбар миёни посдорони мазоҳиби

мухталиф сулҳро интишор кард, зеро медонист, ки хулосаи тамоми маърифатҳо даррасидан ба Худои ягона аст. Бо фармони ӯ кутуби қадими ҳиндуён «Маҳабхарата», «Рамаяна», «Ҳарпянса», «Бҳаговат Пурана» ва «Атарва-Веда» ба форсӣ тарҷума шуданд.

Пеши ҳама пайдост, ки мазҳари милоди сабки ҳиндӣ низ Ҳиндустон аст ва Мирзо Бедил, Носиралӣ Сирҳиндӣ, Ғании Кашмирӣ, Неъматхони Олӣ ин сабки тозаро оғоз бахшидаанд. Дар қарнҳои XVI-XVII суҳанварони неруманде чун Назирии Нишопурӣ, Урфии Шерозӣ, Толиби Омулӣ, Ҳусайни Инчу, Калими Кошонӣ, Соибӣ Исфahонӣ, Фонии Кашмирӣ, Мунири Лоҳурӣ ва шуарои дигар дар қаламрави суҳан ибтикорҳои бебадал кардаанд, ба ҳаде ки муҳаққиқон то ҳанӯз фол мезаданд, ки кадом сарзамин барои тарвиҷи шеърӯ адаби форсӣ бештар хидмат кардааст: Аҷам ё Ҳинд?

Бузургтарин луғатномаҳои форсӣ низ дар Ҳиндустон таълиф шудаанд чун «Бурҳони қотеъ», «Қотеъи бурҳон», «Чароғи ҳидоят», «Суруҷ-ул-луғот», «Ғиёс-ул-луғот», «Шамсул-луғот», «Мунтахаб-ул-луғот», «Заҳираи Хоразмшоҳӣ» ва ғайра. Беҳтарин тазкиранависони форсӣ зодаву парвардаи Ҳиндустонанд, чун Фаҳрии Ҳиравӣ, Аҳмади Розӣ, Тақиуддини Кошӣ, Суфии Мозандаронӣ, Мутрибии Самарқандӣ, Доробии Шерозӣ, Сархуш, Биндербан Доси Хушгӯ... Ин ҷадвалро метавон хеле тул дод, аммо ҳамин ҷанд ҳарфи кӯтоҳ кофист, ки салтанати адаби порсӣ дар ойнаи тамомномаи тасаввурҳо падидор шавад.

Чун ба мо хушхабар расид, ки бо кавкабаи Ҷаноби Олӣ, Раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба Ҳиндустон, ба ифтиҳоҳи тозаи зиёратқадаи Мирзо Бедил меравем, дилам ба ёди ниёи бузург тапид. Ба ёди азизони ҳақиқатҷавҳаре, ки фарҳангу адаби тоҷикию порсиро тули 800 сол ойнадорӣ карданд. Ба ёди шаҳри ёрону хоки меҳрубононе, ки барои адабиёт ва абадият Масъуди Саъди Салмон, Амир Ҳусрави Деҳлавӣ, Ҳасани Деҳлавӣ, Файзии Даканӣ, Бедили Деҳлавӣ,

Носиралии Сирҳиндӣ, Ғании Кашмирӣ, Асадуллоҳи Ғолиб, Иқболи Лоҳурӣ, Файз Аҳмади Файз ва ҳазорҳо сухансароёни муаззами дигарро ҳада кардааст. Ба ёди хуррамдиёре, ки бузургони имрӯзинаш Ҷавохирлол Неҳру, Маҳатма Гандӣ, Робиндранат Такур, Индира Ганди, Премчанд, Мулк Роҷ Ананд, Ҳоҷа Аббос парчамафрӯзи озодиву озодагии ақвоми башаранд. Ба ёди покзамине, ки синамои оламгир ва равонафрӯзу ҷонполаяш дар фарҳанги дили мо вожаи ишқро тулуи тоза мебахшад. Ва ба худ мегуфтам:

*Хуррам он рӯз, ки парвоз кунам бар дари дӯст,
Бо ҳавои сари кӯяш пару боле бизанам.*

Дар ин сафари ҷаҳоррӯза дар анбони ҷашму дилам ҷӣ дастовезе метавонам овард. Дар барномаи мо тамошои Тоҷмаҳали муъҷизаосо нест. Чи ҷойи ховариён, ҳатто аҳли мағриб низ иқрои мешаванд, ки ҳеҷ зани дунё дар ҳеҷ макону ҳеҷ замон ин микдор арҷгузорӣ нашудааст. Як бонуи дӯстам чун фаҳмид, ки ман аз дидори Тоҷмаҳал бенасиб мемонам, бо шӯҳӣ гуфт:

– Шукр кун, ки намеравӣ. Ҳар бонуе, ки ба Тоҷмаҳал пой ниҳад, бешак, андеша мекунад, ки дар дунё касе ҳаст, ки ба ӯ ҳам садяку ҳазоряки меҳру иродати Шоҳиҷаҳонро дошта бошад. Чун ба ин суолҳои дардангез посух ёфтаи душвор аст, ту низ тамошои Тоҷмаҳалро ба маҳалли дигар вогузор.

Ман борҳо бо пари тахайюл ба Эрони Сағир – ба Кашмири ҷаннатназир сафар кардаам. Ба он диёри фархеҳтагону озодагон, ки Сарфии Кашмирӣ, Муҳсини Фонӣ, Мулло Ҳасани Фурӯғӣ, Мавлоно Авҷӣ, Мирзо Доробеки Ҷӯё, Ғании Кашмириро мазҳари оғоз будааст ва Калиму Толиби Омулӣ, Урфии Шерозӣ, Соиб, Туғрои Машҳадӣ ва дигар бузургони Эронзаминро дар паноҳи муҳаббаташ парваридааст. Бо он ки дар барномаи сафари мо тамошои Кашмир набуд, шукру сипоси Худованд мегӯям, ки дар Деҳливу Ҷайпуру Ҳайдарабод бо ёрони кашмирӣ дидору суҳбат доштем.

Дар Ҳиндустон фарзандони нобиғаи тоҷикро мешино-
санд ва шамъи ёдашонро дар меҳроби хотир меафрӯзанд.

Сарчаридаи илм академик Бобоҷон Ғафуров барои таҷаддуд ва пояндагии дӯстии чандинҳазорсолаи мардуми тоҷику ҳинд хидмати мондагор кардааст. Мо аз хусуси хулусу эътибори духтари бузурги Ҳиндустон Индира Гандӣ ба Бобоҷон Ғафуров бисёр шундаем. Заҳмату худнисориҳои Бобоҷон Ғафуров дар роҳи таҳқиқи пажӯҳиш ва эҳёи таърихи халқҳои Шарқ ва, аз ҷумла, Ҳиндустон дар рисолаҳои уламои Ҳинд бисёр зикр ёфтааст. Донишманди номвари Ҳинд Шаши Бхушан дар асараш «Академик Бобоҷон Ғафуров» шахсият ва ҳайсиати ин бузургмарди тоҷикро барои ҳамватанонаш рӯшантар боз намудааст. Мардуми Ҳиндустон бисёр қадршиносанд. Соли 2000 дар ин кишвар 90-солагии милоди Бобоҷон Ғафуров баргузор гашта буд, ки далели муҳаббати пояндаи ҳиндуён ба тоҷикону Тоҷикистон аст.

Қаҳрамонписари Тоҷикистон устод Мирзо Турсунзода низ бо ҷазаботи бузурги инсонӣ ва азамати шоирияш кулли мардуми офоқ ва хоса, дили дӯстони ҳиндиرو фатҳ карда буд. «Қиссаи Ҳиндустон» дарди ҷонсӯзе дорад, ки чун шараён аз дили устод оғоз мешавад. Ин кишвари ғамдида ҳеҷ гоҳ дар ҳошияи тафаккуру андеша ва дилу ҷони устод Турсунзода қарор надоштааст. Муҳаббати ин мулки пурфасонаву пурти-лизму пургирах чун нуқтаи сувайдо дар даруни дили шоир муҳри сармад дошт:

*Духтари ҳиндӣ адолатхоҳ шуд,
Аз баду неки ҷаҳон огоҳ шуд.
Ҷустуҷӯ мекард ӯ инсофро,
Осмони софи кӯҳи Қофро.
Дӯстиро, чеҳраҳои бозро,
Бомдоди рӯзи некогозро.
Лолаҳо бигзор дар Кашири мо
Доимо бошанд дар наишӯнамо.*

Шоири бузурги Ҳинду Покистон Файз Аҳмади Файз, ки соле пас аз даргузашти дӯсташ Турсунзода ба Душанбе омада буд, мегуфт, ки «чи ҷойи Душанбе, кулли ҷаҳон бе вучуди Турсунзода холист».

Устод Турсунзода сифоти Файз Аҳмадро дар достони «Ҷони ширин» овардааст:

*Ёд дорӣ, аз мубориз шоирон
Файз буд дар хонаи мо меҳмон.
Аз Ватан гап сар кунӣ, дармегирифт,
Дар ба мисли ҳезуми тар мегирифт.*

Файз Аҳмад низ ба ёдмони дӯсти тоҷикаш ғазали нобе сурудааст:

*Биё, ёрам, ки чашмам дар талаб баҳри тамошоят,
Биё ёрам, ки гӯшам ташиналаб баҳри суханҳоят.
Кучо ҳастӣ, ки ҳар кӯе нишон аст аз кафи поят,
Кучо рафтӣ, ки гум шуд хуш садои омаданҳоят.
Зи ту омӯхтам халқи ҷаҳонро ҳифзи ҷон кардан,
Китоби дӯстиро дилнишин кардам ба имоят.*

Донандагон мегӯянд, ки як лаҳзаи суҳбат бо устод Турсунзода мардумро ошиқи абадии тоҷикону Тоҷикистон мекард. Бузургиву наҷобати бебадалу бемасали устод ба бузургии шеъри Аҷам мемонист. Устод нафаре буд, ки дар зери боли ҳумои муҳаббаташ ҳазорон мардумро саодатманд мекард. Ӯ бо фитрати тилисмкушо укдаҳои дили дардмандонро ҳамвора боз менамуд. Мардуми Ҳиндустон номи азизи Мирзо Турсунзодаро дар феҳрасти вафову иродати худ ҷовидона сабт кардаанд.

Устод Муҳаммад Осимӣ низ чеҳраи мунавварест, ки бо қору ибтикори мондагораш дар Шарку Ғарб маъруфият ва маҳбубият ёфтааст. Ҳиндустон ҳам дар шумори кишварҳоест, ки хидмат ва муҳаббати Муҳаммад Осимиро қадр мегузорад. Дӯсти азизи Тоҷикистон, муҳаққиқи бедилшинос, профессо-

ри Маркази пажухиши Осиёи марказии Донишгоҳи Кашмир Кашинат Пандита ба ёд меорад, ки бо даъвати устод Осимӣ нахустин бор ба Тоҷикистон омада буд ва ин сарзаминро чун матлаи оғоз ва ибтидои рӯшани фарҳанги ориёӣ дӯст дошт. Ё бо ҳидояти устод Осимӣ китоберо бо унвони «Дӯстони тоҷики ман» нашр намуд ва сазовори ҷоизаи ба номи Ҷавохирлол Неҳрӯ гардид. Пандита дар ёдномааш «Бародарам Осимӣ, касе ки дигар нест» нақл мекунад, ки боре дар донишгоҳи Кашмир ҳайати вакилони шуравӣ бо сарвари устод Осимӣ меҳмон шуданд. Дар маҷлиси дидор устод Осимӣ аз хусуси пайванди азаливу абадии мардуми тоҷику ҳинд сухан ронд. Ҳозирон панҷ дақиқа ба ифтихори ӯ кафкӯбӣ карданд. Осимӣ бо тоҷикӣ ҳарф мезад, Пандита ба англисӣ тарҷума менамуд. Дар поёни суҳбаташ Осимӣ ба аҳли толор гуфт: – Шумо, мардуми Ҳинд, тоҷи сари мо ҳастед.

Пандита ин сухани ўро тарҷума накард. Устод се дафъа он ҷумларо мукаррар кард, Пандита боз баргардон нанамуд. Дар берун устод Осимӣ бо озурдагӣ пурсид, ки чаро ҳарфи маро тарҷума накардед, Пандита посух дод, ки шумо, мардуми Осиёи Марказӣ тоҷи сари мо ҳастед. Ачдоди мо чандин ҳазор сол пеш ба ин сарзамин аз Осиёи Марказӣ омадаанд. Мо худро наметавонем тоҷи сари шумо номем». Ё Пандитаро саҳт ба оғӯш кашид ва гуфт: «Шумо азизи моед». Аслан, устод Осимӣ дар Ғарбу Шарқ бештар бо забони англисӣ маъруза мекард ва аҳли толорҳои бузургро таҳти ҷазабот ва рабиши гарми худ қарор медод, аммо дар мулки Ҳиндустон, ки тули чандин қарн забони форсӣ ҳукмвар буд, бо забони модарии худ сухан мегуфт. Устод Осимӣ дар хотироташ менависад, ки дар яке аз сафарҳои ба шаҳри Мадрас бо чанд пирамарди форсидони суханшиносе ошно мешавад. Онҳо ўро ба масҷиде мебаранд ва чилд-чилд китобҳои нодиреро пешаш мегузоранд, ки миёни он кутуб «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ, «Ҳамса»-и Низомӣ, девонҳои Амир Хусраву Ҷомӣ буданд. Мӯйсафедон мегӯянд, ки, мутаассифона, донандагони

забони тоҷикӣ дар Мадрас ҳолиё зиёд нестанд ва онҳо аз сарнавишти ояндаи ин китобҳо хавотиранд. «Мо пир шудем ва мехоҳем ин китобҳоро ба Шумо эҳдо кунем», – мегӯянд онҳо. Устод Осимӣ ҷавоб медиҳад, ки аз рӯйи қонунҳои байналхалқӣ аз кишваре баровардани китобҳои қаламӣ мамнуъ аст, вагарна бо сипоси беадад ин ҳадяи беҳамторо мепазирофт. Ё ваъда медиҳад, ки барои ҳифзи он осори гаронмоя чора меандешад. Дар Деҳлӣ ба дӯстонаш – шоири номвари Ҳинд Сачҷод Зоҳир ва вазири маорифи Ҳиндустон профессор Нурулҳасан, ки дӯсти дерини Бобочон Ғафуров буд, ҳолро боз мегӯяд. Баъди бозгашт ба Тоҷикистон устод Осимӣ аз пирамардони Мадрас номаи сипос ва чанд бастаи китоб армуғон мегирад, ки дар миёни он кутуб тазкираи Муҳаммад Афзали Сархуш низ буд. Дертар, соли 2001 роҷеъ ба он тазкира рисолаи ховаршиносии барҷаста, доктори илми суханшиносӣ, профессори Донишгоҳи давлатии Хучанд Замира Ғаффорова, ки духтари муҳаққиқи барҷастаи ҳиндшинос, мустаҳриқи номвар, дӯсти маҳбуби Ҳиндустон Абдуллоҳҷон Ғаффоров аст, ба ҷоп расид. Бо тавсияи устод Осимӣ устоди донишгоҳи Алигарх Вориси Кирмонӣ тазкираи шоирони форсизабони Ҳиндустонро таълиф кардааст.

Андеша, нигоҳ ва сабки зиндагии устод Осимӣ дар баъзе масоил ба фалсафаву таълимоти ҳиндуён мушобеҳ буд. Масалан, устод Осимӣ инсонро ба ҳадде бошарофат ва бошафқат буд, ки ҳашараеро ҳам наметавонист озор диҳад. Чи ҷойи ҳашара, дар суҳбате ҳунарманди бузург Ҷӯрабеки Мурод ба ёд овард, ки дили устод Осимӣ намешуд, ки ҳатто коғазеро ҳам дуқат кунад, зеро фикр мекард, ки коғаз шиканча мебинад. Кашинат Пандита дар ҷашни 80-солагии устод Осимӣ дар Донишгоҳи давлатии Хучанд бо нола гуфт, ки «Ман ба Худованд суоле дорам. Ман ба осмону замин суоле дорам. Ман ба банӣ башар суоле дорам. Чаро Муҳаммад Осимӣ ва чун ӯ инсонҳое, ки тамоми сулулу таркибашонро аз нақӯй сириштаанд, қурбони неруӣ азими бадӣ мешаванд. Магар,

ин шикасти мантиқи ҳақиқат ва хилофи қонунҳои осмониву заминӣ нест?» Ман низ бепосух ба ин суоли бисёр муҳим ба руҳи хучастаи устод Осимӣ ва кулли бузургони мафқуд дуруд мефиристам ва ин дубайтии Аллома Иқболро чун барномаи ҳаёти устод меорам:

*Наво мастона дар маҳфил задам ман,
Шарори зиндагӣ бар гил задам ман.
Дил аз нури хирад кардам зиёгир,
Хирадро бар аёри дил задам ман.*

Шоми 6 август мо дар рикоби Ҷаноби Олӣ, раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон Эмомалӣ Раҳмон ба маросими таҷдиди боғи Бедил ва ифтитоҳи лавҳи ёдгор рафтем. Нафароне, ки қабл аз мо ба Ҳиндустон сафар кардаанд, меғӯянд, ки мазори Мирзо Бедил бо он ки дар миёнаҳои Деҳлӣ ҷойгузин аст, як макони номаъмуру ноободест, дар ҳоле ки бояд бузургтарин зиёратгоҳи аҳли дилу назар мебуд. Онҳое, ки дӯш ба тавофи турба-ти Абулмаонӣ рафта буданд, бо дили хуншору пурмалол ва бо эҳсоси инфиол бармегаштанд. Хушбахтона, Тоҷикистони мо бо он ки масоҳати ҷуғрофии кӯчак дорад ва нав аз ҷанг раҳо шудаву батадриҷ укдаҳои дарунии худро боз мекунад, бо масоҳати боазамати маънавияш тоҷикони ҷаҳонро паноҳ додааст ва шамъи ёди ниёи бузургашро низ ҳаргиз дар тоқи фаромӯшӣ нагузоштааст. Дар лавҳи ёдгор, ки дар макбараи Мирзо Бедил насб шудааст ва ҳамон шоми ҳумоюнӣ ифтитоҳ шуд, муҳаббатномаи миллати тоҷик бо се забон: тоҷикӣ, ҳиндӣ, англисӣ ва бо хатти арабӣ сабт гардидааст. Вақте ки сармушовири Президенти Тоҷикистон, мусташриқи фарҳангманду донишвар Эркин Раҳматуллоев дар сари марқади Абулмаонӣ сураҳои Қуръонро тиловат мекард, садое аз фаросӯи қарнҳои мозӣ ба шодбоди мо меомад:

*Чӣ миқдор хун дар адам хурда бошам,
Ки бар хоки ман ойиву мурда бошам.*

Баъди тармиму тозакориҳои тоҷикон макбараи Абулмаонӣ муҳташамтар ба чашм меомад. Дар паҳлуи мазор боғи мушаччаре бо дарахтҳои гулбанду гуловез қад афрохта буд, боғе, ки шояд то имрӯз камтар нози боғбон дидааст, аммо чашмдорем, ки баъдҳо ҳамеша бо ҳусни барозида мучассамаи шавкату зебоии шеъри Аҷам хоҳад шуд. Ин ҳама арҷгузориву иродатмандӣ бо дастури Чаноби Олӣ Эмомалӣ Раҳмон, ки бо меҳру садоқати фарзандиву пасовандӣ ҳазрати Бедилро дӯст медорад ва ин нукта дигарбора дар маърузаи оншабаи ӯ рӯшан шуд, сурат гирифтааст. Ва, бешак, ин сафари мо ба сарзамини ниёи арҷманд низ бо раъйи ӯ воқеият ёфтааст.

Дар маҳфили бедилхонӣ донишварони порсидони кишвари Ҳинд Азҳари Деҳлавӣ ва Қамархонум ширкат доштанд, аммо инони сухбат бештар дар дасти меҳмонон буд ва мо аз кимиёи сухани он азизон бенасиб мондем. Мо исми донишмандони фарҳехтаеро, ки дар саросари Ҳиндустону Покистон ба сар мебаранд ва барои фарҳангу адаби порсӣ хидматҳои бузург анҷом додаанд, борҳо шунидаем: Доктор Амир Ҳасани Обидӣ, Райҳонахотун, Вазир Ҳасани Обидӣ, Ҳаким Муҳаммад Саид, Макбул Аҳмад, Вориси Кирмонӣ, Сафӣ Ҳайдари Дониш, Назир Аҳмад, Кошинат Пандита, Олим Ашрафхон...

Дар шаби Бедил дастаи қавволони азракпӯш аз Амир Хусраву Абулмаонӣ ғазалҳои ҷаҳонашӯб тараннум карданд. Ромишгарони бирешимнавоз зарбу оҳанги сӯфиёна заданд ва падару писари булбулнафаре қариб 35 дақиқа чакомаҳои аршӣ суруданд, ки як таронаашон дар хотирам ҳанӯз сӯ-сӯ мезанад:

*Ҳама кас касида маҳмил ба чаноби кибриёт,
Ману ҳасрати суҷуде, ки накардаам бароят.
На ба хок дар кушудам, на ба сангаи озмудам,
Ба кучо барам сареро, ки накардаам фидоят.*

Ин мисраъҳоро мешунидаму ба ёдам таронаҳои хонандаи номвари эронӣ, устод Қадамӣ меомад, ки аз ҳазрати Бедил мехонд:

*Кардаам сармаиқи ҳайрат сарви маҳзуни туро,
Нола меҳонам баландиҳои мазмуни туро.
Бедил, озодӣ, гар истиқбол оғӯшат кунад,
Он қадар во шав, ки натвон баст мазмуни туро.*

Ин се-чаҳор соли охир, ки барои таҷлили чашнҳо ва ширкат дар ҷаласаҳо ба Эрон меравем, дар тамоми барномаҳои мусиқӣ ашъори Бедилро месароянд. Қабл аз ин, хонандагонии эронӣ аз вучуди ҳуҷастаи Бедил Дехлавӣ, ки партави нубуғаш дуртарин рустоҳои Тоҷикистону Афғонистону дигар манотиқи тоҷикзабон ва ҳатто туркзабонро фурӯғистон кардааст, ноогоҳ буданд. Зеро аз хусуси аҳволу ашъори Бедил танҳо дар рисолаҳои Шайх Оқобузурги Техронӣ, доктор Ризозода Шафақ ва доктор Забеҳуллоҳи Сафо чанд ҳарфи мухтасар омадаасту бас. Китоби «Шоири ойинаҳо»-и устод Шафеи Кадканӣ барои мардуми Эрон ойинаи мунавварҷавҳаре буд, ки тасвири Бедилро комилтар падидор сохт ва дилҳои адофаҳмро фатҳи мунир кард. Худи Бедил ҳам мегӯяд, ки:

*Доғи муҳаббатам, дари дил нест ҷойи ман,
Ҷое, ки ҷалқа мезанам, аз дил дарунтар аст.*

Устод Кадканӣ дар Эрон нахустин касест, ки дари ин олами шукӯҳмандро ҳалқа зад ва дӯстдоронро ба вусъати мушафшаи шеъри Бедил ҳидоят кард.

Баъди ӯ доктор Ҳасани Ҳусайнӣ рисолаи «Бедил, Сипехрӣ ва сабки ҳиндӣ»-ро таълиф намуд ва силсилабабтҳои бо қироати шеъри Абулмаонӣ омода кард. Ӯ меҳост дар фарохноии шеъри Бедил гомҳое фаротар занад, аммо дар ҷодаи ҳаёташ дар айни нумӯ ва таҷаммул аз ғайб нуқтаи фарҷом афтод. Равони азизаш шод бод! Ин таълифот дар дили завқмандони эронӣ шӯру шааф барангехт ва дар он кишвари

ишқу шеър низ бедилхониву бедиломӯзӣ шуруъ шуд. Бо тас-
хеҳ ва тавзеҳи Акбари Баҳодурванд ва Парвиз Аббоси Зо-
конӣ чопи куллии Бедил дар Эрон сомон ёфт. Умедворем,
ки имрӯзу фардои қариб Абулмаонӣ он рабоишу маҳбубияти
бемунтаҳоро, ки дар дигар кишварҳо ёфтааст, дар Эрон низ
пайдо мекунад.

Бедил дар Афғонистону Тоҷикистон ва дигар манотиқи
Осиёи Марказӣ муаззамтарин чехраи шеър аст, ки дар як
ҷадвал бо Мавлавиву Ҳофиз ва бузургони аввалмақоми су-
хани форсӣ ҷой гирифтааст. То инқилоби шуравӣ дар мак-
табу мадрасаҳо баъди Куръон кутуби Ҳофизу Бедилро ме-
омӯхтанд ва бо он ҷашми савод меафрӯхтанд. Устод Муҳам-
мадҷон Шакурӣ низ дар рисолаи «Сарнавишти форсии Ва-
роҷуд дар асри XX» таъкид мекунад, ки бо шеър, хоса, бо
шеъри Фирдавсиву Мавлавиву Саъдиву Ҳофизу Бедил за-
бономӯзии муҳассилон натоиҷи беҳтар хоҳад дод нисбат ба
он ки ҳамеша қоидаҳои исму сифат ва пасванду пешвандро
аз бар кунанд.

Шоири Афғонистон Латифи Пидром зикр мекунад, ки
дар ватани ӯ – Бадахшон низ ҳамасолаву ҳамарӯза марду-
ми саводманду бесавод бо шеъри Бедил зиндагӣ мекунанд
ва ҳамвора маҳфили бедилхонӣ баргузор месозанд. Дар
«Чаҳор унсур» Бедил меҳани худро ёд мекунад, ки обҳои гу-
ворояш дар рӯи лаълу лочувард равонанд. Чун лаълу лочу-
вард сангҳои машхури Бадахшонанд, бархе аз муҳаққиқон,
аз ҷумла, Муҳаммад Тоҳири Бадахшӣ фол мезананд, ки асли
Бедил аз Бадахшон аст. Мардуми ноҳияи Айнии Тоҷикистон
низ бо истинод аз муҳаббати азаливу пайванди зотии худ бо
шеъри Бедил иддао доранд, ки ҳаммазҳари Бедиланд. Ҳатто
як мактаби миёна дар рустои Дарғ бо исми Бедил номгузорӣ
шудааст ва нимпайкараи ӯро дар боғи мактаб гузоштаанд.
Устод Қутбӣ Киром низ, ки зодаи деҳаи Урметани ҳамин
ноҳия аст, гоҳи суҳбату гуфтугӯҳо байни ҳар ҷумла як байти
шодоби Бедил меҳонд. Мо мегуфтем, ки «Устод, Шумо қому-

си ашъори Бедил ҳастед», ӯ бо фурӯтанӣ посух меод, ки «Э, мо кучову Ҳазрати Бедил кучо. Ман ҳанӯз абҷади Абулмаониро наомӯхтаам. Агар шумо бо падарам Мулло Киром суҳбат мекардед, баъд мифтоҳи дари Бедилро меёфтед». Шояд ин муҳаббати фалғариён аз ишқу иродати беғуруби шоири неруманди ибтидои садаи XX Туғрали Аҳрорӣ ба пешвои иршодии Мирзо Бедил оғоз ёфта бошад. Афқору ашъори Туғрал аз мубтадо то мунтаҳо таҳти ҷазаботи оламгири Абулмаонӣ мавзун шудааст ва кулли сурудаҳои ӯ сипосномаҳои беқиёсанд ба номи устод ва муршиди муаззамаш Мирзо Бедил. Дар як ғазали машҳураш Нақибхони Туғрал мегӯяд:

*Намоям тӯтиёи дидан хеш
Агар ёбам ғубори пойи Бедил.
Ба рифъат бартар аз кӯҳ аст, Туғрал,
Ҷаноби ҳазрати Мавлои Бедил.*

Кулли шуарои ҳамнаслу ҳамсилки Туғрал чун ӯ гирифтори чунин асорати зебо буданд. Зиёиёни Бухорову Самарқанду Хучанди садаҳои охир бо ҳолу ҳавои шеъри Бедил зиндагӣ мекарданд. Дар Қўқанду Фарғона, Намангон, Хоразм, Ишқобод ва дигар шаҳрҳои Осиёи Марказӣ шоирони тоҷику ўзбек бо асарпазирӣ аз Бедил шеър меофариданд. Устод Айнӣ дар рисолаи «Мирзо Абдулқодири Бедил» зикр кардааст, ки «Дар мадрасаҳои Бухоро, Самарқанд ва Хучанд ҳаваскорони бедилдӯст давраҳои алоҳида ташкил карда дар атрофи ягон бедилшинос ҷамъ шуда дар шабҳои таътил бедилхонӣ мекарданд. Дар Ленинобод (Хучанд) ҳатто дар чойхонаҳо куллият ё девони ғазалиёти Бедил ёфт мешуд, ки босаводони бедилдӯст дар даври чойнӯшӣ бедилхонӣ мекарданд ва босаводон ба он гӯш дода ба қадри фаҳмашон фоида мебурданд». Рӯзноманигори панҷакатӣ Ҳикматёр нақл мекунад, ки дар деҳаи ӯ Негнот мардум зимистонҳои тулонӣ Бедилхонӣ ва Лоикхонӣ мекунад ва дар асри XXI низ бо шеъри Бедилу Лоик аз рустои кӯчаки худ ба фарохноии тамаддун раҳ мекушоянд.

Дар Хучанд низ дар хонаводаи ҳар нафари рӯшанфикр то имрӯз нусхаҳои камназири девони Бедил махфуз аст. Модаркалонам Марямбону мегуфт, ки бо супориши ҳамсараш – нахустрадаи нозирони ҷумҳури Абдулрахими Ҳочибой дар солҳои 30-юми асри XX дар рӯзгори таъкиботи сталинӣ бародаршӯяш Абдулсалими Ҳочибой қартаи садои Содирхони Ҳофиз ва бисёр кутуби гаронқимат, аз ҷумла, куллии Бедилро дар замини қаҳдони ҳавлияшон гӯр мекунад. Баъди 15 сол Салимбой он қартаи садоро, ки ягона сабти Содирхони Ҳофиз буд, бегазанд аз хок берун мекашад, аммо китобҳо, мутаассифона, набуд шуда буданд.

Аслан, дар Тоҷикистон нафароне бисёранд, ки зиндагонии худро ба шинохт ва таҳқиқи осори Бедил эҳдо кардаанд. Устои барӯманди мо, профессори Донишгоҳи Хучанд Усмонҷон Гаффоров ҳикоят мекунад, ки рӯзе падараш Абдулғаффор Ҳасанов, ки чун муаллими номвар ва шиносандаи шеъри Бедил иштиҳор ёфтааст, шикоят мекунад, ки «ёрони бедилхони ман, ки дар Хатлону Зарафшону Хучанду Бадахшон буданд, ҳама ба он саро рафтанд, афсӯс, касе нест, ки бо ӯ тилисми ҳайрати Абулмаониро боз кунам». Писар ба хидмати падар донишманди ҷавон, ҳолиё устои фарҳангӣ мо Абдулманнони Насриддинро мебарад ва мегӯяд:

– Падарҷон, инак, ин ҷавонмарди рамзшӯно, ки аз ҳама ғуӣ сабақат мебарад.

Баъди суҳбати чандсоата бо донишвари ҷавон Абдулғаффор Ҳасанов мегӯяд:

– Акнун, хотирам осуда аст, ки бори мо дар нимароҳ намонад.

Дар мушоирае, ки дар боғи Бедил баргузор шуд, раиси Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон устод Меҳмон Баҳтӣ, донишманди шарқшинос, муовини аввали вазири корҳои хориҷа Абдуллоҳ Йӯлдошев, мушовири раиси Ҷумҳурии Тоҷикистон, нависандаи мумтоз Барот Абдурахмонов ва Озарахш суҳбат ва шеърхонӣ карданд. Барот Абдурахмонов як моноло-

ги зебо, як ручуи ошиқонаву орифона ё як муколамаи меҳровезро ба руҳи Мирзо Бедил иброз намуд. Он лаҳзоти нозанин ҳамаи мо дар дил бо руҳи мутабаррики ҳазрати Бедил гуфтугӯ доштем. Ман низ ба руҳи поки он ҳодии иршод салому дуо мефиристодам ва дар ниҳон бо ӯ сухан мегуфтам. Мегуфтам, ки салом, эй офтоби ҳидоят, эй азизе, ки бо убури қарнҳо бузургтар мешавӣ, на кўчактар, зиндатар мешавӣ, на фаромўштар, тобандатар мешавӣ, на хомўштар. Ман номи Туву паёми туро дар чаҳорсолагиям дар шаби қадр шунида будам. Рӯзгоре ду аммаи модарам Монадбибиотун ва Мағфиратбибиотун, хоҳарони бузургам Муаззамаву Матлубаро дарси Қуръон ва маънии абёти Саъдиву Ҳофизу Камолу Бедил ва дигар бузургон меомўхтанд. Шаби Лайлатулқадр низ онҳо ба манзили мо омада буданд ва тасмим гирифтанд, ки то субҳ наҳобанд. Хоҳаронам ба ман гуфтанд, ки – Иноятҷон, ту баҳузур хоб кун, мо имшаб тило меёбем ва фардо саҳар ба ту ҳадя мекунем.

– Ин хел бошад, ман ҳам намехобам. Мехоҳам бинам, ки Шумо аз кучо тило меёбед, – исрор кардам ман.

Шаби дароз модаркалонам Марямбону, аммаҳо ва хоҳаронам оёти Қуръон хонданд, баъд ба мутолиаи шеър пардохтанд. Монадаммаи ширинсадо бо лаҳни шодобу равонафрӯз меҳонд:

*Дил боз ба чўши ё Раб омад,
Шаб рафту саҳар нашуд, шаб омад.*

Ман маҳву шефта таронаҳои ўро мешунидам. Фикри дарёфти тило аз ёдам рафта буд, дар фарози мунаввари тахайюли тифлонаам пар-пар мезадам ва бо ҳамин ҳолу ҳаво ба оғўши хоб рафтам.

Саҳар, вақти субҳона хоҳаронам пурсиданд: – Аммакалон, то субҳ наҳобидему тило ёфт нашуд.

Монадаммаи донишманд ҷавоб дод:

– Чаро ёфт нашуд? Шаби дароз ғазалҳои ҳазрати Бедилро хондем. Ҳамин китоби Бедилро ман чун як хишт тило ба шумо, духтаронам, тақдим мекунам.

Падарам Мирзоюнус бо шӯҳӣ афзуданд:

– Духтаронам, гиред, ки ин мерос аз бобокалонатон аст.
Мо аз авлоди Мирзо Бедил ҳастем.

Хурдодмоҳи соли 1988 бародари хидоятгарам Сафар Абдуллоҳ маро ба манзили устод Сотим Улуғзода ба меҳмонӣ бурд. Устод баъди шунидани шеърӣ «Ручӯи Бедил» аз силсилаи «Паёми ниёкон» ба ман гуфтанд:

– Духтарам, ту бояд бисёр кишварҳоро бинӣ, то ҷуғрофиёи фикрат бузург шавад. Дуо мекунам, ки ба Ҳиндустон ҳам равай ва ишқу иродати маро ҳам ба ҳазрати Бедил расонӣ.

«Устои арҷманд, магар мани норасо лаёқати онро дорам, ки қосиди шумо бошам», – меандешидам ман.

Чанд рӯз пеш он кадр гирифтори ҳуруфи Бедил будам, ки беҳабар мондам, писари чаҳорсолаам Ҳумоюн, ки дар паҳлуям бозӣ мекард, кучо шуд. Ин сӯ, он сӯро ҷустам, кӯдак набуд. Баъд ба ҷониби духтари бузургам Шоҳона, ки дар як сӯйи ҳавлӣ, дар пушти дарахтзор саргарми коре буд, фарёд задам:

– Шоҳонаҷон, Бедил дар пеши ту?

– Бедил дар пеши Шумо, аяҷон – ҷавоб дод ӯ – Шаҳнавозу Ҳумоюн дар пеши ман.

Сари ҳамин фикрҳо будам, ки ҷаласаи мутантан поён ёфт ва мо ба сӯйи мошинҳо равон шудем. Ман низ мерафтаму садои азизеро мешунидам, ки ҳам аз ҳаҷр менолиду ҳам башорати васл меод:

*Умри сабукинон кучост, аз назарам ту меравӣ,
Домани худ гирифтаам, менигарам, ту меравӣ.
Бо нафас омаду шудат, лек надорам имтиёз,
Қосиди ман, ту мерасӣ, номабарам, ту меравӣ.
Лола кучову ку суман, то шиканад кулоҳи ман,
Ҳамчу баҳор аз ин чаман, гулбасарам, ту меравӣ.
Ҳастиву нестӣ чу шамъ партаве аз ҳаёли туст,
Бо шаби ман ту омадӣ, бо саҳарам ту меравӣ.
Акси ҳузури айиши мо хориҷи шахси ҳеҷ нест,
Ман зи барат кучо равам, гар зи барам ту меравӣ.*

*Бедил, аз илтифоти ту дурии ман чӣ мушкил аст,
Дар ватанам ту мунисӣ, ҳамсафарам, ту меравӣ.*

Субҳи рӯзи дигар мо се нафар – устод Меҳмон Бахтӣ, Озарахш ва ман ба зиёрати мақбараи Маликушшуаро Тўтии Ҳинд Амир Хусрави Дехлавӣ рафтем. Дар вурудгоҳ ва сахни зиёраткада ҳазорҳо нафар гаштугузор доштанд. Бузҳои пешонибарчастаро, ки дар Ҳиндустон хеле маъмуланд, муридон барои қурбонӣ оварда буданд. Мо аз пеши дарвозаи зиёратгоҳ се табақ гулбарг харидем ва кафшҳоро аз по бадар овардему ба сар токиву сарандоз гирифтем ва ба остони кӯйи қудсиён қадам ниҳодем. Баъди раҳрави борики мармаринеро, ки пур аз гадоёни нишаставу хобидаву ниммурда буд, убури намудан ба сахни зиёраткада дохил шудем ва ба тавофи мақбараи султонулмашоих Низомуддин Авлиёи Бухороӣ қадам пеш ниҳодем. Хидматгузори зиёратгоҳ, ки худро пайванду пасованди шайх Низомуддин номид, таъкид кард, ки аз аҳли Бухорост ва бо забони тоҷикӣ бо мо ба суҳбат пардохт:

– Бифармод, биҳишт ин ҷост, – гуфт ӯ. Тавофи ин турбаи муборақ баробари тамошои ҳули барин аст.

Низомуддин Муҳаммад ибни Аҳмади Дехлавӣ аз бузургтарин машоих ва посдори тариқати чистия аст, ки рӯзгоре бо волидайнаш аз Бухоро ба Дехлӣ кӯч бастааст (валодаташ соли 1238, вафоташ соли 1325). Дар рӯзгори ҷавонияш ӯ ба мулозимати Шайх Аттори Нишопурий рӯй ниҳода ва бо муридии он ҳазрат ба мартабаи камол расидааст. Сипас, ба Дехлӣ баргаштаву ҳудуди шаст сол то дами ҷавонӣ пешвои иршоди мардуми мусалмон ва ҳиндуён будааст.

Халифаи Низомуддин Авлиё Саид Муҳаммад Мубораки Алавии Кирмонӣ, ки бо номи Амири хурд иштиҳор ёфтааст, дар рисолаи «Сияр-ул-авлиё»-и худ менависад, ки: «Амир Хусрав чу ба ҳадди балоғат расид, ба шарафи иродати султонулмашоих мушарраф гашт ва ба анвои мароҳиму шавкат махсус гардид ва ба назари хос малҳуз шуд ва дар он айём

султонулмашоих дар хонаи модарии Амир Хусрав, наздики дарвозаи Мандапул мебуд».

Пайванди Амир Хусрав бо Низомуддин Авлиё ҳади-си ишқи Мавлавиву Шамси Табрэзиро мемонад. Он сон ки Девони Шамс зеботарин, начибтарин, бебадалтарин номаи муҳаббати мурид ба муршид аст ва дар он офтоб далели офтоб омадааст, ишқи Амир Хусраву Низомуддин Авлиё низ фарохнои осори шоирро мушаъшаъ кардааст. Дар кулли достонҳои «Хамса» ва дар қасидаҳои бешумораи Амир Хусрав зикри сифоти Маҳбубулаллоҳ Шайх Низомуддинро овардааст. Рӯзе пири тариқат мепурсад, ки ба подоши ин ҳама меҳру хулус чӣ посухат бахшам, Хусрави иродатманд мегӯяд: Дуо кун, ки каломам ширин шавад. Бо дуову фатвои кутбнамои ҳақиқат Шайх Низомуддин ҳуруфи Амир Хусрав хушобу шодобу шаккарбанд мегардад ва таркиби «тӯтии шаккархо» бо исми ӯ пайванди ҷовидона меёбад. Бадриддин Ҳилолӣ низ дар сифоти Амир Хусрав гуфтааст:

*Тӯтии шакарзабони Деҳлист,
Ширинии нутқи ӯ ҷибиллист.*

Шояд сабаби дигари шириниву ангубинии каломи Хусрав дар он бошад, ки шоир аз илми мусиқӣ вукуфи комил дошт. Ӯ муғаннии чирадасте ҳам буд, ки дар тори ҷонҳо бигаршим мезад ва ҷаҷомаҳои малакутӣ меҳонд.

Амир Хусрав роҷеъ ба мусиқӣ чанд рисола ҳам таълиф кардааст. Мегӯянд, ки Амир Хусрав сетори машҳури ҳиндӣ, асбобҳои мусиқии дилрабо ва сорангро ихтироъ намудааст. Ӯ вориси ростини Одамушшуаро Рӯдакӣ буд, ки ҳам дар шеърҳо ҳам дар мусиқӣ кишваркушоӣ кард. Вақте аз Рӯдакӣ پرسиданд, кадом ишқ дар дилаш бузургтар аст, гуфт:

*Агарчи ҷангнавозон латифдаст бувад,
Фидои дастии қалам бод дастии ҷангнавоз.*

Гоҳе ки ҳамин суолро ба Амир Хусрав ҳам доданд, ӯ низ Рӯдакиёна ибраз кард:

*Посухаиш гуфтам, ки ман дар ҳар ду маънӣ комилам,
 Ҳар ду ро санҷида бар вазне, ки он дархвар бувад.
 Назро илме тасаввур кун ба нафси худ тамом,
 К-ӯ на муҳтоҷи самоу савти хунёгар бувад.
 В-ар кунад мутриб басте ҳун-ҳуну ҳон-ҳон дар самоъ,
 Чун сухан набвад, ҳама бемаъниву абтар бувад.
 Назро ҳосил арӯсе дону назма зевараи,
 Нест айбе, гар арӯси хуб безевар бувад.*

Амир Хусрав дар илми мусиқӣ, ки барояш ба қавли Мавлоно чун ҳарфи шаҳодат муқаддас буд, тозақориҳои бесобиқа кардааст ва оҳангҳои зиёдеро чун «Саропарда», «Қавл», «Ушшоқ», «Нигор», «Мувофиқ», «Созгорӣ», «Фарғона», «Зилоф» ва ғайра офаридааст. Ҳамин пайванди фитратии Амир Хусрав бо навою нағма дар ҳар ғазалаш, ки пуропур аз нағмоти оламошӯби улвӣ ва ромишҳои қудсиёна аст, зебо мунъакис мешавад. Дар шеърӣ тоҷик шуарои шаккаршикане, ки шириниву шодобии суханашон чандин қарн мазоқи ҷонхоро пуршакар кардааст, кам нестанд, аммо ашъори ноби Саъдиву Амир Хусрав, Камолу Ҳилолӣ бештар аз дигарон ҳаловату мазаву мастиву кушод дорад. Камолӣ Хучандӣ, ки аз Амир Хусрав ангезаҳои дилпазир бардоштааст, бо ӯ чун бо садри ширинсуханон ба сабқат бархостааст:

*Камол, аҳсант гӯ, бурдӣ ба ширингӯӣ аз Хусрав,
 Чунин тӯтӣ ба Ҳиндустон агар бошад, аҷаб бошад.*

Мутафаккири бузурги Ҳинд Чавохирлол Нехру, ки ба шуарои бузурги Аҷам ҳамеша ихлосманду иродатгузор буд, Амир Хусравро «Саъдии Ҳиндустон» номидааст.

Рӯзе Низомуддин Авлиё бо Амир Хусрав дар боми хо-нақоҳ мафтунӣ тамошоӣ манзараҳои Деҳлӣ буданд, ки чашмашон ба тӯдаи пайравони дини ҳинду афтод. Онҳо бирешимнавозону нағмасароён ба сӯи дарёи Чимна мерафтанд. Низомуддин Авлиё хитоб кард:

Ҳар қавмро, ки бошад роҳеву қиблагоҳе,

Амир Хусрав бидуни таваккуф посух дод:

Ман қибла рост кардам дар самти қачкулоҳе.

Ҳикояи машхури нависандаи бузурги Ҳинд Премчанд «Ин аст ватани ман» хотирамро меафрӯзад. Қаҳрамони ҳикоя пирамарди солманде, ки сеяки зиндагияшро дар Ғарб зистааст, хонумаш низ аҳли ҳамон диёр аст ва фарзандонаш ҳам парвардаи обу хоки дигаранд, тасмим мегирад, ки поёни ҳаёташро дар Ватан ба сар барад. Ў танҳову пиру мустаманд бе зану фарзанд ба Ҳиндустон меояд, вале баъди бозгашт руҳаш бисёр озор меёбад, зеро:

Боз ҳам ба оғӯшат

Чун равонам, равонам нест.

Хотирам чароҳат ёфт,

Захмбанди ҷонам нест.

Чаши интизорам нест,

Дастӣ меҳрубонам нест.

Он чи дӯш будам, нест,

Он ки дӯш донам, нест.

Ҳар чи дӯш будам, ҳаст,

Ҳасту ончунонам нест.

Пирамард мебинад, ки дар ватанаш даврони ҷадиде оғоз шудаву одамҳои нав зиндагӣ мекунанд. Он нафарони азизе, ки рӯзгори кӯдакии ўро мунир мекарданд, дигар бо адам пайваستاанд. Он нафарони муҳиббу дилбанд, ки бе вучуди меҳрубонашон Ватан Ватан нест. Ў пириву танҳоиву анбуҳи дардҳои худро ба Ватан овардааст. Ў омадааст, ки бимирад ва бо хоки Ватан васли ҷовидон ёбад. Аммо то омадани марг бояд зист. Чӣ тариқа бояд зист, вақте ки Ватан чун ғурба-ти беинтиҳо бӯи бегонагӣ мекунад. Ҳеч ёдгоре аз гузаштаи азизаш на дар кӯчаву барзану шаҳру русто ва на дар симову сиришти одамҳо намондааст. Аммо на, ҳанӯз ҳаст. Ў ногаҳон

мебинад, ки гурӯҳи ҳиндуёни солхӯрда таронаҳои қадим дар лаб барои ибодат ба сӯи рӯди Чимна мераванд. Пирамард аз ҳучуми сардиву малолу бегонагӣ раҳо мешавад ва ба он маҷрои мунаввари дарёравон мепайвандад. Зеро дар вучуди пурмуҳаббати он покравон ромишу оромишero, ки солиён дар диёри ғурбат орзу мекард, дармеёбад. Дармеёбад ватанero, ки дар пиндорҳои афифаш мепарвард. Дармеёбад орзуву мақсудero, ки ҳама умр мечуст. Дармеёбад марҳамero, ки сӯзиши чароҳаташро рафъ хоҳад кард.

Шайх Низомуддин ва муридонаш чун дигар зоҳидони иртиҷоиву риёӣ ҳиндувонро ба кофарӣ бадном намекарданд.

Ҳиндувон бо ширк бегонаанд ва ба ваҳдонияти Худованд қоиланд. Тарсоён Масеҳро муродифи Худо медонанд, даҳриён чор унсури азал: об, хок, бод ва оташро мепарастанд, сабоиҳо ба ҳафт ситора имон меоваранд, габрҳо оташро муқаддастар аз ҳама мешуморанд, аммо ҳиндувон Худои ягонаро сачда мекунанд. Тафаккури фалсафӣ ва ахлоқии онҳо ба тасаввуф ва ирфон бисёр мушобеҳ аст. Аслан, ҳақиқати одистин нукта, ки тамоми адёни олам як барномаи умумӣ доранд: мабдаи лохутиро дар инсонҳо афрӯхтан ва ибтидои носутиро таҳнишин кардан. Дар фалсафаи Веданта омадааст, ки дар офоқ ҷуз Браҳма дигаре нест. Аҳли тасаввуф низ кулли ҷаҳонро таҷаллии воҷибулвучуд медонанд, ба қавли Бедил:

*Маҳв будам, ҳар чи дидам дӯш, донистам, тӯй,
Чун ҳама мижгон кушуд оғӯш, донистам, тӯй.
Мушти хоку ин ҳама сомони ноз эҷози кист,
Беи аз ин бо ман ғалат мафрӯш, донистам, тӯй.*

Маънии «йога» низ восил шудан бо Офаридгор аст. Чандин муҳаққиқ ва урафои номвар ба ин андешаанд, ки Раҳим ва Рама аз як решаанд. Шайх Низомуддин низ муршиди исломиён ва пешвои ҳиндувон буд. Раҳравони тариқати чиштиа озодӣ ва озодагиро талқин мекарданд ва бенавоён тангдастонро ҳимояту ҳидоят менамуданд. Ин орифони дил-

бохта пеши султонон фақат истиғно мебурданд, на ниёз ва бо бузургиву азамати руҳонии худ ҳамеша мухташамтар аз тоҷварон буданд. Хамин орифони бузург ва қабл аз ҳама, Хоча Низомуддин барои ҳамзистии меҳрубонаи мусалмон ва ҳиндувон заминаи созгор фароҳам оварданд. Дар зиёратқадаи Шайх Низомиддин ва Амир Хусрав низ мусалмону ҳиндуву габру тарсо чамъ омадаанд ва аҳли ҳазор мазҳабу тариқат дар турбати онҳо гулбаргҳои ихлос пош медиҳанд. Мегӯянд, ки дар маҳфилҳои Хусравхонӣ, ки дар саҳни зиёратқада баргузор мешаванд, ҳамвора раиси ҷумҳур ва сарвазири Ҳиндустон низ ширкат мекунанд.

Боре Низомуддин Авлиё ба Амир Хусрав гуфта буд, ки «Ман аз ҳама ба танг оям ва аз ту ба танг наоям. Дувум бор гуфт: Аз ҳама кас ба танг оям, то ҳадде ки аз худ ҳам ба танг оям ва аз ту ба танг наоям. Бақои ту мавқуф аст бар бақои ман, бояд ки туро дар паҳлуи ман дафн кунанд. Агар Худо бар ман бихиштро муносиб бинад, ман туро ҳамроҳ мебарам». Дар ҳақиқат, баъди шаш моҳи даргузашти қиблаи иршодаш Амир Хусрав низ тарки ҷаҳон мекунад ва дар паҳлуи азизи қиёматияш мадфун мешавад. Аз ҳазорон нафаре, ки ҳамарӯза ба хокбӯси Низомуддин Авлиё ва Амир Хусрав меоянд, шояд фақат 5-6 нафар форсизабон ва аз латофати бемисли шеъри Амир Хусрав хушнасиб бошанд. Аз ҷазаботи аршии сухани шоире, ки ҳудуди 500 ҳазор байт бо забони тоҷикӣ мавзун кардааст. Дар айвони зиёратгоҳ зери шохсунҳои баланди мунаққаш дастаи қавволону ромишгарон бо забонҳои ҳиндиву форсӣ ғазалҳои Амир Хусравро месурӯданд. Чун бонувонро ба дохили макбара раҳ намедиҳанд, ман дар берун мондам ва устод Меҳмон Бахтӣ бо Озарахш саодати тавоф ёфтанд. Озарахш мегӯяд, ки дар чор сӯи макбараи пурнигор ғазали беназири Амир Хусрав «Эй чехраи зебои ту рашки бутони озарӣ»-ро сабт кардаанд. Ва онҳо бо устод Меҳмон Бахтӣ пирумунӣ турбат бо садои баланд ҳамин ғазалро тараннум намудаанд. Ҳамаи тавофкунандагони

дигар дастони ин дуру бӯсидаанд. Бонии зиёраткада шарҳ додаст, ки иродатмандон мегӯянд: Шумо ҳамзабони мавлои моед, шумо вориси ростини Саъдии Ҳиндустонед, шумо пайки фардоафрӯзи шоири моед, бифармоед ба кишвари мо, ба равоқи манзари чашми мо, ба ҳарири ҷони мо.

Дар давоми як соат дар сари турбати Низомуддин Авлиё ва Амир Хусрав сад хирман гул мавҷ мезанад. Ходимони он даргоҳ гулҳои кӯҳнаро ҳар соат мебардоранд, то гулҳои тоза ба сучуд расанд. Ман бори аввал дар ҳаётам мазори ду нафари азизро дидам, ки ин миқдор бо муҳаббати бетасвиру иродати беохир гулгардон бошад. Орзумандам, ки имрӯзу фардои қариб мазори Ҳазрати Бедил низ он сон, ки шоистаи ўст, дар анбуҳи гул мавҷгардон хоҳад шуд. Баъди тавоф мо ҳам чун ҳама шамъҳо афрӯхтем, орзуҳоямонро дар дил бозгӯфтем ва аз руҳи мубораки ду бузургмарди нобмашраб мадад хостем. Ногоҳ аз пешамон марди сафедруйи баландқомате гузашт, ки жандаи гадоӣ дар бар ва аммомаи садвасла дар сар дошт ва одамонро бо бодбезаки бузург чун хорҷорӯби фаррошон бод медоду бо ҳамин васила пул меёфт. Ў раҳораҳи ин ғазали Тӯтии Ҳиндро месурӯд:

*Эй бод, бӯйи ёр бад-ин мубтало расон,
Дар чашми ман зи хоки дараи тӯтиё расон.
Гар ҳеҷ аз он тараф гузаре афтадат, зи ман
Хидмат куну салом бигӯю дуо расон.
Як тор баҳри нӯшиши ман з-он қабо биёр,
Таширфи подшоҳ ба пеши гадо расон.
Ҷоне хароб дораму дард аст номи ӯ,
Ин дардро бигиру ба назди даво расон.
Гуфтӣ, ки нолаи ту ба ёри ту мерасад,
Он ҷо ки нола мерасад, он ҷо маро расон.
Мо чун намерасем бар он орзуи дил,
Ё раб, ту орзуи дили мо ба мо расон.
Хусрав, ки аз ғироқ ҳаёли шуд, эй сабо,
Аз ҷош даррабову бад-он дилрабо расон.*

Чун бо ҳам ошно шудем ва ҳоли ўро пурсидем, гуфт, ки Алиризо ном дорад ва аз қарибии шаҳри Тӯс, аз Турбати Ҷом омадааст. Аслан, аҳли Ғазнини Афғонистон аст, ки бо умеди дарёфти ризқ аввал ба Эрон ва баъдан ба Ҳиндустон ҳичрат кардааст. Алиризо шиква намуд, ки фикри рӯзӣ ўву хонадони серфарзандашро ин қадар саргардон намудааст. Ў суҳан ме-гуфту ашк дар чашмони бузургаш ростии хуруфашро тасдиқ менамуд. Дар баробари ин ҳамзабону хешовандони азиз мо намедонистем чӣ гӯем ва гираҳи зиндагиашро чӣ гуна боз ку-нем. Чанд ҳарфи пурмуҳаббат ба ӯ нисор кардем, чанд ҳадяе барояш додем ва устод Меҳмон Бахтӣ, ки вучудааш мазҳари нақӯист, қариб тамоми пулашро ба Алиризо бахшид. Вале дар баробари он гадоёни бешуморе, ки моро ҳалқапеч мекар-данд ва нигоҳи имдодхоҳашон иҷозаи рафтанамон намедод, бисёр ночор мондем. Бахусус, чашмони маъюси пиразани си-ёхчурдае дар ёдам мондааст, ки шояд бештар аз сад сол дошт ва бо ҳастии пурзиллаташ тамоми андуху мусибати офоқро мучассам мекард. Ман ба саволи ин чашмон ҷавоб надоштам.

Дар пеши баромадгоҳи зиёраткада занон бо зоғнӯлҳо за-минро шикоф мекарданд, то лӯлаҳои обгузарро тармим на-моянд. Аслан, ҳар чое ки мерафтем, медидем, ки занон нақб мекананду кишт мекунанд, сангу гил мекашонанд, дарахт ме-бурранд ва ҳамин навъ корҳои сангинро анҷом медиҳанд. Дар як афсонаи қадими ҳиндӣ омадааст, ки се зани ораста сари чашмае меоянд ва ҳар яке зебоии дастҳои худро меситояд. Яке меғӯяд, ки дастонаш чун дастони муғанниён ангуштони даро-зи латиф доранд ва нохунҳояш ташбеҳи моҳи наванд, пӯсти шаффофи дасташ амсоли тулуи субҳ аст, дигаре меғӯяд, ки ан-гуштарҳои алмоснигинаш назокати панҷаҳояшро комилтар мекунанд, дар дастҳои ӯ тафарручи сунъи Офаридгор пайдост ва мисли ин ситоишҳоро тул медиҳанд. Дар ин сабақи зебой касе нусрат намеёбад ва кор то хархашаву мочаро мекашад, то замоне ки бонувони муддаӣ пири раҳгузареро мебинанд ва қазовату довариро аз ӯ меҳоянд. Пир меғӯяд: Ҳоло ман бо-

нуеро пеши шумо меорам, ки дасташ бетардид аз дастони ҳар сеи шумо зеботар аст ва зани барзгареро меорад, ки дастони дағалу харошхӯрдаву обилабанд дошт. Ва пир мегӯяд: Инак, ин зеботарин дастро бинед, дасти ранчбареро, ки дар дастурхони шумо, беғамону бекорон, неъмату наим мегузорад, дасти нознопарвардаеро, ки аз заҳмати шадид карахш бастааст, вале боз ҳам чун матлаи ҳамаи зебоии олам ва чун зодгоҳи муъчизаҳо шаъшаа мезанад. Занони ҳинду ба чуз заҳматписанду пуркор буданашон бисёр шарафманду боиффат ва дар садоқат пояндаанд. Ба ин маънӣ Амир Хусрав гуфтааст:

*Дар тариқи шиқварзӣ кам зи ҳиндузан мабош,
К-аз барои мурда сӯзад зинда ҷони хешро.*

Ба расми вафо худсӯзии ҳиндузанҳо, ки оини қадим аст бо номи «сотӣ», аҳли оламо дар таҳайюр афкандааст:

*Ҷон фидои дӯст кун, кам з-он зани ҳинду наӣ,
К-аз вафои шӯй дар отаиш бисӯзад хешро.*

Дар Ҳиндустон русуми куҳани ниёгонро бисёр арҷ мегузоранд. Боре аз як кӯчаи Деҳлӣ мегузаштем, ки дарахтҳои бо ҳазор зевар оростаро дидем. Чароғҳои бешумореро афрӯхта ва дар фаршҳо гул барчош карда буданд. Ронанда гуфт, ки бо чунин зинату ороиш мардум макони ҷашни арӯсиро омода мекунанд ва арӯсро дар тахти мурассаъ рӯ-рӯӣ даст ба ҷашнгоҳ меоранд. Моро насиб нашуд, ки дар суру арӯсии ҳиндуён ширкат кунем, аммо иттилоъ ёфтем, ки тамоми он маросиму суннате, ки дар қуруни мозӣ роиҷ буд, ҳанӯз ҳам барҷо мондааст. Ҳиндуён ҷомаи миллии худро бисёр эҳтиром мегузоранд ва бо ҳеҷ вачҳ онро на дар кишвари худ ва на дар мулки ғайр аз тан бадар намеоранд. 90 ғоизи занони Ҳиндустон пирӯҳанҳои ҳиндӣ мепӯшанд ва либоси худро мойи фахру саодат медонанд. Дар ҷаласаи маҳфилҳои давлативу расмӣ низ бонувони соҳибмақоми ҳинду бо пираҳан ва ороиш суннатии худ меоянд. Ҳазорҳо навъи панҷобиву сариҳои муҷалло, ки зебоии пурфасонаи Ҳиндустонро

тафсир ва муаррифӣ кардаанд, дидани нотасвирест барои сайёҳони зебопараст. Кам андар кам занеро дар Ҳиндустон дидам, ки дар бар либоси фарангӣ дорад. Шояд он нафарони дидаам мардуми ғайрибумӣ бошанд. Ба андешаи ман, панҷобиҳо бо пираҳанҳои тоҷикӣ шабоҳати зебо доранд. Ин нукта низ далели дигарест, ки дар гузаштаи наҷандон дур аз мо бо ҳиндуён ҳамзабону ҳамормону ҳамхуну ҳамтамаддун ва ҳамдиёру ҳамтабор будем. Бештари мардони Ҳинд низ хилъатҳои суннатӣ мепӯшанд ва дар сар аммома мениҳанд. Дар ҷаласаҳои мутантане, ки ба шарафи мақдами роҳбари Тоҷикистон оростанд, вазирону кабирони Ҳиндустон бо ҷомаҳои пахтагии суннатии худ ҳозир мешуданд ва фақат дар маҷлисҳои шукӯҳманди давлатӣ, дар қасри раиси ҷумҳур заҳмати камарбанду гулӯбандҳои фарангиро мекашиданд.

Ҳатто раиси ҷумҳурии Ҳиндустон доктор Абдулкалом ва сарвазирӣ кишвар Минмоҳан Сингх низ бо хилъатҳои миллии моро шодбод гуфтанд. Доктор Абдулкалом, ки олимӣ бузурги соҳаи атом аст, тамоми зиндагияшро ба пичуҳиш ва истифодаи ин мавод ба манофаи башар эҳдо кардааст. Ӯ 75- солааст, вале зоҳири 50-сола дорад ва дар умраш ҳаргиз издивоҷ накардааст.

Ӯ ба ин ҳикмати Одамушшуаро Рӯдакӣ содиқ мондааст:

*Надорад майл фарзона ба фарзанду ба зан ҳаргиз,
Бибуррад насли ин ҳар ду, набуррад насли фарзона.*

Пири иршод Шоҳқобулӣ низ ба Бедил гуфта буд: «Мо аз афродем, аз мо авлод барнаояд». Абдулкалом бештар аз як миллиард мардуми Ҳиндустонро фарзанд хондааст ва фитрати фалакпаймову хилқати мутахҳар ва фарҳангу маърифати бемонанди худро ба хидмати ин миллати бузург бахшидааст. Ӯ муаллифи осори гаронмояе роҷеъ ба сиёсату ҷомеашиносии ва улуми дақиқ аст. Ин далели сода нест, ки ағлаби аҳолии беш аз як миллиарда ба ҷонибдории ҳамин нафари дар зоҳир наҳифу дар асл бисёр неруманд овоз додаанд.

Ҳиндустон кишварест мисли ойина бо пушту рӯи муқобил: як сӯяш, комилан рӯшану мунаввару муфарреҳу фохиру гуловезу пурталолуву пурнозу наим, дар айни рифъати зебоиву камол, ҳампои тамаддуни мағрибу посдори суннату ойини машриқ, бо фарҳангу адабиёту синамову мусиқии беназиру фалактасхир, дигар тарафаш, олудаду жӯлида, гандидаву пӯсида, чиркину ғуборолуд бо хайли мардуми гуруснаву побараҳнаву хонабадӯшу сияҳкосаву баргаштатақдиру берисолат. Ба ҳадде берисолат, ки меандешем: манзури Худованди доно аз офариниши ин анбуҳи гадоён чӣ буд ва ҳеҷ посух намеёбем, чӯз он ки бори дигар ба ҳикмати Халлоқи ҳаҳон қоил шавем ва мафҳуми «шукр»-ро амиқтар маърифат кунем. Мо ҳама аз рӯзгори кӯдакӣ бо ҳолу ҳавои филмҳои ҳиндӣ зиндагӣ кардаем ва бо чашмони Раҷ Капуру Шиши Капур, Амитабх Баччан, Шри Деви, Зиннат Амон, Митхун Чакраборти, Шоҳруххон, Амирхон, Чӯҳи Чавла, Мадҳури, Салмонхон ва дигар қаҳрамонони филмҳои ҳиндӣ ба дунё нигаристаем ва дар пиндорҳои рӯшанамон фасонаҳои мусаввар офаридаем. Фасонаҳои зиндагӣ аз фасонаҳои ҳиндӣ бо он фарқ мекунамд, ки дар бештарин маврид бо фоҳиа ба фарҷом мерасанд, на бо нусрату саодат. Аммо ҳамин бахту нишот, ки дар филмҳои ҳиндӣ қариб ҳамеша ва дар зиндагонии ҳиндувон на ҳамеша вучуд дорад, шояд ҳазорҳо дили ранҷурро ангезабахши сурур бошад, ҳазорҳо дилеро, ки меҳодад аз ҳақиқати дағал ба фасонаи зебо гурезад, аз вомондагиву фурумурдагӣ то чиҳод раҳ пӯяд, вассаломро ба салом табдил диҳад, руҳи мустафиро ба ошӯби дигар хонад. Дар кӯчаву хиёбон, дар девори қасру кӯшкҳо ва биноҳои хуштаркиб, ҳатто дар маҳаллаҳои фарсудаду гузарҳои бенавоён аксҳои бузурги ҳунарварони ошноро овехта буданд, ки бо нигоҳи афрӯхта ба дили раҳгузарон башпорати нишот медоданд. Ҳунарвароне, ки аз айёми кӯдакӣ ба зиндагии мо ворид шудаанд ва то қиёмат моро ҳамдилу ҳамдарду ҳешу пайванд мемонанд. Як назар ба чехраи азизи онҳо кофист, ки тамоми

садду сарҳад фуру афтад ва мо худро дар ватани худо дар хонаи худ эҳсос кунем.

Аз филмҳои ҳиндӣ мо дарёфта будем, ки мардуми Ҳинд ба суруд мусиқиву рақс меҳру пайванди хуниву азаливу қиёматӣ доранд. Филми ҳиндӣ бидуни мусиқиву рақс бенусрату нокомил аст ва неруи фатҳи руҳҳоро надорад. Дар филмҳои ҳиндӣ ҳудуди 200-300 нафар ҳамеша мерақсанд, ки барои ақвоми дигар мояи таҳайюр аст. Боре устод Меҳмон Бахтӣ, Озарахш ва ман дар як фурушгоҳи Дехлӣ гаштугузор мекардем, ки Озарахш гитеро писандиданд ва харидор шуданд. Ба торҳои он нокун заданд ва як таронаи тоҷикӣ суруданд, ки харидорону фурушгорон ҳама моро ҳалқапеч карданд. Онҳо хоҳиш намуданд, ки Озарахш таронаи дигар хонанд ва ҳудашон бо завқи бедору дили ангеҳта дар саҳни мағоза ба рақс даромаданд. Вақте ки Озарахш суруди ҳиндӣ хонданд, як гурӯҳи мардум дар пеши мо, барҳи дигари харидорону фурушандагон дар растаҳои ҳудашон, яъне дар ҳар ҷо, ҳар ҷойи толори мағоза бе ибову истиҳола масту хурушон мерақсиданд. Ба андешаи ман, инсонҳое, ки ҳар сулулашон муназзаҳу покизаву зебост, гардиши хунашон низ мусиқӣ эҷод мекунад, ҳар нафас, ҳар нигоҳ, ҳар қадамашон, пиндору таҳайюлашон офаринандаи мусиқист. Онҳо дар амвоҷи ранг талолу мезананд, дар амвоҷи нур, дар амвоҷи мусиқӣ, дар вусъати бузурги ишқу зебой ҳаёт мебаранд.

Бояд илми рустанипарвариро аз мардуми Ҳиндустон омӯхт. Дар филмҳои ҳиндӣ манзараҳои диловезу минуназирро мидидем ва мепиндоштем, ки шояд декоратсия аст, ороишест коғазиву маснуй. Зеро боғи воқеӣ ва чамани ростин дар ин ғояти булуғ ва ғулуви зебой вучуд надорад. Аммо на, вучуд доштааст. Он боғҳои сабз дар сабзи гулгардон ва чаманҳои пиростаи аржангсимо, ки Ҳиндустон дорад, мисли иқтибоси зебоест аз бихишт. Барҳақ меғуфтаанд, ки агар ҳулди барин ҳашт равза дорад, равзаи нухум Ҳиндустон аст: Равзае, ки назираш дар боғи Ирам ҳам нест. Мо, ки фақат се шаҳр:

Дехлӣ, Чайпур ва Ҳайдарободро дидем ва он ҳам якрӯзиву якунимрӯзӣ, бардошти комил надорем, аммо фарҳанги боғдориву гулкориву рустанирӯёнӣ дар ин шаҳрҳо, хусусан дар Дехлӣ ва Чайпур бисёр олист. Дар тамоми хиёбону гулгаштҳо, ки дар ду паҳлуяшон роҳҳои бузург қад кашидаанд, буттаҳои зебову дарахтони зинатӣ шинонидаанд ва танҳои онҳоро ба хотири ҳифз ва амниятшон аз боду борон ва таҷовузи ҷонварон бо қафаси оҳанӣ печидаанд. Дар танҳои дарахтҳо оҳакро ҳам бо сабки нав молидаанд: аввал сафед, баъд гулобӣ ё нилӣ, баъд боз сафед. Дар кӯчаҳои марказӣ дарахтҳои тановари гул шинонидаанд, ки шаш ҷиҳатро муанбар мекунад. Дарахтҳои бисёр боазамат мисли дарахти зардолу ё шохтут, ки гулҳои сафед, сурх, гулобӣ, бунафш, қирмизиву норанҷиашон чун марвориди бузург дар фуруғистони офтоб мекурахшад.

Дар чаманҳои Ҳинд ҳазор нави гул салои ҳусн мезанад: садбарг, бобуна, лола, пухор, карнайгул, мино, пиёда, печак, кавкаб, довудӣ, занбақ, шаҳпаракгул, наргис, нилуфар, раъно, савсан, суман ва боз чаман-чаман гулҳое, ки ҳанӯз номашонро намедонам. Боғбонҳои гулистонпиро онҳоро ба шакли дил, гунбад, ситора, офтоб, соат ва ғайра оростваву пероста буданд. Барои таҳқиқи он ҳунару эҷоз муҳлату фурсати зиёде мебоист, ки ба зиндагии гулҳо ворид шавем ва рамзу розашонро дарёбем. Иқрор мешавам, ки то имрӯз дар ҳеч ҷойи олам ман чунин бӯстону гулистони фирдавсназир надидаам. Ба нилуфарҳои дар вусъати мусаффоӣ ҳавзҳо паркушода менигараму меандешам, ки ҳар ҷое ки Буддо по ниҳод, раҳораҳ гули нилуфар мерӯйид. Илоҳаи зебоиву саодат Лакшми низ вақте ки аз укёнуси мавҷгардон берун омад, дар дасташ нилуфари сафед дошт. Ин гули маҷоз дар таълимоти Буддо мазҳари ишқу зебоиву нақӯист. Ва ман ба ин гули руҳполо, гуле, ки аз ибтидои офариниш ба инсонҳо башорати нишоту саодат медодааст, рӯчу мекунам:

*Ишқ шояд оташи Прометей аст,
Ё шуои қафи Мӯсо,*

Ё салиби Исо,
 Ё нилуфари Буддо,
 Ё тулуи Митро,
 Ишқ меъроҷи Мустафост.
 Ишқ зеботарин хулосаи тамоми маърифатҳост.
 Ишқ таркиби Худост.
 Пас, фаротар зи хештан қадаме бояд монд
 Ва бояд андешид,
 Ки агар мӯрчаеро паҳш кардӣ,
 Ишқ мемирад.

Дар рӯи баргҳову гиёҳҳо ҳаргиз ғубореро намебинед. Гӯё тамоми баргу гулро лок додаву шабнам зада бошанд. Аммо ин корро нақшбанди боло анҷом додаст. Ба баргҳои зумурадгун даст мезанам, ки шояд маснуй бошанд, аммо онҳо чун муъҷизаи ростини офаридгор тулуъ мекунанд. Дар кӯчаҳои бузург, дар масофаи даҳҳо километр дар ду бари раҳ тубақҳои зебои гул ниҳодаанд. Пайдост, ки ҳазорон нафар рӯзу шаб дар хидмати гулҳоянд. Ман борҳо дар ҷашни гулҳо дар Хучанд ширкат кардам ва ҳар дафъа афсӯс меҳӯрам, ки мо барои намоиш хирман-хирман гулҳои барозидаву ҷашм-раборо мениҳем, аммо номгӯи онҳо аз 30-40 навъ бештар нест. Охир табиати Тоҷикистон иҷозат медиҳад, ки ҳазор навъи гул парвариш ёбад ва дар ин асри шитобҳои бузург, асри атому компутар низ чун дар оғози офариниш дили мардумро бо зебоӣ пайванд диҳад. Гул ишоратест ба бадеият, маъсумият ва мастурии азалии дунё. Гул имрӯзу ҳама рӯз бузургтарин самбули маънавият аст, ки руҳҳоро аз мунҷалоби олудагӣ ба таҷаллизори полоиш мебарад. Гул барои нафароне, ки тафаккури комилан иқтисодӣ доранд, метавонад василаи дарёфти пул бошад. Боре дар шаҳри Петербург мизбонон ба мо гулдастае ҳадя намуданд бо гулҳои алафӣ, гулҳое, ки дар ағбаҳои Шахристонун Анзоб мерӯяд. Вақте ки қимати як гулдастаро пурсидем, гуфтанд: 20 доллар. Чаро як шаҳри азиме бо таърихи чандинҳазорсола мисли Хучанд фақат 20-30 нафаре дорад,

ки зиндагиашонро ба ишқи гулҳо бахшидаанд. Ва агар касе харидори гул бошад, дар ин шаҳр фақат 1-2 нуқтаи гулфурӯшӣ меёбад, ки дар он танҳо 7-8 навъи гулро ба фурӯш ниҳодаанд. Он латифтарину нодиртарину нозуктарин гулу гиёҳе, ки кӯҳу камару дашту сахрои Тоҷикистон дорад, то фурӯшгоҳу намоишгоҳҳо наёмадаанд. Хунару фарҳанги гулдастабандӣ низ дар Хучанд ҳанӯз дар пояи ибтидоӣ қарор дорад. Ин чурмро меҳмонони шаҳр ҳамеша ёдрас мекунанд, вале мо барои посух гуфтан далел надорем. Вақте ки барои чашну сурҳои бузург аз кишварҳои ҳамсоя гул меорем, бояд андешем. Андешем, ки кишвари мо матлаъи оғози фарҳангу хунаро ва ишқу зебоӣ дар ин сайёра аст, пас, дигарон бояд аз мо гулрӯёниву гулгардониро омӯзанд, на мо аз онҳо. Ҳамин гул буд, ки тули ҳазорсолаҳо шеърӣ ниёғони моро шамими кибриёӣ бахшид ва нафаҳоти сухани тоҷикиро дар ҳама олам пароканд.

Шигифтангез аст сохтмони ин дунё, ки бо андешаи ҳазорсола кас наметавонад ҳикматашро дарёбад. Дар Хучанд истилоҳи ачибе ҳаст, ки ҳар ҷо серодам бошад, мегӯянд: «Одам мисли ачирик рӯйидааст». Ачирикаш ҳамон алафи салому алайки худрустаи тобовар аст, ки дар лаби ҷӯву дар даруни санг, дар соҳили дарёву дар домани кӯҳ – дар ҳама ҷо, ҳама ҷо мерӯяд ва ҳаргиз нози боғбону деҳқонро надидааст. Ҳиндустон ҳам бештар аз 1 миллиард аҳоли дорад, яъне фузунтар аз ҳафт яки мардumi сайёра дар ин кишвар ба сар мебаранд. Мардumi сияҳчурдаи шириншамои, ки ба миллати форсу араб шабоҳат доранд. Шумо сифоти сияҳчашмони Кашмиро, ки дар шеърӣ Ҳофиз зебоии сармад ёфтанд ва то имрӯз бо ҳусни барозида шухраи офоқанд, зиёд шундаед. Бештари нозанинони ҳинду ба он ҳадди дилбариву назокат расидаанд, ки аз ғулуви болотар аст, он сон ки Саъдӣ мегӯяд:

*Чӣ тавон гуфт дар латофати дӯст,
Ҳар чи гӯем, аз он латифтар аст.*

Вале афсӯс, ки моҳ низ доғҳо дорад. Дар кӯчаҳои Дехлӣ кӯдакон машқҳои варзишӣ намоиш медиҳанд ва аз раҳгузарону ронандаҳои мошинҳо пул металабанд. Нозирон хайли гадоёнро аз кӯчаву хиёбонҳои марказӣ дур рондаанд ва онҳо тӯда-тӯда дар кӯчаву паскӯчаҳои кӯчак ҳалқа задаанд. Бисту панҷ фоизи мардуми Ҳиндустон гадоёну бенавоёну тангдастонанд. Як қисми онҳо дар кӯчаҳо хайма задаанд ва дар чодарҳои садчоки пурвасла умр мебаранд. Пеши он силаҳаймаҳои пурзалолат кӯҳҳои баланду пасти партов сар кашидаанд. Он фақирони хайманишин партовҳоро гӯр намекунанд, ҷое намебаранд, як порча замини пеши хаймаи худро кишт намесозанду гул намекоранд. Шояд он нимгуруснаҳо на қувату маҷол доранд, на завқу ҳавсалае, ки нишемангоҳи кӯчаки худро покиза ниғаҳ доранд. Ба ҳаёти бесафои он сияҳқосагон менигараму муколамаи Зардушт бо Аҳура Маздо ба ёдам меояд. Зардушт аз Аҳура Маздо мепурсад:

«Эй Офаридгори ҷаҳон, дар кучо замин беш аз ҷама шод аст?» Аҳура Маздо посух медиҳад: «Эй Спитамон Зардушт! Дар он ҷое ки марди покдине хона бино кунад ва он хона аз оташ ва шир ва зан ва фарзанд ва гала бархурдор бошад ва гову рустаниву алафу сағ ва он ҷӣ барои зиндагӣ хуш бошад, дар он ҷо фаровон бошад». Албатта, он бечорагон замин надоранд, ки кишт кунанд, аммо одамон фақат бо заминдорӣ ба баргу наво намерасанд. Бадбахт касест, ки бо бадбахтиаш чиҳод намекунад. Он қаторхаймаҳои садрангаву ҳазордарбех шаҳрҳои нозанини баландболоро, ки бо шавкату сарафрохтагиву таҷаммул бо тамаддуни Фарбу Шарқ ба сабқат бархостаанд, коҳидарангу дардманд нишон медиҳанд. Дар паҳлуи биноҳои хуштарху назаррабову барқад яке чодарҳои даридаи дарюзагаронро мебинем ва диламон реш мешавад. Вақте ки дар қаламрави хаймаҳо гаштугузор мекунем, намефаҳмем, ки ин ҷо шаҳр аст ё русто, зеро ҳеҷ як шаҳру русто дар ягон мулку макони дигар шояд ба ин ҳад ҳақирона нест. Замоне, дар рӯзгори сарвазирии Индира Ганди давлат

барои гадоёни бехонумон иморатҳои бисёр бунёд кардааст, то онҳо зиндагии комили инсониро оғоз кунанд. Бархе аз он соилону дарюзахоҳон ба он биноҳо кӯчидаву маҷрои ҳаёти худро нав кардаанд. Қисми дигарашон роҳи дарёфти ризкро пайдо накардаанд ва дубора он хонаҳоро тарк намудаву ба сӯйи зиндагии собиқи худ баргаштаанд. Ва ҳам табиист, ки он манзилҳо наметавонистанд ҷаҳорак миллиард мардуми хонабадӯшро сарпаноҳ шаванд. То имрӯз шабу рӯз давлат дар ғами он бечорагони бехонаву дар аст. Аммо кушоди ин ғираҳи чандсадсола ҳанӯз муяссар нашудааст.

Бо чирку чангу гарду ғубор зистану аз ҳавои масмуми ғализ нафас кашидан барои гадоён кори маъмулист. Дар минтақаҳои бенавоён порчаҳои матоъҳоро ба шакли хайма печидаанд, ки ба сифати сартарошхона хидмат мекунад. Он «хона» сақф надорад. Сартарошон дар ҳамон чиркинистон ҳам ороишу пероиши мӯйи аҳли он маҳалларо зебо анҷом медиҳанд. Писареро дидем, ки побараҳнаву ҷомадарида аз пеши сартарош бадар омад, вале мӯяш бисёр хунармандона пироста шуда буд. Ин гурӯҳи мардуми ҷодарнишин, ки дар назари мо гадоёни залил менамоянд, шояд мояи рашқи гадоёни ростин бошанд. Он сон ки дар байти машхуре омадааст:

Ҳурони бихиштиро дӯзах бувад аъроф

В-аз дӯзахиён нурс, ки аъроф бихишт аст.

Гадоёни воқеӣ дар кӯчаву тангкӯчаҳо, дар шафати бино-ву даруни ҷӯйбор, дар назди масочиду бутхонаҳо, дар раҳу рӯ, дар дохили партовгоҳ, дар ҳар ҷое ки пеш ояд, умр ба сар мебаранду шабро рӯзу рӯзро шаб месозанд ва зиндагии бемуҳтаворо то нуктаи фарҷом мебаранд. Ин фавҷи беинтиҳои гадоёни получу сарлучу жӯлида, бо жандаҳои чиркину чеҳраҳои табоҳи ношуста, гуруснаву ташна бо чашмҳое, ки дар он мафҳуми бадбахтӣ сукувати ҷовидона дорад, бо дили беорзуву имрӯзи бефардо дар кӯчаҳо ҳарзагардӣ мекунанд. Як қисми онҳо аз ғояти гуруснагӣ беҳушу ниммурда афто-

даанд. Шояд бархе аз онҳо дар ҳақиқат мурда бошанд. Онҳо кайди ҷойи зист надоранд, аз таҳсилу табобат бенасибанд, дар кӯча таваллуд мешаванду дар кӯча мемиранд. Аксари онҳо ба бемориҳои пӯст, сил, домана, вабо ва ғайра мубтало шудаанд. Ба ҳазор кӯшишу ҷиҳод давлат натавонистааст онҳоро аз он зулмоти залолат раҳо кунад. Фақат Худои олампаҳо онҳоро аз мусибати талхи зистан озод мекунад. Фақат Нақшбанди азал медонад сирри омадану рафтани миллионҳо инсонеро, ки дар фосилаи милоду фавт фақат дар гӯшяки пурнаҷасе хуфтааст ва боре натавонистааст сарнавишти гадоиро дар лавҳи пешонии худ хатти бутлон занад. Боре натавонистааст ойнаеро пайдо кунад ва чехраи худро бинад, боре ойинаи ростини ҷавҳарнамо наёфтааст, то сиришту ниҳоди худро нек шиносад ва андешад, ки манзури Халлоқи азал аз офариниши ӯ чист? Ин тақдири манхус фақат бо муҳри азал омадааст ё гуноҳи худи бандагон ҳам ҳаст? Дар миёни тифлони баргаштабахт, ки бо умеди садақа аз паси ҳар ояндаву раванда медаванд, шояд нафаре ҳам ба камол мерасад, ки бо ҷиҳоди тилисмшикан сарнавишти худрову ҳамқисматони худро дигар мекунад, аз ин мунчалоби аҷзу вомондагӣ худро ба шафақзори маърифату огоҳӣ мебарад, ин идбору шақоватро раҳо месозад ва бо руҳи неруманду боазамат маҷрои ҳаёти ҳазорон нафарро ба вусъатободи нусрату нишот мебарад. Аммо ҳоло ба ин тифлон менигараму байти устод Гулрухсор диламро хузни нав мебахшад:

*Ба наздат, кӯдаки ҳинду, гуноҳамро намедонам,
Ба чашми гушнаат аммо ниғаҳ кардан наметонам.*

Як донишвари тоҷик, ки чанд сол пеш ба Ҳиндустон сафар карда буд, нақл намуд, ки онҳо бо мошин ба қасри матбуот ба ҷаласа мерафтанд ва дар раҳ хайли бузурги гадоён мошинҳоро мехостанд ихота кунанд ва хайру садақа талабанд. Як мошини раҳгузар, ки аз пас меомад, бо суръати тунд медавид ва гадоёнро пахш карду бознаистоду гузашта рафт. Тоҷикон бо дили хуншор ба мурдаи кӯдакони ҳинду

менигаристанд, ки оғуштаи хуну хок дар миёни роҳ меҳоби-
данд. Мудҳиштар аз ҳама он буд, ки баъди се соат, ки аз то-
лори маҷлис берун омаданд ва ба роҳ даромаданд, диданд,
ки он тифлони шаҳидро ҳанӯз аз миёнаҷойи кӯча набардош-
таанд. Ҳар субҳ мошинҳои партовкашон гадоёни мурдaro ба
партовгоҳи бузург мебаранд. Тасаввури ин бадбахтӣ дилро
маҷруҳ мекунад, тамошоаш чашмро макруҳ месозад. Аҷаб,
дар кишваре, ки мӯрро намеозоранд ва андешаҳои инсон-
гарой хеле сууд кардааст, дар кишваре, ки мутафаккирону
доноёнаш бо неруи азими фитрату маърифат уқдаҳои зин-
дагии ақвоми башарро боз менамоянд, дар кишваре, ки бо
сабки дӯстдорӣ ва бо тариқати меҳру вафо умр мебаранд, чу-
нин тазодҳо ҳам ҳастанд. Аммо ин масъала паҳлуи дигар ҳам
дорад.

Гадоёни Ҳиндустон бо он ки факру фоқаро чун ҳадяи
азал дар бадали ҳеҷ ёфтаанд, бисёр шукргузоранд. Дини ҳин-
ду чунин ворастигиро аз тааллуқоти модӣ, тарҷеҳ додани ис-
тиғно ба ниёз ва чун ҷоиза пазируфтани ҷазоро талқин меку-
над. Тақдири Буддо ҳам, ки дар оғоз шоҳзодаи давлатманде
буд ва дар қасри тило, дар миёни нозу наим зиндагӣ мекард,
ба сарнавишти Иброҳими Адҳам мемонад. Ҳиндуёни соил
низ бо ҳидояти Буддо факрро мояи саодат донистаанд. Агар
қасе аз онҳо ин навиштаи маро хонад, баръакс ба ман раҳ-
маш меояд, ки ин қадр дар ҳалқаи қайду тааллуқоти заминӣ
дармондаам ва масаррати ворастигонро мусибат мепазираам.

Вақте ки ин ҳикоятҳоро баъди бозгашт ба дӯстон нақл
кардам, як бонуе, ки нав аз Вашингтон баргашта буд, бо
тахайюр гуфт:

– ИМА кишвари сарватмандон аст. Хоса, дар Вашинг-
тон тангдастон хеле каманд. Фақат нафароне, ки кор наме-
ёбанд, бо бенавой ба сар мебаранд. Ҳавлиҳои мардум чун
дар Ҳиндустон пуропур аз дарахтҳои гуловезанд ва аҷаб ин
ки миёни ҳавлиҳо девор набардоштаанд. Одамон як дари
рамзиеро, ки току тоқча дорад, дар ҳавлиҳои худ часпони-

даанд ва қосидон рӯзнамаву паёмҳои дигарро он ҷо мегузоранд. Ў ба ёд овард, ки қосиде дар токи дари ҳамсояшон телевизорӣ ранга гузошта рафта буд ва моҳҳо он телевизор дар назаргоҳи мардум истод. Дуде ҳаваси рабудани онро накард. Охири ҳар ҳафта мардуми Вашингтон асбобу анҷом ва ҷиҳозу мебелҳои кӯхнаи худро ба қади кӯча мебароранд, ки мошини партовкашон онҳоро ба партовгоҳи бузург барад. Бештари он ҷиҳоз зебову қобили истифодаанд, аммо шаҳрвандандон ба ҳаде дороянд, ки дигар ба он кӯхнакола ниёз надоранд.

– Шумо дар Вашингтон чӣ шуғле доред? – пурсидам ман.

– Шавҳарам профессор – олими риштаи низоъшиносӣ аст, ки барои тадвиси яксола ба Амрико даъват шудааст – посух дод ӯ. Ман дар мактаби таҳсилоти ҳамагонии Вашингтон дарси ҷомеашиносӣ медиҳам. Дар мактабҳои ИМА маблағи 45 дақиқайи дарс 85 доллар аст. Баъди нимарӯз 4 соат дар мағозаи атриёт, ки эронӣён боз кардаанд, кор мекунам. Қимати чор соати корам дар он мағоза дар бадали як рӯз 440 доллар аст. Нархи як дона нон он ҷо 1 доллар, 1 кг гӯшт 4 доллар аст, яъне бо дарёфти якрӯзаам метавонам даҳ рӯз бемалол зиндагӣ кунам.

– Шумо дар Вашингтон манзил доред?

– Ҳанӯз не, – посух дод он бону. – Дар манзили як пиразани 80-сола иҷора мешинем. Маблағи иҷораамон 500 доллар аст. Аммо ин миқдорро модаркалон (мо соҳибхонаро чунин меномем) аз мо намегирад. – Зеро ман дар ҷавониям омӯзишгоҳи тибро хатм карда будам ва аз ин рӯ табобату парастории он занро, ки анқариб ҷарроҳии саҳтро аз сар гузаронидааст, дар дӯш дорам. Шавҳари он зани солманд дар ҷанги Вьетнам қурбон шудааст ва аз ин рӯ, ҳамсари танҳояш ҳар моҳ аз давлат ба маблағи 8000 доллар кӯмак мегирад. Вашингтон шаҳри меҳрубонон аст. Ҳама бо чехраи бозу табассуми зебо ба ҳам ҳарф мезананд. Оҳ, он мулку макон чӣ қадар хуб аст. Чӣ қадар хуби хуб, вале боз ҳам барои дили

ман чун Тоҷикистони яктоям маҳбубу дӯстдоштанӣ нест – суҳбаташро хулоса кард бону.

Оре, ман ҳам ба Ғарбу Шарқ сафар кардаам ва хулосаи тамоми мусофиратам дарёфти ҳамин ҳақиқат буд. Метавон тасхири ҷамоли мулки бегонае шуд, аммо ин шайдоиву шефтагӣ ҳанӯз ишқ нест. Ишқ ҷазаботи ниҳонии азаливу хуниву руҳист, ки ҳамеша ба мо салтанат дорад ва моро бидуни ихтиёри мо идора мекунад. Барои ҳамин ҳам ҳаким Фирдавсӣ бонг мезанад, ки чаро Рустами Таҳамтан бо ҳама азамату иқтидор овози хунашро намешунавад ва Сухробӣ азизашро қатл мекунад. Дар ҳоле ки пайванди хунӣ бояд дар андарунаш табли ҷовидона мезад. Хуббӣ Ватан низ бузургтарини ишққост, ки «бо шир андарун шуду бо ҷон бадар шавад».

Роҳҳои Дехлӣ бисёр хушсохту фароҳанд. Пайдост, ки масъулону маъмурон роҳҳоро дарвақт аз фарсудагиву тарошхӯрдагӣ ҳифз мекунанд. Роҳҳо мумфарши пуррангу навтармим ҳастанд ва суфачаҳои ду бари роҳ бо рангҳои сафеду сиёҳ ороиш ёфтаанд. Дар шаҳрҳои бузург, аз ҷумла, дар Дехлӣ, Калкутта ва Бомбай, ки яке 11 млн, дигаре 13 млн ва сеюмӣ 15 млн аҳоли дорад, роҳи метро боз кардаанд. Велосипед ва мотосикл дар Ҳиндустон ҳанӯз навъи муҳимми нақлиёт ҳисоб мешавад. Дар вурудгоҳи корхонаи бузурги трансформаторбарории Ҳайдаробод, ки 90 фоизи неруи барқи кишварро таъмин мекунад ва ба хориҷа низ интиқол менамояд, дар сарои бесақфе садҳо ҳазор велосипед меистод. Роҳбадаи мо гуфт, ки ин аробаи коргарони коргоҳ аст, ки бо он ба кор меоянд. Дар Ҳиндустон нафароне ҳам бисёранд, ки бо велосипедронӣ ва мусофиркашонӣ ризқ меёбанд. Велосипедронон ниёзмандеро агар то 2 км баранд, ҳаққи хизматашон фақат 1 рупия мешавад. Агар нафареро 45 маротиба ин сӯву он сӯ баранд, баъд 1 доллар кор мекунанд, зеро 1 доллари амрикоӣ баробари 45 рупия аст. Дарёфти пул барои ғақирон дар бадали чунин ҷонфарсоиву машаққати бемисл насиб мешавад. Мошинҳои кирои Ҳиндустон бесақфу паҳлукушода

хастанд мисли аробаҳое, ки дар мо аз бозор молу чорво ва коху кунчора мекашонанд ва дар Хучанд онҳоро «тир-тирча» мегӯянд. «Тир-тирча»-ҳои Ҳиндустон андак баобрӯтаранд, зеро даруну берунашонро рангубор кардаанд, курсиву нишастгоҳҳо часпонидаанд ва онҳо ба табақаҳои миёнаҳои мардум хидмат мерасонанд. Шояд маъмултарин намуни нақлиёт дар Ҳиндустон ҳамин «тир-тирчаҳо» бошанд. Мотосиклҳо низ навъи пешсафу пешгоми нақлиёт дар ин кишвар ба шумор меоянд. Одамҳо ба ҳаде ба мотосикл одат кардаанд, ки бо суръати девона онро меронанд ва ҳеҷ бими садама надоранд. Дар пушткурсии ронандаҳо занон тифлонро дар бағал нишонда бидуни он, ки ронандаву атфоли худро оғӯш кунанд, бароҳат нишастаанд, зеро мутмаъинанд, ки на худашон, на тифлашон сарозер намеафтанд.

Як қисми автобусҳое, ки дар Ҳайдаробод ва, хоса, дар Ҷайпур дидем, куҳнаву амортизатсияшуда буданд. Ба ҳаде фарсудаву қадимӣ, ки гӯё як тӯда оҳанпораи зангбаста бошанд. Дар кӯчаҳои Ҷайпур чунин автобусҳои акди Дақёнус хеле зиёд рафтуо мекарданд. Дохили автобусҳо пуропур аз одам буданд, вале шигифтангез он буд, ки дар болои автобусҳо, ки ҳеҷ нишастгоҳ надоштанд ва як лӯлаи борики дарозро барои доштани мусофирон часпонида буданд, 30-40 нафар (бештар мардону ҷавонписарон) менишастанд, 7-8 нафари дигар ба дари қафои автобусу ба ҳар қисми он худро ҷамоил карда буданд ва бо ҳамин азоб ба манзил мерафтанд. Мошинҳои Ҳиндустон қисман истеҳсоли Ангилистонанд ва намудҳои хеле ҷолиб доранд. Фармони тамоми мошинҳо дар ҷониби рост ҷойгир аст. Якчанд коргоҳи бузурги мошинсозӣ дар Ҳиндустон боз шудааст, ки бидуни ширкат ва мадади муҳандисони ғайрибумӣ бо миқдори бисёр мошинҳои хушсифат истеҳсол мекунанд.

Мегӯянд, ки дар Ҳиндустон шумори шаҳрҳо аз навоҳиву рустоҳо бештаранд. Ҷадвали шаҳрҳои бузурги кишвар хеле тулонист: Деҳли, Калкутта, Бомбай, Ҳайдаробод, Алигарх,

Агра, Чайпур, Мадрас, Ромпур, Лакхнав, Патна, Аллоҳобод ва ғ. Дар ин мамлакат 18 забони расмӣ мавҷуд аст, ки дар ин миёна забони англисӣ забони коргузорӣ ва ҳуччатсозӣ маҳсуб мешавад. Дар тамоми лавҳаҳову эълонҳо, пештоқи мағозаву қасру кӯшкҳо, дар ҳама ҷодаву хиёбонҳо кулли навиштаҷот бо забони англисӣ аст. Аксари мардуми кишвар ин забонро муродифи забони модарии худ медонанд. Ронандагон, дӯкандорон, кормандони меҳмонсарову тарабхонаҳо, ошпазҳову кӯчарӯбон, ходимони фурудгоҳ, бонк, ҳатто деҳқонону боғбонон бо забони англисӣ бароҳат суҳбат мекунанд. Ба ғайри забони ҳиндиву англисӣ забонҳои банғолӣ, тегулу, маратӣ, кашмирӣ, панҷобӣ, тамил, урду, гучаратӣ, синдҳӣ ва санскрит бисёр маъмуланд. Забони форсӣ низ яке аз 18 забони расмӣ маҳсуб мешавад. Ҳиндуҳо ба ҳар нафари форсизабон бо муҳаббати рӯшану иродати азим муносибат мекунанд. Дар Ҳиндустон 81 ғоиизи мардум ба дини ҳинду; 12 ғоииз ба ислом; 2,3 ғоииз ба насроният; 1, 9 ғоииз ба дини буддой, сикҳӣ ва ғайра гаравидаанд. Бутҳои ҳинду дар Ҳиндустон дар ҳар қадам рӯ ба рӯ меоянд. Дар ҳуди Деҳлӣ ва дар тамоми шаҳру русто бутхонаҳои бузург бунёд шудаанд, ки чун зеботарин шохкориҳои ҳунари завқҳоро мусаххар мекунанд. Дар қасри Ҳукумат ва тамоми биноҳои маъмуриву давлатӣ, дар меҳмонхонаву осоргоҳҳо, дар манзили мардум, дар раставу бозору дару девор – дар ҳама ҷо пайкараҳои хурду бузурги бутҳоро ниҳодаанд. Ҳатто дар хонаи ҳоҷот низ мусаввараи бутро овехтаанд. Ба ёдам ҳикояте аз «Мантиқ-ут-тайр»-и Шайх Аттор меояд, ки Маҳмуд ҳангоми ғасби Ҳиндустон буттеро аз Суманот берун кашид ва хост садпорааш кунад, вале шаманҳо бо таваллову илтиҷо пеш омаданд ва хоҳиш карданд, ки Султон Маҳмуд он бутро муқаддасро бо қимати гароне фурушад. Султон Маҳмуд хост розӣ шавад, вале андешид, ки фардо рӯзи қиёмат агар Худованд пурсад, ки «Эй Озари буттарошу эй Маҳмуди бутфуруш, шумо гуноҳи кабира кардед», чӣ посух хоҳад гуфт ва аз раъяш баргашт. Дар Маснавӣ

низ ҳикояте ҳаст, ки зоҳиди хилватнишин ҳама умр Аллоҳ меғӯяд, вале лаббайкро оне мешунавад, ки сар ба сачда дар пойи буге афканда буд, зеро имони аввалӣ, ки тамаи биҳишт дошт, муғризона буд ва муҳаббати дигарӣ, ки маъсуми поку беғараз буд ва ҳаргиз аз ҳудуди Худовандӣ убур намекард, мақбули ҳазрати Ҳақ гардид.

Вақти ифтитоҳи лавҳи ёдгор дар боғи Бедил, дар айна нағмасароии қавволони сӯфимашраб яке тамоми садои таҳнишин гаштанд ё ба тамои хомӯш шуданд ва як садои оламгир замини осмонро мусаллам кард. Садои осмоншикофу муқтадире, ки аз шаш чиҳат оламро фатҳ намуд ва боз як самт нафир зад – аз дохили дили мо! Дар сифоти ин садо аллома Иқбол меғӯяд:

*Дар ҷаҳон бонги азон будасту бас,
Миллати исломӣ будасту бас.*

Вақте ки силсилақасрҳои Ҷайпурро, ки чун мучассамаҳои беназири санъат аз ҷониби пасовандони Мирзо Бобур бунёд шудааст, тамошо мекардем, боз ҳамон садои лохӯтӣ сутунҳои сесадолаву фаршҳои сеҳазорсоларо ба ларза овард. Овози азони пешин бутҳои мудавварчаширо низ таҳрик дода буд, ки дастҳояшонро ба сӯи осмон боз мекарданд ва меҳостанд то фарози маърифат ва қуллаи огоҳӣ сууд кунанд. Аз ниҳоди бутҳо гӯё ин суруш бармеомад:

*Касе ки чеҳраи ӯ дид, ӯст з-аҳли азон,
Касе ки қомати ӯ дид, ӯ зи аҳли садост.*

Садои азон дар Ҳиндустон хеле баланду неруманд аст, ки масоҳати бузургро фатҳ мекунад. Аҷаб ин ҷост, ки нафарони ба Ҳиндустону Покистон сафаркарда баъди таҳлилу таҳқиқи меғӯянд, ки пояи ахлоқ ва руҳоният дар мулки Ҳинд қавитар аст. Мо дар филмҳо тасдиқи ин тасаввури пиндорро дидаем. Донишмандону бинишварони ҷавҳаршинос ҳам борҳо ин хулосаро муқаррар мекунам. Сабаби ин тазод ҷист, кас

намедонад. Шояд дар сиёсат, дар маърифат, дар буният, дар хилқат, дар табиат... Бояд баръакс мешуд. Ҷое ки ислом бештар салтанат дорад, мебоист чун ҳарамии ишқ руҳполову мубарро мебуд. Аммо чунонки дар боло овардем, шояд сачдаи як бутпарастии содадилӣ покандешу некманиш аз зуҳди риёиӣ як муслими кофаркеш пеши Парвардигор муқаддам ва мақбул бошад. Дар «Мантиқ-ут-тайр» Шайх Ағтор ҳадиси насориеро меорад, ки мусалмонеро асир гирифта буд ва бо худ мебурд. Дар роҳ мусалмон аз тарсо иҷозат хост, то намоз гузорад. Ӯ рухсат дод ва муъмин адои намоз кард. Боз чанде мерафтанд, ки насорӣ гуфт: Лаҳзае интизор бош, то ман ҳам намоз гузорам. Вақте тарсо сар ба сачда афканд, мусалмон ханҷари ўро гирифт ва хост синаи адуро бишкрофад, ки овози хотиф баланд шуд:

«Шармат бод, ки он чи кофар бо ту накард, туи муъмин бо ӯ мекуни. Ӯ ҷавонмардтар аз туст, ки қавли мардӣ нашикаст. Ту камдили бешарофатӣ, ки аз пушт меҳоҳӣ ба душман теғ занӣ, магар намедонӣ, ки нусрати ту бузургтарин шикаст аст». Мусалмон банди муколама буд, ки тарсо баргашт ва пурсид: Бо кӣ гуфтугӯ дорӣ? Гуфт: Бо Худоям ва асли ҳолро нақл кард. Кофар дар ғияр афтод ва гуфт: «Ҳамд бар Худое, ки ба хоҳири душман дўстро озорад ва ҷуз ҳақиқат ҳар чиро ботил шуморад. Исломо арза кун, то ман бипазирам. Вой бар ман, ки то имрӯз аз вучуди ҷунин Худое ғофил будаам». Ғофилоно беҳабарон дар дунё бисёранд, аммо он ғафлатмандоне, ки ҳаргиз ба мақоми инсонии худ хиёнат накардаанд ва пиндору кирдору гуфторашон ҳамеша аз рӯи некутарину поктарин барномаҳо будааст, чаро писанди Худованд набошанд.

Ҳиндустон кишвари говпарастон аст. Аслан, дўстдории гов аз фарҳанги ориёӣ маншаъ мегирад. Дар Авасто ҳам омадааст, ки: «Неруи мо аз гов аст, қуввати дили мо аз гов аст, хӯроки мо аз гов аст». Ситоиши гов дар ҳазораи II-I-и пеш аз милод дар Осиёи Марказӣ, аз ҷумла, дар Тоҷикистон низ ҷой доштааст. Мусаввараву пайкараҳои говҳои зарину мар-

марину биринҷӣ, ки аз Саразму Марғиён ва қалъаи Хулбук дарёфт шудаанд, ин далелро собит мекунад. Як навои Борбади Марвазӣ низ «Ганҷи гов» ном дорад. Баъди интишори ислом мавқеи пешини гов дар маърифат ва маънавиёти халқҳои ориёӣ заиф шуд. Аммо дар Ҳиндустон говҳо ҳамчунон мақоми мавлоӣ доранд. Дар чаманҳову хиёбонҳои перостаи маркази шаҳр, ки муъҷизаи ҳунари садҳо гулпарвари гулпирист ва ҳар дарахт чун пайкараи шукӯҳманди табиат тулуъ кардааст, говҳо озод мечаранд. Мо маҳву мафтун ба дарахтоне менигарем, ки пиروмунашонро бо сангҳои зинатии сафед оро додаанд, ба гулҳое, ки назирашон дар ҳеҷ ҷойи офоқ нест, ба рустаниҳои ҳамешасабзе, ки бо нози боғбонон ҳазор шакли хандасаро мучассам мекунанд, яке мебинӣ, ки гове ба ин чамани мастуру бадеъ таҷовуз мекунад ва касеро ёрои рондани ӯ нест. Шоири машҳури рус Николай Тихонов, ки борҳо ба Ҳиндустон сафар карда ва чандин дафъа ҳамсафари устод Турсунзода будааст, дар сафарномааш «Дар рӯзҳои весанта» (весанта – «баҳор» бо забони ҳиндӣ) менависад: «Дар айвони меҳмонсаро парандагон бе он ки ба мо эътибор диҳанд, дар баробарамон менишастанд ва бо минқорҳои сурху сабзи худ парҳои дурахшонро молиш медоданд. Онҳо медонистанд, ки шумо газанд намерасонед, намезанед, пар намешиканед, аз айвон намеронед. Ин мамлакатест, ки тули ҳазорсолаҳо парандаву чарандаро дӯст медоранду эҳтиёт мекунанд. Говҳо дар кӯчаву кӯ, дар байни мошинҳо чунон мегарданд, ки гӯё шоҳи олам бошанд. Онҳоро бо сигнали мошин тарсонидан ё ба сӯяшон дод задан мамнуъ аст». Дар Ҳиндустон бештар говҳои сафед маъмуланд. Дигар нави говҳо низ бе занҷиру расан, танҳо-танҳову тӯда-тӯда дар кӯву барзан сайру гашт мекунанд. Шаҳри Ҷайпур ба назар чун чарогоҳи бузург менамуд ё чун боғи азими ҳайвонот. Ин шаҳре, ки дар оғози асри ҳаҷдаҳ аз ҷониби шоҳи машҳур Ҷай Сингҳи II бунёд ёфтааст, «Шаҳри гулобӣ» ном дорад, зеро бештарини қасрҳову кӯшкҳояш бо сангҳои сурху гулобӣ бино шудаанд. Аслан,

як қисмати замини Ҳиндустон, аз ҷумла, Деҳлӣ ва Ҷайпур сурххок аст. Аз он ҳок хиштҳои сурх рехтаанд ва аз ин рӯ бештарини иморатҳои ин ду шаҳр ранги сурхтобу вашифом доранд. Силсилаи қасрҳои бузурги Ҷайпур, ки як ҳиссааш ёдгори бозмондаи шаҳри қадим ва қисми дигараш дар қарни ҳаҷдаҳ бунёд гаштааст, чун осорхонаи муҳташама бо вусъати як шаҳр сайёҳонро шефта месозад. Як бахши қаср ҷойгоҳи остондории Ҷайпур ва қисмати дигар музеи шаҳр аст, ки се маҳал дорад: Чандра Маҳал, Шри Гавинд Дев ва Сити Палос. Дар яке аз толорҳои осорхона ҳазорҳо нусхаи ноёбу нодири Қуръони азимушшаъро ба намоиш гузоштаанд. Дар миёни ин силсилақасрҳо кӯшкӣ Амбар қад қашидааст, ки зебоияш аз ҳадди тасвир фаротар аст, дар дохили он қасри дигаре ҳаст, ки 953 тиреза дорад. Ба ин хотир, номи ин сароро Ҳаво Маҳал, яъне қасри насиму сабо номидаанд. Ҳаво Маҳал соли 1799 бунёд ёфтааст. Дар миёни силсилақасрҳо қасри Муборақмаҳал, ки дар гузашта чун толори пазирии шоҳон хидмат мекард, хеле иштиҳор дорад. Ин номҳои зебои тоҷикона ва муҳтавои ориёии қасрҳо бори дигар азамати тамаддуни эрониро, ки дар шаш ҷиҳат – аз Ҳинду Чин то Руму Олмон парчам афрохта буд, бозгӯй мекунад. Дар Ҷайпур як шаб дар меҳмонсарои беназири «Оберой Рачвиллас» ба сар бурдем. Ин ҳотел, ки зеботару муҳташамтар аз тамоми меҳмонхонаҳои панҷситорагист, мисли як шаҳраки мустақил дар дохили Ҷайпур домон қашидааст. Қимати зисти якшабонарузӣ дар ин меҳмонсаро аз 360 доллари амрикоӣ то 500-1000 доллар муайян шудааст. Худуди 300 нафар ходиму маъмур боғи ҳотелро нигоҳдориву парвариш мекунад. Дар ин боғ қасрҳои кӯчаки зиёде ҳастанд, ки дар ҳар ҷо-ҳар ҷо бунёд шудаанд бо обшору шаршараву ҳавзҳои мрамрин, фонтонҳои баланд-болову айвонҳои пурнигор, утокҳои зебо бо раҳти ҳоби пардапече чун ҳиҷлаи арӯсӣ, бо тирезаҳои пурнақши қандакорӣ, бо телевизорӣ бузургҳаҷме, ки ними деворро гирифтааст, бо моҳвораву DVD-ю телефонҳои бешумор, ки дар хидмати

меҳмононанд. Ҳар як меҳмонро дар як қасри кӯчак ҷо ме-
диханд. Ин боғу ин қасрҳои фирдавссимо офаридаи фит-
рати муҳандисони англису ҳинд аст, ки бо сабки фарангию
ховарӣ эҷод шудааст. Намуди гунбадҳову меҳробҳо, мусав-
вараву пайкараҳои бешумор бардошт аз фарҳанги исломӣ ва
тамаддуни ориёии мост. Аз пайраҳаи борики мраммарине, ки
дар миёни чамани афсона қад кашидааст, аробаҳои орос-
таи гулбанд мегузаранд, ки дар сари фармони онҳо духтаро-
ни парирӯе бо пираҳанҳои фоҳири ҳиндӣ нишастаанд. Дар
пахлуяшон ҷавонписарҳои хушсимо бо аммомаҳои бузургу
хилъатҳои мунаққаш ва бо табассуми ҳамешапайдо духта-
ронро ёварӣ мекунанд. Аз ин навъ гардунаҳое бо хуру гил-
монҳои хулди барин дар ҳудуди ҳотел 20 адад ҳастанд, ки ҳар
яке ба хидмати қасрҳои кӯчак вобаста шудаанд. Қариб ҳар
соат ин гардунаҳои пурнигор дар назди қасрҳо қарор меги-
ранд ва ҷавондухтару ҷавонписарони нозанин дар лаълиҳои
зебо ба меҳмонон шарбату нӯшоба, pistaву бодом, себу ба-
нану ананасу манго (манго маъмултарину шодобтарин меваи
Ҳиндустон аст, ки аз шираи он хушобҳои муаттар месозанд)
меоранд, либоси онҳоро барои шустану уту кардан мегиранд,
хоҳишмандонро дар аробаи худ гирдогирди боғ ба гардиш меба-
ранд ва амсоли ҳамин хидматҳорое анҷом медиҳанд. Тамоми
ходимони меҳмонсаро пираҳанҳои якгунаи суннатӣ пӯшида-
анд ба ҷуз рӯбандагон ва тармимгарон, ки онҳо низ хилъа-
ти дигаргунаи миллии дар бар кардаанд. Агар бо мизбонон
дар як рӯз бист бор ҳам рӯ ба рӯ оянд, бо табассуми малеҳ
ду даст бар ҷабин мебаранду бо таъзим салом медиҳанд. Хо-
димон ҳам дохили утокҳо, ҳам ҳавзҳои очгуну боғу чаману
гулгашту пайраҳаҳоро дар давоми рӯз чандинбора рӯбучин
мекунанд. Дохили ҷӯйборони мунаққашӣ ойинабандро, ки
тасвири бутҳоро кашидаанд, пайваста мешӯянду меполаянд.
Дар чаманҳои сабз дар сабз, ки назирашро боре надидаам,
товусҳои бешуморе мечамиданд. Санҷобҳо, тӯтиҳо, майнаҳо
ва парандаҳои дигари хурду бузурги ноошно бо алафу гулҳо

ишқ меварзиданд ва боғу чаманро чун толори тарона нағмазор мекарданд. Кабӯтарон дар боми ибодатгоҳҳо пар-пар мезаданду овоз медоданд:

*Ҳама кас толиби ёранд, чӣ ҳушёру чӣ маст,
Ҳама ҷо хонаи ишқ аст, чӣ масҷид, чӣ кунӣшт.*

Ман ҷу афсуншудагон ба ин зебоии номукаррар менигаристам ва таронаи Рамаро дар сифоти тирамоҳ, ки дар «Рамаяна»-и машхур омадааст, такрор мекардам:

*Рӯйи об мерахшад ҳалқа-ҳалқа нилуфар,
Ҳавзи осмонгоӯш боғи кавкабистон аст.
Дар паранди нилуфар қуи нуқраандоме
Ҳамчу моҳи танҳорав сарднуру урён аст.
Гирди ҳавз гулбанд аст аз ҳамели нилуфар,
Мечаманд шодона қозҳои зарринбол.
Ҳамчу хайли духтарҳо бо ҳазор ороши,
Медиҳанд пайки ид мурғакони некӯфол.
Рӯди шишапайкар шуд чун қаламрави мурғон
Пуртаронаву шево, пур зи бонги озодӣ.
Тӯри обсабз афтад, во шавад ҷамоли рӯд,
Ончунонки аз ҷодар бар шавад паризоде.*

Дар он маъвои муназзах, агар як қоғазӣ қанд ҳам мепартофтем, руҳаш озор меёфту хуснаш мекоҳид, зеро дар он саодаткадаи мукаммали зебӣ зиндагӣ бидуни анбориш маҷрои поку мунаввар дошт. Аммо вақте ки дари ҳотелро ба берун боз мекардем ва ба шаҳр ворид мешудем, бо дидани хаймаҳои садваслаи нодорон, кӯдакони побараҳнаву гурусна, кӯчаҳои чиркини норӯфта, дӯконҳои бесафои пастколо, мошинҳои зангбастае, ки дар дохилу болояшон фақирони тижичайб нишастаанд, партовҳои сари роҳ, ки ҳар қадам вомахӯранд ва дар онҳо ҳукҳое бо ҳукбачаҳои бешумор мечаранд, диламон ҷаҳ мебастан. Ин манзара дар ҳеҷ ҷойи дунё нест. Шояд чунин фақириву залолат дар бисёр кишварҳо ҳаст, аммо чунин аҷо-

бату ғаробати нотасвир, ки экзотика меномем, дар ҷаҳон шояд бенамуна аст. Дар кӯчаҳои Ҷайпур дар ҳар қадам дар баробари говҳои сафед филҳои азимчусса, шутурҳои баландкуҳон, бузҳои барҷастапешонӣ, аспҳо, харҳо, хукҳо, сағҳои дайду, гурбаҳои ваҳшиву ёбӣ, санҷобҳо, маймунҳо, майнаву тӯтиву кабутару фохта ва садҳо навъи дигари ҷонварон зиндагии озод ба сар мебаранд. Бештарини онҳо бесамту бебарнома ҳар сӯй мечаранду касе ба онҳо кор надорад. Дар чандин боми силсилақасрҳои машҳур низ садҳо маймун зиндагии рангин мебарад, аз як гунбад то гунбади дигар мечаҳад, мева меҳурад ва табли хурраи мезанад. Дар фарози дарахти тановаре маймунаке нишаставу бепарво себ меҳӯрд ва себи офтоб дар сараш тулуъ мекард мисли маймуне бо номи Хонумон аз «Рамаяна», ки офтобро меваи ширин пиндошт ва хост онро ба даст орад, вале ҳудои тундар Индра ўро бо тозиёнаи барқ зад ва манаҳашро шикаст.

Албатта, ин манзара дар қисматҳои канори Ҷайпур аст, вале маркази шаҳр симои мутамаддин дорад. Дар бандарҳо одамон дар болои фил нишаставу атрофу акнофро тамошо мекунад. Қимати сайругашт бо фил 30 рупия аст, яъне камтар аз 1 доллар. Дар ҷангалистони канори Ҷайпур палангҳои бисёр зиндагӣ мекунад, ки бо зебоиву хушрангӣ дар Ҳиндустон машҳуранд. Мо ба мардуме менигарем, ки безътибору бетаваҷҷуҳ аз паҳлуи ҷонварон мегузаранду ба роҳи худ мераванд. Чи хуш аст, ки инсон бо ҷонварони дигар рафокати беҳалал дошта бошад. Дар «Панҷ қоида ахлоқ»-и Буддо низ омадааст, ки:

- Мағзор касе як мавҷуди зиндаро қатл кунад.
- Мағзор касе чизи ба ғайр мансубро бистонад.
- Мағзор касе дурӯғ гӯяд.
- Мағзор касе шароб нӯшад.
- Мағзор касе ба фикс олуда шавад.

Нависандаи шухратманди рус Анатолий Софронов дар «Сафарномаи Ҳиндустон»-аш зикр мекунад, ки мақоми ҷон-

варон дар Ҳиндустон басте муқаддам ва муқаддас аст. Олими мумтози ҳинд, устои донишқадаи Бомбай, пизишки донишвар Соҳиб Сингх Сокҳей ба нависанда ҳикоят мекунад, ки соли 1935 Маҳатма Ганди ба дидори ӯ омада буд. «Маро таъкид карда буданд, ки дар бораи таҷрибаҳоям бо мушҳо ба Маҳатма Ганди ҳарфе нагӯям, зеро ин навъ пижухишҳои ман ба таълимоти ӯ муқобил аст. Аммо вақте ки ин бузургманди беназир самимона бо ман ба суҳбат пардохт, ман ба ӯ фаш гуфтам, ки мақсудам аз шиканҷаи мушҳо пешгирии бемориҳои хатаровари инсонҳост. Маҳатма Ганди, ки азияти ҷонваронро комилан мамнуъ меҳисобад, ба ман гуфт: «Ба хоштири саломату офияти мардум бояд ба ин таҷрибаҳо идома кунед».

Ҷунонки зикр кардем, дини ҳинду қатли қулли ҷонзоти зиндари маҳкум мекунад. Он сон ки дар фирдавси барин, дар ибтидои офариниш Одаму Ҳавво бо парандаву чаранда зиндагии зебову бегазанд доштанд, поسدорони дини ҳинду низ он пайванди азалиро талқин мекунанд. Дар ҳикояи Антон Чехов «Шӯрнӯл» муколамае миёни қаҳрамони ҳикоят ва шӯрнӯли пир сурат мегирад. Қаҳрамон мепурсад, ки шумо – шӯрнӯлҳоро хеле дарозумр мегӯянд. Ту чандсолай?

– 376 - сола, – ҷавоб медиҳад шӯрнӯл.

– Эй мурғ, ин ҳама умрро чӣ гуна ба сар бурдӣ ва чӣ коре кардӣ?

– Ҷаноби Одам, ман ҳеҷ коре накардам. Фақат нӯшидам, хӯрдм, хуфтам ва насламро зиёд кардам.

– Шарм дор, мурғи аблаҳ. 376 сол зистиву боз ҳам ҷоҳил мондай. Ҳеҷ рушде накардай.

– Хирадро бо дарозумрӣ намеёбанд. Мо аблаҳем, аммо метавонем худро тасалло диҳем, ки дар давоми 400 соли ҳаётмон камтар аҳмақиҳо мекунем нисбат ба Одам, ки дар чил соли зиндагияш барои ҳама бетамизӣҳо фурсат меёбад. Ман 376 сол зистам, аммо боре надидам, ки шӯрнӯлҳо миёни худ ҷанг кунанду ҳамдигарро кушанд. Шумо бошед, ҳеҷ соле-

ро дар ёд надоред, ки дар ин сайёра бе ҷангу хунрезӣ зиста бошед. Мо ҳамдигарро ғорату таҷовуз намекунем, бухтон намезанем, шеърро романҳои бад наменависем, рӯзномаҳои пурфитна чоп намекунем. Миёни мо на хизматгузоре ҳасту на чокару на лаганбардору риёкоре». Мардуми Ҳиндустон ҳамин имтиёзу фазилати ҷонваронро нақӯтар шинохтаанд ва Чеховро низ нависандаи худ пазируфтаанд. А. Софронов ёдовар мешавад, ки дар шаҳри Бомбай вақте ки гурӯҳи адибони шуравӣ ба мулоқоти нависандагони ҳинд мераванд, дар толор тасвирҳои зарҳалқоби Чехову Толстой ва Горкийро мебинанд. Адибони ҳинд ва ағлаби зиёиёни ин мамлакат аз осори кулли нобиғогони башар таъсирпазиранд ва ҳамеша таъкид мекунанд, ки: «Ҳамдигар аз ҳамзабонӣ бартар аст».

Ҳиндустон, ки ба хатти экватор наздик аст, ҳавои гарму нам дорад. Дар тақвими ин диёр фақат се мавсим мавҷуд аст: баҳор, тобистон ва тирамоҳ. Дар ҳар вилояти мамлакат фаслҳо дигар – дигаранд. Аз нимаҳои фарвардин то нимаҳои тирмоҳ ҳаво 36-46 дараҷа гарм аст, аз аввали моҳи тир то моҳи меҳр фасли боронҳо шуруъ мешавад. Дар тақвими Ҳиндустон моҳҳои сардтарин озару баҳман аст, ки ҳаво 10-23 дараҷа гарм мешавад. Осмон дар фасли сард низ мусоффову беғубор аст. Як имтиёзи ҷашмнамое, ки мардуми Ҳиндустон доранд, ин аст, ки бо шарофати ҷунин боду ҳаво (ки барои худашон созгору барои дигарон номусоид аст) бо вучуди солмандӣ кам андар кам одамеро дучор меомам, ки пӯсташон пажмурдаву пуршикан бошад. Пирони навадсолаву садсола низ ҷеҳраи ботаровати бечин доранд ва аз соли воқеии худ 20-30 сол ҷавонтар ба назар менамоянд. Фурсати умр бо ҳисоби миёна дар Ҳиндустон 65 сол аст, аммо бисёр нафаронро рӯ ба рӯ меомам, ки беш аз сад сол доранд ва бо неруву тавони кофӣ зиндагӣ мекунанд. Бештари мардуми Ҳиндустон миёнақаду лоғарандоманд. Дар ин кишвар мақому мартабаи пирону умрдидагон бисёр муътабар аст. Пиронро ҷавонон зуд аз ҳошияи рисолату фаъолият ва зиндагии иҷтимоӣ дур

намеронанд. Президенти кишвар Абдулкалом, чунонки дар фавқ зикр кардем, 76-сола, сарвазири мамлакат Минмоҳан Сингх ва кулли вазирон низ тақрибан 60-70-солаанд. Раиси Шурои Ҳукумати Ҷайпур низ хонуме буд, ки беш аз 80 сол дошт ва бо шавкату салобат ва назокати зебандааш моро мафтуну маҷзуби худ кард. Барҳақ, пиронро дар сари салтанат нигоҳ доштан ҳикмати амиқе дорад. Истифода аз неруи азими отифиву руҳонии ин солмандоне, ки масаррату мусибат, ҳаққу ботил, шикасту нусратҳоро на дар пиндор, балки дар зиндагии воқеии худ бисёр таҷриба кардаанд ва ҳаёти худро бо покизагиву шарофату некномӣ зистаанд, ба суди кишвар аст.

Инак, чаҳор рӯзи мусофират гузашт ва мо зеботарину наҷибтарин хотираҳоро дар анбони дилу дида ба Ватан бурдем: ба қиблаи маъбуду маъмани мақсуд, ба муҳаббатгоҳи бебадалу саодаткадаи бемасали худ, ба кӯйи ёру диёр, ки бо як ном муҷассам мешавад, ба Тоҷикистон. Ин ҳама ҳуруфи зебо наметавонад вожаи ватанро тафсир кунад, зеро:

*Нагӯям ёрро шодӣ, ки аз шодӣ фузун аст ӯ,
Маро аз фарти шиқи ӯ зи шодӣ ор меояд.*

Дар фурудгоҳ гадои маъюбе, ки солиёни дароз мешиносем, бо аробачааш пеш омад ва ба мо нидо кард:

– Табрик, табрик! Ман дар телевизор шуморо дар Ҳиндустон дидам.

Ҳазор шукр, ки ҳатто гадоҳои Тоҷикистон (шояд як қисмашон) дар хона телевизор доранд. Муҳимтар аз ҳама он, ки бенавое дар кӯча зиндагӣ намекунад, ҳама дар тори сар бому дар доранд. Ҳазорон шукр, ки дар чаманҳои аз гул гулолабанду аз шабнам шаккарханди Ватан ҳолиё гулӯлаҳо наметарканд. Ҳазорон шукр, ки заминҳои дар рӯзгори ҷанг мустафӣ дубора саодати офарандагиву зояндагӣ ёфтаанд. Ин ҳуруфи шукрро метавон хеле тул дод ва дар ҳамин ҳолу ҳаво метавон шикваҳое ҳам кард, ки ҳанӯз дар зиндагии

ичтимой чурмҳое ҳастанд. Аммо боз ҳам шукр, ки мо ҳамеша роҳи такмилу ислоҳ мепӯем. Мо ҳанӯз аз маъсумият ба маъсият нарафтаем, ҳанӯз ҳастии мо мазҳари таманноҳост, ҳанӯз дар дили мо як мафҳуми азиз зиндагии отифӣ дорад: Ишқ. Ва ин Ишқ, Худо хоҳад, ватани гулободи моро ба иртифои тамаддуну маънавият ва самти ибтиқору тозақориҳои ношинохта хоҳад бурд.

Бо ин бардошти каме, ки дорам, ман худро дар Ҳиндустон чун Нодонхӯча дар моҳ эҳсос менамурам. Дар чаҳор рӯзи сафар ҳарчанд чашми тамошоро фарох кушой, боз ҳам чуғрофиёи бузургро фатҳ намекунам. Бо ҳамин узри заиф камзарфии худро паноҳ мекунам ва бар олиназариву гунаҳбахшии хонандагонам умед мебандам. Бо ин абёти Абулмаонии бузург ман ёри кибриёиву ёрони заминӣ, ҳамаи Шуморо, аҳли дилу аҳли назар ва туро, туро эй қиблаи ишқу армон ва ҷаннати атргардони ман – Тоҷикистон шодбод мегӯям. Дар ин хутути улвӣ мухотаб туй:

*Омадам, то сад чаман дар ҷилва нозон бинамат,
Наишъа дар сар, май ба соғар, гул ба домон бинамат.
Гарди домонат ба мижғони ниёз афшондаам,
Бе кусуф акнун ҳамон хуршеди тобон бинамат.
Дидаи ҳамёзасанҷе чун қадаҳ овардаам,
То ба ранги мавҷи саҳбо масти ҷавлон бинамат.
Арзи теъдоди маротиб ҳиҷлати шавқи расост,
Он ҷӣ дил мамнунӣ диданҳо шавад, он бинамат.
Ғунчагиҳоят насиби дидаи Бедил мабод,
Чашии он дорам, ки то бинам, гулистон бинамат.*

Соли 2006

MEXPHOMAXO

ПОРАЕ АЗ НОМАИ МЕҲР

*Тарҷеҳ медиҳад ба падар устодро,
Ҳар кас шинохтаст баёзу саводро.*

Соиб

Он айём мо нав даҳсола будему ў бисту яксола. Ҳолиё чун бияндешам, маро дар бисту яксолагӣ ханӯз сиришти кӯдакона тарк нагуфта буд, вале он рӯзгор дар назари ман ў оқилу ботаҳаммул метофт. Аз оҳанги қатъии қору гуфтораш касе гумон намебурд, ки ў акнун тадриси донишқадаро ба поён расонида ва по бар остони дабистон ниҳодааст. Ўро ба мо ончунон меҳре буд, ки модарро ба нахустфарзанд буда. Агарчи соҳиби сар, хонаву дар, дегу табақ ҳам дошт, ҳамоно бештарини вақти худро ба мо мебахшид. Бо мо камол меёфт, бо мо дунёи худро пур мекард, бо мо рӯзони навро дуруд мегуфт. Ва ҳамин зайл, ў бо мову мо бо ў ҳафт соли хучастае доштем.

Аз дафтари қайди сардори синфи чори мактаби рақами 16 Нуринасо:

«Шариф тоқии Рафоатро аз тиреза ба берун ҳаво дод. Ҳусайн ба синф хорпуштак овард. Назира қанди маро пинҳонӣ гирифта хӯрд...»

Аз рӯзномаи толибаи синфи шаш Назира:

«Ман ба манзили роҳбари синфамон рафтам. Он кас дар наздам дастурхон кушоданд ва бо ман суҳбаткунон нишастанд. Касе то имрӯз маро эҳтиром кардаву маҳз барои ман миз наороста буд. Маълум, ки ман ҳам калон шудаам».

Аз дафтари хотироти Муътабар (синфи нӯх):

«Роҳбари синфамон гуфтанд, ки ба духтарҳои тоҷик кокули майдабоф мезебад. Имрӯз дар хонаи Раъноино кокулбофон кардем. Шумори кокули Нуриҷон аз ҳама бештар буд: 87 кокул!»

Аз иншои озои толибаи синфи даҳум Шаҳодат:

«Рӯзи мавлуди ман ҳамагон ба сайри кӯҳсор рафтем. Роҳбарамон гуфтанд, ки шумоён лолачинӣ бароед, ман то омаданатон таом тайёр мекунам». «Не, мо аввал ба Шумо ёрӣ медиҳем, баъд ҳамакаса лола мечинем», – эътироз кардем мо. Он кас бошанд, оҳи ноаёне кашиданду таъкид карданд: «Равед, худи ҳозир равед, боз кай фасли ҷавонӣ меояду боз кай шумо бо ҳам меоед. Баъди соате мо тамоми лолаҳои Мевағулро дар пойи устодамон нисор кардем».

Ӯ ин лаҳзоту ҳазорон лаҳзоти дигари муқаррариву нотақрорро бо мо ба сар бурдааст. Дар пеши ҷашми ӯ тарҳи масъуми кӯдакӣ симои моро тарк гуфта ва нахустин нишонаҳои ҷавонӣ рӯйнамо шудаанд. Дар чехраи духтарон сояи ҳаё нишаста ва дар бари рӯи ҷавонон сабзаи хат дамидааст. Овозҳои шӯху зангӯладор пасту маҳину дилнавоз ё баланду босалобат гаштаанд. Барои ӯ роҳбари синф будану омӯзгорӣ кардан меҳнату масъулияти иҷборӣ набуд, балки ӯ ҳама корро бо меҳру рағбат ба анҷом мерасонид. Он рӯзгор андаке маош мегирифтӣ боз ҳамвора онҳоеро, ки шеърӣ бисёр аз бар мекарданд, аз ҳисоби худ тухфаҳо мебахшид. Бо роӣи ӯ дафтархонаи адабиёти тоҷик ораста будем. Касе аз мо мусаввараро намедарид, барги гулро намеканд, ломперо намешикаст. Он ҷо ҳама моле, ки буд, аз мо буду азиз буд.

Дар дарсҳои ӯ мо гоҳе фолномаи Ҳофиз мекушодему гоҳе нақши Рустами Таҳамтан меофаридем. Гоҳе шарҳи абёти Шайх Саъдӣ мешунидему гоҳи дигар бо Камол сӯи Табрезу Сарой роҳ мебурдем. Ва ҳатто чун исму сифат мафҳумҳои дилбазану хушкро ӯ бо нӯшобаи лафзи дарӣ ҷон мебахшиду дар зеҳни мо ҷо мекард. Ва ин ҳамаро ӯ на ба хотири обрӯ ёфтани аз маъмурони мактаб ҳарфи сипос шунидан ё тухфаеро унвонеро соҳиб шудан ба сомон мерасонид. Сари мӯе аз кас тамаъ надошт. Фақат меҳост, ки дунёи шогирдонаш аз нури хирад мунаввар бошад.

Шаби хатми мактаб ман барои ӯ шеъраки содаву заифе хондам:

*Сахт душвор аст худро аз бихишти бачагигиҳо баргирифтани,
Рафтани бо он чароги раҳнамо падруд гуфтани...*

– Бо ман падруд мегӯӣ, вале бо Шеър ҳаргиз видоъ нагӯ!
– гуфт устодам.

Нух сол даргузашту низоми ҷаҳон дигаргун шуд. Он ҷавонакҳои наврас дар домгоҳи ҳодиса афтоданд ва дар гирдобии ташвиши ҳамагӯза ғарқиданд. Ҳар якеро нону насибе, хонаву даре, ҳамсафареву пайванде пайдо шуд. Ҳар яке дар ин баҳри ҳаводис маҷрои худро ёфт. Ва дуои хайри он нохудои меҳрубон ҳанӯз ҳам ниғаҳдори мост. Рӯзгорон ўро аз мо чудо наандоخت. Вақти ғуссаву фараҳ, онҷунонки мӯйи фариштаро дуд карда бошанд, ў ҳозир мешавад. Дар сури яке аз шодӣ мерақсад, аз нобарории дигаре ба дард мепечад, ба муборакбоди нахустфарзанди севумӣ мешитобад.

Инак, бо нияти боздидаш ба дабистон омадам ва дар курсии дафтархонаи шинос нишаставу нақли ўро мешунавам. Чехраи гарми ў, ҳам ин шогирдони навинаш, ҳам ин мусаввараҳои куҳан, ҳам ин гулҳои ҳаёливу курсиҳои фарсуда чун афсонаҳои ғасли кӯдакияи бӯйи ошноӣ мекунад. Дар мунтаҳои дарс ў байте аз Ҳоҷа Ҳофиз меҳонад:

*Рӯйи хуб асту камоли ҳунару домани пок,
Лочарам, ҳиммати покони ду олам бо ўст.*

Ростӣ, дар ойинаи ин мисраъҳои Лисонулғайб чехраи ҷозибии устои худ Марҳаматбонуи Ҳабибуллоҳро мебинам. Он чехраи азизу мубарро, ки моро ба сӯйи рӯшанӣ меҳонду меҳонад.

Соли 1990

ШОИРИ ФАРЗОНАИ ДИЛ

*Кадам пояи таъзим насб шояд кард,
Ки дар масолики фикрат на бартар аз онӣ.*

Ҳофиз

Мо, ҷаҳор нафар донишомӯзон нахустин бор ворида бинои шукӯҳмандии Иттифоқи нависандагон гардидем ва тар-

сону ҳаросон ба даре панча задем. Дар ҷавоб садои меҳрубоне моро ба дарун хонду симои гарме ба истиқболамон пеш омад. Баъди лаҳзае ҳамроҳонам изтиробии вучуди худро фуру нишондаву ба қироати навиштаҳои худ пардохтанд. Чун ду навбат ашъорашонро хонданд, устод бо ишораи сар онҳоро боздошта рӯ ба ман оварданду гуфтанд:

– Акнун, ту хон!

Гӯё маро дар сари гуноҳе дастгир карда бошанд, ба таҳлука афтодам. Тамоми неруямро ба ёри хонда ба зӯр овоз баровардам:

– Не, ман шеър нанавиштаам, – ва дар дил илова кардам: мани хокиро ҳамин кофист, ки як назар шоири халлоқро бинам, онеро бинам, ки таронаҳои офтобияш дили маро ба нур пайванд задааст, онеро бинам, ки сурудаҳои малакутиаш маро бол мебахшанду ба олами улвӣ мебаранд.

Ҳангоми гусел устод гуфтанд:

– Ин духтарак шеъри хубе хонд.

Ман суолomez ба он кас нигаристам.

– Хомӯшӣ ҳам аҷибтарин шеър аст, – посух доданд устод.

Он нахустин шиносоии ман буд бо устои гиромиям Лоиқ Шералӣ. Баъди се сол, ки дар маҳфиле дигарбора дидорашон насибам шуд, ҷуръат ёфтам, то дар пеши эшон пораи назмеро бихонам ва изтироболуд интизори ҳукмашон бошам. Вале устод чизе нагуфтанд. Ман аз сукуташон рамуз гирифтам, ки таронаи маро хуш напазируфтаанд. Он лаҳза чашмам ба мӯрчае афтод, ки дар барги гуле раҳ мепаёмуд ва ҳар гоҳ лағжида ба гулдон меафтоду боз ба боло меҳазид. Кӯшишҳои бебарор буданду боз ҳам талош мекард. Устод ҳам аз ҳоли ману мӯрчаяк бохабар будаанд, ки гуфтанд:

– Ту ҳанӯз мӯрчабозӣ мекунӣ, аммо барои шеър гуфтан ҳиммати шерона мебояд. – Вале баъди ин сухан дар рӯям сояи андухро дида даррав ба дилбардориям шитофтанд: – Хайр, зиқ нашав, баъзе мӯрчаҳо шерафкан мешаванд.

Он кас дафтари ашъори маро гирифта аз оғоз бодикқату ботахаммул ба хондан даромаданд ва дар сари ҳар шеъраке қариб соатеро ба ҳарч меоданд. Дар ҳар мисраъ сактаеву иллатеро, ки ба чашмашон мезад, сабуруна ба ман менамуданд ва баъдан бидуни камтарин душворие он зиштҳоро зебо мегардониданд.

«Мисраъҳоро нотаом нагузор, ба калимаи «ман» пасоянди «ро»-ро пайванд накун, дар ин сурат «моро» гӯй, калимоти дуруштро дар шеър наёвар, оҳанги нолишомезро кам кун, мавқеи истифодаи вожаҳоро омӯз ва ҳазору як маслиҳати дигар, ки аз устод гирифтаам, ҳамвора раҳнамои мананд...

Боре устод як шеъраки маро диданду гуфтанд, ки бисёр бемаънӣ аст. – Як вақт чанд шоире чамъ меоянду қарор мегирифтанд, ки ҳар касе бемаънитарин байте гӯяд, ҷоиза мегирад, – ҳикоят карданд устод. – Ва дар он миён ҳамоне ғолиб шуд, ки ин байтро гуфта:

*Табар аз осмон афтоду бишкаст,
Вагарна ман кучою бевафой.*

– Маънӣ дорад-ку, – эътироз кардам ман. – Афтода шишактасти табар мумкин аст.

– Дуруст, – розӣ шуданд устод. – Ку ислоҳ кун.

– «Табар аз осмон афтоду ғам хӯрд», – мегуфт, бемаънитар мешуд, – ҷавоб додам ман.

– Бале, – дубора тасдиқ карданд устод. – Акнун гуфтани шеъри бомаъниро ҳам ёд гир.

Устод яке аз таронаҳои нахустини маро хондаравон ба шӯр омаданд:

– Ин мисраъҳо чӣ доранд? Дар ин ҷо ҷавҳари шеър кучост?

*Донӣ, сияҳчашиме ба ту
Бахти сафедде хостгор.
Уммеда ӯй, лек нест
Чизе зи ту уммедвор.*

– Гунчишк дар кӯлмакчаҳое, ки мероси борон аст, оббозӣ мекунад. Яъне ҳамон қадар ҳиммат дорад. Ту чӣ?!

Гоҳи дигар, вақте ки устод чанд калимоти дурушти навиштаҳоямро бо вожаҳои малеҳ иваз мекарданд, ман ҷуръат пайдо намуда ба яке аз он таҳрирҳо эътироз кардам ва хостам, ки мисраъ дар намуди асл боқӣ монад. Он кас густоҳии маро хуш қабул намуданд:

– Ҳар ислоҳи маро пазируфтани маънии онро дорад, ки худат ҳунари нуктасанҷӣ надорӣ, – гуфтанд устод.

Рӯзе дар фурудгоҳ омодаи парвоз ба Хучанд будам, ки устод омаданд ба дастам китоби ниҳоят вазнинеро дода гуфтанд:

– Ин Девони Кабир. Бардошта метавонӣ?

– Ҷисман як илоҷе карда мебардорам, вале руҳан намедонам.

Устод ба маънии «матлабро фаҳмидӣ» табассум карданд. Ёдам меояд, ки бо ҳама камқиматиям як бор аз устод ранҷида будам. Он кас дар осоишгоҳи «Зумрад»-и Исфара истироҳат мекарданд ва ман ҳамроҳи муаллимони азизам Абдулманнони Насриддин ва Усмонҷони Ғаффор ба диданашон рафтем. Тамоми рӯз овора шуда гулқанди қаҳварангу шабгуне тайёр карда будам, ки «Шабоҳанг» ном дошт. Вале устод ба он нимнигоҳе набахшиданд ва «хунар»-и маро қадр накарданд. Дар бозгашт муаллим Абдулманнони Насриддин таҳсиномез гуфтанд:

– Нозукии табъи устодро бинед, ки як дона ангурро пӯст канда хӯрданд.

– Ин тавр бошад, чаро аз гулқанди ман чошние нагирифтанд? – озурдахотир эътироз кардам ман.

Муаллим бо дурӯғи маслиҳатомез маро тасалло меоданд:

– Ту берун рафтию устод гуфтанд, ки «Завқи Фарзона аз ҳамин гулқандаш ҳам маълум».

Акнун он суҳанон ба ёдам расад, аз содалавҳии худ мешармам. Охир, таваҷҷуҳи шоири бузургро чӣ гуна метавон ба чизи ҳақиқе кашид. – Тавофи роҳ кучову мани хароб кучо?!

Ростӣ, он чи дар сифати устод меҳоҳам гӯям, чун некие, ки он кас дар ҳаққи ман кардаанд, арзу тул надорад. Ин байти Мавлавӣ ба ёдам меояд:

*Донаи бечора будам зери хок,
Донаро дурдона кардӣ оқибат.*

Меҳоҳам гӯям, ки «Устои азиз, ман дурдона нашуда бошам ҳам, аз хок берун омадам ба намуди қоқуе ё ҳулбӯе ё меҳригӣе... Китобатонро мекушояму дастхататонро меҳонам:

*Хуш бимон дар «Хонаи дил»,
Шоирӣ фарзонаи дил.*

Ва ачабам меояд. Наход дар ҳаққи навқаламе чунин иғроқ фармояд? Пас, дар ҳаққи ҳуди Шумо чӣ метавон гуфт. Шоирӣ фарзонаи дил ҳуди Шумояд ва агар ман шеърake дар мадҳи Шумо гӯям, муҳаққар аст. Беҳтараш андаруни дил ҳомӯшона дуоятон мекунам. Хомӯшӣ аҷибтарин шеър аст...

Соли 1991

БО УМЕДИ РҶШНОӢ

Моҳе, ки дунёи куҳанпири мо чун навхатони навболиғ бояд чеҳра меафрӯхт, моҳе, ки дарахтҳо бояд нафаси сабз мекашиданду тани муштоқи худро ба навозишҳои офтоб месупурданд, моҳе, ки инсонҳо дар дили худ чунбиши ширинеро эҳсос мекарданду ошиқ мешуданд, дар ин марзубуми бетолеъ ногаҳ самуми сиёҳе вазид ва аз доманаш тухми нафрату низоъ рехт. Охири ин пайкори пурвахшате, ки аз урдибиҳиштмоҳ дар меҳани вайронаи мо сар зада, ҳеҷ пайдо нест, ки нест. Гурӯҳе фарёд мезананд, ки ин ҳама айби қаламкашон аст, айби онҳоест, ки ба гӯши халқи бечора қор мезаданд: «Аз хоби гарон хез!» Дидем, ки аз хоби гарон хестанду чӣ шуд.» Вале, эй муддаиён! Бедорӣ он нест, ки ҳамёзакашону дидамолон худро ба майдон заниву ба хотири кадом як ҳақиқате, ки дар зехни худ сохтай, бар сари

бародар тег кашӣ. Биандеш, он чиро, ки ту ҳақиқат мешуморӣ, Худо ҳам ҳақиқат мешуморад ё не. Биандеш, агар барои чоҳу мансаб не, барои дифои номусу шараф ҳам тег мекашӣ, вале беҳабарӣ, ки ба номуси худ таҷовуз кардӣ, бародареро, хоҳареро, тифлакero куштӣ ва ҳамзамон ҳар чизи шариферо, ки дар худ доштӣ, куштӣ. Дар ту чӣ монд, эй ҳамватан? Аз кадом номус ҳарф мезанӣ, аз кадом кеш, аз кадом имон?!

Бедорӣ чист? Ман ин вожаро барои худ чунин тафсир мекунам: бедории ҳаққонӣ он аст, ки пардаи ҷаҳлу ғафлатро аз худ дарафканӣ ва муқаддам будани рӯҳатро бар танат шиносӣ, худро дар баробари оинае қарор диҳӣ ва аз ӯ пурсӣ, ки «Кистам, аз кадом тухмаам? Аз кадомин аслам? Манзури Худованд аз офариданам чӣ буд? Чӣ гуна зиям, ки дунё аз ману ман аз дунё ризо бошем?» Инсоне, ки аз хоби нодониву фаромӯшӣ раҳо ёфтааст ва чашмаш аз дида ни ҷамоли ҳақиқат равшан шудааст, ҳаргиз тег ба даст бар сари касе наметозад. Зеро инсони бедор офаранда аст, на кушанда. Мо ҳанӯз хобем, эй ҳамватан. Мо ҳамдигарро дар мурдобҳо афкандем ва ба ҷуз сиёҳӣ намебинем. Фол зан, ки фардои мо чӣ гуна хоҳад шуд? Ё ҳамроҳ дар ин мурдоб меғарқем, ё аз дасти ҳамдигар мегирему раҳо меёбем. Баргузин, кадом беҳтар аст. Ҳоло, ки то ғарқиданамон ними нафас монда, баргузин!

Дар ин рӯзу рӯзгор кайҳо хабари хуше намерасид, ки дили афтодаи моро бардорад. Дар ин мотамхонаи бузург, ки номаш Меҳан аст, фақат марсия меҳонем. Дареғи бародаре, ки аз кӯрии бародар кушта шуд. Дареғи модаре, ки чигарбанди азизашро аз даҳшатистони ҷанг гирифту гурехт ва ҳайрону ломакон дар зери осмони бешафқат монд. Дареғи мӯсафеде, ки орзуи охиринаш дар ҳалқаи пайвандон, дар манзили ободкардаи ҳудаш ҷон ба Ҳақ таслим кардан буд. Дареғи тифлони нозанин, ки кӯдакияшонро тегбозии бузургсолон сиёҳ кардааст.

Ва дар ҳамин рӯзҳо хабари ба сулҳ гароидани размандагон дар дилам равшание овард. Аз оғоз мутмаин будам, ки дар ин лаҳзоти сангин маҳз Хучанд, ки хушбахтона, аз тохту тозҳои абас эмин мондааст, метавонист барои ҳамагон равзани наҷот шавад. Дасти бародарони азияткашидаро гирад, кинахоҳонро ба ҳам ошғӣ диҳад, симхори бегонагиро аз байн бардорад. Мо бояд лоақал пеши худ иқрор кунем, ки дар он чи рӯй дод, камтар гунаҳкор нестем. Чӣ гуна худро бахшем, ки дар пеши чашмамон Тоҷикистони азиз банд – банд мешаваду илоче наметавонем кард. Инак, фурсат расид. Хучанд вакилону вазирони парешонро ба ҳам овард, то давои ҷони ватани ранҷурамонро ёбанд. Хучанд худро пули гузаргоҳ сохт, то аз ду соҳил ба ҳам оянду гуноҳи ҳамдигарро бихил кунанд ва дасти рафоқат бифшоранд. Хучанд, ки дирӯз аз рӯи овозаҳои даҳонвозон оҳанги ҷудой дошт, имрӯз васлгари гусастагон гардид. Мабодо, ҳеҷ мабодо, ки ин пайванд маснӯиву коғазӣ бошад. Мабодо, ки ин салоҳу рафох дурӯғин бошад. Мабод он ҳарфҳои ошноӣ макр бошанду моро бифиребанд. Агар ин ҳама фиреб аст, алайҳи кист? Алайҳи мост, азизон, алайҳи ҳам фиребхӯрдагон асту ҳам фиреббандагон. Волотарин умеди мо он аст, ки ба аҳдномаи Хучанд вафо кунем ва ба чигаргоҳи садҷоки меҳанамон теги дигар назанем.

Дар ин рӯзҳои даӣ хабари интишори рӯзномаи шахрии «Тирози ҷаҳон» хеле шодам кард. Бигзор нахустин рисолати ин ҷаридае, ки солиёни дароз интизораш будему акнун дар ин рӯзҳои ваҳшатангез тавлид шудааст, дарҳам афкандани пардаи бегонагӣ ва ба тавҳид хондани пошхӯрдагон бошад. Ва пайдост, ки ин ҳамаро бояд аз худ шурӯъ кунем. Меҳри ҳамхуниро, ки моро бо вахшониёну хатлониёну бадахшониён ва соири ҳамватанон пайванд додааст, эҳсос кунему азиз дорем ва дигар нагузорем, ки дар хонаи онҳо ҷароғ бимирад.

Ман орзу мекунам, ки сухани ин ҷарида гирехкушо шавад ва марҳами ҷони дардмандон. Бошад, ки гуноҳи ҳамдигарро бахшем ва наҳси Кайвон аз сари кишвари мо дур шавад, миллати мо ба ҳастии тоза оғозад, беҳонаҳо чароғи манзили бобоиро дубора афрӯзанд ва он хонаҳо аз танини ҷунбиши гаҳвораҳо пур шаванд.

Декабри 1992

КИТОБИ БЕТАФСИР

Муаллима Озод моро омода мекарданд барои шеърхонӣ дар озмуни «Бӯстон», ки он рӯзгор маъракаи бузург ҳисоб мешуд. Чӣ қадар боҳавсалаю ботаҳаммул моро тамрин меододанд, духтарчаҳои содаҳаёли парвозиро. Ва рӯзе дафтари манзумаҳои маро варақ заданду бо ҳамон пайванди ҳақиқии мо оғоз шуд. Он ҷо, дар он дафтарақ шеърнамое буд бо номи «Шабӣ олим» дар ситоиши донишманде, ки офаридан мояи хушбахтии ӯст. Аммо муаллима ғайри интизори ман гуфтанд: «Олим номи ҷавонписаре аст, ки ту аз рӯйи ҳаё бо ҳарфи хурд навиштӣ». Ман аз ғояти ҳайронӣ лол мондам ва яқин кардам, ки муаллима аҷаб шоири ҳаёлпарваранд ва ҳаракати тафаккурашон дар доираи муқаррарот нест.

Он рӯзгор чӣ зебо буд. Мо барои рафтан ба дидорбинии муаллима гулқанд мепухтем ва дар рӯйи сабт мекардем – «Пайраҳаи сабз» номи китоби Озод Аминзода. Воқеан, муаллима ба қудуми мо пайраҳаи сабзи руъёӣ густурда буданд ва мо аз он мерафтем маст аз бӯйи алафҳои ҷавон, молмомол аз диданиҳои латиф, пуропур аз ҳаёли парвоз. Баъдҳо, баъди чандин сол ҳамроҳи муаллима дар гулгашти Камол, ки рӯ ба рӯйи коргоҳамон буд, қадам мезадему мехондем:

*Меҳмад ҷавғони сабзи мушкбед
Сӯйи хоки зинда аз набзи баҳор.*

Муаллима мегуфтанд: - Боқияшро ман дар хона давом медиҳам, ту ҳам идома деҳ. Пагоҳ бо ҳам мехонем. Ва ҳаме-

ша ҳамин гуна буданд: пури завқи офаридан, пури нағмаҳои рангин. Медонам, ки муаллима то ҳанӯз як вучуди гарми барангехтаи ташнаанд, ки шаш ҷиҳат барояшон тангӣ мекунад. Он кас озоданд, ошиқи озодиянд, аммо чун мову шумо маҳкуми ин шашдараанд.

Он чи дар зиндагии устодиву шогирдии муаллимаву ман рӯй додааст, хеле ачибу нотақрору дурандароз аст. Аслан, шогирдии чунин устоди нозукбине, ки самти ҳаёлаш ҳаргиз маълум нест ва устодии чунин шогирде, ки гоҳе нармтар аз парнӣён, гоҳи дигар харошандатар аз хор аст, осон нест. Вале муаллима бурдбор буданд. Баъзан, инсонҳои сода меандешанд, ки зуҳури ҳунарвари тозае дӯшинагонро инкор мекунад. Вале ҳунарманди ростин фаротар аз ин ҳаёлҳо меравад ва ба чизи бузургтар меандешад. Ман, ки ба ҳурмати руҳи бузургон наметавонам ҳудро суханвар шиносам, ҳаргиз ҳунарвареро дар муқобили ҳунарваре намебинам. Шоирӣ муқтадир теғи қалам бар даст дар муқобили сиёҳии офоқ, дар муқобили иблиси ҷаҳолат, дар муқобили тилисми ғафлат қарор дорад. Ва набояд ба рисолати худ хиёнат кунад.

Муаллима Озод инсоне ҳастанд ниҳоят хоксор, он қадар ки ба тасвир намеояд. Ва гоҳе ки ҳавои ғурури шогирдҳоро мебинанд, боадабона сарзанишаш мекунанд. Вале мо ҳам ба ҳифзи худ сипар мекашем, ки пеши фурӯтанҳо фурӯтантар, пеши мутақаббирон ғурурмандтар аз онҳо бояд буд. Оқибат, боз ҳам иқрор мешавем, ки ҳақиқат дар сухани устод аст. Фалак бо як ҳавои мижа чунон гарди одамизодро пош медиҳад, ки нишони такаббур намемонад.

Дар остонаи ҷашни зодрӯз дар ҷароид озмуни назирохоро бар ғазали муаллима Озод эълон доштанд, ки матлааш ин буд:

*Ба дидани ту омадам, надида меравам,
Гуле зи боғи васли ту начида меравам.*

Чун бар ин ғазал андешидам, дарёфтам, ки ба он вазн кам шоире шеър гуфта ва касе шояд ба он зебой дар ин оҳанг чизе наёфарида. Хостам, ҷавоб гӯям, ҷавобам маснуиву дурӯгин баромад. Баъд, фаҳмидам, ки бар абас мекӯшам. Муаллима бе кӯшиш он ҳарфҳоро гуфтаанд, дардашон забон шудаву овоз додааст ва он овозро он сон ки ҳаст, кӯчонидаанд. Ин аз қабиле шеърест, ки намешавад ба ҳақиқаташ бовар накард. Вақте Саъдӣ мегӯяд:

*Бигзор, то бигирям чун абр дар баҳорон,
К-аз санг нола хезад рӯзи видои ёрон.*

Мо ҳама хоҳ азоби чудоиро чапида бошем, хоҳ не, пур мешавем аз дарди ҷонсӯз ва бо Саъдӣ мегирйем. Зеро он ҳақиқати зиндари, ки шоир капидааст, рӯёруй мебинем. Ман ҳамчунин он манзараи ҳасратро, ки устод Озод дар ғазалашон тарҳ рехтаанд, аён мебинам ва офарин мехонам бар офарандааш, ки бар ҳадар назистааст, лоақал байте гуфтааст, ки монои байти Саъдист, дарде доштааст, ки мо-нои дарди касе нест.

Ман як баргери аз боғи хотираҳоям ба шумо набахшидам. Фикри онро ҳам надоштам, ки хотираҳоро зеру рӯ кунам ва ҳар рӯшану торикро ба назаргоҳи шумо орам. Зеро ҳар чи ҳам мегуфтам, боз ҳам муаллима Озодро наменинохтед. Он кас китоби бетафсиранд. Фақат мехостам ҳамагон донем, ки чунин инсони содаву печида, чунин зани зебову барозида, чунин шоири фитративу зотӣ чун фуруғи сапеда бо номи азизи Озод Аминзода ҳамрӯзгори мову шумоянд ва, шукр, ки аз ҳуруфи иршодбахшашон имрӯзи мо фурузон аст. То бод, чунин бодо!

Соли 1993

САЛОИ ТАВҲИД

Каломи «ваҳдат» чун калимоти «ишқ» ва «имон» аз он вожагони қудсӣ, ки мақбули офаридагори будааст. Зодгоҳи ин калимоти хучаста олами суфлӣ нест, ин калом нозил аст аз

дунёи улвӣ, аз он таҷаллизори зебо, ки нахустин бор партави Худованд ба Одам рехта буд. Ман фикр мекунам, ки «ваҳдат» ва «ишқу имон»-ро агар аз нигоҳи ориф ё солиқ бинем ва ё аз нигоҳи як инсони маъмулӣ, тафовут бузург нест, зеро саранҷом маърифати ин мафохими бузург ҳама гуна рӯххоро шуста хоҳад кард ва даричае хоҳад буд аз худӣ то Худо. Вақте Ҳофизи лисонулғайб мегӯяд:

*Мани гадову таманнои васли ӯ? Ҳайҳот,
Магар ба хоб бибинам ҳаёли манзари дӯст.*

Чӣ хоҷат, ки ман фол занам, ки ин ишқ ирфонист ё заминӣ. Чун ҳарду ишқ дар Ҳофиз ба ҳадде поку муназзаҳанд, ки ба ҳам омезанд, боз ҳамон як ИШҚ хоҳад буд ва бо Худованд гираҳ хоҳад хӯрд. Чунон ки як қатра оби як чашмаро ба як қатра оби чашмаи дигар омезем, наметавонем мазҳари ин қатраву он қатраро таҳқиқ кунем, чун ҳарду ба ягонагӣ расидаанд! Бедил мегӯяд, ки:

*Ваҳдат аз худдориш мо тӯҳматолуди дуист,
Акс дар об аст, агар истодай берун зи об.*

То лаҳзае, ки мо дар соҳили дарё тамошогар меистем ва метарсем, ки худро ба мавҷ занем, ба ягонагӣ намерасем. Мо дугонаем, яке берун аз об, дигаре акси дар об афтода. Ва агар лаззати васл меҳоҷем, бояд худро ба он дарёи тавҳид афканд, то ба яктоӣ расем.

Ин панҷ соли пайкор шоирони мо фақат чакомаи ваҳдат хонданд ва ба гӯши қавми парешон салои тавҳид заданд. Аммо дигар гӯшҳо тавони шунидан, чашмҳо нерӯи дидан, дилҳо мадори дӯст доштан надоштанд ва ҳама аз ҳам гусастем. Ранҷи чудой ба мо дигарбора фаҳмонд, ки фасл шудан марғи ватан аст, васл шудан милоди нави ватан.

*Кош, чун оби дусадпора ба ҳам боз оем,
Аз ҳама гӯшаи офоқ ҳамовоз оем.
Чун сари модари тоҷик гаравгонии мост,
Покбозон, нагузореда, ғалатбоз оем.*

Рӯзҳои бузургдошти Шайх Камол дар Табрез ба ёдам меояд. Ҳамватанони дурафтода, ки чанд соли охир дар Эрон, Русия, Аврупо ва дигар манотик сукунат доштанд, ба таҷлили чашн омада буданд ва боз оғӯшҳо пуропури оғӯшҳо шуданд, дастҳо сӯйи дастҳо рафтанд, чашмҳо чароғи ошноӣ афрӯхтанд, забонҳо ҳарфи муҳаббат рехтанд. Мо дар як толор менишастем ва диламон низ бо ҳам буд ва муҳаббатгоҳамон ҳам як буд: ВАТАН! Мо дигарбора ба бузургии рӯи Шайх Камол имон овардем, ки парешонхоро бо лаззати васл ошно кард. Мо агар аз оғоз бузургони худро мешинохтем ва ба рӯи номи азизашон хатти тардид намекашидем ва дар кӯлборҳоямон тӯшаи ихлос мениҳодем, ҳаргиз ба кӯрароҳи nobasomoni ва ба ҷоҳи қабоҳат намеафтадем. Ресмоне, ки сараш дар ихтиёри Худованд буд, моро фаро мебурд бо сӯи худшиносӣ, ба куллаи ишқу имон, ба субҳҳои ахурай. Мавлавӣ гӯяд:

*Агар маро ту нахоҳӣ, дилам туро хоҳад,
Ту ҳам ба сулҳ гарой, агар Худо хоҳад.*

Худо хоҳад, ин бор ҳар ду ҷониб низ оштихоҳанд ва ба номаи паймон вафо мекунанд. Баъди имзои ин номаи васл дигар мо ин ҷонибу он ҷониб нестем. Дигар мо аз кинаҳо болотар меравем ва диламонро аз ҳар чӣ зишту пок тоза мекунем, то меҳр биёяду ин хонаро муносиби худ бинад. Эй ватан, эй ҷони навозишнаёфта, эй меҳрубони меҳрнадида! Мо ба пойбӯси ту ҳазор кӯлбор узр меоварем ва турову худро иморат мекунем. Инак, дар остонаи васл ман ба ёрони ба ҳам омада мегӯям:

*Биё, васл гӯем дар ҷапу рост,
Ки бар қавми бишката ин мумиёст.
Биё, ҷону дил покиӯ мекунем,
Ба нури муҳаббат вузӯ мекунем.*

Тобистони соли 1997

САЛОМ, ЭЙ ОМАДАНҲОЯТ ХУЧАСТА!

Шахривармоҳи соли 1992 ману Озарахш низ ба Анҷумани якуми тоҷикони дунё даъват шуда будем. Аммо рӯзи сафар чун аз хоб бархостам, сардарди шадид азиятам медод. Қарор додам, ки бо ин ҳол ба ҷашн наравам. Вале шомгоҳ, вақте ки аз тариқи барномаҳои симо маҷмааро намоиш медоданд, тасмимаи дигар шуд. Гоҳи сӯҳбату суҳанронии меҳмонони анҷуман шоири машҳури эронӣ Фотима Рокей чунин гуфта буд: «Ман иқрор мекунам, ки ба анҷуман ба хотири дидори Фарзона омадам. Ёро тавассути як таронааш, ки бо байти:

*«Аз ту бегонатаре нест,
Аз ту пайвандтаре нест,
Ҳама раҳ рафтаму дидам, ки
ту ҳастӣ, дигаре нест,*

- мешиносам. Порсол ҳам ба Тоҷикистон омада будам, вале ҳайҳот, ёро пайдо накардам». Ба ёдам омад, ки соли пеш устои зиндарӯх Маъруфхӯҷаи Баҳодур баъди бозгашт аз Душанбе ба ман телефон кардаву гуфта буданд:

– Духтарам, ман ба Шумо аз номи шоираи эронӣ Фотима Рокей паём овардам – ва бо ханда илова намуданд: – Он хонум ба Шумо чанд баста қанд фиристоданд, ки ин қосидакатон дар роҳ гурусна монду хӯрд.

– Нӯши ҷонатон бод, устод – посух додам ман: – Он қанди порсӣ ба овози шакарини шумо шакар мефизояд.

Фардои он рӯз мо дар толори Ваҳдати Душанбе, дар ихтотии меҳмонони анҷуман будем. Он азизон, ки аз наздику дур ба Тоҷикистони нимбисмилу абгор омада буданд, дар часорат ҳамто надоштанд. Инсонҳое, ки як кӯлбори сурх (яъне дил)-ро пури муҳаббат кардаанд, ҷонро рӯи каф ниҳодаанд ва худро ба ин сақари ваҳшат андохтаанд. Вояс менигарам ва бо убури 10 сол чехраҳои мунавварашонро меби-

нам: Хусрави Разавӣ, Алии Деҳбошӣ, Фаридуни Ҷунайдӣ, Алиасғари Шеърдӯст, Чингизи Паҳлавон, Мино Род, Шаҳрбонуи Тоҷбахш, Гесӯи Ҷаҳонгирӣ, Эҳсони Ёршотир, Неъматӣ Озарм...

Он анҷумани нахустин нишоте дошт ғамолуда. Дар он суру мотам ҳама гирифтори тилисми ҳайрат буданд. Як шом бо меҳмонони анҷуман баъди тамошои намоишномаи тозаӣ Фаррухи Қосим «Исфандёр» аз театри Аҳорун ба меҳмонсарои «Душанбе» бармегаштем. Мо бо қаҳрамонони Шоҳнома ба рӯзгори асотир сафар карда будем ва гарми таҳлилу таҷзияву баҳс гулгаштҳои муанбари Душанберо убур мекардем, ки ногоҳ аз ҷоддаи марказӣ бо садои ваҳшатангез як қатор мошинҳои ҳарбӣ гузаштанд. Дар он мошинҳои марғбор ҷавонони булаҷабе нишаста буданд ва чун шери ҷаён наъраи гардуншикоф мекашиданд. Он силсиламошинҳои марговар раҳорах гӯё устухонҳои ватанро мешикастанд. Он қофилаи ваҳшат нишоти моро ҳам пахш карда гузашт ва дар андешаҳои мо зулумоти яъс рехт. Меҳмонхонаи «Душанбе» низ сафои пешинро бохта буд. Деворҳои фарсудаву фаршҳои беқолин, дар сақфҳои паридарангаш чун ёдгоре аз қандилҳои мунаввари дӯшина анбӯҳи парвонаҳои мурда часпидаанд. Рахти хоби утоқи мо бистару болини дарида дошт, бе чилду рӯкаш. Шоме, ки дар шаҳр ҳама ошхонаву мағозаҳо баста буданд, мо бо умед кифи сафари худро, ки нимарӯз дар ҳотел гузошта рафта будем, боз кардем. Он кӯлбори факр як дона нон дошт, ки аз ҳуҷуми тамоми нонхӯрақҳои ҳотел шакл бадал карда буд. Аз долон садои қаҳ-қаҳи авбошноии мастане меомад, ки бе ҳадаф ин сӯву он сӯ мерафтанд ва бо ҳам дармеафтоданд. Мо хостем ин утокро, ки дари беқулфаш нимроғ меистод, ба утоқи дигар иваз кунем. Аммо навбатдор кучое ғайб зада буд ва ин шаҳри бедарвоза харобаи ваҳшатро мемонд. Нимаҷаб аз садоҳои ҳавлбор бедор шудем ва аз шишаҳои шикастаи тиреза ба шаҳри бемор нигаристем, ки анбӯҳи мағозаҳо дар

поини қасри маишии «Садбарг» оташ гирифта буд. Дуду аланга аз гиребони осмон мегирифт ва андӯҳи мо ҳам бо дуду алангаи бештар ба гӯши чарх начво мекард, ки «Эй Худочон, ватани азизи моро дар паноҳ дор». Он лаҳзаи сиёҳ ашкҳои ман дона-дона ҳарф мешуд:

*Оҳ, Душанбе, ки алифбои шиқ
Бар мани бетачриба омӯхтӣ.
Эй ҳамагӣ, эй ҳамагиат савоб,
Наҳси кӣ буд ин, ки чунин сӯхтӣ.*

Рӯзи баъд дар анҷумани Бунёди забони тоҷикӣ ширкат доштем. Дар танаффуси анҷуман касе маро нидо кард:

– Фарзона, духтарам, маро мешиносӣ. – Нигоҳ кардам, ки як марди баландболо бо чашмони бузурге, ки андӯҳи кулли оламро паноҳ додааст, истода буд.

– Устод Одина Ҳошим, – хитоб кардам ман. Чашмонаш муфассири ғочиаҳои дилаш буданд ва бесадо меҳонданд:

*Сина моломоли дард аст, эй дарего, марҳаме,
Дил зи танҳои ба ҷон омад, Худоё, ҳамдаме.*

Устод Одина дар назарам чун дарахти азими биёбон танҳотарин марди ҷаҳон менамуд, ки барг-баргаш фарёди бефарёдрас аст. Он бузургиву истеъдоду наҷобаташ ба иҷтимои золим бархурдаву ҳоли муҳаққаре дошт. Як рӯҳғарибе буд, ки дар ватан беватан мондааст. Вучуди Одинаи Ҳошим ба чашми ман чун номаи андӯҳи Ватан буд. Он рӯзи тира ману Озарахш ба шаҳрҳои Қўрғонтеппаву Сарбанд, ки хешонамон сукунат доштанд, сафар кардем. Раҳораҳ ман ба биноҳои валангору симҷубҳои шикаста, заминҳои бесамару боғҳои сӯхта, ба рустоҳои мурдаву шаҳракҳои берӯҳ менигаристаму нола мекардам: Эй вой, Ватан, вой! Аз дуру наздик садои синадарони тир меомад. Садои наҳсе, ки садои дили ватанро хомӯш мекард. Қўрғонтеппа зебоии маъсумашро, ки соле пеш шаъшаа мезад, бохта буд ва вучуди бешукӯҳаш дар миёни оташу дуд бо азият нафас мекашид. Дар шаҳр мошине

ҳам набуд, ки моро то Сарбанд барад. Фақат шабаҳҳои ҳар-
биён бо чомаи гукранг дар ҷодаҳои меҳазиданд. Офтоб чун
пирӯхани Юсуф хунин буд:

*Он рӯзҳо мардум офтобро надиданд,
Он чи диданд, офтоб набуд.
Балки гиёҳи хуни сиёвушон буд
Дар сари гӯри офтоби шаҳид.*

Мо чун муҷассамаи андӯҳ дар тилишаҳри берӯҳ як шаб
ба сар бурдем. Як шаби ваҳмангез, ки наъраи Азроил тапиши
сабзи зиндагониро бозмедошт.

Субҳ ба самти Душанбе бо дили маҷрӯҳ маҳмил каш-
дем. Шояд бодҳои Вахш ин нолаҳоро ҳанӯз дар ёд доранд:

*Ё Худо! Меҳани ман мемирад.
Ман аз гулӯи меҳани мирандаам
фарёд мезанам,
Ҳанӯз тавба кунед, эй мардум,
Ҳанӯз тавба кунед!*

Инак, дар Душанбе ҷаласаи охирини анҷуман ҳам поён
пазируфт. Дар тарабхонаи Кохи Ваҳдат ба шодии меҳмонон
базм ороистанд. Навозандагону овозхонон ҳамосаи ишқи Ва-
тан меҳонданд. Ҳамватанони бурунмарзӣ таманно мекарданд,
ки Тоҷикистон барои фарзандони дураш, кош, ҳамеша қиб-
лаву маъбуд монад ва дигарбора ин муҳаббатҳои хуҷаста га-
занд набинад. Он азизон, ки бо умеди шодишарикӣ омаданд,
дар он сӯғу азо бештар ғамшарикӣ мо буданд. Вагарна дар
рӯзгоре, ки мардуми фарангиву ғайрибумӣ аз Тоҷикистон фи-
рор мекарданд, кӣ заҳра дошт, ки аз ошӯни роҳати худ сар ба
туфон занад. Ман ба он родмардону часурон ҳамд меҳонам ва
имон меорам, ки ин тавҳиди руҳҳо ҳамеша бешикаст мемонад.

Инак, пас аз танаффуси 10-сола ба имрӯзи нозанин бар-
мегардам.

Кӯчаҳои Душанбе дубора салои ишқ мезананд. Боғҳои
мушачҷар бо меваҳои шаҳривар тулуъ кардаанд. Хиёбонҳои

гулгардон танини қадамҳои инсонҳои саодатмандеро мешунаванд, ки бо руҳи фардосоз ватандорӣ мекунанд. Фаввораҳои боз чун чатри осмон шашмақоми нишот меҳонанд. Ҳазор шукри Худованд, ки ба ҷои силсиламошинҳои ҳарбӣ мошинҳои садранги мудерн, ки ба самти зиндагӣ ҳаракат мекунанд, ҷоддаҳоро нур мебахшанд. Ман ба нишоти кӯчаю хиёбонҳо менигарам ва шодии худро мавзун мекунам:

*Имрӯз Душанбе шуд саҷҷодаи шиқи мо,
Бо ҳам биравем, эй ёр, бо ҷодаи нуронӣ.*

Инак, бо тоҷикону форсизабононе, ки ба Тоҷикистони оинабандону мурассаъ меоянд, муҷассамаи тозаи тавҳид хоҳем сохт. Ман ҳамаи меҳмонони ҷашнро, ки дӯш ҳамғами мо ва имрӯз ҳамнишоти моянд, дар ин куҳандиёри нобигаҳез, дар ин шаҳри ёрону хоки меҳрубонон дуруд меғӯям. Анҷумани нахустини тоҷикон анҷумани аҳли ғам буд, анҷуманҳои имрӯзу фардо, Худо хоҳад, маҷмаи нишот ва тавҳид хоҳад шуд:

*Салом, эй ҷаиши марворидбаста,
Салом, эй омаданҳоят хучаста.
Марав аз ман, ки бо ҳам кард пайванд
Хати пешони моро Худованд.*

Соли 2002

САЛОМИ УРДИБИҲИШТ

*Тавон дар мазраи боғи ҷаҳон гул аз адаб чидан,
Ки сад хирман намоӣ ҳосил аз ин хӯшачиниҳо.*

Ҷанги барандозанда тамоми мардуми Тоҷикистон ва, ҳоса, зиёиёну рӯшанфикрони миллатро дар шаш ҷиҳат пош кард.

Ҳама бо дилу домани оташирифта ба самти соҳили наҷот давиданд, аммо намедонистанд, ки кӯлборашон фақат як чиз дорад: як ёдгори азият, ки номаш Душанбе аст, тамоми хотираҳои мунаввару гуловезу шукуфонашон бо ин шаҳри нозбардору нозпарвар муртабит мондааст. Ба зиндагии бе-

шаъшааи музофот бо ташрифи зиёиёну ҳунармандони бозгашта чаракаи тозае омад. Хоса, дар Хучанд, дар ин шаҳри суннатгаро, ки зиндагии ҷадвалӣ дорад (зеро дар шаҳри суннатписанд тафаккурҳо як андоза ҷадвалӣ мешаванд) бо вуруди тафаккурҳои тоза ва руҳҳои барангехта растохези маънавие ба вуқӯ пайваст ва як падидаи рӯшани ҳунари омадани Аъзам Сидқӣ ба зиндагии адабии вилояти Суғд буд. Касе омад, ки бо кутуби бешумораш кайҳо ба маҷрои бузурги адабиёт дохил шудааст. Касе ки аз мактаби фазлу фитрати устод Турсунзода суд бардоштааст, касе ки ин ҳама солиён андаруни ҷӯшишҳои ҳаёти адабӣ қарор доштааст ва, инак, дар ин майдони музофот ҳам пешвову нусратёр хоҳад шуд. Шаш сол шуд, ки Аъзам Сидқӣ бо ҳузури рӯшанашон ба зиндагии ман омаданд. Аммо ба назарам чунин мерасад, ки мо аз оғози офариниш ҳамдигарро шинохта ва ҳулус дошта бошем. Вақте маҷаллаи «Хучанд» таъсис шуд (даймоҳи 1995), устод маро ба кор даъват намуданд ва шукри Худо, имрӯз дар як ҳалқа қарор дорем. Аввал андеша мекардам, ки муаллим як нафари дағалу тундмизоч ҳастанд. Охир ҳар касе ҳам, ки дар муҳосираи тире туфангу дуду оташ, дар миёни хашму ҷаҳлу куфру ҳақорат, дар арсаи танаффуси зиндагӣ ва ташаннучи марг монда бошад, аъsobаш гираҳ мезанад. Аммо баъдтар пай бурдам, ки устод Сидқӣ инсони бисёр нармадилу латифандешу меҳрубону румантик ҳастанд. Шояд барои рӯпӯш кардани нармаиву парниёнии хилқаташон гоҳ-гоҳ ба абрӯ гираҳ мезананд. Дар 6 соли қаробат таҳлил кардам, ки истеъдоду қариҳаи эшон одӣ нест. Як ҳунарманди мутавассит ин қадр бо ҷоннисорӣ ва сарсупурдагӣ ба ҳунар муносибат намекунад, мисли ошиқ ростин, ки ба хотири маъшук аз ҳама чиз гузаштагӣ мекунад, ҳаргиз ба роҳату фароғати худ намеандешад, ҷонашро мафраш кардааст дар қудуми ёр, он сон, ки Бобо Тоҳири Урён мегӯяд:

*Яке васлу яке ҳичрон парастад,
Яке дарду яке дармон парастад.*

*Дилам аз васлу ҳаҷру дарду дармон
Парастад он чиро, ҷонон парастад.*

Сидқӣ исми туфайлӣ нест. Обу гили устод аз садоқат сиришта шудааст. Садоқат ба ниёгон, садоқат ба сухан, садоқат ба зиндагӣ, садоқат ба заҳмат. Устод истеъдоди ҷон костан ва заҳмат кашидан доранд. Вагарна дар як фосилаи кӯтоҳи вақт румани манзуми «Гирдбоди оташ», «Пайроҳаи қисмат», «Ситораи ашк», «Файзи сабоҳи Дехмой», «Қиссаи чакидаҳои сарнавишт» тавлид намешуданд. Бузургтарин истеъдоду илҳом ҳам ба касе кӯмак намекунад, ки дар доираи маҳдуди тақвим ин миқдор асар офаринад. Фақат ранҷу машаққат ва худфарсоии бемисл мебояд, ки дар шабу рӯзи даргузар муҳри бақо зада шавад ва ҳунарварро аз анбуҳи Ҳечистону Беҳудазор берун кашад. Касе ки аз насаби баланд рӯидааст, ба ибтидои худ бисёр меандешад ва ҳамзамон эҳсос мекунад, ки руҳи ниёгон низ ба ӯ безътибор нест. Руҳи ниё ворису пасованди худро нигаҳбонӣ ва кутбнамоӣ мекунад. Бо рӯшании ҳамин чароғи робита устод Сидқӣ ба қуруни мозӣ сафар карданд ва аз рӯзгори Шайх Камолу Маҳастӣ китобе сохтанд. Ман мушоҳида мекунам, ки вақте Сидқӣ роҷеъ ба бузургон ҳарфе мегӯянд, ҳамеша ашкашон мерезад. Агар он муҳаббат козибу маснуъ мебуд, аз кучо ашк ба имдод мерасид. Баҳусус, вақте аз қоби хотираҳояшон тасвири устод Турсунзодаро берун мекашанд, вучудашон ба мучассамаи муҳаббат табдил меёбад. Ба назари ман, бузургиву нубуғи воқеиро шинохтани арҷ гузоштан кори сода нест, зеро нубуғи ростино завқи ростин муайян мекунад. Чӣ қадар одамҳое ҳастанд, ки беҳабар аз ҳамҳаҷми пашша будани ҳунари ҳудашон ҳунари дигаронро пашша мепиндоранд ва инон рӯзе дар губори ҳақорати худ маҳв мешаванд. Аммо, хушбахтона, нафароне ҳастанд, ки шабнамона офтобро дӯст медоранд ва аз муҳаббати худ нардбоне сохтаанд, ки бо он то таҷаллизор бар мешаванд. Ман боре ҳам надидаам, ки Сидқӣ ба касе ҳасодат варзида бошанд,

чурмҳои касеро шуморанд, ба роҳи касе ҳоил ниҳанд. Устод ба чашми мо чун мучассамаи нишоту саъодат тулуъ кардаанд, агарчи басо нишебу фарозро паймудаанд ва ишқу имони худро ба зиндагӣ бешикаст овардаанд. Ҳар субҳ ман ба дафтари корашон мебароям ва мепурсам:

– Устод, чӣ ҳол доред?

– Шукри Худо, нағз – меғӯянд ҳамеша устод ҳатто дар ҳоле ки дарди ҷонфишоре азияташон диҳад, ҳатто агар таб ҳам дошта бошанд ё дилашон бемаром ҳам занад. Устод истеъдоди шукр гуфтан доранд ва ҳар бор ҳатман меғӯянд:

– Фарзонахон, шинед, як маслиҳат буд – пас оҳиста аз чойнаки асотириашон чой мерезанд ва чанд қанди мунаққашро аз ҷевон пеши ман мегузоранд.

Ман чашмобачашми тирезаи бузург менишинам ва нигоҳамро дар он сӯи шиша мечаронам дар анбуҳи сабзи зардолузор, ки шамими малакутияш фатҳи фазо кардааст, ба он буттаи садбарг, ки ба саломии ман сарашро латиф тақон медиҳад, ба кабки сурхминқоре, ки қафасаш дар гузаргоҳи бод меларзад.

Ва устод шеърӣ тоза меҳонанд. Шеърро меҳонанд ва суолomez ба ман менигаранд. Ман бошам, бо ҳайрат як калима меғӯяму меравам, яъне «нағз». Охир чӣ шодибарх аст, агар инсоне пур аз шавқу орзуи офаридан бошад, пур аз нишоти ҷакома хондан, пур аз нағмоти тоза. Чӣ саодати бузург аст, агар дил ба рисолати худ содиқ монад, яъне боз ҳам дилӣ кунад, боз ҳам ошиқона тапад, боз ҳам шоирона пар-пар занад. Баъзан устод Сидқӣ маро дар беруни коргоҳ, дар боғи Абдулқодир Раҳимӣ дучор меоянду аз роҳашон бозпас мебаранд. Ман мефаҳмам, ки матлаби устод шеърӣ нав хондан аст ва маро ба сомеъӣ баргузидаанд. Рӯзе устод маро дар назди китобхона диданду бо хавотирӣ пурсиданд:

– Ба шумо чӣ шуд?

– Дилам ночӯр мезанад – ҷавоб додам ман. Устод ҳамон лаҳза мошинеро ёфта, маро ба беморхонаи касалиҳои дил, ба назди духтари пизишкашон Назирабону барои таъхис бур-

данд. Маълум шуд, ки кори физиологии дил мураттаб аст, аммо кори маънавияш, ки бо аъsob иртибот дорад, зеру бамҳо дорад. Ман ба духтари устод – Назирабону байте гуфтам:

*Он табиби дил гуфто: Мекунам туро таиҳис,
Ишкро намебинад дурбини ҷопунӣ.*

Вақте аз ҳузури ӯ берун баромадам, устод ба ман чанд баста витоминаро, ки аз дорухонаи хориҷи шифоғох харида буданд, дароз карданд:

– Дилро қавӣ гиред. Хайр, дилатон солим-ку, асабро қавӣ гиред. Ман дар Овҷӣ – Қалъача ба зиёрати Эшон-бобо рафтам. Эшон гуфтанд, ки шуморо хуб мешиносанд, шеърхоятонро хондаанд. Ман ба ӯ тӯмор наменависам. Баръакс, ҳудаш ҷаҳд кунад, ки шеърхояш барои инсонҳо тӯмор шавад. Аз ин дарде, ки дорад, наҷот наҷӯяд. Дарди ӯ дарди сухан аст. Фақат табиби ғайб чорасози мост.

Бори дигар дар дафтари корашон Аъзам Сидқӣ таъкид карданд:

– Эшон гуфтанд, ки мабодо пеши ҷодугаре наравед, шумо бояд аз ин қайдҳо раҳо бошед.

– Бале, устод – тасдиқ кардам ман ва ду байт хондам:

*Ба ҷойи «оҳ» чун «Аллоҳ» гуфтам,
Тилисми ҳосидонро канда кардам.
Салом, эй шеър, эй овози фардо,
Туро ман қосиди оянда кардам.*

– Акнун, овози фардору мешунавем, – гуфтанд устод ва аз зери миз коғазҳои шеърро берун кашиданд.

Кош, ин овози фардо ҳамвора дар гӯшҳои мо зангӯлаи бедорӣ занад. Ва кош, ин дарахти тановар бо номи шоистаи Аъзам Сидқӣ, ки пуштвонаи маънавии моянд, боз ҳам сабзу борвар бошад ва паёми сабзи баҳор диҳад.

Устод Сидқӣ писари урдибиҳиштанд. Дар сурату сираташон, дар пиндору осорашон анвори сабзи урдибиҳишт рехтааст. Кош, ин писари урдибиҳишт ҳамарӯза милоди тоза

ёбад ва хомаи тасвирсозаш боз ҳам осоре офарад, ки рӯйна-
мои ҳақиқат ва зебоист.

Соли 2002

ТУЛУИ ОДАМИЯТ

*Он чашмаи кӯҳистон ойиназамир омад,
Он чашматарин инсон хуршедназир омад.
Сад тира кунад шубҳа бар асли булӯринаш,
Сад хира сияҳ бинад ўро, ки мунир омад.
То дарди туро хонад, то дарди маро хонад,
Он дардишунав омад, он дардназир омад.
Як бор нашуд сарзер аз қуллаи инсонӣ,
Ҳарчанд ба сар ўро санг омаду тир омад.
Аслан, абадият чист? Нав будану нав мондан,
Бар қуҳнаҳасудон гӯ: Он тозанафир омад.
Дарёи Зарафшон шуд ўро варақи адвор,
Бар сабти ҳар оҳангаш хуршед дабир омад.*

Ҳакиме гуфта, ки инсони нобиға он аст, ки ояндагон-
ро низ мисли имрӯзиён тасхир созад. Бисёр рафтааст, ки
хунарварони ҷавоне чун барқи баҳор медурахшанду дар
фурсати ними нафас хомӯш мешаванд. Зеро он ними нафас-
ро, ки дар иртифои шуҳрат буданд, сарфи ғуруру ифтихор
мекунанд, на сарфи офаринишу ибтикор. Хунарманди по-
янда ва мондагор ба дунболи ном намедавад, зеро шуҳрат
чун симоби ҳароратсанҷ хеле мутаҳаррик аст ва бо хунар
на ҳамеша мувозиву муродиф мегардад. Хунарманди рисо-
латшинохта, бо он ки пазироии ҷомеа хуб аст ё бад, боз ҳам
ба рисолати ҷовидонааш идома мекунад ва ба ҳақиқати худ
содиқ мемонад. Устод Ҷӯрабеки Мурод бештар аз чил соли
зиндагияшро ба хунар ҳадя кардааст ва маҳбубиятеро, ки
дар ҷавонӣ ёфта буд, баъди гузашти фосилаҳову марҳалаҳо
ва иваз шудани тақвим ҳам ҳифз намудааст. Замони нав
инсонҳои навоифарад, ки бо сабки ҷадид зиндагӣ меку-

нанду мусиқӣ месозанду овоз меҳонанд. Чунонки дар бозор мисли анори ҳиндӣ меваи назаррабое пайдо мешаваду ҳама бо нархи гарон онро меҳаранд. Аммо чанде баъд маълум мешавад, ки ҳамон анори суннати боғҳои ватан ширинтару шодобтар будааст. Ҳунари ростин ва бебадали устод Ҷӯрабек ҳам чунин аст, ки ҳеҷ куҳнагӣ намепазирад ва мардум ҳамвора ба он имон меоваранд.

Аввалин таронаҳои Ҷӯрабеки Мурод, ки маъсумият ва сафои руҳи як навҷавони кӯҳистониро доштанд, хеле одӣ ва ҳамзамон айнӣ муъҷиза буданд, ки паёми чашмаҳои улвӣ меоварданд. Онҳо зуд ба сурудҳои ҳамагонӣ табдил ёфтанд ва ҳамагӯза дар забони халқ такрор мешуданд:

*Аз замин нонрезаҳоро чида мемолам ба чаши,
Нони гарми меҳнатиро дида мемолам ба чаши.*

Аз рӯзгори навоғозӣ Ҷӯрабеки Мурод ба мусиқии суннати «Шашмақом», мусиқии қадиму қадиди ақвоми Шарку Ғарб, оҳангҳои халқии тоҷикӣ ва кулли мусиқии имрӯз рӯчуву гароиш намуд ва он ҳамаро ба ҳам зебо тазвич кард. Ӯ таронаҳои қадимино низ бо сабки номукаррар меҳонд, зеро ба ҳақиқати ин нукта расида буд, ки дар ҳунари ҳамагӯза тозақорӣ бояд. Ӯ бо азамати савтӣ садои доводӣ ва ҳайси-яи чароғафрӯзаш дар бузургтарин сахнаҳои олам таронаи тавҳид хондааст ва мардуми Ҳинду Ҷопону фаронсавию итто-лиёно арабу яҳудро мусаххар кардааст:

*Ба рағми садду сарҳадҳо, ба рағми кини миллатҳо
Суруди паркушои ту ҷаҳон паймуданаи донад.
Садоят аз Худо ояд, зи авҷи кибриё ояд,
Ту дарёӣ, ки то боӣӣ, ба мавҷ афзуданаи донад.*

Ӯ ойинаи миллатнамест, ки бо ҷаҷмаҳои покҷавҳараш Тоҷикистони беназири моро дар назаргоҳи ақвоми ба-шар рӯйнамо мекунад, зеро ҳамеша мубтадои таронаҳояш муҳаббати Ватан аст. Ӯ бо он ки дар фазои ҳунари ва шухрат

меъроҷи баланд кардааст, унвонҳову ҷоизаҳои бисёрро соҳиб шудааст, шогирдони бисёро хатти иршод додааст ва ин ҳама солиён мояи ифтихору муҳаббати мардум мондааст, боз ҳам як нафари заминиву хоксору фурӯтанест, ки вучудаш рӯшан аз тулуи одамият аст. Ё дар кӯча мегардад ва ногоҳ чашмаш ба пирамарди фақири меафтад, ки ҷӯйборро тоза мекунад. Устод пеш меравад ва ба он мӯйсафед дасти саломат медиҳад, ҳолашро мепурсад ва ба кораш барор меҳаҳад. Ҳамин кирдори дар назар маъмулӣ дар руҳи он марди куҳанҷома, ки ҳама ба ӯ назарногирона нигоҳ мекарданд ё ба будану набуданаш коре надоштанд, табаддулоти нишотангез эҷод мекунад. Суруди Ҷӯрабек низ чунин иқтидор дорад, ки инсонҳои ғурубидаро боз ба самти тулуъ меҳонад.

Устод Ҷӯрабеки Мурод ба асри тоза бо таҷаллои тоза омадааст. Хунарманди бузург дар остонаи 70-солагии пур аз шодии оғоз ва завқи офаринандагӣ қарор дорад. Роҳи хунавари ростин ба самти беинтиҳост. Баъд аз ин низ, сурудҳои равонафрӯзу ҷаҳонафрӯзи ӯ ба шаш ҷиҳат башорати зебӣ хоҳанд бурд, мардуми оламро ба тавҳид хоҳанд хонд ва офтоби нубуғаш навонав анвори мушаъшаъ хоҳад рехт.

Соли 2002

НОМАИ ХУРШЕДМУҲРИ САРНАВИШТ

Ҳанӯз ман ба дунё наомада будам, ки модарам дар донишгоҳ фаъолият мекарданд. Он кас аз ҷумлаи бонувони камшумореанд, ки кори таълиму таҳқиқро кори зиндагии худ шинохтаанд ва рисолати иҷтимоӣ хонаводагиро ба ҳам тазвич кардаанд. Яъне ман ҳанӯз дар он сӯи ҳастӣ будам, ки сарнавиштам ба донишгоҳ муртабит буд ва дафтари хотирам танҳо бо ҷаҳор соли таҳсил дар факултаи суҳаншиносӣ хотима намеёбад. Ҳоло ҳам кулли инсонҳои ҳамруҳу ҳамромони ман инҷоянд, ки агар ҷадвали меҳр созам, аз сарвари донишгоҳ, бародари фарҳангсолорам Носирҷон Салимов

огоз мешавад то як нафар муншии одӣ, ки дар сари компутар зиндагии дастурӣ дорад, аммо дилаш, дили парвозиаш ба шеър гароиш мекунад. Пас, ин номаи муҳаббатро, ки аз рӯзи милодам огоз мешавад ва ҳаргиз анҷом намепазирад, чӣ гуна пеши шумо берун кашам. Ин вазифаи вазнинро ба дӯши фардо мегузорам ва ҳоло дар вусъати ҷаҳор соли ҷавонӣ, ки бо субҳҳои шайпуриву шомҳои шамъдонӣ ҷарақа мерехт, пар-пар мезанам. Ё на, ин ҳам кори сода нест. Ҷаҳор сол як банд шеъри ҷаҳорпора нест, ки дар ними нафас мавзун шавад. Тасвире, ки ман меҳоям кашам, ба ҳаҷми ин ойинаи ҷаҳоргӯша нест. Қалами ман наметавонад бо як давидан он панҷоҳ нафар ҳамдарсони навсабзу навниёро, ки ҳастияшон тафсири начобату зебоӣ буд, ва, инак, дар бекаронаи дунё парешон шудаанд, маҷмуа кунад. Он сафинаи муъҷиза бо киштинишинони нозанинаш хеле дур рафтааст чун кишти-ҷаҳонӣ коғазии тифлӣ, ки рӯзгоре дар ҷӯйборе раҳо карда будем. Зиндагӣ он тозаҷавонони туфонино ба соҳил кашадааст ва таҳаммул омӯхтааст.

Ёдам меояд, ки ман дар ҳама маҳфилҳои донишқада шеър мехондам ва ин бароям кори муқаррарӣ буд, аммо дар озмуни «Бӯстон» устод Фарҳодҷон Зикриёев ва омӯзгори рақс Зулфира Асанова хеле исрор ва маҷбур карданд, ки дар рақси ҳамагонӣ ширкат кунам. Шеър ҳам рақси руҳ аст ва рақс ҳам шеъри руҳ, аммо ҳаройина аз ин ҳунар бебаҳра будам. Ва рӯзи озмун, дар варзишгоҳи бузурги шаҳр он қадар чун алафи бегона дар ҷаман ҳоли музҳик доштам, ки вақти иҷрои рақс ғайримунтазир аз сахна ба поён афтодам. Он лаҳазоти шармсорино, инак, бо ханда ёд мекунам. Ва рӯзгори донишҷӯӣ ҳам дар назарам ҳамон сахнаи зебост, ки замоне дар масоҳати нуронияш руҳи ҷисмро варзиш додем ва баъд дар ҳошия афтодем.

Ҳамсабақонам гуноҳи маро мебахшанд, ки як-як гулбаргҳои тақвиро бозпас намегардонам ва барои имрӯзиён афсонаҳои дӯшинаро намехонам. Аммо қарзе ҳам ҳаст, ки

бояд бозпас гардонд. Ба подоши он ҳама заҳмату муҳаббати бедареғи устодон, ки чун чароғи ибтидои ҷода маро фардонамой мекарданд, чӣ коре кардаем? Ҳеч!

Рӯзи 70-солагии донишгоҳ як бағал гули маҷоз бо худ хоҳам дошт ва он гулбаргҳои урдибиҳиштро як-як ба устодони арҷмандам ҳадя хоҳам кард. Ин гулбаргҳо номаҳои муҳаббати мананд ба номи он инсонҳои хучаста, ки вучудашон бо ҳазор фазлу хунар ороस्ताаст ва руҳи Ҳурмуздро дар ҷисмашон паноҳ додаанд. Ин гулҳои иродатро ба устодон Абдулманнони Насриддин, Усмонҷон Ғаффоров, Аҳмадҷон Давронов, Носирҷон Салимов, Абдулқодир Зоҳидов, Фарҳод Зикриёев, Мардон Неъматов, Неъматҷон Файзуллоев, Саидмурод Ҳочиев, Ёғулой Аҳмадова, Мавлудабону Файзуллоева, Неъматуллоҳхон Ҳикматуллоев, Абдусаттор Абдуқодиров ва чандин нафари дигар, ки баъдан, пас аз хатми мо фаъолиятро шуруъ кардаанд, тақдим мекунам. Кош, ин азизон ҳамвора саломату бегазанд бошанд ва ҳастии фарҳангнисорашон дар руҳи шогирдон нури маърифат интишор кунад. Дареғо, ки гулҳои мармуз ба устодонам Темурхон Мақсудов, Абдулраззоқ Ваҳҳобов, Абдуллоҳҷон Сатторов, Абдурахим Тошматов, Ҳувайдуллоҳ Ҷалилов ва Абдурашид Ҷалолов дер мерасанд ва ёдгорае мешаванд дар сари мазорашон. Чун ин номаҳои гулбаргии ман тулонианд ва ҳанӯз наонавиштаанд, ба донишгоҳи 70-сола умри Хизр таманно мекунам ва фақат як номаи хулусро ба шодбоди руҳи муаллим Абдуллоҳҷон Сатторов чун катрае аз рӯдбор ин ҷо меорам. Боқӣ фикр мекунам, ки фардои Донишгоҳи Хучанд бо ҳайати раёсати покгавҳару сазовор, бо сиёсати инсонгароиву маърифатоварӣ ва бо интишори илму фарҳанги мутамаддин басте рӯшантар аз дирушаш хоҳад буд ва рӯзе муродифи бузургтарин донишгоҳҳои Шарқу Ғарб хоҳад гардид.

Соли 2002

ФУРЌИ САВОБ

Ман як нафари накўтолеам, ки Худовандгор бароям дар ин ҷодаи кўтоху дароз, ки номаш Зиндагист, бо инсонҳои арҷманду муаззам ва камназиру бемасал шарафи дўстиву ошноӣ бахшидааст. Дар ин ҳалқаи мунир устод ва бародари бузургам Абдулманнони Насриддин, ки дар айёми донишҷўӣ роҳбари гурӯҳи мо буданд ва то имрӯз моро роҳбари иршод мондаанд, ҷойгоҳи шоиста доранд.

Боре дар рӯзгори донишомӯзӣ устод Абдулманнон маро насиҳат дода буданд, ки «ин қадар шабу рӯз китобҳои иқтисоди сиёсиву коммунизми илмӣ нахон, зеҳни одам фақат дар ҷавонӣ хушпазир аст, баъд заиф мешавад. Ту бештар осори ниёконамонро омӯз». Устод ҳамон вақт ҳам медонистанд, ки ҷӣ мондагор асту ҷӣ тундгузар. Барои муайян намудани мавзуи кори дипломӣ ман ба манзилашон рафта будам ва устодро дарёфтам, ки бо ғайрату ҳиммати тамом хишт мерезанд. Мо, қаблан, олимонро андаке дигаргуна тасаввур мекардем: дар сарашон қачқулоҳ, дар ҷашмашон айнак, дар дасташон кифи бузург бо шаҳомати хос дар долонҳои беҳаво гаштугузор мекунанд ва, як навъ, мунзавиёне ҳастанд, ки робитае бо заминро об, бо офтобу борон ва бо гулу баҳор надоранд. Аммо устод Абдулманнон то имрӯз суннатҳои шарифи падари зореъу боғпарвар ва ҳамзамон донишварашонро идома мебахшанд ва ҳолиё ҳам муҳаббаташон ду қисмат шудааст: ҳам донаи аслии кишт мекунанд, ҳам донаи маҷоз. Ва, аслан, ин ду муҳаббат як муҳаббати воҳид аст ба дунёву инсонҳояш, ё саҳеҳтар бигўем, ба ҳуди Нақшбанди вучуд, ки устодро ҳам азамати руҳ додааст ва ҳам неруи бозу. Устод аз замин афкандагиву фурутаниву тавозуъро омӯхтаанд, аз осмон иртифои рухро. Ҳама афкандагиҳояшон аз ғояти сарафрозист.

Масалан, тамоми донишҷўён медонанд, ки устод Абдулманнони Насриддин ҳаргиз касеро саҳт танбеҳ намедиданд,

садо баланд намекунанд, ё бо виқор ба ҳарфи касе даст намеафшонанд, аммо баробари ин барои пеши устод рафтани матлаbero гуфтан бисёр бедаступо мешаванду часорат намекунанд, худро қафо мекашанду лол мемонанд. Зеро шаҳомати руҳи устод ба ҳадде баланд ва сиришти ойинапартавашон ба ҳадде шаъшаарез аст, ки ҳамаро хира мекунад ва ҳар ки чуръат намекунад, ки бо як қофила чурм рост ба чашми ойна назар созад. Дар маҳфили чаласае, ки устод Абдулманнон ва якчанд дигар донишмандони камназир ҳузур дошта бошанд, масъулияти мутакаллим бисёр баланд мешавад. Зеро он чи мақбули ом аст, ба хос писанд наояд. Бояд абреширо болотар зад ва садое марғубтар рӯшан кард.

Ба чуз китобхояшон «Шамс-ул-луғот» ва аҳаммияти он барои луғатшиносии тоҷик», «Нависанда ва шореҳи осори адабӣ», «Маърифат ва шарҳи адабиёт», «Фарҳанги мушкилоти адабиёт», «Сухани фаришта» «Сехри мубин», «Рӯдакӣ», китоби дучилдаи «Шарҳнависӣ дар таърихи адаби форсу тоҷик» устод бештар аз 500 мақола интишор намудаанд, ки гиреҳкушои бисёр масоили адабӣ ҳастанд. Ва зиёда аз ин ҳастии бошарофати устод ба ҳадде ба шогирдонашон шодиву дилпурӣ мебахшад, ки якеи онҳо рӯзе ба ман гуфт: «Ҳар бор ба факулта (факултаи суҳаншиносӣ) оям, аввал мошини устод Абдулманнони Насриддинро ба чашм тавоф мекунам ва дилам қавӣ мешавад, ки устод ин чо ҳастанд, яъне ҳақиқат ва маънавият пирӯз аст ва мо ҳам ятим нестем».

Вақте ман бо муҳаббату ҳулуסי нотасвир дар рӯзгори навҷавониям худро ба кӯчаи ноошнои шеър мебардам, устод ҳамеша роҳи маро чароғафрӯзӣ мекарданд. Рӯзе ману модарамро ба манзилашон бурданд ва ба аҳли хонаводаашон чунин муаррифӣ карданд: «Иноятҷон (устод маро ҳамеша чунин ном мебаранд) хоҳари қиёматии ман аст».

Хушбахтона, ин хоҳариву бародарии хучаста то имрӯз бегазанд мондааст. Ба қавли шайх Камол:

*Меҳри қиёматиро ҳаргиз завол бошад,
Ҳай-ҳай, наузибиллаҳ, ин худ чӣ қол бошад?!*

Аз ин муридиву шогирдӣ ва дӯстиву ошноӣ ман бисёр суд бардоштаам ва ангезаҳое барои шеър гирифтаам. Рӯзе устод аҳли хонавори моро ба рустои Деҳмой, ба тамошои замини шолизорашон бурданд ва он ҷо ман анбуҳи сӯзанақҳои садрангро дидам, ки дар таҷаллизори офтоб гирд мегаштанду самоъ мекарданд ва ман чакомае сурудам: «Дар он диёри гулпаракони ҳарирбол...»

Тозабахори соли 1987 устод Абдулманнон, ки сарвари факултаи суҳаншиносӣ таъин шуда буданд, маро ба ҷашни Наврӯзи донишҷӯён даъват намуданд ва ман бо ҳамин баҳона раҳораҳ таронае мавзун кардам:

*Замин гулпӯшу сабзогӯш, шафақ бо қуллае ҳамдӯш,
Сабо дар соғари гулҳо шароби қатра дорад нӯш...
Гули зардолу мерезад...*

Ин гуна шеърҳо, ки мутивашро устод ирсол кардаанд, хеле бисёранд.

Чунин иттифоқ афтода буд, ки ҷашни арӯсии ман ва хатнатӯии писарони устод Абдулманнон (устод панҷ писари аршаду шоиста доранд) дар як шаб барпо шавад. Бародарии устод Абдулманнон ба ҳадде самимиву содиқона аст, ки як ҳавлӣ меҳмону ташвишу тараддуди беҳисоби худро ба дигарҳо вогузошта, дар базми мо ширкат карданд ва баъди хотимаи он устод Лоиқ, Сорбон, Баҳманёр ва дигар меҳмонони муътабарро ба манзили худ бурданд. Устод Лоиқ низ суҳбатҳои Абдулманнони Насриддинро бисёр дӯст медоштанд ва ҳар бор, ки ба Хучанд меомаданд, ба Толибҷон мегуфтанд: «Барои ман Ҷӯрабек, Атахон, Абдулманнон, Носирҷон, Аҳмадҷон, Усмонҷон, Нурмуҳаммад, фалонӣ, фалониҳоро ёб!» Чандин соату шабу рӯзи хучастаи устод Лоиқ дар ҳавлии муаллим Абдулманнон гузаштааст ё мондагор шудааст. Бахусус, як шоми лочварди романтикӣ, ки устод Лоиқ дар манзи-

ли муаллим риндона шеър меҳонданд ва Хосияти Зарафшонӣ таронаҳои шодоб месурӯд:

*Аз нигоҳам шарора хоҳад монд,
Аз бисотам ситора хоҳад монд.
Аз касе як ҳасе наместонад,
Аз ман умри дубора хоҳад монд.*

Соат дуи шаб буду меҳмонони хушбахт мизбонро раҳо намекарданд ё мизбонони хушбахт меҳмононро. Дар ҳазинаи устод Абдулманнон чун ёдгори азиятчанг китоби армуғоновардаи устод Лоиқ мондааст, ки шарҳи Ҳофизӣ Баҳоуддини Хуррамшоҳӣ дар ин шумор аст. Ва шояд мулоқот ва дӯстии баъдии устод Абдулманнон бо Хуррамшоҳӣ ва бузургони дигари адаби порсӣ ба ҷуз ишқу хулуси мустақим ва мутолиаи пайваस्ताшон, бо далолату заминагузории маънавии устод Лоиқ низ сурат гирифта бошад. Ва ҳоло дӯстии мо бо бузургони муосир ба василаи ҳуди устод Абдулманнон муяссар мешавад. Масалан, чанд рӯз қабл, дар сафари Эрон вақте бо устодони Донишгоҳи Кошон мулоқот доир шуд, устод Абдулманнон як нафари онҳо – Саид Муҳаммади Ростгӯро чун қуръоншинос ва ҳофизпаҷуҳи номвар тавсиф карданд ва чандин рисолаашро ном бурданд. Соате пас дар боғ ва музейи таърихӣ финии шаҳри Кошон, вақте ман бо оқои Ростгӯ рӯ ба рӯ омадам ва иттилоӣ устод Абдулманнонро бозгӯ кардам, шодии ӯ канора надошт ва тамоми рӯз бо нишоти бузург раҳнамоии моро анҷом дод. Ин ошноӣ баҳона шуд, ки баъди бозгашт ман ба мутолиаи осори доктор Ростгӯ пардохтам.

Аслан, ба қавли шайх Саъдӣ, як умри ҳазосола бояд, то ман яке аз ҳазор гӯям. Ҳам он ҳазору ҳам ин як ногуфта беҳ, ки намешавад аз инсон, ки руҳаш нури мусаввар аст, нақше кашид. Ин ҷо иктифо мекунам ва устод Абдулманнонро бо милоди фархундашон таҳният мегӯям. Орзу мекунам, ки ҳамеша поянда ва мубашшири субҳҳои оянда бошанд:

*Ту, эй чароғи ҳидоят, ту эй, фуруғи савоб,
Фитодаем дар ин кӯрараҳ, ба мо бартоб!*

Соли 2003

АНГЕЗАИ ИБТИКОР

Солиёни пеш пайваста сифати маҳфилҳои фарҳангии устои муаззам Абдулҳусайни Заринқӯбро, ки бо номи «Салони Заринқӯб» иштихор дошт, мешунидем.

Чандин нафар адибони тоҷик ҳам дар он маҳфил ширкат карда буданд ва аз он фазои зебои ишқу илҳом, ки устод Заринқӯб фароҳам карда буд, бо нишоту фархундагӣ ёд мекарданд. Дар он маҳфил адибону олимону сарояндагону ромишгарону наққошону мусаввирон ва хаттотону дабирон бо ҳам меомаданд ва тозакориҳои худро боз менамуданд. Ва маҳфил шакли марсуму ҷадвали надошт: бисёр муҳити озоду боз, пурсу посухҳои ҷолиб, баҳсҳои судовар, таронахониву навозандагӣ, ҳатто базлаву зарофат ҳам буд. Ними мардум дар салун суҳбат мекарданду ними дигар бо хоҳиши худ дар ҳаёт (рӯйи ҳавлӣ). Ва ман, ки ин ҳикоятҳоро шунида будам, хеле орзу мекардам, ки дар хуршедшаҳри мо Хучанд низ чунин маҳфили дилафрӯз таъсис шавад ва нерӯҳои илмиву адабиву ҳунариро бо ҳам орад. Ин андешаву таманноям бештар ангеza ёфт, вақте ки дар Наврӯзи гузашта дар якҷанд маҳфили адабии Душанбе ширкат кардем. Дар маҳфиле устодон Муъмин Қаноат, Бозор Собир, Гулрухсор, Гулназар, Саидалӣ Маъмур, Камол Насрулло, Ҳадиса, Баҳринисо як суруди классикиро бо ҳам сароиданд, ки хеле ҷолибу шуниданӣ буд. Баъдан, онҳо ашъори тозаии худро хонданд ва он ашъор аз ҷониби ҳамқаламонашон бисёр ошкорову берӯю риё танқиду таҳлил шуд. Масалан, дар он маҳфиле, ки ҳудуди 200 нафар ҳузур доштанд, устод Гулрухсор рубоие хонданд, ки мисраи охиринаш чунин буд:

Мо тир шудему ишқи мо беҳабар аст.

Он лаҳза устод Бозор Собир эрод гирифтанд, ки ин мисраъ нокомил аст ва бояд чунин ислоҳ шавад:

«Мо пир шудему ёри мо беҳабар аст», зеро дар ин ҳол фикрҳои руёии шоир рӯшану мушаххас ибраз мешаванд. Сари ин мисраъ баҳс доир шуд ва вақте фикри моро пурсиданд, гуфтам, ки «Ишқи мо беҳабар аст»-ро тарҷеҳ медиҳам ва агар онро бо «ёри мо» иваз кунанд, бисёр одиву бемуъчиза мешавад. Ёди он маҳфил дар хотираҳои мо ҳанӯз ҷароғон аст.

Хулоса, он ҳама орзуҳои моро дар бобати таъсиси маҳфили адабу ирфон дар шаҳри Хуҷанд устои мунавварзамири мо Абдулманнони Насриддин бо ҳиммату фитрату шучоати афрӯхта воқеият бахшиданд. Ин заҳмати сода нест ҳар моҳ нерӯҳои илмиву адабиву ҳунариро як ҷо хондан ва ҳамеша рӯи дастархони боз шириниву қанди аслу маҷоз мондан, ҳамеша ҳуруфи тозаву номукаррар гуфтан, ҳамеша чехраҳои қадиму ҷадидро тулуи тоза бахшидан. Дар ин маҳфилҳо борҳо суханварони кишварҳои ҳамзабон ва адибони пойтахт ширкат варзидаанд ва гузоришҳои муассир ва мойвар намудаанд. Устод Абдулманнони Насриддин дар суҳбатҳои ҷашон зикр мекунанд, ки рисолати маҳфил кӯзаеро аз баҳри нопайдоканори сухани ниёкон саломат берун овардан ва қатраеро аз он укёнуи бемасоҳат маърифат кардан аст. Дӯстдорони адабиёт дар баробари ошноии густурдатар бо осори ниёкон бо тозакориҳои фарҳангии ҳамзабонон, ки аз тариқи интернет ирсол мешавад, огоҳ мегарданд. Умед дорем, ки дар маҳфили оянда бо тозатарин офаридаҳои адибони ҷаҳон низ ошно мегардем, зеро писандида нест, ки мо камтарин иттилоъ дар бораи адабиёти муосири Ҷопун, Чин, Итолиё, Олмон, Канада ва ҳеҷ қучои дигар надорем. Албатта, бо ин вазифаҳо дӯшбори маҳфил гаронтар мегардад, аммо устод Абдулманнон бо бузургворӣ дар ин кӯрароҳ ҳам роҳкушоӣ хоҳанд кард.

Имрӯз мо устои покҷавҳар Абдулманнони Насриддин ва аҳли ҳузури маҳфили «Ганҷи сухан»-ро бо нусрати яксо-

лагӣ муборакбод мегӯем. Орзу дорем, ки ин маҳфили гузаштаомӯзу фардоафрӯз баъд аз ин низ ба зиндагии суханварони Суғдзамин шавкату ҷалоли зебо мебахшад ва ба дилҳои афрӯхтаву руҳҳои дурпаймо беҳтарин ангезаи ибтиқору тозафаринӣ эҳдо мекунад.

Соли 2005

ОРИФИ ХУРШЕДМАҚОМ

Инсонҳои бузург ойинаи ватаннамоянд. Баъзан, шудааст, ки ба шарафу шарофати касе як маҳалро дӯст медорӣ, як шаҳро, як кишварро, тамоми ҷаҳонро. Бале, ҷаҳонро, ки ҳанӯз чунин инсони наҷиб дорад, ҳанӯз зодбуми нақӯиву зебоиву муҳаббатҳост. Устод Алиасғари Мучтаҳиди Шабистарӣ низ дар шумори шахсиятҳои тобандаанд, ки бо ҳастии муҳаббатилқояшон пиндору андешаву нигоҳҳои моро нуронӣ мекунанд. Вақте ин номро мешунавем, офтобе дар дили мо тулуъ мекунад. Офтобе, ки шуои саодатбахшаш зиндагии башарро ба самти нур, ба рифъатҳои комил, ба корҳои анворҳои худсозиву худофаринӣ мебарад. Устод Шабистарӣ дар сангинтарин рӯзҳои миллат, дӯш ба дӯшу даст ба дасту ҷон ба ҷони тоҷикон, дар андаруни дуду оташу борони тире гулӯлаҳо будаанд ва дарду шиканҷаи ин кишвари абгорро дар дилу ҷони худ кашидаанд. Замоне ки дару дарвозаи тамоми коргоҳҳову ширкатҳову созмонҳову садоратҳо баста буд, як дар ҳанӯз боз монда буд: дари устод Шабистарӣ. Ин дар равшандилони ситорасӯхтаро ҳанӯз пеш меҳонд ва муждаи рӯшноӣ меод, ин дару даргоҳ ҳанӯз муфаррах аз шунуфтани замзамаҳои малакутии Мавлонову Ҳофиз буд, ки мардуми ғамшноро партави умед меод. Дар нахустин соли Истиқлолият меҳроми соли 1996 баъди таҷлили ҷашни 675-солагии Шайх Камоли Хучандӣ устод Шабистарӣ бо ҳайати ҳамроҳони арҷмандашон барои мулоқоту дидор ба Хучанд омада буданд ва чанд рӯзи моро

бо ҳузури фурузонфарашон мунаввар карданд. Ёд дорам, ки ман низ бо устод Абдуманони Насриддин устод Шабистарино дар ин сафар ҳамроҳӣ намудем. Қофилаи мо аввал ба ноҳияи Мастчоҳ ва баъд ба шаҳри Истаравшан роҳсипор шуд. Устод Шабистарӣ дар суҳбат бо мардуми одӣ, бо бинокорону кишоварзону боғбонону таббохону донишҷуён, бо ҳама бисёр бо лутфу иродат буданд, раҳ ба раҳ ба мардум китобҳо эҳдо менамуданд ва ончунон изҳори меҳру хулус мекарданд, ки он ҳуруфи нуронӣ баъди 25 сол ҳам дар хотираҳо муҳри ҷовидон дорад.

Баъди бозгашт ба Хучанд устод Шабистарӣ як қадам ба манзили мо низ ташриф оварданд ва бо модарам шинос шуданд. Азбаски модар то нуҳсолагӣ бештар дар Маскав ва баъдан дар ятимхонаҳои Украина камол ёфтаанд, забони адабии тоҷикиро чандон наметодистанд ва дар ҷавоби суолҳои устод Шабистарӣ бо табассум «раҳмат» мегуфтанд ва дигар ҳеҷ. Аммо хамин пурсу посухи кӯтоҳ ҳам дар зеҳни устод Шабистарӣ ба ҳадде таъсир гузошт, ки аз он ба баъд ҳамеша мукаррар намуданд: модар дар шумори наҷибтарин инсонҳоеянд, ки ман дидаам. Баъди 19 соли он ташрифи муборақ, соли 2015 устод бори дигар ба манзили мо барои дидори модар омаданд. Фариштаи ҳаёти мо дар бистари беморӣ беҳаракат ҳобида буд ва бо азият сухан мегуфт. Устод Шабистарӣ дасти модарро бӯсиданду ашк рехтанду дуои саломат карданд ва гуфтанд, ки ман дар тули ҳаётам ба шумо шояд як-ду ҷумла радду бадал карда бошам, аммо ин симои азиз дар дили ман ҳамеша ангезабахши хубиву рӯшноиву шарофат мемонад.

Маъмурияти масъулияти сафирии устод Шабистарӣ зоҳиран кайҳо хотима ёфтааст, аммо зиёиёни тоҷик ин донишвари фарҳеҷтаро барои ҳамеша нахустсафири васлу ошноӣ пазируфтаанд. Барҳақ, давоми таахҳуди устод низ инчунин сурат гирифт. Солиёни мадид устод роҳбари Созмони фарҳангии дӯстии Ироно Тоҷикистонанд ва дар ин замина

накӯтарин корҳову ибтикорҳоро сомон додаанд. Бо ҳамоҳангиву роҳқушоии устод Шабистарӣ соли 2014 мо чанд тан хучандиён ба Табреш сафар кардем ва як каф хоки турба-ти Шайх Камолро ба Хучанд овардем, ки ҳоло зиёраткадаи аҳли ҷаҳон аст.

Устод бо иродату бузургвории хос бидуни ҳама ҳоилу фосилаҳо ҳамеша дар рӯзгори нишоту ғам ҳамбару ҳамоҳанги моянд. Номҳои табрику таскинашон пайваста ба унвони аҳли илму адаб меояд, зангҳову пайомакҳои шодиоварашон дар андешаҳои мо равзанае барои нур боз мекунад. Ин ҳама солиён устод Шабистарӣ бо лутфу марҳамат ба ману Озарахш низ дар санаҳои фаррухракам номаҳои шодбод мефиристанд, ки маҷнунӣ ҷовидонии меҳру алтофашон мондаем. Камтаранд теъдоди инсонҳое, ки ба вақт ҳукумат доранд, на вақт ба ишон. Устод Шабистарӣ бо тозаписандиву навгароиву мубодарату хушҳавсалагиву муҳаббатифаринии худ ҳамеша дар аҳди шабобанд, зеро меҳонанд, ояндаҳоро афрӯзгорӣ кунанд, андешаҳоро ҷолоиш диҳанд, зулматҳоро барандозанд, ҷароғҳоро барафрӯзанд, донишу ирфонро кутбнамои равандағони навин созанд, ишқро ба наҷоти ба-шар даъват кунанд. Чунин инсон ҷовидон дар марҳалаи ҷавониву камол мемонад. Ман ба устои хуршедмақом дуктур Алиасгар Мучтаҳиди Шабистарӣ аз хизонаи саршори Парвардагор талаби сиҳату саодату нусрати мустадам мекунам ва мегӯям:

*Чу офаридаи некӯтарини офоқӣ,
Ҳамора мояи шоди хосу ом туй.
Сафири васлу дабири саодати мой,
Умедҳои намирандаро давом туй.*

Соли 2006

ХУЧАСТАНОМАИ НАВРҶӢ

*Омад ин навбаҳори тавбашикан,
Парниён ғашт боғу барзану кӯй.*

Устод Рӯдакӣ

Ин саодати бузург аст, ки мову шумо боз ба табрики ҳамдигар расидем. Гӯё кори одиву маъмулӣ менамояд ҳамдигарро муборақбод гуфтан, аммо аз Наврӯзи пешин то Наврӯзи тоза чӣ қадар инсонҳо ҳамин кори одиро наметавонанд анҷом диҳанд:

Барои азизони мафқуд дигар офтоб бирешими тило наметанад, дигар субҳҳои нилуфарӣ ваъдаи саодат намедиҳанд, дигар гулҳои навтулуъ ҳамосаи зебой намехонанд, дигар ишқ дар дилҳояшон талолӯ намекунад, дигар Наврӯз намеояд... Ёдашон ба хайр. Боғи фирдавс барояшон наврӯзгоҳи сармад бод. Мову шумо шукри беадад мегӯем Эзиди ҷаҳонсозро, ки боз атри гули зардолуро шамидем, боз ба саломи субҳҳои баҳор алайк гуфтем, боз башорати инсонҳои навпаёмро шунидем.

20 сол қабл дар рӯзгори тозаҷавониям ман дар маъракаи суманакпазӣ дар деҳи Унҷии ноҳияи Бобоҷон Ғафуров тамошобин будам. Хеши дурамон – Моҳинисо – очаи 90-сола чун саркайвонӣ зимомӣ маъракаро дар даст дошт. Дар иди Наврӯз – дар ҷашни милоди зиндагӣ ҳама мерақсиданду мечархиданд. Ва аҷиб, Моҳинисо-оча, ки зоҳиран вучуди фарсудааш риштаҳои иртиботро аз зиндагӣ мебурид, дар ҷашми ман муҷассамаи Наврӯз буд. Ишқу имоне ба зиндагӣ дошт нотасвиру бекарона. Дар ҷашмҳои ғурубидааш умеду ҷараҳҳои тоза тулуъ мекарданд. Лабони фуруҳамидааш некӯтарин дуоҳову ширинтарин ҳуруфро ба мардум нисор менамуданд. Ва ман дарёфтам: Барои инсонӣ навнигар ва зиндагисоз Наврӯз ҳама рӯз аст. Кош, Худованд ҳамаи моро хилқати наврӯзӣ меод. Ба ҳар кӯву барзан ва ба ҳар маҳфиле, ки паём мебур-

дем, агар чиллаи даймоҳ ҳам буд, халқ эҳсоси омадани Наврӯз мекард. Кош, ҳар нафаси мо дар бекаронаи офоқ савобу шарофат мерехт.

Рӯзе, ки дар Ирон нахустин бор найшакарро пайдо карданд, шоҳ Ҷамшед амр намуд, ки ин рӯзи хучаста барои мардуми форс Наврӯз бошад. Дар назари ман қалам низ мушобеҳи най аст, найе, ки оби наботу шакар аз ӯ тарашшух мекунад. Бошад, ки дар Наврӯз ба ҳамдигар ҳарфи шакарпора тақдим кунем. Ҳарфи шакарпора таъми хурусканду себканде дорад, ки дар рӯзгори 7-солагиамон бо пули маъсуми идӣ мехаридем ва ҷаҳонро шодикадаву фариштазор медидем. Бошад, ки худамон шабеҳаи Наврӯз бошем ва Наврӯзи ростинро тақдим кунем: ба кӯву барзан, ба ношиносу ошно, ба субҳу шом, ба Ватан, ба миллат, ба фардо.

*Дили пиру ҷавон Наврӯзхоҳ аст,
Замину осмон Наврӯзгоҳ аст.
Дар ин якчанд рӯзи сабз дар сабз
Насабзидан, насабзидан гуноҳ аст.*

Наврӯзатон муборак, устодони муаззам, қаламварони фардоафрӯз, азизони тозағоз, аҳли завқу аҳли роз, ки бо хомаи муъчиза аз дил ба дилу аз марз ба марз ва аз имрӯз ба ҷовидона нақб меканед. Ман бо иродати азиму хулуси беғуруб шуморо шодбод мегӯям ва аз Халлоқи олам меҳоҳам, ки барои идомаи рисолати арҷманд, барои саломату саодати мудом, барои ибтиқору тозақориҳои бемонанд ва барои тапиши ҷовидонаи дили хурмуздии Шумо имрӯзу ҳамеша руҳсату фатво диҳад.

Наврӯзатон муборак, пирони замин, ки гандумҳои насабзатон хокро нухаи биҳишт мекунад. Наврӯзатон муборак, эй равандагони бозор, ки кӯлборҳои вазнинро лаҳзае аз дӯш ба замин мегузореда дарахти зардолуи гуловезро, ки дар сари роҳатон шукуфтааст, тамошо мекунед. Наврӯзатон муборак, эй кӯдакони гулгардон, ки моҳе пеш гули баҳман

дар даст хона ба хона мегаштед. Шумо аз ҳама пештар садои омадани баҳорро мешунавед. Наврӯзатон муборак, эй бунафшахову ҳулбӯхову лолаҳои маъсум, ки дар ҳар сулулатон зебӣ фарёд мезанад. Наврӯз муборак, эй дилҳое, ки ҳама мафохими хучастаи дунёро аз ҳалокат наҷот додаед: Ишқро, Чавонмардиро, Наврӯзро...

Соли 2007

МАН МЕМОНАМ

(Нигоиштаи Барзуи Абдураззоқ бо коркарди Фарзона)

Тақрибан сола қабл ё андаке бештар як рафиқи деринам ба ман занг заду ба мулоқот хонд. Ман, ки аз андуҳу яъси ботини ӯ дар ин чанд моҳи охир воқиф будам, бо эҳсоси хавотирӣ ба ваъдагоҳ рафтам.

«Ман барои ҳамеша меравам, аз ин рӯ хостам, бо ту видоъ гӯям», – гуфт рафиқам.

«Ба дур меравӣ?» – пурсидам ман.

«Ба дуртарин дур» – посух дод ӯ ва бо дасташ ба кадом як самти мағриб ишора кард.

– Ба чӣ хотир?

– Чӣ хел, ба чӣ хотир? – дубора бозпурсид ӯ. «Чаро меравӣ?» – суолавро мушаххастар иброз намудам.

Ӯ абрувонашро гираҳ зад ва ҳаёлаш ба кучоҳое рафт, шояд ба ҷустуҷӯи ҳамон посухе рафт, ки мусоҳибаш барои аз тасмим баргардонидани ӯ ҳеч далелеву бурҳоне наёбад. Ва ба миён омад сукути тулонӣ.

– Мефаҳмӣ, – бе он ки комилан аз муҳосираи андеша раҳо шавад, ба сухан омад ӯ. Ман ин ҷо зиндагӣ мекунам (самти ишорааш шояд ба шаҳр буд ё ба кишвар), ин ҷо зода шудаам...кор кардам...хонаву дар, зану се фарзанд дорам...Ин шаҳри ман аст, мефаҳмӣ? Аммо ман дигар наметавонам. Ман барои он меравам, ки хаста шудам аз фикри ҳар бадӣ балло. Ӯ амсоли ин ҳарфҳое гуфт, аммо ман дигар намешунидам, зеро ҳамин ҳуруфи «ман хаста шудам аз фикри ҳар

баду бало» маро сахт такон дода буд. Ў ҳарфери баён кард, ки ман рӯзгори тулонӣ онро меандешидаму барояш ифода намеёфтам. Он чиро гуфт, ки ман ҳар лаҳза эҳсос менамудам. Рафиқам бо ин посух маро ба ҳадде бесилоҳ кард, ки баногоҳ ба сарам фикре шабехун зад: Агар ӯ инчунин хастаасту меравад, пас чаро ман ҳам, ки хастаам, мемонам? Ман бо чашмонам самти ишораи ўро дунбол кардам бо умеди он ки дарёбам: чӣ чизест, ки рафиқамро ба ноумедиву хастагӣ овардааст. Ва ман мардумро дидам, ки турушрӯву охиста аз баробари чашмам мегузаштанд ва дарёфтам: мо, душанбегиён, кайҳост, ки ба рӯи ҳамдигар табассум намекунем, кайҳост, ки бо ҳам ҳамдӯшу ҳамсоя нестем. Ва агар ҳамин, маҳз ҳамин шаҳр, ки Аняхолаҳову Боряамакҳо, Амиранҳову Ёсикҳо, Сергейҳову Мавлододҳо, Датову Иброҳими доғистонияш дӯш ба дӯш мезистанд, пас кучо шуд он иттиҳоди дӯшини ҳамшаҳриён, ҳамкориву ҳамёри, он гармии рабоянда, ки ҳама ҷо эҳсос мешуд, агар дар кӯчаи Гогол будӣ ё Шанхай, ки маҳаллаи пушти истгоҳи роҳи оҳан чунон ном дошт. Ҳама ҷо вучуди шаҳро эҳсос мекардӣ. Шаҳр – ин иморатҳои бисёртабақаву троллейбусҳо нест, ин руҳи хоси боазаматест бо шеваю гуфтори хос, бо сабки хоси қадам задан, нигоҳ кардан ё даст чунбонидан; шаҳр – ин шабоҳати хоси андешаву пиндорҳост. Шаҳр – ин маҷрои хосу муназзами зиндагонист. Дар шаҳр ту метавонистӣ ниҳоқ варзӣ, вале ба ақоиди суннати он ҳақ надоштӣ, раҳнае ворид кунӣ. Зеро он иттифоқи ботиние буд, пайванди гиливу дили буд ё ба масал орухонаи бузурге буд, ки ҳар бошандааш ҳамдигарро аз рӯи рангу бўи хос мешинохт... Бегонаҳо ё беруни дарвоза мешуданд ё маҷбур буданд, дар шаҳри якчашма якчашма шаваду аз рӯи суннату ойину қонуни ҳамин даргоҳ ба зиндагӣ пардозанд. Аммо вақте ки ба ин истеҳком ҳалал афтод – падруд, эй шаҳр! Он гоҳ падруд, эй Мавлододу Иброҳимҳои доғистонӣ, падруд руҳу равону шеваи хос, падруд қоидаҳои дерпои устувор, падруд

ҳамёриву ҳамбастагӣ... Марҳабо, ғуссаву парешонӣ. Ман ҳаёлан шаҳрро гардиш кардам, дар кӯчаву ҳавлиҳои ошно, ки овони кӯдакиҳоямон аз пушти тӯб медавидем ва Аня-очаҳои фарбеҳи болидарӯ аз пасамон сур мекарданд, қадам задам. Қадам задам дар тангкӯчаҳои азизи «яҳудиён», ки бачагии ман аз боғи ҳамсоягон гелос меузидид ва баъди ба фасли булуғ расидан аз лабони гелосии дӯшизагони ҳамсоя чошнӣ мерабудем. Ман ҳаёлан худро дар арғунчаҳои боғ тасаввур кардаму чанд давра гирд гаштам, оби газноки ширин нӯшидам, аз мағозаи нон чанд кулчақанди ширини ханӯз гармро харидам, якеро ба даҳон бурдам ва нигоҳ кардам ба осмон, ба осмоне, ки дар уқёнуси нилгунаш ҳазорҳо парастувон-фариштагони тундпарвоз – ниғаҳдорони шаҳри мо пар-пар мезаданд, ҳаёлан саломуалайк кардам бо милисаи сарсафеди меҳрубони доимо серташвиши маҳалла Мачидов, ки ҳамеша меҳостам дар баробараш бо эҳтиром даст ба чакка барам; ба варзишгоҳи «Фрунзе» давидам, ки «Помир»-амонро ҳаводорӣ кунам ва чун ҳазорон ҳамдиёронам, инак, ҳаму рост мешавам, хуштак мекашам, пархош мекунам ва дар баробари ин ифтихор меварзам, барои он ки «Помир» онҳо мост, онҳо ман аст! Ҳаёлан мепарам ба Варзоб, фуруд меоям дар соҳили рӯдмодар, кафамро пур мекунам аз оби зиндагонӣ ва оҳиста, оҳиста, оҳиста, култ-култ-култ менӯшам ва дар баробарам нафаре нест, ки таҳдидомез ба ман наъра занад: Ин рӯд рӯди ту нест, ин соҳил соҳили ту нест, аз ин баъд ин дара ҳам дараи ту нест. Чунбиши силсилафедоронаш ҳам, маъноси бараҳояш ҳам, ки аз дуродур меоянд, аз пушти рустоҳо, аз соҳили муқобили рӯдмодар, ки он ҷо ҳамтаборони ман зиндагӣ доранд, онҳое, ки аз ҳузурашон бисе сипосманд будани маро эҳсос намекунанд, ин ҳама дигар ба ман мутааллиқ нестанд. Болҳои руъёиро боз мекунаму дуртар мепарам – дуртар, дуртар, ба Кӯлоб, Ба Қӯрғон, ба Хоруғ, ба Шаҳринави азизу пайвандам. Ва бар фароғатгоҳи Қаротӯғ, ки шабхангом дар анбуҳи арча-

зорону қарогочҳои болобаландаш, дар фуруғи мунаввари кавкабистон ман нахустин бор таъми муҳаббатро фаҳмидам. «Овах, кучо шуданд он ҳама? Он ҳама хоб буд ё руё? Ва, инак, мактаби ман дар кӯчаи Гогол. Ман бо ҳиҷолати ниҳонӣ нишони комсомолиямро аз сари синаи куртаам берун мекашам ва ба чайби чапи шими сиёҳи то зону паҳнпо-чаам мегузорам ва роҳи ўро интизор мешавам. Ў меояду раҳораҳ табассум мекунад. Домани шикан-шикан пӯшидааст ва дар бари сина нишон овехтааст. Ў медонад, ки мо ба сайру гашти шаҳр меравем, 1 сӯм дорем барои ду нафар, 1 сӯм барои як рӯзи дароз, аммо чӣ қойи нигаронӣ, ҳамин миқдор ҳам моро кофист.

Як сӯм барои 1 рӯзи дароз! Ва ман боз ба парвоз меояму хотираҳоямро тозиёна мезанам, зеро шитоб дорам. Ва, ҳолиё, дар рӯ ба рӯи ман чун дар он сӯи тирезаи қаторай тундгард симои ҳамсабақонам су-су мезанад. Карим, Исмат ва Гулбаҳор ва, инак, Маскав, пойтахти ватани мурдаи ман ва аз нав су-суи чехраҳо: Митя, Володя, Нодир, Вирчиния, Ириनावу Марина, сархушиву хумор, таронаҳову нағмаи гитор, барфу яхбандии роҳҳо, пулҳои қарзгирифта, Достоевский ва Балмонт, Бродский, Гирландайо ва Лоренеои Бузург, идгардиву масхарабозиву ҳарсӯгароиҳо, эътирозҳову интишори латоиф аз ҳаёти Котиби Генералӣ, КБД-и пинҳонкори бадҳайбат... Мамлакати зоҳиран некӯтимсо-ле, ки шашяки рӯи замин буд, инак, макони наҳси ҷангу пайкор аст. Ҳучуму гурезогурез, ашкҳо, бӯи майитону андуҳи бохтанҳо ва, инак, инсонҳои дигар, шеваю гуфтори дигар, кори дигар... Он занбӯрхонаи дӯшин фуру афтадааст ва аллакай 1 сӯм барои ду нафар кофӣ нест, балки ба миллион сӯм ҳам як кулчаи шикофмиеён (бо таъбири халқ нони тешукча) намехарӣ... Ва, ҳолиё, дар тангкӯчаи яҳудиёни ман ҳам бурганҳову дигар алафҳои бегона рӯидаанд ва рӯдмодар кунун модарандар аст, соҳилҳояш дигар маро на-менавазанд, парастувони ғариштавораи шаҳри маро тарк

гуфтаанд ва барои ман малоловар аст бегонавор гом задан дар шаҳри ноошно. Ва баногоҳ яҳудии сарсафеди хамидақомати маҳаллаи яҳудиён, тани танҳо бо тўрхалтаи қадимаш намоён шуд...

– Аз кучо? Чӣ хел? Чӣ қадар муъҷизаосо! – Чаро танҳо? Чаро ин ҷо? Барои чӣ нарафтед? Ў посух медиҳад – Гўрхоро ниғаҳбонӣ мекунам. Оҳ, шаҳри руҳбенавои ман, шаҳри полисони раҳу гадоён.

Эй шаҳри ман, ки парастувони фариштаворат тарк гуфтаанд ва ба ҷояшон «фариштаҳо»-и дигар ҷойгузин гаштаанд: куттии нӯшобаҳо... Ва ҳамин дам, мисли он ки пару боли маро бибрида бошанд, ман ба замин фуруд омадам.

«Хӯш, ту ҳам меравӣ? – пурсид ҳамсухбатам»

Ба кучо? – баъди ба худ омадан аз парвози руёӣ суол кардам ман.

– Ба он ҷо – ва бо дасташ ба кадом як самти мағриб ишора кард.

– « Не, ман намеравам» – ҷавоб додам ман.

– « Чаро, охир ту ҳам хаста шудӣ аз фикри ҳар баду бало. Барои чӣ, ту эй дӯсти ман, намераӣ? – ба оҳанги талқин нидо мекунад рафиқи деринам.

– «Намеравам, ман дигар ба ҳеч кучо намеравам» – посух медиҳам ман. Ман мемонам, барои он ки ниғаҳбони гўрҳо бошам.

24.08.2010, Маяковка

Замимаи Фарзона

P.S. Нодири Нодирпур ҳини Эронро тарк гуфтаниш ин пораи ҷонсӯзро навишта буд:

*Агар умеди шумо, эй халқ,
Ба бозгашти парастухост,
Назар зи панҷара бардоред,
Ки навбаҳор намеояд.*

Аммо Сухробӣ Сипехрӣ, ки оҳанги сафар надошт, ватанро ба гунаи дигар медиду месуруд:

*Зиндагӣ холӣ нест,
Меҳрубонӣ ҳаст, себ ҳаст, имон ҳаст.
Оре, оре,
то шақоиқ ҳаст,
зиндагӣ бояд кард.*

Ватан ҳамон як Ватан аст, ки ин ду нафар бо нигоҳи номукаррар мебинанду мепазиранду дӯст медоранд.

Коргардони нодирхунари Барзуи Абдураззоқ аз банди хоҳиш кард, ки ин дардномаро аз назари забонӣ вероӣ диҳам. Баъди ошноӣ бо ин хуруфи ормонӣ, ки ностолҷи ба ёди рӯзгори мозист, ман фикр кардам, ки аз тафаккури Барзу, бо он ки ҳунароманде бо масоҳати ҷаҳонист, мафҳуми «рафтани»-ро ихтисор бояд кард. Бояд коре кард, ки баъди рафтани Аняхолаҳову Борямакҳову Илёсҳову Родикаҳу ҳам ӯ дарёбад, ки Варзоб Варзоби ӯст. Ин рӯди маҳбуб ба ҷое наraftааст ва ҳанӯз бо сабки хуросонӣ нағма меҳонад. Ва боз парастувони субҳро маҷмарагардон осмони хуршедкулоҳро тавоф мекунамд ва боз зардолувони маҳтобиву сафедорони сиҳикад симфонии муҳаббат менавозанд ва раҳгузарони ошнову ноошно ҳанӯз ҳам бо мубодилаи табассум роҳи худро идома мебахшанд. Магар метавон рӯзро батамом аз зиндагӣ ихтисор карду дар асорати абадии шаб монд. Ё баръакс, магар мешавад шабро дар ин дунё маҳв намуду маргро, сиқому беморию, бохтанҳову бенусратихоро, ашкҳоро, гираҳҳои печ-печи аслу маҷозро. Ин ҳақиқати содаро бародарам Барзу нақтар аз ман медонад ва медонад, ки агар ойинаро пушт гардонад, ин шаби ялдо ба субҳи фурузонфар иваз мешавад. Ва ин ойинаи рӯзу шаб, ин ойинаи нишоту ғам, факру ғано, абру хуршед, гуноҳу мубоҳ, Наврӯзу дай, душманиву ошноӣ, шақовату саодат ҳамеша бо ӯ хоҳад буд, агар ба мағриб меравад ё ба ясору ямин. Зеро ин ойина худи зиндагист. Ба ёдам меояд, ки ҳамин дирӯз пирамарди 80 солаеро дар кӯча дучор омадам.

– 60 сомонӣ нафақа мегирам, – иброз кард ӯ. Зиндагиям мисли қанд мегузарад. Ба як сомонӣ охир, нони чун лаган калонро мешавад харид.

Лаҳзае пас бо зане рӯ ба рӯ омадам.

– Аҷаб замоне шуд, – ғам меҳӯрд ӯ. Ба ҳазор сомониву ду ҳазор сомонӣ ҳам ҳеҷ чиз харида намешавад ва дастҳояшро, ки дар ихотаи зару зевар шуо медоданд, бо таассуф афшонд. Ман дарёфтам, ки агар аз 60-сомонии пирамард 20 сомониашро ихтисор кунанд ҳам, ӯ боз шукргузорӣ хоҳад кард ва агар маоши он бонуро ду баробар афзоянд, боз ҳам шикоят хоҳад намуд. Аммо дар мавриди Барзу чунин намепиндорам. Вақте ки Барзу мегӯяд, пас амиқ бояд андешид. Бояд коре кард, ки ӯ табассуми аҳли шаҳрро бинад, ба саломи офтоб алайк гӯяд, саодатеро, ки бо лутфи Илоҳ дар ҳалқаи модару падару ҳамсару фарзандонаш, дар махфили парастувони малакутӣ, дар оғӯши чанорону сафедорони сарафроз, барзанҳову боғистонҳои гулгардони шаҳри азизаш дорад, жарфтар эҳсос намояд. Бо кадом роҳ? Аввалан, бо роҳи ислоҳи вазъи ҳаёту моддиёт. Яъне агар маъмуруну масъулони фарҳанг василае фароҳам оваранд, ки хунари азими Барзу ва ҳар хунарманди ҳамқисмати ӯ дар Ватан беистифодаву бетатбиқ намонад ва онон бе ғами дарёфти ризқ ифтихоу тозакориҳо кунанд. Албатта, ҳар хунарвари неруманд нозҳое дорад, ки бардоштани ба дӯши аҳли ҷомеа гаронӣ мекунад. Аммо нӯшро ҳамоне меситонад, ки нешро таҳаммул созад. Дувум, бо роҳи ислоҳи вазъи равонӣ, ки инро аз худи бародарам Барзу хоҳиш дорам. Ман мехоҳам, тамоми «падруд»-ҳояшро ӯ бо салом иваз намояд ва кӯдакиву ҷавонии хуррами худро, он ҳама яҳудиёну русҳову доғистониҳои азизро дубора баргардонад ва зиндагиву таҷаддуд бахшад дар сахнаи хунар, бо кори офариниш. Он муҳаббатҳоро аз ҳофиза берун кашад ва ба назаргоҳи ҳама бигзорад, он сон, ки «Шаҳраки мо»-ро офарида буд. Барзу ба ҳаде руҳи муқтадир дорад, ки тасмим гирифтааст дар Ватан бимонад. Бимонад, бо он ки сарриштаи кораш гираҳ задааст

ва орзуҳои хунариаш қафасбанданд. Ў мемонад, зеро дӯст ме-
дорад ин обу хоки муборакро, ин мардуми азизу пайвандро,
шаҳри бебадалу бемасалашро.

Ман ба ин бародари мукаррам, ки бо сабки бузурги ин-
сонгарой зиндагиву эҷод мекунад ва ба тамоми хунарварони
тозаофарин нусрату кушод мецоҳам. На ба Барзу, балки ба
худ хитоб мекунам:

*Ту медонӣ, ки ислоҳи башар чист,
Ҷуз ислоҳи худӣ чизи дигар нест.
Мадеҳ тағйир авзои ҷаҳонро,
Ки гар худро диҳӣ тағйир, кофист.*

Бимон, бародарам Барзу! Бимон, ки бонии руҳи рафта-
гон, ҳамдӯши имрӯзиён ва мубашшири ояндагон бошӣ!

Соли 2010

ДУРУДИ НАВРҶӢ

*Наврӯз, ба мо ҷаҳордаҳ син овар,
Дар лаъли субҳ себи заррин овар.
Исӣ шаву бар саломатии дили мо
Аз тоқи фалак анори ёсин овар.*

Салому дуруд ба Шумо бародари шарифҷавҳару рамз-
ошно Алиризои Қазва!

Номаи наврӯзиро бо таъбири бадеи «анори ёсин» шу-
руъ кардам бад-ин хотир, ки дар Ҳиндустон, ки ҳолиё
Шумо маъмурият ва масъулияти интишори фарҳангу ада-
би муаззами форсиро дар тааххуд доред, ин анор маъмул
будаст ва ҳар кӣ дар рӯзҳои тозабаҳор аз он чошние бар-
дорад, ҳама солу ҳама умр аз наҳси ҳаводису чашмзаҳми
бадон эмин мемондааст. Дар назари банда, офтоби фарвар-
дин мисли ҳамон анорест, ки партаву шуои ҷонафрӯзу ҷаҳо-
нафрӯзаш сура-сура нозил мешавад ва инсонҳоро аз дайқа-
даҳои ғафлат ба майкадаи мунаввари маърифат пеш мецо-

над. Имрӯзо ман нигоҳ мекунам, ки дар боғистони Хучанд зардолувони маҳтобиву қандаку хасаку бобоиву амирий... шукуфаҳои нукравар бастаанд ва ҳар гулбарг номаи ишқи Ҳазрати Кирдигор аст, ҳар ғунча мактубест фуруд омада ба токи дилу дидаи мо – инсонҳо, ки чи бесаводона бар мутолиаи баҳор мепардозем. Ва ин лаҳазот қофилаи шоди гул дар кӯчабоғҳову барзанҳои барозиди Нишопур ҳам хайма густурдааст ва насими боди наврӯзӣ, ки доман-доман хайру эҳсон барои нисор дорад, кӯ ба кӯ атргардон аст. Пушти растаҳои қадим атторони шаҳри Аттор армуғон мефурӯшанд ва раҳораҳ ойинаҳои пурнигори нишопурӣ таҷалло мезананд. Ман дар ин ойина чехраи тамоми бузургони шеърро аз Одамушшуаро Рӯдакӣ (ки аз роҳи Нишопур гузар карда буд) то имрӯз мебинам. Ин ойина ҳамон «Дафтари рӯшноӣ»-ст, ки устои устодон, феҳрасту сарчаридаи илми сухан доктор Шафеи Кадканӣ ба чашми имрӯзиён боз кардааст. Ман дар ин ойина симои Шуморо низ мебинам, ки ба аҳли Маширику Мағриб хитоб мекунад:

*Ба дили шикаста рафтам суи машириқи табассум,
Ногаҳон расидам ин ҷо, субҳатон ба хайр, мардум!*

Чун сухан аз мағриб рафт, ба ёдам меояд, ки даҳ сол қабл Шумо ғазалеро бо ҳамин матлаи зебо дар толори Донишгоҳи Ландан, дар симпозиюми шеъри нави форсӣ хонда будед ва ошиқони ростин дарёфтанд, ки навиву кӯҳани шеър дар пӯсту пираҳан, дар шаклу шамоил, дар ҳаҷму масоҳат ва дар солу замони офаринишаш нест. Магар, муосирон ҳуруфе навтару имрӯзитар аз Мавлонову Ҳофиз метавонанд гуфт? Навии шеър дар башорати халлоқи ўст, дар садои зарбон, дар растухези ботин, дар навии нафасу нигоҳу ҷавҳару пиндору афкор аст. Ва аҷаб, ки ғазал бо ин ҳама пириву кӯҳанҷомағӣ ҳолиё низ ойинадори навтарин навидҳову муждаҳост ва бо сафои оҳарӣ тоза ба тоза, нав ба нав мучалло мешавад. Чунонки Шумо мегӯед: «Шоиро-

ни бузург ҳамеша байни қолаб ва муҳтаво эътидоле барқарор кардаанд ва дар ҳар ду худӣ нишон додаанд». Шумо, ки бо тавозуъ худро зарраву бузургонро офтоб медонед, бо ғазалҳое пур аз ибдоъу ифтиҳоҳову тозақориҳои хос ба фатҳи ҷонҳои шефтагонӣ шеър (ки дар Тоҷикистон бисёрранд) камар бастаед ва бо номаҳои таҳқиқии худ ниҳонтарину фаромӯштарин чехраҳои адабро дубора дар чапми аҳли назар рӯйнамо кардаед.

Шумову аҳли хонавори шарифатонро бо ин шабу рӯзи атласиву алвониву наврӯзӣ муборакбод меғӯям ва умед мебандам, ки хомаи наврӯзӣину наврӯзофаринатон имрӯзу фардову ҳамеша ба зехнҳову руҳҳову пиндорҳову андешаҳои мо Наврӯзи дигар эҳдо хоҳад кард.

Соли 2011

СИНИ САЛОМ

*Салом, эй чапми марворидбаста,
Салом, эй мақдамат фоли хуҷаста.
Марав аз ман, ки бо ҳам кард пайванд
Хати пешони моро Худованд.*

Зеботарин Наврӯз Наврӯзи васлу тавҳид аст. Наврӯзи аз дугонагӣ ба ягонагӣ расидан, Наврӯзи дидору ошноӣ, Наврӯзи пайванду ҳамгарой. Бо таъбири устод Муъмин Қаноат: «Дар ҷаҳони имрӯз зарурате пайдо шуд, як фарҳангро бипазирем, ки ибтидои ҳама фарҳангҳо бошад, сарчашмаи зулол ва ҳаётбахш бошад. Ва бисёр хуш аст, ки Наврӯзро мубтадои ҳамбастагӣ ва огози табиӣ муносибатҳои инсонӣ пазируфтанд». Яъне моҳият, рисолат ва таахҳуди бузурги Наврӯз, ки мояву пояш ба мабной азимтарин, неқӯтарин, барозида-тарин андешаву ормону омулу пиндор бино гардидааст, ба васл овардани Бани Башар аст. Ин армуғони волои руҳониро аҳли Аҷам, ки ҷумла Наврӯзӣину Наврӯзботину Наврӯзофаринанд, бо замиаи донишу фарҳангу маорифу тамадду-

ни боландаву офоқгири худ ба оламиён эҳдо кардаанд. Ва чи падидаи муфарреҳ аст, ки Наврӯзи имсол ин қофилаи гулгардони наврӯзӣ бо шеър мусиқиву синамову тиётиру наққошиву кулли ҳунару саноеи дигар аз як Наврӯзгоҳ – аз Эрони бостону ростон ба Наврӯзгоҳи дигар – ба Тоҷикистон омад. Корвоне омад, ки аҳли қофилааш аз матои адабу фарҳангу хираду назокати фитрӣ ба худ хилъати эзидӣ доштанд, он гуна ки доктор Сайид Муҳаммади Хусайнӣ – вазири фарҳанг ва иршоди Ҷумҳурии Исломии Эрон дар паёми шодбоди худ зикр кард: «Хунарманд ҳақимест, ки «хирад»-ро ҳадяи Худованди раҳмон медонад, ки фақат бархе шоистаи ин хилъати эзидӣ ҳастанд».

Як рӯзи ин ҳафтаи пуранвор ба дидори Хучанд эҳдо шуд, ба дидори ин тафарруҷгоҳи нухбагон, ин боғшаҳри мунаввару муанбару мушаччаре, ки Сайхунрӯди мавҷгардони пирузарангаш ториhi чандинҳазорсолаи тоҷиконро чун хизонадори ҷовидон ойинадорӣ мекунад. Шаҳри хушбахте, ки аз ҳар ғазали Камоли Хучандӣ ҳуҷҷати абадиёт гирифтааст. Ва, инак, дар мазҳари Камол ва дар тиётири ба номи Шайх Камоли Хучандӣ шуарои баргузидаи Эрон Алиризо Қазва, Парвизи Бег Ҳабибободӣ, Саид Биёбонакӣ, Ирфони Назар Оҳорӣ ва Ҷозили Назарӣ дӯш бо дӯшу ҷон бо ҷон бо шоирони Суғдзамин Нурмуҳаммади Ниёзӣ, Аҳмадҷони Раҳматзод, Неъматӣ Оташ, Адибаву Гулнози Тоҳириён шеър мехонанд. Гурӯҳи мусиқии «Сафеду сиёҳ» дар ин фазои атласиву алвониву рангоранг салои ишқ мезанад. Чи басте ношикебу тунду мастона метапад дилҳои муштоқи мо, вақте ки Ирфони Назароҳорӣ нидо медиҳад: «Ман суфрае ба бузургии ҷаҳон паҳн мекунам ва ҳафт син мечинам...Аммо ҳамаи синҳо дар канори Симурғ зебост, ки сини ҳафт сини ҷаҳон аст». Ин се кишвари ҳамзабон, ки мардумаш бо форсиву тоҷикиву дарӣ суҳбат мекунанд, мисли се мурғ аст, ки бо мадади Симурғи яктои осмониву ормонӣ тариқати ишқ меӯяд. Бузургтарин «син» дар назари мо сини салом аст,

ки бо он муҳаббатномаи кӯтоҳи ман оғоз шуд ва бо он идо-
ма меёбад, зеро мафҳуми «падруд» дар барномаи ояндаи мо
хузур надорад. Мо баъди танаффуси 70-сола ба ҳам салом
гуфтем ва ин «салом» сарлавҳи тозае дар муҳаббатномаи
сармади Эрону Тоҷикистон аст:

*Салом бар ту, ки сини салом бар ту расид,
Салом гирди ҷаҳон гашту ҷуз ту напсандид.
Ба гирди кӯйи ту паррон кабӯтарони салом,
Ки бе паноҳи ту касро нашоёд оромид.*

P.S. Дар остони Наврӯзи хушбашорат банда тасмим ги-
рифтам, ки ба дӯстони назду дур табрикномаҳо бифристам.
Яке аз ин номаҳо ба унвони шоири беҳини Эрон Алиризои
Қазва буд. Чун номаҳоро ирсол кардам, ёвари вазири фарҳанг
ва иршоди Ҷумҳурии Исломии Эрон, бародари соҳибназари
мо Ризо Ҳамидӣ мужда доданд, ки Алиризо Қазва бо дигар
шоирони арҷманди эронӣ анқариб меҳмони Хучанд хоҳанд
шуд. Пас, ин номаи наврӯзиро, ки мухотабаш яқояки шумо,
бинишварони олишони эронӣ ҳастед, чун як гули сурх, ки
рӯйнамои дили ошиқи мост, бипазиред.

Соли 2011

НОМАИ ФАРҲАНГИ ЗЕБОЙ

Набарди инсонҳо дар муқобили тақвим ҳамеша бо
мағлубияти онҳо поён мепазирад, зеро мавлои вақт ҳаргиз ба
иродаву идораи одамӣ мусаллам набудааст. Аммо вақте ки
хунар бо тақвим чиҳод мекунад, хоса, хунаре, ки муроди
муъҷиза аст, вақт бо тамоми шаҳомати кайҳониаш очиз ме-
монад. Вақте ки чун хаткӯркунаки кӯдакон ҳама нақши обу
гилро меравонад, дар баробари неруи хунар беиктидор аст.
Ман ҳар бор, ки Сайрам Исоеваро мебинам, дар пиндорам
сахнае рӯшан мешавад, ки хунар бо вақт пайкор мекунад ва
пирӯз мешавад. Дар вучуди Сайрам ҳама фазилятҳо маҷмуа
шудаанд: истеъдод, нубуғ, зебой, шаҳомат, ҷасорати хунари,

заҳмати бетанаффус... ин ҳама аносир, ки бо ҳам тазвич шу-
даанд, инсоне ба вучуд омад, ки симову маънояш назир на-
дорад:

*Бигӯ ойинаи хушбахтро, то рӯ ба рӯ бинад,
Ба маънӣ баستاني сурат, ба сурат баستاني маъно.*

Аслан, нубуғ чист? Ҳакиме гуфта, ки нубуғ як фоиз
истеъдод чамъи наваду нух фоизи азияту заҳмати офа-
рандагист. Дар сахнаи разми Сухроб ва Гурдофарид (дар
филми Б. Кимёгаров) таҷаллии нубуғи Сайрам падидор
аст. Сайрами ҷавон чи азияту шиканҷаҳое кашидааст, ки
Гурдофарид офарад. Ба Гурдофарид расидани Сайрам ба
ҳақиқати хунар расидани ӯст. Гурдофарид, ки шахсавори
аспи барқҷавлон ба дифои Миҳан бархостааст, зани ормо-
ниест, ки ниёғонамон тӯли ҳазорсолаҳо месутуданд, зане,
ки руҳи миллатро дар вучудаш паноҳ додааст. Руҳи Сайрам
фарҳанги муҳаббату шаҳомати миллат, фарҳанги худга-
роиву ватандорӣ ва вучудаш фарҳанги зебоист. Ман меан-
дешам, ки агар тандиси Гурдофарид дар синамою театр сад
бори дигар офарида шавад, ҳама сояи хираи Гурдофарида
Сайрам хоҳад буд. Ва аксари нақшҳое, ки Сайрам дар филм-
ҳову сахнаҳои театр офаридааст, ҳамин гуна бебадал ва
яғонаанд. Сайрам метавонад Гурдофарид, Робия, Нодира,
Нози, Сотӣ, Зарема, Аза... ҳама, ҳама кас бошад, аммо ҳеҷ
кас наметавонад Сайрам шавад. Сайрам тимсоли ҳамаро
меофарад, вале худааш бо ибораи Фурӯғи Фаррухзод «ка-
сест, ки мисли ҳеҷ кас нест». Ӯ бенамунатарин хунарварест,
ки бо сабки номуқаррар ҳамарӯза худро таҷдид мекунад. Ёд
дорам, ки рӯзгоре ман бо як гурӯҳ ҳамсинфонам дар хиёбон
мерафтем ва ногоҳ дар рӯ ба рӯямон чун фариштаи нозил-
шудае Сайрам тулуъ кард. Ҳама ҳамсабақонам бо муҳаб-
бати кӯдакона фарёд заданд: Сотӣ, Сотӣ, Сотӣ аз чашмони
сеҳрангезаш ба сӯйи мо як хирмани муҳаббат рехт ва бо
меҳрубониву илтифот гуфт: – Салом бачаҳо, ин бегоҳ ба

театр биёед. – Мо чандин рӯзу моҳу сол бо таъсири он дидор нишот доштем ва ба ҳама бо ифтихор мегуфтем: - Мо дар кӯча Сайрамо дидем ва онҳо ҳама нобоварона ба мо нигоҳ мекарданд. Замон мегузарад чашмони сидқсӯхтаву муҳаббатмурдаву имонбохта муъҷизаро ҳам одӣ мебинанд, аммо, аслан, шуои муъҷиза камтар намешавад.

Сайрам касест, ки чун ҳар ҳунарвари ростин дар ғайбу хузураш ҳамеша инкор ё эътироф мекунад. Ў шояд чун дигар ҳунармандон ва чун ҳамаи инсонҳои олам мураккаб аз маҷмуи ҳусну кубҳ бошад, аммо ҳаёл мекунам, ки агар ҷурм ҳам дошта бошад, ҷурмаш низ моноӣ касе нест.

М. С. Шепкин гуфта буд, ки «Театр барои актёр муқаддас буду мемонад. Зиндагиву дилу ҷону нангу номусаи ҳама нисори ин маъбад хоҳад буд. Ин маъбадро актёр бояд эҳтиром гузорад ва дигаронро низ ба эҳтирому парастӣшаш водор кунад». Сайрам ҳама умр ба театр, ба ин Каъбаи муҳаббат дилу ҷонашро ба қурбонӣ овардааст ва агар ҷарҳи гардун ҳама инсонҳоро ба шаш ҷиҳат гардиш диҳад, Сайрам боз ҳам сар аз остони ин даргоҳ барнамедорад. Ҳар намоишномаи театри ӯ филме, ки Сайрам дар он ширкат мекунад, агар одиву миёна ҳам бошад, ҷаракаи рӯшане меёбад. Ў бо ҳастии рисолатшинохта ва заҳмати бемислаш фазои фарҳангии моро тозагӣ бахшидааст. Дар рӯзи ҷашни 675-солагии милоди Шайх Камоли Хучандӣ, ки аз ҳама ақсои олам меҳмонон ба Хучанд ташриф оварда буданд, Сайрам намоишномае пешкаш кард, ки ҳама тасхир шуданд. Ин намоиши пуршаҳомату пурмасоҳат сахнае дошт, ки бештар аз ними шаҳрро фаро мегирифт ва замонҳоро ба ҳам тазвич мекард, руҳҳоро ба сухан меовард, рафтагонро мучаддад карда буд ва ояндагонро ба муосирон муаррифӣ менамуд. Меҳмонон дар шигифт монданд, ки ин ҳама аҷобату тозақорӣ офаридаи тафаккури таҳайюли як зани тоҷик аст. Зане, ки шуҳрати Тоҷикистонро аз сарҳадҳои симхорбанд бе ҳеҷ монеаву ҳоил то дури дур гузар дода-

аст. Чаҳор сол қабл дар рӯзҳои фарҳанги Тоҷикистон дар Ўзбекистон ман ба шаҳри Бухоро сафар кардам ва аввалин чизе, ки чашмам бархӯрд, толори пеши даромадгоҳи меҳмонхонаи Бухоро буд, ки чандин нафар менишастанд ва аз телевизор филми «Танҳо дар байни мардум»-ро, ки Сайрам дар он тимсоли Нодираро мучаддад кардааст, тамошо мекарданд. Ёро, ки дар миёни меҳмонон надиданд, ҳайати мо дар назари мизбонон нокомил монд.

Ман тафсилоти чунин лаҳзоти хучастаро, ки дар зиндагии ҳунарии Сайрам Исоева бешумор аст, метавонам зиёд ба коғаз кашам. Аммо чӣ ҳочат, ки ман дарёро ба ҳамагон муаррифӣ кунаму гӯям: – Бинед, ин дарёст. Кош, ин дарёи ҳунар боз ҳам мавҷгардон бошад ва бо ҳастии поляндааш муҳити руҳи моро таҳрир кунад.

Ҳунаромӯзони ҷавон боз ҳам тоза ба тоза аз мактаби таҷрибаҳои Сайрам Исоева суд хоҳанд бардошт. Зеро ҳуди Сайрам низ он сон, ки дар матлаи сухан овардам, номаи фарҳанги ҳунар ва зебоист. Ин абётро ба ӯ мебахшам:

Касе чароғи музофотро фурузон кард,

Касе ки аз чашмаи

Ишқро ман ба шумо тарҷума кардам.

Соли 2012

БА ШОДБОДИ ФАРДО

Бо дӯсти арҷманд ва донишвари фарҳефта Зайнулобиддин Даргоҳӣ собиқаи бештар аз 17-солаи дӯстӣ дорем. Боре бародари накӯтавҳарам доктор Сафар Абдуллоҳ гуфта буд, ки олими суханшиносе бо номи Даргоҳӣ тасмим гирифтааст, як китоби шеърӣ туро дар Техрон мунташир созад. Китобро мураттаб намудам ва чанд вожаеро барои интиҳоб ба унвони номи маҷмуа ба ношир фиристодам. Соли 2005 гузидаи ашъорам бо унвони «Сӯзи нотаом» бо мубодирати доктор Зайнулобиддин Даргоҳӣ ва оғозномаи устод

Ориёнфар дар Техрон ба табъ расид. Баъдан, баъди ду сол, ки бори аввал оқои Даргоҳӣ ба Хучанд ташриф оварданд, саодати дидор ва ошноии мустақимро бо ин шахсияти пок-койин дарёфтем. Дар ёд дорам, ки эшон аз ман суол карданд:

– Чаро номи маҷмуаро «Сӯзи нотамом» гузоштӣ, гуфтам: – бо истифода аз байти машҳури аллома Иқболи Лоҳурӣ, ки мефармояд:

*Ту нашиносӣ ҳанӯз, шавқ бимирад зи васл,
Чист ҳаёти мудом? – Сӯхтани нотамом.*

Бо вомгириву илҳомбардорӣ аз ин ҳуруф ман низ гуфта будам:

*Оре, салом, эй туи то ман наомада,
Эй зиндагиву ишқ, аё сӯзи нотамом....*

Оқои Даргоҳӣ гуфтанд, ки аз миёни чанд номе, ки барои унвони китоб манзур намудӣ, ин ном бештар писанди дили мо шуд ва тақрибан ман низ андешидам, ки «Сӯзи нотамом» тадоии «умед», «зиндагӣ» ва «ишқ» бояд бошад, ки ин се мафҳум бо абадиёт издивоҷ кардаанд ва чароғи ботини моро мурдан намегузоранд.

Оқои Даргоҳиро мо як инсони басе ботавозуву фӯрӯта-ну меҳрубону хушлаҳну дақиқназар ва дӯстнавоз дарёфтем. Як сифати сутудааш ин буд, ки лутфи козиб ва такаллуми бебунёд надошт ва қубҳхоро бидуни пардапӯшӣ иброз мекард. Соли 2008 ба ҷашни милоди Одамушшуаро Рӯдакӣ ба Тоҷикистон, ва ҳамчунин, ба шаҳри Хучанд ташриф оварда буд. Бо як силсила донишварону нухбағони номвари эронӣ дар Донишгоҳи давлатии Хучанд бо устодону донишомӯзон суҳбатҳои хучастае дошт ва як гузориши пурмоҷеро низ дар робита бо шинохти устод Рӯдакӣ манзур карда буд. Як шомӣ бадеъ дар боғи гулгардони донишгоҳ, ки бо номи «Хуррамшаҳр» иштиҳор дорад, маҳфили шеър орошта бу-

дем бо номи зебои «Гули сурх», ки баргирифта аз ашъори устод Рӯдакист:

*Эй аз гули сурх ранг бирбудаву бӯ,
Ранг аз пайи рух рабуда, бӯ аз пайи мӯ.*

Гардонандаи он маҳфил ман будам ва соҳибназарону би-нишварони Рӯдакишинос аз кишварҳои ғарбу шарқ дар он ҷо хузур доштанд ва суҳбатҳо оростанд. Навои ҷангу барбату уду ной шаби урдибиҳиштии моро ҳолу ҳавои идона эҳдо мекард. Баъди хатми маҳфил доктор Даргоҳӣ пешӣ ман омаду гуфт: «Аҷаб шоме буд, ки лаззаташ солиёни мадид мазоки ҷонамро пуршакар мекунад. Ва аммо тоҷикон мақоле доранд, ки мегӯянд: «Шакарро андакаш беҳтар аст». Аз ту хоҳиш мекунам, ки агар ҳарфҳои некӯ ҳам мегӯӣ, фаровонҳарфу бисёргӯ набодиш ва зуд матлабро бозгӯ намой». Эроди ин бародари ҳақнамову ростгӯ хеле бомавқеъ буд ва ин нуктаро модарам низ борҳо ба ман муқаррар мекард, аммо, ҳайҳот, ки то ҳоло бо он ки бисёр кӯшишҳо кардаам, панди ин азизонро ҷандон ки бояд, риоят намекунам.

Хоҳарбузургам – устои суҳаншинос Матлубаи Мирзоюнус ва дӯстам – адабпажӯи соҳибном Нуралӣ Нурзод ҷандин сол қабл дар Мозандарон меҳмони хонавори оқои Даргоҳӣ буданд ва бо шефтагии тамои аз дилбариву сафои ботину оини меҳмоннавозии хонуми ӯ, аз адабу ҳулиқи некӯи фарзандонаш ҳикоятҳо мекарданд. Китобхонаи манзили Даргоҳӣ басте бузургу вусъатманд будааст бо теъдоди бешумори кутуби нодир, осори қаламӣ, намунаи хушнависи муншиёни ҷирадаст, осори қадиму қадиди илму адаби шарқу ғарб. Хонуми Матлуба ва Нуралӣ Нурзод аз ин меҳмонӣ, ки дар рӯи суфраи алвонаш ҳам гуворотарин ғизо буду ҳам хуштарин кути ҷон, басте бо таъсиру таассури пурнишот баргаштанд.

Ростӣ, дерғаҳ шуд, ки оқои Даргоҳиро надидаам. Замоне бо ҳам гуфтугӯи мобилӣ доштем, ҳоло шояд бар асари гирифториҳои азими ҳамаи рӯзӣ дар ин замони шитобҳои бузург

ҳамдигарро намебинему намешунавем. Аммо бо дуои ғоиб ман ҳамеша номи ин бародари нақўпиндору поктариқатро муқаррар мекунам. Ҳамарӯза се бор, вақте ки барои сарфи субҳонаву наҳору шом суфра боз мекунам, ба ёдам меояд, ки ин суфраи абрешимии парниёниро оқои Даргоҳӣ армуғон бахшидааст. Хону хонаат саршор аз неъматӣ алвон бод ва суфраи ҷонат лабрес аз қути анвор, эй бародари гиромии мо! Таманно меварзам, ки бо бастағони азизаш ҳамеша дар ҳалқаи саодату муҳаббату фархундагӣ зиндагии борафох дошта бошад ва бар шодбодӣ фардоҳо бо андешаву ишқу умеди мунаввар сафар кунад:

*Табрик туро, ки сабзу навмилодӣ,
Фархундабашиоративу фаррухзодӣ.
Сад соли дигар Худо ба мо бахшад, кош,
Имкони хучастаи муборакбодӣ!*

Соли 2012

ГАВҲАРИ ФАРДОФУРЎЗ

*Ишқи ту ҳайрон кунад, дидори ту хандон кунад,
З-он ки дарё ин кунад, зеро ки гавҳар он кунад.*

Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ

Қуҳна гаштану завол ёфтан амри табиӣ зиндагии ҳар инсону наботу ҷамод аст. Он «тоза ба тоза, нав ба нав»-е, ки Ҳазрати Ҳофиз орзу мекунад, ҳосияти руҳҳоест, ки аз шамими кибриёи ғайб бархурдоранд ва сууду сулукашон ҳамеша ба сӯйи камол ва зебоист. Гавҳарбонуи мо инсонест наҷибу навгарову тозаофарин аст, ки бо нигоҳи таҳқиқу таҳлилу таҳрир барномаи зиндагиву қорашро ҷашмандоз мекунад ва меҳодад бо неруи фитрату фаросату идрок масоили зиндагии қуллӣ бонувони Тоҷикистонро уқдақушо бошад. Зимомдори барномаи «Оила» будани ӯ ва ба ин мавзӯ мутамарказ намудани эътибору муҳаббату фурсаташ шояд бад – он мучиб аст, ки рисолати азаливу

абадии занро амиқтару беҳтар шинохтааст ва дарёфтааст, ки ин мавзуъу ин масъала аслист, на фаръӣ, густурда аст, на масдуду маҳдуд, бузургу шоиста аст, на каммасоҳату муҳаққар, зеро ҳеҷ як саодати иҷтимоӣ бидуни саодати хонаводагӣ комил нест. Худи Гавҳарбону низ бо ҳамсараш – қаламкаши мутавозеъу покойину бинишвар Хушбахт Бекзода хонаводаи шарифи адабпарвардаеро бунёд гузоштааст. Гавҳарбону инсонест орошта бо зевари чандин фазоил. Дар сиришту симояш, дар ҳарфу ҳичояш, дар ботини ойинаосояш рабиши зебост ҳафт, ки ин имтиёз ҳамаро муяссар нашавад. Ҳамин рабиши руҳониро дар кулли барномаҳои ӯ эҳсос мекунем. Эҳсос мекунем, ки ӯ чӣ қадар дарду шодиҳои мардумро ба мағзи ҷони худ мепазирад, чӣ қадар ба хешу ба ғайр саодату хайр меҷаҳад, чӣ қадар мекушад кори дармондагонро ҷорасозӣ кунад, чӣ қадар телевизионро ҷузъи муҳимтарини зиндагии худ меҳисобад ва андеша мекунад, ки бидуни он берисолату беистифода хоҳад монд. Ӯ ҳамеша ба фикри тозақорихост. Сад шукр, ки дар дилаш, дар он дили дардошно, ки суру сӯғи бисёр дидааст, умедҳо ғуруб накардаанд, ҳавсалаҳо заволи наёфтаанд, барномаҳо вожгун нагардидаанд. Яъне ҳанӯз бо шуои ҷароғи шукр орзуҳои наҷибест меварзад, ки он ҳамаро ҳадафу моя якест: ба зиндагии худи зиндагии тамошогарон анвори некуӣву зебоиро ирсол кардан. Гавҳарбону бо ин иштиёқу ирода-ту гармҷӯшӣ, ки таҳ ба таҳ дорад, мутааллиқ ба фардоҳову ояндаҳои навин аст, на ба дирӯзу рафтаҳои куҳан. Ман орзу мекунам, ки шуои ин гавҳари ноб бо гирдгардиши тақвим рӯшантар шавад ва барномасозии гардун аз имрӯз то ҳамеша дар баёзи зиндагии ӯ фақат нишоту нусратро рақам зада бошад.

Соли 2012

МАШҶАЛАФРӢЗИ НАХУСТИН

Ҳанӯз дар соли аввали донишҷӯиям дар баҳши суҳан-
пиносии Донишкадаи омӯзгории шаҳри Хучанд хоҳарам
Матлубабону (устоди донишкада), хабар дод, ки пагоҳ-фар-
до бо устоди донишвар Абдуҳолиқ Набиев, ки ҳар дарса-
шон бо хатми як китоби комил баробар аст, ошно мешавӣ.
Ёд дорам, ки устод вақте ба синфхона ворид шуданд, ба
тандисҳои мухташаме, ки мо қаблан дар тасаввур доштем,
монанд набуданд. Мо устодони соҳибмартабаро бо ҷус-
саи азиму қомати баланду ҷашмҳои айнакпӯшу ваҷоҳати
бовиқор тасаввур мекардем. Аммо Абдуҳолиқ Набиев бо
андоми зарифу нигоҳи пуршарор ва қадамҳои ҷусту вучу-
ди ҷавонашон ба пиндорҳои дӯшини мо мувофиқат наме-
карданд. Ин номувофиқатӣ дар дарси аввал барҳам хӯрд.
Устод хоҳиш карданд, ки ҳар яке аз мо шеърӣ дилхоҳашро
хонад. Ҳанӯз дар хотир дорам, ки ман ин ғазали Ҳилолиро
хонда будам:

*Гуфтугӯи ақл дар хотир фурӯ н-ояд маро,
Бандаи султони шиқам, то чӣ фармояд маро.
Бастаи зулфи парирӯе шудан аз ақл нест,
Лек ман девонаам, занҷир мебояд маро.*

Ҳамин ғазали маъмулӣ устодро ончунон ангезаву шарар
бахшид, ки дақиқаҳои мадид бо мадду ҷазри андешаву эҳсос
ва ручуъҳои зебо ба тафсири он пардохтанд ва хоҳиш кар-
данд, ки аҳли гурӯҳ он ғазалро ҳифз созанд. Ман мутаҳайир
будам, ки ғазале, ки дили маро чандон шӯру шар намебах-
шид, устодро чӣ бисёр таҳрику таассур додааст. Ҳамсабақон
аз ҳамон дарси аввал шефтаву дилбастаи устод Абдуҳолиқ
Набиев гардиданд ва ин шефтагӣ то имрӯз поённопазир аст.
Ҳангоми танаффус устод ба ман гуфтанд:

– Иноят, модари Шумо Бароат Абдурахимовна ба ман
адабиёти русро омӯхтаанд ва ҳоло бо хоҳарбузургатон Мат-

лубабону ҳамкориҳо дорем. Азбаски Шумо дӯстдори шеърӣ русӣ ҳастед, салоҳ аст, ки «Савтҳои форсӣ»-и Сергей Есенинро дар тарҷумаи Лоик Шералӣ ва Бозор Собир бароятон мавзуи кори илмӣ баргузинем. Иршоди нахустини устод Набавӣ пешорӯи ман ҷодаҳои нуронии илми таҳқиқро боз кард ва ман бо рағбати нотасвир ба кишвари нилуфариӣ шеърӣ ишқу илҳами Есенин сафар кардам. Омӯзишу пажӯҳишу баррасии «Савтҳои форсӣ» бароям заҳмату азият эҷод намекард, балки нишоту саодати ҷонафрӯзе буд, ки маро аз дарун мунаввар менамуд. Бо роҳнамоии устод Набавӣ ман чандин осори хучастаи адибони муосирро мутолиа карда будам. Аммо дар соли савуми таҳсилам устод барои идомаи фаъолият ба Институти забон ва адабиёти АИ Тоҷикистон ба номи Рӯдакӣ ба пойтахт рафтанд. Ва ҳоло аз рӯзгори он хотираҳои маъсуми аҳди шабоб, аз он дарсҳои пурфурӯғ аз шуои шеърӣ Саъдиву Ҳофиз, аз он даврони пурнишоти пахтачинӣ, ки аз суҳбати устод бештар бархурдор мешудем, аз он маҳфилҳову маҷлисҳои мушаъшаъ аз нури суҳан 33 сол гузаштааст. Ин ҳама сол ман ба садоқату пояндагиву одамгароиву шоғирднавозии устод Набавӣ ҳайрону тасхирам. Замоне устод бо ҳамсарашон (ёди муаллима ба ҳайр) ба табрики издивоҷи ману Толибҷон омада буданд ва аз он даврон пайваста ба шодбодии санаҳои фаррухрақам занг мезананду таҳниятнома мефиристанд. Инчунин иродату бузургворӣ фазилати сутудай устод Набавӣ аст, ки чехраи азизашонро дар ойинаи ҷонҳои мо маҳбубтар кардааст. Устод Набавӣ аз матинтарин ва пурқортарин адабиётшиносони муосири Тоҷикистонанд, ки масоили то имрӯз номакшуфи адабиётро бо ҷашми таҳқиқ ба ҳамагон рӯйнамо мекунанд. Устод як тан аз донишварони машғалафрӯзи рӯзгори моянд, ки дар мактаби маърифати аллома Муҳаммадҷон Шакурии Бухорой камол омӯхтаанд ва ҷӯёву пӯёи ҷовидони қаламрави илму адаб мондаанд. Тозакориҳои устод Набавӣ ҳаргиз аз ҷашми бинишварони адабпажӯҳ дур намондааст.

Ҳоло меҳоҳам бо муҳаббати ворисона устодро бо саодати
милод муборакбод гӯям ва аз ҳазрати Ҷонофарини якто бароя-
шон ифтитоҳҳои тозаи ояндаву пирӯзиву шодбахтиҳои поянда
таманно варзам. Ва бо ифтихори фавкулҳад ба ҳамагон гӯям, ки:

*Аз гулхани ҷонаш шарар афрӯхтаем,
Аз маҳзану конаш гуҳар андӯхтаем.
Дар мактаби фазли Абдуҳолиқ Набавӣ,
Сад шукр, ки мо ҳам адаб омӯхтаем.*

Соли 2015

ҲАКИМИ КИМИЁСОЗ

Ин ҳуруфро замоне менависам, ки дар назарам вақтҳову
фазоҳо иваз шудаанд ва худро дар як ҳолигоҳи беҳудуди бе-
саодат дармеёбам, зеро фариштаи ҳаёту мубашшири наҷотам
– Модар дар ин даймоҳи ҷонрабоянда моро падруд гуфтааст.
Дар лаҳзоти бозпасин, ки нафасҳои равонополюву ҳаҷонполю-
яш ноҳамвору зарабони дили муҳаббатмаъвояш номавзун ме-
шуданд, дар бараш ҳамроҳи пайвандону фарзандон боз як фар-
занди азиз қарор дошт – табиби дилҳо Абдулҳаким Ҷӯраев ё
бо таъбири модарам – Мулло Абдулҳаким. Мулло Абдулҳаки-
ме, ки агар ними шаб занг мезадем ё саҳари солеҳон дарзамон
ба имдод мерасид ва муждаи шифо меовард. Кори пизишкиву
мудовобахшӣ барои ӯ ихтисос набудаву таахҳуди мубораку
рисолати абадиву қисмати азалист, ки бо шукру сипос пази-
руфтааст ва бо шарофати исонафасӣ бо анбуҳи бузурги мардум
ёру ёвар гаштааст. Ман ҳам сӣ сол қабл, вақте ки ба рӯзномаи
«Ҳақиқати Ленинобод» ба кор шуруъ кардам, рӯзи аввал бону-
вони ҳамкор гуфтанд, ки бегоҳ ба табрики ҳамкасбамон Тавҳи-
дабону Ҷӯраева меравем. Он кас соҳиби духтарча шудаанд, ту
ҳам бо мо биё. Он рӯз бо Тавҳидабону ва ҳамсари арҷмандаш
Абдулҳаким Ҷӯраев ошно шудам. Ҳанӯз намедонистам, ки рӯз-
горе ин ҳақими номвар барои ҳамеша ба зиндагии мо ворид
мешавад ва дар сарнавишти мо мушорикат меваззад.

Абдулҳаким Ҷӯраев табиби суҳаншинос аст ё суҳаншиноси табиб. Дилбастагиву пайвастагияш ба шеърӯ адаб ба миқдорест, ки аввалтар аз ҳама аз зуҳури тамоюлҳои навини адабиву ҳунари оғоҳ мешавад, аз напри кутуби тоза иттилоъ меёбад, осори суҳанварони ҷаҳонро дақиқ меомӯзад ва андӯхтаояшро бо дигарон қисмат мекунад. Бо мароки рӯшану шавқи афрӯхта ӯ дар маҳовилу маҷолиси аҳли фарҳанг ширкат меварад. Борҳо дар ҷаласаҳои илмиву адабӣ дилшиноси рамзона сохбатҳои хуҷаста кардааст ва афрӯзаву омӯзаҳои руҳониву равонияшро ба мустамеъон армуғон бахшидааст. Боре, ҳамин чихил рӯз қабл дар ҳалқаи ҳамкорунаш, дар бемористони касалиҳои дили вилоят ончунон суҳанронӣ кард, ки на танҳо ҳамсафон, балки аҳли суҳан низ аз лутфи калому масоҳати афкораш тасхир шуданд. Ӯ аз осори ниёкону имрӯзиён дарё дарёву мавҷ мавҷ абёт хонду шохид овард ва мусаллам шуд, ки иқтидори ҳофизааш низ сутуданист. Ўст, касе ки рӯзу шаб тозатарин таҷрибаҳои нобиғапизишкони оламро меомӯзаду кор мебандад ва номгӯи ҳазор андар ҳазор доруву даворо медонад ва ба ин ҳазинаи вусъатманд чанд замимаи зебо ҳам ҳамроҳ кардааст: Шеър, Суруд, Муҳаббат! Қудрати хотираи ӯ ба ҳаддест, ки гоҳо меғӯяд: Дар фалон сафҳои фалон китобатон таъбире омадааст, ки шарҳашро пайдо накардам. Шумо кӯмак кунед». Аммо ман бо азият ба ёд меорам, ки манзури ӯ чист ва кадом матлабро мавриди назар кардааст. Боре аз гулҳои Фарангистон суол мекунад, бори дигар аз парандагони Ҳиндустон, бори савум аз себҳои сумании Панҷруд ва нақӯтар аз ман медонад, ки ин самбулҳои ноифшо чун ойинаи тамомнамо симову сиришти ақвому аҷсоми мунаввару мусаввар мекунад.

Ҳанӯз соли 1994 хонуми эронитабори муқими Фаронса Гесӯи Ҷаҳонгирӣ ба ҳайси муҳаққиқи ҷомеашинос ба Хучанд омада буд ва чандин рӯз дар манзили мо мондагӯр шуд. Рӯзе бо ҳидояти устои иззатманди мо Усмонҷон Ғаффоров дар маъракаи бо табиби шаҳир Абдулҳаким Ҷӯраев ошно гашт. Дар

ҳамон айёми шадиди ҷангу пайқору қаҳтиву қиматӣ, ки касе ба ёди касе набуд, доктор Абдулҳаким Гесӯи Ҷаҳонгириро ба мулоқотҳои илмиву ҳунари мебурд ва мо бо шӯҳи меғуфтем, ки Гесӯ ронандаи бепардохт ёфтааст. Аммо Гесӯ ҷавоб меод, ки дӯсте пайдо кардааст табибу файласуфу шоирмашрабу мунаҷҷиму муарриху зуфунун. Соле қабл бо даъвати банда адабиётшинос ва адиби номовар Маҳдии Ҷомӣ аз кишвари Хуланд ба Хучанд ташриф овард, ки заҳмати пазироиву раҳнамоии ўро ба дӯши доктор Абдулҳаким вогузоштем. Маҳдӣ аз ин ҳамроҳиву ҳамдилии пурилтифот бисёр ризову сипосманд буд ва ҳоло ҳам ҳар дафъа, ки аз Амстердам занг мезанад, меғӯяд, ки, кош, дӯсти ҳамойину ҳамдӯшу ҳамандеше чун Абдулҳакими дилпизишк дар ин мулку макон низ медоштам.

Тақвим чун саманди тундтоз ҷаҳоргома рӯ ба дурдасти оянда медавад ва ҳоло фурсатест, ки дилпизишки азизи мо дар остони бориғфати шастсолагӣ қарор дорад. Ин санаи фаррухрақамро ба соҳибмилоди ҳамешаҷавон муборак меғӯем ва таманно меварзем, ки баъд аз ин низ табиби некӯпайки мо қосиди саодату ҳодии саломати мардум бошад ва заробонҳои дилаш пуропур аз оҳанги нишоту пирӯзӣ ба шодбоди ояндаҳои барозида садо зананд:

*Эй дӯст, ҳақими кимиёсоз ту бош,
Дар мартабаи шарифи эҷоз ту бош.
Азбаски туй табиби маргафкани халқ,
Сад соли навоянда навоғоз ту бош!*

Соли 2016

УСТОДИ АРҶМАНД НИЗОМИДДИН ЗОҲИДӢ!

Шукри Эзид, ки моро саодат ва ифтихори муборакбодии Шумо фароҳам шуд. Барои банда низ шахсият ва ҳайсиати фарҳежаву ҳуҷастаи Шумо ҳамеша мояи бардоштҳову омӯзаҳову афрӯзаҳои наҷиби руҳонист. Бори аввал, шахревармоҳи соли 1992, ки ман номаи устод Абдулманнони Насрид-

динро ба Пажухишгоҳи забон ва адабиёти Рӯдакӣ, ба Шумо дастрас намудам, дарёфтам, ки дар баробари донишвари бошаҳомату муаззамрутбае қарор дорам, ки илми ховаршиносиро дар кишвари мову фаротар аз он имрӯзу фардо зимомдорӣ мекунад. Мучиби тафохурҳост, ки ҳолиё бо ройи равшану сафову нуронияти фавкулҳад ва фитрати чонафрӯзу чаҳонафрӯз Шумо чароғи муносибат ва мувофиқатро дар миёни миллатҳову давлатҳо анвор мебахшед.

Бародари олигуҳар! Ин санаи фаррухрақамро бароятон табрик мегӯям ва таманно меварзам, ки дар ҳалқаи муҳиббону ҳабибони худ нишоту саодати поянда дошта бошед ва дар идомаи хидмат ва рисолати муборак боз ҳам рояти сарафрозии Шумо дурахшанда бод!

*Милоди Ту бар тамоми дунё табрик,
Бар шамсу қамар, ба кӯҳу дарё табрик.
Милоди Ту бар худи Ту табрик, аммо
Беш аз Ту ҳазорбора бар мо табрик!*

Бо иродати беинтиҳо: Фарзона
Соли 2017

ДАВОМИ МУНИР

Агар тамоми қолинҳоеро, ки дар замони раҳбарии Яҳё Нуриддинович дар коргоҳи қолинбофии Қайроққум истеҳсол шудаанд, густаранд, як сайёра қолинпӯш мешавад ва касе бефарш наместонад.

Яҳё Нуриддиновичи арҷманд!

Ҳафтодсолагӣ барои яке фасли афтодану фарсудану барг рехтанҳост, барои дигаре фурсати туғёну исёну ибтикору навоғозӣ. Шумо, бешак, дар ҷадвали дувум қарор доред, ки барои забти оянда ва вуқуи барномаҳои азим камар бастед. Худованди бузург аз рӯзгори тифлӣ ба Шумо фазилатҳои

сутудае эҳдо кардааст, ки заҳмати паёпай, тозакорӣ ва нав-
писандӣ дар ин шумор аст. Шумо дар ҳар ҷабҳае, ки заҳмат
кашидед, мадори дилу тавони ҷонро барои беҳбуди кор бах-
шидед ва кӯшидед, ки зиндагии худрову халқро пурнеъмату
босаодат созед. Агар тамоми қолинҳоеро, ки дар замони раҳ-
барии Шумо дар коргоҳи қолинбофии Қайроққум истеҳсол
шудаанд, густаранд, як сайёра қолинпӯш мешавад ва касе бе-
фарш наместонад. Дар воқеъ, саодати ростин ин аст, ки инсон
ҳам арш дошта бошад, ҳам фарш, ҳам ба маънавиёт андешад,
ҳам аз моддиёт барканда набошад. Касе, ки тарозуро вайрон
мекунад ва зиёд ба осмон рӯчуъ месозаду пайвандро аз замин
мебигсалад ва ё касе, ки фақат ба моли олам меандешад, на
ба аъмоли олам ва на ба Дили Одам, бидуни тардид, шикаст
хоҳад хӯрд.

Аммо Шумо аз силсилаву сулолаи хушбахтонеде. Солҳои
мубораке, ки бо кутбнамоии Садри бузурги кишвари мо
муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мартабаи сарвазирии мам-
лакат тозакориҳои бесобиқаро роҳандозӣ намудед, ёд бод!
Ёд бод ҳамаи он хотираҳои мунаввар, ки дар тақвими ҳаёти
Шумо шаъшаа мезананд! Ва шод бод ояндаи пурфурӯге, ки
ба пешвозаш меравед: бо сари баланд, бо мадору неруи ҷа-
вонӣ, бо ҳамсару ҳамдили азизатон, хешованди гиромии ман
Дилбарбону, бо фарзандону наберагону пасовандони фар-
хунда, бо барномаҳои тозаву таманноҳои фардоафрӯз.

Шуморо, Яҳё Нуриддиновичи гиромикадр, бо фар-
рухрақаи ҳаёт муборакбод мегӯям. Таманно мекунам, ки
баъд аз ин низ бо қуввату қудрати айёми шабоб, бо дили хур-
раму боланда давоми роҳро дуруд гӯед ва дар сарнавишти
Тоҷикистони дилбанди мо мушорикати ҷовидон дошта бошед:

*Бар пайкари ту бақо таманно дорам,
Бар ҷавҳари ту сафо таманно дорам.
Сад соли дигар, ҳазор соли дигар
Фархундагии туро таманно дорам.*

Соли 2017

ОЙИНАДОРИ ОЛАМ

Устооди олиқадр, Абдурашид Самадов!

Собиқаи дӯстии мо шояд камтар аз як сол бошад, аммо муҷиби шукрхост, ки Шумо дар зиндагонии мо дер ё зуд тулуъ кардед: бо масоҳати бисёр азими андешаву пиндору назар, бо маърифати вусъатманде, ки фарогири қарнҳову замонҳову мулкҳову маконҳои ошнову ноошно, бо дили маъсуми кӯдакона, ки мазҳари поки муҳаббати бузургони олам аст. Аслан, ман боре ҳам Шуморо надидаам, балки на, дидаам! Дидаам дар ойинахонаи осору афкоратон, дар дурдастҳову фарозҳои нигоҳу тафаккуру ормонҳоятон. Ман ҳамеша иродати рӯшан дорам ба ҳақимону донишвароне, ки ба ҷуз фарҳангу адаби миллати худ бо эътимоду эътиқоду эҳтиром ба фарҳангҳои дигар ручӯ мекунанд, бедалел худро офтобу дигаронро шамъ намебиндоранд, дар миёни соҳилҳои дури асливу маҷозӣ пулҳо меофаринанд, бани ба шарро ба таҷаллизори ягонагиву тавҳид бозмехонанд, чун найи Мавлоно аз фироқ меноланду ҳадиси васл мегӯянд. Шумо ба чашми хонандаи тоҷик чехраи тобони нухбагонии дунёро тоза ба тоза боз намудед. Аслан ки он чехраҳо ҳамеша бозанд, аммо чашми мо, ки аз ғафлат боз нест, пас пайваста эҳтиёҷ ба ҳодиёне дорем, ки бо кӯлбори ирфону иршод моро омӯзгориву афрӯзгорӣ намоянд. Шумо низ дабири башоратовари моед. Дабири басо фурутану ботавозу муаддабу ҳақнигору партавнисор. Худуди бист сол ё шояд бештар аз он Шумо андаруни разми шадид қарор доред: разм бо ранҷуриву шиканҷаҳову бохтҳо, разм бо зоҳирнигорону дилбеҳабарон, разм бо донишхарону донишфурушон, разм бо чуну чарои оламу чуну чарои худ... Аммо бо ин ҳама зарбаи размандагон Шумо на афтадатар, балки сарафрозтару пирӯзтар мешавед, бо рисолати офаринанда фардоҳоро дуруд мегӯед, бо парчами шукр ба шодбоди зиндагӣ мешитобед. Орзу мекунем, ки Худован

ди бузург ҳама дарҳои лутфу иноётро ба рӯи Шумо боз
намояд, ранҷоро баргирад ва саодатхоро ба ҳаёти Шумо
бозгардонад, бароятон фурсати фароҳе эҳдо намояд, ки
Шумо боз ҳам ҷаҳонро ба мову моро ба ҷаҳон ошно созед.
Милод муборак, устои рашиди мо, милод муборак, ойи-
наи оламнамои мо:

*Ойинаи ғарбро мунаввар кардӣ,
Андешаи шарқро мусаххар кардӣ.
Анвори муҳаббати дилатро барчош,
Сар то ба сари фарангу ховар кардӣ!*

Соли 2020

МУҲРИ ҶОВИДОН

Ин нукта мусаллам аст, ки ҳар ҳунарваре ба мартабаи
халлоқият намерасад. Хоса, бо ҳунари овозхониву қавво-
ливу сарояндагӣ, ки дар аҳди шабоб ҷазаботу рабобаҳои
бештар дорад, ҳама умр маҳбубу матлуби ҳамагон мондан
басе душвор аст. Чунон рафтааст, ки ҷавонони хонандае бо
хушсадоиву хушлиқониву хушадой ҷашмҳову дилҳоро ғатҳ
мекунанд, аммо лиқову адову зебоиҳои суварӣ муҳлати ма-
дид надорад ва садо пайваста тамрину такмил меҷаҳад, ки
агар андаке ҳунарвар коҳил шуду танаффус кард, меҳрҳо-
ву иродатҳо ҳам таваққуф мекунанд. Ҳунарманди ростин,
аслан, ба шухрату мақбуливу маҳбубӣ ҳам намеандешад,
мисли офтоб, ки дар рутбаи рафеъи худ ҷовидон поянда аст
ва ҳаргиз аз он авҷу арҷи воло поён намеояд, мисли офтоб,
ки масъулу маъмури офариниши анвор аст, мисли офтоб,
ки ҷавониву пирӣ надорад, ҳамешаҷавон асту ҳамешапир,
ҳамеша нуронӣ, ҳамеша мазҳари сӯзу соз, ҳамеша масда-
ри эъҷоз. Ҳунарманди халқии Тоҷикистон устод Ҷӯрабек
Набиев ҳам дар ҳамин мақоми хушастаи офтобӣ қарор до-
ранд. Овозхонеанд, ки зиндагонии худро дар роҳи ҳунар ва
зебӣ мафраш кардаанд, ҳунарманде, ки тули қариб шаст

сол бо садоқати беҳалал ҷодаи ҳунарро чун сачҷодаи ҳунар пазируфтаву дар он ҷаббини сачда ниҳодаанд. Балки на, чаро шаст сол? Нахустин тарона аввалин садои тифл баъди милод аст. Овозхони муаззам ҳам аз рӯзи милодаш ҳунарвар аст, зеро аввалин таронаҳои маъсумапро дар замони кӯдакӣ меҳонад. Устод Ҷӯрабеки Набӣ ҳам дар деҳқадаи пурнишоти Ғӯлакандоз таронаҳои нахустинашонро барои уфукҳои дури офтобоғӯш, барои абрҳои ромишгари бирешимнавоз, барои саҳроҳои навсабзи урдибиҳиштӣ, дарахтони шукуфаовези наврӯзӣ, барои модари азизу дилбанд меҳонданд. Он рӯзгор сурудҳояшон зарбу оҳанги нишоту шодиву масаррат дошт ва дилашон бо паёми ояндаҳои саодатбахш зебо метапид. Баъдан, ки барои таҳсил ба донишқадаи омӯзгории Хучанд омаданд, барояшон марҳалаи тозаи зиндагӣ оғоз шуд ва ин давроне буд, ки устод дарёфтанд: Ҳунар муҳри ҷовидони сарнавишташон аст! Дилашон дигар аз муҳосираи зебои ин ишк: ишқи мусиқӣ, ишқи навову ағонӣ, ишқи шеър раҳой надорад. Устод ҳанӯз аз солҳои 1965-66 аввалин таронаҳоро бо оҳангҳои марғубу ҷоношӯб аз рӯйи ашъори Мирзо Турсунзода, Раҳим Ҷалил, Боқӣ Раҳимзода, Муҳиддин Фарҳат, Озод Аминзода, Абдумалик Баҳорӣ ба шефтагон тақдим карданд. Аз он рӯзгори саодатмуҳр то имрӯз як таронаи хушбахти устод бо матни шоири ишқсаро Абдумалик Баҳорӣ вирди забонҳову шодибахши ҷонҳост:

*Гарчи ту ёд зи боғам накунӣ,
Бӯйи гулро ба димоғам накунӣ.
Набиёиву суроғам накунӣ,
Наравад ёди ту ҳеҷ аз ёдам,
Қади шамиоди ту ҳеҷ аз ёдам.*

Шояд чандин шеъри иҷтимоӣ мояву моҳияти дӯшини худро дар замони кунунӣ аз даст додааст, аммо инчунин ҷакомаи ширини ёд ва инчунин шамимаи афифи муҳаббат ма-

гар фаромӯш мешавад?! Падидаи некӯст, ки ханӯз дар огози роҳи ҳунар солҳои 1969-1970 устод Ҷӯрабек аз ашъори шуарои муосири Эрон Маликушшуаро Баҳор ва Симини Бехбаҳонӣ, ки он даврон дар Тоҷикистон барои ом чандон ошно набуданд, тарона месуруданд. Дар тули зиндагии ҳунари устод бештар аз 150 суруд ба забони тоҷикӣ ва ҳудуди ҳамин миқдор ба забони ўзбекӣ таронаҳо офаридаанд. Муҳимтарин рукни эҷоди Ҷӯрабеки Набӣ он аст, ки устод чун фарзанди шарафманди Мавлоно Ҷомиву Ҳазрати Навоӣ барои тазвичу тарвичу ташвиқи ҳунару мусиқии ин ду миллати муборак хидмат кардаанд ва боре якеро бар дигаре тарҷеҳ надодаанд ва боре инро аз он камтар надидаанд мисли ду чашми азиз, ки наметавон гуфт, яке аз дигаре қимати бештар дорад, яке асл асту дигар фаръ, зеро он ҳар ду чашм якдигарро комилтару қавитар мекунад. Устод Ҷӯрабек ҳам, ки дилбастаи ҷовидони Мавлоноӣ Балханд, медонанд, ки Мавлоно фарзанди ин маҳалу он маҳалу ин қитъаву он қитъа набуд, фарзанди кулли башар буд, фарзанди Ишқ буд!

*Касе ки зодаи ишқи парирухе бошад,
На зодааст зи Одам, ки модараш Ҳаввост, –*

мегӯяд Мавлоно.

Ҷӯрабеки Набӣ ҳам фарзанди миллати ўзбеканд, ҳам фарзанди миллати тоҷик, аз миллати Одам Алайҳиссаломанд, аз миллати Муҳаббатанд, балки аз миллати Худоянд, зеро:

*Миллати ишқ аз ҳама динҳо ҷудост,
Оишқонро миллату мазҳаб Худост!*

Аз ибтидои зиндагии ҳунари устод Ҷӯрабеки Набӣ ба осори ниёкон рӯй оварданд ва то имрӯз маҷзубу маҷнунӣ ин ашъор мондаанд. Устод ба шеърҳои Рӯдакиву Амир Хусраву Аттору Саъдиву Мавлонову Ҳофизу Камолу Туғралу бузургони дигар рӯчу намудаанд. Ашъори чандин шуарои воқе-

ан муаззами ханӯз дар замони мо камиштиҳорро, аз ҷумлаи Носири Бухорой, Ваҳшии Бофқӣ, Ҷазбӣ, Шухии Хучандӣ ба аҳли назар манзур кардаанд. Устод ба ҷуз оҳангсози навофарину сарояндаи қавӣ буданашон гавҳарии суҳаншиносу рамзошно низ ҳастанд. Ҳамеша муҳаққиқона ба рози суҳан нақб мекананд ва шеърро ву оҳангро дар ду палаи мизон баробарвазн медонанд. Амир Хусрав дар рисолаи мусиқии худ ишораҳое дорад, ки мақоми мусиқӣ аз шеър болост, аммо Одамушшуаро Рӯдакӣ мегӯяд:

*Агарчи чангнавозон латифдаст бувад,
Фидои дасти қалам бод дасти чангнавоз.*

Устод Ҷӯрабеки Набӣ навову суҳанро чун дилу ҷон азиз медоранд:

*Фарқи ҷон аз дил намедонам, ки чист,
Ҷону дил, он ҳам ту бош, ин ҳам ту бош!*

Устод ҳангоми навоофаринӣ ба тааммуқ ба мағзи шеър сафар мекунанд ва бо ҷашми резбину дили розбин ба матлаби шоир роҳ мекушоянд. Ин тариқи суҳаншиносии устодро аҳли назар кайҳо пай бурдаанд. Дар маҳфиле устод аз ҳазрати Ҳофиз ғазали наврӯзӣ хонданд, ки байте дошт:

*Чу гул гар хурдае дорӣ, Худоро, сарфи ишрат кун,
Ки Қорунро ғалатҳо дод савдои зарандӯзӣ.*

Устод бо така ба Қуръони Карим шарҳ доданд, ки Қорун бо молу мулки беҳисобаш бо амри Худованд дар хок фурӯшуд, пас мо бо ҳирсу иштиёқ набояд ба дунболи амволи олам бидазем, ҳирси мо бояд ба андӯхтани донишу ҳикмату таҷриба ва афрӯхтани чароғи муҳаббат бошад. Бинед, ки ҳар гул дар дохилаш андаке маҳмалаки зард дорад, ки онро зари гул мегӯянд. Як хурда, яъне каме зар, ки гул дорад, кифоят мекунад, ки чанд рӯзи баҳорро бо хушӣ шодбод гӯяд. Қаноату ҷашмсерӣ худ сарвати азим аст. Аз ҷунин шарҳу баёни устод Ҷӯрабек маҷлисиён басе барои худ тӯшаи анвор меандӯзанд.

Худи устод низ аҳли қаноатанд. Ҳаргиз ба дунболи симу зару молу коло нарафтаанд ва ба даргоҳи касе барои ҳоҷат сар ҳам накардаанд ба ҷуз даргоҳи Парвардигори Якто. Устод фақат ба ҳамин даргоҳи қудс ҷабини сачда ниҳодаанд ва барои халқу барои худашон аз ин боргоҳи раҳмат давлат металабанд: Давлати саломатӣ, давлати умри дароз, давлати саодат, давлати идомаи ҳунар, давлати шоистаи камол, давлати суҳбати рӯшанроён, давлати ишқ. Мо ҳам аз даргоҳи Ҳазрати Маннон меҳохем, ки дуоҳои устод пайваста мустаҷоб шаванд. Устод умри мадиди босаодат бинанд ва чун пули висол миёни тоҷикону ўзбекон побарҷо бошанд, боз ҳам андалебона ушшоқи муҳаббат сароянд, боз ҳам наврўзҳои навояндаро даркушоӣ кунанд, боз ҳам шогирдони навинро иршод бахшанд, боз ҳам халқи азизро бо меҳру эътиқоди бебадал дуруд гўянд:

*Зинда бош, эй ҷашмаи илҳами ман,
Халқи ман, эй асли нангу номи ман.
Шодбахтам, з-он ки бо шеърӯ ҳунар
Сарфи айёми ту шӯд айёми ман!*

Ин ҷакомаи меҳру иродатро ман ба унвони арҷманди ин ҳунарманди, ба қавли ҳазрати Ҳофиз, гўёи асрор эҳдо кардаам:

*Омадӣ, мусиқии дарё ба мо омӯхтӣ,
Савти шабнам, шеваи субҳи сафо омӯхтӣ.
Булбулона боз кардӣ дафтари адвори гул,
Эй, ки аз гул ҳарфу аз булбул ҳиҷо омӯхтӣ.
Қўлаи авҷи ҳунар, аслан, ки одам будан аст,
Бе муаллим сабки инсонӣ расо омӯхтӣ.
Сарбаландии ҷунонро аз қуҷо дарёфтӣ,
Ҳоксориӣ ҷунинро аз қуҷо омӯхтӣ?
Халқро марҳам шудӣ, маҳрам шудӣ, ҳамдам шудӣ,
Чун бидидӣ бенавоеро, наво омӯхтӣ.
Лутф кун, сад соли дигар бошу бар мо ёд деҳ
Ин ҳунарҳоро, ки бо фазли Худо омӯхтӣ.*

Соли 2021

КӢҲӢ ХУРШЕДКУЛОХ

Мутмаинам, ки устод суҳбати аввалинамонро ҳеҷ дар ёд надорад. Баъди хатми донишгоҳ бо он ки дипломи сурх доштам, пайдо кардани кори муносиб даст надод ва маро ба шуъбаи кинодӯсдорони идораи иттифоқи касабаи вилоят ба ҳайси методист ба кор пазируфтанд. Он айём ба Душанбе ба маҳфили кинодӯстон даъват шудам ва дар он сафар модарам маро ҳамроҳӣ мекард. Дар вурудгоҳи идораи Иттифоқи касабаи Тоҷикистон мудирӣ шуъбаамон Мирзонеъмат Мирзочонов моро бо як марди бузургқомати босалобату хуштарҳ шинос намуд: Коргардон ва наворбардору суратгари аввалмақоми ҷумҳурӣ – Заур Дахте! Устод Заур ба ҷуссаи назарногири ман нигоҳ карду бо табассуми малех ба модарам хитоб намуд:

– Бароат Абдурахимовна! Эта крошечная девочка пишет стихи? Сколько ей лет?

– Скоро будет 21.

– Все впереди, Фарзочка, будь сильной! – Ҳидоят кард устод ва ду рӯзе, ки дар Душанбе будем, қадам ба қадам моро аксбардорӣ намуд.

Ҳоло дар рӯзгори мо аксбардорӣ ду зарби дуст ва аз он ҳам осонтар. Аммо он даврон барои суратгирӣ ба устохонаҳои махсуси аккосӣ мерафтем ва чандин ҷузъиёти муқаддамотиро иҷро менамудем. Вале ҳам он замону ҳам ин замон кам касеро саодате даст медиҳад, ки мавриди назари худӣ Заур Дахте бошад. Аксҳои гирифтаи ӯ акс нест, асл аст, асле, ки чехраҳову вачоҳатҳову чашмҳову нигоҳҳову рангҳову манзараву пасманзарҳо – ҳар ҷузъи кучактарин ҷун ойнаи ботиннамо тулуъ мекунад. Ҳар сурати офаридаи устод осори мукаммали ҳунарист, ки таҳқиқу пажӯҳиши вусъатманд меҳаҳад. Ва аммо дар ҳамон фасли навсабзи бистсолагӣ ман ҳанӯз намедонистам, ки дар баробари як шахсияти азими оламгир қарор дорам. Дар баробари ҳунарваре, ки осори синамоиаш кулли

сайёро сар кардааст, хоса, филмхояш «Рустам ва Сухроб», «Одам пӯшташро иваз мекунад», «Маликаи мо», филмхояш аз рӯзгори Ҳофизу Чомиву Камол, Лохутӣ, Турсунзода, Боқӣ Раҳимзода... Намедонистам, ки замоне фаро мерасаду ӯ мани кӯчакро ҳам қаҳрамони филми худ қарор медиҳад (Муаллифи филм Сухроби Зиё, соли 2015) ва охири аксу навор ва садои ҳазину шикастаи модарамро, ки ин сатрҳои беҳамтои Лермонтовро меҳонд, ҷовидона месозад:

*Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет богу,
И звезда с звездою говорит.*

*В небесах торжественно и чудно!
Спит земля в сияньи голубом...
Что же мне так больно и так трудно?
Жду ль чего? Жалею ли о чём?*

*Уж не жду от жизни ничего я,
И не жаль мне прошлого ничуть;
Я ищу свободы и покоя!
Я б хотел забыться и заснуть!*

– Сестра, болше не продолжайте, – хоҳиш карда буд устод Заур. Ӯ бо модарам бо забони русӣ гуфтугӯ мекард. – Мене тоже очень больно. Но вы помните, что и сегодня и всегда вы должны прибодрить и вдохновлять нас.

– Только вдохновлять!

Азамати пайкару чавҳару назари устод аз ҳадди тасвир убур кардааст. Чун фаҳмидам, ки ӯ бештар аз 200 филмро навор бардоштааст ва дар қорзорҳои хунии Афғонистон низ лаҳзоти муташанниҷро сабт намудааст ва ҳангоми наворбардории як филм худро 17 бор аз ҳавопаймо бо чатри наҷот ва дастгоҳи сабт поён афкандааст, ҳайратам садчанд афзуд.

Ба ёдам омад, ки омӯзгори фанни тарбияи ҷисмонӣ ҳамеша ба ман эрод мегирифт:

– Дар машқи чаҳиш дар болои кум лоақал ба андозаи ду қадам чаҳида наметавонӣ. Дигар ҳамсинфонат то 4-5 метр меҷаҳанд.

Ва ман ҳоло мебинам, ки устоди шӯҷои куҳгарду руҳнаварду осмонпаймои мо бо ҷувару боли ҳунари уфӯқҳои болотаринро тасхир кардааст. Масоҳати ҷуғрофии устод Заур Дахте бисёр фарох аст: Як кӯдаки доғистонӣ, ки таҳсили мадрасаи Техронро дидааст ва дар ятимхонаи шаҳри Ивановои Руссия ба идомати хониш пардохтааст ва давоми ҳаёташро ба маъмани муҳаббаташ – Тоҷикистон пайваستاаст. Ман борҳо мутаваҷҷеҳ шудам, ки устод бо меҳри рағбати азим аз бузургиву рифъати куҳҳои Тоҷикистон сухан меғӯяд ва ҳатман шефтагии беназири худро аз кӯҳи Чилдӯхтарон, ки зеботарин эҷози Худованд аст, иброн мебарорад. Ва ҳушо, ки ин мучассамаҳои зебоӣ дар осори ӯ муҳри ҷовидон ёфтаанд. Дар назари ман ҳуди устод низ шабеҳи кӯҳ аст: Кӯҳи баланди фалакпаймое, ки дар фарози номусаххараи чатри офтоб ба рӯйи ҳамагон боз мешавад.

Ҳамеша побарҷо бош, эй кӯҳи хуршедкулоҳи мо!

Соли 2023

ОЙИНАИ БОЗ

Мӯсоҷони азиз! Барои ман мучиби тафохури саодат аст, ки бо Шумо дӯстӣ дорам: нафаре, ки ҷодаи илмро ҳамчу сачҷода муқаддас медонад, бо нафаре, ки бо ҳулусу дилбастагиву ҷонсупурдагии тамои худро ба роҳи таҳқиқи паҷуҳишро бурдааст ва ранҷу шиканҷаро дар ин коргоҳи азим хуштарин оромишу рафӯҳи руҳу ҷон мепазирад, касе ки ҷойгоҳи Инсонро дар пешгоҳи дилу дида муқаррар кардааст, касе ки аз ҷинси кибру риёву манманиву зоҳиргароиву худкомагиву бухлу ҳасад ва анвое ҳамчунин чизе наандӯхтааст ва раҳ ба раҳ кӯлбори худро бо нағзиву муруввату меҳру-

бониву имону инсофу покиву начобатҳо – бо кулли фазоиلى сутуда саршор кардааст. Шояд мучассамаи «инсонии комил», ки ниякони муаззами мо тарҳи онро офаридаанд, аз хилқату фитрату атвору пиндори Шумо ангезаҳое дорад. Шумо, ки забону баёни бузургони офоқгири моро мавриди шинохту омӯзиш қарор додаед, бароятон аз он хизонаи ҷовидон басте вому илҳом нозил шудааст. Қаҳрамони осори Шумо Абулмаонӣ Бедил мегӯяд:

*Биё, эй дафтари ойинаи роз,
Дари сад ҷилва бар ҳайроният боз.*

Бешак, инсон ҳам ойинаи роз асту ҳам ойинаи боз. Ва аммо мо Шуморо ҳамеша дар баробари худ бо он сафоии ботину рӯшаноии андешаҳоятон ойинаи боз мебинем. Ҳамеша пурфурӯғу пуртаҷалло ва мазҳари оғозу маҳди тозақориҳои азим бимонед, Мӯсоҷони соҳибмилоди мо!

Соли 2023

ДУХТАРИ ХОВАР

*Адабпарвардаи боғи Камолӣ,
Дарахти барқади фархундасолӣ.
Арабдонӣ, адабдонӣ, ҷамилӣ,
Ки боровар зи лутфи Зулҷалолӣ.
Бимон бо муждаи урдибиҳиштӣ,
Ки аз гулбоғи ризвон интиқолӣ.*

Дар чандин рисолаҳои муҳаддисони куҳан омадааст, ки Худованди Якто ба бандагони баргузидааш сифоти хос мебахшад, ки ӯро аз дигарон мумтоз мегардонад. Ва яке аз ин фазилатҳо он аст, ки мардум худ ба худ ба он банда меҳр мебандад ва ӯро иззату эътибор мебахшанд. Ва як сифати дигар ин аст, ки Ҳақ Таоло ба бандаи маҳбубаш сиришти тинат ва садои нарми абрешимӣ мебахшад, ки ҳамеша орому беташаннуҷ бо ҳамагон суҳбат намояд. Ва чандин сифоти дигар... Чун ин ҳама фазоилро баршумурдам, пеши назарам

симои азизи чанд тан фарҳехтагоне дурахшон шуд, ки анворашон зиндагиву ёдҳои маро мунаввар кардааст. Ва дар ин миёна, чун ёкути сурх шоҳи хубони машрикзамин, арабпажӯи маъруф, донишвари қавибунёд, бонуи покманиш Умедаҳон Ғаффорова қарор доранд. Умедабону бо сурату хилқати барафрӯхта ва бо сифоти сутудаашон, ки олитарин армуғони Раббонист, ба тимсоли бонуи ормонӣ, ки аҳли ҷомеа тули қарнҳову замонҳои мадид дар тасаввурҳову тафаккурҳо тарҳ мерехтанд, шабоҳат доранд: зебо, дилбар, фурутану мутавозеъ, бинишвару муҳаққиқ, покимону накӯпиндору мубарро, ботаҳаммул... Ин ҷадвалро мешавад басте ҳам тул диҳем, аммо ҳамин чанд нукта ҳам кифоят мекунад, ки азамати инсонӣ ва бузургии маънавии ин хоҳари начибро дарёбем. Аслан, ҷойи тардид ҳам нест, зеро ба таъбири устод Лоҳутӣ:

*Аз дудои Камоли кабиранд ин касон,
Донишваре, ки ҳамсари ӯро ҷаҳон кунад.*

Умедабонуву Мунирабонуву Муътабарбонуву Назирабонуву Замирабону ин панҷгонаи нодир аз хонавори меҳтарону нухбагонест, ки дирафши донишро ҳамеша боло афроштаанд ва ба аҳли миллат анвори руҳу қутӣ ҷон бахшидаанд. Равони падари азизашон – мустафриқӣ номвар Абдуллоҷон Ғаффоров мутабаррик бод, ки аз худ боғи мушаччару муанбару борвар ба ёдгор гузоштаанд, ки меваҳои шодобаш мазоқи ҷонҳоро пуршакар мекунад.

Умедабону Ғаффорӣ дар пешбурди ховаршиносии тоҷик ва, хоса, бахши арабпажӯӣ, равобити адабии Аҷаму Араб, пайванди ин фарҳангҳову тамаддунҳои оламафрӯз нақши азим ниҳодаанд ва осори бешуморашон ойинаи ҳақнамои ҳамбастагии ҷовидони илму адаби тоҷику араб аст. Дар ин ҷодаи нуронӣ Умедабону шогирдону ворисони бисёреро раҳкушоиву ҳидоят кардаанд, ки, хушбахтона, дар ин миёна, духтари ман Шоҳона Каримова низ қарор дорад. Шоҳона сола қабл бо раҳнамунии устоди иршод-

бахшаш профессор Умедабону Ғаффорова рисолаи номзади-ашро бо унвони «Равобити адабии тоҷику араб дар марҳалаи Истиқлоли Тоҷикистон» дифоъ намуд ва идомаи роҳро низ ният дорад, ки бо башоратҳои омӯзгори бузургаш паймояд.

Умедабонуи азизи мо ҳолиё дар марҳалаи рифъату таҷаммул пояндаанд. Аз Корсози азал меҳоҳем, ки ба ин до-нишвари покназар – духтари фурузонфари Ховарзамин, ба хоҳари нозанину барозидаам Умедабону Ғаффорӣ фурсати мустадом эҳдо намояд, то бахту тахти фарзандону пайван-дони азизро бубинанд ва боз ҳам бо рашҳаи партавнисори қаламашон осори мондагор биёфаранд.

Соли 2024

УСТОДИ ОЛИҚАДРУ ШАРИҒАВҲАР НАЗРУЛЛОҲИ НАЗАР!

Анқариб дар рисолае бо зиндагиномаву корномаву осор-номаи Шумо ошно гардидаму ҳайратам садчанд афзуд. Зеро Шумо ба унвони ховарпажуҳи арабшинос барои истеҳкоми дӯстиву ошноии ин ду фарҳанги гетинамо дар рӯзгори му-осир бузургтарин таахҳуду хидматҳоро бо ин фурутаниву тавозуи нотасвир ба ҷо овардаед. Ба қавли Аллома Иқболи Лоҳурӣ: «Воҳиде буд, аз ҳазорон баргузашт». Муҷиби ҳайрат аст, ки як нафар покмарди содиқи адабиёт бо ҳама худбох-тагиву худкоҳӣ, ҷонбастагиву иштиёқи шадид дар масоҳати азими фарҳанги тоҷику араб ин ҳама ибтикорҳоро анҷом диҳад ва бузургтарин чехраҳои шеърӣ адаби Тоҷикистонро бо заҳмату муҳаббати фавқулҳад ба ҷаҳони Араб рӯйнамо созад ва тарашшуҳи дили нухбағони арабро бозпас ба дили мо эҳдо оварад. Ба василаи талошҳои Шумо хонандаи араб аз зеботарин таровишҳои руҳонии суҳанварони муосири тоҷик баҳрабардор шуд ва зарбони шеърӣ имрӯзи моро шу-нид. Вақте ин рубоии машҳури устод Лоикро дар тарҷумаи Шумо хондам:

*Ободгари ҷаҳони вайрон моем,
Дунёй чӣ лозим аст, худ дунёем.
Бегона наем, гарчи дурем ба дил,
Фарзанди ҳамон як Одаму Ҳаввоям.*

Андешидам, ки Шумо, воқеан, ободгари ҷаҳони куҳанед, ки ҳамеша ба ибтидои дуру поку мубаррои ҳама инсонҳои олам – ба Одаму Ҳавво рӯчу мекунед ва барои тавҳиди Банӣ Одам дар ин рӯзгори пурхилофи тафриқаангезу пайвандбарандоз пайваста ҷаҳд меварзед. Боз ҳам қалами Шумо дар роҳи пайванди адабу фарҳанги Аҷаму Араб пули васлбахшанда бод. Таманно мекунам, ки солиёни мадид поянда бимонед ва баъд аз ин ҳам ба унвони қосиди ҷовидони ишқу ошноӣ ҳамеша волотарин муждаҳои маънавиро чун қути ҷон ба дилҳои ҳамагон армуғон оваред!

Бо иродат ва сипоси азим,
Шоири халқии Тоҷикистон Фарзона,
соли 2024

КИМИЁИ МУҲАББАТ

Худованди Раҳмон ба бандагони баргузидааш овози хуш медиҳад, овозе, ки ба абрешими нафиси дилҳо нохун мезанад ва зеботарин, нақӯтарин, ширинтарин ангеҷаҳои равониро бедор мекунад. Ба ёд орем қиссаи нобинооро аз «Маснавии Маънавӣ»-и Мавлонои Балх, ки дар кӯчаву барзан қадам мезад, нидо мекард, ки «аз ман бигурезед, ман ду кӯрӣ дорам. Мардум пурсиданд, ки мо як кӯриятро мебинем, боқӣ чист? Гуфт: Дигар кӯриям ин ки овозам ҳам нохуш аст. Ва баъд Мавлоно хулоса мекунад, ки:

*Ҳар ки овози дилаш ҳам бад бувад,
Он се кӯрӣ кӯриш сармад бувад.*

Ва аммо Ҷаҳондори атияхаш ба ҳунарвари фардनावо-ву маънигарои мо, Ҳофизи халқии Тоҷикистон Муродбеки

Насриддин се биной ҳадя кардааст: аввал, чашми ҷаҳонбин; дувум, овози хушу ҷонафрӯз ва савум, дили бедору муҳаббатоханг, дили зебобину накӯпазиру мубаррову мунир. Диле, ки хуштарин армуғонҳоро ба дилҳои дигар эҳдо мекунад, диле, ки салои ишқ мезанад, диле, ки муждаи миноии Мавлавиву Саъдиву Ҳофизу Туғралу Лоикро ба гӯши имрӯзиён мерасонад ва чи шевову чи ошиқонаву чи ҷовидона наво меофарад.

Муродбеки Насриддин донандаи тавоно ва муҳаққиқи дақиқомӯзи илми мусиқист, ки ибтикорҳои ҳунарияш чун соядасти равшани ӯ ҳар таронаашро муҳри хос ниҳодааст ва чи ҷойи мустамеони ҳунаршинос, ҳатто кулли ом ҳам сурудҳои ӯро зуд ташхис мекунад. Сабки овозхониву навоофариниву матнпазириву ирсоли ангезаҳои ботинии Муродбек бисёр инфиродиву мушаххас аст, ки наметавон ба дигаре мушобеҳ донист. Он сон, ки устои бузурги шеърӣ Аҷам Лоик Шерали дар оғозномаи китоби Муродбеки Насриддин «Мезанад борон ба шиша» ишора кардаанд: «Сурудҳои бунёдии ӯро, ки «сиккаи Муродбек» ба рӯи он зада шудааст, то ҳол овозхони дигаре нахондааст ё агар ҳам хостааст, мисли ӯ хонда натавонистааст». Дарвоқеъ, бештарини таронаҳои Муродбеки Насриддин ҳамон сиккаи хосеро, ки устод Лоик таъкид кардаанд, дорост. Дар он таронаҳои беқиёс муҳри Муродбек аст, муҳри ҷовидон, муҳри равшану дурахшон, муҳри бебадал. Муҳре, ки бо убури замонҳову фаслҳову имрӯзҳову ояндаҳо боз ҳам мучалло хоҳад монд. Ин абёти Мавлоно андешаҳои моро дар мавриди азамати ҳунарии Муродбеки Насриддин бозгӯ мекунад:

*Аз муқаллид то муҳаққиқ фарқҳост,
Ин яке Довуду он дигар садост.
Манбаи гуфтори ин сӯзе бувад
В-он муқаллид куҳнаомӯзе бувад.
Гӯяд, он ово зи овоҳо ҷудост,
Зинда кардан кори овози Худост.*

Барҳақ, Муродбеки Насриддин устои навсӯзу навсозу навомӯзу навгарову навнавиду навоҳангу навъҷозест, ки ҳамеша дар ҷодаи ибтикорҳо раҳпаймост.

Чунонки ҳунаrpешаи мумтоз Қурбон Собир дар иродатномааш «Меҳр ва ифтихор» ёдовар мешавад: «Дар Эрон сафари тулонӣ гулӯгирам карда буд. Ва дар ҳамин пазмони-ву гирифторм шохиди суҳбате гаштам, ки номи Муродбек Насриддинов ва номи Ватан – Тоҷикистони азиз ҳамрадифу ҳаммаъно гашт. Дар мағозаи фиттафурӯшӣ суҳбат ин гуна буд. Хонум гуфт: Фиттаи фалон овозхонро меҳоҳам. Фурӯшанда: Ин овозхон кист?... Ин оқо, эҳтимолан, ё афғон аст ё тоҷик, эронӣ нест. Фурӯшанда аз хонум хоҳиш кард, ки ягон пора аз мусиқӣ ва ё суруди Насриддинро бадоҳатан қироат кунад. Хонум бо лаҳни зебо шеър оҳанги Насриддинро зам-зама кард:

*Мезанад борон ба илшиа,
Тора-тора, ришта-ришта.*

...Хулоса, ҳамон рӯз ман ба авҷи эҳсоси ватандорӣ расидам».

Масоҳати ҳунар ва иштиҳори Муродбеки Насриддин дергоҳест, ки фаромарзӣ шудааст ва аммо ин нусрату футуҳ саҳлу сода ба даст наомадааст. Ба ҷуз овозу идроку ҳофизаву қарихаву истеъдоду зеҳну ҳуши ҷибиллӣ, ки ин ҳама эҳдои Раббонист, Муродбеки Насриддин бо худкоҳиву худгудозӣ ҳамеша заҳматкаши коргоҳи ҳунар аст. Ё бо муждаҳои улвии Рӯдакиву Саъдиву Мавлонову Ҳофизу Камол дилу ҷонашро афрӯхтааст ва пайваста фаротар бирешим задааст, то руҳҳои мустамеонро ба сууду рифъати мустадом даъват намояд. Такбайту дубайтиву рубоӣҳои нобу шодоби Зарафшон, ки зеботарину маъсумтарин ишқу ормони халқро ойинадорӣ мекунад, ҳамеша таҳриқбахшу ангезадеҳи завқи саршори Муродбеки Насриддин будаанд, ки ин нуктаҳоро устод Лоиқ низ зикр кардаанд. Такрори ин ҳуруф ба ин хотир аст, ки бори

дигар ба ибтидои ҳунару эъҷози устои мусиқиву ағонӣ рӯчуъ кунем ва дарёбем, ки ин чашмаи зулоли кӯхистон аз кадомин сарчашмаҳои заминуву баринӣ шодоб мешавад. Ба ёд орем ҳуруфи машҳури Имом Абӯҳомид Ғазолиро, ки дар «Кимиёи саодат» омадааст: «Самой хуш ва овози мавзун дар дили мустамеъ ҳамон гавҳареро бичунбонад, ки дар дил бошад». Ба коргоҳи ҳунарии устод Муродбек кулли аносири зарбиву лаҳнии илми мусиқии классикӣ дар пайвастагиву ҳамбастагии зебо бо сабку шеваи овозхонии мардумӣ ворид шудааст.

Ҳофизу оҳангсозу бастакори рамзошнову адошиносу навосанчу навофарину тозаъҷози мо дар китоби «Чароғи дил» гулчини осорашро, ки фарогири ҳаштоду ҳафт суруд аст, маҷмуа кардааст. Ин армуғони нодирест барои соҳибназарони навошиносу суҳанпазир. Умедворем, ки ин кимиёи муҳаббат марҳаму маҳрами ҷовидони аҳли ҷон хоҳад буд ва устои нағамоти ҷонафрӯзу равонафрӯзи миллат Муродбеки Насриддин бо илҳому шӯру шаафи саршор, бо таронаҳои ба-шоратбахш боз ҳам ба шодбоди фардоҳо хоҳад рафт:

*Наво мастона дар маҳфил задам ман,
Шарори зиндагӣ бар гил задам ман.
Дил аз нури хирад кардам зиёгир,
Хирадро бар иёри дил задам ман.*

Соли 2024

ДҶУСТИ ГАВҲАРСАДАФ

Ҳаким Низомии Ганҷавӣ мегӯяд, ки:

*Ҳазорон баҳри май хурдан бувад ёр,
Якero баҳри ғам хурдан ниғаҳ дор.*

Дӯсти ростин он аст, ки аз озмоишҳои бешумори садоқат чун Сиёвуш аз дохили оташ сарафрозу бечурм берун биёяд ва боз ҳам дар поси ошноӣ поянда бимонад. Ҳанӯз ёздаҳ сол қабл, вақте ман ба дармонкадаи дандонпиизишкии маркази

вилоят рафта будам, маро сартабиб Наимҷон Тӯраев қабул намудаду хангоми суҳбат изҳор карданд, ки ман якчанд дӯсти ҷонӣ дорам: Аҳмадҷон, Илҳомако, Абдулваҳҳобако, устод Озарахш... Ман он вақт саҳт ҳайрон мондам, ки ин нафари бо ман ноошно аз ҷумлаи дӯстони қарини Озарахш будаанд, аммо дар тули ҷанд моҳи баъдина дарёфтам, ки асли ҳақиқат ҳамин аст. Толиби Озарахш ва Наимҷон Тӯраев, ки ҳар ду дар ҷашми ман қитъаҳои комилан мутафовит бо фазову ҳолу ҳавову табиати дигаргуна менамуданд, бо ҳам дӯсту бародари дилпайванд будаанд. Бо шарофати ин ошноӣ, ман низ ба ҷаҳони пуршиғифти Наимҷон Тӯраев роҳ кушодам: ба ҷаҳоне, ки пуропур аз сафову рӯшноӣ, пуропур аз меҳру иродату дилбастагиҳо, пуропур аз суруд мусикивӣ шеър аст. Қаблан, Наимҷон Тӯраевро ба унвони дандонпишики тавоно, роҳбари раҳомӯз, донандаи сабки иқтисоду тичорат, корсози ободгар мешинохтам. Ҳоло медонам, ки бародари шарифи ман садҳо фазоиلى дигар доранд: яке меҳри азим ба варзиш, рағбату дилбохтагии шадид ба навозандагӣ таронахонӣ, дастгирии шогирдону навҷавонон, муҳаббати беинтиҳо ба ҳамсари азизашон Муҳаббатбону, ба шахписарони нодир, ба арӯсони нозанини хонавор, ба наберагони ширин, ба ҳама ёру дӯсту хешу бегона. Шояд дар суҳбати аввал мусоҳиби ноошно Наимҷон Тӯраевро як одами хеле босалобати ҷиддиавзо фикр кунад, аммо дар асл, бародари мо як нафари басе одамдӯсти инсоннавози меҳрпарвари зарифи покандеши хоксору содаанд ва ҳамеша бо таъбири Носири Хисрав ба «накӯкориву ба кас ёрӣ расонӣ» омодаанд.

Ёд дорам, ки соли наҳси 2020 мо бо Толибҷони Озарахш ба иллати куруно гирифтор шудем ва дар бемористони Шайхбурҳони ноҳияи Бобоҷон Ғафуров табобат мегирифтем. Наимҷон Тӯраев ҳамарӯза ба ман занг мезаданду мепурсиданд: «Ба устод Озарахш ҷӣ фиристам? Кадом доруву дармону ҷӣ гуна ғизоеро фароҳам кунам?» Ман гуфта будам,

ки «Дӯстатон иштиҳо надоранд. Меғӯянд, ки аз меваҳо фақат нокро меҳӯранд».

– Ман як мошин нокро худи ҳозир мефиристам, – гуфтанд Наимҷон ва чандин рӯз паёпай халта-халта меваҳои тоза даст-рас шуд. Баъд, ногаҳон ғайб заданд. Мо, ки дар ҳоли пурташаннуч қарор доштем, фикр кардам, ки, аҷаб, бародари мо чаро нопадид шуданд, шояд ташвише баромада бошад. Баъди чандин рӯз овози хастаи нимшунавои Наимҷон Тӯраев аз телефон омад:

– Мо аҳли оила бемор шудем. Бо табу тасфи баланд зери назорати табибон дар хона хобем. Аз он рӯз боз пайваста бародарамон моро ҳолпурсӣ мекарданду қосид мефиристонданд. Баъдҳо хабар ёфтем, ки бемории гулӯгири ҷонситон ба Наимҷон Тӯраев низ ҳучуми шадид карда будааст, ки муддатҳо маҷоли бемалол нафас кашидану сухан гуфтани беҳалал роҳ гаштанро аз даст додаанд, аммо дар ҳамон вазъ ҳам ҳамеша ҳоли дӯст мекурсиданд.

Ҳоло бародари мо сартабиби силсиладармонгоҳҳои машҳури дандонпизишкӣ «Садаф» дар вилоятанд ва бо кишварҳои хориҷӣ низ равобити тиббиро барқарор намудаанд. Ёд дорем, ки ҳанӯз ду сол қабл, ки сохтмони дармонгоҳи нави «Садаф» тозағозу нокомил буд ва фақат толори маҷлисгоҳи бино қобили истифода гашта буд, бародарамон як шоми рамазонӣ аҳли дилро ба меҳмонӣ даъват намуда буданд. Дар он суҳбат ҳунарвари бузурги мо Ҷӯрабек Муродов изҳор карданд, ки: «Ҷавонмардоне чун Наимҷон Тӯраев парчами шарафи миллатанд, ки шукри буданашон мекунем». Воқеан, бародари мо ҳамеша дар бари мо бо дасти имдод истодаанд ва мо ҳам чунон ба некиҳояшон бадомӯз шудаем, ки бе истиҳола ба тармими дандонҳо меравем ва барои рафъи ҳар масоили тиббӣ маслиҳат меҷӯем. Наимҷон Тӯраев бо он ки ҳамеша пинҳонӣ ба аҳли ниёз ёриву ёварӣ мекунанд, аммо зикри корҳои хайрашонро боз ҳам аз забони хосу ом мешунавем. Базми хонадорӣ чандин навҷавонони тикидастро

Наимҷон ва Муҳаббатбону созмон додаанд ва хатнасури ятимонро барпо намудаанд, дар хонаи солмандону бепарасторон идҳо баргузор кардаанду дандонҳояшонро мудово сохтанд.

Бо хоҳиши Наимҷон Тӯраев ман ба жанри суруд ҳам рӯй овардаам ва басе модарномаву падарномаву муҳаббатномаҳо навиштаам. Пай бурдам, ки бародари мо бештар ба мақоми мукаррами дӯст, ба мафҳуми арҷманди ёриву ошноӣ меандешанд ва пайваста ба ҳамин мавзӯу ручӯу мекунанд. Мо ҳам таманно меварзем, ки Худованди корсоз дӯсти садафгавҳари моро бо аҳли хонаводаи гиroomиашон ҳамеша эмин аз бади ҳодиса нигоҳ дорад ва баъд аз ин низ дар тахти иззату шараф нишонад:

*Милод муборак, эй гуҳарсози «Садаф»,
Фархундапизишки тозаёҷози «Садаф».
Имрӯзу ҳамеша бо паёми сихатӣ
Хонад ҳамаро ба худ дари бози «Садаф».*

Соли 5.02.2024

ОИНАИ ЗЕБОНАМО

Кибриёбонуи азизам! Зиндагӣ ба ҳадде кӯтоҳ аст, ки ҳатто барои як бор гуфтани ҳарфи муҳаббат кифоят намекунад: барои дили касеро ба даст овардан, барои афтодаеро пуштвона гаштан, хастаеро мадор бахшидан, ташнаеро об додан, зулматеро ба нур пайвастан, субҳро ба шабкадаи рухҳо армуғон бурдан. Аммо Шумо барои ин ҳама нақӯӣ фурсат ёфтед. Фурсат ёфтед, ки зиндагии якрангу камфурӯғи ёрону дӯстонро аржангмоно намоед. Ончунон ки дар шабакаи фейсбук низ гурӯҳи румонтикии «Аржанг»-ро таъсис дода будед. Фурсат ёфтед, ки бо тинати навсозу зебоиофарин оламро зинатгаҳи хубӣ кунед, дилҳои беталишро бо завқи тапидан ошно созед. Аввалин гурӯҳи шеърро низ дар шабакаи иҷтимоӣ Шумо боз карда будед ва муаллифи латифтарину пуррамзу розтарин мусаввараҳою тоблӯҳои бесобиқа

будед, ки баъди ин ифтитоҳи начиби Шумо касе натавонист бо он умку вусъат ва зебу фар инчунин шоҳкориҳо кунад. Ва аммо он ҳама хидматҳо ба хотири ному шуҳрат набуд, ба хотири муҳаббат буд, ба хотири он буд, ки мардум ба қадри лаҳзоти мугтанам бирасанд, ба қадри лаҳзаҳои васлу соатҳои дидор, ба қадри маъсумтарин шукуфа, зеботарин баҳор...

Ҳоло 400 рӯз аст, ки Озарахш самти гардиши худро дигар кардаанд. Аввал лаб-лаби дарё, гирдогирди минтақаи Пахтакор қадам мезаданд, аммо ҳоло фақат ба як сӯ мераванд: ба дидори писар... Борҳо шудааст, ки дар сари марқади Ҳумоюнҷон сабади тозаи гул пайдо мешавад. Озарахш онро акс мебардоранду ба ман нишон медиҳанд: – Кори Кибриёбону... аз дил мегузаронам ман. Кибриёбонуи азиз медонанд, ки акнун ҳамин мазористони муҳаққар, ки қаблан падару модару модарбузург ва писараки навзодамон Шаҳриёрро оғуш карда буд, акнун зиёратгоҳи ҷовидонаи мост.

Кибриёбонуро як шаҳр мешиносанд ва на танҳо як шаҳр: Яке ба унвони соҳибкори тавфиқёфта, дигаре ба ҳайси як бонуи басте зебову ҳамешаҷавону бедорзавқу хушсалиқа, саввумӣ ҳамчун ҳунариноси асолатбин, ҷаҳорумӣ чун нави-сандаи соҳибтавоне, ки худро рӯнамо намекунад, панҷумӣ ба сифати як инсони дарёдили саховатманд. Ин сифатро мешавад то бекарона идома бахшем: бонуи ифтитоҳгар ва зебои-офарин, як нафар аҳли роз, аҳли фаҳм, аҳли назар, аҳли дил... Чӣ гуна мешавад ин нафарро дӯст надошт. Ман, ки рӯзгоре Кибриёбонуро фақат ба унвони як тан аз аҳли тичорат меши-нохтам, ҳанӯз бо шахсияту ҳайсиаташон ошноӣ надоштам. Аммо рӯзе табрикномаашонро, ки дар милодрӯзи духтарам Шаҳнавоз ба забони русӣ нигоштаву аз тариқи фейсбук ир-сол карда буданд, хондаму дар ҳайрат мондам. Ин бонуи қаламвар ин қадар масоҳати фарохи донишу бинишу зехну идроку маърифат доранд, ки аз ситоиш афзун аст. Ба Шаҳна-

возчон гуфтам, ки маро бо дӯсти маҷозият Кибриёбону рӯ ба рӯ кун. Ин ошноӣ чӣ басте рӯзҳои маъмулии маро ба ид бадал кардааст.

Кибриёбону боре як мошин гулҳои урдибиҳиштиро ба-рои нишондан ба ҳавлии мо овардаанд. Ҳоло ҳам як-ду буттае аз он анбуҳ дар ин боғи беҳумоюн зиндагии ғарибона доранд. Кибриёбону бонуи аржангофаринанд. Ба ин маънӣ, ки чун мусаввири зебониғар ба дунё менигаранду ҳар ашӯро, ки мавриди назарашон гардид, бо латифтарин овезаҳо меороянд. Масалан, вақте ки як баста қандро дар қоғази одӣ ба касе манзур мекунад ё дар як қуттии мучаллои нигорин, муҳтаво як аст, аммо ангезаву бардошт якгуна нест. Зебӣ ҳамеша руҳи одамро тасхир мекунад. Ман низ Кибриёбонуи монихилқатро як тарроҳу мусаввиру ороишгару дизайнеру нақшбанди чирадаст меонам, ки дили инсонҳоро бо зебӣ васл мекунанд.

Ман аз Кибриёбону басте ҳадиҳои нодире бебаҳо гирифтаам. Воқеан, арзишу баҳои он армуғонҳоро то ҳанӯз наметонам ва аммо бадтар аз ҳама, ҳоло ҳам баҳои ин дӯстиро наметонам, баҳои меҳро, баҳои иродатро, баҳои ошноӣ муҳаббатро. Баҳои он риштаи нафисеро, ки байни дили ману дили ӯ Худованди корсоз танидааст. Агар Кибриёбону як шахсияти начиби руҳонӣ ва гирифтори ишқи раббонӣ намебуданд, магар мо бо ҳам меомедам. Магар ҳадию армуғонҳое аз қабиле амволу коло метавонист меҳри моро истехком бахшад. Магар радду бадали чанд хуруфу пурсу посухҳои маъмуливу муқаррарӣ метавонист дилҳои моро хеш кунад. Магар омаду рафту зангу тамосу мулоқоту иртиботи мусалсал метавонист дар силсилаи меҳр муҳри ҷовидон ниҳад?! Ба андешаи ман, қавитарин пайванд пайванди фазои ботинии инсонҳост, ки дилҳои ҳамнаво якдигарро дарёб мекунанд ва ба ҳузури ҳам ниёз меоваранд. Дилҳое, ки бо бирешими муҳаббат ба ҳам васл шудаанд. Ҳазрати Ҳофиз мегӯяд ки:

*Чоми чаҳоннамост замири мунири дӯст,
Изҳори эҳтиёҷи худ он ҷо чӣ ҳоҷат аст.*

Ман агар сад сафҳаи дигар инчунин хуруфро пушти ҳам чинам, боз ҳам як нуктаро мукаррар мекунам. Ин нуктаро, ки ҷойгоҳи Кибриёбону дар маснади дили ман басте мукаррам аст ва ин гоҳу мақом поянда бод.

Ҳоло ба ақиб менигараму кӯдакии гулгардонро мебинам. Кӯдакии ширину маъсуми духтаракони чилкокулро, ки маҳаллаҳои Масчиди Сурху Пахтакори шаҳри Хучандро сафо медод. Ва ҷавонӣ низ ончост. Ҷавонӣ бо субҳҳои офтобовезу шомҳои ситорабандаш, бо лаҳзоти пуртаҷаллову хуштанину хушхирому хушгвораш. Ва давоми ҷавонӣ низ пушти сари мост: Бо шебу фарозу печу ҳаму зеру бамҳои бе-охираш...

Ҳоло офтоб андак-андак ба нишеби уфуқ меамад. Мо ҳам ба як фасли ноошно расидаем. Ба фасле, ки одам бештар ба қафо менигараду камтар ба пеш. Аммо ҳазор шукр, ки пирумунӣ Кибриёбонуву Ғаниҳон Тӯрапаччо парвонаҳои саодат чарх мезананд. Парвонаҳои хушбахт – яъне, қатор - қатор набераҳои ширин ҳар лаҳза муждаи идомаи ҳаёт мебахшанд. 3 шахписари қавиандому таҳамтанруҳ падару модарро дар ихотаи меҳру навозиш печидаанд. Арӯсонӣ дилбару дилошно Кибриёбонуро пуштвонаву ёру ёвари худ медонанд. Ва шумори зиёди хоҳарону дӯстону ошноёну хешону пайвандон, ки мисли ман Кибриёбонуро дар пешгоҳи дил ҷо додаанд.

Имтиҳонҳову озмоишҳо чехраи дӯстро бештар рӯнамо мекунад. Ва ман ҳам дар мудҳиштарин марҳалаи умрам дарёфтам, ки хоҳарбонуи ман, бо он ки зоҳиран як хонуми ноздонаи оростаи фарангигаро ба назар мерасанд, аслан инсонанд, ки ҳар лаҳза ба муҳаббати Аллоҳ паноҳ мебаранд ва ба ҷуз ризои Ёву хушнудии Ё кору пиндори дигарро на-меписанданд. Аз ин сифоти ситудай Кибриёбону, барҳақ, ки тоза огаҳ шудам. Дӯсти ман оинаест, ки тоза ба тоза ҷавҳарнамо мешавад. Аз Ҷаҳондори азал ҳамеша меҳоҳам, ки ин

оинаи мучалло ҳаргиз зангор набандад ва имрӯзу фардову ҳамеша мушашаъ бимонад бо тасвири саодату зебой, нишоту фархундагӣ, пирӯзиву беҳрӯзӣ, бо тасвири кибриёии муҳаббат!

Соли 2024

ДАР ПЕШГОҲИ ДИЛ

Худованд дар сарнавишти баъзе аз афрод ончунон муҳри ғам меғузорад, ки аз чандин мафоҳими қаблан хеш пайванд бигсаланду бегона шаванд ва ин мафоҳим: чашну иду суруру нишот, табрику шодбод, фараҳу саодат ва амсоли инҳост. Дареғо, ки ман низ дар ҳамин зовия қарор дорам ва аммо меандешам, ки агар бо таҳниятӣ муборақбод бегона гаштам, вале аз он азизоне, ки аз азал бо аҳли дудаву хонадон ва бо дилу ҷони ман хешованд будаанд, магар мешавад худро бурид. Ин азизон ҳамеша дар пешгоҳи дили ман муқарраму мутабаррик будаанд ва ҳолиё низ дар ҳамин мақоми хучаста пояндаанд. Устои соҳибиззату покхилқати мо, забоншиноси маъруфи кишвар, мусташриқи тавоноӣ номвар Нуруллоҳ-хон Ғиёсов дар ҳамин ҳалқаанд. Устод аз ҷониби модарӣ аз аҳли ақрабони хонавори мо маҳсуб мешаванд ва меҳри сухану сеҳри сухану ҷазбаи сухан кайҳост, ки дилҳои моро бештар аз пештар хешованд кардааст.

Устод бо он ки бисёр орому камҳарфанд ва бо адабу назокату иззат ба ҳуруфи дигарон гӯш медиҳанд, аммо масоҳати бузурги кайҳонӣ доранд. Аз рӯзгори ҷавонӣ эшон бо рағбати бузург ба омӯзиши осори илмиву адабии нобиғогони олам пардохтанд ва дар ин ҷода тӯшаи гаронқимат андӯхтанд. Дарвоқеъ, ҳатто дар миёни удабову уламо ҳам бисёр нестанд нафароне, ки бо вусъат аз адабиёти ҷаҳон мутабаҳхир гарданд ва тавони баррасиву мубодилаи андешаву ковишу пажӯҳиш ва мубоҳисаву муколамаро бо адабшиносону арабшиносони Маҷрику Мағриб дошта бошанд. Устод бо истиқлоли фикрии хос ва неруву тавони азими фитратӣ ба арсаи

арабшиносии тоҷик омаданд ва осори арзишманд офариданд. Кулли рисолаҳову мақолаҳову кутуби гаронмои устод Нуруллоҳхон Ғиёсов чароғи фардонамои арабшиносони имрӯзу фардост, ки барои густариши пайвандҳои илмиву адабии ин ду миллати арҷманд ҷодаҳои навинро боз мекунанд.

Ёд дорам, ки соли қабл писарам Ҳумоюн, ки дар риштаи шарқшиносии Донишгоҳи давлатии Хуҷанд таҳсил мекард, бо сурур хабар дод, ки мавзуи тавсиянамудаи устод Ғиёсовро барои оғози пажӯҳиши илмӣ бисёр писандидааст: «Вожаҳои арабӣ дар шеваи мардуми Хуҷанд», номи мавзӯ чунин аст, -гуфт ӯ ва аз он пас ҳамеша бо тавачҷуҳ ба ҳуруфи ҳамагон гӯш мебуд ва дар хотираи телефонаш вожаҳои дарёфтаашро сабт мекард. Рӯзе гуфтам, ки ку бихон, гуфт: «Эътимеди (эътимод), сахари солеҳон, ассалому алайкум, хайр, ҷаннат, мӯрак (муборак), таварруқӣ (табаррук), маъқул, маълим (муаллим), мактаб, олим, одам, олам, очузкампир (ачуза), чинӣ, бамаънӣ, бефам (бефаҳм), ҳазил (ҳазл)... -Хеле калимоти аҷибро пайдо кардӣ, Ҳумоюнҷон. Давом деҳ, - гуфта будам ба ӯ. Ду фарзанди дигари мо – Шоҳона ва Шаҳнавоз низ Нуруллоҳхон Ғиёсов ва духтари давомафрӯзашон Фирӯзобону Нуруллоҳзодаро аз шумори омӯзгорони раҳнамуну иршодбахши худ медонанд.

Ин обонмоҳи заринрикоб, ки тақвим муждаи милод медиҳад, таманно меварзем, ки умри азизи устоду пайвандонашон мустадом ва умри осорашон ҷовидона бод. Он сон ки Ҳазрати Садри Хуҷандӣ мегӯяд:

*Ё Раб, ки ба номи дӯстонаш дорӣ
В - аз чашми бади ҳасм амонаш дорӣ.
Дони азал тӯӣ, ту донӣ, оре,
Он-ч, к-аз ҳама беҳ бувад, чунонаш дорӣ.*

Соли 2024

СИПОСНОМАҲО

ДУРУДУ СИПОСУ МУҲАББАТ

Ҳазор сипосу ташаккур ба шумо, ёрону меҳрубонони ман. Эҳсос мекунам, ки сипосу ташаккур ҳарфҳои бисёр маъмуливу камфурӯғу нотавонанд дар баробари муҳаббати азии шумо. Дар воқеъ:

*Ишқро бо чӣ тавонам пардохт,
Ки фақат ишқ ҷавоби ишқ аст.*

Сипосу ташаккур, ки Шумо муҳотаби ишқи маро шинохтед. Шинохтед, ки ҳар таронаи ман оинаест бо тасвири азизи худи шумо, яъне бо тимсоли хучастаи Инсон. Ман лаёқати он ҳама ҳуруфи шуморо надорам, аммо, «Нигоҳи дӯст ба ҷурми ман чӣ рутбаҳои малоҳат дод». Қурбони чашми соҳибназару дили зебонигари шумо, ки моро аз буда беҳ мебинад. Агар Алифбо ҳарфҳои садоноку ҳамсадо дошта бошад, алифбои дили моро ҳуруфи бесадост, ки шумо шунидеду пазируфтед.

Аз Худованди бузург ба мову шумо фурсатҳои мадиди фархунда мецоҳам, ки боз ҳам дар посгоҳи иродат содиқ бимонем ва барои миллати худ ва ақвоми башар армуғонҳои наҷиби руҳонӣ эҳдо намоем. Ба ҳамаи шумо, азизону анисони бузургҳиммати ман, бахти бедору пирӯзии пайдор орзу дорам.

*Эй ки вуҷудат чу дурр дар садафи олам аст,
Бош, ки аз буданат будани ман хуррам аст!*

5 уми ноябр соли 2016

*«Гар Худо додӣ маро понсад забон,
Гуфтаме шарҳи ту, эй ҷону ҷаҳон»* – омадааст дар «Маснавии Маънавӣ».

Салому дуруду сипос ба ҳамаи Шумо, пайвандону дилбандони азиз. Шарҳи ҳулусу муҳаббати ман ба унвони Шумо бисёр тӯлонист, аммо бо ҳамин вожаи «СИПОС» қатраякero аз дарёи ишқ бипазиред:

*Ҷоми ҷаҳоннамост, замири мунири дӯст,
Изҳори эҳтиёҷи худ он ҷо ҷи ҳоҷат аст.*

Барои муборакномаҳои милод миллион ташаккур. Ҳа-
меша саломату нусратманду пирӯзу сарафроз бошед!

Ҳаҷми дил

*Дили ман ҳаҷми аҷибе дорад,
Ки зи уқёнуси афлок бузург асту
зи як шабнам кам.
Дили ман мисли толори назироист
Аз барои муҳаббати
ҳаши тилиард одами олам.*

Бо муҳаббат Фарзонаи Шумо.
4 уми ноябри соли 2017

Салому дуруду сипос, ёрону меҳрубонони азиз! Наврӯз
башорати сабзи Муншии азал ба нишонии шумост:

*Бале, барои будан зи нав баҳона дорам,
Яке ҳамин, ки фардо баҳори дигар ояд.*

Зиндагии шумо пуропур аз баҳонаҳои ширину сабабҳои
зебо бод!

*Ҳанӯз ҳастаму аз ҳастиям аҷаб дорам,
Хушо, ки ҳастиву бар ҳастиям сабаб дорам.*

Сабаби ҳанӯз зистани мову ошиқ будани мову сухан
мавзун кардани мо, шумоед, ҳабибони азиз. Шумоед, ки ба
дилҳои ҳазорсолаи мо боз ҳам завқи тапишу муждаи офари-
ниш мебахшад. Баски бузургтарин армуғони раббонӣ Саодат
аст, дар ин Наврӯзи ҷонафрӯзу ҷаҳонафрӯз ба яқояки шумо
хитоб мекунем:

*Наврӯз шуд, ба сабзаву себарга рӯ кунем,
Сини саломатии Туру орзу кунем.*

Орзуи мост, ки шуморо ҳамеша Наврӯзсимова Наврӯз-
монова Наврӯзмаъно бинем!

Соли 2018

Саодати бузурги ман аст, ки яқояки шуморо дорам.
Шуморо, ки ҳузури азизатон дунёро саодатманд мекунад,
шуморо, ки саховати руҳатон рапқи ҳазор Ҳотам аст, шу-
моро, ки масоҳати муҳаббататон ҷонтасхир асту ҷаҳонтас-
хир. Ҳамд Ҳазрати Ҷонофаринро, ки маро шонси ҳуҷастае
додааст барои он ки ба нишони Шумо номаҳои муҳаббат
фиристам, садбораву ҳазорбора ҳамон се ҳарфи қадиму на-
вину ҷовидонро бароятон муқаррар намоям, ҳамон себар-
гаи асрорро тоза ба тоза ба шодбоди шумо армуғон барам.
Сипос шуморо, ки нукси маро зебӣ мешиносед, ҳуруфи но-
комили маро мартабаи камол медиҳед, муҳаббати бебаёни
маро содиқона мепазиред. Сипос барои муборақномаҳои
азиз, барои муҳаббатномаҳои бемонанд, барои он ки меҳру
иродати ростини шумо ба дили ман милоди дигар ҳадя ме-
кунад:

*Имрӯзи ману ҳамешаи ман
Бошӣ, ба пареру пор савганд.
Бар ҳурмати шиқ зиндаам ман,
Савганд, ҳазор бор савганд!*

Фарзонаи шумо!
6 ноябри соли 2018

Дуруду сипосу табрик ба ҳамаи шумо, шаҳрвандони
дили ман! Табрик барои он ки шумо шаҳрванди қаламра-
ви муҳаббати моед. Ҳуҷанд барои ман, барҳақ, бисёр азиз
аст. Тоҷикистон – ин милодгоҳу тафарруҷгоҳи ҷовидон ба-
рои мову шумо азизтарин ҷойгоҳи дунёст! Аммо калимаи
«азиз» қудрату тавони бардошти муҳаббати моро надорад
ва ҳеҷ як вожаи дигар ҳам, зеро зарра наметавонад офтоб-

ро муаррифӣ кунад. Ва мо дар ҳар нуқоти олам, ки бошем,
ба Тоҷикистони худ рӯчуъ мекунем:

*Меҳри ту дар вучудаму шиқи ту дар дилам
Бо шир андарун шуду бо ҷон бадар шавад.*

Аммо ҳазор сипос ба қазовати шумо, ба он ки маро аз атласи ҷуғрофӣ берун мебинед, ба он ки марзу ҳудуди аслии маро на маҳаллеву мулкеву маконе, балки муҳаббатҳои шумо муайян мекунад. Сипос ба дидаҳои ҷонбину ҷаҳонбини шумо! Дар пешгоҳи дили ман ҳамеша муқаррам бошед!

28 уми сентябри 2019

Сипос Худованди Якторо, ки ба ман тариқи дӯстдориро омӯхт. Диле бахшид, ки аз ранҷи халқ об шаваду аз шодии халқ бол занад.

*Як забон дорам, ҳамон ҳам мункасир
Дар ҳиҷолат аз ту, эй донои сир
Гар Худо додӣ маро понсад забон,
Гуфтаме шарҳи ту, эй ҷону ҷаҳон.*

Шарҳи муҳаббати ман ба яқояки шумо достони дароз аст. Тафсири шукру сипоси ман ба унвони азизи шумо дарозтар аз он, аммо агар он ҳамаро рӯйи суфра як-як бигзорем, боз ҳам кифоят нест:

*На Лайлоям, ки Маҷнуни шумоям,
На дирузам, ки акнуни шумоям.
Ба подоши муҳаббатҳои содиқ
Чӣ пардозам, ки маҷнун шумоям.*

Маро фақат ба унвони фарроше шиносед, ки бо ин рутбаам ифтихор мекунам: фарроше, ки бо ҷорӯби ғайб (қалам) гарду ҷангу кинаву наҳсу ғуборро меҳоҳад аз дилҳо бирубад, ҷонҳоро ҷолоиш диҳад, руҳҳоро бо сабоҳати субҳ ош-

ноӣ дихад, фикрҳоро мутаҳҳар созаду дилҳоро ба истиқболи муҳаббат омода намояд. Ҳамаи шумо вурудномаи ҷовидон ба баҳорхонаву нигорхонаи дили ман ёфтаед, ки макдама-тон мукаррам бод. Ман касеям аз қаламрави тирамоҳу обон, аммо ҳамин саодатро ҳам дорам, ки баҳорро, яъне инсонҳои наврӯзсимову наврӯзмаънову наврӯзмоноро, яъне шуморо дӯст дораму дуруд гӯям:

*Обони маро баҳор кардӣ, хуш бош,
Ялдои маро наҳор кардӣ, хуш бош.
Хуш бош, ки ҷону дили зебоятро,
Бо ҷону дилам дучор кардӣ, хуш бош!*

4 уми ноябри 2019

ДУРУДУ СИПОСУ МУҲАББАТ

Ба Худованди якто, ки ба мову шумо ҳанӯз насиби ҳастӣ додааст: насиби дидану шунидану хуфтан, насиби нафас кашидану қадам задан, насиби дӯст доштан...

Ба ин рӯзи хуршедҷабини обонӣ, ки, хушбахтона, хабари баде дили маро нашикофт.

Ба ҳамаи шумо, Инсонҳои азизи зиндагонии ман, барои накӯиҳои бепардохт.

Барои саховати азими руҳатон, ки ин ҳама ҳуруфи но-дири иродату ихлосро чун сиккаҳои зарин аз сари ман нисор кардед.

Барои гулҳо, таронаҳо, армуғонҳои пурнишот, барои пайки шодбод.

Барои ин ки дили зебоятон хазинадори ҷовидони муҳаббатхост.

Барои он ки андешаҳои мунавваратон ҷаҳонро дубора ба самти рӯшноии ишқу имон мебарад.

Барои он ки ин ҳама муҳаббатро ман бояд як-як ба Шумо бармешуморидам, на шумо бар ман.

Барои он ки дуоҳои хайратон дар саҳттарин лаҳзоти зиндагӣ моро кути ҷон шуд.

Барои он ки бо ҳама чурму айбу иллатҳое, ки рӯзи нахуст дар сиришти ман ниҳодаанд, шумо боз маро мепазиреду мебахшеду шодбод мегӯед.

Барои он ки шумо мазҳари лутфу иноёти ростинед.

*Ман кӣ бошам, бар он хотири отир гузарам,
Лутфҳо мекунӣ, эй хоки дарат тоҷи сарам.*

Хоҳарбузургам гуфтанд, ки дар зодрузат чиро меҳоҳӣ, ки армуғон барам. Гуфтам: Саодати аҳли ҷаҳонро. Гуфтанд: Ҳадяи шоистатарин аст, аммо бурун аз салоҳияти мост, дар интиҳоби муҳотаб иштибоҳ кардаӣ. Оре, муҳотаби ҷовидони ман Худованди бузург аст, ки бо ҷорӯби ғайб дарду ранҷу оризаҳоро аз ҷаҳон рӯбад, ба беморон муждаи шифо бахшад, ба дармондагон ҳодии роҳ расонад, ба мусофирон роиҳаи ҷонбахши ватан фириштад, ба тамоми ҳоҷатҳоҳон дари лутф боз намояд, ҳамаро дар ҳарири саодат печад. Ин ҳама алтофу армуғон меояд, вақте ки мо ҷону ҷаҳонро аз бадиву олудагӣ пок мекунем.

Бори дигар бо орзуи шодбахтии поянда ба қадамҳои шумо таъзим мекунам. Саодатмандам, ки ҳанӯз ба шумо шонси изҳори муҳаббат дорам:

*Азизам, ба номат салому муҳаббат,
Алайки саломат салому муҳаббат.
Ба ҳар лаҳзаи умри фархундаи ту
Ба субҳу ба шомат салому муҳаббат.
Ту дар тахти дилҳо ба шавкат нишастӣ,
Ба авҷи мақомат салому муҳаббат.
Аз ин дил, ки шӯру қиёмаш фурӯ шуд,
Ба шӯру қиёмат салому муҳаббат.
Туро сабку ойин, ки одамгароист,
Ба сабку маромат салому муҳаббат.
Дурудуду иродат ба дӯшу кунунат,
Ба фархундадавомат салому муҳаббат.
Ҳамеша, ҳамеша, ҳамеша, ҳамеша,*

*Ба номат, ба номат салому муҳаббат.
Бо қофилаҳои дуои хайр Фарзона*

3 ноябри 2020

Рӯзе, ки ман ҳаждаҳсола шудам, ҳамсабақам Норинисо маро бо як дугонаи дигарам ба меҳмонӣ ба манзилаш, ба деҳи муанбари Рӯмон даъват кард. Ҳавлии ӯ анористони зеб-бое буд, ки ҳар анораш чун ёкути офтоб таҷалло мезад. Дар канори ҳавлӣ модараш дар оташдони бобой палав ва дар танӯр фатир мепухтанд. Роиҳои машомафрӯзи нони гарм ҳавлиро фатҳ карда буд. Вақти рафтан модари Норинисо гуфтанд:

- Иноятҷон, имрӯз зодрӯзат будааст. Ин анорҳо ба ту тӯхфа ва як халта анорро ба ман тақдим намуданду дуоҳо карданд. Тамоми шукуҳи шаҳомати мелодрӯзи ман он буд, ки падару модару модаркалони дуогӯям дар канорам буданду ду хоҳарон аз ду шахри наздику дур барои табрик занг заданд ва ҳамсоиямон Тетя Сима бароям гулқанд оварда буд. Ҳоло фикр мекунам, ки он рӯзгор бисёр дорову соҳибнеъмат будам. Азизтарин инсонҳоро дар бар доштам. Ва як сарвати бузурге ҳам дар ихтиёрам буд: Ҷавонӣ! Дар баробари барномаҳои азими оянда қарор доштам ва дилам ба умеди рӯзҳои навине, ки ваъдаи саодат медоданд, ширин метапид.

Ва ҳоло ҳам хушбахтам, бо он ки ба ҷуз ду хоҳари дилбанд, он ҳам сарвати дӯширо аз даст додаам, бо он ки он анористони фурузонфару субҳи шомҳои файзгустар ва он инсонҳои начиби покгавҳарро дигарбора намебинам, аммо ба ҳаётам азизони дигар омаданд ва шумо ҳам дар ҳамин ҳалқаи мунавваред.

Мавлоно мегӯяд, ки:

*Гуфтам, ки қарибӣ кун бо ман, ки туро хешам,
Гуфто, ки набишносам ман хеш зи бегона.*

Барои дили ман касе бегона нест, аммо шумо, ки ин ҳама муҳаббатҳоро бо ҳиммату ҷуди ҳотамона бароям нисор кардед, хештаред. Намедонам, ҷавоби ин ҳама иродатномаҳоро бо чӣ пардозам. Ҳазор сипосу муҳаббату маъзарат барои меҳрҳои бепардохт. Худо ёру ёварон!

*Ба ёрон, ба ёрон, ба ёрон сипос,
Барои муҳаббат ҳазорон сипос.
Чӣ гулномаҳое диловезу ноб,
Ба гулмуждаву гулнигорон сипос.
Агар охири тирамах ҳам, ки ҳаст,
Ба ин рӯзи аввалбаҳорон сипос.
Ду қосид фиристод аз осмон,
Ба Халлоқи хуршеду борон сипос.
Ба дилёбии мо ишобидаанд,
Ба дамсозу фурсатшуморон сипос.
Дар ойини ёриву ҳамбастагӣ
Ба пояндаву устуворон сипос.
Ҳазорон ҳазор, аз адад беиштар
Зи мо бар ҳама дӯстдорон сипос!*

5 уми ноябри соли 2022

Азизонам, ҳазорон сипос барои он ки бо ман гиристед. Ҳазор узр, ки ба шумо ба ҷои ҳарфи муҳаббат шикваҳое аз мусибат мекунам. Ҳазор шукр, ки дили мачруҳамро боз ба тапиш меҳонед. Ва ман ручуъ мекунам:

– Худоё, Худовандо, ба решҳо марҳам, ба дардҳо даво, ба дилҳо умед, ба интизорон пайки хуш, ба гунаҳкорон фурсати тавба, ба бегуноҳон озодаӣ, ба харобаҳо ободаӣ, ба ҳақгузорон матонати поянда, ба ғарибон Ватан, ба ҷангистон муждаи сулҳ, ба Ғазза навиди оромиш, ба Ҳирот эҳёи дигарбора, ба пирон қуввату қудрати нав, ба кӯдакон умри дарози босаодат, ба аҳли Ватан ҳамдиливу ҳамгарой, ба ҳама, ба ҳама, ба ҳама фахундагии ҷовидонро фирист. Худоё, офто-

би маро гирифтиву ҷаҳонро бароям торикистон кардӣ. Аз фазли Ҳумоюни ҳидоятбахш, ки омаданаш анвор буду рафтанааш асрор, маро ҳам заррае эҳдо кун ва аммо дигар ба ҳеҷ бандаат инчунин имтиҳонро раво набин. Худоё, ба гуноҳи мо мангар, ба раҳмати Худ бингар! Ба халқи азизи ман ин ҷаҳону он ҷаҳонро хуш гардон.

То абад дӯстдору дуоғуи шумоям. Фарзона.

4 уми ноябри 2023

ЁДНОМАХО

МУАЗЗАМА АҲМАДОВА

*Само бугзе ба дил дорад, ҳаво абрист, меборад,
Дилам гамгин, сарам вазнин, намедонам, чӣ мефорад...
Фазои шахр хоколуд, рӯзи хокборон аст,
Ту гӯӣ дар ғами фарзонагон хоке ба сар дорад...*

Ин байтҳоро апаи Муаззама чун ояти дили худ ва дард-номаи халқаш ба такрор меҳонд. Шаби абролуди Душанбе, чанорони урёни фасли сармо, боди ғариб ва ман ўро мешунидем. Эӣ сафедорони симинпайкар, магар шумо ҳам ўро мешунидед? Эӣ рӯдаки ношикебои Исфара, магар ту ҳам ашку хандаҳои духтаратро мешунидӣ? Ҳамонеро, ки турову чумлаи олавро дӯст медошт ва дар ҳикояҳои дилнавозаш ситоишатон мекард?!

Ў шояд сарнавишти талхи худро эҳсос менамуд. Шояд медонист, ки як рӯзи хузнангези барфӣ бо ҷаҳони мову шумо падруд мегӯяд. Ва васияташ ногуфта, дарду шодияш нонавишта, субҳи бахташ нодамида мемонад...

«Фарзонабону, бароят ашъори Нодирпурро мефиристам. Хону ҳифз кун», – навишта буд апаи Муаззама дар мактубе. Ў маро ба олами Нодирпур раҳнамой кард. Ҳамеша асарҳои аҷибтаринро аз ҳама пеш меҳонд ва маро низ ҳидоят мекард. Аз он китобҳо ва аз ҳуди зиндагӣ ӯ ҳама дам ҷӯи покӣ буд. Воқеан, ҳудаи низ ба фаришта мемонд. Гумон мекунам, ки худфурӯшиву бегонапарварӣ, ҳабисиву ҷоҳилии баъзе кӯрдилҳо, ки бар ҷашми ҳақиқат хок мепошиданд, ўро куштанд.

Дар муддати ду сола, ки Муаззама Аҳмадоваро мешунидам, қарину ҳамдилаш будам ва аз розу ниёзаш огоҳӣ доштам, дарёфтам, ки инсон ва нависандаест нотақрор. Ҳуди ӯ ва офаридаҳои низ беолоишу покиза буданд чун ҷӯйбори хушроиҳои рустгоҳаш – деҳи Қалъачаи Мазор.

Дар дафтари расмҳои ӯ гули зарди хушкидае мадфун буд. Пурсидам: «Чӣ гулест?» Гуфт: «Гули муқаддас аст, ки инсонӣ азизе ба ман бахшида. Вале афсӯс, рамзи ҷудоист...»

Апаи Муаззама! Имрӯз ту ҳам шабеҳи он гули зардӣ.

Магар ҳазони туро он азиз медонад?

Ману ӯ ҳар ҳафта ба ҳам занг мезадем. Ин бор ҳам занги пайвастаи телефони байнишаҳрӣ дили хомӯширо шикаст. Вале ба ҷойи овози ширини апаи Муаззама садои гиряолуде хабари марги ӯро расонд...

Он шаби сиёҳ тори мӯйи ман сафед шуд. Дар олами хобҳои ман он шаб соҳиби аспӣ сафеде то ҷовидон, то ҷовидонаҳо мерафт...

1988

МУҶАССАМАИ ҲИКМАТ

Марги пири ҳақимони ин куҳандиёр, матлаи анвор ва маҳзани асрори ин покбум устод Сотим Улуғзода ханҷаре буд, ки ба ҷони миллат зад. Ин марг салои тавҳид буд ба гӯши гарони мо, эй ҳамватан! Салои васл буд, ки моро ба ҳам меҳонд. Ба фардое меҳонд, ки ҷонҳоямон дигарбора оҳанги ошноӣ созанд ва бо ҳам ватани афтодари шикастабандӣ кунем. Фикр мекунам, ки устод Улуғзода муҷассамаи шаҳомати фарҳанги форсӣ буданд. Хатти ҷабинашон гӯё номаи таърихи Аҷам буд аз аҳди Каюмарс то имрӯз. Ман дар он ҷабини фурузонфар яштҳои Абасторо меҳондам ва сафар мекардам ба он рӯзгорони мунир, ки Рӯдакӣ «Бӯйи ҷӯи Мӯлиён» месурӯд, Фирдавсӣ Рустамро ба наҷоти Бежан мебард, Сино нӯшдори дарди башарро меёфт. Ба ҷашмиҳои устод медидаму меғуфтам:

Эй ҷашмат уқёнуси шодоби тафаккур,

Ё шахри ормони берун зи тасаввур.

Ё ҷиллаҳонае, ки дар он ду бузургмард –

Мавлои Руми Шамс ба тоат нишастаанд...

Нахустин рӯзи дидор бо устод Улуғзода 6 июни соли 1987 дар ёдам барқ мезанад. Устод бо исрор хоҳиш карданд, ки барояшон чанд шеъре хонам, аммо забонам баста ва сарам аз бори хиҷолат шикаста буд. Пеши салобати чунин абармарде, ки фарру шукӯҳи ниёкони маро дар вучодаш ҳифз мекунад, пеши фурутани бузургворонаш, ки нисбате дорад бо нобиғагони фарҳанги Аҷам (ба онҳое, ки руҳашон то фалак-ул-афлок рафтаву боз худро дар хамаи як кӯча пиндоштаанд) чӣ метавон гуфт? Бародарам Сафар Абдуллоҳ ба ҷойи ман манзумаҳои ҳақири дафтарамро пеши устод меҳонд ва ман чун мӯрчае, ки пеши Сулаймон пойи малах тухфа бурдааст, шармсор будам. Ҳаройина устод хомӯшии маро бахшиданд ва фотеҳаи некашон бароям шамъи муш-килкушо гардид.

Баҳори соли дигар дар Хучанд, дар манзили мо менишастем ва аз дарёи ҳикмати устод Улуғзода қатраҳо меҷидем. Он рӯз устод Улуғзода романи «Фирдавсӣ»-ро ба ман тухфа карданд ва андарунаш ин ҳуруфро дар ниҳояти ғулув арза фармуданд: «Ба шоираи нодира, ки ба яқин шеърро дер ё зуд ҷаҳон хоҳад набишт – Фарзона тақдим кардам».

Ман дар умрам як рӯзи хучастаро ёд мекунам, ки оғӯшам пури гул буд. Дар хонаи адибони Душанбе Рӯзи шеър доштем ва ман бо дӯстонам корвони гулро ба хонаи устод Улуғзода бурдем. Он рӯз ҳам ман дидам, ки устод мучассамаи ҳикматанд, ки ҳама гулҳои олам ба побӯсашон истодааст.

Устод чандин бор ба унвони ман номаҳое навишта буданд, ки хутути якеи ин муборакномаро бо замиаи ман, ки иборат аз ҳазор узр аст (ба вачҳи он ки хонандаи азиз маро маддоҳи худ напиндорад), ин ҷо меорам: «Иноятҷони азизамро салом ва ҳурмат. Соли нав муборак! 20 барги гули хушбӯй – «Двадцать лепестков» (номи китоб) ҳамроҳи табрикномаи солинавиатон расид, таппаккур. Хоҳони сао-

датмандии мудоми шумо ва мунтазири шеърҳои нави ҷонбахшатон дар соли нав – Улуғзода. Соли 1990». Устод бо он бузургии рӯдворона назари илтифот доштанд ба ҳар қатраи ҳақир. Шояд бар қасд ҳарфи ситоиш мегуфтанд, ки аз ҳеч то баҳо расем.

Солиёни охир ман ҳамеша орзу мекардам, ки ба дастбӯси он азиз расам ва ҳарфи меҳр гӯям. Аммо дарегу дард, ки ба навъе «қатораҳо фалачу роҳи осмон баста» буд ва он ҳуруфи муҳаббат даруни сина хуфта монд. Имрӯз ман ба руҳи он бузургвор сураи «Алҳамд» меҳонам ва мегӯям:

*Ҳама ҳалқа-ҳалқа оҳам, ки шикаста дар гулӯям,
Ҳама мӯя-мӯя ашкам, ки ғами туро бимӯям.
Ба тавоф дер кардам, ки гузаит корвонат,
Нашикаста ормонам, ки шикастаорзуям.*

Соли 1997

ЭЙ ЁДҲОИ ГАРМУ ЧАРОҒОН

Мо, ҳафтсолагон бо вучуди кӯчак, ки ларзанда дар баробари шукуҳи Фардо буд, сафкашон ба дабистон дохил шудем ва аз долони барҳаво сӯйи нахустин синфхона қадам задем. Гоҳе ки аз паҳлуи ойинаи бузурги дабистон мегузаистем, ман ба ойина нигаҳ кардам ва бо тамошои тасвири наҳифам эҳсоси ҳақорат намудам. Қоматам аз ҳама кӯтоҳтар, чашмҳоям аз ҳама бузургтар ва тарҳам дар назарам музҳик намуда буд. Ҳисси беғонагӣ ва ҳаросеро, ки дар баробари зиндагонии нав доштам, садои меҳрубону навозишпрези муаллимаи фариштаҳӯии мо – Муҳаббатҷон Раҳимова барҳам зад. Он кас нафаре буданд, ки дар тамоми ҳуҷайраҳояшон меҳрубониву нармӣ тақсим шудааст. Вучуди маъсумашон гӯё ба ин дунё мутааллиқ набуд ва аз вучуди бадӣ ҳабаб надошт. Ман он касрову кӯдакии азизамро ҳамвора аз пушти ҳарири хотираҳо садо мезанам.

Роҳи мактаби мо (мактаби рақами 16), ки дар паҳлуи истоғи бузурги мошинҳо – автовокзал қарор дошт, нуқтаи

равуои инсонҳои гуна-гуна ва маркази гирудору савдо буд. Шояд бад-ин боис он шӯру ҳаёҳу дар вучуди мо низ нишаста буд. Мо ашӯлагӯён кӯчаро ба сар бардошта сӯйи дабистон мерафтем ва ҳамсабақони шӯхам бо дидани сагчае ё гунчишки мачруҳе дарсро аз ёд мебурданд ва бо чон-варакҳо буданро муҳимтар меҳисобиданд. Меваи ягон дарахт аз мо чон ба саломат намебурд, шишаи ягон манзил ҳам, деворе набуд, ки танаш нақши моро нашиносад, девонаи пеши мактаб (ки то имрӯз мегардад) бо дидани мо бо чунуну ваҳшати даҳчанд мегурехт. Вақте ки мо ба мактаб оҳанпора мекашондем, кӯчаҳо аз хароши оҳан нолиш мекарданд, аммо чӣ қадар хушбахт буданд. Чӣ хушбахт аст кӯчае, ки танини гомҳои кӯдаконро мешунавад ва фариштазор мешавад. Ман матлаи эҷодро аз ҳамон рӯзҳои булӯрӣ дарёфтаам:

*... Чӣ зебо буд фасли сода буданҳо,
Ба боли нонамои орзуҳои нишастанҳо,
Ба фардои аҷибе меҳр бастанҳо...*

Мо, духтаракони ҳамсабақ, кокулони ҳамдигарро мешуморидем ва завқ мебурдем, ки шумори онҳо садтост ё бештар. Дар он кокулҳои абрешимӣ содагӣ шаъшаа мезад. Аммо, инак, дер нест, ки дар сари ҳам торҳои сафедро шуморем.

Мо ҳамарӯза ба мактаб дафтари хотира мебурдем ва шеърҳои содаеро барои ҳамдигар менавиштем. Дафтари гулҳо доштем, дафтари аксҳои ҳунаrpешагони синамо, дафтари таронаҳои ширин. Дар танаффусҳои ними ҳамсинфон партаро чун духул мезаданд (партаҳоеро, ки тобистон ҳудашон бо ҳавсала ранг карда буданд), ними дигар мерақсиданд, зеро рақсу тарона ва шодиву ҳаёҳу барои мо чун меваи мамнуъ ширин буд. Устодон моро коҳиш медоданд, вале бисе гарму самимӣ дӯст медоштанд. Онҳо бо вучуди мунавварашон ба зиндагонии мо ворид шуда буданд ва мо

мепиндоштем, ки ҳеч гоҳ ҳастии азизашон аз ҳалқаи ҳаёти мо хориҷ нахоҳад шуд. Раҳбари синфи мо – Марҳаматбонуи Ҳабибуллоҳ, ки аз мо фақат ёздаҳ сол бузургтар буданд, моро дар ҳарири муҳаббат мепечиданд. Бо мо будан барояшон таахҳуд ва масъулият набуд, Ишқ буд! Дар тамоми ҳаракоташон самимият, ростиву покизагӣ ва маърифат хонда мешуд, ки бо ҷазабот моро сӯйи худ мекашид. Нақши азизи он кас дар зиндагонии мо нақши фаръӣ нест, нуқтаи маркази паргор аст, ки бо гузашти вақт, хушбахтона, рӯшантар мешавад. Вақте ки ман аз дабистон ёд мекунам, номи чандин устодон дар хотирам барқ мезанад: Домуллоҷонов, Отабоев, Болтуев, Мирсаидова, Мирсаидов, Очилова, Тоҷибоева, Турсунова, Маҳмудова, Акрамова, Юнусова, Ҳакимов, Масайдов, Камолова, Баҳриева, Азимов... Метарсам, ки ин номгӯро идома диҳам, ба нуқта намерасам ва шояд дар ин миёна номи азизе фаромӯш мешавад. Ин нафарони худнисор, ки дар ниҳояти фурутаниву шикастанафсӣ мезистанд, бо гуфтору пиндору кирдори худ мафҳуми «Имон»-ро ба мо муаррифӣ мекарданд.

Рӯзе муаллимаи таълими меҳнат толибаеро барои беадабӣ як шапотӣ зад ва ӯ мувозинатро гум карду афтод. Баъди лаҳзае фарёдаш мактабро меларзонд. Мудири устонаи мактаб Шарифҷон Болтуев, ки инсони мушфиқ ва довари адлу ҳақиқат буд, аз муаллима асли ҳол пурсид. Муаллима шарҳи воқеа мегуфт ва ҳамсабақонам дар атрофаш ҳалқа баста буданд. Ӯ аз ғояти ҳаяҷон чандинбора таъкид мекард, ки он духтаракро оҳиста задааст ва барои аёнӣ ба рӯйи ман, ки он ҷо ҳозир будам, як силии саҳт зад. Аз чашми ҳайрони ман барқ ҷаҳид ва чехраам аз ғояти дард сӯзиш кард. Ин ягона зарбае буд, ки ман дар даҳ соли таҳсил дар анбони хотира дорам. Болтуев муаллимаро шояд барои насиҳат ба дафтари худ бурд ва баъди лаҳзае муаллимаи коҳишшунуда бо чехраи хичил ба ҳолпурсии ман омад.

...Ман ҳанӯз кӯлборамро боз накардаам. Он чи мегӯям, ғубори беруни кӯлбор аст. Ман мехоҳам рӯзе ба оғӯши хотираҳо равам, мактаби азизамро, ки имрӯз чашни 10-солагӣ дорад, дар пиндорам мучаддад созам, устодони дилбандамро дубора насиби ҷавонӣ диҳам, дӯстони ҳамсабақамро ба назди дарахте барам, ки дар танаш нақшест: Б + Ш = Лубоф, ба он рӯзгори мунире, ки кӯдакии мо дар як даст қуттии яхмоси чак-чакон ва дар дасти дигар кифи куҳна сӯйи мактаб медавид. Ин шеър як бардошти содаи ман аст аз он замони бадеъ:

*Ман рӯшан аз ҳаёли шумоям,
Эй рӯзҳои хуррами гулбандӣ –
эй фасли сабз будан!
Эй шохсори хушбахт
дар маҳфили мақоми мургакони баҳор.
Эй кӯчаҳои рӯфтаву эй ҷӯйбори ойинабандон,
Эй богҳои баҳравар аз нози богбон,
Эй бомдодҳои саодат, ки ходимони маҳал чор
мезаданд:
«Оиш наҳор!»
ва падарҳои мо
вуҷуди ҷавони худро
ба маҷрои субҳ
мебурданд.
Эй роҳи ошно, ки зи ту пар-паракон мерафтем
Аввал ба боғи тифлон,
баъдан ба дабистон,
баъд бар донишгоҳ.
Баъд...
Баъд... намедонам.
Бар роҳҳои шебу фарозе, ки Зиндагӣ ном дорад.
Ин замон низ аз ту мегузарам.
Дилам он нест, ки буд.
Чехраам низ дигар чехраи пешин нест.*

*Дар ман имрӯз дигар хандаи фарвардин нест.
Аммо ҳанӯз ҳам
ман рӯшан аз ҳаёли шумоям.
Эй ёдҳои гарму чарогон!
Эй дӯстони дури дабистон!
Эй устоди ман, ки саропо савобу марҳаматӣ!
Ман ҳеҷ гаҳ бузург нахоҳам шуд.
Ман ҳеҷ гаҳ фаротар аз ин роҳи кӯдакӣ
наметавонам рафт.*

Соли 1998

ПАДРУДИ ОФТОБ

Устоди бузургвори ман! Ин сайёраи ятим, ин ҷаҳони бепарастор, ин лаҳзаҳои бесаодат, ин миллати гафлатпа-
ноҳ ва ин мани дилшикаста бе ту буданро чӣ сон таҳам-
мул кунем. Бе касе ки вучуди мунаввараш гилҳову дилҳову
қандилҳову маҳфилҳоро офтобӣ мекард, бе касе ки ҳузури
азизаш ба зиндагонии пучи мо маъно мебахшид, бе касе
ки садои шаффофаш дар фазои мо рехта ва ҷонҳои мурдаи
моро ангехта буд. Он зинда рафт ва ин мурдаҳо монданд.
Охир, ин хок бад-ин сардиву дарундорӣ чӣ гуна ҳадяи
Илоҳиро, он шоҳкори бебадалро, он яғонаву бемасалро,
он туфони ишқро хомӯш мекунад. Магар он растухези ҷо-
видон хомӯш мешавад?! Эй устод, эй армуғони азал, эй бе-
назири улвӣ, эй содаву заминиву одӣ! Бе ту будан чист, ме-
донӣ? Ту аз ин дард беҳабарӣ, ҷунонки осмонӣ аз илми
марг беҳабаранд.

Дар вучуду суруди устод Лоик чизе маснӯӣ набуд. Агар ӯ
мехост фарёд занад, фарёд мезад. Барояш фарқ намекард, ки
ин ҷо биёбон аст ё анҷумани вакилон. Агар мехост дашном
диҳад, дашном медод бе он ки андешад, ки ин шоҳ аст ё гадо.
Агар мехост май нӯшад, менӯшид ва аз ҷашми Худову халқ
пинҳон наменӯшид, ҳамеша ҷун нуктаи паргор дар назаргоҳи
ҳама қарор дошт. Баъзе афрод шояд барои он менӯшанд, ки

аз ғами худашон андак раҳо шаванд, аммо дарду алами як миллат, дӯшбори замини замон ва тамоми башар дар дӯши устод Лоиқ буд.

Рӯзе бо ҳавопаймо ба Душанбе меомадем. Як ҳамсафари мақомдор хост пеши ҳамроҳон худнамои кунад. Бо ин умед ба устод гуфт:

– Устод Лоиқ, мо ҳам шеър медонем. Ва байти хуберо аз Бедил хонд. Ў хеле чашмдори аҳсану офарин буд, аммо ғайримунтазира чунин посух шунид:

– Донӣ, барои худат медонӣ, барои Лоиқ Шералӣ намедонӣ.

Агар як нафари маъсум бе ҳаёли худситоӣ он байтро ме-хонд, ҳатман истиқболи гарм медид.

Устод Лоиқ қомуси ҳақиқат ва фарҳанги муҳаббат буд. Агар касеро дӯст медошт, зиёда навозиш намекард ва ҳамд намехонд. Аммо аз камтарин ишораташ ва аз сукути чашмони мутафаккираш меҳраш пайдо буд. Вале агар аз ҳарфи касе хушаш намеомад, ҳатман ўро садама медод ва иштибоҳашро фош мегуфт.

Ман агар имрӯз маҳзуну ранҷурам, ба ҷуброни саодати дӯшин аст. Саодате, ки ба қадраш нарасидам ва осон раҳо кардам. Магар, ба тамомии он лаҳзоти зебӣ, ки бо падари бузург ва устоди бешабоҳатам ба сар бурдам, рашқи офоқ намеомад? Ёд бод он лаҳза, ки ман нахустин бор бо ҳамраҳони тозаҷавонам пирӯҳани ҳақир ба бар, содаву бепироя, бо шиддати бузурги эҳсос ангушт бар дари сардабири маҷаллаи «Садои Шарқ» задем ва шоири орзуҳо дар чашмам тулуъ кард. Ман чашмдори мучассамаи муҳташами ғуруру тафохур будам, аммо як инсони маъмулӣ бо вучуди одӣ ва ҳарфҳои бетилисм намудор шуд. Вале чӣ чашмоне дошт. Нигоҳи чашми умқпаймояш ҳафт осмонро пар задаву аз ҳафт дарё гузашта буд, ки чунин осон қафаси синаи моро шикаст ва дар дили мо нишаст. Ман он рӯз фаҳмидам, ки одӣ будан сифати нобиган аст ва нубуғ дар

далқи хоксорӣ паноҳ мебарад. Бузургӣ – сода будани муъ-
чизаҳост.

Устод ҳар бор, ки ба Хучанд меомад, рӯзҳову ҳафтаҳо дар манзили мо мондагор мешуд ва мо, хушбахтона, имкон меёфтем, ки аз суҳбатҳои хучастааш суд бардорем. Он ҳама лаҳзоти бихиштӣ, ки дар хидматаш будем, инак, унвони «ҳамеша» дорад ва он вучуди мутабаррик мафҳуми «ҷовидона»-ро комил мекунад. Чандин бор чун дӯстонам ба манзили мо меомаданд, медиданд, ки ман пирохани устодро уту мекунам, мегуфтанд:

– Фарзона, ту чомаҳои худатро уту намезанӣ, аҷаб ин ки либоси устодро дарзмол мекуӣ.

Ва ман мегуфтам:

– Эй нодонҳо! Устоддорио ёд гиред ва худситой мекардам: Ман барои устод ба фарози дарахт мебароям ва шохтут мечинам. Ман дар рӯзҳои бегазиви бечароӣ дар қумғони қадимии аҳди Дақёнус барои устод ҷой мечӯшонам (дар асл ин корро модарам анҷом медоданд), ман тамоми рӯзро масраф мекунам барои таҳияи гулқанди «Шабовез», ки устод онро намечашанд (Меғӯянд, бачам, ман шириниро хуш надорам), ман панҷараи хонаи хоби устодро боз мекунам ба субҳи нилуфарӣ, ки чун таронаҳои устод пур аз шамимаи нур аст. На, на, на, ман барои устод коре накардаам. Ман лаёқате надоштам, ки ба бузургиву меҳрубонии ӯ посух гӯям. Аслан, ман ҳазор сол бояд ба даргоҳи Худованд шукргузорӣ кунам, ки нобиғае чун Лоиқ маро фарзанд хонд ва инсони дили худ шинохт. Ӯ соатҳо бо ман дар дафтари кораш, дар идораи маҷаллаи «Садои Шарқ» менишаст ва ҷамоаҳои ибтидоии маро қалам мезад. Баъзан, ман густоҳӣ мекардам, ки «не, устод, мисраи ман бетағйир монад, охир ин ҷурм надорад», устод мегуфтанд:

– Ту, ки дарёро напаймуда бошӣ, соҳил ҳам дар назарат дарёст. Ту гунчишке нашав, ки дар кӯлмак оббозӣ кунад ва бо ҳамин қаноат варзад. Ту туфонро шинос.

Рӯзе устод ба мани туфонношинохта супориш дод: Ин мисраъро худат ислоҳ кун, ман сигор кашида меоям.

То омадани устод ман ба таҳлукаи бузург мисраи муносиб ҷустам, аммо нашуд, ҳарфҳое ба сарам меомаданд бисёр берангу бечарақа. Устод баргашту пурсид:

– Ҳа, навиштӣ?

Ман хомӯш интизори коҳиши устод истодам. Ё бо табас-сум дар ҳошияи варақи ман навишт:

*Ончунон нозукӣ, ки метарсам,
К-аз сигорам дилат фигор шавад.*

Ва бо ифтихори кӯдакона гуфт: «Дидӣ, устодат чӣ хел шоири зӯр аст?»

Ман дар ситоиши устод Лоиқ шеъре навишта будам бо унвони «Шоирхудо» ва дар тафаккури маҳдуди бистсолаи худ мутмаин будам, ки шеъри хубест. Вақте устод онро ме-хонд, ман бо фаҳру саодати беназир истиқболи шодонаашро интизор будам, аммо ӯ рӯйи он тарона хатти батлон заду гуфт:

– Намешавад, маънӣ надорад.

Ман фаҳмидам, ки як муҳаббати мучаррад бо он ки мояи ҳунар ва офариниш аст, шеърро комил намекунад, неруи азалие ҳам мебояд барои сухани собит гуфтан ва ҷаҳони шоиронаи худро боз кардан.

Устод ба як бор ҳарфҳои содаи маро пазируфт ва барои идомаи раҳ фотиҳаи нек дод. Ин пуштвонагии шоири беҳамто аз як дӯшизаии ҷавон, ки ҳанӯз ҷавҳараш нопайдост, чандин муҳаққиқону хонандагонро ба иштибоҳ андохта ва маҳву ҳайрон карда буд. Дар шумораи аввали маҷаллаи «Садои Шарқ», соли 1986 силсилаи ашъори ман бо сарсухани устод Лоиқ, ки «Ҷодае ба диёри одампарастӣ» ном дошт, чоп шуда буд ва чунин ҳарфҳо дошт: «... шоираи навқалам бо дили пур ба ҷаҳони шеъри Аҷам ворид хоҳад шуд. Дар шеъри нахустини ин гулчин байти хубе ҳаст:

*Дини ман оташпарастӣ не,
Дини ман одампарастӣ бод.*

Дар ин байт Фарзона мароми шоирии худро ибраз доштааст».

Дар посухи устод Лоиқ даймоҳи ҳамон сол, дар пленуми ИН Тоҷикистон адабиётшиноси дақиқназар Аҳмад Абдуллоев чунин суҳанронӣ карда буд: «Вактҳои охир шоираи навбаромаде бо номи Фарзона пайдо шудааст, ки шоирони номвари мо номи ӯро зиёд табл мезананд. Як шеъраш бо унвони «Одамони нек», ки мисраи «Дини ман одампарастӣ бод» дорад, хеле таърифу таҳсин шуд, аммо аслан шеъри заифу норасост».

Ман ба тасодуф дар он маҷлис ширкат доштам. Вақти танаффус чандин нафар ба ман барои танқид шуниданам тасалло медоданд. Дар он миёна устод Лоиқ ҳам. Ман гуфтам:

– Ин нафар айна ҳақиқатро гуфт ва нахост инсони ҷавон фирефтаи ситоишҳои беаҳал шавад. Ҳарфҳояш ҳарфҳои дили мананд. Равам, ба ӯ сипос гӯям?

– Одам мешӣ, бачем, – гуфт устод ва рафт...

Исми имрӯзани ман низ бо устод Лоиқ муртабит аст. Аслан, волидайн ба ман номи Иноят додаанд, ки бо вучуди калимаи арабӣ буданаш вожаи хушояндест ва шояд рӯзи аласт дар осмон ба ман рақам зада шудааст.

Аввалин ҷаҷомаҳои ман бо ҳамин ном мунташир шудаанд ва ман ҳаргиз ҳаёл намекардам, ки рӯзе ин исм фақат дар ҳалқаи хонаводагӣ боқӣ хоҳад монд. Дар рӯзгори донишҷӯиам бародар ва устои гиромиям Сафари Абдуллоҳ, ки он солиён муқими Маскав буд, ба ман телефон мекард ва мегуфт, ки Иноят исми музаккар аст, бояд номи латифи форсӣ ёбӣ ва номҳои хуштаркиbero пеш меовард: Симо, Дарё, Рухсона, Афсона, Фарзона, Фаришта. Аммо ман ҷавоб медодам: не, не, не!

Рӯзе дар донишгоҳ устои ҳидоятгарам Усмонҷон Ғаффорӣ маро бо номи Фарзона, ки дар рӯзномаи «Комсомоли

Тоҷикистон» (майи 1985) муаррифӣ шудааст, табрик гуфт. Ин таҳаввул бароям ғайримунтазира ва бидуни ризоият буд. Ба Маскав телефон кардам ва бо оҳанги ранҷиш аз бародарам пурсидам, ки ин чӣ номест? Магар ин исми бегона ба вучуди ман васлаи ночаспон нест? Ў посух дод, ки аз миёни ҷумла исмҳо устод Лоиқ «Фарзона»-ро пазируфтанд ва илова кард, ки магар мешавад ба фикри чунин нобиға муқовимат намуд? Ҳамин тариқа, ман номи Фарзонро чун ҳадяи шоирона ва бузургворонаи устод Лоиқ пазируфтам ва бо он ки ҳаргиз лаёқати ин мафҳумро надоштам, боз ҳам ин ном бо ҳастии ман пайванди ҷовидона ёфт.

Соли 1986 вақте устод Лоиқ Девони Кабирро ба ман дод, дар Хучанд кам касе чунин давлатманд буд. Ман девонро пеши чашмам боз кардам ва хондам:

*Донаи бечора будам зери хок,
Донаро дурдона кардӣ оқибат.*

Ҳоло ба худ меғӯям: Эй донаи дурдонанашуда! Хабарат ҳаст, ки дарёро бохтӣ. Он дарёи мутаҳҳарро, ки мавҷ бар ҳам заданаш соҳилнишинони мурдари таҳрики сабзи зиндагонӣ меод ва фазои фикри моро меполад:

*Ду раҳсозему раҳнаймо, ману дарё, ману дарё,
Ду ҳамроҳему ду танҳо, ману дарё, ману дарё.
Зи як сарчаиша меоям, як сарчаишаи кӯҳӣ,
Ба поёнҳо аз он боло, ману дарё, ману дарё.*

Устои бешабоҳати ман вом зи Мавлоно дошт. Дар тинати дарёияш шӯри Рӯдакиву Ҳофиз буд. Ў қофиласолоре буд, ки имрӯзиёро бо корвони муҳаббат то ниёкони бузург мебурд ва ба фардо раҳнамоӣ мекард. Ў ба гӯши ҷовидона сало мезад:

*Ало девони Ҳофиз, ҳофизам бошӣ зи ҳар марге,
Ало девони Мавлоно, маро ту зинда хоҳӣ дошт.*

Одамаконе ҳақир инкори комилонро бо таъбири Бедил нуқли маҷлис кардаанд. Шояд инон меҳоханд, ҳастии ночи-зашонро бо инкори бузургон тасдиқ кунанд ва худашонро дар чашми худашон сафед созанд. Аммо лаҳзаҳову мардумони лаҳзагӣ мегузаранд, бузургӣ боз мемонад. Устод Лоиқ бо иродат ва ҳулуси фузуда исми ниёкон ва муосирони арҷмандро ба забон меовард. Аммо навхостагону навапарон низ дар ихотаи лутфи ӯ мезистанд. Вагарна ман кӣ будам, ки устод ҳамеша маро ҳамроҳаш ба маҳфилҳо барад, китобҳо ҳадя кунад, борҳо ба гуселам барояд ба фурудгоҳи Душанбе, то ҳадде ки бо ман дохили ҳавопаймо шавад, баъд таркам кунад. Меҳрмоҳи соли 1995 мо бо аҳли хонавода ба Душанбе рафтем ва чанд рӯз дар манзили устод Осимӣ зистем. Як шаб то нимашаб устод Лоиқ бо мо нишаст ва хеле сармасту шӯрида буд, аммо вақти рафтан гуфт: «Ман соати шаши субҳ меоям, шуморо ба фурудгоҳ мебарам». Баъди рафташ мо бо устод Осимӣ хандидем, ки то субҳ се соати дигар ҳаст, Лоиқи сияҳмасти мо чӣ гуна бармегардад, бо ҳамин шои дигар аз хоб меҳезад. Аммо устод Лоиқ соати панҷуними субҳ, дар ҳоле ки мо ҳанӯз нимҳобу нимбедор будем, бо мошини писараш Диловарҷон омад тару тозаю шодоб, гӯё ҳаргиз дар ҳоли мастиву ташаннуч набудааст. Чунон ҷиддиву сипоҳу бесухану пуршаҳомат, ки Озарахш гуфт: – Устод, мо Лоиқи сармастро бештар дӯст медорем. – Воқеан, Озарахш ба устод Лоиқ муҳаббати беҳудуд дошт. Дар чашни арӯсии мо устод Лоиқ зарфҳои булӯрӣ ҳадя овард, соқии маҷлис шуд ва гуфт: «Домоди азиз, дили булӯрии духтари маро эҳтиёт кун». Баъди чанд фурсат он домоди азиз ба писари устод Лоиқ табдил ёфт ва ҳамеша дар хидмати ӯ буд. Агар устод дар беморхона бошад, ҳамарӯза ба дидораш мерафт, агар дар манзили мо бошад, нозбардораш мешуд ва агар устод иҷоза диҳад, сабтҳоеву наворҳое аз ӯ мебардошт.

Устод Лоиқ хурдодмоҳи соли 1996 аз сафари Ҷумҳурии Ислонии Эрон бо ҳавопаймои Тошканд баргашт ва чандин

рӯз дар Хучанд меҳмон шуд. Китоби тозааш «Дасти дуои модар» дар чопхонаи Донишгоҳи Исфаҳон мунташир шуда буд ва ду нусхаи онро бо чунин хутуте ба мо ҳадя дошт: Ба писарам Озарахш, ба духтарам Фарзона, аз мани ягона!

Оре, оре, Лоиқи ягонаи мо! Дигар Худованд тимсоли туро ба ин бузургиву фарру шукӯҳ таҷдид нахоҳад кард. Ва дигар касе нахоҳад гуфт:

*Кавдано! Баҳс баҳси Ирон нест,
Баҳси ман аз табори хеитан аст.
Оташи порсии ту – табхол,
Оташи порсии ман – Сухан аст!*

Магар он кавданҳо, ки мегуфтанд, Тоҷикистон имрӯз шоир надорад, намедонистанд, ки бо гил намешавад офтобро андова кард. Касе агар мегӯяд, ки масалан, Бағдод ё Исфаҳон ё Хучанд дарё надорад, чанд бебасар бовар мекунад. Аммо дарё дастафшон ба ин ҳарфҳои касиф бузургворона ба роҳи худ меравад, зеро медонад, ки буданаш ҳақиқати бетардид аст.

Баъди яке аз сафарҳои ба Ирон устод Лоиқ гуфт: Рӯзе дар манзили донишманди иронӣ Алии Кофӣ маҳфили шеър доштем, ки Симини Бехбаҳонӣ омад. Зани солхӯрдае буд қариб ҳафтодсола бо чехраи шикаставу маҳзун ва як ғазал хонд – панҷоҳсола шуд, дигар ғазал хонд – сиву панҷ сола шуд ва сеюмашро хонд – ҳаҷдаҳсола гардид ва мо ҳама маҳву шефтаи ӯ мондем. Неруи руҳонии ин хонум чунон дар саропояш партав зада буд, ки ҳама дар ихотаи ин зебӣ гирифтӣ омаданд.

Чехраи устод ҳам нури азали дошт, ки бо рабиши бузургаш ҳамаро парвона мекард. Устод ба иморати зохир чандон мутаваҷҷеҳ набуд. Бо ҳавсала мӯяшро шона намезад, гиребони сапедашро оҳар намедод, гарданбандҳои мучаллои нав ба нав намепошид, кафшашро лок намемолид. Дар сураш андак парешонии қаландарона буд, ки худаш ҳам иқро мекунд:

*Дар жанда даро як дам, то зиндадилон бинӣ,
Атлас бадар андозӣ, ҳамжанда шавӣ бо мо.
Чун дона шуд афканда, баррусту дарахте шуд,
То рамзи чунин ёбӣ, афканда шавӣ бо мо.*

Аммо устод медонист, ки бо ҳамин сару сурати таҳрирнаёфта ҳам, ки тимсоли бенамунаи зебоист, ки ҳамаро фатҳ мекунад. Магар, он ҳама оростагону нозанинон, ки дар кӯю барзан бешуморанд, дилҳои соҳибназаронро таҳрик медиҳанд?! Магар, миллион нафари хушгилу барозандаро мешавад бо Лоикӣ рустой ба мизон гузошт?!

Дар як суҳбати родиюӣ нависандаи тозақор Темури Зулфиқор гуфта буд: «Худованд ба ин хотир инсонҳои ази-зи моро мебарад, ки ҳақиқати маргро бовар кунем ва худро ба рафтан омода созем. Рафтан он қадар мусибати бузург нест, вақте медонӣ, ки пайвандону меҳрубонони ту дар он олам нишастаанд ва муҳаббат ҳам он қост». Руҳи устои дилбанди ман ҳоло шояд бо руҳи Ҳофизу Мавлавӣ ҳампарвоз аст ё шояд дар кӯҳи Чилмеҳроб бо модари бихиштияш суҳбат дорад. Шояд ханӯз дили нооромаш фарёди бефарёдрас мезанад ба гӯши кулфбастаи мо. Ай устои дарёии ман! Чӣ шабҳои нозанине буд, ки ту фарёд мезадӣ: Модар! Модар! Ва ба ёди он олиҳаи якто мегиристӣ. Як лаҳза пас рӯи ҳавлӣ рақс мекардӣ ва зиндагиро шукр мегузоридӣ. Як шаб таҳи дарахти себ менишастӣ, ки ба сарат як себ афтод, гуфтӣ:

– Ҳамин хел як рӯз марг маро ғофил мегузорад ва ба сарам меояд. Баъд, ҳамаи дардҳои маро, дардҳои ин мардуми бетолеро кӣ меғӯяд? Паёмҳои маро кӣ ба ояндагон мерасонад? Духтарам, ту фардо садои маро ба гӯши мардум расон.

Устои беҳамтои ман! Касе дӯшбори Лоикро нахоҳад бардошт ба ҷуз шеърҳои таҳамтанаш. Охир, шонаҳои нозуки мо мешиканад. Ту бори тамоми офок, бори заминро замон, бори афроду башарро дар тааххуд доштӣ. Коре, ки мо

мекунем, муҳаббати туро ба фардо бурдан аст, эй таронаи зебои абадият, эй дарёи раҳмат, эй кӯҳи побарҷо, эй шаҳиди худнисори миллат, эй ҳамосаи ишқи меҳан, эй донои розу ормонҳои мо, аё бузургу фанонопазири мо! Магар, сӯғи дили ман поён дорад, эй миллати бепир?! Ту истиқболу гусли бузургонро чӣ медонӣ? Магар хабарат ҳаст, ки Лоиқи якто рафт? Осмон хабар дорад, ки бугзе дар гулӯ хомӯш аст? Офтоб хабар дорад, ки он офтоби саодатпартави мо рафт? Замин хабар дорад, ки бе муҳаббати Лоиқ ятим мондааст? Тамоми аҷзои ҷаҳон хабар доранд, эй миллати фарзандбохта?! Ту ҳам хабар дорӣ? Туе, ки номи азизат дар лаб он ягона рафт. Мешунавӣ?!

*Баъди мурдан ҳам даруни гӯри тар ишқи маро
Хок медонад. Биё, бар хокдони ман биё!*

Соли 2000

ҲАЛҚАБАНДИ ЗИЁВУ ЗЕБОЙ

Устод Абдуллоҳҷон Сатторовро ними донишҷӯён Аҳу-рамаздо меномиданд, ними дигар Анграманиё ба ин хотир, ки эшон адабиёти қадим, ва хоса, «Авасто»-ро ба мо меомӯхтанд ва аз такрори он ду номи ғавқ хушашон меомад. Як чехраи хурмуздӣ доштанд бо мӯйи баланди нукрагини мусалсал, ки ба андомашон шаҳомати асотирий мебахшид ва дар он вучуди босалобат дили кӯдаконаро ҳифз мекарданд. Вақте ки ман нахустин бор он касро дар майдони пахтазори ноҳияи Зафаробод, ҳангоми сардори маъракаи пунбачинии факулта буданашон дидам ва устод нигоҳи ҷавҳаршикофашонро ба ман дӯхта буданд, дилам ваҳм қашида буд. Ҳанӯз шонздаҳ сол доштам ва аз шаҳомати фардо меҳаросидам. Ба худ гуфтам, ки ин одам бо чунин ҳайкали муҳташами виқор ҳатман шогирдонро зулм хоҳад кард ва, хушбахтона, баъдан маълум шуд, ки фикрам ботил будааст.

Устод дар ҳар гурӯҳ як нафар инсони мақбулро пазируфта буданд ва самти таваҷҷуҳашон ба ӯ бештар буд. Дар гурӯҳи мо низ ин гуна нафаре буд ва рӯзе устод ба ӯ гуфтанд:

– Духтар, ман ба ҳама супориш додам, ки то дарси дигар «Ҳачв дар ҳаққи Султон Маҳмуд»-ро ҳифз кунанд, аммо туро, ки дар озмуни «Бӯстон» машғул ҳастӣ, саросема намекунам. Ба ту як моҳ фурсат.

Дарси оянда устод шеърро аз мо мепурсиданд ва чун навбати ман омад, гуфтам:

– Муаллим, ман ҳам дар Бӯстон ширкат мекунам, барои ҳамин имрӯз омода нестам.

Муаллим маро бо насаби модарам мухотаб қарор дода борони хашму ғазаб бориданд:

– Хӯчибоева, гапи ман ба ту тааллуқ надошт. Ту ин қадар аз худ нарав. Бо ин танбалӣ ба кучо меравӣ ва боз як қофила ҳамин гуна ҳарфхоро бо забони русӣ (ҳаёл мекарданд, ки ман ҳам мисли тоҷикони навгаро забони модариро намефаҳмам) қатор чиданд.

Ман, ки дар хонавода ва дар мактаби миёна як нафари нозпарвард будам, бо шунидани он таънаҳо чунон алам кашидам, ки дар даҳ дақиқаи танаффус он ҳачви оламошӯбро ҳифз кардам ва баъди танаффус гуфтам:

– Иҷозат диҳед, ман шеъри Фирдавсиро хонам?

Устод бо ҳайрат ба ман нигоҳ карданд ва ризоят доданд:

– Хон!

Ман он ҳачви дарозро ба тамои ҳифз гуфтам ва вақте ки мактаи шеърро хондам, гиря гулӯямро гирифт. Касеро меомдам, ки бузургтарин ғоҷиҳои руҳро аз сар мегузаронад.

Он рӯз ҳам гузашт ва ҳамоно нимаҷаб, соати 1 телефон зангӯла зад:

– Духтар, ман ҳарчанд мекунам, хобам намебарад, – аз он сӯйи сим садои гиряолуди устод меомад, – ту чӣ қувваи ниҳоние дорӣ, ки одамро азоб медиҳад. Гуфтам, ними шаб бошад ҳам рақами телефонатро ёфта аз ту узн мепурсам, ва-

гарна мумкин аст то субҳ сактаи дил шавам ва гӯшакро гузоштанд.

Аслан, чойи таъзир набуд. Муаллим шогирдро барҳақ танбеҳ дода буданд, аммо ба ҳаdde маъсуму беғубору нозукписанд буданд, ки бори андак коҳишу маломатро чун гуноҳи бузург меҳостанд аз дӯши худ барандозанд.

Баъди он воқеа устод ба ман чунон муносибат мекарданд, ки мурид ба пираш. Ман ба эшон гуфтам, ки маро мунфаил накумед ва мақоми шогирдиву устодиро иваз насозед, аммо он кас ба сиришти кӯдаконаи худ содиқ монданд.

Боре дар рӯзи милодам, ки вақти пахтачинӣ буд, барои донишҷӯён суфраи ҷашн кушоданд ва худашон анвои ғизо таҳия карданд (воқеъан, таббохи хунаrmанд буданд). Ҳеҷ парво надоштанд, ки ба хотири як донишҷӯи одӣ ин ҳама хидмату эҳтиром мегузоранд.

Рӯзе хоҳиш карданд:

– Намедонам, боз чӣ қадар умр мебинам. Аммо беосор омадану рафтан алам мекунад. Шунидам, ки ту шеър менавиштаӣ. Дар бораи ман ҳам чанд байте навис.

Ман ҷавоб додам, ки як навқалами навоғоз чи ҳарфи мондагор метавонад гӯяд, вале хоҳиши устодро иҷро кардам. Афсӯс, ки он нусхаи яғонаро, ки аз назари ҳунариву суварӣ ҳатман бояд пуриштибоҳ бошад, ба эшон ҳадя намудам ва ҳоло байте дар бисоти хотира надорам. Аммо медонам, ки Абдуллоҳҷон Сатторов худ шабеҳи шеър буданд. Як нафари рӯшану румантику ҳаёлпарвару зариф, ки бо ҳузурашон маҳфилҳо фуруғистон мешуд, ханда бол мебаровард, баҳор шаъшаа мезад. Мо, шогирдон, баҳусус, ба дарсҳои он кас омадани нозиронро бо унвони «комиссиё» дӯст медоштем, зеро устод ҳар бор мавзуи ҷадвалиро раҳо мекарданду достони «Юсуф ва Зулайхо»-ро мегузаштанд. Он кас чунон гирифтори он дoston буданд, ки агар дар як сол даҳ бор ҳам ба ин мавзуъ рӯчуъ мекарданд, боз тозаву номукаррар менамуд.

Муаллим ҳамеша намозгузори бузургони миллат буданд. Баҳори соли 1998 устои бузурги насри муосир Сотим Улуғзода ба Хучанд ташриф оварда буданд. Абдуллоҳҷон Сатторов, ки бо устод Улуғзода дӯстӣ ва хулуси чандинсола доштанд, барои истикболашон ба фурудгоҳ баромада буданд ва дар он сафари бобақо ҳамарӯза маҳраму хидматгузори эшон буданд. Баъди пешвоз муаллим Абдуллоҳҷон Сатторов устод Улуғзодаро бо ҳамроҳонашон ба манзили худ барои субҳона даъват карданд. Аслан, он кас ният доштанд, ки як мавқеи дигар, масалан, зуҳр ё шом меҳмони арҷмандро пазиroy кунанд, аммо чун диданд, ки барномаи мизбонони расмӣ матраҳ нест, зимомро ба даст гирифтанд. Он рӯз бидуни ягон омодагии қаблӣ муаллим суфраи бихиштӣ оростанд. Ҳамсарашон – муаллимаи хушрӯз Раънобону Самадова кадбонуи беназир буданд, ки дар фурсати кӯтоҳ беҳтарин ғизоҳоро таҳия намуданд. Аммо маро на ғизо, балки маърифати меҳмондорӣ ва завқи асолатшиносии мизбонон тасхир кард. Чи дастурхони нафиси гулдӯзие буд, ки тахайюлҳоро парвоз меод, чи ҷумчаву чанголҳои Заринқӯб бо тасовири шарқиву фарангӣ, чи зарфҳои назаррабои бешабехе, ки тимсолашонро кам дидаем.

– Ин шоҳқори аз кучо пайдо кардед, – пурсидам аз муаллима ва ба табақчаи чун барги гул нозуку мунаққаш, ки дар болоиш финҷони қаҳва, ки шояд ба ҳаҷми ду қошук об ғунҷоиш дошт, меистод, ишорат кардам. – Ҳатто ҷопунҳо ҳам ин навъ зебӣ офарида наметавонанд.

– Муаллиаматон ёфта оварданд, – бо ифтихор ҷавоб доданд кадбонуи хона.

– Кош, ҳар тоҷик ҳамин гуна руҳи зебопазиру завқи нодир дошта бошад, – гуфтанд устод Улуғзода, – ва худаи ҳам дар анбуҳи офаридаҳои зиндагӣ кунанд.

Воқеан, муаллим Сатторов парастандаи беҳамтои зебӣ буданд. Он кас бо руҳи нимафарангиву нимаховарӣ ба кулли бонувон ва, хоса, ба бонуи худ Раънохон Самадова

эҳтирому муҳаббати осмонӣ доштанд. Ҳатто ҳамаи дар танаффусҳои кӯтоҳ ҳам ба манзили худ, ки дар он сӯи кӯча, тақрибан сад қадам дуртар аз бинои факулта буд, телефон мекарданду кӯдакона ҳисобот меоданд:

– Раънохон? Ин ман! Як дарсамро тамои кардам, ҳоло ба дуомаш меадам. Бо домлло Тошматову Зикриёев суҳбат карда нишаста будем, гуфтам, як ҳоли Шуморо пурсам ва ба духтарони коргузор, ки дар гирду пеш машғули кори худ буданд, табассуми беғуноҳона меамуданд.

Устод ба ҳамсари худ чу ба нодиртарин эҷози Худованд, ки зеби осорхона аст, боэҳтиёту муҳаббат муносибат мекарданд ва ҳама умр дар поси садоқат монданд.

Ҳар инсон куллиёти бузургест, ки аз он чизе бояд бардошт ва чизе дигарро фурӯ бояд бигзошт. Ман як нафари саодатмандам, ки аз ҳузури чунин инсонҳои хушаста, ки аз рӯи шумор фазилатхояшон бар ҷумхояшон ғолибият ёфтааст, баҳра бурдам. Дареғам меояд, ки як осмон муҳаббатро, ки муаллим ба дунёву одамхояш доштанд, ба ҳокдон бурданд. Ва, кош, ин ҳуруфи очизонаи ман, ки ранги меҳру иродат дорад, чун гули шамъдонӣ фазои руҳашонро муанбар кунад ва ба ояндагон гӯяд, ки идомаи мунаввари рафтагон бошанд.

Соли 2002

МАЪВОИ МУНАВВАР

Нағз дар ёд дорам, ки ҳафт сол муқаддам ҳуруфи муфассалеро дар бобати нигоҳи бародари фарҳангустарамон, номзоди илмҳои суҳаншиносӣ Акрамали Ҳасанзода ба осори устод Лоиқ Шерали нигошта будам, аммо бо таассуф дарёфтам, ки он навишта гум шудааст. Он навишта гум шудааст, аммо меҳру иродату ҳулуи гарму беғуруби ману шумо ба ин муҳотаби шариф боқист. Бо ин нафаре, ки наҷибтарин, суҳудатарин, барғузидатарин фазоилро дар сиришту фитраташ ойинадорӣ мекард. Ба ин нафаре, ки илми дилёбиву меҳрубониро чун ҳадяи ладунӣ бидуни омӯзишу андӯзиш аз ниёко-

наш мерос гирифта буд ва бо самимияту ҷаззобияти рабоянда дилҳои ҳамагонро фатҳ менамуд. Воқеан, дар бисоташ ҳамин як матоъро дошт. Матои муҳаббатро ва онро раҳорах ба аҳли миллату меҳан, ба обу хоки аҷдодӣ, ба боғҳои атрғардони Искодару рӯди риндмашраби Варзоб, ба Хучанду Самарқанду Бухоро, ба ҳама одаму олам, ба мову шумо нисор мекард. Рӯзгоре барномае таҳия карда буд бо унвони «Ҷоми Ҷам» ва дилаш, дили ошиқонаву орифонаву риндонаву тундҷӯшаш монои Ҷоми Ҷам буд, ки ҳар ҷузъи оламу чун тафарруҷҳои ишқ мешинохт. Бо таъсиси рӯзномаи «Тоҷикони дунё» тасмим гирифт, ки фарри гумшудаи шоҳ Ҷамшедро ба имрӯзиёни бепарво дубора баргардонад. Ба маснавии «Ҷоми Ҷам»-и Авҳадии Мароғайӣ рӯй оварданааш низ бо он далел буд, ки ҷони пӯёш, ки чун ҷонҳои мову шумо пур аз тасдику инкор асту раҳ ба раҳ иштибоҳҳову тавбаҳо кардааст, меҳост ба асли ҳақиқат раҳ кушояд. Мо медонем, ки гоҳе меҳрҳову сидқҳо дар андаруни инсон зиндагонии поянда надоранд, балки лағжандаву мирандаву ноустуворанд. Аммо меҳри Акрамали Ҳасанзода ба кулли инсонҳо ва, хоса, ба бузургони миллату меҳан қиёмативу безавол буд. Ҷавонони солҳои ҳаштодум устодон Лоиқ, Бозор ва Гулрухсорро пешвои пуштвонаи худ медонистанд ва бо убури даҳсолаҳо дар андешаву пиндори ин насл тағйиру таҳаввулоте падида омад, ки вобаста ба гароишҳои сиёсӣ мазҳабиву ҷуғрофиву тақвимӣ муҳаббати пешин ё яқсамт шуд ё қадре коста гардид. Аммо Акрамали Ҳасанзода то нафаси бозпасин бо муҳаббати молломол ашъори устод Лоикро ба самъу басари башоратхоҳон мерасонид, бо меҳри бегазанд номи устод Бозор Собирро ба забон меовард, аз дуру наздик пар-парон ба шодбоди устод Гулрухсор мешитобид. Ў ба ҳаде шефтаву ҷонбохтаи ашъори Лоиқ буд, ки дар пешгоҳи ҳар сафҳаи рӯзномаи «Тоҷикони дунё» унвони китобҳои устодро сарлавҳ мегузошт: «Сари сабз», «Резаборон», «Марди роҳ», «Варақи санг», «Хонаи чашм», «Хонаи дил», «Офтобборон»...

Бештарини одамҳое, ки мо ҳамарӯза бархурд мекунем, дастуриву коҳилнамову камҳавсалаанд, аммо Акрамалии навофару тозанавиду ибтикорманди мо бо андешаҳои чади-ду барномаҳои пурмояву маърифатафрӯзаш дар гӯши дилҳои хуфтаву беталипу беорзу паёнай зангӯлаи бедорӣ мезад.

Рӯзе ӯ ба ман ҷавонмардеву писари наврасеро ошно намуда гуфт:

– Бародарам Курбоналӣ бо писарашон Лочин.

Баъди суҳбат бо ин азизон ва бо фарзандону пайвандони бародарам Акрамалӣ дарёфтам, ки фарҳанги зотиву назока-ти хосу диловариву маорифи ботинии аҳли ин хонавода ирси аҷдодист.

Тирамоҳи соли 1998, дар рӯзҳои разми манҳуси Маҳ-муди Худойбердӣ мардуми ваҳшатзадаи Хучанд ба чор сӯй мегурехтанд ва аз асли воқеа беиттилоъ монда буданд. Баъ-ди танаффуси панчрӯза дар ойинаи нилгун намоён шудани чехраи Акрамалӣ Ҳасанзода барои халқ паёми бозгашти ра-фоҳу оромиш ва сулҳу саодат буд. Симои гурди шерафкане, ки бе фикри амну осоиш худро ба арсаи хатар зада буд ва аз даруни гулӯлаборон мардумро башорати наҷот мерасонид.

Ва, инак, рафтани Акрамалии мо ҳам муждаи омадани дигарбораи ӯст. Ӯст, ки тоза ба тоза ба саломи ман меояду мегӯяд: – Хоҳарҷонакам!

Бо ҳамон меҳри бешикасту реҳт, бо ҳамон ихлоси по-янда, бо ҳамон маъсумии тифлонаву салобати зебо, бо ҳа-мон фарру шукӯҳу шавкати тоҷикона. Ва ман ҳам ба руҳи шарифаш дуо мебахшаму аз умқи бекаронаҳо садои муфар-реҳашро мешунавам:

*Маро дунё нахоҳад кушт, то дунёи дил дорам,
Маро дарё нахоҳад бурд, то дарёи дил дорам.
Агар маъвои ман кӯчад зи рӯйи хок зери хок,
Ба қасди марг дар ҳар синае маъвои дил дорам.*

Соли 2011

ШАМСИ САОДАТПАРТАВ

*Номае ба номи худ ва ба унвони кулли шогирдони
профессор Абдулманнони Насриддин*

*Ваҳ, ки ба як бор пароканда шуд,
Он чӣ ба умре бишуд андухта.
Дар дили Саъдист чароғи ғамат
Машъалае то абад афрӯхта.*

Агар бузургиву начобат омуктанӣ мебуд, аз ӯ меомӯхтем. Агар покиву шарофату сафои сиришту алтофи ботин, агар ҷавонмардиву ростиву якрӯй, агар меъроҷи руҳу сууди ҷонро имкони вом бардоштан буд, аз ӯ мебардоштем. Агар мумкин буд, ки одамиятро аз касе қарз бигирем, аз ӯ мегирифтем. Аммо ин ҳама тӯша, ки дар бисоташ фароҳам буд, зодаи фазли Аллоҳиву бардошти фитриву хиради ладунист, ки ба дигаре наметавон эҳдо кард.

Он чи дар ҳадди тавони мост, фақат ин аст, ки азамати ӯро бишиносем ва ба қудрати Фариди офаринанда шукру сипос гӯем. Ва дуо фириستم ба равони азизи ӯ, ба руҳи мутабаррики бародари муаззамамон, соҳибназари фарҳефтаи илму адабу фарҳанги тоҷик, ҳодии иршоди ҷумлаи навхостагону дурнавардон, садри судури маҳфили роздорону дилошноён устод Абдулманнони Насриддин!

Оре, мо метавонем кӯшишҳое дошта бошем барои ӯро шинохтан ва шабоҳате бо ӯ ёфтан. Бо кадом роҳ? Бо роҳи канорагирӣ аз маъсият, бо роҳи шукргузорӣ барои ҳар нафасу ҳар даму ҳар қадам, бо роҳи парҳез аз ғайбату бухтону гафофу томот, бо роҳи даст шустан аз ришваву пораву риёву кизб, бо роҳи ғусл додани нигоҳҳову дилҳову пиндорҳо бо анвори муҳаббат. Бо роҳи Инсон будан! «Бузургтарин ормони башарият инсон будан аст»-навишта буд доктор Алии Шариатӣ. Мусаввири азал ба мо комилтарин намунаи инсонро фиристод ва рушантарин мусаввараеро дар назар

гоҳи мо гузошт, то дар зехну андешаву ахлоку омоли худ бардоштҳое ҳосил кунем. Он нукта, ки омоли зотии инсон ғайриинтиқол аст, тасбит намеҳадад, аммо дар вучуди ҳар одам фазилатҳои шоидае ҳаст, ки бо ангежаву иршоди бузургон азамату тақвият меёбад. Он лаҳза, ки дар вучуди мо нияти хайр таваллуд мешавад, он лаҳзае, ки тасмими пурсавобе субҳи моро даркушоӣ мекунад, он лаҳза, ки дасти афтодаеро мебардорему дили маҷруҳеро мудово мекунем, он лаҳза, ки бар будани ҳақиқат имон меорем, дармеёбем, ки руҳи устод аз мо ризост ва бо ҳамон табассуми тифлонаи субхворааш ва бо ҳамон нигоҳи меҳр дар меҳри орифонааш моро шодбод меғӯяд. Бо ҳамон чашмоне, ки бо садоқати бекиёс ба Банӣ Одам менигаристанд. Бо ҳамон садое, ки дар шадидтарин лаҳзоти вомондагӣ моро башорати наҷот меод:

*Ҷаҳон зи шамси ту анвор чидааст, эй дуст,
Шарофати ту ба ман ҳам расидааст, эй дуст.
Ғулуғ нест, ки субҳи наҷоти сактараҳон
Аз он ҷабини мушаъшаъ дамидааст, эй дуст.*

Аллома Муртазо Мутаҳҳарӣ дар рисолааш «Инсони комил дар ислом» таъкид мекунад, ки «Мардонӣ бузург бузургворона ва ҳатто бештар аз ин табассум дар лаб хоҳанд рафт». Охири рӯзони ҳаёти устод Абдулманнон ин ҳуруфро тасдиқ мекунад, зеро ӯ бо иззату шарафу сарафрозӣ, бо руҳи фотеху музаффар, бо таҳамтаниву сабури, ки мояи хайрати ҳазрати Айюб буд, тамоми ранҷу оризаро ба худ пазируфт ва боре «оҳ» нагуфт.

15 мартӣ соли равон дар донишгоҳи тиҷорати Тоҷикистон маҳфили навбатии «Ганҷи сухан» баргузор гардид. Аммо он маҳфил, зоҳиран, маъмуливу суннатӣ буд, аслан охири маҳфиле буд, ки садри азизи мо Абдулманнон Насриддин онро барномарезиву зимомдорӣ мекард. Он рӯз дар оғози суханаш устод гуфт:

*Ба номи Худованди бахшандаи меҳрубон,
То ба мақсуд расидан корест,
Қосидон, дурии раҳ тӯморест.*

То ба Наврӯз расидан зимистони дарозро убури бояд кард ва дар ҳаёти мо низ зимистонҳои замҳарире доман густарда буд, ки ҳолиё бо марҳамати ҳазрати Кирдигор Наврӯзи ҷон-афрӯз чун «худохуди хушхабар аз тарфи Сабо боз омадааст». Ба шодбоди он мақдам ҷонҳои мо дигарбора пур аз тараш-шуҳи гарми зиндагонӣ шуд.

Устод дар кулли маҳовил бештар ҳуруфи илмиву маърифатӣ иброн мекард ва камтар каломи эҳсосӣ. Ин бор, ки муфассал ба Наврӯз рӯчу намуд, барои мо бештар рушан шуд, ки вучуди зандагироҳаш - ин тафариҳгоҳи зебои ишқу орзуҳо чӣ қадар бо умеди фардоҳои навоянда метапад.

Устод Абдулманнон дар бистари беморӣ ҳам чандин китобу рисолаву номаҳои таҳқиқӣ таълиф намуд, ки якеи онҳо баргузидаи ашъори Мавлонои Балх буд бо унвони «Бо корвони нур». Ва ҳоло корвони нури мо, ки бо худ ганҷи суҳану ҳизонаи маънӣ мебард, матои адлу инсофу муруват мекашонид, атласу дебои шеъру фарҳангу адаб дар анбон дошт, армуғони ишқро аз ҷон ба ҷон эҳдо менамуд, ҷодаи ҳаётро убури кардааст. Ва аммо роҳи ин қофилаи фурузонфар дар ҷодаи дигар аладдавом аст: дар ҷодаи дили мо, дар кишвари муҳаббати мо, дар хотираҳои машъалафрӯзи мо...

Нависандаи бузурги рус Иван Бунин тарҷумаи ҳоли кунини моро чунин иброн кардааст:

*Дар ҷаҳон
Ғуссаи марғу
ғаи бохтану ҳиҷрон нест,
То замоне, ки зиндааст дили мо,
муҳаббати мо,
ёдҳои беғуруби мо...*

«Набудан» мафҳумест, ки дар фарҳанги бузургон баъди маргашон низ ҳузур надорад. Устод Абдулманнон, ки умри Бӯалиро дид, барои илтиёми захмҳои чони мову рафъи иллатҳои руҳу равони мо ҳамеша пайкор мекард. Ӯ фазои руҳии шогирдону пайравону муридону маҷзубони фаровонашро бо ҷазаботу рабояндагиву қудрати азими ботинияш фатҳ карда буд ва паёпай дилҳои кохилро ба растохезҳои зебо мехонду ҷонҳои беангезаро ба худофариниву ифтитоҳҳои савоб. Такрори ин байти Мавлоноро дӯст медошт:

*Дӯст дорад ёр он ошуфтагӣ,
Кӯшиши беҳуда беҳ аз хуфтагӣ.*

Ман фақат чанд лаҳзотеро аз тақвими чандинсолаи хотиротам берун мекашам ва аз хонандаи адофаҳму рамзошно дархост месозам, ки аз як қатра тарҷумаи ҳоли дарёро бозхонад.

Ӯ аз соли дуҷоми таҳсил устои масъули гурӯҳи мо буд. Рӯзе барои дарёфти китобе ба манзилаш рафтам. Дидам, ки побараҳна андаруни обу гил асту хишт мерезад. Он вақт дар ҳайрат будам, ки чӣ сон инсоне бо чунин масоҳати кайҳонӣ гилкорӣ мекунад. Баъд, дарёфтам, ки бузургони олимашраб пой дар гил доранду даст дар домани фалаки атлас.

Як рӯзи шахрвармоҳи соли 1995 муаллим Абдулманнон устод Лоикро, ки аз Аврупо бо тариқи Тошканд ба Хучанд баргашта буд, ба меҳмонӣ хонд. Он шаб устод Лоик «Ҳофизнома»-и дучилдаи муҳаққиқи камназири эронӣ Баҳоуддини Хуррамшоҳиро бо чунин хуруф ба бародари мо биспурд:

-Ҳочибобо, (устод Лоик бо иродат ба ӯ чунин хитоб мекард) бо ин китобу муаллифаш пайвастагии ҷовидон меёбед.

(Дарвоқеъ, баъди чанд сол, устод Абдулманнон ва доктор Хуррамшоҳӣ ҳамдигарро дарёфтанд ва дар миёни ин ду кавкаби қутбнамо фазое пур аз хулусу гармиву меҳру қозиба рӯшанӣ густурд он сон ки Мавлоно ба Шамс рӯчу мекард:

*Чи пайванд аст ҷони ту ба ҷонам,
Ки ҳар чизе, ки андешиӣ, бидонам)*

Дар он меҳмонӣ саргарми суҳбат будем, ки ногоҳ дар тақ-тақ шуд ва мо Хосийяти Зарафшониро дидем.

– Толибҷонро мекофтам,–шарҳ дод ӯ. Модар гуфтанд, ки ба фалон суроға рав, пайдо мекунӣ. Шукр, ки устод Лоикро ҳам дидам.

– Шин, Хосиятҷон,–гуфтанд устод Лоик. – Акнун, ки омадӣ, тарона мехонӣ.–Ҳочибото, аҷаб коре шуд, ки соати даҳи шаб дар хонаи пешвои дину тариқат дафу чанг садо медахад.

– Бисёр нағз шуд-ҷавоб дод устод Абдулманнон. – Аммо ман як мусалмони одиям, на пешвои дин. Ман шефтаи зарофатҳои Шумоям, устод Лоик. Худованд Хосиятбонуро, ки оварда бошад, мо ба ҷуз шукру сипос чӣ мегӯем.

Устод Абдулманнон рӯзе бо ранчишу озурдагӣ гуфт:

– Як нафар ба падари донишҷӯи дугирифтае гуфтааст, ки Насриддинов пули имтиҳонро фақат бо воситаи ман мегиранд, аз дигаре намеситонанд. Ба ман фалон миқдор маблағ диҳед, масъаларо ҳал мекунам.

– Кӣ будааст он сияҳкор? – ба шӯр омадам ман.

– Номашро намегӯям, аммо ҷавобашро додам.

Албатта, силиву шапотии устод бо зарби сухан буд ва сифлагону фисқпешагону тираандешону тунукмоёгон ончунонки дузд аз моҳтобшаб метарсад, ҳамеша аз устод бим доштанд.

Рӯзе духтари ношиносе ба ҳузурам омаду гуфт:

– Устод Насриддинов ба ман баҳои ду гузоштанд. Ҳарчанд зориҳо кардам, шиносҳоро ба миён даровардам, ҳосиле нест. Охир, он кас на пул мегиранду на молу коло. Шунидам, ки сухани Шумо ба устод таъсире дорад. Ба ман ёрӣ диҳед.

– Чаро ду гирифтед?-пурсидам ман.

– Нав кӯдакдор шудаву се моҳи дароз дар беморхонаҳо табобат гирифтам. Аз ин рӯ, дар имтиҳон ҷавобҳоям сарсарӣ буд.

– Пас, Муаззамачон, – ба ӯ рӯй овардам ман, – ин супоришномаро гиреду баъди омода шудан ба наздам оед. Аввал ба ман имтиҳон месупоред.

Муаззама баъди як моҳ ҳозир шуд. Ҷадвали супоришно, ки дар он ҳифзи ашъори бузургон аз Одамушшуаро Рӯдакӣ то аллома Иқбол ва тавзеҳу тафсири осори эшон дарҷ гашта буд, куллан аз бар медонист. Ман ба ӯ гуфтам:

– Акнун ба пеши устод Абдулманнон раведо аз номи мо салом гӯед.

Баъди чанд соат садои болидаи Муаззама аз гӯшии телефон зангӯла зад:

-Ташаккур, баҳои нағз гирифтам. Шумо чиро дӯст медоред, ки бароятон ҳадя оварам?

-Як чиро дӯст медорам, ки ҳоло ба ман тухфа кардед. Шодиву фархундагиву кушоди мушқилҳоро. Аз ин бештар ҳадя наменпазірам.

Тариқи восита будани ман барои ҳоҷатмандон чунин буду тариқи ин воситаро пазируфтани устод Абдулманнон ҳам чунин.

Рӯзе устод, ки ҳафтае дар шолизор машғули кори зироат буд, ба манзили мо омад ва ду хорпушт овард.

-Барои дафъи мор хор овардам,-шарҳ дод ӯ. Тобистон дар ҳавлиҳои қадим ҳашарот бисёр мешавад, хорпуштро вазири мудофия гузоред.

Бале, заминӣ буд устои ҳикматомӯзи мо, ки вазъи ҳоли ҳама аҷзои табиатро: аҳволи наботу ҷамоду обу заминро ҷонваронро медонист ва ҳамзамон бо андешаҳои баринӣ сайри нуҳ фалак мекард.

Дўстнавозу одамшинос буд. Бо касе ки паймони ошноӣ мебаст, дигар қадаме вопас намениҳод ва ба ҳеҷ вачҳ сар аз он аҳд нампечид. Аҳдномаи ошноии бисёр касон ба муҳлати муайян аст, аммо хатти паймони меҳри ӯ барои як умр буд. Кам андар кам нафаре ҳаст дар ин дунёи сустпаймону тунукмеҳр, ки чун ӯ бо садоқати беҳилоф дар поси дўстӣ поянда бимонад: гоҳи афтодагӣ дили дўстро бардораду гоҳи болидагӣ ҳамнишоти ӯ бошад, аз чурми дўст бигзараду ҷон дар қадамгоҳи дўст густарад. Се сол қабл мо бо Толибҷон ба Аврупо сафар карда будем ва ҳар бор, ки ба хона занг мезадем, кудакон меғуфтанд:

-Имрӯз Абдулманнонтағоям ба хабаргирӣ омада буданд.

Дўстиву дўстниғаҳдорӣ ҳам ҳунари зотиву илми ладунист ва танҳо радону бихрадону покравону начибзодағоне чун ӯ ин илмро медонанду ин тариқатро пос медоранд.

Нимарӯзе ба манзили мо омад. Дар миёни кӯча мошини партовкашон қарор дошт ва ҳамсояҳо бо халтаву сатилҳои пуропур пеши мошин ҳалқа зада буданд. Устод Абдулманнон бо ҷустиву ҷобукӣ ба болои мошин баромад ва бори мардумро аз дасташон гирифт. Ҳамсояҳо намедонистанд, ки ин азизи ёрирасон, ин соҳибназари бисёр ҳам фурӯтану бисёр сарфароз олими оламгиру донишвари баландовозаест дар қаламрави Хуросон.

Ҳимматаш назир надошт. Такрори ин ҳадиси набавиро, дўст медошт: «Бо он ки хайри туро пазируфт, сипосманд ту бош, на пазирандаи хайри ту». Азбаски бо таъбири устод Лоиқ «зореи биринҷкор» буд, ҳамасола ба манзили мо биринҷ меовард. Аввалҳо, фикр мекардам, ки шояд ба се-чор нафар чунин лутф мекунад. Аммо на, даҳҳову садҳо нафар иброз мекарданд, ки эшон ҳам аз он неъмат шодкомаанд. Шогирдон бо сипос ёдовар мешаванд, ки устод дар рӯзгори

навпару навхона буданашон ва дар кулли мавридҳои дигар борҳо дар чайбашон пул гузоштааст.

Ҳатто чанд моҳ пеш аз падрудаш, ки дар қабзаи шадида дара азият мекашид, ба аёдати устои солмандаш ба шаҳри Истаравшан рафт. Шогирдаш Саидумрон Саидзода, ки ўро ҳамроҳӣ мекард, мегӯяд, ки ў ба муаллими афсурдаву ранҷур тўшае бурд, ки барои як сол кифоят мекунад. Агар касе аз хотамҳои ў (ки худ зиндагии мутаваассити безарку барқе дошт ва ба неъматҳои дунё дилбастагӣ зоҳир намекард) ҳарфе гӯяд, бисёр норизову нороҳат мешуд. Ҳамеша мекӯшид, ки омолаш маҳфӯз бошад ва, дарвоқеъ, нақӯиҳояш дар ҳақиқати ошнову ношно ба шумори нафаси ўст, ки диданиву шумурдани нест.

Ҳамсояҳои нақл мекунанд, ки ў дар маҳалла мисли дарахте буд, ки дар шоҳааш мурғи Ҳумо нишестан гузида ва ҳама дар паноҳи сояи он ҳумоюндарахт оромишӯ саодат доштанд. Оре, на танҳо ҳамсоягон, балки ҳама: модари олампаҳо ҳамсари маҳбӯб, фарзандону наберагони дилбанд, ошноёно ношиносон, як маҳалла, як шаҳр, як олам дил...

Ў «Тазкират-ул-авлиё»-и Шайх Аторро бисёр дӯст мебошад ва ҳикмати онро пайваста мукаддас мекард. Меғуфт, ки боре дар Миср хушксолӣ омадааст ва мардум дар талаби борон аз Зуннуни Мисрӣ мадад ҷустаанд. Ў зуд тарки шаҳр намудааст. Чун мардум сабаб пурсидаанд, гуфтааст, ки шаҳро бояд аз табоҳқорону маъсиятпешагон холи кард, баъд бори раҳмат меборад. Бад-ин далел ман аз шаҳр бурун рафтам.

Устод Абдулманнон ҳам ҳамеша худро такмили веросторӣ мекард, на дигаронро, ҳамвора бо худ ҷиҳод менамуд, на бо ғайр, паёпай ба худсозиву худгариву худофаринӣ мебардошт ва бо ин васила таҳарруку анғезаҳои ботиниро дар вучуди башоратпазирон бедор мекард.

Дар яке аз суҳбатҳои охиринаш ў бо дареғу таассуф гуфт:

– Ман дар вучуди худам таҷриба кардам ва дарёфтам, ки пайкари инсон чӣ қадар наҳиф будааст. Бо як зарбаи андак он чӣ ҳама умр андӯхта шуд, барбод меравад ва бо ҳавои

микрoзи қазo ин риштаи нoзук, ки қисми мoст, гусастa мешa-
вaд. Инояти бузурги Худовaнд аст, ки ин ҳaмa фурсaт мoрo
нигaҳдорӣ кaрд. Вa аммo дарeғи мo, ки бa микдoри боистaву
шoистa шукру сипoси Ёрo бa қo нaовaрдем.

Устoд, ки бo ин ҳaмa зухду тaқвoву порсoй инчунин сухa-
нон мегуфт вa аз нудрaти сучуди худ шикoят мекaрд, пaс, мo
бo ин aндешaҳoи лaғжaндaву дилқoи сустмexру тaсaввурқoи
нопoяндa чӣ мегӯем?

Рӯзи фaрқoм сaдoи шарифи фaрхундaфaрзaндaш Қoрӣ
Фaҳриддин шaмъи мунири мoрo дигaрбoрa дар мexрoб мe-
aфрӯхт. Aгaр Хoфиз аз дaвлaти шaмъи сaодaтпaртaв шукр-
гузoрӣ мекaрд, мo сипoс мегӯем Хoлиқeрo, ки фaрди oсмoни-
шaмсeрo бo нoми Абдулмaннoни Нaсриддин бa зиндaгии мo
фиристoдa:

*Рафтиву офтоб дигар офтоб нест,
Яъне фақат шaб асту кaсe рoҳёб нест.
Иршoдбaхиш чумлaи риндoну зoҳидoн
Он тoзасубҳи шaбкӯши рӯшaнхитoб нест.
Некӯтaрин нaмунаи Инсoн кӣ бӯд?-Ў!
Aнқoст он пaдидaи тинҳoн, уқoб нест.
Пушти тaбaссум аст гaми пaрдaпӯши мo,
Чун рӯнaмoи фoқиaи дил сaвoб нест.
Нaтвoн бa дaҳр гуфт, ки, эй мeҳмoнсaрo,
Ин бoр бaр ту oмaдaни мo ҳисoб нест.
Oмaд хaтeву муҳри дaбири aзaл дар ўст,
Ёрoи эътирoзу рoҳи интихoб нест.
Рафтиву нест мисли ту бeдoри зиндaдил,
Мoндему ҳeч мурдa чу мo гaрқи хoб нест.
Гaнҷур рaфту гaнҷи сухaн мoнд рaҳ бa рaҳ,
Мo кoҳилeму ҳaвсaлaе гaнҷкoб нест.
Пири мугoн гузaшту қaдaҳқo ҳaмa тихист,
Дaрдo, ки ин шарoб дигaр он шарoб нест.
Қaндили мoҳтoб шaбaфрӯзи гӯри туст,
Ҳaрчaнд мoҳрo дигaр он гунa тoб нест.*

*Дарёи ҷон зи бодия доман кашиду рафт,
Ку он диле, ки дар ғами ту об-об нест.
Дарётарини моиву дарётанини мо,
Чун ҷонат, эй бародари ҷон, ҷони ноб нест.
Бо осмон саволу ҷавобам тамом шуд,
Зеро ба як саволи бузургам ҷавоб нест.*

Соли 2011

ОҒОЗИ ДИГАРБОРА

*Яке омад ба ҷони мо ҳидоят,
Ҳидоят омад аз ӯ оят-оят.
Фақат тақ-тақ задан омӯз, эй дил,
Ки бинӣ боз дарҳои иноят.*

Бо он ки ҳама омаданҳову рафтанҳову шукуфтанҳову фу-
сурданҳову камол ёфтанҳову завол диданҳо шабеҳи ҳаманд,
зиндагии ҳеҷ кас иқтибоси зиндагии каси дигар нест. Барои
офтобу дарёву набот қоидаи одиву ҳақиқати мунташир аст
баъди мақтаъ ба матлаъ баргаштан, баъди хушкиву қоҳиш
боз шодоб шудан, баъди мурдан дубора сабзидан. Аммо ин-
сон бо он ки муҳотаби садои қудсӣ як ўст, хатти дигари ҳа-
ракат дорад, ки, мутаассифона, аз таҷаммул то таназзул аст.
Дар ҳамин маҷроии табиӣ мубодилаи фаслҳову мавсимҳо
чи иттифоқи ғайриинтизору начибест, ки инсоне ба ҷойи куҳ-
на шудан нав гардад, ба ҷойи занг бастан ҷавҳарнамо шавад,
ба ҷойи тунукмағз гардидан моявар бошад, ба ҷойи сарду бе-
фурӯғ шудан аз гудози дарун шарар гирад ва бо сулуке абадӣ
худро тоза офарад.

Рӯзгоре нафари солдидае аз хешовандонам ба ман гуфт:
«Аз ту хоҳиш мекунам, ки осонтарин шеъратро ба ман деҳ,
то ҳифз кунам». Ман ба ӯ таронаи «Гули зардолу мерезад»-ро
манзур карда будам. Чанде баъд чун бо он ҳамтабор рӯ ба рӯ
омадем, бо шиква иброз кард, ки дар се моҳ бо азият ними он
таронаро ба хотир пазируфтааст.

– Ту нағмаҳои пириро намедонӣ. Мағзам ба ҳадде хуш-кидааст, ки ҳасрат намудӯ, – ҳатто номи наберагонамро баъзан фаромӯш мекунам.

Мо борҳо чунин шикоятҳоро шунидаем ва чизе дар ин ҳуруф бароямон мучиби ҳайрат нест. Ҳайратангез он аст, ки устод Сайидмурод Ҳочиев дар ин марҳалаи зиндагии худ чи таҷрибаҳои бо нигоҳу ҳиссу тафаккур ва дарку ҳофизаи худ мекунанд.

Чи зилзилаи ниҳоние дили устодро аз мадор баркандааст, чи мадду ҷазри азиме соҳили хуфтаи андешаҳои фатҳ кардааст, чи пайке ба шодбоди ин замири интизор омадааст.

Дарду андуҳи шадид одамро ё чунунманд мекунад ё мутафаккир. Шодии бузург инсонро ё сармасту мағрур месозад ё хушёру шокир. Устод дар баробари озмоишҳои саҳти сарнавишт ҳамеша як сипар доштанд: Шукр! Бо ин сипар баре ранҷову азиятҳои сипардаанд ва, инак, бо сабки наву бо савти нав аз остонаи 75-солагии дуруд мегуянд.

Ман ҳанӯз дар синфи ҷаҳор меҳондам, ки муаллимаи забони русиямон Онаой Очилова чун китоби зебои мусаввар дар назарам боз шуданд. Ин бонуи хучасташамоил бо муҳаббати азим ба тадиси мо мепардохтанд ва бо адабу назокату меҳробонӣ дилҳои моро тасарруф карда буданд.

– Муаллима, Шумо кай арӯс мешавед? – пурсида буд як ҳамдарси густоҳам.

– Э балочае, – аз ҳаё сурх шуда буданд муаллима, – шукри Худо, ки фарзанди калониям қариб ҳамсоли туст.

Баъд фаҳмидем, ки ҳамсари муаллимаи маҳбуи мо устод Сайидмурод Ҳочиев будаанд. Банда саодати онро доштам, ки аз дарсҳои наҷиби ин ду азизи ҳамсару ҳамдил баҳра бардорам. Устод бисёр дилсупурдаву шефтаи кори худ буданд ва рисолати иҷтимоиро муҳимтарин қисмати зиндагонии худ мешинохтанд.

Ман бо иродату нишоти рӯшан аз даврони таҷрибаандузии ёд мекунам, ки устод бо шавқу ҳавсалаи беҳудуд ҳидо-

ятгари мо буданд. Ҳоло бо тавозуи хос мегӯянд, ки, инак, бо хидояти он ҳодии ягона ҳуруфи шогирдонро аз бар мекунам. Ин сухан ангезандаи хичолату инфиюли ман аст, зеро медонам, ки агар ба ҷойи назми такмилхоҳи имрӯзиён устод волаи ваҳиномаҳои Мавлонову Саъдиву Бедил (бешак, ин бузургон қибланамои устоданд) ва дигар мубашширони номвари мо мешуданд, чи растохезҳои зеботаре дар зиндагии руҳонияшон ба зухур меомад. Ҳоло ман, ки маҷнун иродатҳои устод Сайидмурод Ҳочизода ҳастам, орзу мекунам, ки ин марҳала низ барояшон фасли зебои ифтиҳон, фасли таҷаллои андеша, фасли сафои ботин ва милоди орзуҳои сабз бошад. Кош, дар тамоми пиндорашон муҳри Ҳурмузд ҷовидон монад ва бо саломату саодати бесактаву бемақтаъ бо пайвандонашон зиндагиро идома бахшоянд.

Яъне:

*Бе ҳеҷ истиора дайат нурбаҳор бод,
Пирӣ зи ҷӯши ҳиммати ту шармсор бод!*

Соли 2014

ҚОСИДИ СУБҲИ САФО

Одамон, аслан, хотираи кӯтоҳ доранд. Нафаронеро, ки дар зиндагиашон ҳузур намеварзанд, зуд фаромӯш мекунанд: хоса, нафарони рафтаеро, ки пушти пардаи вақт ғайб задаанд, зеро ба қавли Мавлоно:

*Андак-андак аз ҷаҳони ҳасту нест
Нестҳо рафтанду ҳастон мерасанд.*

Аммо магар тамоми рафтагон дар шумори нестҳоянд ва кулли мондагон дар ҳисоби ҳастҳоянд?

Инсонҳои истисноие ҳам дар зиндагии мо ҳастанд, ки баъди мафқуд шудан боз бо имрӯзиёну ояндагон ба будан идома мебахшанд. Албатта, ин ҳуруф ҳақиқати сода аст, ки бо далели мондагории инсонҳои фавқулҳад кайҳо собит шу-

дааст. Аммо дар як фурсати бисёр махдуду масдуд, ки фақат чаҳоряк аср аст, омадану табли ҳастӣ задану сухан офарида-ну дӯст доштану ҷовидон мондан кори саҳл нест. Сиву панҷ соли дароз Ворух аз ғами Некулзамони сабзмарг хунинчигар аст, сиву панҷ соли мадид кӯҳу пуштаҳову чашмаву рӯдҳо танини қадамҳои ўро ёд мекунанд, баҳорҳои навоянда чашмони зебонигару некӯпазири ўро меҷўянд, дарахтҳои қадраси деҳ паёми шодбоди ўро интизорӣ мекашанд, хешону пайвандон аз қаламрави ҳасрат берун намеоянд, падари азизаш (ёдаш ба хайр) то дами бозпасин дар хотираҳои дӯшин писари хунавараширо мучаддад менамуд, бародари бародаршиносу бародарнавозаш Баҳодур Ғиёсӣ ҳуруфи пайдову нихони ўро меандўзад, Додраси покнасабу нобмашраб, инак, 35-сола асту бо шоистагиву боистагӣ ҳаёти Некулзамонро давом мебахшад.

Чи шахсиятеву ҳайсиятеву табибеву ҳабибеву шоиреву Инсоне буд Некулзамон, ки ёди азизаш бо убури вақт пурфурӯғтару мучаллотар мешавад, на хиратару дуртару фаромӯштар! Ҳатман, ў нафари тавфиқманду комгоре буд, ки дар кӯтоҳтарин фосилаи замон ҳам фурсати ифшои муҳаббатро ёфт: ба кулли одамони хешу бегона, ба руҳи бузургони фарҳефта, ба инсонҳои наҷиби имрӯз, ҳатто ба нафароне, ки фардо паём хоҳанд дод (руҷуи ў ба духтари ояндааш), ба қуллаҳои офтобқулоху рӯдҳои нукравари Ворух, ба аҳли деҳаш, ки мучассамаи сармади нақӯиву наҷобатанд, ба зардолузорҳои атргардони Исфара, ба ёру диёри пайванд.

Расул Ғамзатов шоири бузурги авар ва кулли ҷаҳон ба Доғистон рӯчуъ карда буд, ки шеърҳои, ки ман барои ватанам меғўям, шояд вероишу таҳрир меҳоянд, аммо муҳаббати ман ҳаргиз таҳриру тағйир намепазирад. Бо ин бузургиву тавоноиву ҷаҳонпаймой ў чи тавозуъҳои дошт. Ин суханон бад-он васила ба Некулзамон марбут аст, ки шояд нахустин манзумаҳои дили ў аз назари сохтмони шеърӣ тариқи ифо-

даву ирсоли муждаҳои маънавӣ ҳанӯз камолхоҳандаву такмилталаб бошанд, аммо ишқу ормону самимияти нотасвири табибшоиру шоиртабиби мо дар ҳадди камолу рифъат аст. Ҳиммати Некулзамон ба ҳаддест, ки ба ҳазорсолаи мозӣ сафар мекунад ва ба Одамушшшуаро Рӯдакӣ қудрати басар эҳдо менамояд ва ба рӯзгори оянда бол мекашад ва инсонҳои тозаро шодбод мегӯяд.

Бузургтарин тимсоле, ки мояи парастигу сучуди Некулзамон аст, Бӯалии Синост, ки дардҳои башарро то имрӯз чорасозӣ мекунад. Некулзамон ҳамеша масъулият ва маъмурияти вориси ростин буданро пешорӯи руҳи муаззами Сино эҳсос менамояд.

Ӯ дар ашъораш таркиби «қосиди субҳ»-ро мукарраран коргар кардааст. Барҳақ, Некулзамон қосиди субҳҳои хуршедист дар руҳи инсонҳои сабоҳатхоҳу покпиндору мунавварботин. Ӯ самбули ҷовидонаи шарофату ҷавонмардист, ки ёдаш низ ворисонро тарбияту такмил медиҳад.

Бигзор, имрӯзу ҳамеша таҷаллои ёди Некулзамон дилфурузу ҷонфурузи покравону дӯстдорон бошад!

Соли 2020

ЧАРОҒИ АБАДИИ МО

Шоирони бузургро аҳли ҷомеа ба унвони пиру пешво-ву муршиду қиблагоҳу ҳодии кутбнамои худ мешиносанд. Шояд дар як аср дар ҳудуди кишваре чандсад суханвар ба офариниши осор мепардозанд, аммо фақат воҳидеро муяссар мешавад, ки ойинаи ватаннамову қомуси фарҳангу ирфони миллат, қосиди саодатовару пайки фаррухфоли ақвоми шаш қитъа бошад ва бо ҳастии фархундааш раҳ ба раҳу дил ба дилу ҷон ба ҷон муҳаббат илқо намояд. Симои фурузонфари устод Мирзо Турсунзодаро мо чунин мебинем: Симои ази-зе, ки партави анвораш то имрӯз дилҳорову дунёро муждаи сабоҳат медиҳад, тимсоли мунире, ки ҳанӯз домони намозии ватанро бўса мезанад, рӯдҳову обшорони диёрро дуруд ме-

гӯяд, бо хурду бузурги Тоҷикистон ёронаву ёваронаву хешона ибрази муҳаббат мекунад, дасти аз ғояти сармову гурӯснагӣ яхбастаи ятимакони бекасуқӯйро падарона ба даст мегирад, ба решҳои дили Шарқ марҳам меҷӯяд, ҷангҳоро ба сулҳ иваз месозад, зулматҳоро ба нур, ҷаҳолатҳоро ба маърифат, зулмҳоро ба мурувват, кинаҳоро ба меҳр табдил медиҳад. Сухан танҳо аз азамати шеърӣ устод Турсунзода нест, ки, бешак, ҷаҳонро фатҳ кардааст, сухан аз масоҳати иҷтимоии ўст, ки бо ҷаҳду талошу навиди башоратҳои беамсолаш бӯйи беҳбуд ба авзои замон мебахшад, зиндагии инсонҳоро ба самти саодат бармегардонад, дасти таҷовузи золимонро аз сари мазлумон дур меафканад, ба ҳар диёр чун мубашшири сулҳу озодиву озодагӣ дуруд мебарад ва бани Одамо ба тавҳиду ҳамгароии ҷовидон меҳонад. Як одами маъмулӣ магар метавонад бо ғами кӯдакони бемакони ҳинду зиндагӣ кунад ё бо ранчи сияҳбаҳтони Африқо:

*Шодам, аммо меҳурам ғамҳои халқи дигаре,
Дар назар меоварам тороҷаишта кишваре.*

Як шоири одӣ магар метавонад ончунон Ватан гӯяд, ки ба василаи ў мардуми шаш ҷиҳат ватани ўро шиносанду дӯстдоранд. Ақвоми ҷаҳон устод Турсунзодаро медиданду Тоҷикистонро маърифат мекарданд ва муътақид мешуданд, ки фарзанди ростини Рӯдакиву Синову Ҳофизро дарёфтаанд. Мисли ин ки фазлу фазилятҳои як миллат дар вучуди як нафар мучассам шуда буд.

Магар як равоншиносу ҷомеашиносу ҳуқуқшиносу файласуфу омӯзгору суханнигори одӣ метавонад муншии бахти мардуми сайёра бошад. Магар метавонад ҳуруфе гӯяд, ки аҳли адёну мазоҳибу масолику кешу маллату наҷодҳои гуна-гуна оҳанги ошноӣ кунанд ва фарҳанги бо ҳам зистанро омӯзанд.

Магар як ҳамсари муқаррарӣ метавонад достоне гӯяд (достони «Ҷони ширин» дар назар аст), ки ними мардони

ватан ба мухотаби худ, ки пештар бо номҳои бешуои «занақ», «кампир», «кампирак», «ҳой», «очаи бачаҳо», «очеш», «апеш» ва ғ. хитоб мешуд, «Ҷони ширин» гӯянд.

Устод Мирзо Турсунзода дар зиндагонии мардуми тоҷик ва ҷомеаи башарӣ инчунину беш аз ин муъҷизаҳо кардааст. Шеърӣ ӯ бо каломи дилнишону дилнишин, бо рабиои бе-монанди ҷонтасхиру ҷаҳонтасхир, бо анфоси гарму анвори бузургу маҷрои азими муҳаббату умеду таманно ба ҳамагон таъсир мекунад. Ончунон таъсир мекунад, ки касе наметавонад, аз шуои муктадири ин офтоби муҳаллад худро канор кашад. Ин шеър шеърӣ маҳрамонаву отифиву хусусӣ нест, ин шеър – ойинномаи ҳаёти башар аст, ки тариқи дарёфти саодатро ба ҳамагон ифшо месозад. Ҳатто хусуситарин ашъори устод Турсунзода бознамои ормонҳои кулли инсонҳост. Рӯчу ҷунем ба муҳаммаси «Дараи арӯсон», ки ҷунин хотима меёбад:

*Духтаронро ман ба сад ишқу ҳавас дорам назар,
Шод гардам аз саодатҳояшон мисли падар.
Ҷунки ман ҳам дорам уммед аз набера, аз писар,
Мерасад рӯзе, ки фарзанди мани дилбохта
Бо арӯси ҳеш ояд хонаро нур сохта.*

Дар ин банд гӯё, зоҳиран, тозақориҳои ҳунариву зебу ории суварӣ ва ҳуруфи печопечи номакшӯф нест. Аммо дар ин содагии мубаррову мастур чи ҷозибаҳои азиме шаъшаа мезанад. Дар ойинаи панҷ мисраъ тарҷумаи ишқу умеди муаллиф пайдост: зиндагии инсоне, ки гарчи ҷавониро падруд гуфтааст, дилу ҷону пиндору андешааш ҳанӯз равнақи аҳди шабоб дорад ва дар ҷавонии писару наберагонаш идомаи мубораки суннатҳои хучастаи аҷдодиро шодбод мегӯяд. Шояд завқу нигоҳи дигар ин марҳалаву манзараи умрро бо ҳасрат менигарист, аммо устои соҳибназари мо ҳамеша бо шукру сипос ба истиқболи ояндаҳо меравад. Масалан, касе ба ақоқиҳои сафед менигарад ва мегӯяд, ки «оваҳ, ҷӣ роиҳаи

муанбару чӣ зебоии афиф» ва касе дигар бо нигоҳи дигаргуна меандешад, ки чаро ин ақоқиҳо баргҳои тирарангу сияхфом доранд. Устод Мирзо Турсунзода ҳамеша мучассмаи умеду нишоту фархундагии мондагор аст. Бешак, дарду шиканчаҳои ҳар инсони хокӣ ўро ҳам ранҷ медиҳад, аммо ў бо матонати поянда ҳамагонро ба ифтитоҳҳои начиб меҳонад:

*Орзу бисёр дорад дил ғанӯз,
Ўшии шиқи ёр дорад дил ғанӯз.
Орзу дорад, ки болу пар занад,
Гул ба мӯҳҳои сафеди сар занад.*

«Ҷанӯз» – ишорат ба оғозҳои тоза аст, ки дилҳои қадимтаринро ҳам завқи зебои тапиш мебахшад. Дар ҳар мисраи осори устод муҳаббати бузург мавҷ мезанад: муҳаббат ба кӯчабоғу барзанҳои атргардони ватан, ба кӯҳу дарёву адиру рӯдбору чашмасорони маъсумаш, ба ҳар гулу гиёҳи чароғонаш, ба пирони босалобату тифлони домонаш, ба модарони фардоофарину паридухтарони хуршедчабин, ба Ғарбу Шарқ, ба осмону замин, ба одамони сиёҳу сапеду гуна-гунаи олам, ба ҳама, ба ҳама, ба ҳама! Ва муҳаббату хулуси хос ба ниёкони муборакнубуғу шогирдони ояндаафрӯз. Як инсон бо чунин ҷуғрофиёи азими муҳаббат хуршедвора зиндагии ҳазорону сад ҳазоронро фуруғ медиҳад. Шояд як силсила осори иҷтимоии устод, ки борвар аз ғояҳои сусиёлистиву коммунистӣ будаанд, ҳамнабзи муосирон набошанд, аммо он таълифот ҳам чун ёдгараҳои арзишманд дар осоргоҳи таърих ҳифз мешаванд. Вале тамоми қисмати боқии осори устод Турсунзода ҳамеша чун пайки фархундаи наҷоти башар ва чун муҳаббатнома бар номи ватан визои вуруд ба фардоҳои ношинохта ба вусъатободи абадиёт дарёфтаанд ва мисли хушхабари сулҳу тозанавиди дӯстиву ошноӣ боз ҳам дунёнавардӣ мекунад.

Устод Мирзо Турсунзода дар ҳаёти ман низ чун мубаллиси фардонамо тулуъ кардаанд. Вақте чорсола будем, рӯзе бо модарам дар хиёбони марказии Хучанд қадам мезадем, ки

бо марди хурмуздсимое рӯ ба рӯ омадем. Он кас бо модар гарм пурсупос намуданд. Модарам аз ман пурсиданд, ки

– Ин касро мешиносӣ?

Ман фаҳмидам, ки бояд ин одамо қаблан мешинохтам, аммо, мутаассифона, ҳанӯз намедонам, аз ин рӯ бо хичолат гуфтам:

– Не.

– Модарам ба ман гуфтанд:

– Мирзо Турсунзода! Такрор кун: Мирзо Турсунзода!

– Мийзо Туйсунзода, – нидо кардам ман.

Устод, ки нури вучудашон кӯчаро фатҳ карда буд, ба дастам қанде доданд ва сарамро сила карданду чанд ҳарфи илҳомбахшу иршодбахш гуфтанду рафтанд. Балки, на, на-рафтанд, бо ҳамин омадан ба ҳаёти ман ҷовидона омаданду дар зехну андешаҳоям салтанат ёфтанд. Ёд дорам, ки ҳамон бегоҳ бо дархости ман хоҳарони бузургам китобҳои устодро бароям манзур намуданду шеърҳоро баланд-баланд хонданд, то мани ҳанӯз аз ҳатту хониш беҳабар он ашъорро ҳифз на-моям.

Модарам нақл менамуданд, ки соли 1967 вақте дар Маскав рисолаи номзадияшонро дифоъ мекарданд, устодон Мирзо Турсунзодаву Муҳаммад Осимӣ низ дар толор ҳузур доштанд ва бонуи тоҷикро бо нусрати илмӣ муборакбод гуфтанд. Баъди ҷаласа, сари як пиёла чой дар маҳзари муҳаққиқони фарҳеҷтае чун С. Липаев, И. Брагинский, К. Малтсева, З. Усмонова устод Турсунзода ончунон маҳфил ороистанд, ки аҳли ҳузур то поёни умр шефтаву маҷзуби ҷозибҳои содиқи бузургмарди тоҷик монданд.

Имрӯз ҳам ба осори устод рӯчу мекунему садои дили Ватанро мешунавем:

*Ватан, дар ҳар қучо омад ба сар фораи садои ту,
Ман аз он сӯйи уқёнус бишнидам садои ту.*

Садои зарабонҳои бедори Ватанро, ки қаҳрамонписари диловарашро таҳният мегӯяд. Писареро, ки ҳудаш дар

танҳой як Тоҷикистони дигар буд ва чун рояти иззату шарафу сарафрозии ватан сууд мекард. Писареро, ки посдориву сипосдории нону нонрезаҳои халқ мекард ва ҳаёту мамоташро бо номи халқ мепайваस्त. Писареро, ки милоди азизаш милоди зебои Ватан, таҷаддуду таваллуди тозаи ишқу ирфону фазлу донишҳо, нақўпайки имрӯзу ояндаи Тоҷикистон аст:

*Муниши умеди халқ – Турсунзода,
Фардои сапеди халқ – Турсунзода.
Кай рафтаӣ, эй аз ҳама ояндатарин,
Имрӯзу ҳамеши бош пояндатарин!*

Соли 2021

ГУЛҲОИ ЧОВИДОН

Ҳар гоҳ ки аз хиёбони пеши Театри Камоли Хучандӣ то маҳаллаи Ватан пиёда меоям, ба устод Баҳром Фирӯз меандешам. Ба он адиби наҷибӣ ҳақнигару ҳақнигор, ки бо сиришти бадеъу бирешимиву румонтикӣ замоне дар рӯзгори тозаҷавонӣ ин ҳама роҳро, ки фосилаи байни ду истгоҳ аст, гул пошидааст. Як барзани қадқашида сар ба сар гулрез шуздааст бо дасти як омӯзгори ҷавони дилбохта, ки замоне баъд чун нависандаи тозаписанд иштиҳор меёбад. Як барзани муҳаббат, ки мебояд имрӯз ба номи Баҳром Фирӯз мусаммо гардад. Нақл мекунам, ки муаллими ҷавони донишқада ба шогирди шармгини парисимояш Сайиднисо дил мебандад ва ончунон дар кӯйи дилбар гаштугузор мекунад, ки дар ҳар қадам сад хирмани муҳаббат нисор месозад ва раҳ ба раҳ дар гузаргоҳи ёр мафраше аз барги гул меғустарад. Муаллима Сайиднисо имрӯз ҳам чун мучассамаи зебӣ тобанданд. Ба фарзандони ин ҷуфти хучаста – Искандару Парвона, Марвориду Ифтиҳор, ба наберагону аберагонашон менигарему меғӯем, ки «чашми бад дур, наққоши азал дар коргоҳи офариниш чӣ нодиракориҳо мекунад, ки ин силсилаи хонаворро бо нахи хубиву зебӣ сириштааст».

Рӯзе дӯсти суханпарварам Кибриёбону Аҳрорӣ ба ман занг заданду гуфтанд:

– Маро табрик кунед. Наберадор шудем. Хоҳиш мекунам, ки барояш номи шоиста ёбед.

– Ҳазор табрик, – гуфтам ман, – номаш Каён.

Замони оғози дӯстиямон буд, намедонистам, ки набераи Кибриёбону абераи устод Баҳром Фирӯз будааст ва пасованди мубораки ин хонаворро ман номгузорӣ кардам.

Бо устод Баҳром Фирӯз, ки солҳои 1992-1994 дар Хучанд сукунат доштанд ва он солҳо сангинтарину тиратарин солиёни зиндагии ватани мо буд, суҳбатҳои мадиде доштем. Ҳама дар фикри нону ҷон буданду устод дар фикри сухан. Гӯшгу ғизоҳои пурҷарб намехӯрданду ҷисму ҷонро бо озмоишҳои саҳт варзиш медоданд ва қаламро низ ба самти таҷрибаҳои нав мебурданд. Бо мубодирати зиёд дар он солҳои манхус меҳостанд дар дили мардум ҷаракаи умедро рӯшан кунанд ва бо ҷанде аз ҳамдас-тон маҷаллаи адабии «Сайхун»-ро таъсис доданд. Ёд дорам, ки дар шумораи нахустинаш як силсила ашъори ман низ мунташир шуда буд ва устод мисраъ ба мисраъ он сурудаҳоро ба ман бозхонӣ мекарданд. Иштиёқашон ба шеърӣ ниёкони бузург бекиёс буд ва (аммо) ашъори муосиронро бо таҳқиқу қазовати мукамал бармегузиданд. Ҳамон вақт ба ман эродҳои пеш оварда буданд, ки дар муқобилашон намешавад посух ёфт. Гуфтанд, ки фалон шеър аз назари ман, хеле заиф аст, дар сатҳи андешаи ту нест ва байтеро далел оварданд:

*Қурси хуришеду шири субҳ ин ҷост,
Ёр, барҳез баҳри субҳона.*

Ман ҷавоб дода будам, ки «Охир, Блок мегуфт, ки аз бист шеър фақат якеаш комил меояд, ҷунки ба қавли бузургон «Дар кафи байзо ҳама ангуштҳо якдаст нест». Мавлоно меғӯяд, ки:

*Ин садафҳо нест дар як мартаба,
Дар яке дур (р) асту дар дигар шаба.*

Аммо ин далоил заъфи он сурудаҳои маро рафъ намекунад, – иқрор мешудам ман. Инчунин суҳбатҳои устод бароям бисёр анғезбахшу ояндаафрӯз буданд: суҳбати муаллиму шогирд, суҳбати шоири собиқадорро навқалами тозағоз, суҳбати пири маслиҳатомӯзу тифли навтамрин. Шояд бо далели он ки ду ҳамсинфам – Ҳасану Ҳусайн Ҳочиевҳо хешованди наздики устод Баҳром Фирӯз буданд аз кӯдакӣ маро ба дунёи андешаҳои ин нависандаи навгаро даъват мекарданд, ман низ худро хешу пайванди устод медонистам ва ҳамин эҳсоси қаробат то имрӯз дар дилам поянда мондааст.

Устод, ки дар синни 54-солагӣ ҷаҳонро падруд гуфтанд, ба андешаи ман, дар радаи қурбониёни ҷавонмарганд, ки ишқу орзуву барномаҳои начибтарини фардояшонро, осори ҷанӯз ноифшову ноиншояшонро замонаи золим бо ҷанги бародаркушу бенавоиву ноошноиву бефурӯғихояш эъдом карда буд. Аммо устод Баҳром Фирӯз раҳораҳ гул барҷош карданд дар байни ду истғох: Аз истғоҳи оғоз то истғоҳи поён. Дар як ҷодаи дарози ободу хароб, ки номаш Зиндагист ва дар як ҷодаи мунаввари дигаре, ки номаш Сухан аст. Гулҳои устод ҷанӯз тозаву шодобу ҷавонанд. Гулҳои ҷовидонанд!

5.10.2022

ЁДИ МУКАРРАМ

Намедонам, мо чаро Умринисохоларо аммача мегуфтем. Модарам бо модарашон Нуринисо холабачча буданд ва муносибати қавии хешовандӣ доштанд. Шавҳари Нуринисохола Тоҷибой Болтабоев, ки солиёни зиёд раиси коргоҳи вилоятии таъминоти иҷтимоӣ буданд, дар тақдири хонаводаи мо нақши азим гузоштаанд. Ҳамин инсони муборакфитрату хучастасифот, ки мо бо эҳтироми тамом «поччокалон» мегуфтем, давутозу кӯшишҳои фаровоне ба харҷ дода буданд барои таҳияи хуччатҳои бешумор аз пайи бозгардонидани модару

холаам, ки аз соли 1938 то 1946 дар ятимхонаҳои ҷумҳурии Мордовия қарор доштанд. Ҳамин инсонии наҷиб пул фирис-тоданд ва ду ятимаки бекасуқӯйро ба Ватан бозхонданд. Модарам то дами вопасини умр бо муҳаббату сипоси бепоён поччокалонии рӯмониро ёд мекарданд. Нахустфарзанди ин хонавода Умринисо бо бародарзодаи поччокалон хонадор шуда буданд. Домоди поччокалон – Абдуллоҳҷон Орифов як нафари бисе одамдӯсту меҳмонпарвару пурҷозибаву чехракушоду хушсуҳбату маъракаиҷӯз буданд, ба ҳаде ки мо мепиндоштем, ки маҳз он кас хеши мустақими моанд. Ҳамсарашон Умринисо бонуи камҳарфи ботаҳаммули ботамкини андешаманд буданд комилан баръакси шавҳар. Вале ин пайванд зеботарин, қавитарин, ҳуҷастатарин пайванде буд, ки ҳар ду ҳамдигарро комил менамуданд ва зиндагонияшон маҷрои хуррамонаву пурмуҳаббат дошт. Устод Абдуллоҳҷон Орифов чи ҷозибасе доштанд, ки ба як бор ба дили ҳамсуҳбат роҳ меёфтанд ва барои ҳамеша дар он дил маскан мегузиданд. Яъне як инсонии бисе маҳбубу матлубе буданд, ки ҳамагонро дар ихотаи меҳру меҳрубонӣ нигоҳ медоштанд. Устод ҳамроҳи ҳамсару чаҳор писараки дилбандашон дар Душанбе зиндагӣ мекарданд ва ҳар бор, ки ба Хучанд биёянд, албатта, ба манзили мо ташриф меоварданд. Як далели муҳаббати азими мо кӯдакони хонавода ба Душанбе ин ҳам буд, ки манзили хешовандамон Орифовҳо он ҷо буд. Устод рисолаҳои номзадиву докториро дар Душанбеву Маскав дифоъ намуда солиёни мадид ба ҳайси ноиби ректори Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон фаъолият мекарданд ва дар силсилаи бузургтарин иқтисодшиносони кишвар қарор доштанд. Ҳамеша чандин рисолаҳои таҳқиқӣ дар бобати пешбурди иқтисоди Тоҷикистон таълиф менамуданд ва дар ҳаёти сиёсии мамлакат низ ширкати мустақим доштанд.

Вақте ман дар рӯзгори донишҷӯӣ барои иштирок дар озмуну сабақҳои илмӣ ба Душанбе мерафтам, ба хонаи хешон меҳмон мешудам ва устод ҳамеша ба ҳамсарашон мегуфтанд:

– Умрон, имшаб намемонем, ки Иноятҷон аз хонаи мо равад. Биё, магнитафон мемонему барои ин меҳмонакамон рақс мекунем. Абдуллоҳҷон Орифов дар хунари рақсидан ҳам устои чира буданду ҳамаро дар ҳайрат мегузоштанд.

Рӯзе барои тақдими китоби тозанашрашон ба манзили мо омаданд (9 майи 1988 буд), диданд, ки дар рӯи тахтакаи мобайни ҳавлӣ устодон Сотим Улуғзода, Абдулманнони Насриддин ва Усмонҷон Ғаффоров нишастаанд. Зуд ба суҳбат пайвастанд ва бо суханони латиф устод Улуғзодаро чунон ба вачд оварданд, ки устод нидо карданд: – Мулло Абдуллоҳҷон, наравед, бо мо бошед. Ин суҳбатҳои шакарин ҳам ғанимат.

Боре модарам ба устод Орифов занг зада мегӯянд;

– Абдуллоҳҷон, ба Иноятҷони мо хостгоре омадааст аз деҳаи Урметани ноҳияи Айнӣ. Ному насаби писар Толиб Каримов. Хатмкардаи донишгоҳи Шумо будааст. Дилбастаи шеър адабу мусиқӣ Мирзопоччоятон (падари ман) меҳоҳанд, ки духтарамон ба яке аз хешонамон ҳамхона шавад, аммо ин бор мегӯянд, ки шояд ин ҷавонписар ҳамруҳу ҳамфикри духтари мо бошад. Аз Шумо илтимос, ки ин сӯву он сӯиро дарак намоеду ба мо дар бораи ин ҷавон иттилое диҳед.

– Ман Толибҷон Каримовро нағз мешиносам, – зуд ҷавоб доданд устод. Чанд сол пеш дар ҷашни милоди модарам омада суруд хонда буд, он рӯз сари дастурхон бо ҳам суҳбат кардему ошно шудем. Баъди хатми донишгоҳ ҳам пайваста ба пеши ман меояд. Худам ўро бо чанд тан аз аҳли адаб шинос карда будам. Баччаи ба қавли хучандиҳо кори калон. Агар духтар медоштам, медодам.

– Аҷаб, одаме ҳам бошад, ки Абдуллоҳҷон намешинохта бошанд, – мегуфтанд модарам ва ё одаме ҳам бошад, ки Абдуллоҳҷони моро нашиносад.

Тобистони соли 1990 мо бист нафар хешовандон ба ҷашни 90-солагии бобоям – нахустрадаи нозирони Тоҷикистон Абдурахим Ҳочибоев ба Душанбе рафтем. Ёд дорам, ки

Шоҳонаҷони яксоларо ҳам бо худ бурда будам. Мо ҳамагон акнун дар меҳмонсарои «Авасто» чо гирифта будем, ки устод Орифов омаданд ва гуфтанд:

– Не, не, ман намегузорам, ки ин чо бошед. Ин чашни хонаводаи мо ҳам ҳаст. Ва чанд мошина оварданду бист нафарро ба ҳавлии худ бурданд. Вақте бародарони бобоям Абдусалим, Абдуманнон ва Ғаниҷон Ҳочибоевҳо ба манзили устод қадам гузоштанд, дар пеши пояшон гӯсфандеро кушта, барои ҳама зиёфат ороистанд. Ду шабу се рӯз мо аз лутфу муҳаббати аҳли хонавори устод бархурдор будем ва, баъдан, худашон ҳамаи моро ба фурудгоҳ бурданду ба Хучанд гуселониданд. Ин фарҳанги муносибату ойини хешпарвариву одамгароиву дӯстдорӣ иқтидори азими ботинӣ меҳодад ва ҳар ки чунин кудрат надорад, ки дилёби теъдоди бешумори одамон бошад. Аммо устои накӯӣ ойини мо чунин буданд. Хонаву хонашон, дари дилу ҷонашон ҳамеша барои ёру дӯст боз буд. Ва дар ҳар тасмим Умрони азизашон (Умринисо) дастгиру мададгоришон буданд ва ҳар хостаи ҳамсари арҷмандро «бо оби тилло» менавиштанд. Устод солиёни зиёд дар муқаддамтарин вазифаҳои давлатӣ фаъолият мебуданд. Рӯзгоре ба ҳайси вазирӣ иқтисоди Тоҷикистон накӯтарин ибтикорҳоро роҳандозӣ намуданд, замони дигар ба унвони вакили Маҷлиси намояндагони Маҷлиси олии кишвар дар таҳияву дарҷи қонунҳои муфид заҳмат мекашиданд ва ҳамеша пештози ҳама арсаҳо буданд. Ман дар ёдномаам «Падруди офтоб» латифаи кӯтоҳе оварда будам, ки боре устод Лоиқ ба тайёра бо таъхир ҳозир мешаванд ва мебинанд, ки дар дохили ҳавопаймо вакилони халқ нишастаанд ва тайёра ба хоҳири устод Лоиқ ҳудуди 20 дақиқа интизор истодааст. Устод мегӯянд:

– Абдуллоҳҷон, депутатҳо чанд нафар?

– Шаст нафар, – ҷавоб медиҳанд Абдуллоҳҷон Орифов.

– Лоиқ якто! – мегӯянд устод Лоиқ ва бо шавкати зебандашон дар курсӣ нишастанд.

Ин манзараро Абдуллоҳҷон Орифов бо шефтагӣ ва муҳаббати фавқулҳад ба шахсияти боазамат ва шеърӣ ҷаҳонпай-мои устод Лоиқ нақл менамуданд.

Чи ҳикоятҳои ширине меғуфтанд устод аз рӯзгори бузургоне чун Ҷаббор Расулов, Мирзо Турсунзода, Аминҷон Шукӯҳӣ, Лоиқ Шералӣ, Аскар Ҳаким, Мастоно Эргашева...

Аслан, мо нақлу ҳикоятҳои устод Орифовро басе дӯст медоштем. Устод ҳудуди бист соли охир, ки дар Хучанд зиндагӣ мекарданд, зуд-зуд ба хонаи мо ба меҳмонӣ меомаданд ва ба модарам дилбастагии шадид доштанд. 13 сол аз модарам хурдтар буданд, аммо мисли ҳамсарашон Умриаммача ба модарам «холаҷон», – гӯён, хитоб мекарданд.

– Холаҷон, ман ба шумо қиссаи ошноиямро бо сарояндаи халқии Русия Валентина Толкунова ҳикоят мекунам, – меғуфтанд ва чунон бо шавқ ҳадиси дӯстиро иброз менамуданд, ки мо таҳти таъсир ва таассури он ҳуруф қарор мегирифтем ва мо ҳам Толкуноваро бештар аз пештар дӯст медоштем.

Устод, ки дустдори содиқи анвои хунар буданд ва, ҳоса, ба мусиқиву овозхонӣ иродати беҳад доштанд, борҳо ба Тоҷикистон хунарварони машҳури рус ва дигар мамоликро даъват намуда буданд ва меҳру алтофашон ба хешу ҳамсоjavу ёру ёвару наздику дур баробар нисор мешуд.

Дареғо, ки солиёни охир ҷанголи дард вучуди азизи устодро азият меод. Тобистони соли 2017 ман ба базми хонадоршавии як хешбаччаамон, ки ба ифтихори бобояш – поччокалони машҳури мо номи Тоҷибойро дошт, рафта будам. Вақти бозгашт устод Орифов ба ман рӯй оварданд:

– Чанд моҳи охир ман ба хонаатон рафта наметавонам. Холаам дар раҳти беморӣ хобанд, ман бисёр аз ин ҳол ранҷ мекашам. Аммо ман ба суҳбатҳои холаҷон муштоқ шудаам.

Устод Орифов ҳеҷ гоҳ ҳарфери бидуни мантиқи қавӣ ба забон намеоварданд. Он рӯз писархолаамон Ислонҷон-ако, ки ронандаи ман буданд, гуфтанд:

– Поччо бо ин ҳама донишвариву бузургворӣ дар панҷаи дарди беҳудиву фаромӯшӣ вомондаанд. Аз ёд бурдаанд, ки

модар якуним сол қабл тарки дунё кардаанд ва ҳудашон аз пояи тобути модар бардоштаанд ва борҳо бо қофилаи дуои хайр барои таъзият омадаанд.

– Оре, поччо марги модарро фаромӯш кардаанд, – гуфтаман. Аммо муҳаббаташонро ба модар фаромӯш накардаанд. Муҳаббати наҷибро, ки чун хатти офтобии устуво аз вучудашон гузар мекард ва одаму оламо дар ҳамин қитъаи муҳаббат чо меоданд.

Ҳоло пешу қафо ҳамаи он азизон сафар кардаанд: Холаи Нуринисо, поччокалони рӯмонӣ, устод Абдуллоҳҷон Орифов, Умриаммачаи нозанин, ҳама, ҳама... Аммо чароғи ёдашон дар тоқи дили мо фурузанда мемонад: Чароғи фурузонфари Абдуллоҳҷон Орифӣ – ин донишвари инсонгарову поктариқат, ки дилаш муҳаббаткадаи ҷовидони банӣ Одам буд. Чароғи Умрони азизаш, ки ба ҳарими Ҳақ сафар карду Абдуллоҳҷони худро ҳам бурд; ба он дурдасти ношинос, ба он асрорхонаи мармуз, ба он даргоҳи кибриёӣ, ки одамон бол мекашанду дигар барнамегарданд. Аммо нақӯи мемонад, зикри хайри аъмоли сутуда мемонад, нақши савоб мемонад, муҳри муҳаббат дар чаридаи ёдҳо ҳамеша мемонад. Дар ойинахонаи ишқу иродати мо низ тасвири азизи ин ҷуфти ҷонпайванд бо чеҳраи пурнишоту муҳаббат ҳамеша сабт аст: Абдуллоҳҷон ва Умрон! Ёдатон мукаррам бод!

Соли 2022

СОЯДАСТИ МУНИР

Фарҳод Каримро ба ман устод Лоиқ ошно намуданд. Гуфтанд:

– Шинос шав, – ин додари ман ва ба ӯ рӯй оварданд:

– Шинос шав, – ин духтари ман. Ҳар вақт ба Душанбе ояд, бо аробаат хидмат мекунӣ, ҳар чӣ хоҳад, фароҳам меорӣ.

Ман ақои Фарҳодро ҳамеша дар ҳалқаи бастагони устод Лоиқ медидам ва эҳсос мекардам, ки зиндагиву пиндору ан-

дешаҳояшонро нах ба нах ба ҳастиву осори устод пайвастанд. Агар сад дафъа дар суҳбати ақои Фарҳод ширкат дошта бошам, он сад дафъа як номи азиз муқаррар мешуд – номи устод Лоиқ. Шояд ба фазои ботинии ин бародари некбунёд чандон ворид набудам ва сабки зиндагӣшон бароям андаке ноошно буд, аммо бо василаи номи мутабарриқи устод Лоиқ ақои Фарҳодро ҳамеша дар силсилаи ҳешовандонам медонистам.

Тобистони соли 2000 баъди даргузашти пири иршодам беҳобии шадид маро азият меод. Аз табибону чорасозони назду дур мадад меиҷод намудам, аммо ба мушкилам пайки кушод намеомад. Ҳатто барои рафъи ҳол ба қабули пизишкӣ номвари равоншинос Анвари Исомаддин рафта будам. Чандин бор, ки ба дафтари кори табиб мерафтам, дӯсти рӯзноманигорам Гавҳарбону Умарзода ва бародари мададгорам Фарҳод Карим маро ҳамроҳӣ мекарданд.

– Устод Лоиқ маро ронандаи Шумо таъин карда рафтанд, – мегуфтанд ақои Фарҳод.

– Мо ҳар дуямон нозбардори Фарзона, – илова мекарданд апаи Гавҳарбону, – аммо агар ҳарсеямонро табибон ташхис кунанд, дуи мо бемор мебароему ин беҳобаки мо сиҳат.

Рӯзе, вақте ки аз қабули равонпизишк бармегаштем, ақои Фарҳод гуфтанд: Ман имрӯз андаке ночурам. Дар ин анқариб бемористони дил ҳаст. Он ҷо меравем. Шумо дар мошин интизор бошед, ман зуд бармегардам. Аммо ин «зуд», – гуфтанишон чил дақиқа тул кашид. Мо андешидем, ки ба дунболи корҳоямон равем, аммо дари мошин кушода менамояд. Баъди интизориҳо ман ба бемористон дохил шудам ва дар пештоқи вурудгоҳ дидам, ки як байти маро насб кардаанд. Дар ду ҷониби долон раҳораҳ абёти бузургон медурахшид мисли ин ки ба фарҳангсаро омада бошам. Ба самти утоқи сарпизишк рафтам. Чун ворид шудам, ақои Фарҳодро дидам, ки дар рахте хобида буданд ва бо василаи «чак-чак»

дору мегирифтанд. Чандин табибу ҳамширагон дар хидматашон буданд. Худи сарпизишк дар сари компутер машғули кор меништаанд. Ман гуфтам:

– Акои Фарҳод, моро хавотир кардед, мо дар мошин интизори Шумо будем. Ҷавоб доданд, ки:

– Э, сад ҳазор узр, ин ҷо омадам, ки ҳолатамро диданду «ба шуъбаи эҳё мебарем», - гуфтанд. Аз таҳлука шумоёнро фаромӯш кардаам.

– Агар ин меҳмонро фаромӯш карда бошед, Шуморо барои ҷазо ҳатман ба шуъбаи эҳё мебарем, – гуфтанд бо зарфат сарпизишки бемористон Соҳибназар Раҳмонӣ ва ба ман рӯй оварданд:

– Вақте Шумо бори нахустин шеърӣ «Ғули зардолу мерезад»-ро хонда будед, ман, ки хатмкунандаи донишгоҳи тиб будам, маҳфили «Ғули зардолу»-ро таъсис намудам ва дар нишастҳо бо осори бузургону навмашқон ошно мешудем. Сарпизишк донишвари фарҳефтае буданд бо масоҳати фикрии вусъатманд ва инсоне бо шаҳомати азими руҳонӣ, ки ин ошноӣ баъдҳо дар барномаи андешаҳои ман басе таъсиргуздор шуд.

Фарҳод Карим як нафари бисёр навгарову ибтикорманд буданд. Энерҷии ботинияшон барои 10 нафар ё бештар аз он кифоят мекард. Ҳаргиз аз инсонҳои мунзавии гӯшанишине ба шумор намеомаданд, ки дар ҳошияе ба сар барад, ҳамеша дар миёни маърақаҳо саркардаву сарвару зиммодор буданд ва дӯстонро дар пешгоҳи дил гиромӣ медоштанд. Хеле ишқварзи зиндагонӣ буданд. Меҳостанд аз зебоии табиат вом гиранд, лаззати баҳорро чашанд, аз ҳар лаҳзаву сонияи тундгузар ком ситонанд, ба шикори тазарву охӯҳо, ба қуллаҳои хуршедқулоҳ бароянду ба дараҳои касногузар роҳ ёбанд, зиндагонии худрову ёрону пайвандонро ҳамеша ороянд, роҳ ба роҳ ба ҳама қараму некӯӣ нисор кунанду дар лавҳи ёдҳо соядасти мунир бигзоранд.

Дар яке аз маҳфилҳои шеър Фарҳод Карим, ки раиси нашриёти «Адиб» буданд, 10 китоби тозанашири «Дарёи сӯ-

зон»-ро бароям армугон оварданд. Баъди хотимаи маҳфил ман, ки ханӯз китоби навро надида будам, гуфтам: «Он ҳада кучо шуд?» Аммо ҳамааш ба яғмо рафта буд. Шояд ақои Фарҳод ба ман садҳо китоб эҳдо карда бошанд. Ҳоло онҳоро дар ёд надорам. Аммо соядасти мунавварашонро дар лавҳи ёдам ҳифз кардаам. Инсони бонаҷобати накӯпиндореро дар ойинахонаи хотираам ҳифз кардаам, ки бо равшании ҳузураш дили мову маҳфили моро саодат мебахшид, донишу фарҳангро гиромӣ медошт ва бо муҳаббати бекиёс зистанро ба мову шумо илқо мекард. Дуруд ба равони пурфурӯғаш:

*Бишуд бар осмонҳо руҳи покаш,
Пур аз анвори раҳмат бод хокаш!*

Соли 2022

РУСТГОҲИ МУҲАББАТ

Ба шарофати дӯсти деринсолаам Гавҳарбону Умарова аҳли хонавори шарифи ӯ ва сарвари ин силсилаи муътабар – Хушбахт Бекзодаро шинохтам. Ин дӯстӣ бо убури солҳо камфурӯғу заифу нопадид нашуд, балки қавитару зеботару тобандатар гардид, ба ҳадде ки ҳар узви ин хонаводаи арчмандро як ҷузъи азизи зиндагиям медонам. Дарег, ки туфони курунои соли 2020 накӯтарин инсони ҷаҳон – Хушбахт Бекзодаро ҳам бурд. Инсонеро, ки шарофати вучодаш дунёро рӯшантару поктару начибтар мекард, инсонеро, ки имони бузургаш ба Офарандаву офарида ҳаргиз ҳалал наёфт, инсонеро, ки накӯию меҳрубонияш барои 7 миллиард одами олам кифоят менамуд. Меғуфтанд, ки устод Осимӣ ҳатто коғазеро қатъ намекунанд, дилашон намешавад, ки коғаз шикан пайдо кунад. Хушбахт Бекзода низ инчунин хилқате доштанд. Берун аз тасаввурҳост, ки касеро дар тули умри ҳафтоду чандсола озурда бошанд, чурми нафареро шумор карда бошанд, ҳатто наметавонистанд бо кароҳат ба сӯйи касе бингаранд. Чашмҳояшон мазҳари меҳру меҳрубо-

нии олам буд, дилашон рустгоҳи ҷовидони муҳаббат. Бо чи садоқати поянда муносибат мекарданд бо ҳамкорону ёрону ёварон, бо хешону пайвандон, бо фарзандону наберагону дурону қарибон. Ва ин садоқат то поёни умр ғубору шикан наёфт.

Замоне бо иллати камхобӣ ману апаи Гавҳарбону дар бемористони дили Қарияи боло табобат мегирифтем. Ҳар субҳ соати шаши расо дар оҳиста тақ-тақ мешуд ва овози пасти Хушбахт Бекзода меомад:

– Умарова (мурочиати басе зарифона), ман ширбиринҷ пухта овардам.

Ва баъд бо лутфи зиёда ба ман рӯй меоварданд:

– Фарзонаҷон, ҳар чи дилатон меҳоҳад, супориш диҳед, ман аз илми таббохӣ огоҳам.

– Ин гуна одами истисноиро аз кучо ёфтед, – мепурсидам аз апаи Гавҳарбону ва он кас табассуми латиф мекарданд.

Ҳамин як сол қабл ҳам, урдибиҳишти гулгардон дар Душанбе чанд рӯз меҳмони хонаводаашон будам ва устод Бекзода ҳар рӯз ба хона меваҳои алвон меоварданд. Бо таваҷҷуҳ пай бурданд, ки ман ба гелос рағбати бештар дорам, махсус ба бозор рафтанд ва дар қуттии армуғонии ороста гелосҳои ба ҳаҷми олу бузургу арғувону мунаввар оварданд.

Як бегоҳ аз манзили духтарам Шоҳонаҷон бо мошини кироя ба самти хонаи апаи Гавҳарбону мерафтем, ки ронанда маро шинохту гуфт:

– Апаи Фарзона, баъди 5 дақиқа вақти ифтор мешавад ва ба ҳарфаш идома кард: – Ман муҳандис ҳастам, дар ноҳияи Ховалинг фаъолият дорам, ҳангоми руҳсатӣ барои кори иловагӣ ин ҷо омадам.

Вақте ба манзили апаи Гавҳарбону расидем, ман гуфтам:

– Додар, як лаҳза истед, ман хурмо меорам. Ва он лаҳза устод Хушбахту апаи Гавҳарбону он меҳмони қаримӣ – ронандаи ношиносро чун хешу пайванди азиз ба хонаву хон хонданд ва бисёр гиромӣ доштанд.

Вақти рафтан ронанда меҳост, пули рохро баргардонад, аммо устод Бекзода гуфтанд:

– Додарчон, мо бояд аз сари Шумо пули олабро нисор кунем. Шукри Худо, ки дар ин рӯзони муборақ ба сари хони мо меҳмони азизро фиристонд. Қадамҳоятон болои дида!

Устод Хушбахт, ки аҳли сухану аҳли завқ буданд ва бо нӯки хома ризқ меёфтанд, меҳостанд ҳама дороии худро дар қудуми дӯст густаранд ва бузургтарин дороияшон муҳаббат буд, ки дар ҳеч иёре намегунҷид.

Ҳоло ҳам раҳоварди умри самарманди устод муҳаббати мондагор аст, ҳамсару фарзандону пасовандони шоистаанд, ки ба будани ӯ идома мебахшанд, барномаҳои бешумори радиоиянд, ки дар дили мустамеон некиро тулуъ додаанд, навиштаҳои маъсуми ӯянд, ки ҳанӯз дар сафҳаҳо анвор ме-диҳанд: хат ба хат, ҳарф ба ҳарф, нур ба нур...

Ҳоло гулномаҳои хотираро варақ мезанаму дар қоби тиллоӣ симои азизи Хушбахт Бекзодаро мебинам. Симои инсонеро, ки сиришту бунияташ гулчини ҳама нақӯии офоқ аст. Ба гелосҳои шаддабастаи урдибиҳиштмоҳ менигарам ва меғӯям:

– Эй меваҳои ёкутӣ, шумо ҳам дуо кунед, ки руҳи Хушбахти мо, ин азизи хомагардону суханофарини мо, ин дӯсти покгавҳару нақӯйини мо дар боғҳои биҳишт бонишот бошад!

Соли 2022

МУНДАРИЧА

Чанд сухан дар бораи ин китоб ва муаллифи он.....3

Мақолаҳо

Дарёи сӯзон.....	12
Шеърӣ хокӣ, шеърӣ обӣ, шеърҳои офтобӣ.....	20
Раҳнаварди уфуқи нилуфарӣ.....	28
Шеър дар ҷавҳари зеҳни хонанда.....	32
Паёми гули ёс.....	40

Номаҳо

Сухани мумиёӣ гӯӣ!.....	50
Нома ба устод Аскар Ҳаким.....	51
Дил дар шикани нома.....	54

Пешгуфторҳо

Обсабзи ҷон.....	104
Каломӣ ишқовез.....	104
Саломӣ сапедадам.....	111
Паёми милод.....	113
Касе зи шаҳри асотир.....	116
То субҳ, то ҳақиқат, то шеър!.....	116
Тулуи абадӣ.....	117
Мазҳари муҳаббат.....	118
Сабзпайванди сухан.....	120
Сабринисои Айёмзод.....	122
Милоди муборак.....	122
Тӯмори муъҷиза.....	123
Сарҳади сидку хиёнат.....	124
Шеърӣ шоҳиншаҳпар.....	127
Навниёзе дар остонаи шеър.....	129
Башорати наҷот.....	130
То қуллаи таманно.....	132

Муждаи бақо.....	134
Пайки афифи як гули фарвардин.....	135
Тарҷумони ишқ.....	136
Салои ишқи Ватан.....	138
Қанди баста.....	140
Хизонаи саршор.....	149
Дилрезаҳои ҷовидон.....	153
Ҷони ҷонафрӯз.....	155
Дуои некхоҳон.....	161
Муждаи саодатбахш.....	161
Армуғони аввалин.....	165
Шабнаме дар лонаи гул.....	167
Нияномаи ҷовидон.....	168
Номаи эъҷоз.....	170
Рӯзи 27.....	177
Қосиди муждаҳои миной.....	180
Ёди ҳамешасабз.....	183
Иксири ҷавонӣ.....	186
Дар ҳарири зебой.....	187
Муждаи эҳё.....	189
Шакаристони ҷон.....	190
Ғунҷаи гӯё.....	204
Ҷондоруи ҷон.....	205
Тарҷумони садои сукут.....	207
Ҷароғафрӯзи маҳфилҳо.....	211
Ойнадори меҳан.....	214
Гулбонги дили бедор.....	217
Қалъаи суҳан.....	219
Дастовези ҷон.....	223
Муждаи масъуд.....	228
Тулуи бисмиллоҳ.....	232
Муҷассамаи меҳру вафо.....	233
Достони васлу ҳичрон.....	234
Муждаҳои модари найсонсамар.....	239
Ромишгари муҳаббат.....	243

Муждаи оғоз.....	246
Маснаднишини дилҳо.....	248
Шоири меҳри меҳан.....	252
Бо умеди парвоз.....	255
Ба пешвози таманно.....	257
Дарахти шодоб.....	258
Дар арсаи талош.....	260

Сафарномаҳо

Хуршедҳои шаҳри тумангӯш.....	264
Нур дар нур.....	299
Кишвари минӯназир.....	303

Меҳрномаҳо

Порae аз номаи меҳр.....	354
Шоири фарзонаи дил.....	356
Бо умеди рӯшноӣ.....	360
Китоби бетафсир.....	363
Салои тавҳид.....	365
Салом, эй омаданҳоят хучаста!.....	368
Саломи урдибиҳишт.....	372
Тулуи одамият.....	377
Номаи хуршедмуҳри сарнавишт.....	379
Фурӯғи савоб.....	382
Ангезаи ибтикор.....	386
Орифи хуршедақом.....	388
Хучастаномаи наврӯзӣ.....	391
Ман мемонам.....	393
Дуруди наврӯзӣ.....	400
Сини салом.....	402
Номаи фарҳанги зебой.....	404
Ба шодбоди фардо.....	407
Гавҳари фардофурӯз.....	410
Машғалафрӯзи нахустин.....	412
Ҳақими кимийёсоз.....	414

Устои арчманд Низомиддин Зоҳидӣ!	416
Давоми мунир	417
Ойинадори олам	419
Мухри ҷовидон	420
Кӯҳи хуршедкулоҳ	425
Ойнаи боз	427
Духтари ховар	428
Устои олиқадру шарифгавҳар	430
Назруллоҳи Назар!	430
Кимиёи муҳаббат	431
Дӯсти гавҳарсадаф	434
Ойнаи зебосанамо	437
Дар пешгоҳи дил	441

Сипосномаҳо

Дуруду сипосу муҳаббат	444
------------------------	-----

Ёдномаҳо

Муаззама Аҳмадова	454
Муҷассамаи ҳикмат	455
Эй ёдҳои гарму ҷароғон	457
Падруди офтоб	461
Ҳалқабанди зиёву зебӣ	470
Маъвои мунаввар	474
Шамси саодатпартав	477
Оғози дигарбора	486
Қосиди субҳи сафо	488
Ҷароғи абадии мо	490
Гулҳои ҷовидон	495
Ёди мукаррам	497
Соядасти мунир	502
Рустгоҳи муҳаббат	505

ISBN 978-99985-28-81-9

Фарзона

ҚАНДИ БАСТА

**Мухаррири техникӣ:
Илҳомчон Иsobоев**

**Саҳифабанд:
Муҳиба Акилова**

Ба чопаш 22.10.2024 имзо шуд. Андозаи 60x84 ^{1/16}. Коғази офсет.
Хуруфи Times New Roman Tj. Чопи офсет. Ҷузъи чопи шартӣ 31,5.
Адади нашр 500 нусха. Супориши № 290.

Матбааи «Ношир»
735700 Ҷумҳурии Тоҷикистон,
ш. Хучанд, кӯчаи Сейтвелиев 2
Тел.: (83422) 5-65-95
www.noshir.tj